CAMIL PETRESCU

NOTĂ ASUPRA VOLUMULUI V

Cu volumul de față continuăm publicarea trilogiei *Un om între oameni*, reproducînd textul primei ediții, vol. II, Editura tineretului, 1955, 718 p. Ca totdeauna, ne-a preocupat și de rîndul acesta respectarea riguroasă a tuturor formelor de limbă specifice scriitorului nostru, unele erori corectîndu-se cu ajutorul manuscriselor existente în Biblioteca Academiei (Arhiva Camil Petrescu, cota III M_1, v[ariante] 1, 2, 3, 4).

Întrucît, la scurtă vreme după elaborarea și tipărirea volumului I (1953), a apărut noul îndreptar ortografic al limbii române, unele norme preconizate de acesta au fost aplicate în textul volumului al II-lea din trilogie, ca, de exemplu, *sînt* în loc de *sunt*. În vederea menținerii unității de expresie, așa cum reiese și din manuscrise, în ediția noastră am reintrodus forma *sunt*, considerată, ca și de alții, de romancier ca ortoepică și utilizată în scris pînă la sfîrșitul vieții sale. Dealtfel, nici în textul tipărit în 1955, Camil Petrescu nu a renunțat, din aceleași motive, să folosească frecvent forme ca *obicinuit* sau *mînăstire*, care conform îndreptarului ortografic trebuiau să apară *obișnuit*, *mănăstire*. În ediția noastră forma *sînt* a fost însă păstrată accidental, cum am întîlnit-o și în manuscrisele variante ale romanului, numai în unele dialoguri (cu caracter popular) sau în unele pasaje unde scriitorul reproduce documente din epocă (scrisori, acte, proclamații etc.). În dialoguri au fost de asemenea menținute variantele prepoziționale muntenești *pă*, *dă*, în loc de *pe*, *de*. Forme alternante de genitiv-dativ și plural *(cazărmii/căzărmii, compănii/companii)*, precum și dublete ca: *pătrat/patrat*, *coajă/coaje, după/dupe* reproduc pe cele existente în textul ediției de bază. Intervențiile stilistice, mai puține la număr, apărute în edițiile postume din 1962 și 1967, au fost eliminate, ca și în volumul anterior.

Notele şi comentariile (trecute în subsol) le-am considerat necesare, uneori, pentru precizarea detaliilor privitoare la momentele evocate. În vederea reconstituirii perioadei, Camil Petrescu a folosit un vast material documentar, mai puţin publicaţiile vremii. În amplul nostru comentariu final vom încerca să descriem modalitatea de elaborare a trilogiei, împlinind totodată lacunele existente sau reproducînd documente inedite pentru Camil Petrescu atunci cînd şi-a conceput această vastă cronică romanescă legată de unul din marile momente ale istoriei poporului nostru.

LIVIU CĂLIN

UN OM ÎNTRE OAMENI

II

CARTEA ÎNTÎIA

CE-A FOST MAI DEPARTE ÎN NOAPTEA CEA DE TAINĂ

Drumeagul gloduros, pe care mergeau acum, lăsa în stînga via cea mare a Mitropoliei, mărginită cu tufăr- 5 șuri spinoase și corcoduși care le scuturau picături de ploaie în cap. Noaptea se mai luminase puțin, devenise ușor cețoasă; din cînd în cînd răzbătea luna, care răsărise dincolo de puful albicios al norilor. După cîteva sute de pași, Dincă se îndreptă spre o poartă de uluci 10 ascuțite sus, spunîndu-le celor din urmă să șadă jos sau să se lipească de gardul de tufiș, ceea ce înfrigurații căuzași, trecuți prin spaimele arestării, făcură numaidecît. Se lăsau ca niște copii în grija lui, fiindcă își dădeau seama că numai el e în stare să-i ducă la liman 15 în întîmplările atît de încărcate ale acestei nopți de la birtul din Dealu Filaretului, prea pline de neprevăzut. Ofițerul de pompieri ciocăni ușor în poartă, după ce domoli cu vorba vreo trei dulăi ce păreau că îl cunosc. Apoi așteptă liniștit, căci văzu că se mișca la geamul 20 dinspre uliță perdeaua. Ieși cu un ciomag în mînă Licsandru Hergă... dar dintr-o dată i se auzi vocea groasă, încărcată în întuneric parcă de un surîs:

— Dumneata erai... frate? Mă miram eu de ce nu te latră cîinii.

25 Sublocotenentul îi spuse într-o șoaptă piezișă:

— Licsandre, vino mai aproape, vreau să-ți spui ceva.

Își șușotiră apoi cîtva timp la ureche și, după asta, mulțumit, Dincă îi spuse cu vocea mai ridicată:

— Atunci, ține cîinii...

Licsandru îi șopti din prag Licsandrei să cheme pe Mitru și pe Damian, apoi închise cei trei cîini în magazia de scînduri, de lîngă casă.

Căuzașii veniră din întuneric în șir, unul după altul, alunecînd pe rînd în șănțulețul lutos prin care se scurgea la vale apa drumeagului. Erau acum ca la douăzeci de inși în tinda și în odaia de la față a meșterului tăbăcar. Vorbeau pe întuneric, în șoapte, fără să-și vadă fața, și chiar dacă și-ar fi văzut-o, puțini dintre ei s-ar fi cunoscut din pricina spaimelor prin care trecuseră. În afară de Dincă, îl mai cunoșteau pe Licsandru Hergă doar Bălcescu și Nicolae Golescu de cînd cu vizita făcută cîndva la tăbăcăria lui Dobrovici. Colonelul îl uitase, firește, și l-ar fi uitat poate și Bălcescu dacă nu l-ar fi văzut chiar acum după întoarcere, la Axente Sever acasă, unde-i întîlnise și pe ceilalți tabaci prieteni. Mitru se și ivi, dealtfel, în noaptea cețoasă, la gard, și după el, în urma Licsandrei, Damian și Toma, care, în așteptarea secerișului, întîrzia la București, la feciorul lui.

Simțeau că s-a întîmplat ceva cu totul neobicinuit și se îmbrăcaseră în grabă. Pe urmă, Hergă le șopti și lor că aseară boierii au ținut adunare la birtul cu grădină și au fost arestați de Agie. Au scăpat, și acum trebuie să fie duși în oraș. Ii arătă cît putu pe întuneric, fiindcă unii rămăseseră pe prispa fără parmalîc, dar înălțată două palme de la poteca ce ducea spre poartă. Stăteau jos, căci aici era cel puțin uscat.

Bălcescu se lăsă numaidecît convins de Licsandru Hergă că e mai bine să aștepte toată lumea aici decît să mai umble, așa, droaie pe ulițe. Așadar, se hotărî ca Dincă și Licsandru să o ia pe lîngă mînăstire și apoi prin prundiș să răzbată în mahalaua Dobrotesei, acasă la Axente Sever.

Totul ieși pe potriva dorinței lor. La dascălul ardelean găsiră o altă consfătuire, abia sfîrșită. O potrivise

Axente Sever dinadins, ca să nu fie silit să meargă la ședința boierilor, din Dealu Filaretului. Fire bănuitoare, nu-i plăceau acestui ardelean ciolănos și slab „ciocoii din București". N-avea încredere în ei. „Eu cînd mărg la revoluție, vreau să știu bine care e ăl din dreapta mea și care ăl din stînga." Se aflau acum la el alți doi dascăli ardeleni, de la Radu-Vodă, unul înalt și rotofei de-a binelea, Constantin Dorcea după nume, celălalt îndesat și fălcos, cu ochii vii, cu o bărbuță neagră, Vasile Maiorescu,[1] frate cu Ion Maiorescu, inspectorul școalelor de la Craiova.

Mai erau încă și trei dascăli de dincoace de munte. Un boiernaș moldovean, fugit de la Iași de cînd cu întîmplările din martie [2], pe care, ca să se simtă independent de domnitorul Moldovei, la stăruința lui Costache Filipescu, vodă Bibescu primise să-l facă dascăl de franceză cu numele schimbat, de Dumitru Rădulescu; ceilalți doi erau frați; unul, Scarlat Turnavitu, fusese cel dintîi premiant pe școală al Colegiului de la Sfîntu Sava, la înființare, în 1832... și fratele lui, Ștefan, care mai avea și slujba de ajutor de procuror. Erau feciorii unui serdar, Costache Turnavitu, arendaș de pe la Turnu Măgurele. Acesta, om sanchiu și cîrcotaș, dar iubitor de carte, avea patru băieți și pe toți îi dăduse la învățătură. Scarlat fusese mai întîi, ca și frații lui, elev la școala înființată de Dinicu Golescu la conacul din Golești. De acolo trecuse la Sfîntu Sava și, după

---

[1] Vasile Maiorescu, fratele mai vîrstnic al lui Ion Maiorescu (1811—1864), tatăl criticului, prieten cu G. Bariț și alți cărturari transilvăneni, participant la revoluția din 1848. Ion Maiorescu, și el exponent al revoluționarilor, a citit Proclamația de la Islaz în curtea Colegiului Național din Craiova, unde funcționa ca profesor. Alăturarea lui Ion Maiorescu de mișcarea revoluționară se datorează în mare măsură prieteniei cu Gh. Magheru, pe atunci cîrmuitor în jud. Romanați (cf. N. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu, scriere comemorativă cu prilejul nașterii lui*, Buc., 1912) (n. ed.).

[2] În seara zilei de 27 martie 1848, la Hotelul Petersburg, în centrul capitalei Moldovei, a avut loc o mare întrunire la care au participat reprezentanți din rîndurile burgheziei, boierimii cu vederi liberale și cîțiva boieri conservatori ostili domnitorului Mihail Sturdza. A fost desemnat comitetul pentru re-

ce sfîrşise anii Colegiului, Scarlat a fost timp de şase ani dascăl la Giurgiu, de unde fu, în sfîrşit, adus profesor la şcoala al cărui strălucit premiant fusese. Era mic de statură, cu fruntea rotundă şi cheală, cu ochii mici
5 şi cam botos, sau poate că părea numai, fiindcă purta o barbă arămie scurtă în fir în jurul fălcilor ieşite în faţă. Al şaselea ins care se găsea de faţă era Deivos, locotenentul îmbătrînit în grad, cu faţa măslinie şi mustaţa neagră, pe care Odobescu şi Voinescu I, omul lui, ar
10 fi vrut să-l scoată din oştire şi nu-i dădeau nici o comandă. Fusese mai multă vreme la pompieri, unde erau mutaţi şi uitaţi aceia dintre ofiţerii care nu erau de neam şi se strecuraseră totuşi în armată. Excepţie uimitoare la aceasta era însă colonelul Dăscălescu, fiu
15 de popă de ţară, care ajunsese aghiotant domnesc, fiind din cale-afară de frumos. Era, în sfîrşit, un preot încă tînăr, popa Dumitru Georgescu, de la biserica, acum arsă, Sfîntu Ion, profesor şi el la şcoala bisericească de la Sfîntu Gheorghe. Fusese prieten bun cu Scarlat Tur-
20 navitu, dar acum se cam răciseră, de cînd acesta îi ceruse de nevastă pe fata lui cea mai mare, care împlinise chiar săptămîna trecută cincisprezece ani, Tinca o

---

dactarea unei petiţii-program către domn. Întrunirea marchează începutul mişcării revoluţionare din Moldova. În ziua de 28
25 martie, comitetul, alcătuit din Vasile Alecsandri, C. Gh. Cantacuzino, N. Carp, Manolachi Costachi, Cracti, Alecu Cuza, Grigore Cuza, N. Ghica, Vasile Ghica, D. Grigoriu, Iordachi Harnav, Al. C. Mavrocordat, Costachi Moruzi, Grigore Romalo, Lascarachi Rosetti şi Iorgu Sturdza, s-a întrunit în casa boie-
30 rului Costachi Sturza şi a redactat *Petiţiunea-Proclamaţiune în numele tuturor stărilor Moldovei*, care cuprindea 35 de puncte cu caracter legislativ, unul din acestea (32) sunînd astfel: „Chipul ce s-a întrebuinţat la alegerile deputaţilor, fiind împotriva legilor şi, în urmare, şi Obşteasca Adunare de azi fiind rodul
35 acestui chip, nu insuflă încredere obştei, deci această adunare să se desfiinţeze şi îndată să se înjghebe o nouă Cameră fără nici o înrîurire asupra alegătorilor din partea cîrmuirii, pentru ca acea Cameră să fie adevărată reprezentaţie a naţiei şi adevă-
40 rată închezăşuire a fericirii patriei". La 29 martie, Mihail Sturdza refuză acceptarea petiţiei şi, sprijinit de armată, înăbuşe mişcarea revoluţionară (cf. *Anul revoluţionar*, I, p. 467—479) (n. ed.).

chema, căci popa îl găsea prea bătrîn, la treizeci şi doi de ani, pentru ea. Acum se uitau cam de pe muche, aşa, pieziş, unul la altul.

Axente Sever nu vru să se afle nici de data asta chiar între căuzaşi, aşa încît el şi Deivos se opriră în odaia din faţă a lui Mitru. Era întuneric, căci apropierea zorilor fusese înşelătoare. Între dascăli veniră aci, la Mitru, doar Bălcescu, Arăpilă, Nicolae Golescu şi, fireşte, Dincă. Discuţia a fost scurtă de tot.

În ce priveşte împrăştierea căuzaşilor, Axente Sever găsi că nu era cine ştie ce greutate. Căuzaşii aveau să aştepte ivirea zorilor, ca să nu stîrnească, pe cît se va putea, cîinii mahalalelor, şi apoi aveau să fie risipiţi, unul cîte unul, printre vii ori în gropile de nisip mărginaşe.

Un grup, Bălcescu, Arăpilă, Telegescu, Nicolae Golescu, Marin Serghiescu, Ştefan Turnavitu şi Dincă urmau să meargă, călăuziţi de ofiţerul de la pompieri, numai prin zăvoaiele Dîmboviţei pînă la Sfîntu Elefterie şi de acolo s-o ia pe Podu de Pămînt pînă la via lui Aristia, vie mărişoară de zece pogoane, care era gard în gard cu grădina cea mare de la Belvedere a Goleştilor. Aveau să ceară apoi de la grajdurile palatului caii de trebuinţă şi să părăsească toţi degrabă Bucureştii.

O mare nedumerire stîrni însă ciudata propunere a lui Bălcescu de a rămîne şi el în Bucureşti, împreună cu Nicolae Golescu, ca să fie alături de poporul bucureştean în acele clipe. Se opuse Nicolae Golescu, dar mai ales Axente Sever.

— Apoi... iată că asta nu se poate... A fost tare cuminte hotărîrea luată ca domnia-ta, frate Bălcescule, şi dumnealui, fratele Alecu, să nu vă găsiţi în Bucureşti în clipa cînd se va stîrni revoluţia. Asta nu e joacă... Dacă va izbucni un foc aici, apoi unul la Islaz, altul la Telega... va mai veni poate pofta şi altor oameni de inimă să se ridice... atunci eu vă întreb pe dumneavoastră: au care va face legătura şi unde va fi comînda preste toţi, dacă dumneavoastră, dumneata şi fratele Alecu, cei

doi care sunteți azi tot Comitetul executiv, sunteți închiși în București, or sunteți fugari de nu vi se știe urma. Cum vom face? Eu nu zic nu, poate că izbînda să vie din întîiul ceas... dar ea poate să vie și mai greu... să șovăie... să fie cîtva timp schimbătoare... Apoi atunci ce facem? Eu zic că musai să rămîie totul așa cum mi-ați spus mie alaltăieri. Și încă mai mult... Eu nu văd ce mai căutați acum dumneavoastră la Telega... mai ales acuma cînd fratele Teologu a fost arestat? După părerea mea fusese mai bine chibzuit ca să vă găsiți dumneavoastră amîndoi la Golești... Acolo vă aflați între București, Telega, Ocnele Mari și Islaz, ca în inima unei stele. Ar fi acolo, cum s-ar zice, un *praesidium exercituum*. Ștafetele noastre vă pot găsi acolo oricînd... Fiecare știe ce are de făcut. Datoria conducătorului, după ce a pregătit cu luare-aminte totul și a dat poruncile cuvenite, este să stea liniștit în bîrlogul lui, să cugete singuratic, așteptînd să izbucnească bătălia și să i se aducă vești... Dacă el se amestecă printre soldați, cum de l-or ajunge veștile?

— Revoluția este în mers și nimic nu o poate opri, frate Axente.

— Așa o fi... — se amestecă în vorbă Marin Serghiescu — dar dacă o fi nevoie să i se îndrepte cumva planul, apăi cine o să facă asta?

— Nici gînd, frate, nu poate fi ca să mai schimbăm ce-ați hotărît odată în Comitetul executiv, fiindcă a fost bine chibzuit... Musai să facem așa! stărui dîrz ardeleanul.

Fu și părerea lui Nicolae Golescu.

Se făcu totuși o schimbare în acest plan. Fiindcă alaltăieri căpitanul Teologu fusese arestat și nu-l mai putea întovărăși pe Bălcescu la Telega, se hotărî ca Marin Serghiescu să meargă la Ocnele Mari cu profesorul Ștefan Turnavitu, care și el era bun prieten cu căpitanul Grigorie Marghiloman [1], cel care avea comanda

---

[1] Grigore Marghiloman, căpitan în armata lui G. Bibescu, care s-a alăturat însă revoluționarilor în 1848, ca după eșuarea insurecției să-l însoțească pe Gh. Magheru în Ardeal, pentru a reveni în Țara Românească la începutul anului 1850. Mai tîrziu se va număra printre membrii Divanului Ad-hoc (n. ed.).

pazei de acolo, iar pe Bălcescu să-l întovărăşească Telegescu; acesta, fiind din partea locului, putea să fie de mare folos.

Dincă ieşise din odaie, şuşotind apoi tot timpul pe prispă cu Deivos, care nu putea pricepe în ruptul capului năzdrăvana întîmplare de la birt.

— Măi Dincă, al dracului oltean ca tine n-am mai pomenit... Auzi, să-l arestezi tu pe căpitanul Costache Chiorul?... Şi tocmai cînd el arestase toată conducerea revoluţiei?... Mă, ascultă, mai sunt mehedinţeni ca tine pe-acolo, mă, pe la Cerneţii ăia?

Dincă rîdea, înveselit mai ales de ciuda lui Deivos că nu fusese şi el aseară acolo.

— Ştiţi că am vrut să vă chem, domnule locotenent, dar nu v-am găsit... Aţi fi văzut cu ochii dumneavoastră.

— Fusese poruncă de la Comitet ca eu să stau pe lîngă profesori şi tabaci... să ţinem sfătuire şi noi acolo... Dar ascultă, măi Dincă, tu socoţi că dorobanţii ăia de la podişcă n-au prins cumva de veste cum au fost păcăliţi? Cît crezi că o să mai stea acolo în şanţ, oricît or fi ei de proşti, fără să se ducă să vază ce s-a întîmplat la birt?... Ascultă-mă pe mine, acuma ne pomenim aici cu ei toţi... Şi de data asta nu mai e de glumit, mă... Pînă mîine seară suntem toţi cu fiare la picioare, în bolniţa cu apă de la Snagov. Nu se lasă Costache Chiorul cu una, cu două; de dimineaţă, cum o fi scos din beciul birtului, o să aresteze în dreapta şi-n stînga, pe capete, pe oricare-l va întîlni. Ba, stai mă, n-am dreptate. Să ştii că n-am dreptate. Are el altceva mai bun de făcut decît să-i aresteze pe căuzaşi... mai ales cînd o vedea că o să se prăpădească lumea de rîs, aflînd cum ţi-ai bătut joc de el... O să fie orb şi turbat de mînie. Ţi-o spui eu... Îşi împinse chipiul spre ceafă rîzînd: N-o să te caute decît pe tine, Dincă, numai pe tine, să te împuşte cu mîna lui.

Dincă se scărpină în cap, gînditor.

— Asta o să fie cam greu...

— Hei, păi că n-o să te caute singur, o să te caute cu patruzeci de dorobanţi după el.

— Nu, o să fie greu din altă pricină... N-o să mă mai găsească în București dacă nu dă de mine în două ceasuri... Aoleo, dar mi se pare că aveți dreptate... Trebuie să ne grăbim, că ne apucă zorile... Domnule locotenent, hai în casă la boieri să le amintim că aici nu suntem la sindrofie... Văz că s-au pornit pe taifas.

În timpul acesta Licsandru, Mitru și Damian făceau de pază fiecare într-o parte a casei, ca la o sută-două de pași, iar căuzașii din căsuța meșterului se simțeau ca niște bolnavi, care așteaptă fără putere rezultatul sfatului de medici care discută, alături, despre ei.

Deivos și Dincă intrară peste cei care mai plănuiau încă în odaia din față a lui Mitru. Era tocmai la timp. Nicolae Golescu, care se simțise pe neașteptate bolnav, îl apucă pe Deivos de epoletul stîng, ca și cum ar fi căutat sprijin, și spuse cu o voce slăbită:

— Deivos, dumneata și Dincă veți fi *nos officiers d'ordonnance* ... veți fi ofițeri de legătură dintre diferitele grupuri și Comitetul executiv. Îl veți găsi la început pe fratele Bălcescu, căutîndu-l la castelul de la Filipești al lui Costache. Găsești acolo pe soru-sa, care singură va ști să-ți arate unde să-l afli pe fratele Bălcescu... Poți să mergi fără prea multă fereală, căci pe Costache nu-l bănuiește încă nimeni...

Mare vornic, Costache Filipescu era unul dintre cei mai aleși prieteni ai lui Bălcescu, dar, deși cu tot sufletul în rîndurile revoluționarilor, se ținuse mai deoparte, tocmai ca să facă servicii mai bune tovarășilor săi. Sora lui era la Filipeștii-de-Tîrg din Prahova.

Nicolae Golescu spuse mai departe:

— Dumneata, Dincă, mergi la Giurgiu la Tell și pe urmă de acolo, împreună cu el, la Islaz, apoi ca și Deivos te vei îndrepta spre Golești, unde va fi *le poste de commandement*. Veți găsi acolo pe Bălcescu și pe văru-meu Alecu.

Bălcescu tăcuse tot timpul încruntat. Îi venea nespus de greu să părăsească, chiar în zilele acestea, Bucureștii. Pînă la urmă îl convinse Arăpilă, care-i arătase că nimeni nu-i mai potrivit ca el, Bălcescu, care să ridice la nevoie noianul cel mare al țărănimii și că tocmai pen-

tru asta nu trebuie să rămîie în București. Bălcescu se gîndi că, într-adevăr, o dată dezlănțuită revoluția, chiar dacă nu va izbuti de la început, trebuia să se facă stăruitoare încercări în diferite alte centre pînă va plesni într-un loc și va nărui stăpînirea lui Bibescu.

*

Via lui Aristia era chiar lîngă Podu de Pămînt, colț cu ulița Farmazonului. Din pricina holerii, el își adusese aici nevasta și fata, de care parcă uitase pînă acum, și deodată copleșit de dragoste pentru ele, descoperindu-le parcă, nu se mai îndurase să plece. Legătura cu orașul — teatrul era închis acum — i-o înlesnea un publicist și actor, foarte devotat, care-i făcea, dealtfel, tot felul de servicii de secretar, de vechil și chiar de servitor. Avea cheia de la casa lui de burlac de lîngă răspîntia de la doctor Marcovici, în gura Cișmigiului, și-i aducea de acolo tot ce-i era de trebuință. Era un vlăjgan cam înalt, șui, cu capul mic, nas ascuțit și sprîncene tari.

Tocmai aici, unde se credea mai la adăpost de holeră, Aristia se îmbolnăvi, și de șapte zile zăcea la pat. Acum fie că nu era chiar holeră, ci doar de spaima molimei li se păruse la cei din jurul său că e — așa cum se mai întîmplase și cu alții — fie că fusese o formă mai ușoară, se simțea de ieri destul de bine; totuși sta închis în odaia lui, ferit și ferindu-se de toată lumea. Nu intra la el decît devotatul lui, Halepliu.

Odată cu răsăritul soarelui, Aristia se pomeni cu un grup întreg de căuzași, care stîrniseră cîinii din vie. Un paznic arnăut, cu pușcă, pistoale și iatagan, cunoscuse între ei pe boierul Nicolae Golescu și le deschisese. Veniseră, după ce trecuseră de maidanul Dudescului, numai prin zăvoaiele și prundișurile Dîmboviței, pe care Dincă o cunoștea în toate meandrele ei. Greu de tot fusese tocmai cu Nicolae Golescu, care devenise pămîntiu la față, îi ardeau ochii de fierbințeală și sta gata în fiece clipă să se frîngă, să cadă moale pe prundiș.

Cu Aristia însuși vorbiră doar prin ușa deschisă, dar multe nu putură să-i spuie decît să-i arate în cîteva cuvinte hotărîrile luate, așa cum se cuvenea să le știe unul dintre căuzașii cei mai inimoși. După aceea Halepliu și un argat duseră, cum putură, pe Nicolae Golescu la palatul vecin și-l dădură în grija slujitorilor. Fostul colonel avu totuși puterea să dea poruncă unui om de încredere al său să se înfățișeze, în via de alături, domnului Nicolae Bălcescu și să facă tot ceea ce acesta îi va cere. Îndeosebi să pregătească neîntîrziat cîțiva cai de călărie, arătînd anume ca să fie dintre cei de tabun și să le facă de asemeni rost de unele lucruri de îmbrăcăminte.

După ce totul fu pus cu grijă la cale, cei ce se pregăteau de plecare ascultară totuși de sfatul lui Aristia și, într-o cramă a lui dinspre malul Dîmboviței, se lungiră pe niște pături, ca să poată dormi măcar un ceas, două, căci petrecuseră o noapte albă și plină de zbucium, fără să închidă ochii, iar acum îl aștepta pe fiecare o călătorie grea, călare. Telegescu îl întrebă pe Aristia dacă nu are un om de încredere care în aceste două ceasuri ar putea să meargă prin tîrg, prin preajma Agiei, să vadă așa, mai de departe, ce se mai întîmplă pe acolo, dacă a răbufnit cumva zăpăceala de astănoapte. Aristia le arătă că pot avea toată încrederea în vlăjganul sașiu și cu cap mic, care știe să se descurce în orice împrejurare, căci, zicea el, acest Halepliu nu știe ce e aia ușă închisă.

Soarele se înălțase de o suliță, era cam în dreptul turlelor bisericii Sărindarului, al căror înveliș de tablă abia scînteia deasupra copacilor grei de verdeață din grădina Cișmigiului. Duminica de 6 iunie se vestea călduroasă, cu un cer sticlos. Dincă nu vru să mai aștepte, spunînd că va dormi la nevoie un ceas, două la Crînguri, înainte de Călugăreni, unde avea un proprietar prieten.

Vătaful curții Goleștilor adusese șase căluți, patru vineți și doi murgi, cu trup gros și foarte lung, cu picioare scurte și uriți foc. Erau păroși și berbecari, cu capul osos, adică și fruntea cu spinare, ca un nas coroiat.

Dincă își înfipse mîna în coama scurtă și groasă a vînătului său.

— Păi bine, fîrtate, cu calul ăsta de cotigă vrei dumneata să ajung eu pînă în prînz la Giurgiu? N-ai găsit
5 alți cai mai acătării în grajdurile alea ale voastre? Și cîți naiba aveți dacă ai adus patru la fel?

— Domnule ofițer, cu Viscol ăsta nu numai că sînteți pînă la prînz la Giurgiu, dar dacă vreți, sînteți pînă-n seară și înapoi, în București. E drept că la ga-
10 lop nu-i mare lucru dă el, dar în trap țăcănit calcă la nevoie și cinci poște pă zi, ba chiar șapte, fără să hodinească decît noaptea. Sînt un soi dă cai dă tabun, că nu știu ce e grajdul, cumpărat dă boieru bătrîn dă la un ofițer dă cazaci acum douăzeci dă ani. A cumpă-
15 rat o pereche. Acum avem dă toți vreo paisprezece. În șase ceasuri, cînd e nevoie, Viscol ăsta e la Golești cu scrisoarea boierilor și în șase ceasuri vine d-acolo Vîrtej cu răspunsul fie vremea cît dă rea. N-aveți nici acum nici o grijă. Nici cu Vîrtej, nici cu Vînăta, nici cu Vîn-
20 tuleț ori cu Văpaie, ca să nu vorbesc dăcît dă ăi vineți, care sînt și mai vînjoși dăcît murgii, nu rămîneți pă jos.

Dincă se minună, nu mai zise nimic și, încălecînd, o luă de-a dreptul prin zăvoaiele Dîmboviței, căci nu
25 voia să treacă pe podul de la Grozăvești.

Peste vreo două ceasuri, ceilalți fură treziți de Halepliu, care venise speriat să-i anunțe că la Agie se știe de plecarea lui Bălcescu la Telega și îi sfătui să ocolească drumul cel mare, deoarece a și plecat o ceată
30 de dorobanți cu poruncă să-i prindă și să-i aducă înapoi. Omul era înalt, speriat și nădușit tot, căci venise în goană.

Cei cinci încălecară în grabă și o luară și ei prin zăvoaiele Dîmboviței. Lui Bălcescu îi fu adus Vîntuleț,
35 după cîte a înțeles el de la vătaf.

Deși era un bun călăreț, ar fi fost greu să plece la un drum lung cu pantalonii lui prinși cu bentiță pe subt ghetele subțiri. Vătaful lui Golescu se gîndise la toate și adusese și pantaloni de călărie, de nu or fi fost
40 cumva de vînătoare, din dulapurile lui stăpîne-său, pen-

tru toată lumea. O pereche de coburi de pînză groasă atîrnau de o parte și de alta a șeii, încărcați cu schimburi pentru primeneală și cîte ceva de-ale mîncării... I se dădu fiecăruia și cîte două pistoale înfipte lîngă coburi. Arăpilă călărea pe Văpaia, mai mult sură decît vînătă, căci era bătrînă, și părea astfel și mai întunecat la față.

★

Nu un pîlc de dorobanți pornise spre Cîmpina, așa cum spusese Halepliu, ci însuși colonelul Banov,[1] comandantul Dejurstfei, cu trei ofițeri și peste treizeci de călăreți, apucase pe drumul Ploieștilor, stîrnind nori de praf.

Vestea că Bălcescu a pornit spre Telega[2] îi fusese adusă la cunoștință lui Bibescu în același timp cu întîmplările de azi-noapte. Se ținuse un fel de sfat în palatul de subt Mitropolie și toți fură, fără discuție, de părere că acolo unde e Bălcescu se pregătește lovitura hotărîtoare, că e negreșit nevoie ca el să fie prins, împreună cu Telegescu, înainte de a ajunge la Telega și că prezența șefului de stat-major al domnitorului e neapărat necesară acolo, la fața locului. Se luă și un ofis cu semnătura lui vodă și sigiliul statului prin care

[1] Colonelul Banov era ștab în armata domnească și unul din ofițerii devotați palatului (n. ed.).

[2] În urma hotărîrii Comitetului revoluționar, care preconiza izbucnirea simultană a revoluției în mai multe regiuni ale Țării Românești, Nicolae Bălcescu pleca spre Ocnele Telega în ziua de 6 iunie 1848. Aflînd că este urmărit de colonelul Banov, se ascunde într-o pădure din apropierea Cîmpinei, în preajma căreia la 8 iunie s-a întîlnit cu căpitanul Cristofi, căruia a izbutit să-i transmită un mesaj laconic („Scoală-te dacă-ți iubești patria! Acum e vremea") din partea lui Christian Tell care fusese arestat din ordinul domnitorului după interceptarea de către autorități a corespondenței cu Gh. Magheru (cf. Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională, 1834—1849*, București, 1960, p. 125). Ion Ghica în *Nicu Bălcescu*, după ce își amintește de felul cum a fost admisă participarea lui Heliade Rădulescu la întrunirile asociației în cursul lunii mai 1848, continuă: „Tot cam p-atunci, trecînd într-o seară cu Nicu Bălcescu pe Podu Beilicului (strada Șerban-Vodă), întîlnim o droșcă cu felinare aprinse, cu opt cai de poștă, mer-

se arăta că ocîrmuirea se lasă de procesul început cu vreo zece ani înainte cu Telega și cele trei sate din jurul ei pentru moșia cea mare și dealurile împădurite care mergeau pînă spre Comarnic. Se recunoștea fără înconjur dreptatea obștei și se vestea că în scurtă vreme aceasta va fi pusă în stăpînirea averii. O poruncă anume era trimisă tuturor satelor să prindă și să dea pe mîna dorobanților, sau oștirii, pe „fostul parucic" Telegescu și pe un tovarăș al lui, care au fost amîndoi pe vremuri osîndiți și ținuți în temniță.

Colonelul Banov și unul dintre ofițerii care-l întovărășeau călătoreau într-o caleașcă cu cai de poștă, ca să-i poată schimba des, de aceea țineau numai drumul cel mare. Plutonul de cavalerie era împărțit în două, cîțiva călăreți cu un ofițer mergeau înainte, iar ceilalți, cu celălalt ofițer, la vreo sută de pași în urmă. Păreau mai mult o escortă pompoasă, încît lui Bălcescu și Telegescu, care luaseră cu ocol o potecă din marele codru

---

gînd spre barieră, și a doua zi aflăm că într-acea trăsură era colonelul Bibescu, aghiotantul domnesc, trimis la Giurgiu să aresteze pe maioru Tell. Tell, adus în București, după esplicațiile ce a putut da lui vodă Bibescu, s-a întors înapoi la comanda sa la Giurgiu. Înainte de a pleca ne-am întîlnit la otel Caracaș și iată ce se petrecuse."

Detaliile care urmează sînt asemănătoare cu cele existente la Grigore Serurie în *Memoriu despre începerea revoluției române din 1848*. Așadar, Ion Ghica continuă: „Între damele din familiile Tell și Magheru esistau relațiuni de amiciție și de corespondențe și, într-una din epistolele ce-și scriau una alteia, se făcea mențiune de o întîlnire dintre Tell și Magheru, care de mulți ani nu se aveau bine între ei. Acea scrisoare interceptată de Radu Ruset, prefectul de Gorj, și trimisă ministrului de interne Villara, dăduse bănuieli și fusese cauza măsurei ce se luase contra lui Tell.

N-a trecut mult și a fost chemat și Magheru la București, care, după mai multe convorbiri cu vodă Bibescu, a fost numit comandant șef al tuturor dorobanților și plăieșilor de peste Olt.

Magheru, la plecarea lui la postul ce i se crease, întîlnind pe Nicu Bălcescu, i-a zis, strîngîndu-i mîna: «Să știți că m-am împăcat cu Tell»" (n. ed.).

al Vlăsiei, nu le fu greu să afle de la săteni, dincolo de Snagov și după ce trecuseră și ei Ialomița prin vad, că un ofițer mare cu mulți călăreți au trecut spre Ploiești. Odihniră caii puțin înainte de Potigrafu, apoi
5 ocoliră capitala prahoveană și se îndreptară spre Filipeștii-de-Tîrg. De Arăpilă, Marin Serghiescu și Ștefan Turnavitu se despărțiseră încă înainte de Săftica, aceștia luînd-o spre Butimanu.

Ajunseră în vederea castelului în miezul zilei căldu-
10 roase. Se limpeziseră în zare, spre miazănoapte, dincolo de dealurile molcome, umbrele albăstrii, încă joase, ale Bucegilor, cu întorsătura Caraimanului văzută de aci, în fața Gîrbovei.

Au fost cîteva zile de zbucium și de ocoluri zadarnice. Orice încercare de a se apropia de Telega se dovedi legată de primejdii. Cu greu izbutiră să-l vadă pe
5 locotenentul Cristophi în apropierea Cîmpinei, pentru o jumătate de ceas, într-un hățiș de pădure. Un om de încredere al Elenei Filipescu izbutise să ajungă pînă la el cu o scrisoare a lui Bălcescu, că era luni a doua zi de Rusalii și oamenii nu prea erau pe la casele lor. Era
10 un bărbat voinic, care începuse să se îngrașe timpuriu, iar creștetul capului îl avea cu totul pleșuv. Se vedea cît de colo că prezența lui Banov la Telega băgase groaza în el. Bălcescu, care-l cunoscuse doar puțin, de la unele serate ale „Frăției“, unde fusese adus de Tell,
15 cel care-l inițiase, fu uimit de șovăirea lui. Căuta totuși să se ție liniștit, ca să nu-l sperie și mai rău pe cel din fața lui printr-o stăruință pripită, care ar fi sugerat impresia de aventură. Doar glasul lui, ce venea de obicei din piept și era foarte înrîurit de gîndirea lui lăuntrică,
20 era acum alterat, căci tocmai voința lui Bălcescu de a fi calm și liniștit îi dădea un soi de răgușeală, dramatică, puțin crispată.

— Frate, ceea ce ai a face e limpede și foarte ușor de adus la îndeplinire.

25 Cristophi își pipăia în neștire mustața neagră, tușinată, ca și cînd ar fi vrut să se reazeme de ea. Se vedea că nici nu poate gîndi legat ceea ce i se spunea

— Şi ce poci să fac?

Bălcescu îl privi de jos în sus şi puţin oblic, apoi spuse aşezat:

— Mîine în zorii zilei, cu roata dumitale, ai să-l arestezi pe Banov şi să dezarmezi mîna de călăreţi pe care i-a adus cu el.

Omul încremeni, păru că nu pricepe. O sudoare rece îi înmuie tîmplele.

— Să-l arestez pe şeful de stat-major al oştirii?

— Dacă ai avut norocul să-ţi vie singur în mînă? Înţelegi? Asta va fi hotărîtor pentru revoluţie... Bălcescu răsufla acum greu şi îşi căuta cu grijă cuvintele.

Telegescu, care nu putea sta locului şi tot făcea să-i trosnească subt picioare ramurile putrede ale frunzarului mort, veni spre Cristophi aproape urlînd, dar cu o voce atît de mohorîtă, încît deşi ea avea tăria ridicată a unui urlet, abia s-ar fi auzit de la cîţiva paşi:

— Ai jurat... Ai jurat, înţelegi? Ai o roată de soldaţi şi poţi deci să-l arestuieşti.

Invocarea jurămîntului îl făcu pe Cristophi să pălească şi-i dădu dintr-o dată un soi de cearcăne în jurul ochilor rotunzi, dar mari. Veni spre Telegescu alb ca varul şi îi vorbi cu un glas parcă îngenuncheat, rugător:

— Dumneavoastră nu cunoaşteţi starea de lucruri de aci. Ascultaţi-mă... Eu nu am o roată, aşa cum credeţi, de două sute cincizeci de soldaţi... Nu am decît o comandă de vreo sută treizeci de oameni...

— Dar nici el nu are decît treizeci de călăreţi, pe care poţi să-i surprinzi, căuta să-l convingă Bălcescu, care, printr-o voinţă crîncenă, izbutea totuşi să-şi stăpînească respiraţia, şi a cărui privire avea luciri de oţel. Cu toată chica lui de poet, avea în faţa lui prelungă, negricioasă, slabă, cu pometţii ieşiţi în chenarul bărbiei negre, ceva neomenesc, de ascet necruţător.

— Păi vedeţi că tocmai asta e, se scîncea Cristophi. Nu sunt numai aceşti treizeci de călăreţi... mai e şi comanda praporcicului Racod, trimis, chipurile, tot pentru paza arestaţilor... Are şi el vreo optzeci oştire... Se zbătea, simţind că îi piere pămîntul de subt picioare.

Telegescu, care clocotea, izbucni iar:

— Atunci, omule, ce mai aştepţi?... Ori, cum văz, ai mai bine de două sute de oameni, nu?

— Ei, vedeţi, tocmai aici e aici; contrar legilor militare, praporcicul Racod nu e subordonat parucicului Cristophi. Villara mă ştie omul lui Tell şi tocmai de aceea mi-a trimis pe cap pe serdarul Leţu, vornicul închisorilor, care toată ziua mănîncă şi bea,îndemnîndu-mă şi pe mine la băutură, ca să-mi pierz capul şi să scap vreo vorbă despre prietenii mei... Nu mai poci aduna oamenii nici pentru ecsersiz măcar, afară din tîrg... Locotenentul nu mai ştia ce să spuie şi se zbătea, aşa mare cum era, întorcîndu-se rugător cînd către unul, cînd către altul.

Mai mult însă nu putură scoate de la el. Seara se întoarseră în coliba din pădure de lîngă Filipeştii-de-Tîrg, unde dormeau şi unde Elena Filipescu le trimitea de-ale mîncării şi scrisori cu veşti despre cele ce se aude prin judeţ. Amîndoi fierbeau de mînie că nu pot să-l mişte pe Cristophi. Fiecare simţea gîndurile celuilalt. Trebuie ca acest laş să plătească neapărat cu viaţa. Dar curajul să spuie cu glas tare osînda nu-l avea nici unul dintre ei.

Lungit, cu faţa în sus, pe aşternutul de paie, Bălcescu se gîndi că trebuie să înceapă să mişte satele dintre Breaza şi Ploieşti. Se înfăşurară în pături şi încercară să adoarmă, dar fiecare simţea, după răsuflarea celuilalt, că nici vecinul nu poate aţipi. Caii schimbaţi erau duşi în grajd la căsoaia din pădure a Filipeştilor, ca să nu fie descoperiţi, din pricina nechezatului lor, cei ascunşi în pădure. Pînă la urmă cei doi aţipiră totuşi în mireasma tare a ierburilor.

★

Fură treziţi după răsăritul soarelui de către flăcăul cu cămaşa scurtă, peste iţarii strînşi pe pulpe, care aducea pe Dincă, îndreptat spre ei de la palat de către Elena Filipescu. Omul ei aducea şi obicinuita scrisoare, cum şi o traistă cu de-ale mîncării. Ziua de marţi se vestea cu un potop de lumină.

Bălcescu se frecă la ochi, căci nu-i venea să creadă că omul plin de praf din faţa lui era chiar Dincă, dealtfel mereu în uniforma lui de ofiţer.

— Omule, te credeam la Islaz... Ce e cu dumneata?...

Le povesti că a fost trimis de Tell, care ştia că locotenentul Cristophi nu se mişcă fără un cuvînt din partea lui... Că aşa le-a fost înţelegerea dintre ei. Scoase din căptuşeala chipiului o ţigaretă, după felul cel nou, adus de ruşi, adică pe trei sferturi carton alb. Înăuntru era un bileţel răsucit: „Locotenent Cristophi, scoală, dacă îţi iubeşti ţara. Este vremea..." Le mai aducea şi alte veşti, destul de neplăcute, de la Tell. Plecase de la Giurgiu spre Islaz, fără să ia nici un om din batalionul lui. Nu avea încredere în căpitanii comandanţi de roate, fiind convins că printre ei se găseau chiar spioni. Se încredea numai în sublocotenentul Serurie, pe care avea să-l întîlnească la Turnu Măgurele, şi în fraţii Racottă, care aveau o comandă de călăreţi la Zimnicea. Se bizuia însă mai ales pe compania lui Pleşoianu, care ţinea, dealtfel, de Regimentul I de la Craiova. Îl ştia om hotărît şi ascultat orbeşte de oamenii săi.

Bălcescu ceru să li se aducă numaidecît caii şi trimiseră pe flăcăul acesta inimos, pe care Elena Filipescu li-l dăduse ca om de încredere şi legătură, să meargă pe furiş la Cristophi şi să-i spuie să vie din nou în crîngul de pe drumul Cîmpinei, unde a mai fost ieri, căci are veşti numai pentru el.

Se întîlniră către prînz. Cristophi, care nu dormise toată noaptea, scăzuse mult la făptură. Venise, deşi chinuit de presimţiri rele. Se uită neîncrezător la ţigara întinsă, apoi, la îndemnul lui Bălcescu, scoase biletul dinăuntru, îl citi şi încremeni, ca lovit de dambla, cu ochii în lacrimi.

— Nu poci... Nu poci să fac nimic...

— „Este vremea, frate", uite ce-ţi scrie maiorul dumitale! strigă la el Telegescu. Este vremea, şi nu uita că te-ai juruit.

Cristophi tăcu îndelung. Vădit, parcă nu mai ştia ce să spuie, dar pe faţa lui rotundă, acum suptă şi gălbejită, se puteau vedea ca nişte umbre ale unor imagini,

ele înșile nevăzute, întrebările, regretele, deznădejdea de a se fi lăsat tîrît într-o asemenea aventură. Șovăise mult dacă să mai vie și azi, și pînă la urmă, convins că dreptatea și logica sunt de partea lui, nădăjduind că ei în sfîrșit au înțeles, lăsase vorbă la cănțălaria comandei că se duce să vadă o fîneață, pe care urma s-o tocmească pentru cei șase cai ai companiei și pornise totuși spre crîngul acesta de lîngă drumul Cîmpinei. Era subt poala unui codru de stejar un șleau de soiuri mărginașe și cam pipernicite, mesteacăni, aluni, arini, arțari, un plop și destulă răchită, mai mult ramuri și tufăriș încîlcit decît trunchiuri puternice, dar care alcătuiau în jurul lor, la un pas, un ascunziș întortocheat în care li s-ar fi pierdut ușor urma. O clipă, Cristophi se gîndi să sară printre lăstari, căci înțelegea, privindu-i pe cei doi, că un laț se strînge tot mai mult în jurul lui și va fi tot mai greu de desfăcut dacă întîrzie. Voia, totuși, cu un soi de încăpățînare, să se explice. I se părea că nu se poate ca pînă la urmă ei să nu înțeleagă. Dar nu mai știa cum să înceapă și tăcea îndelung privind înfipt un mușuroi de cîrtiță, înaintea botului ascuțit al cizmei. Bălcescu aștepta, iar Telegescu, a cărui mustață mică se strîmba pentru că își mușca buzele, îl privi în ochi și puse mîna încet, cu un suflu apăsat, pe plăselele întoarse ale pistolului de subt jiletca rotundă. Crezu că omul încovoiat sufletește din fața lui nu-l vede și aștepta mereu, gata să tragă, încuviințarea din ochi a lui Bălcescu. Acesta, cu privirea lui de ascet, oblică, îl scruta mereu pe acel tovarăș sleit, în care ei puseseră atîtea nădejdi. Neliniștit el însuși de această îndelungată tăcere, Cristophi ridică bănuitor o privire buimacă și văzu mîna lui Telegescu pe pistol. Înainte ca acesta să-l scoată de la brîu, el își trase sabia și, lăsîndu-se în genunchi, i-o întinse cu garda înainte, lui Bălcescu.

— Nu cu pistolul... străpungeți-mă cu asta, dacă socotiți că eu am jurat ceea ce îmi cereți și că mi-am călcat jurămîntul... dar eu nu văz cum aș putea ca să fac cea mai mică mișcare cu oamenii mei fără să fiu ghicit de cei care mă urmăresc bănuitori... Nu vă închipuiți

cu cîtă greutate am venit aici... Din ochii lui mari, dar rotunzi, curgeau, alunecînd pe lîngă nas spre mustața tușinată, șiroaie de lacrimi.

Bălcescu îl asculta îngîndurat, parcă absent. Telegescu, înțelegînd din privirea prietenului său că în clipa trecută un fulger s-a stins, lăsă mîna de pe pistol și păru că se interesează mai mult de o codobatură, care se lăsase pe o ramură de arin, fără ca, în neastîmpărul ei, să știe lîngă ce întîmplare de viață și de moarte s-a oprit. Soarele era sus și un miros de fîn copt se întețea odată cu nămiaza.

Cristophi își zise în gînd că stihia morții a trecut alături și, ca să răsplătească clipa lor de șovăire datorită căreia mai era în viață, convins că se poate apropia iarăși de inima lor, începu din nou, de acolo de unde îl întrerupsese săgeata mută a spaimei, să-și arate gîndul. Lacrimile îi curgeau acum slobode pe chipul rotund, care era încă palid.

— Încercați în altă parte, unde va fi mai ușor, și apoi mă voi ridica și eu cu oamenii mei.

— Dar ce se aude cu ciocănașii? îl întrebă încet și îndepărtat Bălcescu. Văz că nu ne vorbești deloc de ei! De ce nu te bizui pe oamenii care trudesc din greu și cărora pentru munca lor li se dă abia cu ce s-o ducă de azi pe mîine? Le-ai vorbit vreodată? Ai încercat să te apropii de ei? Vocea lui Bălcescu devenise treptat tăioasă, fără pic de prietenie.

Cristophi răspunse încurcat, încheindu-și gulerul mundirului, pe care mai înainte și-l desfăcuse, ca să nu se înăbușă:

— Sunt puțini la număr — două-trei sute de oameni — și pe deasupra nu au nici un fel de arme.

— Începe dumneata și își găsesc ei singuri armele de care au trebuință... Bălcescu vorbea cu un soi de ciudă amestecată cu silă... Nu poți să ni-i trimiți pe vreo cîțiva mai dezghețați dintre ei, să stăm noi cu ei de vorbă?

Telegescu țîșni mînios, el care tăcuse cum nu prea tăcuse de multe ori în viața lui:

— Măcar asta să faci... Trimite-ne aci mîine doi-trei dintre ciocănași... Trimite-mi pe Floroiu şi pe Vasile al lui Uscă.

Dar Cristophi nu mai răspunse acum, căci privirea lui era întoarsă spre muchia de sus a văii. Se uita lung, încremenit, şi cei doi se întoarseră după căutătura lui.

Pe dîmbul dintre culmi, lîngă o cocioabă albă din marginea Brăneştilor, un pîlc de călăreţi cerceta valea.

Săriră toţi trei în lături, ascunzîndu-se după copaci.

— Ne-au înconjurat... V-am spus că vă caută în tot plaiul... Ce ne facem acum? Ochii rotunzi, mustaţa tuşinată a lui Cristophi erau în tot o întrebare speriată.

Cei doi cercetară dealul îndelung.

Soarele le venea în ochi și, cum erau departe, nu puteau deslușí dacă sunt dorobanţi sau soldaţi din cavalerie.

În căldura amiezii aerul fierbea între colinele cu codri de stejar ca un vin alb și limpede. Cerul era înalt, albastru, și cîţiva norişori încremeniseră în slavă, ca nişte fulgi albi.

Scînteiau la șase-șapte sute de pași în vale șuvoaiele şi prundișul Prahovei, rupturile stîncilor cu straturi oblice, aşezate aliniat ca de mînă omenească.

Înainte de a se despărţi, Telegescu îi ceru din nou lui Cristophi să-i trimită măcar pe cei doi ciocănași, cunoscuţi ai lui.

— Trimite-mi-i negreșit... Şi mai bine azi, nu mîine... Azi, marţi, pe înserate... Cunosc drumurile ca și ei...

— Cînd vor scăpa din salină.

— Li se dă drumul totdeauna înainte de asfinţit.

Munca în salină era grea și nesănătoasă, iar ciocănașii, muncitori cu ziua la tăiatul și transportul sării, izbutiseră să impuie contraccilor să le dea drumul mai devreme, mai ales că nu toţi locuiau în Telega, mulţi fiind din satele vecine.

Cristophi încălecă, se aplecă pe gîtul roibului său greoi ca să le spuie ceva, dar se mulţumi să dea din cap de două ori și să salute. Telegescu și Bălcescu se înfundară într-o viroagă umedă, aproape noroioasă, umbrită de răchite peste care se înălţau, acoperitor, frunzi-

șuri fremătătoare de plopi și mesteacăn, amestecați. Merseră așa cîtva timp într-o umbră umedă și vîscoasă, care mirosea a ciuperci și a melci.

După un dîmb le apărură în față trei puțuri negre, din care oamenii scoteau cu gălețile un lichid gros, negricios, cu reflexe albăstrii, care jur împrejur făcea mocirle ca puțurile cu apă. Oamenii, în zdrențe greu de deslușit, care fuseseră și ele cîndva cămașă albă și ițari, răsuceau o funie pe un mosor gros de un cot, un fel de scripete care scotea o găleată neagră, plină, în timp ce se lăsa la fund alta goală. La unul din aceste puțuri, mai puțin adînc, cu malurile întărite cu bîrne lungi, un om călare pe un băț legat cu o frînghie se apleca și scotea găleată după găleată, pe care o trecea unuia mai bătrîn, ca să o golească în butoiul din carul alăturat. Fețele lor, cătrănite de păcură ca și zdrențele, nu mai erau fețe omenești. Telegescu întrebă de departe prin semne dacă pot să se apropie. Un bătrîn în straie mai puțin murdare, care ținea un fel de socoteală a butoaielor, își pipăi după învoiala știută mustața groasă și căruntă, semn că era ceva îndoielnic pe acolo. Înțeleseră că nu trebuie să se apropie. Bătrînul nu-l cunoștea destul de bine pe negustorul cu un șerpar lat, burduhănos, și cu fața neagră lucioasă, stăpînul butoaielor și poate și al celor zece-douăsprezece care cu butoaie, care așteptau să le vie rîndul, ca la moară. Lui Bălcescu îi plăcea în mod ciudat mirosul de păcură și era încă un motiv pentru el să se abată printre oamenii aceștia care se arătaseră atît de iscusiți prieteni, căci prin ei supravegheau drumul cel mare care trecea la vreo sută de pași mai jos. Păcura avea multă căutare la oraș, mai ales la București, folosită la unsul osiilor și la făcutul masalalelor. S-ar fi putut ca negustorul s-o care și în Ploiești, unde un vienez deschisese un atelier cam rudimentar pentru rafinarea petrolului. În casele boierești se foloseau acum tot mai mult lămpile cu gaz.

Se ascunseră cuminți după dîmb, și bătrînul veni spre ei, cam furișîndu-se. Le spuse că nu e chip de trecut drumul cel mare spre Filipeștii-de-Tîrg, căci cutreieră locul soldați călări și dorobanți. Au trecut de două ori

şi pe acolo şi le-au spus că dacă vine la ei unu Telegescu, ăl de a fost parucic, cu un tovarăş, să puie mîna pe ei, să-i lege şi să-i dea oamenilor stăpînirii. Le mai spuse că omul de la Filipeşti, cel care venise cu de-ale mîncării şi primeneli, nu-i mai aştepta la locul ştiut... ci ei să meargă în pădure pînă la o căsoaie părăsită, dar să nu intre în căsoaie, ci să mai meargă o sută de paşi, că vor da de un gorun mare, răsturnat de trăsnet. Acolo îl vor găsi pe el... pe omul de la Filipeşti.

În apropiere de locul arătat, după o colibă de lemn părăsită, îi aştepta într-adevăr omul Filipeştilor. Le aducea scrisori şi merinde, dar îi şi vestea că un căpitan şi zece călăreţi se aşezaseră de pază în tîrg, după ce cercetaseră palatul şi toate acareturile. În scrisoare, Elena Filipescu, speriată, îi sfătuia să nu stea mult în coliba din pădure şi le dădea o altă adresă, dincolo de Cîmpina, spre Breaza, ca să fie mai aproape de graniţă. Era adresa unui vameş, om de toată încrederea, al lor, al Filipeştilor, care nu numai că îi putea trece dincolo, dar le putea da şi paşapoarte pe nume străine. Îi găsise şi acest nume: Vasile Olduck. Îi cerea mii de „scuze" că nu poate să-l ajute mai mult şi-i arăta că suferă şi ea cînd îi vede urmăriţi ca nişte fugari, dormind prin bordeie şi ascunzişuri.

Privirea lui Bălcescu se însenină cînd văzu un paner mare cu nişte căpşuni cît perele.

— Ideea cu paşapoartele nu e prea atreiantă, dar căpşunele astea sunt straşnice... şi începu să aleagă dintre ele.

Omul lămuri, învîrtind pălăriuţa neagră în mînă, cam încurcat:

— Dar vedeţi că astea le duc la boieru Cantacuzino. I le-a trimis măria-sa.

Cărnoase, brobonate ca gutuile, de un roşu răcoritor şi umed, cu umbre verzi, fructele erau o ispită de neînvins.

— Fugi de-aici, Dumitre... Astea sunt pentru noi... Da' a zis cucoana aşa, că să ai tu ce spune dorobanţilor care ne caută... Cine să îndrăznească să se atingă de căpşunile Cantacuzineştilor...?

Începură să le guste lacomi, așa, pe nemîncate. Nu merseră însă la Breaza. Hotărîră să rămîie aici în pădure peste apa Doftanei, chiar în coliba asta părăsită, e drept, mai prăpădită încă de te uitai la ea, dar tocmai de aceea mai nimerită pentru mas noaptea.

*

Potriviseră așa lucrurile ca oamenii de la puțurile de păcură să doarmă cam în jurul colibei părăsite și să le dea de veste dacă simt ceva. Nu era nevoie să stea nimeni de pază, dar tot era mai bine ca ei să se afle între prieteni. Dealtfel, hotărîră să doarmă și ei afară. Își făcuseră așternutul între două clăi de fîn proaspăt cosit, care abia fusese strîns în ajun.

Noaptea asta de iunie era caldă ca în miezul verii. Bălcescu își aștepta tovarășul, dus să stea de vorbă cu cei doi cunoscuți ciocănași ai lui, și care încă întîrzia, deși se apropia miezul nopții. Mirosul de fîn copt și de fragi îl amețea plăcut altădată, dar acum nu se putea bucura de nimic. Luceafărul de seară ardea ca un nod de flacără albă între stelele palide ca niște ținte alămii, la o suliță deasupra dealului negru, a cărui coamă molatică, venită din înălțimile îndepărtate ale Comarnicului, se topea tărăgănat în jos spre Ploiești.

Îl copleșea sentimentul unei prăbușiri, ivirea unui neant în locul a ceea ce trebuia să fie și nu a fost. Gîndea atît de frămîntat și de nemulțumit, încît din cînd în cînd se trezea vorbind singur. În adîncul lui mijeau umbrele îndoielii și ale deznădejdii. Lașitatea lui Cristophi i se păru dintr-o dată simbolică. Bălcescu nu îndrăznea să privească întîmplarea drept în față, așa cum o bănuia, căci simțea că totul se răsturna în el însuși ca niște năluciri de binale crezute din greșeală zidiri aievea. Se iscă în el întrebarea de care credea că nu va fi atît de aproape: dar dacă poporul nu se va ridica? Dacă două sute de ani de lîncezeală națională vor fi închircit cumva în el acele mădulare care fac ca un popor să fie popor? De ce oare s-a prăbușit și încercarea lui Tudor? Își simțea buzele uscate

de fierbințeală și din nou vedea în minte chipul mare, greoi și înspăimîntat al lui Cristophi. Acest ofițer ar fi trebuit să facă el fapta dintîi, el din tot neamul românesc, dar nimic n-a răspuns în ființa lui, cum nu răspunde mîinii o orgă cu mașinăria stricată. Ce se rupe în făptura unui om cînd e să fie el cel dintîi, cînd sorții au căzut pe el să înceapă fapta care nu s-a mai făcut de un veac, două? Acest Cristophi era un ofițer, un căuzaș afiliat al „Frăției", un om care știa ce legămînt face atunci cînd îl făcuse... și iată-l că acum, pus în fața clipei, nu mai e căuzaș, nu mai e revoluționar, și i se pare cu neputință să ție un jurămînt ca acela pe care l-a făcut. Fulgerarea scurtă a începutului de înfăptuire poate fi deopotrivă legată de neant, ca și de cascada nesfîrșită de fapte și răsturnări care înseamnă o epocă nouă, dar e legată numai de cîteva clipe. Ea poate fi ori una, ori alta. Acum se arăta că poate să fie doar o firească continuare a nimicului sterp care a fost, și pe care el, Bălcescu, l-a crezut cu sîmburele în el, neștiut, dar încărcat de rodul viitorului. Nu e. A dat învelișul la o parte și nu e nimic înăuntru.

Îl cuprinde mînia, dar numaidecît îl înmoaie șuvoiul gîndului. Ce a fost în făptura lui Cristophi mai puțin decît în aceea a oamenilor care au stat totuși în fața turcilor la Podul Înalt, la Călugăreni? Și ei au făcut ceea ce nu se mai făcuse, de către ai lor, mai înainte. Ce se întîmplă cînd omul trăiește o viață întreagă la fel cu el însuși și iată că într-o zi i se spune să fie altfel decît a fost pînă atunci, decît au fost ai lui timp de două sute de ani...? Ceva de neînchipuit în vremurile acestea care au pierdut chiar și amintirea altor vremuri. Și iar îl mistuie apa tare a îndoielii. Să fie oare sfîrșită făptura neamului românesc și acest neam să nu mai dăinuie decît așa cum mai dăinuie încă ramurile unui copac pornit să se usuce? Să fie cu adevărat sfîrșitul sfîrșitului? O revoluție este făcută din isprăvi nesocotite, îndrăznețe, din răbufniri brusce (care arată o îndelungată acumulare a răului), dintr-o fierbere atît de mare, că omul nu mai judecă ce se

poate și ce nu se poate imediat! Dar Cristophi a reflectat și, reflectînd, încremenea la gîndul că trebuie să-l aresteze pe Banov. I se părea un act de neînchipuit. Poate face un popor o revoluție cînd există fapte care i se par, celui pe care au căzut sorții să fie înfăptuitorul, de neînchipuit? Privit pe fața asta, totul e părelnic.

Desigur, trecerea este grea. Au fost cîndva, neîndoios, Rovine, Podul Înalt, Roșcanii, incursiile furioase, bărbătești, peste Dunăre, și au fost Călugărenii, dar după aceasta ce-a mai fost?... Lîncezeala molcomă în mocirla imperiului turcesc, în care pretendenții luptă doar între ei pentru scaunul domnesc, însoțiți fiecare cu o mînă de oameni care-și încercau norocul odată cu ei, cu o furie de otrăviți de pofte și cu o orbire îndrăzneață de oameni care cred primejdiile mai mici decît sunt, căci nu sunt în stare să privească nimic în față, iar vitejia lor vine din poltronerie, pe cînd faptele mari se cer făcute la rece. Au mai fost, e drept, haiducii, oameni deznădăjduiți și hăituiți care nu mai aveau altă cale de ales decît ori moartea înceată, de neocolit în robie, fiindcă și-au mîniat cîndva stăpînul, nefăcîndu-i pe voie, nefiind robi așternuți ca toți robii, ori moartea crîncenă, dintr-o dată, însă după cîțiva ani de libertate și de un trai oarecum mai omenesc decît pînă atunci. Au fost volintiri care au luptat alături de ruși. A fost și un Tudor Vladimirescu, cel părăsit de căpitanii lui. Așa vedea istoricul în acea clipă ceea ce a fost și își spunea că drept față-n față cu fapta, la rece, nemijlocit, de două sute cincizeci de ani, un om din neamul lui, atît pe cît își putea aminti în aceste clipe năucitoare, nu a stat. Nu numai un Pasvantoglu, dar un singur turc călare băga spaima într-un conac cu șaptezeci de slugi. Un imbrohor venea cu trei gealați și pleca în traistă cu capul domnitorului fără să-l supere nimeni.

Dar oare se știe ceva cu adevărat? În miezul istoricului din el mijea în noaptea asta înstelată, în umbra codrului, viermele tuturor îndoielilor cunoașterii. Oboseala și înfrîngerea sunt neîndoios o otravă care, ca

un hașiș ticălos, amorțește făptura vie. Se întreabă cutremurat: La urma urmelor, oare Rovine, Podul Înalt și Călugărenii au existat cu adevărat? Nu sunt cumva o legendă, un mit ca atîtea legende naționale? O realitate înfrumusețată, cum creează istoricii, citiți și ascultați, pe seama popoarelor care au moștenit tradițiile culturale ale antichității? Un nimic pe care ei în zelul lor revoluționar vor să-l învieze, ca și cum ar fi fost vreodată?

Îl cuprinse o silă de el însuși, se strîmbă în întuneric de parcă i s-ar fi strepezit dinții și se ridică de pe așternutul de fîn proaspăt. Această gogire în îndoială îi păru lui însuși netrebnică. Nu, el știe că Podul Înalt și Călugărenii au existat, de vreme ce după ce au cucerit Adrianopolul, turcii au pisat în loc, între Carpați și Adriatică, timp de aproape două sute de ani, pînă ce au răzbit spre apus. Cine i-a putut ține în loc două sute de ani? Românii, ungurii, sîrbii, albanezii și bulgarii le-au fost în cale aici. Nu se putea trece spre apus cîtă vreme erau în coasta lor Corvin, Ștefan cel Mare și Scanderbeg. S-au găsit prea devreme în fața turcilor, asta e. Peste ei au trecut, dar apusenii s-au aflat în fața unor năvălitori sîcîiți timp de două sute de ani în lupte locale, împuținați în puterea lor de luptă, în avîntul dintîi... Sare de pe așternutul de fîn și se plimbă mînios pe el însuși. Ah, pînă unde te poate duce lașitatea în gîndire...

Păcurarul cel bătrîn vine, tîrîndu-se pe brînci, spre el.

— Boierule, nu vă supărați, nu mai vorbiți așa tare, noaptea se aude pînă departe... Io zic că e vremea să dormiți și dumneavoastră.

— Nu poci, bade, că mi-e greu... greu de tot...

— Auz că boierii ascultă privighetorile... mi-a spus fecioru-miu de la palatu lu Cantacuzin... Noi nu le prea ascultăm, că seara sîntem tare trudiți și cădem ca bolovanii, în greul somnului.

Bălcescu întrebă uimit și oarecum curios:

— Cîntă acum vreo privighetoare?

— Păi au cîntat și socot că o să mai cînte. Mai au și ele cîteva zile... Le-ați speriat dumneavoastră adi-

neauri, cînd ați început să strigați... Sînt mai multe, care își răspund... Ia auziți-le...

Se auzi într-adevăr o întrebare șuierată, repetată, uimită. Urmă o scurtă tăcere și din nou întrebarea precisă, limpede, aurie, forfecă întunecimea nopții. Apoi începu o cascadă de întrebări și răspunsuri, cînd gingașe și mînioase, cînd nebunatice, zvăpăiate. Bălcescu se lăsă furat cîteva clipe, dar deodată se auziră în noaptea răcoroasă, în care apropierea rece a munților se făcea simțită, unele țipete scurte, răgușite, parcă aproape omenești. Necunoscute păsări de noapte se chemau între ele, și privighetoarea tăcu înfricoșată.

Din prea numeroase motive Bălcescu nu iubea oratoria și nici nu-i iubea pe oratori. Dar gîndirea lui era dialectică, iar fraza era vorbită, în așa măsură, că răsunătoarele lui articole porneau ca niște monoloage interioare, dictate penei care le aștenea pe hîrtie. Clocoteau de mînie și de patimă și pînă nu le scria, nu se putea domoli. Dar acum nu putea să scrie și, ca să se domolească, se așeză iar pe așternutul de fîn, cu mîinile subt cap, știind că nemișcarea îl ajută. Nu-l ajută de tot, oricum însă firul gîndului deveni mai curgător.

... Dacă Podul Înalt și Călugărenii au existat, și e sigur că au existat, atunci tot ce-a urmat de două veacuri încoace nu e decît amorțire, din pricina vitregiei vremurilor. E un somn care nu e numaidecît al morții. Ce a fost trebuie să mai fie. În sarcofagele egiptene s-au găsit boabe de grîu care au rodit după o așteptare de trei mii de ani. Gînduri de felul acesta s-au iscat în cugetul lui domolit unele dintr-altele încă multă vreme.

A încercat din nou, mai tîrziu, să ațipească, dar în zadar, căci acum îl neliniștește întîrzierea lui Telegescu. Simte în el un gol care fierbe uscat și nu-l lasă să ațipească. E departe de el toropeala binefăcătoare a împăcării cu neființa... Dintr-un colț al gîndirii lui se ridică, asemenea unei stele din umbra orizontului, un chip... Tudor Vladimirescu... Nu-și mai pune între-

bări... Nu mai răspunde... Pînă la urmă fierberea din el se face treptat mai molcomă.

Telegescu a venit mult după miezul nopții. E uimit cînd îl găsește pe Bălcescu așteptîndu-l.

— Nu dormeai, frate?

— Te-am cam așteptat...

— Bine ai făcut... ca să mai auzi și lucruri bune după cele ce ai aflat de la scîrba de Cristophi. Mama lui de ticălos... Ah, frate, să vezi ce oameni minunați sunt ciocănașii mei... La început le-am vorbit eu, de unul singur, vreun ceas și mai bine. Nici Floroiu, nici al lui Uscă n-au spus nimic. Eu vorbeam, și ei nu răspundeau o iotă. Telegescu rămăsese în genunchi pe așternutul de fîn, ca să-i vadă mai bine în lumina lunii fața lui Bălcescu. Vorbeam, frate, întruna, pentru că de la o vreme îmi era frică să tac... căci nu le prea vedeam fața și-mi era teamă să nu mă trăsnească așa cu vreun „nu“ îndesat. Pînă la urmă am tăcut, ce era să fac?... Atunci al lui Uscă a spus: ... „Apăi, domnule, io zic să facem uite așa... Să mergem mîine seară, după ce ieșim din ocnă, noi și cîți or merge dintre ciocănași, spre Breaza... că la Telega e multă oștire și e mai greu... Miercuri seară ne împărțim și mergem din casă în casă... Sporovăim toată noaptea cu oamenii... Joi dimineață ne adunăm și pornim la vale, așa încet, cu gloata...“ „Păi bine, bre, joi dimineață nu mergem în ocnă la lucru?...“ a întrebat Floroiu. „Dă-o așa și pă dincolo dă ocnă... dacă încep să să ridice satele, s-a isprăvit cu ocna...“, a răspuns al lui Uscă. „Așa măturăm plaiul dă la munte spre vale pînă la Ploiești... că în drum luăm și pă puțarii dă la păcură...“ „Măi Uscă, dacă ne ies în cale ăia cu puștile?...“ „Ei și...? N-avem și noi ciocane și tîrnăcoape?... Dacă om fi două mii, ei omoară două sute trăgînd o dată și pă urmă pînă își umplu ei iar pușcoaiele alea ale lor, îi zobim dă-i facem piftie în sînge.“

Bălcescu nu putu să asculte mai mult, căci i se umplură ochii de lacrimi:

— Frate Telegescule, poci să-l văz și eu pe al lui Uscă ăsta? În degetul lui mic e mai multă minte decît în căpățînele noastre...

— Nu poţi a-l vedea acum, că nu putem merge la el acasă în noaptea asta, iar mîine dimineaţă va intra în ocnă... Îl vom vedea mîine noapte...

Bălcescu ardea de nerăbdare, şi nici Telegescu nu prea avea chef să doarmă.

— Asta e, frate... Dacă izbutim să adunăm două mii de oameni la un loc, dar ziua, ca să se vază unii pe alţii, apoi nu are Bibescu atîta oaste ca să-i poată împrăştia... Uscă ăla al dumitale scoate din viaţa lui înţelepciunea, cum îşi trage stejarul puterea din pămînt.

— Nu-i aşa, frate? Dar vezi că noi am căzut, în aste două zile, peste Cristophi, nu peste Uscă... Da' să ştii că eu tot îl spintec pe rîncaciul ăsta... Uite, bag şişul în el de la burtă pînă în gît.

Dar aprobarea pe care o aştepta de la Bălcescu nu prea veni, căci acesta ţinea mîinile subt cap şi întîrzie răspunsul. Îşi arătă gîndul după un răstimp, ocolit:

— Omule, aş vrea să ştii un lucru... M-am gîndit mult astă-seară la Cristophi ăsta... M-am întrebat eu pe mine însumi, cum întreabă un judecător pe împricinat... Îţi mărturisesc că nu mai mi se pare atît de vinovat... Cine are oare dreptul să spună, fără şovăire, că în locul lui ar fi făcut altfel? În ceea ce mă priveşte, mi se pare că la o asemenea întrebare nimeni nu poate răspunde în mod cinstit „da"... A... *dacă*... Însă între ceea ce e şi între *dacă* e aceeaşi depărtare ca între viaţa asta şi viaţa de apoi... Mă înţelegi?...

Telegescu rămase într-adevăr întîia oară dator cu răspunsul... Adică spuse, cuprins de îndoială, numai:

— Deh!

— Ceea ce poţi să ştii în privinţa asta e doar ce trebuie să fie faptul moral, care este în stăpînirea omului ca fiinţă gînditoare, dar nu înfăptuirea fizică, fiindcă aceasta poate fi, e drept, dar e numai o singură dată şi deci nu se poate închipui dinainte... Ea este în clipa în care trebuie să fie, ori nu este. Altceva nu e, şi asta-i tot... Poate că ghiceşti ceea ce vreau să spui. Ştii, amîndoi am fost într-o legătură şi am stat la temniţă pentru ea... Dar aci fraza se poticni. Din-

tr-o dată amintirea unor lașități de atunci îi înnegri cugetul. Numai după un timp legă iar gîndul... Dar atunci am fost surprinși înainte de faptă... Ce-am fi făcut dacă nu era așa? Știu eu?... Deseori, îți mărturisesc, am căutat să mă închipui în locul căpitanului de gardă — care era și scriitor — Alexandru Bestujev, în clipa în care, pătruns de răspunderea luată, s-a decis să pornească spre Piața Senatului, unde la miezul nopții se întîlnea cu ceilalți decabriști... El a făcut ceea ce trebuia să facă, dar nimeni nu poate spune cinstit că ar fi avut și el tăria lui. Oamenii își închipuie prea ușor că și ei puteau să facă ceea ce au făcut alții... Eu zic: nu putem a spune ce am fi făcut noi în locul lui... sau cine dintre noi ar fi făcut cu același curaj ceea ce a făcut el atunci fără șovăire... Tell? Ai văzut că s-a ferit de propriul lui batalion... Cine deci?

Telegescu răspunse cu un soi de hotărîre:

— Pleșoianu... Și adăugă după un timp, răsfrînt în cuget: Am fost într-un batalion cu el.

Pleșoianu comanda pe Dunăre, la Gura Oltului, la Islaz, roata a cincea din regimentul de la Craiova.

Urmă un răstimp de tăcere apăsată, Bălcescu, îndepărtîndu-se în gînd, își aminti dintr-o dată de acel locotenent uscățiv, înalt, cu umerii înguști. Își aminti de convorbirea avută cu el la Islaz în acele trei zile, de la începutul lui april, cînd, întorcîndu-se înfierbîntat de la Paris, coborîse din piroscaf și străbătuse înfrigurat drumul de la Orșova la Islaz, căutînd să aibă convorbiri de ultim ceas cu oamenii „Frăției". Era amărît că nu-l prinsese și pe Magheru la Caracal. Înainte de a se urca din nou pe vaporul austriac, mai întîrzie o zi, ca să-l poată vedea pe acest căpitan la Corabia. Îl întrebase hotărît: „Mergi cu noi... ori ba?" Răspunsul fusese neliniștitor: „Merg, dar aș vrea să știu ce face Tell". Erau între sălcii în ostrovul din fața tîrgului, unde venise și Popa Șapcă... Își aduce aminte că răspunsul l-a supărat și că l-a întrebat tăios: „Vreau să știu dacă mergi cu noi, chiar dacă nu merge Tell...? Nu-mi plac «dar» și «dacă»..." Omul înalt, uscățiv, din fața lui, îi spusese punîndu-i mîna

pe braţ, ca şi cînd ar fi făcut din nou jurămînt: „Eu, cu cei două sute de oameni ai mei, merg cu revoluţia, orice s-ar întîmpla... Ce am jurat, am jurat... Dar ar fi mai bine să meargă şi Tell cu noi..." [1]

5 Telegescu aştepta încă să vadă ce gîndeşte Bălcescu, dar numai după o îndelungă tăcere îi auzi şoapta răspicată:

— Crez că Eliade, Tell şi ceilalţi se pot bizui la Islaz pe acest Pleşoianu şi roata lui. Dar lucrurile 10 stau aici la Cristophi altfel decît stau acolo... Între Islaz şi Caracal e o poştă şi jumătate... Iar la Caracal e Magheru, nu e Banov...

Telegescu întrebă cu un fel de fior:

— Şi Magheru?... Ce face?... El are şase sute doro-15 banţi oaste.

— Magheru? Ce poci să-ţi răspunz?... Nu mai am curajul să judec oamenii decît în clipa faptei. M-ai întrebat ieri însă ceva şi nu ţi-am răspuns atunci la întrebare. E ceva de taină aici... Azi te cunosc cava 20 mai bine ca ieri şi crez că îţi poci spune... M-ai întrebat unde pleacă prietenul meu Arăpilă... Iată, îţi răspunz: la Magheru.

---

[1] N. Bălcescu împreună cu Alexandru G. Golescu-Negru au părăsit Parisul în dimineaţa zilei de 24 martie 1848, plecînd 25 spre ţară cu trenul pe ruta Amiens—Bruxelles—Liège—Aachen. La 29 martie ajung la Praga, unde rămîn două zile, continuîndu-şi apoi drumul cu trenul pînă la Viena. În capitala habsburgică, N. Bălcescu şi Al. Golescu fac un alt popas, acum de trei zile, răstimp în care cel dintîi adresează lui Lamartine o 30 scrisoare solicitîndu-i sprijinul ca la Bucureşti să fie trimis în calitate de consul al Franţei dl. Hippolyte Desprez, „un om care scrisese asupra Principatelor şi se părea devotat cauzei rumânilor". N. Bălcescu avea în vedere, desigur, studiul publicistului francez intitulat *La Moldo-Valachie et le mouvement* 35 *roumain*, apărut în *Revue de deux mondes* (1848). În continuare, pînă la Orşova Veche, unde N. Bălcescu şi Al. Golescu vor ajunge la 8 aprilie, drumul a continuat pe malul drept al Dunării prin Budapesta, unde se instaurase guvernul revoluţionar (cf. Arhiva I. Ghica, *Notes écrites sous la dictée de N. Bălcescu sur les évé-*40 *néments qui ont précédé la révolution de 1848*, B.A.R.S.R., VI, acte, filele 557—563; C. Georgescu-Buzău, *Activitatea lui N. Bălcescu pentru pregătirea dezlănţuirii revoluţiei din 1848*, în *Studii*, IX, nr. 1, 1956, p. 57—62, care reproduce textul original din Arhiva Ion Ghica) (n. ed.).

Telegescu gîndi atît de viu, încît Bălcescu tăcu un răstimp, ca să nu-i tulbure întoarcerea din el însuşi. Îl auzi repetînd numele lui Magheru, aşteptă şi apoi vorbi mai departe:

— Acum cred că acolo la Islaz nu vor face greşeala pe care fu s-o facem noi aici... Vor nimeri gîndul temeinic al lui Uscă al dumitale... Care e un gînd mult mai vechi. E al Vladimirescului... Să porneşti cu două mii de oameni dintr-un colţ de ţară şi să mături ca o apă revărsată, crescînd mereu, tot ceea ce ţi-e împotrivă. Cînd devin din nou istoricul care am crezut că sunt, ştiu că e deosebire între revoluţie şi complot. Dacă nu este o grabnică prefacere de la zi la zi de întîmplări — la început simple încăierări, porniri de mînie ale maselor, pînă ce ele devin insurecţie, adică mari muvmenturi — apoi rămîne tot mai bun cazul pornirii dintr-un colţ al ţării... Stenka Razin şi Pugaciov au zguduit Rusia mai mult decît decabriştii, pornind cu gloatele înarmate de pe Don, de pe Volga.

— Dar revoluţia franţuzilor?

— Acolo au fost întîmplări, cum am zis întîi, iscate unele dintr-altele şi din ce în ce mai insurecţioniste... Ceea ce i-am cerut noi lui Cristophi e altceva...

— Să-l aresteze pe Banov şi pe călăreţii lui.

— Ei bine, asemenea acturi hotărîte şi dezlănţuite dintr-o dată, ca din senin, au în ele o cruzime înspăimîntătoare, ceva care trece de puterile omului, ca să zic aşa. Ele cer o încrîncenare asemenea morţii însăşi. Îţi vorbesc ca istoric. Iureşul asaltului e ceva unde lumea merge înflăcărată, năvalnic, simţind fiecare cotul vecinului. Mai sunt, fireşte, capcanele, or surprinderea santinelelor. Există acolo, cît de cît, o ordine a morţii... Dar într-o încăierare dezlănţuită brusc, de la ochi la ochi, la rece, e ceva supraomenesc de necruţător... Se cere o voinţă fără margini. Astfel de întîmplări ostăşeşti sunt rare în istorie, căci în bătălii iscate în felul acesta nu e vorba de oarecare scandaluri monstre

în care se bat oameni, orbiți de furie, încolțiți de spaimă, care scot cuțitul sau pistolul fără să-și dea seama ce fac.
Tăcu... Simți un fior de răcoare și-și trase cerga mițoasă pe el.

5 Nu ațipiră decît în zorii zilei celei noi, de miercuri, care se ridica plină de întrebări.

ÎNTOARCERE SPRE O DUMINICĂ VIU ÎNSORITĂ

„Ceasornicul vremii nu e potrivit și nu merge cu ceasornicul omului“, gîndea Pavlicioni, lungit pe sofaua
5 din ceardac și sprijinit într-un cot. Era încă îmbrăcat în halatul vișiniu și își rotea privirea în jos, departe peste vie, spre lac.

E o dimineață însorită, proaspătă, vie, e un adevărat început de sărbătoare această duminică din 6 iunie.
10 Apa eleșteului e netedă și răsfrînge ca o oglindă lumina soarelui înălțat de vreo trei sulițe, iar dincolo, pe malul celălalt, moara Fundenilor și podul de lemn se văd atît de limpede, că se zărește pînă și ruptura parapetului de scînduri putrede... Verdele cel viu al
15 cîmpului, cel albicios al stufului, verdele negru al pădurii arată îmbelșugat tăria începutului de vară. Înspre apus, pe dîmbul mic, rîpos, care înaintează în apa lacului, pasc liniștit, în paza copiilor, vaci și boi, cîțiva cai, care se smucesc împiedicați de două
20 picioare. Cîteva oi au coborît, cu mieii după ele, pînă spre stufișul des al malului. La ghețăriile de lîngă ziduri, aici aproape, în stînga, se încarcă în căruțe mari, căptușite cu scînduri și rogojini, bucăți groase de gheață, tăiată frumos astă-iarnă pentru hotelurile
25 și restaurantele din oraș, acelea unde vin mai ales călătorii străini... Totul e pace luminoasă și vecinicie. Nimic nu arată că în oraș, în fiecare zi, mor de holeră patruzeci-cincizeci de copii, femei, bărbați și bătrîni,

că alţi o sută cincizeci-două sute se îmbolnăvesc şi azi, ca ieri.

Dar mai ales nimic nu arată ce s-a întîmplat astănoapte, ce fierbere nevăzută (dar ştiută în toată fiinţa lor de către cei care sunt prinşi în mrejele revoluţiei, de căuzaşi ca şi de stăpînirea aprigă, reacţionară) grăbea orele.

— „Revoluţia e în mers şi nimic nu o mai poate opri“, a spus tînărul acela, Bălcescu, gîndi cu glas tare Hagi Curti, care sta aşezat cu un şold sprijinit pe parmalîcul pridvorului siniliu. Bun băiat, Rudi... Mi-a plăcut... Ce să-ţi spui? Mi-a plăcut... Da' unde o fi acum el cu soţii lui? Că era vorba să plece chiar azinoapte. Şi spuse tot pentru el însuşi: Oricum, cel mai tîrziu azi-dimineaţă a plecat acolo, la Telega.

— Rămîne să vedem ce va face mai apoi. Ziua bună nu se cunoaşte totdeauna de dimineaţă, fu de părere bancherul, care se credea bun cunoscător de oameni, cum se cred bancherii de obicei, devenit sceptic prin profesie.

— Ce va face mai tîrziu nu poci şti, dar, ce să spui, mi-a plăcut... Aproape toţi îşi pierduseră capul aseară, dar el, deşi îl simţeai că e fierbinte, gîndea limpede. Asta e mult, Rudi.

Hagiul cugeta. Cînd vrea să cugete mai adînc, omul cu faţa osoasă şi negru-roşcată îşi răsucea puternic mustaţa neagră şi subţire, care-şi trimitea apoi sfîrcurile, scurte dealtfel, în afară. Cealaltă mînă o ţinea înfiptă în brîul galben, un taclit lat, care-i strînge anteriul de sevai verde; şi acesta era un fel al lui obicinuit. Hagiul avea uneori o duritate de vergea de fier, deşi părea mlădios.

Cît era de cătrănit, State Dobrovici care, lungit pe canapea, grăbea mereu boabele de mătănii, izbucni într-un rîs care-i zgudui burta:

— Hî... hî... hî... mie mi-a plăcut ofiţerul ăla cu mustăcioară răsucită. Al dracului rumân, că e oltean, mi se pare... Cum i-a păcălit pă toţi de ne-a scos de acolo grămadă, şi încă păziţi?...

Rîdea gros, arătînd subt mustața căruntă și stufoasă caninii colțoși și galbeni. Apoi deodată se răci, căci își aduse aminte că necazurile lui abia au început și se uită îngrijorat în jur să vadă ce zic cei doi de un rîs atît de nesăbuit. Dar aceștia erau întorși în ei înșiși și nu luau seama la el.

Ca mulți oameni grași, starostele tăbăcarilor nu credea în primejdie dacă n-o vedea cu ochii lui. Dar atunci cînd o vedea, se speria rău... După ce plecaseră de la Licsandru Hergă, el și cu hagiul nu dormiseră acasă, ci se ascunseseră împreună cu Grădișteanu în gropile cele mari de nisip din marginea orașului, de lîngă biserica Sfîntu Ștefan. Le fusese frică să vie noaptea aici la prietenul lor, din pricina zecilor de dulăi dezlegați, din toate viile, care uneori săreau gardul noaptea și sfîșiau pe trecătorii întîrziați. De cum se luminase de ziuă însă o porniseră încoace. Știau că azi chiar, cînd va afla de căpitanul Costache și de dorobanții lui închiși cu lacăte în beciul birtului, aga Iancu Manu va turba și va aresta în dreapta și în stînga.

— Știi că l-au arestuit și pe Rosetti, nu numai pe căpitanul Teologu?... Dacă nu l-o slobozi poporu, o să-i putrezească și lui picioarele înlănțuite în apă, cum a pățit Mitică Filipescu, spuse Hagi Curti, gîndindu-se la el însuși, dacă ar fi fost să fie prins de dorobanții Agiei.

Pavlicioni știa că a fost arestat Rosetti. Știa de aseară, de cînd, îndrăznind totuși, Ion Brătianu venise să se ascundă în vie, dar pe la zece seara, pe cînd erau încă răsfrîngeri vesperale, cețoase, de lumină. După ce ținuse pe la opt seara împreună cu Rosetti un fel de adunare populară în cîrciuma lui Ulumeanu, de dincolo de barieră, unde drumul Pantelimonului iese larg din Cîmpul Moșilor, se despărțise de prietenul său, căci avea ceva de vorbit, spunea el, cu alt cîrciumar, de pe la bariera Iancului, și peste vreun ceas se îndrepta spre casă, cînd îi ieși înainte o slugă credincioasă, care-i aduse un bilet grabnic de la Maria Rosetti. „Ascunde-te numaidecît... bărbatul meu a fost

arestuit acum zece minute... l-au dus la cazarma din Cotroceni... Trimite-mi vorbă unde poţi fi găsit, ca să vedem ce e de făcut.“ Socoti pe loc că ăl mai bun ascunziş e la Pavlicioni, care-l primi bucuros şi cu care stătu de vorbă toată noaptea. Acum, ascuns într-o odaie de lîngă cramă, dormea poate, cu o pătură pusă la singura fereastră a odăii.

După ce Hagi Curti se mai plimbă încă prin ceardac fără grijă, căci vederea nu era spre uliţă, şi ea mărginită, dealtfel, de tufărişuri încîlcite de gherghini şi măceşi, ca să nu se vadă în vie, oftă lung şi se aşeză ostenit pe sofaua cealaltă, care făcea pereche cu aceea pe care era lungit acum într-o rînă Pavlicioni.

— Hei, Rudi, pe unde scoatem cămaşa?

Pavlicioni zîmbi cu buzele lui de muiere, cărnoase:

— Hagiule, nu fi copil... Aici sunt şi eu de părerea Bălcescului... Revoluţia e în mers. Şi nimic n-o mai poate opri. El are dreptate... Ne va scoate poporul... Totul e să ne opintim odată din toate puterile, ca să se sfîrşească mai repede. Nu la 11 iunie, ci la 9 iunie, adică miercuri, odată cu Islazul trebuie să pornească şi Bucureştii...

Se auziră bătăi puternice în poartă şi toţi trei încremeniră. State Dobrovici, care părea cu cîteva clipe înainte nepăsător, şi curajos, se îngălbeni cît era el de stacojiu la faţă:

— Ce facem, Rudi? Dacă sunt ăia de la Agie?

Nu erau cei de la Agie. Era Gîţu, dogarul din Obor, un bărbat cu cap mare, cam uscăţiv, cu nădragi şi pieptar de dimie neagră. Era dogarul cramei lui Pavlicioni, dar mai ales era omul lui de încredere în mahala. Celălalt, mărunt şi cu gîtul mîncat de scrofule, era un mămular, care-şi avea negustoria alături de dogar. Pavlicioni, ridicat şi mai mult într-o rînă, privi în curte şi, cam mirat că-i vede, le făcu semn să se urce pe la capătul pridvorului boit siniliu, căci numai aşa se putea veni în ceardac.

— Ei, ce-i? Cum stăm? îi întîmpină grăbit, înainte ca ei să poată da bună ziua. Se temea acum ca ei să nu fi venit cu vreo veste proastă.

— Stăm bine... răspunse șovăielnic dogarul, învîrtind pălăria cu margini late ca de mușchetar în mîini, ca și cînd ar fi vrut să-și acopere cu ea burta.

Pavlicioni nu băgă de seamă ezitarea omului și se bucură:

— Stăm bine? Ei, bravos...

Dogarul legă încă și mai șovăielnic:

— Dă stat, stăm bine... Da' nu prea...

Arendașul, căci Pavlicioni luase în arendă vreo două moșii spre Snagov, cunoștea totuși prea puțin felul țăranului cînd el se codește, și dogarul era încă țăran, așa cum era o mare parte dintre mărginașii Bucureștilor.

— Mă, spune limpede, ce vrei să zici?

Atunci se vîrî în vorbă, hotărît, mămularul, care-și certă prietenul că nu spune ce gîndește.

— Măi omule, nu mai vorbi în bobote, spune-i fățiș boierului... că nu ne putem urni miercuri seară.

Pavlicioni sări de pe sofa și se apropie aproape mînios de Gîțu, care însă nu se feri de el, ci rămase așa moale.

— Cum? Nu putem urni oamenii? Ce vrei să spui? N-ai fost aseară la adunarea aia, așa cum ți-am spus?

— Am fost, cum să nu fiu?... — răspunse Gîțu tot moale — și să vedeți...

— Ce să văz? Ai fost, ori nu?

— Am fost, cum să nu fiu?... Dacă vă spui că am fost, am fost...

— Ei, domnul Brătianu mi-a spus că a fost o însuflețire de nedescris, că lumea striga mereu „ura" și „să trăiască Constituția..." E așa, ori nu e așa?...

— Așa e, cum să nu fie așa, dacă spune dumnealui? Însuflețire a fost, că strigau toți „ura" și-și spuneau că o să vie cu mic cu mare la Costituție... întări cu bunăvoință dogarul.

— Păi atunci e bine, mă Gîțule!... E foarte bine...

— Da, e bine... cum să nu fie bine, da' nu prea...

Arendașul își ieși din sărite:

— Cum „nu prea", mă dogarule?... Ce tot zici anapoda? Dacă Oboru se mișcă, nu mai am nici o grijă.

Miercuri ținem o adunare noaptea în Cîmpul Moșilor, în fața grădinii lui Eliade, și apoi pornim spre palat, așa cum au hotărît conducătorii. Spune mai bine cum a fost aseară...

— Păi să vedeți... a fost cam așa...

— Ei, acum... „cam așa“... Noi vrem să ne spui cum a fost... nu „cam“ cum a fost...

— Păi, oi spune și io cum m-oi pricepe.

— Hai, spune, cum oi spune, dar începe odată.

Dogarul își frămîntă puțin mustața, ca să-și adune gîndurile, privind în podeaua ceardacului.

— Păi, a vorbit întîi un boier mai voinic, cu barbă cam bălaie și ochi verzi, cam bulbucați...

— Era multă lume?...

— Era curtea plină, că puseseră vreo patru mese alături, și boierii vorbeau urcați pă ele... da' unii ședeau acolo pă scaune... Am uitat să spui că s-a urcat întîi pă masă Ulumeanu, care a spus că au venit boierii să facă dreptate poporului și toată lumea a strigat „ura“ și „să trăiască“... Și băteau cu ciomegile — că mai toți aveau ciomegi — în mese, în gard, și strigau după boieri, „să trăiască...“, adică poporul. Pă urmă a vorbit boieru acela, cu ochi verzi, dă-i zicea lumea că-i prinț. Acum io nu știu dacă o fi sau nu prinț, dar așa spuneau oamenii. El a zis că poporu vrea libertate, că nu mai trebuie să fie bogați și săraci... că toți trebuie să fie la fel, că trebuie ca toți să-și dea viața pentru sfînta libertate, așa zicea... Că nu s-a născut boieru călare pă șa, iar omul sărac cu șaua în spinare; așa zicea: „Fraților — așa zicea el — unde nu e libertate, e moarte...“ Lumea striga „libertate“ și lovea cu ciomegile în mese. Pă urmă el, adică prințu acela, cine o fi el, a vorbit și dă biruri, a spus că dă ce s-au pus acsize, că dă ce să ia bir dă la țăranii care intră cu carele în oraș?... Aici n-a mai strigatără nimeni să trăiască... S-a făcut deodată tăcere, că parcă înghețaseră cu toții. El îi tot da zor cu acsizele și cu slobozenia aia să vie oamenii cu căruțele în oraș fără plată să vînză ce au dă vîndut. Ăi d-acolo au început să să uite unii la alții, dar prințul ăla, că așa-i ziceau, îi tot da zor ca să nu mai fie acsize la bariere...

— Păi ce, nu-i zicea bine...? Ăsta e în programul nostru.

— Zicea bine, da' nu prea...

— Cum nu prea? De ce nu prea?

5 — Păi, vedeți dumneavoastră, erau acolo în grădina cîrciumii lu Ulumeanu numai cîrciumarii din mahala și oamenii lor, toți cu mîna pă cuțit mereu, așa că...

— Așa că...

— Așa că vedeți, lor nu le vinea bine... să să dăs-
10 ființeze, cum zicea, acsizele și barierele, că, deh... cîrciumarii și oamenii lor din asta trăiesc. La cîrciumarii ăștia dă dincoace dă barieră să adună în pivniță tot spirtu, iar noaptea, cînd le vine bine, oamenii lor îl trec în oraș, cu tot felu dă șmecherii, prin curțile
15 oamenilor... Hei, au făcutără mulți averi dă pă urma acsizilor astea, și ei, și bătăușii lor. Așa că, vedeți...

— Dar ce rost au bătăușii? întrebă uimit arendașul, pe cînd ceilalți doi ascultau tăcuți și întrebîndu-se unde vor ajunge lucrurile.

20 — Păi, fără bătăuși nu să poate; că dacă ar trece toată lumea spirt pă furiș, n-ar mai avea preț. Au pus ei și aici un fel dă rînduială... Fiecare cîrciumar are drept să treacă prin anume loc, și dacă vin alții peste el, iese bătaie a dracului, că mardeiașii ăia din nimic
25 pun mîna pă cuțit... Că sînt spaima mahalalelor. Așa că vedeți, prințu îi tot dădea zor cu scoaterea acsizilor și a barierelor, cum zicea el. Nu simțea că să făcuse o tăcere dă gheață, cum vă spui... Atunci unu a strigat ca din butoi din fundu grădinii: „Ce vrea
30 ăsta, fraților?" Atunci Ulumeanu, care făcea fețe-fețe, i-a spus ceva la ureche unui boier mai subțirel, cu păr creț și cu o bărbuță neagră, și deodată s-a ridicat ăsta dă pă scaun și a șușotit ceva la urechea prințului, și pă urmă ăsta l-a lăsat să vorbească pă el: pă negri-
35 ciosul ăsta subțirel cu bărbuță neagră, iar Ulumeanu a spus: „S-ascultăm și pă cuconu Iancu Brăteanu, fraților". Și a vorbit Brăteanu ăsta, cum îl chema. Da din mîini al dracului: „... Fraților — a zis el — mi să pare că n-ați înțeles prea bine ce a vrut să spuie

prietenu nostru Rosetti, vorbind despre acsize și despre barieră..." „... A spus că vreți să le scoateți... a strigat iar glasu ăla mînios din fundu grădinii... Vreți să ne nenorociți..." „... Nu, fraților, nici pomeneală dă desființarea acsizilor și a barierelor... dimpotrivă...", a zis Brăteanu. „Prietenu nostru a vrut să spuie tocmai că nu trebuie să să desființeze acsizele." „A... așa da, au strigatără oamenii... Așa da..." „El a vrut să zică doar că să să desființeze ăi care fac dă pază la bariere și să vă puie pă dumneavoastră în locu lor. Asta a vrut să spuie."

Și ce să vedeți dumneavoastră, dintr-o dată oamenii s-au înveselit. „Așa... da... au început ei să strige. Așa mai putem sta dă vorbă." Și Brăteanu ăsta a spus mai departe așa: „Prin urmare, nu le desființăm... dar desființăm pă taxidarii dă la barieră, că sînt oamenii lor, ai boierilor... și vă punem pă dumneavoastră taxidari... că sînteți oameni din popor..." Toți au început să strige iar „să trăiască" și „ura" și au zis că o să lupte pentru Costituția aia... și loveau cu ciomegile.

— Păi atunci e bine, mă dogarule, ce tot încurci tu lucrurile?

— Nu e prea bine, vedeți dumneavoastră, că au aflat oamenii din mahala ce s-a întîmplat aseară la crîșmă, că io i-am văzut azi pă mulți la biserică și pă alții pă laviță și pă scaune prin fața prăvăliilor închise, cu locu măturat și stropit în față. Așa stau ei dă vorbă, să vedeți dumneavoastră, duminică, gătiți cu hainele bune și bărbieriți, că numai sîmbătă are omu timp să să bărbierească și el. Ei ziceau, negustorii, că nu mai vine nimeni din Obor, boierule, miercuri, cînd ziceți dumneavoastră, că negustorii dă p-aici nici nu vor să auză, spun că ei nu merg cu mardeiașii și cu huidumele ale lu Brătescu ăla și ale lu Ulumeanu.

— Ascultă, mă, ce-i asta? Păi nu ăștia ai lui Ulumeanu sunt Oborul? întrebă înciudat Pavlicioni, pieptănîndu-și părul cu un pieptene galben, mic, de buzunar.

Aci Gîțu parcă se supără și el:

— Fugiți d-acolo, ăia sînt pacostea mahalalelor, stricați pă ei vorba dă pomană dacă ziceți că ăștia sînt Oboru... Oboru e negustorimea și meseriașii care-și au averile și muncesc la rostu lor, nu e derbedeii ăștia, oameni fără căpătăi, borfași care ațin calea țăranilor ca să-i înșele, dă să unesc trei-patru inși dă fac scandal și altu fuge cu vita omului, ori cu porcu, dacă l-au îmbrobodit, și p-ormă merg dă să îmbată ca godănacii și să taie cu cuțitele, se iți acum dogarul, căruia de mînie îi juca omușoru ca un cotuleț de copil... Apăi dumneavoastră nu cunoașteți Oboru, dă ziceți că turbații ăștia, mereu cu mîna pă cuțit, sînt negustorii și meseriașii din Obor.

— Ei, negustori... Vai de capul lor, spuse disprețuitor Pavlicioni.

— Ce vreți să fie? Negustori. E o vorbă la noi în Obor. Cînd ai prăvălie... dă cîștigi, dă păgubești, tot negustor te numești... Fac și ei ce pot, da' cu mardeiașii și pungașii mahalalei nu vor să aibă a face.

Gîțu nu avea deplină dreptate. Scandalagiii mahalalelor nu erau turbați deloc, sau mai bine zis erau turbați cu socoteală, se prefăceau doar turbați, ca să bage spaima în oameni. Nici cuțitul nu-l răsuceau prea des, ci numai atît cît să li se ducă vestea. Dar că erau pacostea mahalalelor, asta era adevărat, căci în mahalaua lor ei erau stăpîni... ei și oamenii stăpînirii. Luau ce le trebuia de unde le plăcea și nimeni cu crîcnea. Se îndopa, de pildă, cîte unul cu turte de icre tescuite și negustorul îl privea oțețit. Știa că pleacă fără să plătească.

— Măi, nea Costică, mă luași dă luni dimineață, ce Dumnezeu. Dă-mi un gologan acolo, să-mi fie dă saftea. Uite, ai luat un pumn dă turtă dă icre sărate dă crap.

— Du-te-n aia mă-tii cu safteaua ta cu tot. Vrei bani pă icrele astea împuțite? Cînd oi da o măciucă tarabei ăștia, te satur io dă saftea..

Dar grosul cîștigului nu era pentru derbedei gustările și băutura neplătită, pe unde se nimereau la chef,

şi nici căratul spirtului, plătit scump, noaptea prin curţi, pe la barieră, pe subt nasul dorobanţilor şi al căpitanilor de barieră, care luau şi ei ce li se cuvenea, ci era pleaşca zilelor de tîrg, marţea şi vinerea. Atunci intrau cu carele încărcate sătenii din judeţ şi mai departe, de pe drumurile cele mari, al Urzicenilor, al Pantelimonului, al Olteniţei... Carele încărcate ca nişte măguri, cu fîn ori paie, sau cu ovăz şi orz, trăgeau în Cîmpul Moşilor, de se adunau mai ales toamna cîte trei-patru sute care, că numai de pe jos, din cele risipite, golănimea săracă putea să adune către seară, cînd se spărgea tîrgul, paie să-şi umple prispa şi coteţele, după ce le puneau să se usuce, că erau adesea cam ude. Caii şi boii se vindeau în acelaşi timp în oborul de vite, cam la trei-patru sute de paşi de Cîmpul Moşilor, înspre biserica Iancului. Aici erau conovăţuri statornice, pari groşi, legaţi cu vergele de fier. Pe maidanele dintre cele două oboare se ţinea tîrgul porcilor. În zilele de tîrg bun guiţau, se scărpinau, se tăvăleau pe jos turme întregi de rîmători, care ridicau un praf cît turla bisericii. Capre se aduceau rar, iar mieii se vindeau mai mult în piaţa cea mare, Sfîntu Anton, de lîngă Ospelul comunal, între Mitropolie şi Sfîntu Gheorghe.

Borfaşii mahalalei erau mai toţi şi geambaşi iscusiţi, ştiau să vîndă gloabele drept bidivii, care de focoşi ce sunt nu pot sta locului. Le înnodau strîns cozile, le împleteau cu panglicuţe coamele şi le băgau subt coadă tot felul de doftorii, potrivite cu socoteală, ca să n-o ia bietul cal razna, ci numai să joace pe loc, cu neastîmpăr, sau să alerge cînd i se dă drumul ca scăpat din praştie. Şi gura nu li se oprea o clipă cînd ţineau strînsă cu frînghia căpăstrului, ca o zăbală, falca de jos a calului, ca să-i încordeze gîtul.

— Aide, neică, nu sta... bate palma şi ai să bem aldămaşul... că aşa chilipir nu mai găseşti... Să fiu io al dracului dă mai găseşti. Uite că mă jur... şi îşi făcea un fel de cruce.

Omul şovăia, se mai scărpina în cap, se mai uita la cal... Atunci se ivea din îmbulzeala care se făcea

totdeauna în jurul unei tocmeli unul cu o mutră mai străină, binișor înțolit, care intra în vorbă, cu înțeles:

— Cît ai zis, neică? Trei sute dă lei? Fugi d-aici... e scump... e scump, neică. Îți dau două sute dă lei pă calu ăsta... Atît face, și nu dau nici un ban mai mult.

Geambașul, parcă înjurat, se lua cu mîinile de păr, aproape răgea:

— Două sute dă lei pă roibu ăsta? Așa te pricepi dumneata la cai?... Aulică, mamă... peste cine am dat... Păi ăsta cu ochii închiși face trei sute dă lei... Nu vezi ce cal e... Mai bine îl dau pe daiboj.

— O fi bun, nu zic ba... Că se vede cît dă colo... dar și două sute dă lei sînt bani buni... Că am muncit pă ei pînă mi-au ieșit ochii din cap.

— Lasă-mă, nenișorule, în pace... că două sute dă lei mi-a dat și dumnealui... da' nu-l dau, să știu dă bine că-l mai țiu un an în grajd... că l-am crescut dă mic, și iară îl juca, strîngîndu-i gura cu frînghia îndoită a căpăstrului în loc de zăbală.

Țăranul știa că el nu dăduse două sute de lei, dar cînd vedea că străinul ăla se bagă peste el, avea și el ambiție.

— Uite ce e, neică... îți dau două sute douăzeci dă lei, dacă-i iei, bine, dacă nu, mă lipsesc, că mai sînt cai în Obor. O lețcaie nu dau mai mult, uite, mă jur... Și-și făcea și el cruce.

Geambașul se lua iar cu mîinile de păr, dar rămînea o clipă încremenit și juca comedia răzgîndirii brusce.

— Ei, hai, fie și două sute douăzeci... bate laba aici... și ai să bem aldămașu... Ai luat un cal dă o să mă pomenești cît îi trăi... numai io știu cum l-am crescut... că așa era cînd l-am cumpărat. Și arăta cu mîna două palme de la pămînt. Ți l-am dat dumitale că am văzut că ai ochi la cai. Nu i l-am dat ăluia.

Bietul om avea să-l pomenească într-adevăr cînd avea să descopere acasă că a cumpărat o gloabă care nu făcea mai mult de o sută douăzeci de lei.

Dealtfel, bidiviul nici nu era al geambașului măcar, era chiar al celui care se vîrîse peste om, dînd două

sute de lei. Nici acesta nu-l cunoscuse pe geambaş de mai înainte. Se pomenise cu el în cale, la barieră, în zori. Crezuse că vrea să i-l cumpere... pe urmă se lămuri că e geambaş şi nu vrea decît să-i facă samsarlîcul, dacă se învoieşte.... Omul îşi dăduse calul şi apoi se învîrtea pe lîngă el. Cînd dăduse două sute de lei, vrusese să arate, după înţelegere, că la preţul ăsta poate să-l dea...

Mulţi ţărani după ce vindeau vita, ori ce aveau în car, pierdeau apoi tot în Obor toţi banii la „uite popa, nu e popa“, la care se lăsaseră prosteşte ispitiţi, tîrîţi de mardeiaşii Oborului. Dar aici, de multe ori lucrurile ieşeau rău... că omul, deznădăjduit, cînd vedea că a pierdut vita şi ultima leţcaie, îşi înfigea mîinile în beregata pehlivanului, a pungaşului, şi nu-l mai slăbea pînă nu-l lăsa uneori mort jos, oricît trăgeau alţi pungaşi de el, ori îl loveau cu pumnii în cap.

Totuşi, zurbagiii ăştia, care băgau spaima în oameni, erau îndeobşte şi foarte fricoşi, se fereau cu grijă cînd vedeau că s-ar putea să iasă lată... Chiar bătăile dintre ei erau mai mult spectaculoase decît ucigaşe. Se izbeau cu bîtele şi îşi aruncau şi scaunele cîrciumii în cap, răsturnau mesele cu ce era pe ele, spărgeau galantarele, urlau, se tăvăleau pe jos, săreau pe fereastră, se încleştau unii de alţii, mai ales cînd vedeau lumea care se aduna ca la bîlci în jurul lor. Ţipau femeile şi copiii speriaţi cînd îi vedeau pe cei doi-trei cu faţa plină de sînge, cu cuţitele în mîini. Fireşte că uneori şişurile ascuţite nimereau şi în piept şi atunci se mai bocea vreo mamă, biata de ea, ori vreo văduvă proaspătă... Dar asta se întîmpla rar, şi numai cînd erau muierile tinere ori fetele cele care-i aţîţau. Căci ei erau şi craii mahalalei. Se legau de nevestele oamenilor, fără ruşine, şi mulţi bărbaţi cu frica în oase nu ziceau nici pis... Începuseră să se ţină după moda boierească un fel de baluri, în locul horelor, pe la mahala. Li se zicea — Dumnezeu ştie de ce — complecturi. Aici veneau craii, duminică după-amiază, cu nădragii negri vîrîţi în cizme scurte, încinşi cu brîul lat roşu, în care ţineau cuţitele, şişurile fiind vîrîte

în carîmb, cu cămașă înflorată cu rîuri de arnici, cu pieptar scurt negru, cu mustața răsucită și cu mușcata la ureche, cînd nu purtau cercel.

Cu mult mai afurisit lucru era însă cînd cuțitarii și derbedeii din altă mahala îndrăzneau să încalce ceea ce socoteau cei de aici drept un fel de teritoriu administrativ rezervat lor și numai lor. Firește că, așa de unul singur, nici un mardeiaș ori borfaș din altă mahala nu avea curajul să apară pe ulițele Oborului. Știa că dacă e recunoscut, prezența lui e socotită o sfidare și, fiind și singur, e înjunghiat pe loc. Așa că și atunci cînd ar fi fost să treacă pe ulițele altei „administrații", el găsea cu cale că e mai cuminte să ocolească de regulă pe departe... Totuși, cînd unii de prin Tei, ori de pe la bariera Vergului, îndeosebi cînd erau și puțin afumați, aveau chef să se încaiere și mai ales să se mai giugiulească și cu alte fete decît cele din mahalaua lor, afacerea nu se încheia fără înjunghieri.

— Nea Mărgărite, nea Chiriță... strigau alergînd pe ulițe cîte un cîrd de băiețandri speriați, care se jucaseră cu arșice, ori bătuseră poarca pe maidan. A venit Tebeică din Tei...

Nea Mărgărit ori nea Chiriță încremeneau mușcîndu-și buza de sus cu mustață cu tot.

— Unde-i, mă? Unde l-ați văzut?

— Pă gura Oborului... sîntără vreo cinci inși...

— Caută-i pă Tache și pă Nod în Gît.

Bîntuia în cîteva clipe în mahala un zvon ca un suflu de spaimă. Alergau toți, din toate părțile. Nu-și apărau numai ibovnicile, își apărau ghelirurile, oile de tuns, traiul bun pe socoteala altora. Viața lor, cu alte cuvinte, și ei știau bine asta. Acum nu mai era de glumit.

Pe cînd cei din ceardac își băteau capul că nu știau ce să facă, se ivi de-a lungul pridvorului siniliu un ins negricios, subțirel, cu ochii mari, cu părul creț și fața lungă. Mai avea un fel de mustăcioară, ca un petic negru lipit subt nasul lung. Toate capetele se îndreptară spre el, uimite, întrebătoare. Pavlicioni în-

suşi nu-şi dete seama în clipa dintîi despre ce e vorba. Pe urmă se lămuri că e Ion Brătianu. Îşi răsese barba şi îşi luase cu briciul mustaţa aproape cu totul, chiar acum de dimineaţă.

Se vede că şi ascultase de după vreo uşă.

— Ce tot îndrugă dumnealui, frate? Habar n-are ce spune.

Nimeni nu-i răspunse nimic, căci mai ales Hagi Curti şi Dobrovici nu pricepeau cum putuse să se prefacă Brătianu, cunoscut lor ca tînăr serios, într-un soi de băieţandru cu vocea piţigăiată. După un timp Gîţu, mişcîndu-şi cam greu omuşorul, spuse ducîndu-şi mîna, cu mîneca largă a cămăşii înflorate cu arnici, la falcă:

— Io, boierule, vă spui ce ştiu. Toată dimineaţa am stat dă vorbă cu oamenii... negustori şi meseriaşi, deh... ba şi cu precupeţii... aşa cum am făgăduit... Mi-au spus că nu o să vie nici unu la rivoluţia asta. Io ce să spui? Cum am cumpărat, aşa vînz.

Ion Brătianu îl fulgeră cu marii lui ochi negri.

— Şi de ce nu vor să vie?

— Păi, uite, nea Chiriac, dă o pildă... olaru a spus faţă de toată lumea care se strînsese lîngă laviţă: „Păi cum vine asta, mă Gîţule? Noi gîndeam că să face rivoluţie ca să scăpăm dă acsizari şi dă borfaşi, că nu mai poate să răsufle mahalaua din pricina lor... şi cînd colo, Brăteanu ăla al dumitale s-a înhăitat cu ei..." Că aseară după ce au petrecut şi au plecat dă la crîşmă, toată seara au umblat vorbe numai despre asta... spuse Gîţu, care nu mai recunoştea, fireşte, pe Brătianu cel din ajun.

— Va să zică lor nu le intră în căpăţînă că facem revoluţia ca să scape ţara de boierii cei mari şi să fie libertate?... Doamne, grei mai sunt unii oameni de cap... şi Brătianu începe să se plimbe înciudat prin ceardac, trecînd din umbra deasă în lumina vie a amiezii, care da luciu feţii lui măslinii.

— Le-am spus şi io... Da' nea Chiriac mi-a spus că ce au ei cu boierii?... Că ei dacă merg cu rivoluţia, merg ca să scape dă huidumele astea dă acsizari...

nu ca să fie daţi dă Brăteanu pe mîna ciomăgaşilor şi cuţitarilor.

Pavlicioni îşi plimba mîna peste craniul pleşuv, cu chica rămasă doar la ceafă, îşi frămînta îngîndurat bu-
5 zele cărnoase, subt mustaţa neagră, tunsă scurt.

— Aici, domnule Brătianu, mi se pare că oamenii cam au dreptate... mi-e teamă că micii negustori şi meseriaşii din Obor nu vor merge cu noi.

Dar în loc să pară nemulţumit, Brătianu păru doar
10 dezgustat.

— N-au decît să nu vie... Nu cu căcăcioşi d-ăştia se face o revoluţie... Nu m-aşteptam, drept să-ţi spui, ca nici dumneata, domnule Pavlicioni, să nu ştii cu ce fel de oameni se face politică. Dacă sunt iuţi de
15 cuţit, cu atît mai bine... De aşa oameni are nevoie naţia, nu de cei lipiţi cu turul nădragilor de laviţele de la poartă.

Se încinse o discuţie vie, mai ales că nici Hagi Curti nu fu de părerea lui Ion Brătianu.

20 — Or fi îndrăzneţi bătăuşii ăştia, zise el, dar nu sunt oameni pe care să te poţi bizui. Mulţi din ei sunt spionii Agiei şi îndeobşte ei merg cu cine îi plăteşte mai mult... Negustorii şi meseriaşii sunt mulţi şi, deh... noi îi cunoaştem... sunt oameni de nădejde.

25 — Da' vorba e cum să-i urnim? nu se mai putu stăpîni Pavlicioni.

Se priviră nedumeriţi unii pe alţii. Pavlicioni era îndeosebi foarte încurcat de întorsătura lucrurilor şi, ca să se poată gîndi în voie, se prefăcu că se îngrijeşte
30 de o gustare. Bătu din palme şi se ivi la capătul pridvorului un arnăut, care aştepta să i se poruncească. Arendaşul îşi frecă iritat trei degete, arătînd măsuţa, şi omul pricepu numaidecît. Pe urmă se aşeză pe parmalîcul ceardacului, grăsuţ şi alb de tot în halatul lui
35 vişiniu.

— Ei, ce facem? Şi cum nimeni nu răspunse nici acum, el se întoarse către Gîţu, care i se părea acum omul care singur îi putea da un sfat: Ia spune, dogarule, ce e de făcut?

— Cocoane, io zic... adică vreau să vă spui... că dacă mă întrebaţi, io zic...

— Hai, spune odată.

Atunci dogarul spuse scurt şi repede, ca un ce ţîşnit din el:

— Io zic să vorbiţi cu nea Tudor Fîşiotu. Dacă merge el cu dumneavoastră, atunci n-aveţi nici o grijă: merge nu numai Oboru, ci şi Delea toată, ba şi Vitanu... că are trei feciori şi şase gineri... nu ştiu cîţi nepoţi, oameni în toată firea, şi pă deasupra fini şi cumetri în şapte mahalale. Dă ruşinea lui şi tot nu rămîn negustorii şi meseriaşii acasă. Nici unu. Cînd zice nea Tudor hai... e „hai".

Cei patru rămaseră mult pe gînduri, căci îl cunoşteau şi ei pe căldărar. Ştiau că e un om cu greutate mare în mahala, dar mai ştiau că e şi cam ciufut, morocănos rău, că e greu să te înţelegi cu el. Feciorul îmbrăcat arnăuţeşte veni ca să puie masa între sofale. Şi Hagi Curti şi State Dobrovici mîncau acasă la ei „boiereşte", adică pe măsuţe mici rotunde, pe trei picioare, scunde, numai de o palmă, aşezate chiar pe soafale... Pavlicioni se deosebea de ei, că la el se punea masa între sofale. Într-un lucru se asemănau, şi cu ei toată boierimea şi marea negustorime. Că la toţi se mînca mult. La fiecare ospăţ cu musafiri se aduceau la masă pînă la paisprezece-cincisprezece feluri de bucate şi masa cu musafiri ţinea de la prînz pînă seara.

O dată, cînd redactorii *Magazinului istoric* fuseseră poftiţi la cină la Danielopolu, care era, cum zicea el singur, lăcomia întruchipată, Laurian se arătase uimit cît de mult mănîncă bucureştenii cu stare. O ţin numai în ospeţe şi iar ospeţe. El era de părere că un om din Apus ar privi cu spaimă asemenea risipă, care nu poate să nu aibă urmări şi asupra caracterului şi sănătăţii. Atunci Danielopolu, care era în fruntea mesei între două nepoate frumoase, aşezate cam cu de-a sila lîngă el, căci bună-cuviinţa ar fi cerut ca acolo, în stînga şi în dreapta stăpînului casei, să stea musafirele mai în vîrstă, dar omul nu se sinchisea de asemenea reguli, a izbucnit supărat în timp ce, ca un doctor

în litere de la Lipsca ce se afla, bez faptul că era şi mare negustor, tăia cu o ştiinţă şi o îndemînare faimoasă curcanul umplut cu castane şi stafide din faţa sa.

— Ia nu mai compara, domnule dascăl, stările de lucruri din Apus cu cele de aci... Păi ce, se potriveşte ce-i acolo cu ce-i aici? Păi mi-aduc aminte de la Lipsca, de la München, de la Paris, că şi acolo am fost de cîteva ori... Acolo, cînd vrea un bărbat să mai vază o femeie frumoasă şi să schimbe cu ea cîteva vorbe, apăi o vede la teatru, că oraşele au zeci de teatre, pline stup în fiece seară. O vede la bal, că sunt baluri cîte vrei, iarna, seară de seară, mascate şi nemascate... Sunt concerte... Au început acum şi curse de cai. Cu alte cuvinte, e civilizaţie... Aci la noi în Bucureşti suntem ca la ţară. Ei, drăcia dracului, bărbaţii şi femeile, mai ales cînd sunt tineri, vor să se vază mai de aproape... dar cum? Că parcă suntem în veacul de mijloc, aşa sunt păzite femeile, închise. Noroc de botezuri, noroc de logodne, noroc de nunţi, că se fac nunţi, nu glumă, cu zeci de musafiri, unii găzduiţi cu săptămînile... Atunci mai vede şi bietul rumân şi altă muiere decît tot pe nevastă-sa, tot pe nevastă-sa, pe care-o vede dă dimineaţă pînă seara, cînd adoarme.

— Noroc şi de denii, adăugise nepoata oacheşă din stînga lui, clipind şireată.

— Noroc şi de denii, întărise Danielopolu... Hei, cîte femei am cunoscut eu la denii, mai ales cînd eram flăcău. Hei, deniile ca deniile, dar toată nădejdea este la ospeţele care se prefac în chefuri în toată legea... cînd joacă omul cu musafira care-i place, de duduie podeaua, şi-i spune mai încet la ureche ce-i trece prin cap. De... ca la chef, unde se iartă multe. O dată, ca să mă apropii de o văduvioară care-mi plăcea mie, mi-am sărbătorit ziua naşterii la moşie o săptămînă, cu douăzeci de musafiri care n-au ştiut ce-i zi şi ce-i noapte.

— Ce nevoie ai de chef, ca să te apropii de ele, unchiule? îl întrebă făcînd gropiţe în obraz oacheşa cîrnă, care nu era chiar nepoţică. Dumneata le agăţi în pră-

vălie, unde stai toată ziua. Că dacă aduci şi odicolon şi vopsele de tot soiul, e ca să vie muierile să le vadă...

— Ei, altfel vorbeşte o femeie frumoasă în prăvălie cînd cumpără, şi altfel la masă, la chef, unde te-nţelegi mai mult cu mîinile, răspunse eruditul rîzînd în barba-i scurtă, întoarsă în afară.

— A... am priceput. După ce le cunoşti în magazinul dumitale, pe urmă le pofteşti la chef. M-am lămurit, încheie rîzînd Laurian. Adevărul este, domnule, că bărbaţii şi femeile s-au căutat şi în veacul de mijloc ca în toate veacurile, numai că, după împrejurări, s-au căutat altfel, după loc şi obiceiuri. Dar de căutat s-au căutat.

Bălcescu, care ascultase zîmbind, cu ochii aiurea, toată discuţia, îl tachină şi el pe dascălul latinist:

— Ei, ce vrei, domnule Laurian, nu poate să facă toată lumea ca romanii dumitale, care aveau pentru asta circurile uriaşe, procesiunile, templele, iar pe deasupra şi banchetele. Are dreptate într-un fel doctorul Danielopolu — îi spunea aşa cu o pedanterie glumeaţă, ca să-l certe anume că prea uita că e şi doctor în litere, nu numai negustor. Suntem o societate cu moravurile veacului de mijloc, dar unde nu are dreptate e cînd vede aşa uşor semnele civilizaţiei doar cînd e vorba de petreceri între bărbaţi şi femei. Nici aşa cu zecedouăsprezece feluri la masă, cu chefuri de zile întregi... Ce poţi să aştepţi de la o pătură de ghiftuiţi...?

Printre cei care se ghiftuiau puteau fi socotiţi şi Hagi Curti şi mai ales State Dobrovici, căci Pavlicioni era silit de medici să fie sobru de tot. Se răzbuna pregătind mese copioase pentru alţii. Acum, aşa ca gustare înainte de prînz, porunci să li se aducă tot soiul de tăvi cu mezelicuri. Dogarul şi mămularul, cînd văzură că se aduc astfel de bunătăţi, îşi ziseră că nu e cuviincios să mai rămîi cînd oamenii se aşează la masă, şi puţin ruşinaţi dădură bună ziua şi plecară. Dar şi ceilalţi mîncară astăzi doar din obicinuinţa de a îngurcita, fără chef, căci gîndul le era într-altă parte şi se simţeau strînşi în chingi. Erau tare îngrijoraţi,

căci își dădeau seama că revoluția nu mai e joacă, așa ca pînă acum, cînd cuvîntul „revoluție“ se vedea scris pe garduri, și era spus toată ziua atît de mult, că părea un cîntec de care le era de acum multora lehamite. Începutul arestărilor îi dezmeticise pe cei mai mulți. Cei cunoscuți de toată lumea ca fruntași înțelegeau că nu mai pot da înapoi, că „e lată rău“, că averea și poate viața lor sunt acum în joc. Amintirea morții cumplite a lui Mitică Filipescu, acum șase ani, era încă vie de tot în mintea tuturor. Așa că Hagi Curti se hotărî:

— Frate Dobrovici, parcă dumneata ești rudă puțin cu Fărșerotu... Se prefăcuse doar că nu e sigur, căci altfel îl cunoștea bine și el pe Fărșerotu.

Pe starostele tăbăcarilor îl înfuria însă orice referință la această rudenie a lui cu căldărarul... Cu toate că nu mai erau acum pe aceeași treaptă, în tagma negustorească, el, coșcogeamite bogătașul, cu fabrică, vie și cîteva moșii, și negustorașul din Obor, acesta se socotea tot un fel de jupîn al lui ca în tinerețe, și naș pe deasupra, și îl bruftuia tot timpul, aproape că aștepta să vie de sărbători și de ziua lui ca să-i sărute mîna.

— Știi bine, Hagiule, că am fost rudă, că răposata mea nevastă dintîi, Valeria, era nepoată nevesti-sii, Reveca. Da' de cînd m-am însurat din nou, ne vedem rar de tot...

Hagi Curti, uscat și negricios, era acum tot numai cu ochii arzători... Vedea bine că tăbăcarul nu-și dădea încă seama ce primejdie îi paște și trecea de la spaime la nesimțire, așa, dobitocește.

— Ar trebui, frate, să mergi chiar azi să-l vezi și să-l dumirești despre ce e vorba. Arată-i că dacă izbutim să punem mîna pe putere, nu-l vom uita nici pe el și nici pe ai lui... Îl găsești în toane bune, că azi nu sunt numai Rusaliile, e și ziua lui, sfîntu Theodot...

Tăbăcarul rămase cu mîncarea în gît cînd văzu ce-i cere cel mai bun prieten al său. Puse jos paharul cu pelin rubiniu și începu să se bîlbîie. Gîndul că trebuie să dea ochii cu căldărarul făcea să i se taie picioa-

rele... Pe de altă parte, dacă hagiul, care-l cunoştea şi el destul de bine pe oborean, stăruie atît de mult înseamnă, se gîndi el, că e nevoie, că sunt semne de primejdie.

*

Theodot era român din Macedonia, dintr-un sat de lîngă Bitolia. Ai lui erau neam de păstori, dar nişte rude trecuseră, acum aproape o sută de ani, în Transilvania şi se apucaseră de negoţ la Timişoara, Arad şi mai apoi la Sibiu, unde ajunseseră oameni bogaţi şi înconjuraţi de vază mare. Dintre ei au ieşit un episcop, cîţiva preoţi şi destui cărturari, dar şi negustori de frunte. Patrioţi, ei aduceau necontenit alţi băieţandri din neamul lor, din jurul Bitoliei, ca să se lase de păstorit şi să înveţe mai întîi carte, apoi să pătrundă în tainele negustoriei. Nu izbuteau totdeauna. Nici cu Theodot n-au izbutit. Carte a învăţat el ceva, nu mult... citea şi scria cu destulă greutate, dar dorul lui de munte şi de oi l-a dat gata. A fugit din prăvălia stăpînului şi s-a făcut iar cioban, acolo în Ardeal. Unchii lui s-au învoit şi cu asta, că aveau oi multe date în grija unor baci din Sălişte, care cutreierau munţii şi uneori iernau dincoace departe, în bălţile Dunării. Ba, de la o vreme au început să cutreiere ţinuturile de ierburi tari ale Dobrogei, nemaitrimiţînd acasă decît socotelile şi banii. Unul dintre baci şi-a adus la Hîrşova şi muierea cu două fete mici şi cu doi băieţaşi, că pe alte două le lăsase măritate la Avrig, statornicindu-se în tîrgul dunărean. Asta era cam prin 1790, adică acum vreo şaizeci de ani. Theodot, căruia baciul ardelean şi ceilalţi mocani dobrogeni îi ziceau Toader Fărşerotu, ca să-l deosebească de alţi Toaderi, sălişteni, era cu inima prinsă de Reveca, una dintre fetele baciului, care era leită maică-sa, şi venea a treia la număr, numaidecît după cele rămase la Avrig. Pe toamnă stau să se cunune. În vară se întîmplă însă un lucru care îl amărî, dar îl şi îndîrji cumplit. Turcii, care erau în război cu ruşii şi se întăreau în cetatea Ismailului, dincolo de Dunăre, începuseră să

adune zaherea pe capete, pregătindu-se pentru un asediu îndelungat. Adunau, din Dobrogea mai ales, tot ce găseau. Nişte gelepi luară şi cele trei mii de oi ale mocanilor sălişteni, dîndu-le în locul lor un petic de
5 hîrtie. O treime din aceste oi erau chiar ale baciului şi ale ciobanilor, dreptul lor sporit cu anii. Celelalte vreo două mii erau ale macedonenilor, bogătaşi din Sibiu.

Cînd văzură nemaipomenita pagubă, mocanii fură
10 cuprinşi de o mînie turbată. Baciul îşi trecu muierea şi cei patru copii mai mici, care erau cu el, cu luntrile peste Dunăre, la Făcăieni în marginea Bărăganului, iar el cu cei zece oameni mai de nădejde se luară pe urma oilor, tot chibzuind cum să le poată căpăta
15 înapoi. Cel mai dîrz dintre toţi era Fărşerotu ăsta, atunci un bărbat vînos şi tare negricios, de vreo douăzeci şi doi de ani, care aşteptase cu nerăbdare toamna, ca să se însoare cu Reveca. Mergeau aşa, urmărind norul de praf al turmei, tot bătîndu-şi capul cum să
20 facă să ia oile îndărăt. Ei erau vreo zece inşi, e drept, vînjoşi şi dîrzi, dar nu aveau drept arme decît ciomegile lor, iar spahiii turci erau de trei ori mai mulţi decît ei, călăreţi bine înarmaţi, cu pistoale şi paloşe. La Dunăre, turcii au trecut turma întîi în Ceatal şi
25 apoi au pus-o din nou pe plute mari, trecînd-o la Ismail. Au înţeles că acolo nu mai pot schimba nimic. Îşi muşcau pumnii de mînie tot dînd tîrcoale cetăţii. Cînd trupele ruseşti s-au apropiat, ei se hotărîseră să se întoarcă acasă.

30 — Cu mîna goală? întrebă fioros Fărşerotu... O să rîdă şi muierile de noi.

— Şi ce vrei să facem? Cum o să luptăm noi cu turcii? dădu baciul cu pălăria lui mare de pămînt. Măi flăcăiandrule, ăsta-i blestem de sus, cu păgînii
35 nu poţi lupta, că ei sunt oamenii lui Antihrist.

Se opriseră pe un dîmb cu iarbă aspră, năpădită de alior şi pelin, deasupra bălţii celei mari, şi dumicau pită cu slană, adusă în desagă.

— Cît despre mine, puteţi să vă întoarceţi şi acasă.
40 Io mă duc la muscali şi cer sîneaţă, sabie, ce dracu

mi-or da. Pînă n-oi ucide cu mîna mea cinci turci, nu mă las, că altfel mă arde fierea din mine.

Atunci s-au hotărît și ceilalți.

Au nimerit toți zece în armata generalului maior Kutuzov, un general voinic, dar cu un ochi acoperit cu un petic negru. Îl pierduse cu un an înainte la un asediu în Crimeea. Au fost primiți numaidecît și puși la muștru....

Dar cu cît se apropia iarna, lucrurile mergeau tot mai prost. Cetatea fusese înconjurată din trei părți, însă turcii, cam la patruzeci de mii, nici nu voiau să audă de predare, că erau grozav de întăriți. Rușii erau mai puțini, prost hrăniți, prost îmbrăcați, încercînd zadarnic să se apropie tot săpînd șanțuri. Oamenii mucezeau în corturi putrede, în gropi cu apă. Mocanii învățaseră meșteșugul armelor, dar învățătura nu le era de nici un folos, că se vorbea mereu că rușii își vor ridica oștirea și vor pleca îndărăt. Fuseseră vărsați la un regiment care poposise îndelungă vreme la Bîrlad și în care erau și cîțiva moldoveni agățați așa, de ceilalți ostași. Dar la începutul lui decembrie se zvoni că a venit peste toată oștirea un comandant nou, ăl mai grozav general al rușilor, Suvorov. Oștirea s-a însuflețit într-o singură zi. N-a adus cine știe ce hrană și puști cu el Suvorov, dar a poruncit ca în trei zile să fie izbită cetatea cu toată puterea, ca s-o cucerească negreșit. Coloana pe care o comanda generalul maior Kutuzov ataca dinspre răsărit, chiar pe malul brațului Chilia. Soldații aveau pregătite fascii de nuiele să le aștearnă peste șanțuri și lopeți ca să sape cu ele adăposturi, că așa obicinuia Suvorov. Un batalion din regimentul venit din Bîrlad, în care erau mocanii și moldovenii, a pornit la asaltul zidului prea devreme, de cum s-a ridicat la miezul nopții întîia săgeată arzînd verde și din pricina asta s-a găsit înainte atacînd singur dincolo de primul val, care era un val de avanposturi. Kutuzov i-a dat poruncă aspră acelui comandant să se întoarcă și să se alinieze cu celelalte batalioane, dar comandantul acesta, cam zănatic, nici n-a vrut să audă de asta, așa că nici generalul n-a avut ce să-i

facă și l-a lăsat în plata Domnului, să plece înainte, cînd s-a slobozit a treia săgeată verde. A fost o luptă crîncenă, căci erau bătuți cu focuri din trei părți. A căzut comandantul, au căzut aproape trei sferturi
5 din oameni. Dintre mocani șase au murit, în frunte cu baciul, trei au scăpat, doi chiar de tot nevătămați, iar Tudor Fărșerotu a fost adunat de jos, din șanțul plin de morți și răniți. Urcase zidul înalt de peste cincisprezece coți pe o scară îngustă, izbutise să se
10 suie sus pe parapet și striga dîrz în românește: „aici, aici"... Tocmai se luminase, și încă bine, de ziuă. Învîrtea în mînă pușca lui cu spangă, strigînd mereu: „aici, aici". A avut timp să se întoarcă să străpungă un ienicer, căci ei luptau cu ienicerii aici, dar a fost
15 împuns în piept de o suliță, care l-a răsturnat jos în șanț. S-a trezit a doua zi într-o ceainărie joasă, și i s-a spus că sunt în mijlocul orașului cucerit... în care au fost măcelăriți douăzeci de mii de turci. Nu putea să miște nici mîinile, nici picioarele, era oblojit mai
20 cu seamă la piept. A venit către seară Kutuzov, care cerceta răniții, de l-a văzut și pe el și i-a vorbit pe rusește. El n-a priceput nimic. I-a lăsat la căpătîi o desagă cu bunătăți, pe care o luase dintr-un coș purtat de doi soldați. Prada fusese peste toate așteptările
25 și era acum risipă de toate.

A doua zi a venit generalul cel mare, Suvorov... Răniții încercau să se ridice de pe rogojini, strigau „ura" și căutau să-i sărute mîna. El îl îmbrățișa pe cei ridicați și-i înjura spunîndu-le să stea jos. Tudor
30 nu pricepea cum poate fi un general așa mare o babă încovoiată și zbîrcită, fără urmă de barbă și mustăți, dar, e drept, cu pieptul plin de decorații. Kutuzov l-a arătat pe el și i-a spus ceva în rusește lui Suvorov. Atunci s-a strigat să vie un moldovean și a răspuns
35 un rănit din colț. Era chiar un ostaș de la Moldovenskaia, dintr-un neam tot de mocani. Suvorov a luat din mîna unui ofițer o decorație, ca o cruce de argint, și i-a pus-o lui pe piept, spunîndu-i că i-ar fi dat-o de aur dacă n-ar fi întors capul, în plină luptă, ca să-i
40 cheme pe cei dinapoi... „Un ostaș nu trebuie să pri-

vească înapoi niciodată şi nici să-i aştepte pe cei din urmă“, a zis generalul.

Cînd s-a încheiat pacea, răniţii au fost duşi la Nikolaev pe Nipru. El a zăcut un an, nu din pricina rănii de la piept care s-a închis repede, ci fiindcă nu izbutea să mai mişte braţul... se vede tot din pricina acelei lovituri de suliţă. Veşti de la ai lui avusese prin nişte pescari care fuseseră cu lotcile lor pînă departe pe Dunăre. Află astfel că Reveca, socotindu-l mort, se măritase cu un grec de la Brăila, căci Ana, nevasta baciului, mai scăpase ceva din agonisita de la Hîrşova şi mai tîrziu se mutase cu copiii de la Făcăieni în cetatea cu negoţ bogat şi schelă vestită.

Acolo la Nikolaev un doctor l-a învăţat să se scalde în apă caldă cu foi de nuc, şi a pus un soldat să-i înţepe spatele cu un cui înroşit în foc. Aşa a început să mişte mîinile. Pe urmă i-a spus să-şi aleagă o meserie în care să folosească mult braţele. Era în gazdă la un cazangiu bulgar, care-i purta multă dragoste, om însurat, cu o droaie de copii, şi mai întărindu-se, mai jucîndu-se, a deprins şi el meşteşugul ăsta. A stat vreo zece ani, că devenise bun meşter, şi mai ales se înzdrăvenise, precum fusese şi înainte de război. Nu i-a plăcut totuşi să rămîie cazangiu la şantierele de la Nikolaev, că nu-i plăcea milităria, şi s-a făcut căldărar în marginea oraşului. Pînă la urmă l-a biruit dorul de ţară, dorul de tot ce fusese în viaţa lui şi nu se împlinise... Se hotărî să se mute în Bucureşti, dar nu se putu să nu se abată pe la Brăila, unde ajunsese copila de paisprezece ani, pe vremuri, cu care se înţelegea atît de bine. A găsit locuinţa Anei, o căşărie, căci făcea acum negoţ cu brînză. Cînd a intrat în prăvălia de la faţă, joasă, acoperită cu olane, care era pe o uliţă lungă de douăzeci de paşi, chiar deasupra rîpei galbene, care se prăbuşea în apele tulburi ale Dunării, a îngheţat... Reveca, parcă mai copilă decît o ştia, i-a ieşit înainte şi l-a întrebat ce vrea. N-a ştiut ce să răspundă, a crezut că-şi bate necuratul joc de el. Şi-a făcut cruce cu limba în cerul gurii. Nu era Reveca lui, ci era alta, tot Reveca pe nume, ne-

poată, şi le botezase pe amîndouă aşa o mătuşă a lor, preoteasa din Avrig. Băciţa Ana ceruse fie-sei de-acolo, după ce se măritase Reveca, să-i trimită nepoata la Brăila să o crească ea. S-au bucurat toţi
5 şi s-au aşezat la masă. Reveca, cea de demult, înştiinţată de băiat, care acum avea şaisprezece ani, a venit şi ea cu bărbatul ei, grecul... Era mulţumită de căsnicia sa, avea două fete şi un băiat şi era bucuroasă că-l vede în viaţă. Femeile din neamul acesta erau
10 un soi ciudat. Semănau toate, că de n-ar fi fost de vîrste deosebite, le-ai fi socotit gemene. Erau mijlocii de statură, dar largi în şolduri şi în umeri, aveau capul mare şi totul era mare în chipul lor, frumos şi limpede: obrajii laţi, ochii ca de viţeluşă, traşi uşor spre tîm-
15 plele netede, nasul drept şi gura largă cu dinţi deşi, mărunţi, strălucitori, părul strîns la spate le era negru ca smoala. Trupurile, cu sîni mici, dar doldora, cu carne bine nutrită, cam greoaie, nu erau însă grase, şi aveau în şolduri şi pulpe tăria ugerului sănătos.
20 Nu păreau chiar albe de tot, ci uşor umbrite, cum e caşul încercat de fum. Aveau sînii mici, dar făceau copii mulţi. Fetele semănau toate cu mamele, iar băieţii mai totdeauna cu taţii lor, de obicei aspri la chip şi osoşi, că aşa le plăcea săliştencelor astea să-şi
25 aleagă bărbaţii. Nu erau nici prea deştepte şi nici prea focoase. La dragoste le era gîndul numai pînă cînd se măritau, că apoi nu mai ştiau decît de bărbat şi de copii. Neobosite la treabă din zori şi pînă în noapte, dar cam încete. Curate ca nişte pahare sănă-
30 toase totdeauna, căci se îmbolnăveau rar, dar e drept că atunci cînd cădeau la pat, nu duceau la boală, piereau fulgerător.

Privind-o buimac pe Reveca asta a doua, Tudor se simţi mai tînăr cu zece ani. Nu pricepu cum s-a
35 oprit timpul în loc. Cînd o întrebă dacă vrea să-l ia de bărbat, fata nu zise nu, şi cu toate că el era cu optsprezece ani mai vîrstnic decît fata, nici Ana, bunica ei, nu zise nu.

Au venit la Bucureşti, şi el şi-a făcut prăvălie înspre
40 capătul Tîrgului din Afară, unde se mutase de curînd

Oborul, căci fusese pînă atunci dincolo de biserica Sfîntu Pantelimon, nu departe de biserica Olarilor. Între Oborul cel nou și Cîmpu Moșilor, pe marginea uliței largi care le lega și care se lărgea uneori cît un maidan, se și înfiripase cu timpul o inimă de bîlci, cu un mare număr de cîrciumi, dar și cu multe prăvălii cu tot felul de mărfuri țărănești, pentru trebuințele celor care veneau din satele vecine la tîrgurile săptămînale, marțea și vinerea, cînd mahalaua era înecată de precupeți.

Pe ulița atît de largă, marfa era mai mult afară, arătată în șatre mari, puse în fața prăvăliilor, o parte din ea fiind spînzurată în prăjini, ca să se vadă de departe. Astfel, zi de zi, sporea numărul cojocarilor, opincarilor, gabrovenilor, potcovarilor, cavafilor și brașovenilor, al lumînărarilor și al găietănarilor, cu maghernițe de băcani și pastramagii printre ei... Lîngă Cîmpu Moșilor erau în curți lungi stivele mari ale chiristigiilor, iar în stînga lor, tot în curți lungi, își țineau vărarii șoproanele cu var. Puțuri cu cumpene erau la fiecare pas, după nevoile tîrgului. Theodot cumpărase un maidan mare spre gura Oborului și își durase o casă cu spatele la drum, cu prispă și parmalîc de lemn în curte, dar cu prăvălie la uliță. Treburile i-au mers binișor și căldărăria îi era plină de mușterii chiar în zilele celelalte, nu numai marțea și vinerea cînd era tîrg. Ținea legătura cu ai lui de la Sibiu, primea des vești și de la prietenii pe care și-i făcuse la Nikolaev. Într-o zi s-a pomenit cu feciorul cel mai mic al bulgarului, cel atît de cumsecade, de la care învățase meseria. Era acum un băiețandru de vreo optsprezece ani, nu vrusese să se facă în ruptul capului cazangiu, îl plăcea mai mult să șadă pe pat și să coasă. Se făcuse cojocar. S-a aciuiat pe lîngă Fărșerotu, și acesta l-a ajutat să-și deschidă o cojocărie de început chiar alături. Într-o vreme cea mai mică dintre fetele Sarei de la Avrig, Valeria, care împlinise și ea șaisprezece ani, veni la soră-sa la București. I-a plăcut lui State, cum îi zicea pe aci lumea celui fugit de la Nikolaev, și a cerut-o de nevastă.

Deși era greoi la chip, butucănos, fata n-a zis nu... I-a cununat chiar Tudor, cum îi zicea toată mahalaua, afară de nevastă-sa care ținea la Toader. Nașul a mai adăugat ceva și de la el la zestrea miresei. State era
5 mai tînăr, îi spunea cumnatului său nene Tudore, și la sărbători îi săruta mîna și el, și nevastă-sa, ca unui tată. Cînd a izbucnit din nou războiul dintre ruși și turci, al patrulea, cel care a ținut din 1806 pînă în 1812, cojocarul lupta încă din greu cu nevoile, căci
10 nu se pusese bine pe picioare, cu tot ajutorul dat de Tudor. Cînd văzu însă ce mare nevoie de marfă au armatele muscălești, se cam lăsă de cusut și începu să facă negoț. Împrumutase de la Theodot un mic capital și, cum era poate singurul cojocar în București
15 care știa bine de tot rusește, o mare parte dintre cumpărături se făceau de la o vreme numai prin el. La încheierea războiului era om cu stare, avea o ladă cu pungi cu aur. E drept că ofițerul cu aprovizionarea cu care lucrase el s-a împușcat mai tîrziu, dar pacea
20 se încheiase și lui nu au mai avut ce să-i facă. A sporit prăvălia din Obor, și-a cumpărat un han, cu prăvălii la uliță, lîngă Hanul Roșu, aproape de biserica Sfînta Vineri. Îi venea acum din ce în ce mai greu să se arate supus lui Tudor, care se înăsprise tot mai mult la chip
25 și devenise tot mai poruncitor. Nu ținea socoteală că el a rămas un căldărar în Obor, în timp ce dumnealui, State, intrase acum în rîndul bogătașilor. Parcă tot aștepta să-i sărute și acum mîna. Rămas în Obor, el strîmba din nas cînd îl vedea acum pe State îmbrăcat
30 ca marii negustori, cu anteriu, încins cu șal, cu giubea de pambriu și cu șapcă, și-i vorbea tot acru, de parcă nu i-ar fi înapoiat pînă la para cheagul împrumutat. Nu avu cu Valeria decît un singur copil, o fată, căci în anul următor nașterii, biata femeie muri de ciumă,
35 cînd fu molima de pomină adusă de la Țarigrad de oamenii care-l însoțeau pe noul domnitor Caragea-Vodă. Reveca luă fetița s-o crească ea, laolaltă cu cele patru fete ale ei, Ana, Maria, Ioana și Stana, dintre care cea mai mare avea acum doisprezece ani. Firește
40 că tot mai venea să-și vadă copilul din cînd în cînd

şi iarăşi nu putea să plece numaidecît, trebuia să stea la masă, ca să nu-l supere şi mai rău pe ursuzul cumnat. Prin 1820 se însură a doua oară cu nevasta de acum, Pena, fata unui negustor de peste Dunăre, aşezat acum la Bucureşti, mare toptangiu, care ţinea în mîna lui aproape tot negoţul de gabrovenie. Naş îi fu de data asta unul dintre cei mai de seamă giuvaergii şi zarafi din Bucureşti, Petre Scurtu, mai tîrziu după ce fusese în hagialîc la sfîntul mormînt Hagi Curti, cu care, după ce întemeie fabrica din Tabaci, începu să facă, în tovărăşie, negoţ în mare şi cu străinătatea. Cînd nevasta lui Hagi Curti fu răpusă de boală în timpul celui de al cincilea război dintre ruşi şi turci, cel din 1829, acesta nu se mai însură şi, cum nu avusese copii, familia lui State îi fu şi lui ca o familie. Cu toate acestea, acum cînd îi cerea să se ducă să-l vadă pe căldărar, pe care în zece ani, mai ales după ce se măritase şi fata lui, nu-l mai văzuse mai mult de zece ori, i se păruse peste puterile lui să facă asta. Dar cînd şi Pavlicioni fu de aceeaşi părere, nu mai avu ce să zică. Hagi Curti îi arătă că va merge şi el, chipurile, ca să-l firitisească împreună pe Theodot de ziua lui. Se ridicară de la masă, acum cînd din ceardac văzură devale malul Imperului plin de lume, care se scălda laolaltă cu caii, aduşi la spălat, şi care nu bănuia ce spaimă-i frămînta pe ei. Se urcară într-o caleaşcă a lui Pavlicioni, căci veniseră dinadins de dimineaţă cu o birjă, ca să înşele pe cei care îi căutau.

De la via lui Pavlicioni la căldărăria Fărşerotului nu sunt mai mult de opt, nouă sute de paşi. Cum ai ieşit de pe uliţa dintre vii (lumea le mai spune încă la toate pe un sfert din ocolul oraşului „viile lu beizadea Ghica“) dai în drumul cel mare al Pantelimonului şi o iei pe gura Oborului pe lîngă puţul nou cu roată de lemn, găleată cu lanţ şi acoperiş frumos, ţuguiat. După alte două puţuri dai de ulucile care înconjoară casa căldărarului, a cărei faţă nu este pe gura Oborului, ci pe drumul dintre Oboare. Răspîntiile largi ca nişte maidane sunt toate măturate, că-i duminică. De prin 1831, de cînd a dat poruncă straş-

nică generalul Kisseleff (cînd cu holera, de au fost mutate de aici și pescăriile, și tăbăcăriile), numeroșii circiumari din jurul Oborului de vite au îndatorirea să măture sîmbătă seara și drumul, în fața cîrciumii. Așa că tot maidanul e curat în zi de sărbătoare, iar praful, așezat frumos, poartă urmele tîrnului ca niște pene mari, desenate.

Au oprit caleașca subt salcîmul înalt cît un stejar, care ascunde șatrele de la intrarea prăvăliei, de pe care acum, firește, s-a ridicat toată marfa. A rămas numai o căldare în vîrful prăjinei. În curte se intră pe un gît lung acoperit, și el, și casa, de un alt salcîm. Intrarea în curte e atît de îngustă, fiindcă atunci cînd Gligore, feciorul cel mic al Fărșerotului, s-a însurat, tată-său i-a dat un sfert din curte în lungime și i-a făcut și lui altă prăvălie în față, alături. Ograda însăși e o bătătură cît un bărăgan, iar în fund încă se mărește cu o livadă de caiși și vișini, de mult sterpi, roadă dînd numai cîțiva gutui ieșiți din vlăstari, generație după generație. Casa face cu prăvălia un soi de colț, adică în stînga, atît cît ține prăvălia, și încă șase-șapte pași e cu fața spre fundul grădinii, deci spre miazănoapte, apoi se întoarce în unghi cu fața spre răsărit. N-a fost, se vede, lucrată cum trebuie, fiindcă în cincizeci de ani i s-a lăsat, ca o pălărie pe ochi, acoperișul mare de șindrilă, iar parmalîcul prispei, uscat și crăpat de ploi, nu mai prinde boiala roșie ce i se dă din an în an.

Cînd să intre, cei doi văzură la o bragagerie de peste drum o figură care apoi li se păru ciudată.

— Ia uite, frate, parcă pîndește cineva dincolo, la bragageria aia, ce zici? întrebă privind cu teamă State Dobrovici. Nu te uita dintr-o dată... Să știi că e vreunul de la Agie.

Hagi Curti zîmbi mucalit.

— Bre omule, și dumneata, de aseară numai ipistați care pîndesc vezi pretutindeni.

— Frate, eu îți spui că pîndește. Uită-te cu coada ochiului și ai să vezi.

Hagi Curti se uită așa pe furiș, dintr-o parte, și-și strîmbă mustața a îndoială.

— Nu, zău, parcă pîndește... Ba, pîndește al dracului, și stă numai de florile mărului cu bragă dinainte; 5 chiar se uită țintă încoace...

Omul care sta la masa de subt umbrar a bragageriei de peste drum pîndea într-adevăr, și încă pîndea încleștat, dar nu era de la Agie. Era, dimpotrivă, un om căutat de Agie, profesorul căuzaș Scarlat Turnavitu, care de azi de dimineață, după ce plecase de la Axente Sever, trecuse doar o clipă pe acasă ca să se spele pe față și pe urmă se înființase la masa de subt umbrarul din fața bragageriei, înfruntînd cu un soi de inconștiență primejdia de a fi prins de oamenii căpitanului Costache Chiorul, care și începuseră să cutreiere cu turbați ulițele, arestînd în dreapta și în stînga. Dar în duminica asta însorită de iunie nici ceasornicul căuzașului nu mergea în timp cu întîmplările. Era și el alunecat, căzut razna într-o lume a lui.

Bragageria era un fel de magherniță, partea de la uliță, s-ar putea spune, a unei cocioabe, care sta într-o rînă peste drum de prăvăliile căldărarului și a feciorului lui. Era înghesuită între prăvălia unui lumînărar și aceea a unui bărbier, cu briciul mare de lemn jumătate deschis deasupra ușei. Cu umbrarul laig în față, maghernița părea mai arătoasă, cu cele patru mese de brad ale ei înguste, abia date la rindea, cu picioarele bătute în pămînt, fiecare cu două lavițe mici de o parte și de alta, cu un galantar pus pe una din mesele strîmbe, cu pricomigdale, acadele, rahat, floricele muiate în sirop și atîrnate pe sfori, bigibigi, cîrnați tran-

dafirii, adică făcuți din miez de nucă, îmbrăcat bine în sirop gros de trandafir, pătați bineînțeles de muștele care nu voiau să se lase prinse toate de hîrtia cu lipici galben aflată deasupra galantarului.

Subt umbrar nu mai era nimeni afară de Scarlat Turnavitu și stăpînul bragageriei, un turc uscat, înalt și mustăcios, cu poturi găietănați, strînși de la genunchi în jos, ca tuzlucii, și cu picioarele goale în calevri de lemn și toval. De dinainte de Paști, Scarlat Turnavitu era nelipsit dimineața, duminica și în zilele de sărbătoare de la postul lui, ba uneori și după-amiezele, în timpul săptămînii, cînd nu era curs la școala de la Radu-Vodă. Pretindea că așa bună bragă ca aci în gura Oborului nu se găsește nicăieri în București și venea tocmai din Dobroteasa ca să bea cîte șase pahare butucănoase, de sticlă groasă, așa că începuse lumea să-l ia la ochi, căci se aflase despre asta chiar pe la școală și el simțea nevoia să lămurească lumea, ca să nu-l socoată țicnit.

— Braga asta e la fel cu berea voastră, măi Axente, da' e acrișoară și rece. E mult mai răcoritoare. Și e parcă și ceva mai groasă, nu e chiar apă goală ca în alte părți.

Bragagiul, care nu era bătrîn, deși avea părul sur, văzîndu-l atît de des pe acest mușteriu la el, se mirase la început, dar pe urmă cînd profesorul cu bărbuța ieșită în față și cu ochi de viezure îi cerea al șaptelea pahar de bragă, aproape că se supăra:

— Asta nu bun, bre, atîta bragă la tine. Asta faci rău... Asta umflă la burta...

— Asta-i bragă bună, turcule, nu face rău. Așa bragă nu-i în București, și pe urmă e foarte plăcut subt acest umbrar.

— Bre, tu dai bani mult... tu faci la mine alișveriș, dar asta nu place, bre, la mine... Parale cîștigă omu greu... Nu trebuie dai tot pe braga.

Turnavitu rîdea încurcat, dar nu avea ce face. Se gîndise într-o vreme să nu mai ceară deloc bragă, dar făcea figură și mai proastă, căci acolo în gura Oborului, în dimineața de sărbătoare, cînd toate pră-

văliile celelalte erau închise și tarabele goale, el sin-
gur la o masă, așteptînd fără nimic dinainte, bătea
și mai rău la ochi. Încercase și să stea cu un singur
pahar de licoare nisipie dinainte toată dimineața, dar
atunci îl băga în bănuieli pe bragagiu, căci bineînțeles
nu mai era valabil pretextul cu băutura cea grozavă,
dacă o lăsa în pahar să bîzîie pe deasupra ei muștele.
Ar fi fost prea vădit că nu vine acolo pentru bragă,
ci vine pentru altceva cu totul deosebit, și asta n-ar
fi vrut să se știe însă în ruptul capului. De aceea era
tot timpul nervos, neliniștit, întorcea capul în toate
părțile, pîndea cu ochi de viezure și își chinuia băr-
buța cam roșcată. Și nici măcar nu avea întotdeauna
norocul s-o vadă, căci Tincuța pleca uneori mai de-
vreme la biserică, ori, dimpotrivă, nu se ducea deloc.
Uneori ea pleca la rude la masă, dar atunci ieșea din
curte cu tată-său, popa Dumitru, și maică-sa, cocoana
preoteasă, împreună cu ceilalți patru, frați și surori,
mai mici, și nu numai că nici vorbă nu putea fi să se
ia după ei, dar trebuia să se furișeze cît mai curînd
după galantar, ba chiar să țîșnească în prăvălie, pre-
textînd că vrea să plătească repede ori să caute ceva,
ce, nici el nu prea știa ce, de se uita bragagiul la el
ca la un apucat, numai să nu-l vadă tatăl fetei care
nici nu voia să audă să-și dea fata, care nu împlinise
cincisprezece ani, după un profesor cu șaptesprezece
ani mai în vîrstă decît ea.

Așa se chinuia de multă vreme, bătînd ulița, aștep-
tînd la bragagiu, căci unde ar putea un bărbat să
întîlnească o fată de familie mai înstărită, în vremea
asta în București? Erau toate ferite cu mare grijă,
căci vorba lui Tase chiristigiul, ginerele cel mai vîrstnic
al Fărșerotului: „Flăcăului dacă-i cade căciula în drum,
o ia și-o ridică... da' cu fata e altceva". O fată nu-și
întîlnea decît vecinii, întîmplător și destul de rar, căci
oricum în decurs de ani de zile era de neocolit o ase-
menea întîlnire și de cele mai multe ori din această
pricină ele se măritau cu flăcăi de pe aceeași uliță,
de aceeași stare cu ele. Altfel se măritau prin peți-
toare, îndeobște rude care puneau totul la cale, cam

fără știrea celor tineri. Dacă Scarlat Turnavitu ar fi avut norocul să fie poftit la acele ospețe care erau unicele prilejuri cînd bărbații și femeile tinere, ori fetele se puteau vedea și-și puteau vorbi cu multă bună-cuviință și uneori, cînd ospățul devenea chef, bine potrivit de către cel interesat, chiar cu mai puțină bunăcuviință, ar fi fost cu totul altceva. Acum, de pildă, cînd curtea lui Tudor Fărșerotu era plină de musafiri veniți de ziua lui, Scarlat Turnavitu se gîndea amărît că ar fi putut s-o vadă ceasuri întregi pe Tincuța și poate că i-ar fi și vorbit. Gîndul ăsta îl innebunea prin simplitatea lui, și totuși era de nerealizat, căci era de neconceput ca popa Dumitru să îngăduie ca el, Scarlat Turnavitu, să se afle la un loc cu fiica lui. Feciorul popii de la Zăvoiu Dihorului, după ce sfîrșise școala de la Sfîntu Gheorghe, avusese noroc să se bucure de bunăvoința arhimandritului Ioasaf Snagoveanu, prieten cu tată-său, care, văzîndu-l bun la carte și prinzînd dragoste de acest tînăr plin de rîvnă, obținuse pentru el postul de paroh la Sfîntu Ioan, așa că grăbiră formalitățile hirotonisirii, începînd, firește, cu însurătoarea, așa cum cer canoanele pentru preoții laici. La douăzeci și doi de ani era astfel însurat cu a patra dintre fetele căldărarului și avea pe Catincuța, iar Scarlat Turnavitu nu era acum decît un burlac bătrîn, care nu mai avea dreptul să asculte suspinele unei fete crude, și de care o copilă de paisprezece ani trebuia ferită ca ochii din cap: cu atît mai mult, cu cît, dintr-o ușurință și greșeală a sa, popa Dumitru mai pricinuise în familia lui și a preotesei o mare nenorocire de acest fel, aducînd prin casă pe la el pe consăteanul său, atunci unterofițir în regimentul III de infanterie, Simion sin Firu, feciorul Firului de la Zăvoiu Dihorului. De cum aflase de această înflăcărare nesăbuită a colegului și prietenului său pentru fata lui, popa Dumitru se arătase de neînduplecat.

Scarlat Turnavitu o văzuse întîia dată pe Catincuța, Tincuța cum îi spuneau vecinii, într-o duminică după-amiază, să fie de atunci un an și mai bine, în iarna

de dinaintea focului cel mare de la Paşti. Popa locuia în casa parohială de la Sfîntu Ioan şi în vremea aceea poftea pe unii dintre colegii săi, dascăli la Sfîntu Sava şi la şcoala de la Sfîntu Gheorghe, duminica după-amiază la el acasă, aşa ca să mai discute în jurul unui pahar de vin despre ştiinţă, istorie şi literatură, dar mai ales politică. Erau, în felul vremii, însetaţi de a se lumina. Scarlat Turnavitu era în ziua aceea poftit întîia oară şi de aceea venise mai devreme, pornind, pe un viscol care încovoia totul, din odaia lui rece de burlac, fiindcă toanta de slujnică a proprietăresei nu prea ştia să mai vadă de foc după ce-l aprindea. Străbătuse în lung uliţa Văcăreştilor şi o parte din Podul Tîrgului din Afară, pînă să găsească o sanie, căci era lăsata secului de brînză şi umbla lumea forfota în toate părţile cu tot viscolul. Ajunsese cu obrajii înroşiţi şi umezi de fulgii de zăpadă topiţi pe ei. După ce îi deschisese o slujnică uşa de la marchiză, se trezise în sala din mijloc cu un soi de arătare ca din poveşti. Tincuţa crezuse că a venit Axente Sever, pe care ai casei îl socoteau drept un fel de rudă, fiind ardelean ca bunica ei, prieten cu bunicul. Rămăseseră aşa surprinşi faţă-n faţă, ea privindu-l mirată cu ochi mari de căprioară între genele negre întoarse, căci nu-l mai văzuse niciodată, neştiind ce să facă, el încurcat de paltonul care mai atîrna încă pe el, fîstîcit de atîta frumuseţe. Purta o rochiţă după moda apuseană de culoare albăstrie, pe care nu o punea decît cînd se ducea la bunicul ori la rudele obicinuite, şi era dreaptă ca o tulpină de brad tînăr. El se ştia urît, dar se vede că, înviorat la obraz de viscolul de afară, arăta bine sau poate îi stătea bine aşa fîstîcit, că fata i-a zîmbit uşor, fără să-i arate dinţii, doar mirată, însă deloc zăpăcită, şi l-a poftit cu o linişte gingaşe în odaia cea mare din faţă, rugîndu-l, cu glas care l-a înfiorat, să aştepte. A fost totul ca pe altă lume în după-amiaza aceea de duminică: lumina roşiatică a candelelor, pîlpîirea lumînărilor în sfeşnice, icoanele îmbrăcate în marame, multele scoarţe şi pe pereţi, şi pe jos, pozele de la Ierusalim şi de la Muntele Athos, o gravură

nemțească, toate pluteau în seara aceea într-o lumină de legendă. Cînd au venit pe rînd și ceilalți musafiri, dascăli, doctori și mai tîrziu unchiul, căpitanul de barieră de la șoseaua Vergului, cucoanele s-au ales într-altă odaie mare, iar bărbații au rămas între ei. Fata a pus peste rochie un șorț albastru cu picățele albe, ca să nu-și păteze rochița, și aducea tăvile cu plăcintă, cănile de sticlă cu vin. Mamă-sa ținea ca fiica ei cea mare să fie și să și arate că e o bună gospodină. Scarlat Turnavitu o privea aiurit cum se mișca sfioasă, dar îndemînatică și cuminte, și așa privind-o, cu toate că abia-și atingea buzele de vin, parcă era beat. Ceea ce îl uimea îndeosebi era că, deși se știa urît, de aceea nici nu avusese curajul să se însoare după dorința lui, îi surprinsese de vreo două ori ochii mari ai fetei întorși, între genele lungi, spre el. De fericire, profesorul parcă plutea la cîțiva pași de pămînt, ca în vis.

Afară viscolul zguduia ferestrele, iar în casa asta plină de lucruri aromitoare, cu ușa de la sobă deschisă ca să vină rumeneala jăraticului, totul era cald și bun. Cînd popa Dumitru, care pusese ochii pe un elev al lui de la școala bisericească de la Sfîntu Gheorghe, ținu să sublinieze însușirile de gospodină ale fetei și spuse, poftindu-i pe musafiri să mai ia din plăcinte, că sunt făcute de Catincuța, dascălul, îndrăgostit nebunește, așa într-o jumătate de ceas, simți că niciodată în viața lui nu a mîncat plăcinte atît de gustoase și-l cuprinse ca o fierbințeală amețitoare gîndul că ar putea să aibă și el o casă, care să fie înăuntru la fel ca asta, și mai ales să treacă în cuprinsul ei, dintr-o odaie într-alta, în fiece zi, toată viața, Tincuța. Cînd a văzut că și în duminica următoare fata îl privește cu ochii mari de căprioară tînără, zîmbind, deși venind nădăjduia răsucit acest lucru, a simțit nevoia totuși să se asigure că privirile ei bune și sfioase sunt pentru el anume, și pînă la urmă a trebuit să constate uimit, și mereu înfiorat, că așa este. Din felul cum trecea cu tava în mînă pe lîngă el, din îndemnul lung al privirii calde i s-a părut că nu mai poate fi îndo-

ială. Şi-a luat inima în dinţi şi în a treia duminică a venit mai devreme, şi după ce la intrare s-a îmbătat de privirile ei zîmbitoare, ca să-şi facă şi mai mult curaj, i-a cerut părintelui pe Catincuţa de nevastă. Popa l-a ascultat mirat, puţin întărîtat, şi pînă la urmă i-a spus limpede că nu socoate potrivită şi cuviincioasă o căsătorie între un bărbat de treizeci şi unu de ani şi o fată de paisprezece. Că, dealtfel, el crede că peste un an fata se va mărita cu tînărul seminarist Lazăr, care va fi hirotonisit chiar la biserica pe care socrul lui, Tudor Fărşerotu, a-nceput s-o zidească pe uliţa Oborului Nou. Pe inima lui Scarlat Turnavitu s-a aşezat ca o cenuşă rece şi i s-au încleştat fălcile, de s-au mirat musafirii care au venit apoi că nu a mai scos o vorbă. Privirea mirată şi bună a fetei l-a întrebat, aşa, fără cuvinte, de ce e trist, şi el ar fi vrut să-i cadă în genunchi şi să-i spuie ce lovitură a primit. A înţeles că nu va mai putea veni în casa asta scumpă inimii lui şi era atît de întors în el însuşi, că nici nu mai auzea ce vorbeau ceilalţi, discutînd pătimaş despre marile prefaceri care se vestesc pretutindeni în Europa. A auzit doar glasul fetei, puţin cam plin şi cu un soi de răguşeală parcă, atunci cînd, la plecare, în sală, i-a vorbit numai lui, dintre toţi ceilalţi, într-o clipă în care popa era în colţ cu arhimandritul Snagoveanu, pe care-l ajuta să-şi îmbrace giubeaua neagră, îmblănită cu vidră, însă fără guler.

— Domnule, de ce aţi fost atît de trist toată seara?

Dacă din paradis ar fi venit pe neaşteptate o voce, Scarlat Turnavitu, nu ar fi fost mai înfiorat decît în clipa aceea. S-a bîlbîit, îngăimînd sunete, care, dealtfel, nu aveau nici o noimă:

— Niciodată... să vedeţi... Era...

— Nu trebuie să fiţi trist... Nu e bine să fiţi trist... i-a spus cu seriozitate înţeleapta de paisprezece ani.

Atunci a simţit că nebunia din el e încă acolo la locul ei, ca un cheag în inimă, şi că acum, împiedicată în afară, va dospi în viitor adînc înăuntru. Şi aşa a fost... Nemaiputînd s-o vadă pe Catinca, a început să treacă mai des pe lîngă casa parohială, închipuin-

du-şi că ea va pleca sau va veni de undeva, şi-i va întîlni iar privirea întoarsă între genele lungi. Săptămîni şi luni Scarlat Turnavitu şi-a purtat amorul pe uliţă ca un cerşetor. Dar multă vreme n-a avut norocul s-o zărească, pînă cînd într-o zi, privind lung înapoi, după ce trecuse, spre fereastra de la uliţă, a văzut-o deschizîndu-se brusc şi apoi se ivi aplecată fetiţa, uitîndu-se după el, speriată. Îl văzuse trecînd, din mijlocul odăii cînd făcea curăţenie, şi alergase grăbită să-l mai vadă. S-au privit lung şi parcă uimiţi. Atîta tot. Dar nici în cărţi întregi nu s-ar fi putut spune mai mult decît şi-au spus ei, fără nici un semn, privindu-se lung, el încremenit în loc pe jumătate întors, ea în pervazul ferestrei, puţin trasă la faţă, cu tîmplele netede, cu ochii umezi şi strălucitori de bucuria revederii. Acum nu mai încerca întîmplător norocul întîlnirii. Ştia că dacă trece la acelaşi ceas, e dincolo de perdeluţa albă cu dantela ajurată, bănuită doar, o făptură care priveşte şi că întîmplarea asta e numai pentru el în lumea asta. Fata nu se apropia de fereastră, ca să nu fie surprinsă de cei din casă, care ar fi judecat asta drept crimă, dar rămînea aşa încremenită la un pas înapoi, privind mai mult decît putea vedea. Ştiau amîndoi că în acel ceas trăiesc. Noroc că la cîţiva paşi mai încolo era o răscruce cu o rotărie, o tinichigerie, o cîrciumă şi un bărbier, unde el putea intra în orice clipă dacă ar fi văzut, de departe, pe cineva venind. Fericirea asta, că era o fericire, a durat pînă la focul cel mare. În ziua aceea de Paşte, văzînd că arde spre mahalaua ei, a alergat într-acolo, fără să poată răzbi la casa parohială, căci uliţele erau înguste şi casele aprinse. De-o parte şi de alta zăceau mormane de calabalîc zvîrlit în drum, cu o lume înnebunită, care alerga fără rost în toate părţile, căutîndu-se unii pe alţii, strigîndu-se pe nume. Nu s-a potolit în noaptea aceea pînă ce nu a ştiut că ea şi toţi ai ei sunt în viaţă, sănătoşi, deşi nu au putut scăpa nimic din avutul lor. Foarte tîrziu a aflat că locuiesc deocamdată la bunicul ei, la Tudor Fărşerotu, dar şi după aceea, îndelungă vreme n-a avut cum s-o mai

vadă. Pînă cînd a descoperit bragageria de peste drum de căldărărie și s-a așezat acolo, zicîndu-și că măcar duminica va trebui să iasă din casă ca să meargă la biserică ori la rude. Și într-adevăr, cu răbdare, după îndelungi ceasuri de așteptare, de cîteva ori tot a zărit-o. Nu știa cine era cu ea, căci pentru el în lumea-ntreagă era singură, nu știa cum era îmbrăcată, nu mai știa nimic altceva decît privirea ei întoarsă printre genele lungi, uimită. Nu-și căutau decît ochii unul altuia, căci întîlnirea era fulgerătoare și nu aveau alt chip să-și vorbească. Mult mai mult noroc a avut anul acesta în săptămîna mare, la denii. De o lună de zile aștepta cu înfrigurare, ca un liman al deznădejdii, acest prilej care era dorit cu patimă de mii și mii de îndrăgostiți din București, căci aveau astfel putința să se privească în voie, uneori să-și și vorbească, o seară întreagă.

Fiind săptămîna mare, era în vacanță, și deci putea pîndi plecarea ei, în orice zi, de subt umbrarul bragageriei, cu mult înainte de chindie. Încă de luni, urmărind-o, descoperise că ea și surorile ei se duc la denie la biserica Sfîntu Ion Moși, unde slujea deocamdată și părintele ei. Așteptarea peste drum nu mai părea grea, era în totul ca o înnoire, sălciile făcuseră puf și mîțișori, cireșii, vișinii și caișii erau toți înfloriți înainte de a căpăta frunze ca niște mari sorcove gingașe, soarele dădea o lumină proaspătă, mîngîietoare, pînă cînd scăpăta. Oborul, și mai toate ulițele din jurul lui, era plin de lume care făcea cumpărături de sărbători, mai ales haine și încălțăminte. De la o mare prăvălie cu tot felul de lucruri bisericești, iconițe, untdelemn, tămîie, băcan și tot felul de lumînări, cea de lîngă bragagerie, își cumpărase și el o lumînare de ceară galbenă, cu firul lung de cîțiva coți, înfășurat mereu, într-un pachet turtit și lat ca o tabachere.

În biserica înțesată stătea cam ascuns într-o strană de la intrare, de teamă să nu fie zăiit de popa Dumitru, deși încă de luni seara era atîta lume, că ăi veniți mai tîrziu nu mai puteau pătrunde înăuntru, ci așteptau în curte, vorbind ca la sindrofie. Ardeau, în

afară de sfeşnicile şi policandrele bisericii afumate, sute de lumînări ţinute în mînă, care iluminau chipuri de bărbaţi, de femei şi de copii, dar parcă numai lumînarea de ceară albă, al cărei fir ieşea desfăşurîndu-se
5 ca dintr-un ou mare, împletit, transfigura într-un chip de fecioară fără prihană obrazul blînd şi sfios al Tincuţii. Era în privirea ei ceva serafic. Din cînd în cînd ochii lor se întîlneau, şi ei simţeau o bucurie nepămîntească, de parcă s-ar fi împărtăşit împreună din
10 aceeaşi cupă cu vin sfinţit.

A doua seară, spre surprinderea lui, ea rămase mai în urmă, mai spre uşă. Privirea îi fu însă mai stăruitoare ca în ajun, oarecum iritată, şi tot trecea dintr-o mînă în alta oul împletit din firul de lumînare de ceară albă. El
15 se frămînta întrebîndu-se ce să fie. Şi dintr-o dată, din acea inspiraţie pe care numai îndrăgostiţii o au, înţelese. A doua zi, miercuri seara, veni cu o lumînare împletită în totul la fel cu aceea pe care o ţinea ea în mînă şi pe care o cumpărase tot de la lumînărarul vecin. Cînd
20 a văzut oul de ceară, privirea ei s-a înseninat şi a zîmbit cu o fericire lăuntrică. Pe nesimţite el s-a apropiat de ea, în îmbulzeala plină de primedjii, şi i-a dat lumînarea cumpărată, încercînd şi un soi de beţie în clipa cînd i-a atins mîna moale. Peste cîteva clipe ea l-a privit din
25 nou lung, el a întins iarăşi mîna şi a luat de data asta, din pumnul ei alb şi catifelat, cealaltă lumînare aprinsă, pe care ea o ţinuse în mînă două seri de-a rîndul. Pe urmă, cu o îndrăzneală fără margini, cu o gravitate feciorelnică, a întins mîna şi a aprins chiar de la el lumî-
30 narea căpătată. S-au privit tot timpul îndelung, ca într-o îmbrăţişare hieratică, fiindcă el simţea de departe căldura suavă a mîinii ei albe, păstrată şi pe lumînarea de ceară. A fost, prin voinţa lor, în timp ce se priveau stăruitor, o logodnă şi un legămînt. În ceea ce-l priveşte,
35 Scarlat Turnavitu şi-a făcut lui însuşi un jurămînt, anume că dacă nu se va însura cu Tincuţa, nu se va mai însura niciodată.

A doua zi, în joia mare, slujba a fost foarte lungă, foarte frumoasă şi fericirea lui a durat o vecinicie.
40 El nu vedea pereţi, nu vedea nici un soi de limită, su-

tele și sutele de lumini parcă pluteau în văzduh, la fel cu stupul de făpturi din față, care deveniseră aeriene, dar mai ales totul nu era decît ca un cadru nepămîntesc, fabulos pentru făptura ei feciorelnică. Citirile preoților, mormăielile dascălilor, pe care le auzeau și nu le ascultau, erau ca un ison nedeslușit al duhului care-i apropia la cîțiva pași. Vineri, cînd s-a slujit prohodul, el, din toate glasurile care au cîntat cucernic „În mormînt viață", a simțit limpede doar glasul ei, înfiorat. Cînd s-a făcut apoi înconjurul bisericii, ea a rămas în urmă de tot, cu surorile și verișoarele ei, anume ca el s-o poată privi în voie. A văzut-o apoi și în noaptea învoaltă de Înviere și a izbutit, cînd curtea bisericii și cele două ulițe erau pline de oameni cu lumînări aprinse, ca oglindirea, jos, a unui cer înstelat, să ia lumină de la ea. Mai mult parcă nu dorea și i se părea că și atît cît i-a dat norocul e cu mult mai mult decît merită el, un bărbat bătrîn și urît. Omul nu trebuie să supere pe Dumnezeu cerînd prea mult.

Pe urmă au început iar așteptările duminicale de subt umbrarul bragageriei din gura Oborului. Uneori cu mai mult noroc, alteori în van, uscate. Între timp el a încercat și prin Axente Sever să înduplece pe popa Dumitru, dar fără folos. La argumentul popii că deosebirea de vîrstă între cei doi e prea mare, Axente Sever i-a amintit că și Tudor Fărșerotu era mai mare cu optsprezece ani decît soția lui, Reveca, iar căsnicia lor fusese totuși rodnică și fericită, binecuvîntată de Dumnezeu. Pînă la urmă, Axente înțelese că nu acesta e motivul, dar că popa Dumitru își dorește drept ginere tot un popă și-l preferă hotărît pe acel elev al lui, pe nume Lazăr.

Scarlat Turnavitu aștepta mereu, fără nădejde, și azi, în dimineața asta însorită. Chiar de ar fi fost să vie hăitașii Agiei să-l prindă, el nu putea să nu caute s-o vadă pe Catincuța. Totuși, pentru orice întîmplare, ochise o ușă dosnică, prin care ar putea dispare, acum cînd cauza avea nevoie de orice bărbat valid și mai ales de unul atît de inimos ca el. Dealtfel, de cei doi negustori pe care-i cunoștea n-avea de ce să se ascundă.

În ograda dintr-o dată lărgită, le-a apărut celor doi, lui Hagi Curti şi State Dobrovici, o privelişte care-i zăpăci cu totul. Risipite cîte trei-patru, ca la treizeci de fete, fetişcane şi fetiţe se zbenguiau, unele alergîndu-se, dar toate se opriră înmărmurite, întorcînd capetele spre noii-veniţi. Se opriră şi ei, încurcaţi, deşi ştiau că trebuie să fie nepoatele şi strănepoatele lui Toader, dar prea erau multe şi prea erau toate la fel. Semănau între ele, ca nişte gemene, cîte cinci-şase de aceeaşi vîrstă, dar mai semănau şi toate împreună, mari şi mici, amintind laolaltă pe Reveca. Asta se vădea în aşa măsură, că nici nu era nevoie să te uiţi cu luare-aminte. Nu se mai vedeau decît ele, nici case ori gardul grădinii, nici cei cîţiva băieţi împrăştiaţi printre ele întîmplător. Altfel erau, cît de cît, felurit îmbrăcate, în rochiţe de culori tari unele, altele în fote negre şi cămăşi albe înflorate, de săliştence. Mai toate erau prea mici ca să-l mai cunoască pe tăbăcar, care de vreo zece ani nu venea mai mult decît o dată pe an la fostul lui cumnat. Dar una mai răsărită îl recunoscu totuşi şi începu să strige spre grădină, mai mult uimită decît bucuroasă:

— Unchiu State... Bunicule, a venit unchiu State.

Începură toate să reia, parcă ar fi ciripit şi cîrîit:

— Unchiu State, unchiu State...

În poarta strîmtă a grădinii le ieşi înainte Reveca, încă voinică la şaizeci de ani, cu părul alb coliliu, cît se

vedea deasupra frunții de subt tulpanul negru, cu fața ceva mai rotundă decît a fetelor, oarecum uscată și pămîntie. Izgoni un cîrd de găini albe care rîcîiau lîngă gardul de uluci înfipte în pămînt și ascuțite la vîrf, cam dărăpănat și mîncat de ploi. Hagi Curti și State îi dădură bucuroși binețe.

Tăbăcarul, îndeosebi, fu fericit c-o vede pe ea întîi și nu pe căldărar.

— Bună ziua, țață Reveca... Să trăiești... La mulți ani!

Ea mormăi veselă ceva, îl sărută pe frunte și-l îndemnă s-o ia pe cărare înainte, spre grădină. La umbra unui nuc rotat era pusă o masă de umbrar pe pari înfipți în pămînt, ca la moși, cu lavițe lungi în loc de scaune, iar pe ea obicinuita pînză albă. De o parte și de alta bărbați și mai ales femei de toate vîrstele. Reveca păstra obiceiurile din Ardeal. În capul mesei stătea, cu un fel de lebadea albă pe umeri, Tudor, care, spre deosebire de ceilalți, nu se arătă deloc surprins de venirea oaspeților. Mai toți se ridicară de pe lavițe căci giubelele bogat îmblănite, șepcile, brîiele din șaluri scumpe și mîinile cu inele mari ale musafirilor cam speriau lumea. Cînd State se aplecă să-l sărute pe obraji, Tudor se lăsă ca o mumie, cu mustățile îndoite în jos la colțurile gurii, căci avea ceva de moaște în uscăciunea lui, la optzeci de ani, și-i spuse mîrîit, acru:

— Ce, mă, ai venit să vezi dac-am murit...? N-am murit, mă, și nici n-am de gînd să mor curînd, că nu vreau să fac pe placu dușmanilor.

— Vai de mine, nene Tudore, îi spuse Hagi Curti, te ții ca un stejar, uite, eu nu te-am văzut de vreo cinci ani și arăți mai bine ca atunci... La mulți ani, noroc și multă sănătate de Sfîntu Theodot...

Mustața moșneagului era sură și cam mică, despărțită prea larg în două, căci era luată ușor cu briciul la mijlocul buzei de sus. Se rărise, dar sta încă aspră în încîlcitura ei pe gură. Mormăi un fel de mulțumesc lui Hagi Curti și se întoarse spre State, spunînd chiondăriș, dar mai ales cu tîlc, tot celui dintîi:

— De ce să nu arăt? Dorm bine, Hagiule, io dorm bine, și apăsă pe io cu un glas care cam rîcîia.

Li se făcu loc la masă lîngă bătrîn, dar State văzu pe iarbă în grădină alte mese întinse pe scoarțe și țoale și ochi una la umbră mai deasă.

— Nu vrei să stăm și noi în vreun colț pe iarbă, nene
5 Tudore? Își făcea socoteala că vor mînca singuri și că vor vorbi în tihnă, iar pe de altă parte, hotărît, nu se obicinuiseră încă nici el, nici Hagi Curti să mănînce la mesele nemțești, ori de umbrar. Le pria mai bine mîncarea cînd stăteau cu picioarele așezate subt ei, pe ceva
10 moale. Li se puse pe un așternut gros de scoarțe și perne o măsuță scundă cu trei picioare. Pentru bătrîn se aduse însă un scăunel, căci la vîrsta lui, cu oasele cam înțepenite, îi era destul de greu să se scoale de jos. Li se zicea la mesele astea joase „boierești", iar celor înalte,
15 pe patru picioare, cînd se puteau pune în casă în voie, „nemțești".

În cîteva clipe însă și cei de la masa de umbrar se grămădiră mai toți buluc în jurul lor, așa că nu mai putu fi vorba ca marii negustori să arate de ce au venit.
20 Lăutarii, în mijlocul cărora era Chiose cu cimpoiul lui, se opriseră și nu știau ce să facă, speriați de „boierii" care veniseră. Tudor mormăi și le făcu semn cu mîna moale să cînte, să zică mai departe cîntecul întrerupt. În timp ce vreo două fetișcane zoreau să aducă
25 pe măsuța noilor musafiri strachini și căni albe, tăvi cu de-ale mîncării, ulcioare cu vin, lăutarii îi ziseră mai departe, ca să înnădească veselia întreruptă:

> Lele cu scurteica verde,
> Lele, și-am să mor...
> 30 Cu papucii roșiori,
> Lele, și-am să mor...
> Cin'te are te cam pierde,
> Lele, și-am să mor...

Unul dintre ginerii căldărarului, Voicu, orzarul din
35 Delea, un bărbat în puterea vîrstei, cu fața osoasă și ochii mari, îmbrăcat ca toți orzarii și tîrgoveții, cu pieptar negru peste cămașa albă de in încrețită, care cam băuse puțin, strigă să-i cînte „cîntecul lui, ăla..." și făcu un semn cu mîna, pe care lăutarii îl înțeleseră.

Sub călcîiul cizmei mele... of, of,
Şade dracu şi-o muiere... of, of,
Şi mă-nvaţă-a face rele,
Şi mă-nvaţă-a face rele.
5 ....

Dar în curînd se dovediră mai tari fetişcanele şi băieţii care vrură să joace şi siliră lăutarii tineri, cu mustăţi lucioase, între care Chiose cu cimpoiul lui era tare încurcat, ca un curcan pleşuv, să le cînte *Raţa*. Nebunatice, 10 vesele şi totuşi nu copilăroase, căci nu le era felul, fetele se prinseră într-un soi de horă, pe iarbă, cu paşi la stînga şi la dreapta.

Raţa ici, raţa colea,
Raţa paşte papura.
15 Şi răţoiul
Joacă-joacă tontoroiul.

Raţa ici, raţa colea,
Raţa trece Dunărea.
Şi răţoiul,
20 Şi răţoiul după ea.

Apoi se învîrteau repede şi caraghios, peste izul cîntecului, căutînd parcă să se trîntească unii pe alţii.

Iese raţa din vîlcea,
Cu bobocii după ea,
25 Cîte doi şi încă doi.
....
Iese raţa din pădure,
Cu bobocii plini de mure,
Cu bobocii,
30 Cu bobocii plini de mure.

Şi se învîrteau nebunatice toate. Cele mici se agăţau de fustele celor mari, care însă chiar cînd făceau nebunii erau ciudat de serioase. Dealtfel, înseşi fetiţele de trei-patru ani, cu ghetuţe în picioare şi cu băsmăluţe 35 negre pe cap, ca săliştencele, erau ca nişte femeiuşti cît păpuşile. Una dintre cele din jurul anilor cincisprezece era, fără îndoială, Tincuţa, dar care era anume dintre cinci-

șase, aidoma ei, cum s-a zis, ca gemenele, nu ar fi putut spune poate nici Scarlat Turnavitu, dacă ea nu l-ar fi privit cumva lung, în ochi. Oricum, ar fi putut să vadă că Tincuța nu e o întrupare serafică, unică pe lume. Ca ea mai erau multe, foarte multe, că nu era palidă ca o arătare, așa cum apărea la geam, ci o fată vioaie prinsă în hora celor de-o vîrstă cu ea, rîzînd și drăcuind ca toate celelalte, vorbind despre fuste și pieptănătură, adică gingașe făpturi pămîntești.

Mai mult decît atît, chiar. Ar fi avut prilejul, rar în vremea lui, să-și vadă într-o singură clipă iubita în ipostaza oricărei vîrste ar fi dorit. Copiliță de doi ani abia mergînd, fetiță cu poftă de zbenguială prin curte, la cinci, la șase, la șapte, la zece, la doisprezece, căci de la leagăn pînă pe la douăzeci de ani fetele din familia Revechii se urmau an de an, ba și mai des. Mai tîrziu erau însă între ele și unele goluri, căci acest soi de femei atît de sănătoase, cînd se îmbolnăveau mai greu, nu duceau la boală, ci o dată înfrînte se prăpădeau în cîteva zile de zăcere. (Astfel, molima de holeră din 1831 secerase aproape jumătate dintre cele care erau atunci în viață.)

Îndrăgostitul nu avea deci nevoie de acele poze în care se putea vedea cineva și la altă vîrstă, cum începuse să facă de vreo cîțiva ani un neamț de pe Podul Mogoșoaiei, înarmat cu o cutie neagră, pentru ca să știe cum a fost și va fi viitoarea lui nevastă, nelăsîndu-se, firește, încurcat de faptul că erau totuși felurit îmbrăcate, dar și în privința asta se alegeau cam tot după vîrstă. Astfel, cele mai în etate, Reveca însăși și cele dintîi Marii, Ane, Ilene, se purtau totdeauna îmbrăcate în ii albe de in, înflorate cu rîuri de arnici negru, cu pieptare și catrințe negre. Cele de mai tîrziu, Niculinele, Tudorele, erau îmbrăcate, în zilele de sărbătoare cel puțin, în niște rochii prea lungi, închise la gît și la mîneci, de mătase tare, sticloasă, cu horbote grele pe ele, iar capetele, după ce își strîngeau părul negru pe conci, le aveau înfășurate în tulpane albe și spumoase ca niște marame. Marioarele, Lenuțele, Tincuțele purtau rochii cu mîneci bufante, cu talia sus subt sînișori și largi de tot jos. Încă nu aveau curajul să arate, asemeni odrasle-

lor boiereşti, şi pantalonaşii albi legaţi cu panglici pe glezna piciorului şi împodobiţi cu volănaşe de dantelă. Dealtfel, ele spuneau pamblică, nu panglică. Se purtau, fireşte, cu capul gol, cu cosiţele împletite în jur, ori lăsate în coade pe spate. Fetiţele pînă la cinci-şase ani erau îmbrăcate cum se întîmpla, şi mai des la fel cu femeile de patruzeci de ani, adică aveau şi băsmăluţe negre în cap.

Dincolo însă de aceste deosebiri veştmîntare, cu un ochi mai ager, acest îndrăgostit se putea întoarce iar la soiul lor însuşi, căci asemănarea era prea izbitoare, şi atunci ceea ce era statornic subt diferite înfăţişări se vădea biruitor. Aceiaşi obrazi laţi, dar nu graşi, ochii mari, blînzi şi dulci ca de viţeluşă, traşi uşor spre tîmplele netede, nasul drept, gura largă cu dinţi mulţi, strălucitori, părul negru ca smoala, cu rare şuviţe albe la cele mai în vîrstă; trupurile voinice, cam greoaie chiar, şi de la faţă pînă la mîini alburii cum e caşul afumat, cu care toate păreau din plin nutrite. Mai mult decît orice, o aluniţă de pe buza mare şi subţire de sus îţi arăta fără greş vîrsta. La fetiţele care abia mergeau prin iarbă, şi din care băsmăluţele pe care le purtau în cap făceau un fel de femeiuşti-păpuşi, benghiul de pe buza mică era doar un punctişor negru, fără relief. La fetişcanele timpuriu împlinite la trup, era un sfert de boabă de piper, la femeile cu trupuri voinice şi rotunde, cu pulpe grele şi calde (altfel din fire domoale şi cuminţi), aluniţa era ca o boabă de linte, iar la cele trecute de patruzeci de ani, cam grase şi cu pielea devenită fumurie de-a binelea, aluniţa, crescînd, devenea un neg curat. Dar la nivel deosebit, toate rămîneau frumoase, cum încă frumoasă era la şaizeci de ani Reveca. Se măritau devreme, căci aveau căutare, ca soiurile vestite drept bune de prăsilă, şi se bucurau de faima că dau straşnice neveste.

Totuşi chiar ştiind toate acestea, s-ar fi putut ca lui Scarlat Turnavitu să-i placă Tincuţa tot atît de mult şi după ce i-ar fi trecut şi ei furiile de logodnice, care le veneau la toate, cam pe la cincisprezece ani, căci o dată făcute femei, cele din neamul ei se potoleau bine, iar

în dragoste erau mai curînd molcome, cu gîndul la gospodărie şi la copii, care începeau să se arate. Domoale şi fără pofte, dar nu reci, căci coapsele grele le rămîneau fierbinţi şi plăcute pentru bărbaţii lor ca aluatul bun, dospit vîrtos din frămîntare. Casele lor erau ca şi ele, curate ca aurul, cum se spunea, căci de dimineaţa pînă seara erau neobosite, iar ca mame nu aveau pereche.

Trebuie spus totuşi că puterea şi virtuţile soiului se cam pierdeau la cele care năzuiau să devie cocoane, cu ambiţii din ce în ce mai mari, cum erau cele cîteva măritate cu doctori, ofiţeri şi dascăli.

Se auzi larmă pe uliţă, tropote de cai, pocnete de bici şi strigăte. Unul dintre flăcăiandri, care se pierdea printre atîtea fete, alergă şi veni înapoi cu vestea că a trecut pe uliţă căpitanul Gheorghe de la Agie, cu dorobanţii lui, ducînd după ei ca vreo doisprezece oameni, cu mîinile legate la spate cu frînghii, şi că mai caută şi pe alţii, că pun mîna pe oricine întîlnesc în straie nemţeşti pe uliţă.

Scarlat Turnavitu nu era însă printre cei arestaţi. Turcul care sta cu ochii pe el, frămîntat de bănuieli, îl vesti că vin oamenii Agiei, şi cînd îl văzu cam speriat, îl ascunse într-un butoi din magazia din fundul curţii, punînd un coş oltenesc cu var deasupra.

Deşi se înfruptase binişor la Pavlicioni, State Dobrovici se pusese iar pe mîncate. Îşi dăduse şapca pe ceafă, îşi aşezase bine trupul pe picioarele îndoite subt el şi lupta din greu cu un hartan de pasăre, de i se umplură degetele de grăsime.

Bărbaţii veniseră mai toţi buluc în jurul celor trei şi din pricina asta Hagi Curti se simţea puţin cam stingherit. Nu putea vorbi despre revoluţie în faţa atîtor oameni. Se tot gîndea, gonind găinile albe care-l năpădeau, cum să facă.

— Ce se mai aude cu revoluţia, jupîne State? se auzi aşa, din senin, glasul lui Tase chiristigiul, un bărbat fălcos şi mustăcios, om trecut acum de cincizeci de ani, care era însurat cu Ana, fata dintîi a Fărşerotului, ea la rîndul ei trecută de patruzeci şi cinci. Se însurase cu ea mult înainte de răzmeriţa Vladimirescului şi

aveau acum patru fete măritate și ele, la casele lor, care le dăruiseră cam la șaptesprezece nepoate, unele pe aici prin ogradă, de asemeni. Cea mai mare dintre aceste nepoate, avînd cincisprezece ani la Sîn Petru, stă să
5 se mărite la rîndul ei cu un ofițer.

Hagi Curti fu o clipă ispitit să se lase prins în discuția despre revoluție, dar își spuse că nu e cuminte. Puse mîna pe genunchiul lui State, ca să-l împiedice să spună vreo prostie, și se mulțumi să ridice din umeri,
10 prefăcîndu-se plictisit.

— Dă cînd să tot vorbește dă revoluție?

Chiristigiul se încăpățînă:

— Nu. Că acu e altceva... Acu au început boierii să umble prin mahalale.

15 — Lasă, nene Tase, se răsti sentențios Pandele, căpitanul dă barieră, lasă-i să umble, că o să le sfîrtece cîinii pantalonii, ca să să sature dă rivoluție.

Era însurat cu fata cea mai mică a căldărarului, Anghelina.

20 — Rivoluție între boieri?... Lasă că știm noi... Scoală-te tu, să șez io... fu de părere alt ginere al lui, Voicu, orzarul din Delea Veche, bărbatul uscățiv și vînos, care șchiopăta ușor de piciorul stîng. Ținea pe Ioana, cea de-a treia dintre fiicele Revechii, care avea și ea două
25 fete măritate și cinci mai mici, una de paisprezece ani.

Căpitanul de barieră se îndîrji iar:

— Cît o fi ei dă boieri, da' tot o pățesc... Hei, aduceți-vă aminte ce păți Mitică Filipescu... Dacă pînă la urmă nu s-o speria dă cîini și nu o da bir cu fugiții...

30 Se amestecară în vorbă și alții, arătînd că și ei au auzit că o să fie revoluție. Pandele plin de ifose, într-o strașnică uniformă, care rămăsese în picioare ca să nu și-o mototolească, strigă încruntat:

— Vericine va încerca să lupte împotriva stăpînirii
35 va fi pă loc împușcat... Să știți dă la mine.

Gîtul gros abia îi încăpea în gulerul vînăt, înalt și tare al redingotei roșii ca focul și foarte lată în umeri. Mînecile, roșii și ele, erau încheiate cu manșete vinete, din același postav ca și gulerul; pantalonii erau fumu-
40 rii, strînși jos pe iminei, cu lampas vînăt, cum vînătă se vedea și căptușeala redingotei roșii. Avea o sabie

dreaptă, lungă și subțire ca un băț. Omul se mîniase cumplit, și deși era mai tînăr decît cei mai mulți dintre cei de față, pășea țanțoș pe iarbă și vorbea amenințător, cum îi erau și favoriții negri, periați spre ureche.
5 Fusese mai întîi la Agie, iar acum era căpitan de barieră, la bariera cea noua a Vergului. Urla furios:

— Știți dumneavoastră cîte arme dă foc sîntără în București? Șase sute dă infanterie și două sute dă dorobanți, bez cele trei sute dă săbii ale cavaleriei... În
10 douăzeci și patru dă ceasuri nu rămîne nici picior dă rivoluționar. Poci să vă anunț că patrontașele sîntără pline... Dacă o fi rivoluție, cum să aude, io vă spui că va pieri multă lume.

— Din partea mea să scape atîți rivoluționari cîți
15 am botezat io, spuse chiristigiul, da' io văd că nu e bine.

Tudor Fărșerotu tăcea tot timpul, și cînd tăcea, părea întotdeauna încruntat, fiindcă avea cîte două sprîncene zbîrlite, de fiecare parte, cele mai mici erau mai sure
20 și păreau crescute ca niște vlăstari din sprîncenele cele mari. Pe fiecare genunchi i se așezase cîte o nepoțică de-o șchioapă, iar pe umeri îi sta chiar o găinușă adevărată, albă și lunguiață, care era învățată să-i ciugulească din palmă. Alte puici albe se obrăzniciseră, ciu-
25 gulind pînă și prin străchini. Ginerele cel mai în vîrstă, chiristigiul, cuvîntă cu ifose de filozof:

— Io zic că dacă nu o fi rivoluție, apoi răzbel tot va trebui să fie... nu să poate altfel... Prea s-a înmulțitără lumea... Nu vedeți cum s-a scumpit pîinea? Așa
30 a fost întotdeauna cînd s-a înmulțit lumea prea rău, a venit or un răzbel, or o molimă mare, ciumă sau holeră... Păi, ce mai încolo și încolo, dă cînd e lumea, tot la cîte douăzeci dă ani a fost cîte un răzbel, iar după el cîte o molimă, d-a secerat mai rău ca răzbelu.
35 Io v-o spui... prea s-a înmulțit lumea...

Fărșerotu se trezi din somn parcă, întărind și el cele spuse:

— Asta, așa este... S-a înmulțit lumea, nu glumă... Uite, io mă uit în jurul meu și văd... Păi cînd am venit
40 dintîi p-aci, era pustiu, era ceairu lu vodă Moruzi...

și jur-împrejur viile lui Ghica... Oboru ăsta nou nu era,
cel vechi era lîngă biserica Olarilor, iar bariera nu era
unde-i azi, în Cîmpu Moșilor, ci lîngă biserica Sfinți-
lor... Și nici nu se zicea pe-atunci barieră, că nu erau
bariere, să zicea strajă... Era straja Tîrgului din Afară,
era straja Vergului, care nu era nici ea unde e acum
bariera, ci mai încoace, chiar lîngă biserica Vergului,
la un pas dă Sfîntu Ștefan, dincolo dă gropile dă ni-
sip. Iată acum abia mai poți răsufla dă lume... mai ales,
în zilele dă obor. Pă drumu Pantelimonului sînt acum
case pînă dincolo dă cimitorul armenesc... Ăla l-a făcut
generalu ăl mare, Kisseleff... Era un om și jumătate...
cu el nu era dă glumit... Păi, mă uit la nătîngii ăștia, că
luptă cu holera și în loc s-o stingă, mai rău o ințețesc...
Păi, Kisseleff a stins molima dă ciumă din douășnouă
cît ai bate din palme, iar cea dă holeră din treișunu a
ținut și mai puțin. Hei, înainte dă Kisseleff a fost
pe-aci și alt general mare, unul Kutuzov... avea un
ochi legat cu cîrpă neagră, dar a fost general mare și
ăla...

La Kutuzov, Tudor se gîndea mereu cu recunoștință.
Prin anii unsprezece, s-a trezit chemat la judecata Di-
vanului ca să i se ia casa și locul de către niște oameni
care cumpăraseră o parte din maidanele din jurul Obo-
rului. Firește, și acum erau destule maidane, dar nu se
potriveau cu ce fusese pe atunci. Începuseră să se zi-
dească numeroase prăvălii între barieră și Obor și
prețul pămîntului se ridicase. Nu putu dovedi că el e
proprietarul locului, căci nu avea nici un fel de zapis.
El cumpărase locul ciobănește, bătînd palma cu omul
Ghiculeștilor în fața a doi martori... și numărînd șapte
galbeni, cît i se ceruse pe cele două pogoane cumpă-
rate, cincizeci de pași la față și două sute în lung, pînă
într-o mlaștină, lîngă care era un puț cu ciutură. Bo-
ierii Divanului au judecat altfel și au dat hotărîre să i
se ia casa și pămîntul. Atunci el și-a pus în piept de-
corația primită de la Suvorov și s-a dus la casa Fili-
pescului unde locuia Kutuzov. Ofițerul de serviciu, care
l-a văzut cu Crucea Sfîntu Gheorghe pe piept, l-a dus
înăuntru și l-a înfățișat numaidecît generalului. Acesta

a plecat de la biroul lui, a venit lîngă o canapea şi, aflînd că ştie şi ruseşte, l-a pus să stea jos, ceea ce el a făcut ca la poruncă, şi să povestească pe larg cum a luptat la Ismail. Părea că nu-şi mai aduce aminte de nimic. Omul povesti tot. Şi deodată generalul tresări. Nu uitase asaltul Ismailului, fireşte, dar nu putea să şi-l amintească dintr-o dată pe Tudor de atunci. Acuma, da... Îl îmbrăţişă:

— Frate, te-ai luptat bine cu turcu!... şi l-a bătut pe umeri.

A trimis vorbă apoi să se mai judece o dată afacerea asta şi a şi poruncit de pe acum să i se facă acte de stăpînire, ca să le aibă. Apoi a chemat pe colonelul aghiotant şi i-a spus că în careta lui, a generalului, să-l ducă pe Tudor Fărşerotu acasă. Dar să nu zorească deloc caii.

Şi aşa a trecut Fărşerotu pe tot Podu Tîrgului din Afară, de vreo cîţiva ani înţesat de prăvălii, pînă la barieră. Negustorii care-l cunoşteau priveau miraţi şi-i dădeau bună ziua cu ochii măriţi. Căldărarul se încălzise de-a binelea şi dădea din cap cu mîna vîrîtă în şerpar, căci deşi purta acum nădragi de tîrgoveţ, nu era încins nici cu brîu, nici cu bete, ci purta şerpar.

Erau la masă de vreo două ceasuri, soarele nu mai era în slava cerului, dar dincolo de umbra copacilor era tot arşiţă.

A povestit el, au mai spus şi alţii cîte o vorbă, şi aşa vremea trecea, iar Hagi Curti sta ca pe ace, căci starostele moţăia, aproape că aţipise de-a binelea de mîncare şi de căldură.

— Ce-o fi om vedea, încheie cu sfătoşenie Tase chiristigiul... Dar io crez că dacă rivoluţie nu va fi, apăi război tot va fi.

Doi inşi tăcuseră pînă acum tot timpul, fără să scoată măcar o vorbă. Unul era Rinţiţec neamţul, cum îi ziceau mahalagiii, care lucra ca meşter în tipografia lui Eliade de lîngă Cîmpu Moşilor şi care nu era neamţ, era ceh din Austria. Stabilit în ţară de vreo douăzeci de ani, el se însurase cu Tudora, cea de a cincea fată a căldărarului, după ce se făcuse de dra-

gul ei și ortodox. El tăcea, cu coatele pe masă, cu buzele strînse subt mustața cam strîmbă, parcă fiindu-i frică să nu vorbească fără voia lui, fiindcă el însuși compusese și trăsese la teasc, acum trei zile, proclamația revoluționară, pe care o ascunseseră apoi într-o claie de fîn din via lui Pavlicioni.

Dintre toți se mai ținea deoparte popa Dumitru, care se socotea puțin mai deasupra cumnaților lui. Nici nu se așezase jos, pe vreun scaun, ci sta rezemat de o capră de tăiat lemne și cu brațele încrucișate la piept. Mîngîindu-și barba, asculta dus pe gînduri ce se spunea. Mai înalt ca tată-său și negricios la față, cu fruntea prelungă, ochii mari și gura largă, ferită de mustață, iar barba mică, neagră, îndreptată cu vîrful foarfecilor, feciorul lui popa Gheorghe de la Zăvoiu Dihorului se potrivea, dealtfel, la fire cu părintele lui. Se potrivea și la altceva... Începuse să se îngrașe de-a binelea și se gîndea cu groază că va face un burdihan cît al părintelui său, înainte ca acesta să fi fost bolnav de holeră. De aceea postea necontenit, mîncînd mai mult prescuri decît mîncare adevărată, și poate și din pricina asta nu stătea acum la masă. Bătrînul popă, acum om de aproape șaptezeci și cinci de ani, își văzuse încă din timp visul cu ochii. Numai el știa cum izbutise să-și bage feciorul la școala Mitropoliei de la Sfîntu Gheorghe. Izbutise și mai mult. Căci tînărul învăța cu atîta nesaț, încît nu numai că fu orînduit, după ce se însură cu fata cea de a treia a Fărșerotului, preot la o biserică de seamă din București chiar, dar fu numit și profesor la școala de la Sfîntu Gheorghe. Prieten cu dascălii ardeleni de la Radu-Vodă, căuzaș el însuși, el știa deci mai multe decît cei de față, dar tăcea anume ca să vadă ce gîndește lumea despre revoluție. Nu se putu stăpîni cînd îi văzu cît de neînțelegători sunt, căci îl durea nepăsarea lor:

— Un lucru să știți dumneavoastră toți... că revoluția de va veni, va fi de la Dumnezeu... Asta să nu uitați cumva.

Acest lucru îl înfurie cumplit pe Tudor Fărșerotu care izgoni puicuța de pe umăr și lăsă cu gingășie totuși

cele două fetițe jos, ca să poată da din mîini, cum
simțea nevoia.

— Ia nu mai amesteca și tu, măi popo, pă Dum-
nezeu unde trebuie și unde nu trebuie. Apoi io vă în-
treb pă dumneavoastră, ce fel dă rivoluție poate să
fie asta făcută dă Brăteanu ăla și dă huidumele lui?
Cum să facă negustorimea rivoluție, ca să i se urce
în cap toate lepădăturile, toți tîlharii care dau ocol
Oborului, care jefuiesc lumea în plină zi, care bajo-
coresc pă negustori? Auzi, rivoluție cu Ulumeanu și
cuțitarii lui!...

Bătrînul era cu atît mai îndîrjit, cu cît asta vrusese s-o
spună încă mai demult, dar se luase cu vorba și sporo-
văise doar despre vremurile vechi. Cînd se mînia, în-
cepea să vorbească și el după felul mahalagiilor lui.
Trăind de aproape cincizeci de ani în mahalaua asta,
el avusese multe necazuri de îndurat cu haimanalele de
aici, de la marginea orașului. Ca să-și poată crește cu-
viincios cele patru fete dintîi, fusese nevoit să pună
deseori și el mîna pe cuțit împotriva acestor derbedei
care necinsteau nevestele oamenilor subt ochii lor și
nu lăsau nici o fată în pace. Cînd Ana, fiica cea mai
mare, abia împlinise șaisprezece ani, fusese luată ziua
nămiaza mare de pe uliță de vestiții Colac și Rîcă cea-
cîrul, care era o namilă corcită. Ea țipa, deși ei îi astupau
gura, și se zbătea, dar nimeni nu îndrăznea să sară să o
scape și nici n-ar fi izbutit. Derbedeii ziceau, ca s-o
liniștească puțin, că o duc într-o cîrciumă de lîngă
ceair, doar ca să bea cu ei. O femeie a alergat, țipînd
și ea, la căldărar, care n-a întîrziat o clipă. Și-a pus
pistolul în șerpar și cuțitul în tureatca cizmei scurte,
și-a luat cu el și ciocanul cu care bocănea arama. Alergă
ca un nebun și i-a ajuns după cimitirul armenesc, căci
nici vorbă nu era de ceair, trecuseră dincolo. Cu cioca-
nul l-a lovit pe Colac, fiindcă ăsta îi ieșise înainte cu
cuțitul scos, și astfel cu el n-a mai avut de lucru. Unul
dintre derbedei, căci se mai adunaseră și alții, erau
vreo cinci, i-a prins însă pe la spate ciocanul și era
să i-l smulgă. L-a lovit tot el mai repede cu cizma în
boașe, de l-a lăsat și pe ăsta lungit jos. Ceilalți doi au

fugit cînd au văzut că se încurcă lucrurile. Rîcă a lăsat fata și a scos și el cuțitul, dar prea tîrziu, că Tudor, și așa vînjos de felul lui, părea acum turbat. L-a prins de gît și l-a strîns atît de tare, că namilei i-a scăpat cuțitul
5 din mînă. Cînd i-a dat drumul, se zbătea pe jos, cît era de lung, ca un cocoș cu gîtul tăiat. Se vede că-i sfărîmase ori îi strîmbase omușorul. I-a pus piciorul pe piept și i-a desfăcut nădragii ca să-l jugănească pe loc, dar au sărit oamenii care se adunaseră ca la urs să-l scape,
10 nu că-i țineau parte, dar socoteau că-i mare păcat.

— În numele preasfîntului, nu face asta. Omoară-l, mai bine, bre Tudore, îl rugă un bătrîior uscățiv.

Nu l-a omorît, dar i-a speriat pe toți atît de rău, că vreo patru-cinci ani n-a mai avut grijă de nimic, decît
15 să nu întîrzie niciodată seara pe ulițe. Dealtfel, cine ar fi îndrăznit să umble noaptea pe uliță din pricina cîinilor, căci pe aci fiecare gospodărie ține doi-trei și uneori și mai mulți, și erau atît de răi, de sfîșiau lumea nu altceva! Bătăușii înțeleseseră că e pe viață și pe
20 moarte și s-au domolit cu totul. Peste vreo cincisprezece ani, cînd Stana, măritată acum cu popa Dumitru, se făcuse codană de vreo paisprezece ani, au încercat niște haimanele bete să se lege de ea, căci nu știau, se vede, de întîmplarea cu Colac și Rîcă. Tudor, strigat
25 repede de trecători, a intrat crîncen în huidumele alea, i-a snopit în bătaie, dar i-au spart și lui capul cu o sticlă. Pentru asta însă i-a mai bătut timp de trei ani oriunde i-a întîlnit, că acum îi cunoștea, făcîndu-i să-și ia cîmpii, să plece din mahala.
30 Acum bătrînul, încărcat de amintiri, scîrbit de gîndul că derbedeii și cuțitarii ar fi oamenii revoluției, clocotea de furie. Ochii verzui, care păreau uneori adormiți, se umpluseră de firișoare roșii, și sprîncenele i se zbîrliseră și mai mult decît de obicei. Se prăbuși însă
35 dintr-o dată, istovit, pe scaun.

Hagi Curti îi făcu un semn lui Dobrovici, pe care strigătele bătrînului îl treziseră, căci socoti că e clipa să se sfîrșească odată cu povestea asta.

— Nea Tudore, noi am vrea să-ți vorbim ceva...

Putem intra în casă? Ce zici, ţaţă Reveca, unde am putea sta puţin de vorbă?

Reveca îi pofti într-una din cele două odăi „curate", care erau cu faţa spre răsărit. Odaia avea două paturi, 5 unul în dreapta la perete şi altul la fereastră, amîndouă vopsite în verde şi cu flori roşii, galbene şi albastre. Erau aşternute cu scoarţe ţesute cu frunze verzi pe cîmp negru. De perete le fereau perne lungi cît patul, îmbrăcate în pînză albă înflorită cu negru şi roşu. Dim- 10 potrivă cu uşa, la perete, era o masă acoperită cu pînză de in, de nu i se vedeau picioarele. Peste pînză, de-a latul, era aşternut un ştergar cu rîuri albastre şi roşcate. Căni şi borcane pline cu şerbeturi stau la rînd, legate deasupra cu ţiplă, iar dinaintea lor, pe o tăviţă 15 verde, aşteptau două chiselniţe cu dulceaţă, una de prune şi alta de cireşi din anul ăsta. Pe jos, ţoluri lucrate din petice în război, iar peste ele o scoarţă lungă şi îngustă. În stînga, icoana Maicii Domnului, îmbrăcată în argint, de i se vedea doar chipul zugrăvit, şi deasupra 20 ei, arcul candelei roşii.

Aici în aste două odăi locuiau preotul Dumitru Georgescu cu preoteasa şi cei cinci copii de la Paştele din anul trecut, după focul cel mare, în care arsese între atîtea alte biserici şi biserica Sfîntu Ion, unde era el 25 paroh.

Dealtfel, tot în casa bătrînească a căldărarului, în alte odăi la fel, însă în unghi drept cu acestea, locuia altă pereche, Trică şi Paraschiva, nevasta lui, fiica cea mai mare a Mariei, văduva cavafului ucis de o bîrnă 30 la cutremurul din treizeci şi nouă. [1] Avusese omul o bru-

---

[1] În anul 1839 n-am găsit consemnat vreun cutremur. Cu certitudine, Camil Petrescu s-a gîndit la devastatoarea mişcare seismică din seara de 11 ianuarie 1838, deci în vremea cînd în Ţara Românească era domn Alexandru Ghica. Potrivit rela- 35 tărilor din cotidianul *România*, imediat după cutremur, domnitorul însuşi a vizitat îngrozit o mare parte a capitalei constatînd, împreună cu oamenii Agiei, că întreg „oraşul era într-o stare de spaimă fără margini, din toate părţile se auzeau strigări, ţipete şi vaiete de oameni înspăimîntaţi şi de aceia care 40 plîngeau or dărîmarea caselor, or pierderea vieţii vreunui prieten, rudă sau soţ". Detalii elocvente asupra calamităţii aflăm şi dintr-o scrisoare a lui Chauteaugiron, consulul Franţei la

tărie frumoasă pe lîngă biserica Udricani, dar nu mai rămăsese din ea decît cenuşa, şi acum stătea aci la bunicul nevesti-sii, care-l şi ajutase să-şi dureze un mic cuptor de pîine, pe gura Oborului. Nu erau singurii din 5 neamul Fărşeroţilor loviţi de acel cumplit prăpăd, mai erau şi alţii, dar îşi găsiseră adăpost pe la alte rude, cumnaţi şi cumnate de pe lîngă Filaret sau pe la bariera Nouă, unde nu ajunsese focul.

Dobrovici scosese din buzunarul larg al anteriului de 10 suvai mătăsos mătăniile roşii, de sînge de nouă fraţi şi, înşirîndu-le, dădea din cap aprobînd pe Hagi Curti, care încercă să-l ia pe departe pe căldărar. Una dintre nepoate intră cu o tipsie de aramă aşternută cu un ştergar alb, pe care erau filigene cu cafele, căni şi o 15 carafă cu vin. Tudor se întinsese pe pat rezemat de perina lungă de lîngă perete, şi cei doi se aşezaseră în stînga şi în dreapta lui cu picioarele subt ei ca nişte croitori. Aşa cum le venea lor mai bine. Un ceas a tot încercat Hagi Curti să-l înduplece pe bătrîn să vie cu oborenii 20 şi ceilalţi fini, de prin alte mahalale, că avea atîţia de nu le mai ştia numărul... Dealtfel, de vreo douăzeci de ani, Tudor Fărşerotu era şi judecătorul foarte ascultat al negustorimii de prin părţile acelea. Cu toată opreliştea stăpînirii, care nu putea îngădui altă judecată 25 decît a ei, mulţi negustori preferau în loc de judecata Divanului, judecata mahalalei, adică îl alegeau, juruindu-se să facă întocmai, pe căldărar drept judecător, care după ce-i asculta, avea dreptul să hotărască după cum socotea el că e drept. Tot la el se depuneau şi 30 arvunele ori chezăşiile în bani. Şi Dobrovici şi Hagi Curti ştiau ce înseamnă Fărşerotu pentru Obor şi de aceea stăruiau să-l înduplece. El părea obosit şi asculta cu ochii pe jumătate închişi, cu mustaţa căzută. Din cînd în cînd clătina din cap, arătînd că nu primeşte, 35 şi-şi strîmba gura, care nu-şi pierduse linia aspră, căci

---

Bucureşti, expediată la Paris superiorului său, Molé. Consulul fusese surprins, ca şi domnitorul Ghica, în sala Teatrului Momolo unde o trupă franceză, aflată în turneu, interpreta piesa *Angelo, tiranul Padovei* (cf. *Documentele Hurmuzachi*, vol. XV, Bucu- 40 reşti, 1913, p. 688—690) (n. ed.).

omul la optzeci de ani își păstrase aproape toți dinții. Au încercat să-l măgulească arătînd cît se bizuiau toți pe el, au folosit cuvintele care umblau de la o vreme din gură în gură, patrie, libertate, dreptate, dar bătrî-
5 nul tăcea morocănos.

Atunci crezînd că așa îl înduplecă mai ușor, Dobrovici aruncă, așa cu tîlc, subliniind cu arătătorul împins cu tîlc tainic înainte:

— Pe urmă e vorba că, dacă se schimbă ministerul,
10 și aci se bîlbîi, e vorba ca noi doi să devenim miniștri... pricepi? Și rămase așa cu degetul ridicat, ca să lungească efectul acestei știri.

Bătrînul îl măsură lung și apoi spuse cu dispreț:

— Și ce mare chilipir va fi pă țară dacă oți fi voi
15 doi miniștri? O să mai pui tu pă tine încă un rînd dă osînză și asta va fi totu... Își domoli mustața care se întărîtase și înghiți în sec cu silă.

Dintr-o dată Dobrovici se înfurie. Se dădu jos de pe pat și începu să umble prin casă. Socoti că a venit vre-
20 mea să-și verse focul și vorbea nestînjenit; în sfîrșit slobod de orice apăsare, își vărsa năduful:

— Mă pizmuiești pentru averea mea... Asta am știut-o de mult... Te rîcîie pe inimă că am fabrică și moșii... Dar ce sunt io de vină că dumneata ți-ai ales o
25 meserie atît de puțin mănoasă? Auzi, să vinzi căldări și tigăi... Omul cumpără în fiece an ghete, ori straie pentru el, ori pentru ai lui... Dar căldare și tipsie cumpără o dată pentru toată viața, dacă nu o moștenește cumva de la părinți... Trebuia să te gîndești la asta cînd
30 ai avut să îți alegi o meserie. Sunt io de vină că îți merge greu?

Bătrînul, spre mirarea lui Hagi Curti, care-și pusese speriat mîinile pe piept, răspunse liniștit, cu un glas parcă mieros:

35 — Dă unde vezi tu că o duc greu?... M-am plîns io vreodată cuiva?

— Ei, asta-i, parcă e nevoie să te plîngi, stărui Dobrovici întinzînd din mîneca largă a fermenelei de cașmir mîna cu inele mari, galbene și verzi, în care ținea
40 mătăniile cu boabe roșii, de sînge de nouă frați... Nu

vezi că te-ai împuţinat de tot... ţi s-au strîns umerii şi nu mai eşti nici jumătate din ce ai fost... Pusese în glas toată otrava păstrată în el, în atîţia ani de umilinţă, aşa ca pentru o răfuială.

5 Bătrînul, care încrucişase braţele ascultîndu-l, îşi potrivi mai bine, liniştit, pernele de care era rezemat şi spuse cu o adîncă uimire, copilăreşte:

— Cum m-am împuţinat? Da' tu n-ai văzut ce-i azi în curtea şi în grădina mea? Şi deodată glasul lui de-
10 veni aspru la fel cu sprîncenele albe, zburlite: M-am înmulţit, mă, nu m-am împuţinat. Tot ce vezi afară a înflorit din dragostea mea cu Reveca. Tu nu poţi pricepe cîtă mulţumire mi-a dat mie viaţa... Ce-aş pizmui la tine?... Tu ai crescut în burtă şi în lăcomie... Ce eşti
15 tu mai mult decît ai fost, decît prin ocalele pe care le tragi mai mult la cîntar!...

Hagi Curti se grăbi să dreagă lucrurile, dar era de prisos, căci deşi striga, bătrînul nu părea totuşi supărat. Dealtfel, clătina din cap şi-l privea pietenos, în-
20 găduitor pe hagiu, dar după cîteva clipe îşi întoarse iar ochii întunecaţi, verzi în orbitele mici, osoase, spre Dobrovici.

— Auzi, nu-ţi place căldărăria mea... se miră, zvîrlind o perină pe patul celălalt. Ei, află dumneata că
25 asta e o meserie curată... Nu murdăreşte, nu miroase. Cu ea mi-am hrănit o casă de copii... Nu e rea nici cojocăria ta, dacă o faci cinstit, cu omenie. Dar aud că acum nu-ţi mai place nici cojocăria. Te-ai apucat dă zărăfie... dai bani cu camătă.

30 Izbit, Dobrovici, care se tot plimba prin casă măturînd pe jos cu anteriul, se oprise în loc şi nu ştiu ce să răspundă. Şi asta o ştie moşneagul ăsta? îşi repetă, aşa în sinea lui, iar pînă la urmă se înmuie fără să mai răspundă. Oricît li se părea lor de mare Bucureştii,
35 mai ales de cînd sporise atît de mult negoţul şi se înmulţise pe toate podurile negustorimea, nu era totuşi atît de mare ca să nu se afle multe lucruri care se doreau neştiute. Mai ales Tudor Fărşerotu afla mai tot ce se întîmplă, căci avea o familie numeroasă şi pe dea-
40 supra o puzderie de fini, care se răspîndiseră în toate

mahalalele. Aceştia ţineau cu sfinţenie la cele cuvenite şi veneau după regulile cumetriei să-l vadă şi să-i spună ce-i doare. Îi aduceau micul lor plocon la Anul Nou şi la sărbători, cînd şi ei primeau daruri, cît mai putea să dea şi el în ultima vreme. Dar de vorbit vorbeau, şi un astfel de fin era şi Ghiţă, tejghetarul lui Dobrovici, pe care căldărarul îl cununase de asemenea. De la acesta avea ştiri despre negoţul lui State. Tăbăcarul fusese cuprins în ultimii zece ani de un soi de spaimă. De cînd cu moda europeană, negoţul cu blănurile de lux scăzuse la un sfert din ceea ce fusese pînă la începutul veacului. De unde vechea boierime, şi chiar negustorimea cea mare, umbla îmbrăcată la fel, şi iarna şi vara, cu haine toate îmblănite, caftane, fermenele, giubele, cabaniţe şi mai ales binişuri care erau adesea îmblănite şi pe dinafară şi pe dinăuntru, fără să mai vorbim că nu era parte din îmbrăcăminte să nu fie împodobită cu adaosuri de blănuri scumpe, acum boierimea cea tînără nu mai purta decît o singură haină îmblănită peste frac ori peste surtuc şi numai iarna. De aci goana starostelui după moşii, după acareturi de tot soiul. Încercase să prefacă hanul de lîngă Sfînta Vineri în hotel cu prăvălii jos, şi cum tot mai avea prisos de bani, cu ajutorul lui Hagi Curti, îi da cu ipotecă fie pe scule scumpe, fie pe case şi moşii. Luat de căldărar pe neaşteptate, şi uimit, nu ştiuse ce să mai răspundă, se înmuiase şi începu să-şi depene iar mătăniile rezemat de muchia patului.

Fărşerotu simţi că a lovit bine şi, obosit iarăşi, se mai îmbună. Dar gîndul că Dobrovici crede că-l pizmuieşte pentru bogăţia lui i se păru caraghios. Îşi zicea că şi el, de-ar fi vrut, ar fi putut să se îmbogăţească atunci cînd Kutuzov l-a recunoscut şi l-a îmbrăţişat, dacă i-ar fi cerut sprijin să cumpere şi să vîndă pentru armatele sale. Surîse îndulcit, dar pe faţa lui, cu trăsăturile aspre, statornicite de bătrîneţe, nu mai apăru decît tot o strîmbătură.

— Va să zică, tu crezi, mă State, că io am rîvnit la averile tale? Şi iar se strîmbă, deşi ochii verzi, cam însîngeraţi, aveau cîte un punct de lumină în ei.

Intră o fată ca de optsprezece-nouăsprezece ani, aducînd o altă ulcea cu vin. Era, fireşte, asemenea celorlalte, dar nu avea garoafă, nici muşcată în cosiţă şi era îmbrăcată cu fote negre şi iie albă în rîuri tot negre, ca sălişteneele. Bătrînul o privi cu duioşie şi o întrebă, cu glasul moale, dar cu faţa tot aspră:

— Dar tu cine mai eşti?

Fata se făcu albă la faţă şi nu putu răspunde deloc. Parcă-i înţepenise bărbia şi abia îngînă:

— Io... sînt Maria...

— Ei, Măria, Măria, dar care Mărie, a cui eşti?

Fata murmură tot îngînat, pierită la faţă:

— Maria a Mariei... văduva... şi fugi cu ulceaua goală pe uşă.

Spaima îi fusese mare. Crezuse că bătrînul a recunoscut-o. Era fata cea de a cincea, că de toate erau şase, a Mariei şi a cavafului, cel ucis de o bîrnă la cutremurul din 1839. Se întîmplase cu ea acea nenorocire care zguduise toată familia. Pe la unul din unchii ei, chiar la popa Dumitru Georgescu, veneau adesea oameni de la el din sat, şi între ei venise şi Simion al Firului, în vremea aceea untărofiţir în armata infanteriei. Mai avea un an pînă să iasă din armată, şi căuta din vreme să-şi facă un rost la Bucureşti, căci la Vadu Rău nici gînd n-avea să se mai întoarcă. Popa era vecin cu văduva, cumnată-sa, care de la moartea cavafului făcuse din prăvălie o boiangerie, căci la asta se ajuta şi cu fetele, pe măsură ce creşteau şi pînă ce nu se măritau încă. Simion o cunoscuse astfel pe Maria, atunci fată de vreo cincisprezece ani, şi-şi pusese ochii pe ea. Afacerea asta cu boiangeria nu i se părea tocmai rea. Era tocmai ce-i trebuia după ieşirea din armată. Chipeş, deştept şi şmecher, plăcu Mariei, care se gîndea înfierbîntată să-l ia de bărbat; maică-sa, tot Maria, fu şi ea de părerea fetei, anume că un asemenea ginere ar fi de folos şi în casă şi în această meserie a boitului. Cel care nu vru să audă fu bătrînul, care întrebă de la început ce meşteşug ştie acest Simion. Cînd află că nu cunoaşte nici un meşteşug, spuse că e om fără căpătîi,

o haimana, căci nu-i plăcuse nici felul șmecher al untărofițirului. Simion nu se lăsă, veni în fiece seară și, cam vorbăreț și lăudăros, izbuti ceea ce nu izbutise încă nimeni într-o jumătate de veac... să sucească mintea uneia din neamul Revechii și al lui Toader Fărșerotu. Veni între timp focul cel mare de anul trecut, și din întreaga mahala nu mai rămase decît cenușa și mormane de moloz afumate. Odată cu locuința popii, pieri în vîlvătăi, în această zi de Paște, în care toată lumea era adunată la Fărșerotu, și casa Mariei, iar din boiangerie și magazia cu lînă n-a mai rămas nimic, pierzîndu-și femeia toată agonisita. Acum, așa fără să ia zestre, Simion nu mai vroi să se însoare, deși fata era în a treia lună de sarcină. Mama Mariei, care nu bănuise adevărul și, dealtfel, tot aștepta să-l înduplece pe bătrîn, ca și cei din jurul ei, fură cuprinși de o spaimă fără margini cînd pierdură urma lui Simion, care între timp sfîrșise cei șapte ani de armată și se eliberase. Biata văduvă abia își împiedică fata să nu-și facă seama. Nădejdea era la popa Dumitru, care și el era din cale-adară de amărît și se trudea din răspuneri să găsească pe cel care se ascundea, ca să îndrepte lucrurile. Dar Simion, parcă se vîrîse în gaură de șarpe. Într-o zi, în casa doctorului Gunescu, însurat cu fata cea mijlocie a văduvei, unde locuiau acum, intră cu privirea însîngerată Toader Fărșerotu. Ținea mîna în șerpar și parcă tremura.

— Unde e fie-ta, Mărie?

Biata mamă înțelese că bătrînul a aflat, dar ce putea să mai facă? Chemă fata.

Bătrînul o privi intrînd pe ușă, albă la fața ca varul, dealtfel el însuși era pămîntiu la chip.

— E adevărat, tu, fată, că...?

Se vedea că orice cuvînt și orice lămurire mai de aproape ar fi fost prea mult pentru puterea lui de rostire.

Fata, nici ea, nu putu decît să clatine din cap, cu ochii plini de lacrimi, căci îi clănțăneau dinții în gură. Bătrînul simți ca un cuțit în inimă; scoase pistolul din șerpar și-l descărcă în făptura moale din fața lui. Îl vîrî apoi în șerpar din nou, răsuflă adînc și ieși ca un

om beat pe uşă, lăsînd-o prăbuşită în faţa celor care parcă-şi pierduseră şi ei minţile.

Fata fusese lovită numai în braţul pe care îl ridicase deasupra capului şi cu toate că i se umpluse în cîteva clipe iia şi faţa de sînge, rana nu era grea. Se făcu în trei săptămîni bine şi peste şase luni născu un băiat. Traiul între ai ei era din cale-afară de greu, dar nu avea ce să facă şi primi cum putu mila tuturor. Nu o izgoniseră din casă, dar nici ea nu mai putu pretinde să fie ce-a fost. Ştia că va avea numai de slujit în orice casă s-ar afla, şi era mai bine să fie la rude pînă cînd se va găsi şi pentru ea o dezlegare oarecare. Cînd Reveca-l văzuse intrînd pe uşă pe bătrînul întors acasă încruntat şi galben la faţă ca o ceară murdară, îl întrebă doar cu privirea ce s-a întîmplat, căci ştia şi ea unde plecase.

— Am ucis-o...

Şi asta fu tot ce a putut scoate de la el. L-a lăsat aşa cum era, şi mai mult a fugit la fie-sa. Lui nu i-au mai spus niciodată adevărul, l-au lăsat să creadă că a ucis-o, dealtfel şi el, pomenindu-i de cîteva ori numele, lăsa să se vadă că o crede moartă. Acum ea venise de ziua lui, fiindcă Reveca ţinuse neapărat să vie. Nu voia s-o lase părăsită ca pe o otreapă, să se sape prăpastie între ea şi ceilalţi ai ei. Plătise destul. Bătrîna ştia că n-o s-o poată recunoaşte între atîtea la fel, poate c-o uitase de cînd o văzuse căzînd ca moartă. Se închina în fiece seară, rugîndu-l pe Dumnezeu să-l aducă înapoi pe acel bărbat fără minte, hotărîtă să-i adune ea nepoatei, de unde o putea, o brumă de zestre, ca să împace lăcomia fugarului.

Maria se speriase degeaba, bătrînul n-o recunoscuse. Dar că o credea moartă, asta ar fi putut să nu fie adevărat. Totuşi încă nimeni nu socotea prilejul potrivit să i se spuie că acum Maria a mică are un băiat, care e în grădină şi doarme, ca într-un leagăn, pe un ţol întins şi atîrnat de ramurile a doi caişi sterpi, unde ajungea şi umbra nucului.

Hagi Curti se răsuci pe trunchi, întinse mîna şi-şi turnă în pahar. Îl dădu pe gît şi socotind că State o

luase greșit, începu el să stăruie din nou pe lîngă bătrîn. Dar totul fu în zadar. Omul morocănos nici nu mai răspundea. După ce privi cîtva timp cu o curiozitate copilărească mătăniile roșii ale lui State, îl întrerupse pe Hagi Curti cu un soi de voie bună colțuroasă:

— Ei, mă, și cum vine asta? Voi vreți să-mi băgați în cap că nu să poate rivoluție în Bucureștii ăștia, fără mine?... Ă?

— Dacă mergi dumneata, merge tot Oboru, și dacă merge Oboru, merge toată negustorimea măruntă.

— Ei, asta-i bună!... Voi credeți că negustorii vor merge la rivoluție așa... numai pentru că le-am făcut io semn? Își vor pune în joc averea, poate și viața, numai ca să-mi facă mie pă plac? Voi nu vă dați seama, mă, că negustorimea nu să va mișca decît dacă nevoile ei o îndeamnă la asta?

Hegiul făcu un semn cu mîna moale, surîzînd cu un singur sfîrc al mustății negre, și pe urmă își încrucișă brațele cu mînecile largi ale fermenelei roșii de damasc.

— Firește... firește... așa e, nimeni nu zice că se va mișca negustorimea ca să facă pe plac cuiva, știu toți că ea va merge numai după nevoile ei. Vorba e că ea nu știe cînd e clipa cea mai potrivită să se ridice, nu pune preț pe vorbe, nu se încrede așa ușor... că a fost de atîtea ori păcălită. Ea nu va merge decît după oamenii în care are încredere și numai dacă va primi un semn de la ei, adică de la dumneata, și dacă te va vedea în fruntea ei. Așa... miercuri după-amiază ea va zice că acum e acum. Se va ridica toată ca un singur om... dacă te-o vedea că mergi dumneata.

Fărșerotu se ridică cu greutate de pe pat, dar și hotărît, arătînd astfel că în ceea ce va spune e ultimul lui cuvînt.

— Oamenii pot să facă așa cum cred ei dă cuviință, dar io alături dă lepădăturile mahalalei, dă cuțitari și dă pungași, nu merg. Apoi se îndreptă mocănește spre ușa tindei, în care se aflau alte icoane și lucruri bisericești, scăpate de la foc. Pe o masă așternută cu o pînză

albă cu rîuri roșii se afla, într-o oală smălțuită, albastru cu alb, un buchet mare de ciulini liliachii, o morișcă de lemn învîrstată cu fierul înroșit. Acestea erau trimise de la Zăvoiu Dihorului de popa Gheorghe, bătrîn uscat ce părea înalt acum, căci devenise bățos și certăreț. În colț, pe un scaun de brad alb, era o doniță cu apă, de la capac pînă la cercul de jos înflorată și ea cu fierul înroșit. Pe capac era cana de băut smălțuită. Aci în tindă, Tudor Fărșerotu le făcu însă lor loc să treacă înainte.

Afară soarele era încă sus, deși se întorcea spre asfințit, căci era către crugul de vară. Ziua asta frumoasă își ținuse făgăduiala; albastrul cerului, care părea dimineața o apă vie, se făcuse acuma alb-albăstrui, fără un nor măcar. Prin ogradă, cîteva fetițe și băieți se suiseră pe gardul care despărțea ograda vecinului de a lui Gligore, feciorul spătos al Fărșerotului. Se jucau cu copiii lui Trică brutarul cel scund și cu ochi vioi de viezure. Un pîlc de fete atîrnaseră de ramurile unui gutui care trecea spre ogradă un leagăn de frînghie. Toader se opri în urma celor doi, și, după ce închise portița parmalîcului boită în roșu, începu să rîdă unui gînd al lui... ca de o bazaconie. Apoi se întoarse spre staroste:

— Ei, bată-te să te bată... și așa, mă State?... Îți pizmuiesc averea. Păi, ce nevoie am io dă averea ta, mă? Uite, mă, averea mea... Arătă cu mîna uscată și pătată de bătrînețe spre fetițe și începu să le cheme: ...Pui, pui, pui... puicele tatii...

Veniră spre el alergînd bucuroase vreo cîteva fetițe care-l auziseră, dar deodată, spre mirarea înveselită a celor de față, începură să alerge spre el din toate părțile și pui, puici, cocoșei, găinușe, găini, toate albe, ușor fumurii ca turturelele. Alergau cu ciocul întins, recunoscînd glasul bătrînului, care în fiece dimineață, așezat pe un scăunel scund, la soare, le chema să le dea boabe din mîna lui. Alergau zorite, cu ciocurile întinse, ca să nu le ia altele înainte. Douăzeci, treizeci, și tot mai veneau mereu. Toate la fel de albe și mai mult lunguiețe, erau un soi iubit de cei doi bătrîni, care se siliseră să-l

păstreze curat. Ouau mult, niște ouă ușor cafenii, foarte gustoase. Curînd fură în bătătură ca o zăpadă fumurie. Obraznice, începură să-i ciugulească cizmele. Spre gard, veniseră să vadă pricina larmei și celelalte puicuțe, fetele pe care le chemase el și întîrziaseră. Curînd fură și ele tot atît de multe ca găinușele.

Cei doi plecară amărîți, fără să-și mai ia ziua bună de la ceilalți. Afară, caleașca lui Pavlicioni îi aștepta mereu, trasă la umbra unui salcîm înflorit, care îmbălsăma totul cu mireasma lui vie, în acest mijloc de iunie.

La conacul din vie li se pregătise și o odaie de dormit cu sofale, căci era de la sine înțeles că nu vor mai da pe acasă pînă cînd nu se va alege într-un fel.

Arestările din această zi de duminică nu începuseră decît după ceasurile opt, căci căpitanul Costache Chihaia petrecuse noaptea închis în beci. Către ziuă, cînd
5 văzuse, după vreun ceas, că nu mai vine nici un semn de la grădiniţa din dos a birtului, tistul de dorobanţi, care păzea la pod, se întrebase, mirat în cele din urmă, cam ce ar fi putut să fie şi se dusese să vadă ce se mai întîmplă pe acolo. I se învîrtiseră în cap umbrele negre
10 ale copacilor, cerul fumuriu cu stele albicioase, cînd văzuse grădiniţa pustie, în timp ce felinarul, afumat acum, pîlpîia gata să se stingă, fiindcă lumînarea de seu se trecuse. În cele din urmă, neştiind ce să mai facă, se întorsese la dorobanţii lui, ca să se sfătuiască
15 cu ei. Cei din beci tăceau chitic, ştiindu-se păziţi cu străşnicie pe dinafară. Lucrurile se lămuriseră abia cînd veniseră slugile de la bucătărie, care găsiseră cheia pe care o ştiau de obicei subt streaşina mică, aruncată între nişte bozii, în fundul curţii.

20 De cum fusese scos din închisoarea de o noapte, căpitanul Costache Chiorul alergă turbat după Dincă, aşa cum prea bine bănuise Deivos că va fi, înnebunit de gîndul că l-ar putea scăpa iar din mînă. Îi ştia acum şi pe căuzaşi, pe toţi, căci pitit în şanţ subt pod îi vă-
25 zuse venind şi-i notase cu plaivazul gîndului, care la el nu da greş. Dar pe Dincă nu-l putu găsi. Căutîndu-l cu încăpăţînare numai pe el, unde ştia că-l poate afla,

pierduse timpul de pomană și nu izbuti să-i arate nimic lui Iancu Manu, care-l chemase pe la șapte dimineața. Se învineți de amărăciune numai cînd văzu că acesta se prăpădește de rîs, în timp ce el îi povestea furios pățania. După ce aga nu crezuse ce-i spusese, ieri, împreună cu spionul acela, care era tot în seama lui, acum își mai bătea și joc de el.

— Mă Costache, nu fi prost... oamenii se adunaseră să mănînce cîrnați și tu crezi că voiau să facă revoluție.

— Măria-ta, îmi pui capul dacă ăștia nu fac revoluție. He, hei, știu io ce-i aia „un ghiuden și doi cîrnați".

Aici aga se încruntă dintr-o dată:

— Uite, mă, vreau să văz cîte parale face căpitănia ta... Ia cîți oameni vrei, caută-i pe unde știi, dar să mi-i aduci legați, cu coatele la spate, pe toți cei de aseară.

Iancu Manu se credea cumplit de deștept, nu lua nimic în serios, sau aproape nimic, totuși nu ar fi vrut să-și piardă slujba, căci avea mare nevoie de bani și mai cu seamă ținea să nu fie scos cumva din fruntea Agiei cu rușfeturile și ghelirurile ei. Mai ales că acum se apropia ceasul raportului lui către vodă — care cu siguranță că știa ceva și prin spionii lui proprii — iar Chiorul se întorsese la Agie cu mîna goală. Era furios, căci ar fi vrut să aibă un început de dovadă materială, ca să facă impresie asupra lui Bibescu. Costache înțelese că acum va avea tot sprijinul lui Iancu Manu și porni întărîtat către casele știute de el. În curînd îi veni să turbeze iar de furie, căci nicăieri nu mai dădu de nimeni. Căuzașii erau risipiți, ascunși unde nu bănuia el. La Nicolae Golescu, la Belvedere nu putu să intre, că erau acolo doctorul Arsene și doctorul Kretzulescu, care îi arătară că e bolnav de holeră. Pe Ștefan Golescu nu-l găsi, fiindcă nu mai trecuse pe acasă, ci de la Axente Sever se îndreptase pe jos pe Podu Tîrgului din Afară spre Cîmpu Moșilor, pe unde ajunse pe la șapte dimineața, ca să-i spună lui Eliade, care nu venise la birtul

din deal, ce s-a întîmplat şi care e planul în amănunt al izbucnirii revoluţiei. Nu izbutise să-l convingă în nici un fel că Agia, care acum ştie cine sunt „complotiştii“, nu o să vină şi pe la locuinţa lui, de vreme ce el lipsise de la locul cu pricina şi că, prin urmare, ei îşi pot pregăti pe îndelete, aci în grădină, plecarea la Islaz. Îi arată că Nicolae, frate-său, care era oarecum şeful celor ce erau să rămînă la Bucureşti, dăduse dispoziţie locotenentului Deivos ca în cîteva ceasuri să organizeze toate aceste plecări. Eliade se plimba speriat prin odaia cu pereţi înalţi, cu stucărie aurită şi uşi alburii cu două canaturi, nefiind în stare de nici un gînd limpede.

— Of, poeţii ăştia — îi spuse în franţuzeşte glumind Ştefan — tari mai sunteţi impresionabili. Ce te-ai fi făcut aseară dacă te-ai fi văzut arestat?

Cum era acum ziuă de-a binelea şi nu mai era primejdie din pricina cîinilor, Eliade îi propuse lui Ştefan să meargă numaidecît să se ascundă amîndoi la Pavlicioni, arătîndu-i că via lui e mai izolată de oraş şi are legături în toate părţile pe lac. Porniră după ce Eliade încuie toate uşile de sus, căci ai lui erau plecaţi de două zile la Braşov.

La Pavlicioni se întîlniră cu Ion Brătianu, şi după ce se obicinuiră cu faţa lui lungă de copilandru, acum cînd îşi răsese barba şi-şi pocise mustăţile, începură să pună la cale în amănunţime plecarea, aşa cum se înţelesese Ştefan Golescu cu Deivos. Cel mai bun lucru era să vie să-i ia de aici trăsura lui Rosetti, pe care o cunoştea toată lumea, că era vopsită în galben, şi poliţia nu-l mai urmărea, căci pe el îl ştia arestat, îl avea în mîna ei. Plecarea avea să fie tot azi, duminică, pe la zece seara, numaidecît după apusul soarelui.

Acolo lîngă cramă se aflau ei trei, cînd pe la nouă dimineaţa apăruseră în vie şi Hagi Curti cu State Dobrovici, înaintea cărora ieşise Pavlicioni. Eliade şi Ştefan Golescu găsiseră însă de cuviinţă că e mai bine ca ei să rămînă ascunşi în odaia de jos, acoperită aproape de un tufiş de trandafiri tîrziori. Singur Brătianu ocolise mai tîrziu pe scara dinăuntru şi apoi apăruse la capătul

pridvorului, dinadins, ca să nu se știe de unde s-a ivit, și să poată sta de vorbă cu ei. Masa li se adusese, la cererea lor, tot acolo. Numai pe la șase seara, cînd Hagi Curti și Dobrovici se întoarseră mofluzi de la căldărar, Eliade socotind că în nici un caz cei doi negustori nu mai aveau cum să facă vreo greșeală și să le dezvăluiască la toți prezența, nu se mai feriră, ba acum îi chemară și pe ei jos, în odăile cu grătar de fier și obloane la ferești. Către opt seara sosi și Deivos cu trăsura lui Rosetti, adusă de subt cazarmă, din mahalaua Izvorului, unde locuia acum fruntașul căuzaș, trăgînd-o subt șopron. Așteptară toți, punînd totul la cale, pînă în amănunte, ca să se facă ora plecării. Cei doi aveau să meargă în caleașca asta pînă la Bolintinu din Vale, de unde urma să ia altă trăsură, ca să li se piardă urma.

Eliade, așa ascuns, cu profilul de Cezar cu mustață și chinuit de teamă, nu dorea decît să treacă mai repede această lungă zi de duminică. Sta lungit pe sofa, fără să se atingă de gustările aduse de feciori, ridicînd din cînd în cînd un colț al perdelei de cit sîngeriu, ca să se uite spre conacul viei.

*

Sîmbătă seara, în timp ce căuzașii erau arestați în chioșcul din grădina-restaurant din Dealu Filaretului, Frusinica Băl-Ceaurescu juca la „Grădina cu cai“, aplaudată furtunos după fiecare cuplet, un vodevil cu cîntece. Stagiunea de iarnă fusese închisă încă de la mijlocul lui april, și odată cu luna mai începuseră grădinile de vară cu spectacole de varietăți și farse, date în limba germană ori cea franceză de impresari străini. Costache Caragiali, deși era bolnav, izbutise să înjghebeze pentru vreo două luni, profitînd că „Grădina cu cai“ rămăsese liberă, reprezentații în românește cu cîntece și dansuri. Grădina își cam pierduse vadul și nu-și mai găsea chiriași printre străini; acum însă numele Frusinichii pe cele cîteva afișe, împărțite cu mîna pe Podu Mogoșoaiei, aducea o lume nebună, iar între Cișmigiu și podul de la Izvor, așteptau

seara numai caleşti boiereşti şi trăsuri. Plăceau mai ales cupletele cu două înţelesuri pe care ea le cînta cu o voce limpede, plăpîndă, suavă ca de înger pofticios. După spectacol se despărţi aproape necuviincios de Băl-Ceaurescu şi de Cantacuzino, care veniseră în butca lor s-o ia la masă, spunînd că o doare capul şi că nu mai mănîncă în seara asta, vrînd să se culce devreme. Le întinse mîna fără multă vorbă şi se urcă în cabrioleta la care armăsarii albi, nerăbdători, îşi umpluseră zăbalele de spumă. Băl-Ceaurescu nu o crezu, bănuind că ea are cumva altă socoteală şi că se duce să ia masa cu cine ştie cine la „Broft“, restaurantul care abia se deschisese şi avea o seră neacoperită vara, lucru neobicinuit în Bucureşti, care atrăgea lumea. Spuse vizitiului să urmărească ceva mai de departe echipajul atît de vestit în Bucureşti; dar pînă la urmă se convinse că actriţa nu minţise. Cabrioleta cu armăsarii ei albi intrase într-adevăr pe gîtul lung ca de clondir al curţii spre căsuţa ţărănească în care actriţa se încăpăţîna să locuiască mereu.

Abia pusese pe ea halatul de moar grecesc, de un albastru întunecat, şi ceruse feciorului să-i aducă din îngheţata de fisticuri care-i plăcuse atît mult la prînz, căci nu vrea să mai mănînce altceva, cînd auzi larmă în curte, iar bucătăreasa năvăli pe uşă, strigînd speriată, cu ochii ieşiţi din cap:

— Au prins un hoţ... au prins un hoţ la grajd, cucoană...

Auzi alte strigăte afară şi nu ştia ce să mai creadă. Pe urmă află de la fecior, care intră cu părul vîlvoi, ce fusese.

Vizitiul deshămase armăsarii şi intra cu felinarul în mînă în grajd, cînd văzu în colţul din stînga două picioare necunoscute care ieşeau de subt un morman de paie. Speriat în clipa aceea, scăpă felinarul din mînă, care căzu, dar din fericire se stinse numaidecît. Din trei paşi vizitiul fusese la uşă, pe care o închise trîntind-o, îi puse cîrligul şi începu să strige: „Hoţii... hoţii!...“ Alergă numaidecît feciorul, iar bucătăreasa trezi şi pe cele două bătrîne. Cu topoare şi furci în mîini strigară

la cel dinăuntru să iasă afară. Bătrîna doică adusese lampa de la bucătărie. Poftit cu bătăi de furcă în ușă să iasă, hoțul se ivi în prag și toți rămaseră încremeniți cînd văzură cine e. Era un prieten al actriței, actor și el, Costache Halepliu.

— Să nu spuneți la nimeni... vă rog pe toți, să nu scoateți o vorbă măcar. Sunt un nenorocit... sunt pierdut... dacă mi se dă de urmă... Mă caută Agia...

Cînd Frusinica află că hoțul e Costache Halepliu se înfurie de această glumă de prost-gust și-i porunci să vie numaidecît la ea. Se înfățișă cu legătura de la gît strîmbă, plin de fîn și de fulgi, că erau cîteva găini nărăvite care ouau în colțul acesta din grajd.

Secretar benevol al lui Aristia, om ca la treizeci de ani, cu fața suptă și brăzdată și nasul ascuțit, Halepliu juca în felurite trupe roluri mici de dramă. Frizura cu cărare în dreapta o purta cu bucle făcute cu fierul încălzit. Îi spuse Frusinichii, îngrozit, că e urmărit de poliție ca revoluționar și că a venit cu sufletul la gură, azi-noapte, să se ascundă aici la ea. Rîndașul de la grajd era plecat, iar el s-a ascuns în colțul cu fîn de așternut pe jos. Acest actor, de o vanitate bolnăvicioasă, ura toată lumea pe care o socotea solidar răspunzătoare de insuccesul său în teatru. Era în permanentă răfuială, el și lumea asta, ca două partide puse față în față, într-o dîrză încăierare. Se credea frumos, seducător și-și dușmănea colegii din teatru, cărora li se dădeau roluri de primi-amorezi, găsindu-i tîmpiți. Nu i se dădeau nici măcar roluri obicinuite, de cele mai mici de o pagină. Se credea distins și umbla destul de bine îmbrăcat, strîmbîndu-se cu dezgust cînd se atingea cineva de el pe Pod, una din marile lui suferințe fiind aceea că nu putea umbla numai cu birja, căci nu avea bani. Se socotea mai deștept ca toți din jurul lui, fiindcă era rău de gură, se prețuia ca plin de haz, pentru că era guraliv și mojic, spunînd fiecăruia din jurul lui ce crede despre el. Numea el asta sinceritate. Insinua că distincția lui îi vine din faptul că e făcut de maică-sa cu unul dintre Bibești. Scotea bani de unde putea. Frusinica îl luase cu ea pe vremuri, cînd cutreiera cluburile, și acum era cu-

noscut în foarte multe locuri. Era chibiț obicinuit chiar la partidele de la Vulpe, ori de la Cantacuzino de acasă. În timpul jocului adeseori Frusinica îi dădea și lui bani, ca să ponteze, și de cele mai multe ori boierii cînd cîștigau, nu-i luau miza măruntă de pe masă, că le era silă, dar cînd era de plătit îi plăteau, căci le făcea la toți felurite servicii, în afară de faptul că era gazeta lor vorbită. Îi ținea la curent cu toate cancanurile și întîmplările din oraș.

Ieșise afară în curte în lumina ferestrelor ca să-l perie feciorul de fulgi cu o perie udă.

Ca să se vadă mai bine, rămăseseră pe prispa ridicată de o palmă de la pămînt, în lumina care venea pe fereastră; feciorul culegea cu o perie udă fulgii de pe jantilica de culoarea tutunului a lui Halepliu. Bătrîna casă țărănească se strîmbase și mai mult după zăpezile din iarna trecută; un stîlp se sucise, și pereții i se cam burdușiseră. O mai țineau în picioare odăile de zid ferecat, adăugate în dos de inginerul neamț. Mulți o sfătuiau pe Frusinica să se mute sau să-și ridice chiar în curtea mare de două pogoane o casă potrivită pentru mobila de preț pe care o adunase în cursul anilor, dar ea ridica din umeri. Cînd fu dichisit cum trebuie, actorul își luă din nou mutra arogantă, obicinuită. Între timp Frusinica își bătuse capul întrebîndu-se ce legătură poate să aibă acest Halepliu cu revoluția. Cînd el intră iar în tinda cu vitrine scumpe și se așeză în fața ei, la masă, ca să-i aducă bucătăreasa ceva de mîncare, că spunea că nu a mîncat de ieri, actrița îl înterbă nedumerită, mișcînd cu iscusință mînecile largi ale halatului de mătase albastră, ca să nu se atingă de cupa de înghețată verzuie de pe masă:

— De unde pînă unde tu revoluționar? S-au prostit ăia de la Agie de te cred pe tine revoluționar?

— De ce te miri? Toată lumea știe că sunt revoluționar.

Se duse iritată la una din vitrinele Chippendale, care stau față în față, în tindă, pînă la oglinda cît un perete din fund, ca să puie două pahare de cristal de Baccarat, care se amestecaseră printre paharele de cleștar obicinuit, de pe masă. O supăra această

încurcătură, căci paharele de care se slujea zilnic mergeau, firește, mai des la bucătărie, la spălat, și deci se spărgeau mai ușor. De aceea le cruța pe cele bune de tot, păstrîndu-le pentru mesele mari cu musafiri. Bătrîna doică nu vedea însă destul de bine, ca să poată deosebi gravura subțire de pe ele, nici nu auzea ușor ca să le încerce cu unghia și să asculte cîntarea lor ușoară și pură. Așa că le tot amesteca. Fusese amărîtă văzînd că serviciul de treizeci și șase de persoane cu cîte cinci feluri de pahare de fiecare se descompletase. Acum descoperi și alte amestecuri în vitrină și le alegea, aplecîndu-se și ridicîndu-se ca să le pună în ordine.

Mîncînd ca un hămesit, Halepliu o urmărea amețit de parfumul ei suav și ticălos de mosc, dulce ca pielea, măsurînd-o cu ochii lui rotunzi și lacomi. Capotul de pe ea, de un albastru aproape negru, se închidea sus oval, ca o rochie decoltată, lăsîndu-i afară pe rînd umerii rotunzi și roz-albi, după jocul aplecărilor și întoarcerilor. Moarul grecesc, înfoiat ca borangicul, nu se lipea pe trupul vînjos, ci luneca foșnind ca o mătase peste o marmură caldă și mlădie fiindcă, din pricina căldurii de nesuferit, nu avea nimic altceva pe dedesubt. Aceste lunecări ale moarului vinețiu le simțea ea ca niște mîngîieri răcoroase, dar pe Halepliu numai foșnetul lor peste rotunjimile pietroase ale trupului tînăr îl înnebunea. Bolnav de pofte, nu îndrăznea să-și arate gîndurile, fiindcă încercase odată să facă doar aluzie și fususese pe loc poftit în uliță. Nu vrea să piardă favoarea, pentru care era invidiat, de a fi în fiece zi în preajma ei, căci știa că unii boieri ar fi plătit — și cei admiși plăteau scump — plăcerea de a le fi primită invitația, pe care o făceau acestei actrițe, ca să fie musafira lor la masă, ceea ce ea primea, de altfel, din calcul și plictiseală, destul de rar. Tot din pricina căldurii își ridicase pletele aurii în creștetul capului, într-un nod întărit cu scobitori. Fusese cîndva un joc glumeț, ca să-l necăjească pe Aristia cu toanele ei și pe care-l juca acum ea pentru ea singură, cînd era prea cald. Fostul ei dascăl, care era subt încin-

tarea relativ recentei descoperiri a Venusei de la Millo, îi spunea, cu o fericită uimire, că ea are capul leit al statuii grecești, numai cu nasul puțin mai sumes, și o rugă să-și ridice părul auriu sus, înnodat în opoziție cu fruntea, așa cum văzuse el în reproducerile care umpluseră lumea, pentru ca asemănarea să fie și mai desăvîrșită. Ceea ce ea făcea, răsfățîndu-se și izmenindu-se, căci nu credea că e atît de frumoasă, folosind scobitori în loc de pieptenii de sidef cu diamante, care se rătăceau pe masa joasă cu oglindă rotundă de Veneția din odaia de dormit.

Ea găsea, poznașă, că așa, cu părul adunat caraghios în creștet, seamănă cu guvernantele franțuzoaice, cum se aflau prin mai toate casele boierești. Dar nu ea avea dreptate, ci Aristia. Chiar așa cu nodul întărit cu scobitori, semăna mult cu Venusa de la Millo. Acum, privind-o de la spate, înnebunit de foșnetul mătasei peste tăriile dulci de gutuie pîrguită ale trupului tînăr, Halepliu mesteca apăsat și urmărea jocul unor cîrlionți bălai între două tendoane ale cefei gingașe.

După ce făcu ordine în vitrină, uită de supărare și veni din nou batjocoritoare la masă, ca să mai mănînce și cu el o cupă de cleștar lunguiață, cu înghețată de fisticuri. Tăia felioare din miezul verzui înghețat și izbucni în rîs.

— Auzi, tu și revoluționar! De unde și pînă unde?

— Cum de unde, Frusinica dragă? Păi nu știe toată lumea că eu sunt omul maestrului Aristia?

Ea îl privi neliniștită o clipă și apoi încețoșată de un fior întrebă aproape în șapotă, aplecîndu-se peste masă:

— Îl caută și pe el poliția? De ce n-a venit aici?

— Hei, firește că îl caută, căci e printre fruntașii revoluției, dar n-avea nici o grijă... eu sunt îngerul lui păzitor...

Ea ridică din umeri iritată de o asemenea asigurare prea ieftină.

— Îngerul lui păzitor?

— Frusinica, să știi un lucru de la mine, și mă mir că nu l-ai știut pînă acum. Cel asupra căruia veghează Halepliu poate să doarmă fără grijă... *Je suis une force...*

În felul lui, Halepliu nu mințea. Omul acesta, care disprețuia întreaga lume, nu admira decît trei ființe, pentru care avea o reală afecțiune și cărora le era foarte devotat, fără ca ele să știe prea bine acest lucru. Frusinica, Aristia și Eliade erau singurii pe lume pe care el îi socotea demni de admirație. De aceea cînd sîmbătă de dimineață plecase de la Agie, unde, în lipsa lui Iancu Manu, îl vestise pe căpitanul Costache Chiorul că la miezul nopții „complotiștii" se vor întruni la cîrciuma din Dealu Filaretului ca să puie revoluția la cale, el alergase într-un suflet pînă la bariera Moșilor. Răzbătuse cu greu prin mulțime, căci deși Joia Moșilor trecuse și plecaseră și circul cel mare și cele două berării de lux, cu ghirlande și cu cadîne care jucau după daulă și clarinet danțul pîntecului, mai rămăseseră încă țuicăriile și barăcile mici de pînză cu minunății de tot soiul. Se opri în grădina lui Eliade, chiar în fața unei roate a norocului, și de acolo, dînd două parale de aramă unui băiețaș, îl trimise cu un bilet la profesor: „Nu vă duceți deseară la cîrciuma din Dealu Filaretului", îi scria cu slove chirilice. S-a luat după băiețaș să vadă dacă a intrat și l-a așteptat după un dud pînă cînd a ieșit. Atunci, abia, s-a liniștit. Îl cunoștea pe Eliade de cînd îi fusese elev la „Filarmonică". Acesta cînd a citit biletul s-a îmbolnăvit de-a binelea, așa încît n-a fost o minciună cînd a trimis vorbă că e bolnav și nu poate veni. Aristia zăcînd în pat nu i s-a părut că ar putea fi arestat, așa că s-a plimbat în voie pe Podu Mogoșoaiei și s-a dus la cazinou să vadă cine mai e pe acolo și ce se mai aude. Pe la zece seara, știind că vizitiul e cu Frusinica, venise și se ascunsese în grajd. Știa că, așa cum se înțelesese, Agia îl va căuta pe acasă, ca să se afle de către toți că e urmărit, și mai știa că va fi tărăboi mare cînd va fi descoperit ascuns în grajd la Frusinica Băl-Ceaurescu.

Acum mînca și bea cu poftă, în timp ce actrița rămăsese pe gînduri, cam speriată.

— Ascultă, Halepliule, caută numaidecît pe maestrul Aristia. Spune-i că vreau să-i vorbesc negreșit. 5 Trebuie se afle că e în primejdie... Trebuie să-l aducem să-l ascundem aci. Vasilico, spune lui Marin să înhame murgul la cotigă. Așa, te duci cu cotiga, să nu te muște cîinii... Aproape că îl sculă de la masă.

După ce-și aranjă din nou jacheta scurtă și-și po- 10 trivi cu grijă pălărioara cu fund mic și margini rotunde, Halepliu stătu liniștit ca să-i facă Frusinica legătura, căci ea nu putea suferi o legătură la gît prost făcută, și apoi se urcă în cotiga de lapte, alături de Marin, pornind, chipurile, ca să-l caute pe Aristia. În pıag se 15 răzgîndi și se hotărî să-i mărturisească Frusinichii că de patru zile maestrul e bolnav de holeră, dar nu găsi cu cale s-o tulbure și renunță. Se duse însă de-a dreptul la Aristia acasă, ca să vadă cum îi mai e. Îl găsi mult mai bine, dar îngrijorat.

20 — Halepliule, de unde vii? Și fără să-i mai dea timp să răspundă, îi spuse alarmat și el: Nu te mai duce acasă... Te-au căutat cei de la Agie. A venit Bănescu să-mi spuie. Se bucura, ticălosul... Să știi că ăsta ți-e cam dușman, ascunde-te pînă mîine aci 25 prin vie.

— Am dormit, în fîn, în grajdul Frusinichii, îl lămuri Halepliu prefăcîndu-se nedumerit de cele ce i se spunea. Maestre, vă caută și Frusinica, vrea să vă vază.

30 Tomnatecul și frumosul palicar tresări înfiorat, acoperindu-se în grabă cu pătura fină de păr de cămilă.

— Nici nu-i spune, nu vreau să mă vază cumva bolnav. Lasă că-i trimit eu o scrisoare. Ascunde-te în cramă.

35 Aci îl găsiseră a doua zi duminică, în zorii zilei, Bălcescu și ceilalți care scăpaseră nearestați în Dealu Filaretului și se pregăteau să plece la Telega.

*

Ion Brătianu fu și el foarte activ în duminica asta însorită, cînd cei mai mulți dintre căuzași stăteau ascunși, ca îngropați în pămînt. Avea o idee a lui și nu vrea să renunțe la ea, deși pe ulițe erau mai mulți dorobanți și spioni ai Agiei decît trecători. Costache Chiorul nu izbutise, cu toată truda lui, să aducă în beciurile Agiei decît cîțiva inși, dintre cei mai mărunți. De nerecunoscut, cu barba rasă, cu mustața scurtată, cu ochelari albaștri, Brătianu căută mai întîi pe Nicolae Golescu la Belvedere, unde intră îmbrăcat ca un vînzător de covoare și îl află ceva mai bine. Din pragul odăii discută cu el data izbucnirii revoluției în București și-l află de aceeași părere, hotărînd-o amîndoi pentru noaptea de miercuri spre joi, către trei dimineața. Apoi cutreieră mahalalele, așa, îmbrăcat ca un vînzător, cu două covoare persane pe umăr, vestindu-și cîrciumarii să-și aibă oamenii gata, dar să aștepte un semn de la el. Fu mai greu de vorbit cu Axente Sever și cu dascălii lui ardeleni. Acesta îi spusese că el cu tabacii nu pornesc decît după ce mișcarea se va fi început. Va da, așa înainte, doar șapte-opt oameni, care să tragă clopotul Mitropoliei, făcînd și pază în jurul lui. Îi spuse și lui Brătianu că e foarte supărat de întîmplarea de la cîrciuma din Dealu Filaretului, căci dascălul se încăpățîna să creadă că totul a fost din vina boierilor.

În vremea asta, cînd se înserase binișor, după ce se ospătaseră și luară merinde și cu ei, Eliade și Ștefan Golescu se urcaseră în trăsura galbenă a lui Rosetti și porniseră spre bariera Bragadirului, unde-i aștepta caleașca de la Belvedere, după planul stabilit cu Deivos.

Cam o jumătate de ceas după plecarea lor, Brătianu se întoarse din nou în ascunzătoarea de la Pavlicioni, unde-l așteptau mereu neliniștiți și cei doi mari negustori.

După o masă atît de îmbelșugată ieșiseră să se plimbe prin vie și-apoi se întorseseră să-și bea cafelele și să tragă ciubuce pe cele două șofale din ceardac. Nu era întuneric, mai ales că luna era pe jumătate

gălbuie într-un cer sticlos. Socoti că e locul şi timpul să convertească pe cei doi, care i se părură copţi, speriaţi cum erau, să devie masoni.

— De ce sunteţi dumneavoastră, domnilor, atît de îngrijoraţi? Uite, eu asta nu pricep...

Hagi Curti zîmbi, pasămite, în umbră, judecînd după moliciunea glasului:

— Apoi vezi dumneata, boierule, e şi greu să înţelegi... Dumneata mi se pare că ai împlinit săptămîna trecută, după cîte am auzit, douăzeci şi şapte de ani, iar eu am tocmai cincizeci şi patru, iar prietenul meu Dobrovici e trecut de şaizeci... Apoi totuna e?

— Nu e vorba de tinereţe, domnule Hagi Curti... E vorba de altceva... E vorba că eu am prieteni puternici, pe care poci să mă bizui. De aici vine curajul meu.

Dobrovici mîrîi, cam toropit totuşi de masa bună:

— De... dumneavoastră, boierii, vă cam ajutaţi între dumneavoastră. Dar pentru noi, negustorii, e mai greu... Ce-i pasă boierului Costache Rosetti că e arestuit[1]

---

[1] La 17 mai 1848, C. A. Rosetti semna din partea „Comitetului pentru dezrobirea Patriei", după ce insistase pe lîngă Bibescu să treacă la reforme pentru renaşterea ţării, un document de împuternicire a lui Ion Ghica spre a convinge Înalta Poartă în demersurile sale la Constantinopol ca instituţiile din ţară — în vederea reînnoirii administrative — să beneficieze de patronajul turcesc potrivit obligaţiilor stipulate de vechile convenţii (cf. *Anul 1848*, I, p. 388). În răstimpul absenţei lui Ion Ghica, C. A. Rosetti a preluat funcţia acestuia în comitetul executiv constituit în martie 1848. După o scurtă perioadă de acalmie, la sfîrşitul lunii mai şi începutul lui iunie, comitetul îşi intensifică activitatea stabilind planul revoluţiei preconizată să izbucnească în ziua de 7 iunie. G. Bibescu, prin agenţii săi, află planul, arestîndu-i pe C. A. Rosetti, Voinescu II şi alţii, la 9 iunie, însă numai pentru o zi, dacă la 11 iunie, imediat după semnarea Constituţiei, C. A. Rosetti a şi fost eliberat din cazarmă. Momentul este consemnat de ministrul Colquhoun în *Jurnalul pe anul 1847—1849*, copie la Biblioteca Centrală de Stat, Fondul Saint-Georges, CCVI/dosar 4 (cf. şi E. Winterhalder, *Dezrobirea României*, în *Pruncul român*, nr. 2, 7 iunie 1848, p. 5—6) (n. ed.).

cînd unchiul lui e mare logofăt halea...? Îți trebuie mult curaj ca să fii negustor azi. Spuse fraza din urmă la întîmplare, mai mult ca să-și ascundă gîndul care era: „Îți trebuie multă neghiobie ca să te bagi între boierii care luptă pentru libertate", căci altfel solidaritatea negustorilor era știută.

Brătianu, răsturnat pe scaun, cu picioarele sprijinite pe sofaua pe care stăteau cei doi cu picioarele adunate subt ei, prinse așa în umbră privirea lui Pavlicioni, care îl încuraja pe calea începută. Acesta personal, deși legat de Hagi Curti, știindu-l hagiu, nu avusese curajul să-i vorbească pînă acum despre masonerie.

— Nu despre astfel de prieteni am vrut eu să vorbesc, domnilor... A fi boier azi nu e mare lucru, dacă ești împotriva stăpînirii. Nu ați văzut ce-a pățit Mitică Filipescu? Despre altfel de prieteni vreau să vorbesc... Despre oamenii care sar de la capătul lumii ca să te ajute să ieși de la închisoare, de pildă... Uite, astfel de prieteni am eu în fratele Costache Rosetti, ori în fratele Pavlicioni, care e aici de față. De fapt, nu sunt numai prieteni, ci adevărați frați cu legămînt juruit... Ați auzit despre frățietatea francmasonilor?

Cei doi auziseră ei ceva despre asta; li se spusese că Ion Cîmpineanu și Eliade sunt francmasoni, dar nimeni nu le vorbise despre asta anume. Acum ascultară un ceas întreg pe Brătianu și apoi pe Pavlicioni, vorbindu-le despre puterea grozavă a Marelui Orient, despre ceremoniile oculte care leagă prin jurăminte cumplite, despre frumusețile gradului Rose-Croix.

— Eh, pricepeți acum izvorul puterii noastre? Cînd am plecat noi acum trei luni, noi am plecat din îndemnul unor oameni care au mai făcut revoluții, care știu ce e o revoluție și pe al căror sprijin ne putem bizui... Odată cu noi a plecat cuvîntul către toate lojile dinspre răsărit, ca să ne dea pe loc ajutorul de care avem nevoie... Ceea ce ne spunea era că ei, care veniseră în primăvară de la Paris, se socoteau deasupra masonilor din țară, peste care voiau să treacă disprețuitori.

Ca să-i impresioneze pe naivi, masonii se lăsau acuzați de către reacționari că ei ar fi urzit în taină toate

revoluţiile din Franţa şi de aiurea, că puterea lor e fără margini, iar în intimitate, cînd doreau să facă prozeliţi, îşi atribuiau, se pare, de-a dreptul asemenea merite. Mai mult decît laudele lor despre pretinsa putere a Marelui Orient de a face revoluţii, îi tulbură pe cei doi, însă, faptul că Pavlicioni le arătă că în lojile masonice sunt mulţi negustori din lumea întreagă, la care ei se vor putea adresa ca la nişte fraţi, cu o încredere fără margini, pentru ca să încheie afaceri de tot soiul. Îşi dăduseră bucuroşi adeziunile şi rămăsese stabilit că în cursul lunei iulie să aibă loc ceremonia iniţierii.

Astfel se încheie în Bucureşti, în pacea înşelătoare a nopţii, duminica de 6 iunie, care fusese atît de însorită şi atît de zbuciumată în acelaşi timp.

*

A doua zi, luni, avu loc pentru cei rămaşi în capitală o adunare la Voinescu II acasă, căci nici el nu participase la şedinţa cu bucluc, aşa că putu scăpa de bănuielile Agiei; oricum, grijulii, nu se întîlniră în casa părintească, spaţioasă şi ascunsă în fundul unei grădini imense (Voinescu II era unul din cei şaptesprezece-optsprezece boieri fruntaşi care participau la revoluţie, din cele şaptezeci de mari familii, dar familia lui era, trebuie spus, dintre cele noi în acest rang). Fură chemaţi la această consfătuire căuzaşi aleşi pe sprînceană, căci din spirit de intrigă şi pretenţii de ierarhie politică nu erau primiţi la aceste şedinţe de către cei care ţineau iţele în mîini decît numai cei socotiţi de ei că au destulă greutate socială. De astă dată se hotărî să nu vie nici unul dintre cei care fuseseră sîmbătă seara în Dealu Filaretului. Adunarea se ţinu în căsuţa pe care, la fel cu ceilalţi boieri tineri, ca şi fiecare din fraţii Goleşti, de pildă, Voinescu II o avea anume izolată pentru viaţa de holtei şi unde, dealtfel, se şi ţineau şedinţele literare săptămînale ale „Asociaţiei literare“.

În după-amiaza toropită de soare se strecurară pe uliţa adormită, strîmbă şi pustie, vreo douăzeci de

căuzași, care pătrunseră pe rînd, lăsînd să treacă timp de la unul la altul, în căsuța de pe dîmb, scundă și acoperită cu olane înverzite.

Fură de față astfel Bolliac, Brătianu, Golescu-Albu, Pavlicioni, Scarlat Kretzulescu, Costache Bălcescu, arhimandritul Snagoveanu, Danielopolu, pictorul Negulici și, bineînțeles, Voinescu II și alții. Veni și Aristia, care se însănătoșise brusc. Axente Sever nu vru să vie nici de astă dată. Stătură, așa cum se obicinuia la ședințele literare, care pe unde apucară, în odaia lungă și cu tavanul jos, cei mai mulți lungiți pe sofale. De la început Brătianu luă cuvîntul spunîndu-le de ce nu vine Nicolae Golescu și arătînd că a intervenit o schimbare față de cele stabilite mai înainte. El și cu Nicolae Golescu sunt de părere că revoluția trebuie să izbucnească noaptea și anume, la două ore după miezul nopții, miercuri spre joi. Voinescu II, uimit de această propunere, le aminti că s-a mai discutat acest lucru și că ar fi o greșeală să se schimbe hotărîrea luată. Bălcescu, înainte de plecare, a arătat limpede că revoluția nu este un complot în întunericul nopții. ci o mișcare vie, care trebuie să fie a poporului însuși, că din cea dintîi clipă trebuie să fie prezente mase mari din toate straturile sociale.

— Ți-aduci aminte, frate Brătianu, discuția noastră de săptămîna trecută? Eu nu poci uita părerea lui Bălcescu că nu trebuie să mai fie complot, că e nevoie ca masele populare să se adune dintr-o dată... să freamăte laolaltă, să se încălzească și astfel să pornească fără șovăire, toți ca un singur om, încît să zădărnicească orice rezistență a domnitorului și a oamenilor lui... Aceasta se poate întîmpla numai dacă semnalul revoluției este dat în plină zi, atunci cînd ulițele Bucureștilor sunt ințesate de lume, cînd Agia va fi neputincioasă să ia vreo măsură. Dimpotrivă, noaptea ne vom putea aduna prea puțini... Nu vom avea ținte potrivite pentru ceea ce vrem noi...

Costache Bălcescu fu și el de aceeași părere cu Voinescu II, adăugînd că trebuie așteptat să se înceapă mai întîi în țară, pentru ca ocîrmuirea să fie între

două focuri; dar Ion Brătianu ţinu cu îndîrjire la părerea lui, arătînd că o mînă de oameni hotărîţi pot mai mult decît mulţimile haotice.

Arhimandritul Ioasaf Snagoveanu, un bărbat înalt, negricios, cu faţa lungă încadrată într-o barbă neagră şi mătăsoasă, fu şi el de părerea lui Voinescu II, şi interveni cu o voce gravă, care venea parcă de subt o boltă:

— Domnule Brătianu, nu te cunosc prea bine, văz însă că eşti foarte tînăr, aproape un copil. Aici arhimandritul Snagoveanu se lăsa înşelat de înfăţişarea chipului de adolescent pe care-l avea în noua lui înfăţişare, cel pe care lumea şi începuse să-l cheme „Firfiricu"... Ar fi bine să asculţi de cei mai în vîrstă decît dumneata, care cunosc şi ştiu mai multe.

Arhimandritul Snagoveanu se vedea mai bine ziua în fruntea mulţimii, cu crucea în mînă şi, dimpotrivă, nu se vedea deloc umblînd pe furiş, noaptea.

Ion Brătianu luă din nou cuvîntul şi, foarte vioi, cu un torent de fraze rostite sonor, cu o voce din cap, care îngrozi pe Voinescu II, căci se temea că vor fi auzite şi dincolo de pereţi, izbuti să aducă pe cei mai mulţi de partea lui. Se hotărî deci ca semnalul revoluţiei să se dea în noaptea de miercuri spre joi. Se stabili apoi lămurit planul mişcării lor în această noapte. Ion Brătianu va veni cu o ceată de oameni hotărîţi pe la Oborul Vechi, aşteptînd pe maidanul din dosul bisericii Caimata. Axente Sever urma să vie cu tabacii între Sfînta Vineri şi Hanul Roşu. Altă ceată se va aduna venind din Dealu Spirii subt podul de la Mihai-Vodă. Se vor mai împărţi în acea noapte ultimele arme. Cînd va suna într-o dungă clopotul cel mare al Mitropoliei, toate cetele vor porni spre palatul lui Bibescu, de dincolo de gîrlă.

Pentru manifestaţiile care vor urma, fiecare şef de ceată va lua mîine, ziua, de la prăvălia lui Danielopolu cîte un steag mare tricolor, pe care-l va pune acasă în ţinte pe beţe lungi potrivite. Vor lua, de asemeni, tot de la Danielopolu, cîteva traiste cu cocarde tricolore, care se vor împărţi mulţimii de cum se va lumina de

ziuă. Tot mîine, marți, Voinescu II, Aristia și pictorul Negulici se vor întîlni după-amiaza acasă la Negulici, de unde unii căuzași intelectuali, care nu aveau destulă greutate socială ca să fie chemați azi, vor ridica afișele necesare, Proclamația tipărită și unele cuvîntări scrise, care se vor citi în cursul dimineții de joi în diferite piețe ale orașului. Va trebui ca în cîteva ceasuri să se răspîndească mii de asemenea afișe și texte ale Constituției. Pentru asta grupul de pictori, actori și scriitori dintre căuzașii mai mărunți va ține sfat la Negulici, prezidat de Voinescu II și Aristia, ca să găsească mijloacele cele mai bune pentru răspîndirea cuvîntului revoluției.

*

Aleseseră locuința lui Negulici, fiindcă era în fundul unei curți îngrădite cu uluci înalte, iar în spatele ei era o grădină prin care la nevoie se putea fugi. Casa era joasă, dar avea odăi mari ca niște magazii. Era de nelocuit, căci se încălzea greu, dar după ce focul cel mare îi nimicise locuința și tot ceea, ce avea lucrări și mobilier, pictorul nu găsise nimic mai potrivit ca să-i poată sluji și de atelier. Hotărîseră să se întrunească după-amiază, căci era timpul cel mai potrivit, fiindcă orașul era mai tot pustiu și adormit din pricina căldurii. Deci se adunaseră aci Voinescu II, Negulici, Aristia, Bolintineanu, Scarlat și Ștefan Turnavitu, Zane, Teulescu, Apoloni, cei doi frați Catina, pictorii Rosenthal, Iscovescu, iuncărul Niță Magheru, Mihăileanu, fostul secretar al teatrului, prieten cu Aristia, ca și Zăgănescu călugărul, Paleologu, Mavromati, profesorul Dumitru Rădulescu și popa Dumitru Georgescu și încă vreo doi. Ședința fu, dealtfel, foarte scurtă și cel dintîi care ieși, cu o săculteață înțesată de hîrtii și cocarde, fu Aristia, care scoase capul cu grijă pe portiță și numai cînd îi făcu semn Halepliu ieși de-a binelea. Actorul fusese însărcinat să facă de pază afară, transmițînd semnele, pe care urma să le primească în caz de primejdie de la alți doi actori, care vegheau încă mai departe, unul în stînga și altul în dreapta casei.

— Du-te tu cu ele și ascunde-le la cramă în butoaie. Mîine seară, miercuri, le aduci pe la unu noaptea în spatele bisericii Boteanu, unde ne întîlnim cu ceilalți din grupul nostru... Vezi, ferește-te de Agie, că te caută mereu... Te-au căutat și azi pe acasă, mi-a spus adineauri Mihăileanu.

— Adică... maestre... mîine, miercuri? bîlbîi actorul, speriat că va ascunde afiptele la cramă, dar și bucuros că afla data precisă care-l interesa.

— Mîine seară... mîine seară după miezul nopții se va da semnalul libertății, Halepliule... Va fi o dată istorică.

Pe lîngă ei trecu o birjă cu coșul ridicat, și Aristia se răzgîndi dintr-o dată. Făcu semn birjarului să stea și luă din mîna lui Halepliu săculteața înțesată.

— Lasă că le iau cu mine. Tu vino mîine pe la miezul nopții la mine acasă, ca să pornim împreună. Va veni și Mihăileanu, Mavromati, arhimandritul Snagoveanu, Zăgănescu și alții.

Halepliu se uită lung după birjă și se hotărî să se ducă numaidecît la Agie. Cunoștea intrarea din dos pe unde erau aduși cei arestați. Dar nu-l găsi acolo pe Iancu Manu, și, hotărît de data asta să stea de vorbă de-a dreptul cu el, numai cu el, amînă pe a doua zi dimineața.

Păşind miercuri pe la zece în odaia cea mare de la Agie, Halepliu se înclină de la uşă, ducînd pînă jos pălărioara lui rotundă şi cu fundul tare, apoi se apropie de biroul europenesc la care lucra aga Iancu Manu.

— *Saliu!...* căci ţinea să se ştie că el cunoaşte limba franceză, că nu e un oarecare acolo.

Cel de la birou nu-i răspunse la salut, căci i se părea ridicul să răspundă unui asemenea tip. Ridică spre el ochii mari, îşi trecu limba pe subt mustaţa groasă, tunsă scurt şi cănită, dar căneala nu i se luă pe limbă, fiindcă era totuşi o idee de loc potrivit cu forfecuţa între buzele senzuale, pline, şi firele înnegrite. Îşi împreună însă mîinile pe piept şi spuse cu un fel de admiraţie:

— Eşti un straşnic pezevenchi, Halepliule.

— Sunt patriot, *Eselans*, îi răspunse celălalt cu demnitate... Numai amorul patriei...

— Eşti un straşnic pezevenchi, îi spuse Iancu Manu din nou, fără să-şi mişte capul înclinat pe umărul stîng.

— Sunt patriot *Eselans*...

— Eşti un patriotos, dar eşti şi pezevenchi... Mi-ai plăcut!

— Dacă m-aţi fi ascultat de la început, astăzi toţi aceşti duşmani ai patriei ar fi fost în beciurile Agiei. Eu vi i-am *denonsat* la timp, dar fiindcă nu sunt *renomé*, nimeni nu m-a ascultat.

În afară de faptul că suferea fiindcă i se tăgăduia talentul de actor, Halepliu era amărît și fiindcă nu i se recunoșteau noblețea și distincția naturală. Se credea superior tuturor celor din jurul său prin naștere,
5 susținînd că este un fiu natural al unui Bibescu, fără să poată preciza al căruia dintre ei, și prin cultura lui de om care vorbește franțuzește, dar toate acestea pretindea el că nu i se recunosc din pricină că nu e *renomé*. Tot din pricină că nu e *renomé*, i se părea
10 lui că Iancu Manu nu ține socoteală de denunțurile pe care le făcea la Agie, unde serviciile lui erau astfel dureros nesocotite. Ah, dacă ar fi fost *renomé*... Era marea lui suferință. Cum își aducea aminte de asta, fața lungă și brăzdată i se împietrea, iar nasul ascuțit
15 i se făcea lucios. Îi era silă de lumea asta ticăloasă, lipsită de caracter.

Iancu Manu vîrî într-un sertar mîna grasă, plină de inele după felul oriental, deși altfel se îmbrăca europenește, la Gheorghe Coengiopolu în Lipscani, unde
20 hainele i le croia Coulevrin, adus anume de la Paris. Din cutia lustruită a sertarului scoase, fără să se uite, o pungulită de culoarea tutunului, pe care i-o aruncă lui Halepliu pe birou.

Acesta întinse mîna fără grabă și pipăi conținutul
25 pe dinafară.

— Ce sunt astea? Acadele?

— Nu... Treizeci de galbeni.

— Cam puțin, *Eselans*... Spionii dumneavoastră vă costă mai mulți bani și nu vă sunt de nici un folos.

30 — Am să-ți dau mai mult mîine, dacă îmi vei aduce acum alte știri... De aceea te tot caut de cîteva zile... Trebuie să ne spui numaidecît unde se întîlnesc din nou șefii complotiștilor... Și mai cu seamă vreau să punem mîna pe hîrtii... Să-i prindem pe propaganți
35 cînd au buzunarele pline.

Halepliu își aminti dintr-o dată de Aristia și se făcu alb la față. Acasă la el, la maestrul lui, Aristia, erau afiptele și textul Proclamației. Se ridică în picioare și rosti plin de demnitate:

— Arhonda, văd că dumneata mă socotești spion... N-am gîndit că merit această poreclă insultativă... Mi-ați brizat inima, arhonda. Vocea lui era de o sonoritate de vioară plesnită, dezarticulată și neașteptat îndurerată. Parcă spunea crîmpeie din ceva știut mai dinainte, dar de o sinceritate pe care niciodată el nu o putea vădi pe scenă, căci atunci cînd juca în fața publicului, juca din cale-afară de scrobit, tocmai pentru că ținea să facă impresie deosebită și punea accente false, pe care, prost cum era, el le credea valoroase, așa cum își presăra și vorbirea cu „radicale", tot ca să facă impresie deosebită.

Iancu Manu vru să-i trîntească în față, cu cinismul lui obicinuit, un răspuns tăios, căci protestarea actorului i se păru obraznică. Ceva, de pildă, ca: „ei, nu ești spion, dar îți vinzi prietenii pentru bani, la Agie..." Dar îi văzu ochii fără gene înroșiți de lacrimi, care acum i se scurgeau de-a lungul nasului, și fu tulburat și el.

Halepliu se gîndea în clipa aceea la Aristia, care-l ținuse într-o odaie la el, cînd începuse să joace teatru, care-i dădea hainele lui vechi să le potrivească la croitor și să le poarte, care-i dădea și acum bani de masă. Nu... nu putea să-l denunțe pe Aristia și nici pe Eliade nu putea. Mai ales pe Eliade... Amîndoi însemnaseră mult în viața lui de actor, veșnic flămînd... E drept că acești doi oameni de inimă se purtaseră la fel cu toți elevii școalei de teatru. După cîțiva ani de succese care stîrniseră entuziasmul patriotic al tuturor iubitorilor de spectacole dramatice în limba românească, între întemeietorii „Societății Filarmonice" intrase dihonia și începuse între ei un adevărat război. Asta dusese la desființarea societății, căci nu se mai plăteau sumele subscrise de sprijinitori. Urmară zile grele pentru elevele și elevii bursieri ai Școalei de declamație, fiindcă erau mai toți tineri și nevoiași. Fără Eliade și Aristia n-ar fi putut s-o scoată la capăt. Îndeosebi Halepliu nu putea uita că într-o seară de iarnă, pe viscol, intrase în odaia lui, rece ca o ghețărie, dascălul său, Eliade, care, nemaivăzîndu-l timp de o

săptămînă și bănuind că e bolnav, căutase să-i dea de urmă. Lucru foarte greu, întrucît neizbutind să plătească niciodată chiria, Halepliu se muta pe furiș, mai întotdeauna noaptea, căci n-avea alt calabalîc decît hainele de pe el și cîteva cărți. Nici aici, unde sta la o văduvă de lăutar, nu plătise chiria de vreo două luni, iar de o săptămînă zăcea la pat, nemaiputînd cutreiera birturile ca să găsească pe cineva să-i plătească și lui o masă. Cînd a intrat profesorul cu obrajii înroșiți și mustața udă de fulgii topiți pe ea, Halepliu a crezut că se răstoarnă cerul. Eliade, înțelegînd din răspunsurile încurcate ale elevului său cum stau lucrurile, ieși din nou pe ușă, întorcîndu-se cam peste o jumătate de ceas. Venea întovărășit de un băiat de la cîrciuma din colț, care aducea în spate un sac de lemne. El însuși ținea în brațe un clondir de vin roșu, cum și o pungă mare, pămîntie, cu de-ale mîncării. Proprietăreasa, văzînd despre ce e vorba, făcu numaidecît focul în sobița de tablă și puse vinul roșu la fiert cu zahăr. În scurt timp în odăiță era atît de cald, că Eliade își scoase mantaua, căptușită, de pe el. Halepliu, care nu mai mîncase de atîta vreme, găsi că varnevicii cu hrean, brînza albă și halvaua cu alune sunt o mîncare demnă de eroii unei tragedii. Dar asta nu fuse nimic. Încălzit de vinul roșu fiert cu zahăr și scorțișoară, actorul nu numai că se sculă din pat, dar începu să declame prin casă tirade întregi din rolele învățate la școală. Se întîmplă atunci un lucru neașteptat. Eliade, care la examene și în notele din gazetă fusese foarte aspru cu el, acum, încălzit de-a binelea, exclamase cu o voce puternică: „Halepliule, tu ești un mare talent..." Actorul a început să tremure și i-au dat lacrimile. Nimeni nu-i mai spusese pînă atunci că are talent și, vai, nimeni nu i-a mai spus nici de atunci încoace. Din seara aceea de iarnă Eliade era un sfînt pentru el. N-avea importanță că mai tîrziu a uitat să-i repete această neasemuită părere. Se găsise un om care o dată măcar în toată viața să-i spună și lui că e un mare talent. De cîte ori se gîndește la asta îi dau lacrimile. Cum ar fi putut deci

să nu-l vestească în taină, prin acel bilețel neiscălit, să nu se ducă sîmbătă seara la cîrciuma din Dealu Filaretului, unde el îl trimisese pe căpitanul Costache Chioru ca să-i ia pe toți căuzașii ca din oală? Ah, nu, își zisese Halepliu, înduioșat și acum de propria lui frumusețe sufletească, nu, în inima mea crește floarea recunoștinței!... Și lacrimile îi curgeau de-a lungul nasului uscat... Ah, acest ticălos de Iancu Manu, care-l vinde pe vodă, asta știe toată lumea, îl crede pe el spion! Spion el, care... Se frînsese tot, și trupul i se zgîlțîna de plîns.

— Ah! Jigniți astfel un suflet de artist... Știți dumneavoastră, arhonda, ce e un suflet de artist?

Iancu Manu rămase buimac pe scaunul lui, cu spătar înalt, căptușit cu catifea cafenie.

Celălalt se plimba acum prin odaia lungă și joasă, gîndindu-se la Aristia și la Eliade și plîngînd cu sughițuri. Îi era o milă nesfîrșită mai cu seamă de el însuși, care e atît de neînțeles în viață.

Aga se sculă de la birou și veni lîngă el, spunîndu-și că trebuie să-l potolească cu orice preț, fiindcă vrea să-i dovedească lui Bibescu, neapărat, că el veghează și că îi are pe complotiști în buzunar. În definitiv cariera lui depinde de domnitorul ăsta îngîmfat și zevzec, care merge cu ochii închiși spre prăpastie. Veni lîngă Halepliu și-i puse mîna, teatral îndurerat, pe umăr.

— Cum poți să-mi spui că eu nu știu ce e un suflet de artist? Dumneata nu știi că toți poeții și pictorii găsesc la mine casă deschisă și ajutor oricînd?

Halepliu știa acest lucru. Întreg Bucureștii știa asta. E drept că pe acest boier fălos și lacom, care se crede foarte deștept, îl plictisesc poeții și pictorii, dar gingașa lui nevastă e o mare iubitoare a cărților, a muzicii și picturii. Anicuței Manu îi dedicase Eliade cu douăzeci de ani mai înainte acel faimos *Sburătorul*, pe care Aristia îl citea atît de frumos. Era nelipsită la teatru cînd se dădeau spectacole în sala joasă și îngustă de la Momolo, cu lojile roșii, despărțite de stîlpi de lemn. Trimitea de acasă slugile cu covoare, scaune și flori

să-i gătească loja ei, a doua, alăturată chiar de loja lui vodă.

Văzîndu-l căzut pe gînduri, Iancu Manu stărui, nu fără să-şi amintească mînios că l-au costat destule pa-
5 rale şi aceste toane ale nevestii!

— Ştii că i-am pozat lui Rosenthal de ne-a zugrăvit pe toţi... pe mine, pe nevastă-mea şi copiii... acum ea ar vrea să ne facem portreturile şi la Negulici...

Aci Halepliu se însenină dintr-o dată şi nu mai
10 ascultă ce-i spuse mai departe aga despre dragostea lui pentru artişti. Ce nevoie era să-l vîndă pe Aristia ori pe Eliade? Negulici avea şi el Proclamaţia şi afipte la el. Cum nu s-a gîndit la asta? Şi se înveseli brusc.

15 Iancu Manu se socoti pe sine însuşi un mare actor, văzînd cum l-a îmbunat pe acest om atît de îndurerat.

— Ei, hai, stai jos, să spui să ne aducă aci cafele şi ciubucuri.

20 — Nu trag ciubuc, *Eselans*...

— Foarte bine, ai să bei cafea... Eu am să iau şi ciubuc. Ei, atunci cum facem? Poate un patriotos atît de mare cu dumneata să nu ajute patria în aceste momente grele?

25 — *Eselans*, sunt gata să mă jertfesc pentru patria mea... Vă voi spune ceea ce doriţi să ştiţi, dar cu o condiţie. Trebuie să nu se afle nimic. Altfel e cu neputinţă... Înţelegeţi... onorul şi cinstea mea nu-mi permit altfel. Şi rămase cu faţa uscată şi rasă, toată
30 ţeapănă, cu buzele cu linii tari strîns apăsate.

Aga tresări încruntat şi-şi împreună palmele.

— Foarte bine... Vei rămîne aci la Agie fără nici o grijă. Vei bea cafele şi vei lua cîte mese vei pofti...

— Nu, *Eselans*... Nu aşa... Vreau să ştie toată
35 lumea că sunt arestat... Înţelegeţi, vreau să fiu arestat în văzul lumii... Nu e un *capris*, dar e că numai aşa voi scăpa de bănuială şi de maltratări. Şi din nou îşi apăsă buzele ca să arate că în privinţa asta e neclintit... Vreau să fiu purtat pe uliţele oraşului între
40 dorobanţi, cu mîinile legate la spate, ca să vază toată

lumea, și acei nerușinați scribi ai lui Mihăileanu, că m-am jertfit pentru patrie.

După ce mai discutară puțin se ajunse la o înțelegere. Halepliu va porni cu o căruță a poștei spre Craiova. Va fi ajuns pe drum de altă căruță a Vorniciei, arestat și adus înapoi la București.

— Așa e foarte bine, *Eselans*... Şi așa, toată lumea știe că am închinat o piesă, scrisă de mine, lui Iancu Bibescu, fratele domnitorului... cîrmuitorul de la Craiova... Toți vor crede că am vrut să plec la Craiova, ca să i-o duc; vreau să fiu însă adus într-o căruță de poștă, ca să se vază mai bine că am vrut să plec.

Pe Iancu Manu îl pufni rîsul, dar își spuse că totuși trebuie să împace un om atît de simțitor și își transformă hohotul lui, cunoscut în saloane, într-un zîmbet dulceag.

— Atunci, gata... Acum e zece dimineața... Pînă la douăsprezece, fă să știe ai lui Mihăileanu că ai plecat... Dar uite ce-i: nu le mai spune că ai închinat o piesă lui Iancu Bibescu... Spune-le că fugi de frica Agiei, care te bănuiește patriotos... de-ai lor. Se ridică și veni lîngă el. Îl bătu pe umăr, ca să-l facă să se scoale de pe scaun. Ei... hai! Acum spune ce știi...

Celălalt întîrzia nedumerit, mirat. Apoi își întoarse ochii fără gene, apropiați la rădăcina nasului ascuțit, spre aga, și-i spuse mereu mirat:

— Da, dar n-am vorbit...

— Ce să vorbim? îl întrebă aga nedumerit.

— Nu mi-ați spus cu ce mă ajutorez eu aici. Cît mi se cuvine pentru asta?

Iancu Manu simți că i se umflă capul. Crezu că înnebunește. Scamatorul ăsta își bate cumva joc de el, sărind deodată așa, fără rușine, de pe o latură pe alta, de la față la dos? Nerușinarea asta era obicinuită la marii boieri, la cei din protipendadă, care voiau să arate prin asta cît de puternici sunt, încît își pot îngădui orice chiar față de adevăr, dar ca o stîrpitură ca actorul acesta, cu mutra lui de veșnic înfometat, să-i facă lui asta, i se păru că e prea-prea. Își ridică umerii lați și veni amenințător spre el. Dar

în aceeași clipă își aminti că Bibescu aștepta dovezi, dovezi scrise. Se opri brusc și-și întoarse figura într-un zîmbet.

— O să-ți mai dau încă treizeci de galbeni.

— Nu-mi ajunge ca să subzist.

— Trebuie să-ți ajungă.

Halepliu îl privi cu ochii mici, disprețuitori, căci înțelese că-l are în mînă, că boierul acesta fălos astăzi joacă de nevoie, că n-are ce face.

— *Eselans*, Napoleon a spus o vorbă... Spionajul e o meserie murdară și trebuie bine plătită.

Iancu Manu își mușcă buzele cărnoase și dădu din cap otrăvit:

— Bine, bine... Ai să ai șaizeci de galbeni... dar numai dacă găsesc dovezi scrise... Acum spune mai repede și nu mai pierde vremea degeaba.

Halepliu se așeză dintr-o dată jos, familiar, spre mirarea lui Iancu Manu.

— Poci spune, *Eselans*, că există între noi o *entantă* desăvîrșită?...

Se juca închizînd capacul călimării, care era un porumbel de bronz aurit cu spinarea retezată pentru pus sticluța.

Aga îl privi nedumerit și se așeză și el din nou în fotoliul cafeniu cu spătar înalt.

— Ce mai vrei?

— Aveți dreptate, nu e cazul, *se ne pa le moman* să pierdem timpul... Scoateți cei șaizeci de galbeni și vă spui pe loc unde se găsesc acum afiptele și Constituția acestor ticăloși... Vă spui și ceasul precis la care e hotărîtă izbucnirea revoluției... Acum numaidecît.

Iancu Manu parcă fu lovit în moalele capului. Crezu că iar își bate joc de el. Se îngheboșă, de întărîtat ce era, în jilțul lui, tăcut, căci avea o îndelungă deprindere, de om care lucrase cu turcii, să se stăpînească. Se întrebă dacă actorul acesta nu-i va lua paralele spunîndu-i cine știe ce baliverne, dar își zîmbi lui însuși și se însenină. N-are decît să bată în tipsia din fața lui și vor intra dorobanții de pază de la ușă. Scoase încet, privind pieziș, două pungi cafenii, la fel cu cea

pe care i-o dăduse mai înainte lui Halepliu, dar acum le așeză cu un soi de delicatețe lîngă porumbelul de bronz aurit, cu spatele retezat, ca să se pună înăuntru sticluța cu cerneală.

5 Lui Halepliu îi sticliră ochii și se făcu alb la față cînd avu înaintea lui cele două pungute. Răsuflă adînc și le deschise ca să vadă aurul roșcat al galbenilor împărătești. Numai să-l vadă. Apoi spuse în șoaptă:

— Afiptele, steagurile și cocardele le găsiți la pic-10 torul Negulici... Semnalmentul revoluției se va da la noapte la ceasurile două... cînd se vor întîlni ca să năvălească asupra palatului lui Bibescu.

— Asta-i tot? întrebă Iancu Manu copleșit.

— Ce vreți mai mult? Să-l arestez tot eu? Apoi se 15 ridică încet și ocolind biroul se apropie cu oarecare ceremonie de statura voinică a lui Iancu Manu. Îi strînse mîna pe care acesta abia i-o întinse, privindu-l în schimb cu un soi de admirație.

— Ești un mare pezevenghi, musiu Halepliu.

20 — Sunt un suflet de artist, *Eselans!*

— Da... da... se îndreptă grăbit aga. Și rosti aproape silabisit: Un suflet de artist și un mare pezevenchi.

După ce ieși din curtea Agiei, tot pe poarta din dos, Halepliu își îndreptă și mai mult umerii și capul, 25 își află din nou pasul sigur. Avea sentimentul că are de ce să fie mulțumit de sine însuși. Avea în buzunarul jachetei roase, dar de croială bună, nouăzeci de galbeni, îi arătase pe de altă parte dobitocului de Iancu Manu că e mai deștept decît el. Se gîndi apoi înduioșat 30 că nu există om mai capabil de recunoștință decît Halepliu. Ce a fost el în stare să facă pentru Aristia și Eliade nu e în stare oricine. Nu e ca leprele alea fără inimă pe care le cunoaște el.

Trecînd pe lîngă magazinul lui Danielopolu, intră 35 și-și alese un guler și două legături noi de gît, moarate, roșcate cu ape verzi; își puse una pe loc. Ieși din prăvălie iar cu umerii și nasul sus. Pe lîngă el trecu o femeie cu o pălărie vișinie lăsată pînă pe umeri, dar ridicată în față, de i se vedeau cei trei zulufi de o parte

şi de alta a obrajilor cam sulemeniţi. Se luă după ea, dar numaidecît îşi aminti că are multe de făcut...

În aceeaşi zi, pe la şapte seara, cînd Podu Mogoşoaiei era înţesat de lume, trecea prin dreptul casei Török şi al temeliilor Teatrului Naţional, prin faţa prăvăliilor de lux, o căruţă împrumutată de Agie de la poştă, în care se afla Halepliu legat cu mîinile la spate, iar lîngă el, căpitanul Gheorghe. Căruţa mergea la pas, păzită de patru dorobanţi cu puştile întinse. Se vedea limpede că omul a fost întors din drum în Bucureşti. Aristia şi Mihăileanu, care tocmai urcau dinspre Cişmigiu pe lîngă casa Oteteleşanului, încremeniră de spaimă şi se uitau buimaci după acest convoi neaşteptat.

Seara pe la zece, Iancu Manu însuşi, cu şapte oameni ai Agiei, a intrat în casa cu grădină cît un pogon, dînd buzna peste Negulici, care rămase năuc într-un fotel scund, înţelegînd proporţiile năpastei. În cîteva clipe îi scotociră locuinţa, care şi aşa nu cuprindea mare lucru, căci de cînd îi arsese casa abia îşi adunase cîteva boarfe, dar aflară două steaguri, afipte, proclamaţii. Iancu Manu fu încîntat că găsi tot ce-i trebuie şi plecă triumfător. Uită să spuie ce să facă dorobanţii cu cel arestat. Aşa că tistul veni după el, să-l întrebe. Cînd se întoarse nu-l mai găsi însă pe Negulici. Sărise prin fereastra deschisă în grădină. Ocolise pe după nişte magazii şi trecuse într-altă grădină. Dorobanţii aveau poruncă să nu tragă, ca să nu stîrnească zarvă, pînă cînd nu sunt arestaţi toţi cei ce trebuie să fie arestaţi. Nu traseră deci şi de prins nu putură să-l prindă. Pictorul alergă numaidecît, punîndu-şi viaţa în primejdie din pricina cîinilor, peste garduri, pînă la Aristia. Acesta îşi aminti convoiul de după-amiază şi pricepu totul.

— Halepliu! El ne-a vîndut.

Socoteala deşteptului se dovedi astfel neroadă. Aristia îşi chemă numaidecît oamenii, pe Mihăileanu, pe Mavromati, pe Paleologu, şi îi trimise în grabă să

vestească toată lumea că la Agie se știe tot. El însuși se duse la Pavlicioni să-l anunțe pe Brătianu. Negulici alergase de-a dreptul la Deivos, că știa că acesta îi poate vesti pe ceilalți căuzași.

În aceeași noapte de miercuri, vestit de Negulici, Deivos alergă numaidecît la Axente Sever, să-i arate ce s-a întîmplat. Nu acasă, firește, ci acolo unde știa
5 că el va aștepta cu cei cinci sute de tabaci, măcelari și cărămidari ai lui desfășurarea întîmplărilor. Îi găsi deci într-o vie, în jos de morile doctorului Gussy, de lîngă Vitan. La drum era o cîrciumă joasă, cam dărăpănată, prin care se intra și în curte, iar de acolo în
10 via nu prea mare. În prăvălia care nu avea decît un raft, o tejghea și o masă lungă la perete, Mitru, Damian și alți doi tabaci stăteau de vorbă, cu căni cu vin dinainte. Tresăriră cînd îl văzură intrînd pe Deivos.
— Gata, domnule ofițer? întrebă Mitru cu fața și
15 mai slabă în lumina scăzută.
— Unde-i profesorul?
Mitru îi arătă cu privirea ușa scorojită din fund, dar fiindcă lumînarea de seu pîlpîia scăzut, Deivos nu-i văzu ochii și nu pricepu... Atunci tabacul bătu
20 o dată în ușă, apoi după un timp mai bătu de trei ori. Se auzi cum e tras zăvorul și amîndoi intrară într-o odaie, cu perdelele netrase, unde era o căldură înăbușitoare. În întunericul tăiat de lumina lunii ședeau de-a latul patului patru inși. Așteptau.
25 — Ei? îl întîmpină Axente.
Deivos știa că ceilalți trei sunt tot profesori: Vasile Maiorescu, Dorcea și Scarlat Turnavitu.

— Domnule profesor, trebuie să ne împrăştiem neîntîrziat... Agia a aflat totul... Ştie şi locul unde va fi să se întîlnească cetele care urmează să vie din toate părţile oraşului... A fost un denunţ sau aşa ceva... Iancu Manu, căpitanul Costache, căpitanul Gheorghe cutreieră locuinţele căuzaşilor, arestîndu-i. Lui Negulici i-au luat toate hîrtiile, căci l-au prins acasă, dar a scăpat fugind pe fereastră.

— Apoi, frate Scarlat, iată bucureştenii dumneavoastră: vînzări peste vînzări!

Axente Sever avusese cu Scarlat Turnavitu lungi discuţii despre bucureşteni şi acum găsi prilejul să-şi spună părerea despre ei.

— Eu ce poci să spui? Scarlat Turnavitu ridică din umeri.

— Asta e... spuse Deivos privindu-şi cu silă cizmele pline de praf, împrăştiaţi-vă şi ascundeţi ce e de ascuns, eu mă duc să-l vestesc pe Bolliac şi pe ceilalţi; să-i spui şi lui Costache Filipescu.

Dar Axente Sever, ai cărui ochi în lumina lunii erau adînciţi în orbite ca ai unui mort, era totuşi liniştit.

— Noi ce să ne mai împrăştiem? Că noi suntem împrăştiaţi.

Deivos ştia asta. Ştia că tabacii s-au întîlnit numai cîte zece-douăzeci laolaltă, risipiţi de-a lungul uliţei Văcăreştilor, prin curţi şi grădini. Vreo cincizeci erau în via lui Licsandru Hergă. Aci, la cîrciumă, era numai o mînă de oameni care trebuiau să tragă clopotul cel mare al Mitropoliei. Hotărîrea lui Axente Sever era nestrămutată. El nu se va mişca, împreună cu tabacii, calfele de măcelari şi cărămidarii decît după ce revoluţia s-a pornit. El înţelege să cadă ca o lovitură de măciucă hotărîtoare acolo unde va fi greul în clipa cînd cei ce au început vor şovăi.

— Frate Deivos, lasă, du-te la Costache Filipescu numaidecît, ca să ceri un cal bun de călărie şi să iei şi vreun cuvînt pentru sora lui de la Filipeştii-de-Tîrg, aşa cum a fost vorba. Într-un ceas noi vom vesti, cîţi inşi vom putea, că toată lumea trebuie să stea acasă, să se ascunză. Dumneata să fii, dacă poţi, mîine

către orele zece la Filipeştii-de-Tîrg, la Bălcescu... Să-i spui cum că ce s-a întîmplat şi să te întorci degrabă să ne spui şi nouă ce-or hotărî el şi Arăpilă. Spune-i că Nicolae Golescu e bolnav. Se zice că are holeră...
5 Să ne trimiţă vorbă, şi ce o fi om face... Spune-i că de lăsat, acum că am început, nu trebuie să ne lăsăm. Ce zici, pleci?

Deivos păru puţin încurcat:

— Apoi, ce să spui?... Aş fi vrut să trec întîi pe
10 acasă. Să-mi iau ce-mi trebuie.

— Ce să mai iei?... Ai două pistoale, nu? Uite încă unul... Pune-le în desagii ăştia şi apoi atîrnă-le la oblînc. Merinde vei găsi şi aci, şi la Costache Filipescu...

— Aşa voi face... Dar să ştiţi că mi-e teamă că nu
15 îl voi putea găsi atît de uşor pe Bălcescu, ca să mă poci întoarce chiar mîine. Mi-a spus căpitanul Mavrocordat că a mai pornit şi azi un pîlc de călăreţi spre Telega. Cine o fi spionul, sau spionii dintre noi e greu de ştiut şi nici nu mai avem timp să stăm să cercetăm.
20 În timp ce vorbea, Deivos vîrî pistoalele în cele două trăistuţe legate împreună cu desagii.

— Lasă că nu e aşa de rău că s-a aflat de plecarea lui Bălcescu la Telega, frate Deivos. Acum Bibescu şi Villara stau cu ochii şi urechile numai într-acolo...
25 — Asta era şi părerea lui Nicolae Golescu... Va fi mai uşor pentru cei de la Islaz, ori cei de la Ocnele Mari... Că noi ăştia de la Bucureşti, după cîte văz, am cam pus-o de mămăligă...

Cel care vorbi era Scarlat Turnavitu, care-şi clem-
30 pănea în lumina lunii barba scurtă şi botoasă.

— Nu grăi aşa, frate, îl certă Axente Sever. Aici nu s-a terminat. Noi şi aşa, după părerea mea, nu trebuie să începem... Ce naiba, atîta militărie trebuie să pricepi... Noi cei de aci trebuie să intrăm pe urmă,
35 cînd Bibescu şi ai lui nu vor mai şti încotro să mai facă faţă. Aşa făcea, frate, Napoleon ăla cu garda lui... Apoi să ştii, frate, că noi chiar că suntem garda revoluţiei...

Numai între prieteni apropiaţi, cum erau cei de faţă, lega Axente Sever fraze mai lungi decît o pro-
40 poziţie.

După ce locotenentul Deivos plecă însoţit de un tabac, care trebuia să-l întovărăşească pînă la Costache Filipescu, dascălul ardelean trimise tabaci în toate părţile ca să vestească lumea să stea acasă. Făcură ce se putea face, aşa că nu fură prinşi, către ora două noaptea, decît Voinescu II şi vreo treizeci de cîrciumari şi acsizari, între ei şi Ulumeanu. De asemeni, patru dintre prietenii lui Aristia. Tăbăcarii şi calfele de măcelari se împrăştiară cu grijă, treptat, cu toţii către casele lor.

De la focul cel mare din anul trecut, care izbucnise chiar din grajdurile lui Costache Filipescu, acesta se mutase în marginea oraşului spre capul Podului Mogoşoaiei, într-un fel de conac cu grădină care ajungea pînă către malul Herăstrăului. Nu-i fu greu lui Deivos, care ştia să meargă noaptea pe uliţele oraşului, iar ca fost ofiţer de pompieri putea face asta fără să stîrnească bănuieli, să ajungă pînă acolo.

Era o lună în primul pătrar, potrivită pentru astfel de încercări, şi el o luase pe la biserica Vergului, trecuse prin Oborul Vechi, pe la bariera Moşilor, şi apoi pe la bariera Nouă. Tăiase pe drumul larg al Herăstrăului spre conac. Bătu în poartă, stîrnind cîinii de care era gata să se apere cu un ciomag în mîna stîngă şi cu pistolul în dreapta. Vătafului curţii îi spuse că a venit cu hîrtii de la Vornicia cea mare, ceea ce omului i se păru firesc, căci marele vornic, Costache Filipescu, om luminat şi cu carte, care preţuia foarte mult pe Bălcescu, deşi era mereu în opoziţie, totuşi i se cerea sfatul deseori şi la Vornicie şi la Curtea Domnitorului. Citind biletul lui Deivos, îl primi numaidecît, aşa în halat cum era, cu părul vîlvoi şi barba nepieptănată, într-o odaie mai din fund, lăsată pentru musafiri. Află toată întîlmplarea fără să se mire măcar. Ştia că Agia are spioni pretutindeni. Clătinînd cu admiraţie din cap, îi spuse locotenentului:

— Cu cap a fost Bălcescu, plecînd din Bucureşti... Ce-am fi folosit dacă era cumva prins aci? Acum Bibescu va fi iar cu ochii numai spre Telega.

Porunci să i se dea lui Deivos un cal ager și foarte puternic și ofițerul îmbrăcă o uniformă de lipcan, trîntindu-și o căciulă înzorzonată pe cap și o haină roșie găietănată. Apoi Costache Filipescu îi dădu și o hîrtie cu pecete în regulă că e lipcanul Vorniciei și că merge la ocîrmuitorul de Prahova cu porunci pentru prinderea lui Bălcescu. Îmbrăcat așa, gonea pe drum fără nici o grijă. Pe la ceasurile patru evropenești, în dimineața asta de joi 10 iunie era la Ploiești. Găsi că e mai bine să ocolească orașul și o luă, tăind drumul printr-o drumbravă, spre Filipeștii-de-Tîrg. Soarele se și înălțase deasupra dealurilor molatice, acoperite de vii, care se scăldau în lumina tare și rece. Începeau să crească treptat în sus de Ploiești, închizînd tot mai mult peste Prahova marea cîmpie dintre acest oraș, Filipeștii-de-Tîrg și Bănești.

Sosirea unui lipcan pe la șase dimineața la palatul din tîrgul de pe malul eleșteului nu miră pe nimeni, căci era un lucru obicinuit. Așteptă însă aproape o jumătate de ceas pînă să fie primit de Elena Filipescu, căreia îi trimisese dinainte prin fecior scrisoarea fratelui ei. Era o femeie încă tînără, cu părul alb de la douăzeci de ani, care locuia singură la palat cu o liotă de argați și femei de casă. Întîrziase, fiindcă ținuse să scrie mai întîi o scrisoare către Bălcescu, în care își arăta îngrijorarea că-l știe de aproape urmărit de Banov și îl sfătuia din nou să treacă granița, arătîndu-i că totul e pregătit. Îl mai sfătuia că la nevoie să caute adăpost și la palatul lui Costache Cantacuzino, unde în lipsa stăpînului, care era la București, cuvîntul ei de rudă era foarte ascultat. Dealtfel, știindu-l dușman al lui Bibescu și aspirant la tron, ea nu se îndoia că marele logofăt va da sprijin celor ce vor să-l răstoarne pe domnitor.

★

Cînd văzură ieșind dintr-un desiș al vîlcelei pe Deivos, acum călare pe un murg mărunt și rotofei, dar îmbrăcat tot în uniformă de lipcan, Bălcescu și Tele-

gescu, care erau culcați în iarbă, se cam speriară în clipa dintîi, căci nu-l recunoscură îmbrăcat așa. Numaidecît se ivi însă dintre sălciile scăldate în lumină și chipul mustăcios al flăcăului de la Filipești, călare pe
5 o iapă bălană, iar Bălcescu, care aștepta nerăbdător vești din București, tresări înfiorat.

Știrile pe care le aducea Deivos fură o adevărată lovitură pentru el, deși se așteptase la mari greutăți. Așadar, după Telega, Bucureștii? Telegescu, care-l vă-
10 zuse atît de hotărît, atît de liniștit în ajun și aseară cînd fuseseră dincolo de Breaza, unde toată noaptea au șușotit cu oamenii prin livezi, văzîndu-l acuma atît de palid și încruntat, parcă nu-l mai recunoștea. Era atît de însuflețit aseară! E drept că la început
15 muntenii aceia se lăsaseră greu, iscodeau cu privirea bănuitori, căci nu aveau încredere în boieri, dar cînd au aflat că acești doi bărbați fuseseră închiși în temniță pentru popor, li se deschiseseră inimile. Au pus la cale tot ceea ce li se păru potrivit, și ei veniseră
20 de acolo în zori, îmbărbătați și plini de nădejde. Îl văzu acum pe Bălcescu îndreptîndu-se spre căpița de fîn, cu pași nesiguri, cu umerii îngustați parcă, trîntindu-se pe culcușul de fîn cu fața în jos, și nu îndrăzni nici el, nici Deivos să-i mai vorbească. Se traseră la umbră
25 între sălcii, unde Telegescu îi arătă lui Deivos necazurile întîmpinate cu Cristophi. Locotenentul de pompieri îi mărturisi că se aștepta la asta.

Ziua de 10 iunie se vestea și mai caldă decît cele din ajun. De acolo de unde erau, se vedeau peste
30 dealurile negre, în fund spre miazănoapte, Bucegii, între Vîrful cu Dor și Jepi, strălucind limpezi în albastrul cerului. Apele Prahovei sclipeau ici-colo, jos, ca săbiile în soare. Rămaseră și ei pe gînduri, așezați pe un trunchi de ulm prăbușit.

35 Trecu așa ca la o jumătate de ceas și deodată Bălcescu veni hotărît spre ei.

— Deivos, du-te la conac și adu cai proaspeți... Merg și eu la București... Prea s-au făcut mari prostii acolo... Plecăm numaidecît... Acum, că roata cea mare
40 s-a mișcat, orice oprire e legată de primejdii.

Cei doi se priviră lung unul pe altul. Vedeau lămurit că hotărîrea lui Bălcescu e luată subt imboldul mîniei...

— Frate — îi spuse în cele din urmă Deivos — nu e bine să vii și dumneata la București. Uite, chiar marele vornic Costache Filipescu mi-a spus că plecarea dumitale la Telega a fost foarte potrivită. S-a întîmplat așa că oamenii care i-ar fi fost cei mai de folos lui Bibescu la București sunt acum împrăștiați în Prahova.

— Așa o fi, nu știu... Dar ceea ce știu e că dacă eram în București, nu-l lăsam pe Golescu să se ia după Brătianu și să se ție de comploturi. Acolo revoluția trebuie să izbucnească în plină zi, așa cum am hotărît, adică atunci cînd sunt ulițele înțesate de lume. Pornești cu un pîlc de la Obor și pînă la palatul Bibescului s-au adunat douăzeci de mii de oameni, adică mai mulți decît a adunat Tudor Vladimirescu de la Padeș la București. Asta e. Nicolae Golescu s-a convertit la comploturi... Cine cunoaște puțin istoria războaielor știe că o trupă de recruți nu se vîră întîia dată noaptea în foc...

— Păi ți-am spus, nu crez că e de vină Golescu, că el a fost, de cînd l-ați lăsat, bolnav de holeră, mi se pare. A zăcut în casă de nu l-a putut vedea nimeni, așa crez eu cel puțin. Cel care a tras toate sforile a fost Iancu Brătianu cu oamenii lui. Deivos își scosese șapca și se ștergea pe frunte, că era lac de năduşeală; șuvițele negre i se încleiaseră și buzele de obicei fumurii îi erau ușor albite.

— Tocmai de aceea trebuie să viu eu la București. Trebuie aleasă cu grijă clipa izbucnirii. Nu putem lăsa tocmai capitala abătută de neizbînda de miercuri seara. Oamenii de acolo se pornesc ușor, dar după ce au fost dezamăgiți, îi clintești cu mult mai greu, iar dacă întîrzii, nu-i mai clintești deloc.

Atunci Telegescu, pe care tăcerea îndelungată de adineauri a lui Bălcescu îl speriase, acum parcă tocmai provocat de mînia lui, se liniști dintr-o dată și vorbi chibzuit cu un calm de care nimeni nu l-ar fi crezut

în stare. Își trecea cugetînd buza de jos peste cea de sus, ajungînd pînă la mustață, ca să poată găsi mai ușor vorbele:

— Uite ce e, frate Bălcescule, noi am fost împreună
5 și la temniță, dar poci a spune că nu ne-am cunoscut temeinic. Eu îți mărturisesc că abia de cînd suntem aci, abia de azi-noapte zic că te cunosc.

Bălcescu îl privi o clipă mirat, căci nu știa unde vrea să ajungă, dar se gîndi, liniștindu-se dintr-o dată,
10 tocmai fiindcă avea să judece practic într-un caz concret, că și el tot aici l-a cunoscut pe acest om, pe care toți îl socoteau arțăgos și năbădăios, și se fereau de el, dar care pus la treabă, cel puțin la o anumită treabă, se dovedise om de nădejde... Îl întrebă
15 cu vocea înmuiată:

— Ce vrei să spui, frate Telegescule?

— Păi, uite... Noi am vorbit aseară. Am vorbit mult. Dumneata ai spus un lucru care mi s-a părut stașnic de potrivit și acuma văz că ai uitat de asta.
20 Ai spus că în București revoluția nu trebuie să izbucnească decît după ce va izbucni mai întîi undeva într-o parte a țării. Atunci, zic eu, așa să fie... După ce stăpînirea se va îndrepta cu mintea și cu măsurile ei într-acolo, să înceapă și la București... Zic să fie
25 așa... revoluția din București să fie ca un fel de oaste neașteptată, care cade în spate domnitorului, cînd ai lui luptă în altă parte, și-l zăpăcește, de-i ia piuitul, ca să zic așa... Aci la Telega nu s-a putut face nimic din pricina nătîngului de Cristophi și din aceea că
30 districtul e năpădit de oamenii stăpînirii. Păi tocmai d-aia, zic eu, e bine ca dumneata să te duci la Pitești, acolo unde ați plănuit să se întîlnească liber Comitetul executiv. Zic că nu e bine să se schimbe o hotărîre atît de chibzuită. De la Pitești vezi limpede unde țîș-
35 nește începutul mișcării. O fi la Ocnele Mari la Gligore Marghiloman și la Marin Serghiescu, o fi la Islaz la Pleșoianu, o fi poate, cine știe, aici la noi în Prahova, că eu nu mă las cu una, cu două, al dracului să fiu dacă mă las... O să răspîndesc chiar azi vestea că ai
40 plecat și poate că astfel pleacă și Banov cu oamenii

lui... Vom aştepta o zi, două, zece... De undeva tot trebuie să ţîşnească izvorul izbăvirii. După cîte am înţeles avem şi la Bucureşti oameni chibzuiţi şi plini de hotărîre cum e ungureanul ăla de Axente Sever. Mie îmi place şi Scarlat Turnavitu, şi mai sunt, fără îndoială, şi alţii... Legătură bună o să aveţi în toate părţile prin Deivos şi prin Dincă... Aşa că...

Bălcescu ascultă îndelung, urmărindu-l în acelaşi timp cu privirea pe Deivos, care era vădit de părerea lui Telegescu. După ce prietenul lui tăcu, el rămase încă şi mai mult pe gînduri, se plimbă prin faţa trunchiului de ulm prăbuşit şi apoi spuse cu glasul moale, deşi obrajii fumurii îi erau încă încinşi:

— Atunci aşa vom face... Plec numaidecît spre Goleşti... Să rămîie acolo punctul de întîlnire aşa cum s-a hotărît. Deivos, dumneata pleci neîntîrziat la Bucureşti. Vorbeşte cu Nicolae Golescu şi negreşit cu Axente Sever... Spune-le că a doua zi după ce a izbucnit revoluţia în ţară, ei să proclame Constituţia şi la Bucureşti... Nu uita să le spui s-o ia de la Obor încet, încet spre Sfîntu Gheorghe, pe Podu Tîrgului din Afară, pînă la Tîrgu din Lăuntru şi de-acolo peste Dîmboviţa la palatul lui Bibescu. Ar fi bine să se pornească dinspre toate barierele o dată. Poţi pleca astăzi chiar înapoi?

— Dacă la conac mi se schimbă calul, eu poci pleca în trei ceasuri cel mult... Că vreau să dorm şi eu un ceas, două, aci în vîlceaua asta, de se poate...

Telegescu îl linişti:

— Uite, flăcăul ăsta merge cu o scrisoare la curte şi-ţi aduce calul pe care-l vrei... Eu însă te-aş sfătui să iei murguleţul ăsta al meu... Îl vezi scund şi costeliv, dar să ştii că are muşchi de oţel... Bătu murgul în jos de crupă ca să-i arate părul mic lucios, muşchii, prin care răzbăteau vinele vii, apoi îl trase cu prietenie de smocul de păr de pe frunte. Calul nu luă în seamă mîngîierea şi clătină din cap ca să nu-i scape dintre buzele albe, că era breaz la gură, smocul de iarbă din care îmbuca.

Bălcescu se grăbi să plece spre prînzul mic. Înainte de a încăleca, tot pe calul împrumutat din grajdurile

de la Belvedere, mai citi o dată scrisoarea Elenei Filipescu, în timp ce Telegescu îi băga în coburi merindele pe care le aveau. Păru o clipă că vrea să răspundă, dar se răzgîndi, se ridică în şa, scurtă o clipă dealurile
5 de dincolo de Prahova, cînd rîpoase, cînd împădurite, şi porni hotărît.

— Să nu le cazi în capcană, moale... Fii cu grijă... îi strigă din urmă Deivos.

Bălcescu le făcu un semn moale cu mîna, fără să
10 întoarcă însă capul, şi surul lui se lăsa uşor pe picioarele dinapoi, ca să lunece în vîlcea printre răchite.

Cu trei zile mai înainte, în acea duminică însorită în care plecase Bălcescu din Bucureşti, profesorul Axente Sever îi chemase şi le spusese celor doi tabaci să
5 se găsească, la miezul nopţii, dincolo de barieră, aproape de vadul Sabarului. Să aştepte acolo, înarmaţi cu puştile lor ghintuite şi cu pistoalele la brîu, îmbrăcaţi în straiele de lipcani, mundir roşu găietănat cu negru, nădragi albi de dimie şi căciulă mare, care le fuseseră
10 aduse pe înserat tot de la marele vornic Costache Filipescu. Li se dădură, pe de altă parte, de către oamenii Goleştilor şi doi cai, mai vîrstnici, nu prea arătoşi, dar cu încredinţarea că sunt vînjoşi şi învăţaţi cu drumurile lungi. Erau tot din soiul celor de tabun.
15 Acum totul era aproape gata. În coburii de pînză, trăişti groase ca sacu, erau nu numai de-ale mîncării, ci şi plumbi şi pulbere de puşcă, căci nimeni nu avea să se mire văzînd nişte lipcani cu puşti şi pistoale. Mai erau de asemeni şi darurile pe care Licsandru
20 Hergă le trimitea fratelui său, Gligore, la Piatra, în Teleorman.

— Măi Mitrule, îmi pare rău că ai să te abaţi din drum pentru asemenea fleacuri, dar ştiu dă mult, dă acum opt ani, dă cînd a fost cu nevastă-sa prin
25 Bucureşti, că Gligore tînjea să aibă un pistol d-astea, cu două cocoaşe, cum văzuse el la boieru Băl-Ceaurescu dă pă la ei... Şi tu, Damian, să nu mi-o iei în

nume dă rău că-i dau tocmai pistolu pă care mi l-ai adus mai an dă la Lipsca, ori unde ai tot fost... Zău, mă fraților, îmi pare rău că o să vă abateți pentru mine din drum, dar asemenea prilej eu crez că nu se va mai ivi.

— Ei, măre Licsandre, dacă zici că este lîngă tîrgu cel nou al Alexandriei, apăi chiar că e în drumu nostru; nu te mai gîndi la oboseală și la altele, îl certa Mitu.

Licsandru îi trimisese cumnatei ei un lucru înfricoșător și minunat. Un fel de bețigaș de os, frumos lucrat, care avea la un capăt un ochi de sticlă, parcă un ochi de pasăre, dar alb. Dacă te uitai, ca printr-un ochean, prin acest ochi cît o mărgea, vedeai cerul larg deschis, cu Domnul Isus și Fecioara Maria lîngă el, înconjurați de cetele de îngeri și de sfinți. Bătrîna trimisese pentru rudele ei o pungă de piele în care era sămînță de gîndaci de mătase, de un soi nou, care dădea mătase albă ca neaua.

Porniră hotărîți cu toate că noaptea nu dormiseră din pricina alergăturii, căci umblaseră ca să-i ducă pe căuzașii din Dealu Filaretului acasă. Iar azi, duminică, abia ațipiseră și ei după-amiază, cînd tocmai îi chemă profesorul.

Aveau să aștepte la miezul nopții între sălciile de pe gîrla Sabarului pînă cînd vor vedea o trăsură care urma să-și aprindă felinarele abia cînd va ajunge înaintea vadului și-l va trece cu luminile aprinse, pe urmă stingîndu-le numaidecît. Știau și cine sunt cei doi boieri din trăsură. Boierul Ștefan Golescu și un om mare pe care ei îl cunoscuseră acum două săptămîni, seara, la grădina boierească, Eliade, cel cu tipografia și ziarul, pe care pînă nu demult îl citeau ei, știutorii de carte, tovarășilor lor de trudă din tăbăcărie.

Cei doi membri ai Comitetului revoluționar veniseră pînă la barieră, spre Bragadiru, în trăsura galbenă a lui Costache Rosetti, cam pe la zece seara, așa ca trăsura să mai poată fi văzută și la întoarcerea ei în oraș, dar fără să se bage de seamă că acum e goală. Dincolo de barieră, într-un pîlc de salcîmi tineri și deși, îi aștepta trăsura cu opt cai, pregătită cu grijă

în grajdurile de la Belvedere. Fuseseră puse nu numai de-ale gurii, ci și bagajul trebuincios cîteva zile unui om tabietliu ca Ștefan Golescu, ca și cele două puști de vînătoare, cu cîte două țevi fiecare, în afară de pistoale. Un surugiu mîna de pe capră, pe cînd alți doi surugii, și ei înarmați pînă în dinți, cu harapnice în mîini, mînau înaintașii. Codrul Vlăsiei, pe care trebuiau să-l taie drept prin mijloc în timp de noapte, nu mai era ceea ce fusese cu douăzeci de ani mai înainte, cînd Tunsu și Groza își făceau de cap, punînd vamă pe tot ceea ce se încumenta să treacă pe drumurile lui, fără frică de dorobanți ori de poterași; totuși oamenii cu stare înainte de a porni la drum încă își mai făceau diata și se duceau la biserică, juruind daruri viitoare altarului. Și, bineînțeles, nimeni nu pleca așa de unul singur. Se făceau un fel de convoaie, chervane, încă de la barieră, în care din păcate de multe ori intrau și căruțe de-ale tîlharilor, venite să iscodească dacă și cum trebuie lovit. O mare ușurare era că și drumul cel nou de olac era străbătut de caraule de dorobanți, care făceau legătura între olacuri. Dar poșta mergea numai ziua. Eliade mai ales se arătase îngrozit la gîndul acestui drum de noapte prin Codrul Vlăsiei și se liniști numai cînd Axente Sever, chemat de Ștefan Golescu la Belvedere, îi încredință pe amîndoi că le poate da doi tabaci renumiți tocmai pentru iscusința lor de-a apăra chervanele prin acest faimos codru, și pe deasupra înarmați cu puști ghintuite, cu care nu dădeau greș nici pe lumina lunii. Făcuseră amîndoi drumuri multe și miroseau numaidecît pe călătorul îndoielnic, de-l țineau apoi tot timpul subt ochii lor, fără ca el să bănuiască. Așa, Eliade se mai liniști.

Apusese luna, dar noaptea era senină și cerul înstelat dădea un soi de lumină moale, străbătută de razele îndepărtate, de se putea vedea binișor statura de om ori o casă pînă pe la cincizeci de pași. Trăsura, în golul coastei, care cobora ușor spre vad, se ivi celor doi tabaci coborînd ca o umbră mai grea și mută, căci caii struniți mergeau la pas. Cînd se opri și se iscară

pe rînd şi cele două lumini, Mitru îi puse liniştit mîna pe umăr lui Damian.

— Sînt oamenii noştri.

Gîrla era scăzută şi adormită, aşa încît fără întîrziere văzură luminile trecute dincolo.

— Hei, lipcan, aci sînteţi? se auzi un glas, pe care Mitru îl recunoscu numaidecît, căci era glasul vătafului care le adusese straiele de lipcani roşii găietănate, cu cizme scurte şi nădragi strînşi pe pulpă ca iţarii. Fură toţi bucuroşi de întîlnire.

Mitru fu de părere că ei doi să meargă înainte, cam la două sute de[1] paşi, şi pe urmă să vie şi trăsura. Aşa era, dealtfel, şi regula chervanelor. Eliade, al cărui profil de Cezar era înmuiat doar de mustaţa moale, îşi arătă însă neliniştea, socotind că în pădure s-ar putea să fie atacaţi în cazul acesta pe rînd. El era, dealtfel, convins că sunt negreşit urmăriţi de oamenii lui Iancu Manu, aşa că părerea lui era să meargă cei doi tabaci în urmă, ca să le dea de veste dacă sunt urmăriţi cumva şi să-i apere venind din spate, dacă vor fi atacaţi de tîlhari. Mitru găsi că şi aşa e bine. Hotărîtor era să nu fie împreună, pentru ca ăi rămaşi neatacaţi să poată fi de folos ălorlalţi.

Droaşca era cu geamurile lăsate, fiindcă nu se mai temeau de privirile călătorilor, iar după arşiţa dogorîtoare din timpul zilei, Eliade gusta cu nesaţ răsuflarea răcoroasă a măreţului codru de stejar. Deoarece cei doi tabaci îi ascultaseră propunerea, căpătase şi el încredere în ei. Caii mergeau în trap mic, căci felinarele fiind stinse, era primejdios să meargă repede pe un drum necunoscut. Grija cea mai mare era la trecerea Argeşului dincolo de Cornetu, în hotarul Mihăileştilor.

Podurile mari erau întotdeauna păzite de spioni ageri, ca şi de tîlharii care pregăteau vreo lovitură, fiindcă Argeşul rareori putea fi trecut prin vad şi nicidecum noaptea.

---

[1] Lipsă în ediţia 1955. Corectat după manuscris (n. ed.).

Trecură însă cu bine podul, ale cărui bîrne jucau pe luntrele grele peste care erau așternute, în lumina felinarelor aprinse din nou. Meandrele gîrlelor nu se vedeau printre sălcii, dar în apa grea a matcii, la cotul din stînga, se oglindea viu luceafărul dimineții, care-și răspundea cu felinarele aprinse ale droaștei.

Se iviseră zorile, iar spre răsărit cerul era de un vînăt-roșcat, cînd ajunseseră la Stîlpu și urmau să treacă Neajlovul pe podiștele de lemn ale celor două brațe mărginite de sălcii, de vad neputînd fi vorba, căci locul era, oriunde în dreapta și în stînga, mlăștinos. Acum, că se vedea bine, cu toate că lumina era cețoasă, caii mergeau în trap întins.

Ștefan Golescu își mîngîia bărbuța, rezemat în colțul stîng al trăsurii, și surîdea, ca să-i poată aduce inima la loc prietenului său.

— Ei, ce zici, frate, am avut dreptate cînd ți-am spus că la noapte, ori mîine dimineață cel mai tîrziu, suntem la Islaz? Uite, înainte de răsăritul soarelui călcarăm o poștă și jumătate. Către cinci dimineața vom fi la Ghimpați, unde avem la cine să tragem pentru odihna cailor și, nu te supăra, și a noastră, că de teama tîlharilor nici n-am ațipit măcar întreaga noapte.

— De, frate, așa o fi, dar... răspunse Eliade neașteptat de înviorat, nu numai de răcoarea dimineții, ci și de faptul că trecuseră primejdiile apăsătoare ale nopții. Impresionabil din cale-afară, era în același timp, lucru neobicinuit la vîrsta lui, și de o reacție vitală neașteptată, cînd condițiile erau schimbate. Era proaspăt în privire, și culoarea vie a obrajilor săi frumoși îi dădea un aer de flăcău. Totuși, nu credea, îi era teamă să spere că vor ajunge fără zăbavă și necazuri la Islaz... Dar, frate — repetă el cu întîrziere — dar mai avem opt poște și jumătate, și asta nu e glumă... N-o să țină caii...

Ștefan Golescu îl privi mirat.

— Ăștia sunt cai care să nu țină zece poște la drum? Socoteala e simplă, frate, ai văzut-o pe hîrtie... Mergem două poște în trei ceasuri. Odihnim caii și ne

odihnim și noi alte trei ceasuri. Să zicem deci că facem la un loc două poște în șase ceasuri, asta înseamnă că zece poște le facem în treizeci de ceasuri. Am plecat aseară la douăsprezece noaptea de la barieră, vom
5 fi marți la șase dimineața dincolo de Gura Oltului.

— De, ce să spui, frate Ștefane? Caii ăștia de Banat sunt vînoși și țin la drum... Noi... să zicem că și noi ținem la dîrvală, dar mai sunt și alte pricini care ne-ar putea sta în cale. Poate că la ceasul acesta vreun
10 lipcan, ăsta d-adevărat, se află trecut înaintea noastră cu porunci scrise să ni se ație calea și să fim arestați.

— Asta ar putea să se întîmple... dar îți mărturisesc că alte pricini de zăbavă nu mai crez să fie.

Nervos și deschis spre toate posibilitățile, Eliade
15 stăruia în îndoiala lui.

— Mai sunt ele și alte pricini pe care noi nici nu le bănuim.

— Nu văd nimic altceva... sincer vorbind, ce ar putea să fie?

20 Nu se auzi răspunsul lui Eliade, fiindcă în clipa aceea droașca trecea în trap mic podul, abia mai mare decît o podișcă, ale cărei bîrne uruiau strașnic. Pe urmă se auzi un trosnet sec, asurzitor, și trăsura fu cît pe ce să se răstoarne în Neajlov, răsucită în loc.
25 Caii smuciți brusc de hamuri se înghesuiră speriați unii într-alții, rotașii încercînd să se ridice în două picioare. Pe urmă droașca rămase într-o rînă înfiptă în marginea podului și caii se liniștiră. O bîrnă jucăușă se ridicase sucit subt copita unuia dintre rotași și
30 pătrunsese între spițele roții din stînga. După ce se priviră cîteva clipe îngroziți de pagubă, Ștefan Golescu încercă să-și facă puțină inimă, glumind:

— De-ar fi aici amicul Bălcescu, ar spune că nu e de glumit cu Neajlovul. A mai pățit-o cu podul de pe
35 el și Sinan-pașa. Numai că noi am scăpat cu dinții întregi și cu puțină spaimă...

Cînd Mitru și Damian ajunseră din urmă la locul acestei întîmplări, se văzu că e ceva mai multă pricină de supărare decît s-a părut în clipa dintîi. Droașca
40 nu putea fi tîrîtă mai mult de o sută de pași, că se

rupsese şi osia. În orice clipă puteau fi ajunşi din urmă de către cei de care se temeau atît de mult, căci se luminase bine de ziuă şi soarele se ivise roşu-aprins, în luptă cu o perdea de nori slabi ca o ceaţă. Se gîndiră să împingă droaşca subt sălcii, dar pe cinci sute de paşi în stînga şi în dreapta era o mlaştină noroioasă cu ochiuri de apă, şi ici-colo cu pînze verzi de lintiţă pe ea. Aproape o jumătate de ceas chibzuiră şapte oameni amărîţi, întrebîndu-se ce e de făcut. Pînă la urmă, cel mai cuminte lucru li se păru hotărîrea de a lua ce-i de luat din droaşcă şi de a o părăsi acolo, în plata Domnului, ei pornind călări, cum se va putea, spre vreun sat vecin, de unde să încerce sə cumpere o căruţă sau ce s-ar găsi mai potrivit. Totul era să se grăbească, făcînd să li se piardă urma cît mai curînd.

Era însă prea tîrziu. Abia izbutiseră să împingă în stînga drumului droaşca şi se mişcau încărcaţi de bagaj, zburliţi de supărare, cînd se ivi o brişcă cu şase cai, fără zurgălăi, de după un tufiş de səlcii, la ocolul drumului. Ştefan Golescu şi Eliade intrară pînă la gleznă în mocirlă, dîndu-se repede după o salcie scorburoasă şi puhavă. Ceilalţi rămaseră în marginea drumului. Brişca uşoară de ţară trecu pe lîngă ei, dar după vreo douăzeci de paşi se opri. Coborî din ea un ins cam scund de statură şi burtos, îmbrăcat europeneşte. Avea o barbă tunsă scurt, care îi împingea falca de jos înaintea nasului. După el coborî şi o slugă mustăcioasă, care era pe capră, înarmată cu pistoale la brîu şi cuţit în tureatca cizmelor scurte.

Insul, om ca de şaizeci de ani, cercetă de la cîţiva paşi cu luare-aminte droaşca, apoi, cînd se pregătea să întrebe ceva, îi zări pe cei doi care se tot doseau după trunchiul noduros şi umflat al sălciei, cu picioarele în mocirlă. Îi cercetă lung şi întrebător, şi după cîtva timp păru că îi recunoaşte. I se adresă lui Ştefan Golescu, cu un glas răguşit:

— Boierule, domnia-ta eşti, mi se pare, colonelu Ştefan Golescu?

Cel întrebat înțelese că nu mai e de ocolit și, pipăind pistolul de subt jachetă, răspunse moale, cu glasul parcă ușor plesnit:

— Da, eu sunt Ștefan Golescu, şi fața i se strîmbă într-un rînjet, fiind stingherit mai ales că e descoperit asupra faptului tocmai cînd voia să se ascundă, în mod rușinos.

Insul nu răspunse numaidecît, ci-l privi mai întîi lung şi cu niște ochi sfredelitori, trecîndu-și cercetător privirea de la el la tovarășul din dosul sălciei, apoi întrebă parcă într-o doară:

— Cu ce v-aș putea fi de folos, boierilor?

Ştefan Golescu răspunse puţin înțepat, după ce-l privi pe Eliade, care se făcuse alb la faţă:

— Mulțumim dumitale, nu avem nevoie de nimic.

Insul care vorbea din marginea drumului către cei din mlaştină își mușcă ușor buza din care porneau țepile mustății cărunte, și apoi le spuse cu hotărîre:

— Boierilor, unde vreți să ajungeți dumneavoastră e greu să ajungeţi... De aceea vă poftesc în brişca mea...

Eliade îl privi uimit şi întrebă, dintr-o dată, plin de ifose, autoritar:

— De unde știi dumneata unde voim noi să ajungem? Cată-ți de drum, te rog, și lasă-ne liniștiți.

— Apoi, parcă e și greu de văzut unde vreți să ajungeți, dacă vă dosiți după sălcii?... Uite, eu mai mult nu vă întreb, dar vă poftesc încă o dată în brişca mea... Oricum, sfatul pe care vi-l dau e să nu vă afundați în codru, că vă rătăciți. Și nici să stați locului, căci veți fi ajunși din urmă... Eu atîta vă spui! Și îi privi supărat.

Cei doi se sfătuiră cîteva clipe, apoi Ştefan Golescu îi răspunse destul de șovăielnic:

— Mergem cu dumneata, boierule.

Omul cu falca bărboasă clătină din cap, tot supărat:

— Atunci, hai, grăbiți... Puneți-vă repede și bagaju, că aveţi loc pentru el în codîrlă.

Cînd cei doi se apropiară, boierul se aplecă la urechea lui Ştefan Golescu îşi îi spuse în taină:

— Eu mă mir că dumneavoastră dci aţi izbutit să scăpaţi de arestări... Toată ziua de ieri Agia a umblat cu caraule de dorobanţi oprind lumea pe uliţe. Se zice că au arestat cîteva sute de inşi. Sfatul meu e să puneţi cît mai multă depărtare între dumneavoastră şi oamenii stăpînirii.

Eliade şi Ştefan Golescu se priviră nedumeriţi şi se îndreptară neliniştiţi, totuşi, spre brişca la care erau înhămaţi şase cai de poştă. Se hotărîră ca oamenii Goleştilor să rămînă locului cu caii şi droaşca, încercînd să se descurce cum or putea şi în nici un chip să nu spună unde şi cu cine au plecat boierii, dacă sunt cumva întrebaţi.

— Aceşti doi lipcani pe care i-am rugat să meargă cu noi ca să ne ţie de urît pe drum şi să ne fie şi de pază, cinstindu-i cu cît s-or mulţumi, am vrea să ne întovărăşească şi de aici încolo... Aveţi ceva de spus, boierule?

Boiernaşul n-avea nimic de spus, dar de îndată ce porni brişca în goana cailor mici şi cu hamurile cîrpite şi legate cu sfori, Ştefan Golescu întrebă, după ce îşi mîngîie cîtva timp îngîndurat bărbuţa:

— Boierule, ai putea să-mi spui, te rog, unde ne-am cunoscut şi cum ţi-e numele? Căci văzui că mă cunoşti parcă mai demult.

Boiernaşul avu un surîs, care din pricina bărbii devenea la el rînjet.

— Arhonda, de cunoscut, ca să zic aşa, nu ne-am cunoscut... Eu nu sunt decît un biet serdar arendaş de pe valea Teleormanului şi numele meu e Turnavitu. Şi acum să vă spui cum v-am cunoscut eu pe domnia-voastră... Uite, eu în fiece an, de ziua marilor Împăraţi Constantin şi Elena, mă duc la Goleşti, unde e de obicei cucoana Zinca Golescu şi se face slujbă mare la biserica Leordeanului, acolo în faţa porţii, pentru pomenirea slăvitului dumitale părinte, răposatul mare logofăt Dinicu Golescu. Acum trei ani v-am văzut la slujba din biserică şi mi s-a spus cine sunteţi.

Poate vreți să știți de ce merg eu la această mare slujbă de pomenire? Iată, acum douăzeci și mai bine de ani, cînd acest slăvit boier a înființat școala de la Golești, singura școală care se pomenea pe atunci prin această parte a țării, eu mi-am dus trei din copiii mei la învățătură de carte acolo în chiliile de la Golești... Eram pe atunci cam lovit de nevoi, că pierdusem cinci ani la rînd la moșia pe care o țineam în arendă și aveam și familie grea. Am vîndut atunci moșia pe care o aveam de zestre de la nevastă. Deh!... casă grea, cu copii mulți, că am și cinci fete din a doua căsătorie. Fetele cer și ele zestre. Nu-mi puteam trimite băieții la școala din București. Slavă Domnului, au învățat carte bună și în chiliile de la Golești. Așa că Scarlat, ăl mijlociu, a fost întîiul pe toată școala cînd l-am dat, în treizeci și doi, la Sfîntu Sava. I s-a dat bursă acolo, casă și masă.

Eliade tresări, căci deși nu mai era dascăl de mult la Sfîntu Sava, școala asta era scumpă inimii lui. Cum ar fi putut să uite pe întîiul premiant pe toată școala al Colegiului Național, în anul înființării?

— Dumneata, boierule, ești tatăl profesorului Scarlat Turnavitu? L-am cunoscut foarte bine și cînd era elev, și acum cînd e dascăl. I-am cunoscut și pe ceilalți doi. Unul a fost parucic, nu? Buni băieți... să-ți trăiască. Ai numai mulțumire de pe urma lor.

— Să dea Dumnezeu să-mi trăiască și să vă trăiască și ai dumneavoastră, căci după cîte bănuiesc sunteți marele nostru dascăl și poet Eliade și știu că aveți copii... Da, sunt băieți buni, dar de necazuri nu mă prea scutesc...

— Nu mai spune! se miră Eliade, care era un părinte foarte iubitor și asculta întotdeauna cu mult interes tot ceea ce privea legăturile dintre părinți și copii, punînd în acestea o rară gingășie. Dar ce supărări îți aduc?

Turnavitu se codi, nu răspunse numaidecît. Se apropiau acum de un sat care izbutise să despădurească o mare întindere din codru și-și întinsese binișor hotarul. Mergeau printre lanuri de grîu timpuriu, care se pîrguise bine. Arendașul, tot codindu-se și ocolind răspunsul,

măsură cu privirea desişul spicelor care se tălăzuiau în boarea dimineţii.

— S-a făcut pîine pe aici... nu glumă... Uneori pădurile de stejar dau pămînt bun de hrană, că rădăcinile
5 stejarului se înfig adînc în pămînt, iar pe deasupra putrezeşte an de an ghinda... Rămase iar pe gînduri, şi în cele din urmă se hotărî să spuie ceea ce îl frămînta: Uite, boierule, nu vă supăraţi că vă vorbesc pe faţă, acuma cînd ştiu cine sunteţi... Ei bine, mie nu prea
10 îmi place sminteala asta cu revoluţia... Poate că dumneavoastră vedeţi altfel, eu ce să spui?... Nu-mi place... Şi mai ales cînd îi văz pe toţi feciorii mei amestecaţi în legături din astea, ce să vă spui?... Nu-mi place... Nu-mi place deloc... Cînd am venit de Paşte la Bucu-
15 reşti, că de atunci am tot stat în Bucureşti... că am avut lungă vorbă cu un boier de la care vreau să arendez o moşie ceva mai mare, în Romanaţi, că vreau să încerc acum o moşie şi mai mare... şi acolo mă duc acum s-o mai văz încă o dată la faţa locului... zic, am
20 stat trei luni în Bucureşti şi toată lumea numai despre revoluţie vorbea. Tuturor li se urcase la cap revoluţia. Revoluţie şi iar revoluţie... Barem feciorii mei s-au ţicnit cu totul. Nu mai e chip să stai de vorbă cu ei. Eu am ştiut că o să iasă prost şi le-am spus-o încă de pe
25 atunci... Nu m-au crezut... Şi uite cum a ieşit... Ieri erau ascunşi toţi în gaură de şarpe... Că l-am văzut şi eu pe căpitanul Costache şi pe căpitanul Gheorghe umblînd cu dorobanţii ca turbaţi, să arestuiască lumea... Auzi, revoluţie în Ţara Românească...?!

30 Ştefan Golescu şi Eliade se priviră nedumeriţi, întrebîndu-se din privire dacă gîndesc la fel şi-şi zîmbiră cu înţeles. Apoi Eliade întrebă, apăsîndu-şi cu buza de jos mustaţa mică şi mătăsoasă, ca şi cum ar fi înghiţit ceva:

35 — Şi de ce crezi dumneata că nu e cu putinţă revoluţie în Ţara Românească, domnule Turnavitu?

Acesta răspunse pe loc, fără să se mai gîndească măcar:

— Ca să faci revoluţie... trebuie să ai mai întîi cu
40 cine s-o faci. Nu? Că altfel ce fel de revoluţie e aia,

făcută cu o mînă de oameni, cîţi sunteţi dumneavoastră toţi laolaltă?

— Şi ţi se pare că nu am avea oameni cu care s-o facem?

5 — Nu-i văz... Fiecare se gîndeşte numai la enteresul lui... Nu vede nimic altceva. Şi Turnavitu clătină din cap cu dezgust.

— Poate că nu-i atît de rău... dacă fiecare se gîndeşte la interesele lui, fiindcă interesele obşteşti nu 10 sunt decît interesele particulare laolaltă, îi spuse cu o blîndeţe doctorală Eliade.

— Nu-i aşa, domnule, nu-i aşa... şi rămase un timp încruntat, pe gînduri. Pe urmă arătă nişte găuri pe marginea drumului, care trecea acum printre lanuri 15 apropiate... Vedeţi dumneavoastră? Găurile acelea sunt găuri de popîndău... Popîndăul ăsta, ca toţi şoarecii, e o vietate foarte deşteaptă. Ei bine, cînd intră spaima în el, se prosteşte de tot şi în loc să fugă, ferindu-se, el se vîră în gura primejdiei. Uitaţi-vă 20 numai... Şi deodată Turnavitu bătu tare, cu un ciomag pe care-l avea lîngă el, în capra brîştei, care era ca la sănii, de puteai sta pe ea şi alături de surugiu, dar şi cu faţa întoarsă spre cei din fund. Se suci apoi şi le arătă ce se întîmplă. Vreo trei-patru şoareci, nu mult 25 mai mari decît cei obicinuiţi, dar subţiri şi de două ori mai lungi, încovoiaţi ca nişte semne de întrebare culcate, ţîşniră înaintea cailor dinspre partea stîngă a drumului, alţi vreo trei ţîşniră tocmai din partea dreaptă, trecînd fiecare drumul în fugă, dincolo de unde 30 se afla cînd auzise zgomotul, alergînd dimpotrivă, ca la cadril.

— Vezi dumneata, aceste vietăţi auzind zgomotul au vrut să scape de primejdie şi cel dintîi gînd al fiecăruia a fost să fugă în gaură, în bîrlogul lui... Cei mai 35 mulţi au fugit fără să-i vedem noi, dar ăştia îşi aveau găurile peste drum, şi au alergat aşa, prosteşte, tocmai în picioarele cailor. Aşa fugeau prin oraş, ieri, cei care voiau să facă revoluţie, fiecare la bîrlogul lui... Asta-i românul... vorbeşte, umblă cu baliverne, dar cînd e 40 la o adică, fiecare fuge la ale lui.

Eliade se strînse ca pătruns de un frig umed de toamnă, cu toate că redingota lui cenușie era din postav destul de gros.

— S-ar putea să ai dreptate...

Ștefan Golescu își spuse însă că acest Turnavitu nici o clipă nu s-a gîndit la altceva decît la el, la bîrlogul lui, și acum îi judecă pe ceilalți după el. Drept era însă că nimeni nu știe ce ar fi făcut arendașul teleormănean dacă ar fi avut încredere în oameni. Neîncrezător, bănuitor era și Eliade, dar la el acest sentiment nu era statornic, ci intermitent, cu crize alternative. Acum dintr-o dată începu să-l bănuiască pe Turnavitu. Ar fi vrut să-l întrebe pe Ștefan Golescu: „Dacă acest Turnavitu este omul lui Bibescu și nu a făcut decît să ne prindă în capcană? Dacă ne dă pe mîna dorobanților de cum ajungem la stația de poștă?“ Dar nu putu nici măcar să-i facă vreun semn să-i prindă privirea.

Căldura se făcuse greu de îndurat și, îmbrăcați ca iarna, după cum era portul în acea vreme, începură să nădușească. Eliade se înăbușea parcă și de grijă, și de teamă. Pînă la urmă nu se mai putu stăpîni:

— Frate Ștefan, nu ești de părere că ar fi primejdios pentru noi să ajungem la conac și că ar fi mai cuminte să rămînem aici? Să ne ascundem în codru cîteva zile?

Dar Turnavitu sări speriat:

— Cum asta, să rămîneți în codru? În Codru Vlăsiei...? Asta numești dumneata cumințenie, domnule? Cum să puteți trăi în pădure, unde bîntuie și hoții, și poterile? Dacă vreți să mă ascultați, cel mai potrivit lucru ar fi să vă ascundeți undeva, în bălțile de pe malul Dunării, de unde să puteți trece cînd vreți în ostroave. Acolo, dacă ajungi, nici dracu nu te mai găsește. N-ar fi rău ca de la Alexandria s-o luați spre Zimnicea, că acolo e balta mare a Suhaiei și sunt ostroave cîte vrei...

Ștefan Golescu, pe care propunerea lui Eliade îl nedumerise, găsi de cuviință că ideea e foarte nimerită.

— Așa ar trebui să facem, frate Eliade... chibzuit lucru.

Dar Turnavitu nu se opri și-și duse propunerea pînă la capăt:

5 — Dar, dacă vreți să mă ascultați, și mai bine ar fi să mergeți pînă la Islaz...

Cei doi tresăriră și se priviră uimiți, dar cu fereală.

— La Zimnicea e un zapciu al dracului, omul lui Băl-Ceaurescu... Ăsta își are spionii lui pretutindeni.
10 La Islaz este însă zapciu un cunoscut al meu, un om de inimă. În el puteți avea toată încrederea. Pe urmă, ce mai încolo și încolo, e dincolo de Olt... și apoi la Islaz aveți în albia cea mare a Dunării două ostroave, unu mic la o zvîrlitură de băț, chiar lîngă biserică...
15 și altul mai mare, dincolo de acesta... Acolo veți trăi fără grijă. Sau, dacă vreți, să mergeți pînă la Celei, la Popa Radu Șapcă... Ăla cunoaște ostroavele ca un haiduc și douăzeci de sate nu ies din cuvîntul lui.

Eliade întrebă sfios:

20 — Dar cine e zapciu la Islaz?

— E un băiat bun, vă spui eu... Că-l cunosc bine... A fost căpitan în cetele de panduri ale lui Magheru... D-aia l-a și pus Magheru zapciu la Islaz... că după cum știți Magheru este ocîrmuitor la Romanați și
25 adună acum un corp de panduri și altul de dorobanți pentru Bibescu... Acolo la Islaz a avut necazuri mari cu sătenii, că a fost acum cîtva timp o răzmeriță de era să dea peste cap districtul.

— Domnule Turnavitu, întrebă Eliade prins, ne-ați
30 putea spune ce a fost cu răzmerița aia de an?... Că la București au umblat fel de fel de zvonuri... Erau împotriva lui Bibescu, voiau să-l răstoarne din scaunul domniei?

— Apoi ce să spui?... Nu crez că erau împotriva
35 domnitorului... Așa... nu știu cum să-ți spui... Că vorba aia, ce au clăcașii de la Islaz cu vodă Bibescu de la București...? Dar erau împotriva proprietarilor de moșie, a copiilor lui Bibescu. Știți că toată partea asta de țară oltenească dintre Olt și Dunăre... acolo
40 spre Gura Oltului, a fost moșie brâncovenească... a lu

Zoe Brâncoveanu, nepoata marelui ban Grigore... adică înfiată, că era înfiată de el și măritată apoi cu Bibescu... pe atunci logofăt al Credinței, ori așa ceva... Prin 1837, această Zoe Brâncoveanu a dat poruncă
5 să fie adunați la un loc clăcașii de pe șapte sate, de la Gura Oltului, spunînd că prea sunt risipiți și că nu se poate face orînduială... Și avea dreptate. Nu e bine să ai clăcași risipiți pe două poște jur-împrejur... Cu șapte vechili și era greu să le vie de hac... Oamenii
10 fugeau pe urmă și de bir, spre necazul stăpînirii. Cînd îi căutai se ascundeau prin zăvoaie și ostroave... Așa a făcut în 1837 satul ăsta, ce se cheamă Islaz ... Dar, adunați aci, oamenii erau tare nemulțumiți, că acum li se dă pămîntul învoit pe seama lor departe tocmai la
15 o poștă de sat, căci așa venea, cel din jurul satului rămînînd pe seama administrației brâncovenești... Firește, tot clăcașii îl lucrează și pe acela, dar al lor e, cum spui, la o poștă și mai bine. Cînd s-a înființat satul ăsta Islaz, că s-a înființat chiar pe islazul moșiilor,
20 acum unsprezece ani zic, ca să-i împace, Zoe Brâncoveanu le-a făgăduit că le face o biserică nouă și școală, și că le face tîrg... Tîrg le-a făcut... că e și afacerea moșiei, vedeți dumneavoastră, dar biserică și școală nici gînd... Acum, nici să vrea biata femeie, n-ar mai
25 putea să facă nimic, căci după cum știți, bărbatu-său a închis-o într-o casă de nebuni, ca să se poată însura cu Văcăreasca asta a lui, de zic toți că e grozav de frumoasă. Eu n-am văzut-o. Satul nu are decît vechea bisericuță de-i zice a Măglașului, chiar pe malul Dunării...
30 Eu o știu, că precum v-am spus, am fost acolo... Adunînd prea mult năduf, oamenii s-au răzvrătit[1], după cum știți, și au pornit cu năvală mare spre partea asta a țării... Cu greu au fost opriți, d-aia a trimis Magheru acolo pe zapciul ăsta de care vă vorbesc și care e om

35 [1] Se referă, probabil, la răzvrătirea țăranilor din 1845, cînd la Islaz în jur de 300 de clăcași s-au strîns pentru a porni spre București cu jalbe către domnitorul G. Bibescu. Țăranii răsculați au fost însă opriți cu violență din drum de dorobanții veniți la ordinul expres al subcîrmuitorului județului Romanați
40 (cf. N. Iorga, *Studii și documente*, vol. XI, București, 1906) (n. ed.).

de inimă... Eu vă povățuiesc deci să mergeți la Islaz... Vă veți strecura cum veți putea pe drumul ăsta al olacului, că sunteți plecați de aseară și oricum e greu să vă ajungă... Dacă sunt cumsecade căpitanii ăștia de poștă, chiar astăzi după-amiază suntem la Islaz, că mai avem de călcat opt poște, adică zece-unsprezece ceasuri de drum.

Ștefan Golescu fierbea încîntat de această întoarcere neașteptată a lucrurilor. Își mîngîia bărbuța și îi jucau ochii în cap, privindu-l cu înțeles pe Eliade.

— Așa vom face, stimate domnule... Vom asculta povața dumitale... Nu ne mai oprim nicăieri... Mergem de-a dreptul la Islaz... Dacă ziceți că zapciul e om cumsecade și că ne putem ascunde în ostroave, e tot ce ne trebuie nouă... Așa vom face.

Fața conabie, cu barba aspră, a lui Turnavitu străluci ca vinul, de plăcere.

— Așa să faceți, boierilor... Și nu vă supărați... Asta să vă fie învățătură de minte cu revoluția... Ați văzut zăpăceala popîndăilor.

— Așa să fie și să nu mai vorbim despre asta. Avem destule altele de vorbit. Nu-i așa, frate Eliade?

— Destule... destule... mai ales că, iată, am ajuns și la conacul poștei, mormăi îmbufnat Eliade.

Conacul de poștă între satele Ghimpați și Naipu era într-un fost han de pe partea stîngă a drumului. Fusese destul de greu de găsit conace potrivite la o poștă unul de altul, căci noul drum de olac fusese făcut în grabă, Bibescu nemaimulțumindu-se să treacă pe vechiul drum de la Rușii-de-Vede, ci făcuse o legătură mult mai scurtă, prin Alexandria, cu Turnu Măgurele și deci și cu Islazul. Era un han cuprinzător, dar cu acoperișul de stuf, pleoștit, cu prispă țărănească în curtea cea mare, plină cu grajduri, hambare, șoproane cu căruțe de poștă și potcovăria nelipsită la orice conac al menzilului. Nefiind aci răscruce de olac, n-avea decît vreo treizeci de cai și doar două odăi pentru călători. Și cu toate astea era zarvă mare, căci erau vreo opt surugii cu familiile lor, căpitanul de poștă, argații, potcovarii, ba și o odaie pentru dorobanți.

Nu avură nici o bătaie de cap cu schimbatul cailor, și după ce luară o gustare la masa de umbrar din fața hanului, că erau cu stomacul gol, porniră înainte, iar cel mai bucuros fu acum Eliade, care așteptase cu
5 inima strînsă să vadă cum ies lucrurile.

Mergeau mereu prin codru, aci rărit ca o dumbravă, aci încîlcit în șleaurile de margine, coborînd și urcînd prin vîlcelușe molatice. De cînd cu poșta, satele se înfiripau, tot rare, de-a lungul olacului, pînă spre
10 Alexandria, care și ea era întemeiată ca oraș, abia de cîțiva ani, de Alexandru Ghica, de la care-și luase numele.

Trecură și de conacul din apropierea Vităneștilor tot atît de ușor, și nu fără plăcere, căci era o zi de iunie,
15 însorită, dar cu dogoarea potolită de suflarea codrului. Caii odihniți duceau brișca în trap viu, cu rare clipe de odihnă. La Alexandria, unde ajunseră către ceasurile nouă dimineața, lucrurile se încurcară. Din capul locului căpitanul de poștă le spuse că n-are putință să
20 le dea cai înainte de trei ceasuri, că trebuie să dea drumul mai întîi olacurilor de rînd, obștești, și apoi va îngriji de cei care călătoresc cu trăsurile lor, fiindcă odată cu olacul obștesc merg și hîrtiile Vorniciei. Mai roșu de mînie decît era la față de obicei, serdarul Turna-
25 vitu nu se putea face, dar acum barba scurtă, sură și aspră îi era zburlită ca țepii unui arici. Conacul poștei era tot un fost mare conac boieresc și părea un fel de culă străveche, cu ceardac mare adăugat de curînd în față, cu vreo douăsprezece odăi de călători numai la
30 catul de sus, întins pe patru fețe, pe cînd jos erau odăi de-ale canțălariei, magazii cu hamuri și cele trebuincioase poștei, cum și cîrciuma cea mare a hanului, la care se intra pe din dos. Conacul n-avea curte, era în cîmp deschis din toate părțile, iar nenumăratele aca-
35 returi, grajduri și hambare alcătuiau în jurul lui un fel de tîrg. Potcovăria, într-un șopron înnegrit de fum, avea două rînduri de foale și de nicovale, la care meșterii tuciurii lucrau de zor. Dar nu numai că părea, ci era chiar tîrg adevărat în jurul conacului, căci se înfiin-
40 țaseră vreo patru cîrciumi potrivite și pe pungile mai

nevoiașe și erau tot soiul de tarabe cu de-ale mîncării, acum în iunie, și cu grămezi de cireșe, care erau cam pe sfîrșite, dar și cu vișine, care erau încă prea acrișoare.

După ce-i puse pe tovarășii săi de drum la adăpost într-o odaie de sus a hanului, pînă la plecare, Turnavitu se duse la grajduri să vadă cum stau lucrurile. dacă l-a mințit ori nu căpitanul, spunîndu-i că nu are cai.

Cele ce văzu îl făcură să spumege de furie. Într-un singur grajd erau vreo paisprezece cai, într-altul vreo douăzeci... În sfîrșit, într-un grajd mai nou, bine închis, descoperi alți opt cai voinici, cu părul lucios, nechezînd nerăbdători între stănoage. Se întoarse cu o falcă în cer și una în pămînt la căpitanul de poștă, care, toropit de căldură, descheiat la gît, cu doi cinovnici lîngă el, făcea tot felul de socoteli.

— Căpitane Fotachi... Kir Fotachi... se poate să-mi faci dumneata mie una ca asta? Mie, arvanit de-al dumitale...? Mie, care am jucat cu dumneata la nunta Aglaiei?

— Boierule, ce vrei să spui? De ce ești atît de mînios? Uite, nu pricep... Să mă bată Dumnezeu dacă pricep ceva, se mira căpitanul conacului, mai mult așa, din comedie, căci bănuia pricina furiei lui Turnavitu, iar pe altă parte era obicinuit cu astfel de plîngeri mînioase, ba uneori, cînd erau boieri mai mari, chiar cu beșteleli afurisite.

— Să-mi spui dumneata mie, căpitane, că nu ai cai de schimb?... Să mă ții în drum, cînd pe mine mă așteaptă treburi grabnice?... Uite, la asta nu m-am așteptat din partea dumitale. Zău, una ca asta nu mi-a putut trece prin cap... Și unde pătimesc o astfel de rușine? La Giurgiu? La Găești? La Brăila?... Nu, la Alexandria, la doi pași de conacul meu, aici unde am prieteni, care va să zică...

— Dar dacă n-am cai... N-am, boierule... Mă jur că n-am...

— Ei bine, cum poți să spui asta, cînd eu am fost, acum chiar, prin grajduri și am numărat grajd cu grajd

caii? Cum poate un arvanit să spuie un asemenea neadevăr? Numai în grajdul acoperit cu paie ai douăzeci de cai...

— Da' ce înseamnă la mine douăzeci de cai, cînd eu trebuie să dau cai de olac de două ori în aceeași zi, spre București, spre Turnu Măgurele, spre Pitești și spre Zimnicea... Șaisprezece cai din ăștia abia au sosit de pe drum... N-ai văzut cum curge apa de pe ei?

— Și cei din grajdul de pe malul Vedei? Sunt șaisprezece cai acolo, se văită amărît Turnavitu. Sunt șaisprezece cai... Și ăia au venit de pe drum?

— Vai de capul lor... Ăla e un grajd de cai bolnavi, cu picioarele stricate. Sunt vreo șapte mîrțoage bătrîne, care mănîncă ovăzul degeaba.

— Ei, asta-i, parcă dumneata le dai ovăz să mănînce? insinuă bătrînelul conabiu, care știa apucăturile căpitanilor de poștă.

Aici însă căpitanul Fotachi se înfurie de-i înăbuși mustața groasă vorba, că abia se înțelegea ce spune, dar nu a putut să-l convingă pe Turnavitu că dă ovăz cailor olacului, cînd acesta știa bine unde merge acest ovăz. Apoi își șterse favurizii de nădușeală.

— Și pe urmă, kir Fotachi, ai în grajdul învelit cu tablă opt cai voinici, care se zbenguie între stănoage... de dorul drumului... de ce nu mi-i dai?...

— Ăia nu se poate, îmi pare rău... da' ăia nu se poate, boierule...

Atunci Turnavitu se apropie, conspirativ, de căpitan, peste masă.

— Poate că nu te-ai uitat cu luare-aminte cum e pusă pecetea pe hîrtia mea... Ia uite aici. Și-i întinse energic peticul de hîrtie cu iscălitura și pecetea de pe el... Asta-i iscălitura banului Dumitrache... și aici... în colțul ăsta...

Contracciii otcupului poștelor — ai menzilului — aveau obiceiul să facă pentru căpitanii de poștă felurite semne, potrivite unor înțelegeri de dinainte, care arătau că solicitantul cutare ori cutare nu trebuie lăsat să aștepte.

La acestea, kir Fotachi îi răspunse cu încăpățînare, vorbindu-i cu mustața de prisos împinsă în urechea lui, căci pe fereastră venea din oborul conacului o larmă asurzitoare care ar fi împiedicat pe oricine să audă ce vorbeau...

— Boierule, caii ăștia nu vi-i pot da... Să-mi crape ochii dacă vi-i pot da... Și-și mușcă limba mîniat că a jurat. Îmi pare rău, dar nu-i pot da...

— Cum să nu mi-i dai, kir căpitane?... Dumneata știi unde mă duc eu?... Se hotărăște acolo viața mea și a copiilor mei...

— O să aveți timp să ajungeți la Turnu... încă azi după prînz.

Aici, din greșeală, Turnavitu se grăbi:

— Păi, vezi că nu merg la Turnu... Și era cît p-aci să-i spuie unde merge, dar își dete seama la timp că nu trebuie să știe nimeni pe ce moșie a pus ochii ca s-o ia în arendă; șovăi, și spuse la întîmplare alt nume în locul Grojdibodului... Merg... merg la Islaz... Trebuia să fiu acolo înainte de cinci ceasuri negreșit...

— Boierule, nu vă supărați... n-o să se răstoarne lumea dacă n-o să fiți la Islaz astăzi la cinci ceasuri... Mai e zi și mîine și poimîine. Cine vrea să facă afaceri serioase vă așteaptă... Uite, eu vă făgăduiesc că a dintîi trăsură care pleacă va fi a dumneavoastră.

— Atunci dă-mi caii din grajdul acoperit cu tablă.

Aici, kir Fotachi se apropie încă și mai plin de taină și îi șopti picurat în ureche:

— Ăia sunt schimb domnesc... Te rog să nu scoți o vorbă, că e lucru de taină... Trece un aghiotant domnesc împreună cu marele vornic Băl-Ceaurescu de la Zimnicea spre București.

Dintr-o dată Turnavitu tresări speriat și respectuos, în timp ce căpitanul Fotachi își mîngîia favuriziì, nădușiți și de atîta discuție, avînd aerul că spunea... ca unui prieten:

— Păi, vezi, cînd îți spui io? Dar să știi că afară de caleașca lor... a dintîi pleacă brișca dumitale...

— Cît vom întîrzia?

— Nu ştiu... poate un ceas, poate două... poate chiar trei... Dar nu pleacă nimeni înainte, asta ţi-o spui eu...

Turnavitu făcu socoteala timpului și, văzînd că înainte de ceasurile unu nu vor putea pleca, se duse, cu- 5 prins de poftă, căci era un mare mîncău, să poruncească la crîşma hanului o masă pe cinste, căci văzuse pește proaspăt și raci vii aduși de subt scorburile de subt malul Vedei.

Între cei care făceau larmă prin oborul conacului, 10 era — cine ar fi crezut? — și vînjosul și negriciosul lipcan Damian Tabacu. I se spuse că pîndește să vie căruța poştei spre Găești un sătean de la Zăvoiu Dihorului. Tot drumul se gîndise cum să-i trimită vorbă lui tată-său să fie neapărat în București înainte 15 de miercuri. Prilejul i se părea cum nu se poate mai potrivit.

— Mă... ăla... dă la Zăvoiu Dihorului... strigă el prin oborul conacului.

— Mă, tu ăla dă la Zăvoiu Dihorului, îi luau alții 20 strigarea, ducînd-o mai departe, mă... te caută, mă, un lipcan, care o fi dă la Zăvoiu Dihorului și el...

În pragul cîrciumii hanului apăru o femeie, ca de patruzeci și cinci de ani, voinică și cu fața bălană, dar puțin de tot ciupită de vărsat, și cu ochii cam apro- 25 piați... altfel frumoasă. Era cu obrajii albi, încinși de căldură, și cămașa de in îi lăsa gîtul gol, iar prin gura cămășii i se ghiceau sînii încă tineri.

— Ce-i cu Zăvoiu Dihorului? întrebă ea cu glas plin.

30 Cineva îl arătă pe Damian Tabacu, care tocmai găsise și el pe cel pe care-l căuta, și se arăta a fi sătean încălțat cu cizme și cu pieptar găietănat peste obicinuita cămașă lungă în poale.

— Uite, lipcanu ăla caută pă unul dă la Zăvoiu Di- 35 horului...

— Ia... cheamă-l încoace... îi spuse ea omului în picioarele goale, ca să-l lase pe el să strige:

— Măi, lipcanul ăla, te cheamă hangioaica.

Damian se apropie nedumerit și odată cu el veni și săteanul încălțat cu cizme, care purta pieptar găietănat cu negru.

— Ce treabă ai dumneata cu cel dă la Zăvoiu Dihorului?

— Păi sînt dă p-acolo și io...

— Dumneata ești dă la Zăvoiu Dihorului? întrebă hangioaica rezemată de usciorul ușii și măsurîndu-l din cap pînă în picioare.

— Da... adică... am fost...

— Al cui ești?...

Damian șovăi o clipă, întrebîndu-se dacă să spuie ori nu, apoi răspunse cu ochii într-o parte, dibuind cuvintele:

— A lu Toma Panduru.

Aici hangioaica încremeni... și ochii i se împăienjeniră de lacrimi... Încerca zădarnic să vorbească, fiindcă în același timp i se uscase dintr-o dată gura.

— Ești cumva Tudose?... Tudose a lu Toma?

Damian șovăi iar:

— Acum nu-mi mai zice Tudose. Acum îmi zice altfel...

— Da' ești fecioru lu Toma, nu? Cum semeni, Doamne, cum semeni cu el...! Doar nasu nu-i atît de ascuțit, îi spuse muierea, acum cu glasul dezlegat, moale și topit de duioșie.

— Unii zic că nu prea semăn cu tata... că semăn mai mult cu unchiu Miai...

Ochii mici ai femeii luceau umezi.

— Cu el... Cu Miai... Și ca să-și biruie tulburarea se-ntoarse spre celălalt: Și dumneata al cui ești? Zici că ești tot din Zăvoiu Dihorului?

— Nu, io sînt pîrcălabu Cristea Fătu dă la Salcia. Da' o să trec spre seară prin satu ăla.

Damian o cercetă cu luare-aminte și nu pricepea de unde îl cunoaște femeia pe taică-su.

— Dar dumneata dă unde cunoști satu că nu știu să fii dă p-acolo?

Femeia oftă cu privirile pierdute așa, spre cerul albastru, aprins de arșiță, de se simțea zăpușeala și subt umbrarul de frunze.

— Am fost p-acolo... am avut și io rude în satu ăla. Dar dă mai bine dă douăzeci și cinci dă ani n-am mai călcat p-acolo... Întîrzie mult cu privirea în gol, apoi rosti rar, șoptit: Sînt Petruța... Rămase cu mîna ridicată pe usciorul ușii și după un timp sfîrși îngîndurată: Poate că ai auzit dă mine... Petruța... Ochii înrourați nu voiau să mai asculte de ea și rămaseră încremeniți spre o vedenie de demult care era numai a lor... Apoi se întoarse parcă dezmeticindu-se: Da' stați jos la masă, o să vă cinstesc cu o ulcică dă vin! Cum bărbatu-su ieșea din pivniță, cu o oală cu vin rubiniu, îi spuse arătîndu-i pe cei doi: Flăcău ăsta e dă la Zăvoiu Dihorului. Stați jos că vă aduc și ceva dă luat în gură.

Damian știa că mai are un ocol de făcut, că nu are timp să stea.

— Io nu pot. Trebuie să mă repez puțin pînă la Piatra, am dă dus ceva acolo.

Petruța, mereu îngîndurată, vru să-i fie și aci de folos:

— Și pă cine cauți la Piatra? Poate să-l cunosc.

— Nu crez că-l cunoști... P-un țăran d-ai noștri, pă unu Gligore Hergă.

Muierea voinică izbucni în rîs:

— Să nu-l cunosc pă Gligore Hergă? Dar cine naiba nu-l cunoaște între Zimnicea și Alexandria pă Gligore, nebunu ăla care gîtuie lupu cu pumnu? Stai jos și te răcorește, că o să ai timp destul să-l găsești... Cum o să te duci iar flămînd? Cînd ai plecat din București?

— Azi-noapte. Sînt cu un tovarăș.

— Azi-noapte? se cruci femeia. Și ați călcat dă azi-noapte pînă acu patru poște?

— Păi cum vezi, am venit.

Ea clătină din cap:

— Ați prăpădit caii stăpînirii... Ăștia nu trebuie să-i mai scoateți din grajd o zi și-o noapte, că pă urmă trebuie să-i duci în cîrcă... Stai jos și te omenește cu ceva

d-ale mîncării și p-ormă om vedea ce-om face... Strigă-l și pă tovarășu dumitale.

Damian porni să-l caute pe Mitru, dar după un pas se răsuci cu oarecare îndoială pe piciorul stîng și veni lîngă femeie, ca și cînd i-ar fi trebuit timp ca să rumege gîndul spunîndu-i sfios:

— Petruța? Eu am auzit dă dumneata... Vorbesc oamenii și acum. A fost atunci o nuntă... așa vorbesc...

Petruța rămase pe gînduri. Capul ei, acum mai frumos ca atunci, înfășurat în tulpan alb se lăsă moale pe umărul stîng.

— A fost o nuntă cu păcat...

*

Tocmai atunci intra cu zgomot pe maidanul conacului, stîrnind praful, împrăștiind gîștele și izgonind din băltoacă porcii, o caretă cu opt cai. Surugiii luară ocolul în goană, pocnind din harapnice, strigînd la oameni. Unei femei, de spaimă, îi scăpă din mînă o pereche de pui roșcați, pe care-i adusese spre vînzare. Fu un soi de freamăt în tot conacul. În jurul caretei alergau patru dorobanți călări. Căpitanul, speriat, venea în goană el însuși, în timp ce careta se opri subt un stejar rotat, ca să fie la umbră. Era prăfuită toată, și cînd se puse scărița, coborî mai întîi o femeie bălaie nespus de frumoasă, care purta o rochie verzuie și pe cap o pălărie de pai ridicată frumos deasupra frunții. Un voal de muselin, cît un cearșaf de fire de păianjen, o acoperea toată din cap pînă în picioare. După ea coborî un boier voinic, cu barba scurtă împărțită în două, îmbrăcat într-un anteriu verde, avînd pe deasupra o lebadea roșie. Cel din urmă coborî un colonel negricios și zvelt, în uniformă strînsă pe trup, cu ceaprazării de aghiotant domnesc. Hangioaica le aduse în grabă chiar subt stejar, pe o măsuță cu picioarele bătute în pămînt, o tavă așternută cu ștergar de borangic, pe care erau chiselnițe cu șerbet de trandafiri și căni de cleștar cu apa rece. Știa de altădată gustul marelui logofăt: și lui îi adusese o dulceață de boabe acrișoare și coarne roșii. De sus, de la fereastră, cei trei tovarăși de drum priveau cu multă

curiozitate. Ștefan Golescu, cu mîna rezemată de peretele văros, clătina mereu din cap:

— Fata asta, după ce l-a nenorocit pe nepot, o să-l facă neom și pe unchi.

Eliade, care știa de asemeni, ca tot Bucureștii, de patima unchiului pentru nepoată, întrebă malițios, strîngînd în jurul lui halatul cafeniu, căci se dezbrăcase ca să se odihnească mai bine:

— Întrebarea e cum se împacă marele logofăt cu aghiotantul ăsta frumos, care e nedespărțit de ea?... Auz că ofițerul ăsta o s-o ia de nevastă... Pesemne că s-au dus să-i arate zestrea, pe care crede că o s-o scoată de la Hristache.

Fu nevoie să-l lămurească și pe serdarul conabiu la față, care-și mîngîia admirativ barba scurtă și aspră, privind cunoscător spre tînăra boieroaică atît de frumoasă:

— Este o artistă din București, frumoasă, după cum vedeți, domnule Turnavitu. Și colonelul ăla este un aghiotant domnesc. Ăla-i logofătul Băl-Ceaurescu, îl cunoști, nu?

Într-un sfert de oră caii fură schimbați cu cei din grajdul acoperit cu tablă, iar cei trei, răcoriți acum, se urcară iarăși în caleta, care porni dintr-o dată ocolind, speriind totul în cale, cu cei opt cai ai ei. Cei patru dorobanți fuseseră înlocuiți și ei cu alții.

Tocmai atunci se adusese în odaia mare și răcoroasă și masa poruncită de Turnavitu: raci, rasol de lin cu mult untdelemn, morcov și boabe de piper, pui la frigare și plăcintă cu nuci, cum se făcea pe acolo pe Vedea, precum și vin rece scos de la beci, iar oamenii se apucară să mănînce în grabă, ca să și ațipească un ceas măcar, înainte de a porni iarăși la drum.

Jos, subt umbrarul hanului, Petruța, după ce pîrcălabul Fătu plecase cu cărucioara poștei, îi sfătuia pe cei doi, pe Damian și Mitru, care se înfruptau și ei dintr-o strachină cu ghiveci sîrbesc și o ulcică de vin, cum e mult mai bine să facă, pentru ca să ajungă mai ușor la Piatra. Aveau să lase caii să se odihnească la conac pînă a doua zi dimineața, și se vor odihni o țîră și ei.

Așadar, vor pleca numai către chindie cu căruța poștei de Turnu, că le face ea rost de locuri pînă la conacul vecin, la Furculești. De acolo, mai au pe valea Călmățuiului un ceas, mult două, cu piciorul. Vor dormi la
5 Piatra, iar a doua zi vor găsi pe la prînzul cel mic caii porniți cu poșta de dimineață, care vor aștepta la conacul de la Furculești... De acolo mai au o poștă pînă la Turnu... sau unde vor ei să se ducă. Înainte de a porni cu brișca, întrebați, Ștefan Golescu și Eliade încuviin-
10 țară acest lucru, socotind că nu va fi nevoie de cei doi la Islaz, înainte de miercuri.

★

Călătoria celor doi căuzași și a serdarului, peste cîmpia întinsă dintre Alexandria și Turnu Măgurele, fu
15 pentru ei o grea încercare. Soarele încins de nămiază îi lovea drept în creștet, iar pe două poște și mai bine, aproape patru ceasuri de drum, nu văzură un copac măcar, în afară de păduricea din vîlceaua îngustă de la Furculești. Lanurile de grîu care dăduseră în copt în-
20 cremeniseră și ele, aurii, nemișcate subt cerul de un albastru îndepărtat și sticlos. Singurele viețăți pe care le întîlniră o bucată de vreme erau popîndăii lunguieți, care tăiau speriați drumul trăsurii, cum și rare stoluri risipite de ciori. Abia după Ologi întîlniră care dejugate
25 ici și colo, îndepărtate mult unele de altele. Opriră lîngă un astfel de car cu boi dejugați, unul rumegînd în picioare, altul lungit lîngă proțap. O fetiță în picioarele goale și crăpate îi lămuri că tocmai pe aici, departe de sat, li s-a dat de către boier pămînt pentru pîine
30 clăcașilor. Aproape de Turnu Măgurele întîlniră și un suhat fără pic de umbră, pe care pășteau cai mici, cu burțile mari și șolduri ascuțite. Încremeniseră și ei, cîte doi, cap la coadă, ca să-și facă umbră.

În fracurile lor, cu pantofi de lac înguști, cu gulere
35 înalte scrobite, Ștefan Golescu și Eliade fierbeau, toropiți în propria lor nădușeală. Nici nu mai vorbeau de istoviți ce erau, ci mai mult moțăiau. Îi trezi Turnavitu, lac de apă și el, arătîndu-le în zare o umbră albăstrie.

— Am ajuns, boierilor... Am ajuns la Turnu. Uite, acolo e Dunărea. Umbra albăstrie tot creştea, se făcea treptat verzuie, pînă cînd apăru ceva ca un deal lung şi destul de ridicat. Ăla e malu bulgăresc, îi lămuri mai departe seradrul conabiu, ştergîndu-se crunt de năduşeală... Jos e Dunărea, între arătările acelea de verdeaţă.

— Parcă te apropii de dealurile de la Goleşti, spuse mirat Ştefan Golescu. Dar astea sunt ceva mai înalte şi mai pietroase... Dar, drept să-ţi spui, Dunărea tot n-o văz.

— Fîşia aia îngustă ca o sabie, care luceşte în soare... Malul acesta muntos începe cam de aici, din dreptul Flămîndei, şi ţine mult, pînă dincolo de Corabia.

Gîndul că se apropie sfîrşitul călătoriei îi făcu să se mai dezmorţească. După un timp nu mai văzură nici malul bulgăresc, ci numai turlele bisericilor din Turnu Măgurele, înecate în verdeaţă.

Avură noroc şi găsiră aci la Turnu cai de schimb numaidecît. Erau nişte căluţi căpăţînoşi, groşi ca pepenii, care parcă zburau printre tarlalele de porumb pe un şleau gloduros şi cu făgaşuri lung împletite. Nu întîlniră de-a lungul Dunării, spre Islaz, numai tarlalele de porumb, de pe acum ridicat pînă la brîu, ci şi lanuri de grîu tot atît de înalte, care-şi aşteptau secera.

Dar ceea ce minună mai mult pe cei doi căuzaşi fu că de la o vreme trecură numai printre vii cu frunza lată cît palma, de o parte şi de alta a drumului. Şi mai văzură încă şi alte roade ale pămîntului, chiar în această întîie jumătate a lunii iunie.

Văzîndu-le mirarea, Turnavitu le spuse rîzînd:

— Aşa e lunca Dunării, boierilor. Pe-aici, că prin alte părţi e numai nisip. Nilul... Ce mai încoace şi-n colo, valea Nilului... Dar şi cînd îneacă totul, Doamne, Doamne...

— Bine, dar vii aşa de frumoase pe-aici? Via cere un pămînt mai pietros, îşi aminti Ştefan Golescu de viile lor din Dealu Mare, de la Florica.

— Ştiu eu, boierule? ridică din umeri Turnavitu. Se vede că aduce Dunărea asta şi nisip cumva. Ceea

ce știu e că Brâncovenii au ținut ca la ochii din cap la colțu ăsta de țară.

Acum se vedea bine de tot malul bulgăresc ca un lanț de dealuri, ba ici-colo se zăreau și căsuțe aciuate pe el. Apa Dunării, tot nu se vedea, dar lăsară pe stînga numeroase bălți în care călcau rar, singuratice și gînditoare, berze albe cu negru. Cîteva capre roșii erau în apă pînă mai sus de burtă și pășteau vlăstari. Eliade nu mai văzuse capre care să pască în mlaștină și pare-se că nici chiar Turnavitu, că se mira și el.

Trecură Oltul, care aici are lățimea și încetineala unui fluviu gălbui, pe un pod umblător. Întîi patru cai, și ei pe jos, apoi brișca goală și cei trei oameni. După mai puțin de un sfert de poștă întîlniră niște corturi, de unde li se făceau semne cu mîna. Era compania căpitanului Pleșoianu [1], care făcea paza de-a lungul Dunării; căpitanul pusese să se facă tabăra aici de trei zile ca să fie în calea poștei. Satul însuși nu se zărea.

— Ai văzut, frate, că am ajuns înainte de asfințitul soarelui? îl întrebă biruitor Ștefan Golescu pe Eliade.

— De ajuns am ajuns, domnul meu, nu zic ba... da' dacă nu aveam norocul să-l întîlnim pe acest om cumsecade, am fi fost poate și azi prin mlaștinile Neajlovului, răspunse Eliade, nu fără să-și amintească de spaima trăită după sălciile scorburoase.

Se îmbrățișară cu dragoste, Turnavitu fiind la rîndul lui foarte mîndru că i-a scăpat pe cei doi de arestare.

— Așa cum v-am spus... treceți în ostrov, în ăl mare, nu în ăl mic... Și apoi în șoaptă: Și mai lăsați-o naibii cu revoluția aia...

---

[1] N. Pleșoianu (1805—1859), ofițer, după revenirea în țară de la studii (Paris) a intrat în armata națională cu gradul de sublocotenent (parucic) la reînființarea acesteia (1831). În 1836 a fost avansat locotenent. Pînă în 1848, an care îl găsește în garnizoana Caracal, N. Pleșoianu era maior, ca la cîteva zile după izbucnirea revoluției (16 iunie) să primească gradul de colonel (n. ed.).

De ieri de cînd au sosit, găsind aici şi pe Tell cu locotenentul Serurie, Ştefan Golescu şi Ion Eliade[1] n-au izbutit să vorbească, aşezaţi ca lumea, cu căpitanul Nicolae Pleşoianu. Cu umerii săi înguşti, înălţaţi,

---

[1] Din tabăra revoluţionară de la Islaz, în ziua de 8 iunie 1848, I. Heliade Rădulescu trimitea la Caracal lui Gh. Magheru o scrisoare deosebit de interesantă privind un moment decisiv în mersul precipitat al evenimentelor. Iată ce ţinea Eliade să fie cunoscut de Gh. Magheru, dar să se şi dezvinovăţească: „Trebuinţile şi interesele naţionale grăbiră lucrurile peste voinţele noastre. De nu se începea acum, causa era perdută. Aşa îţi vestesc că astă-seară picai în Islaz şi în numele Domnului începem." În continuare, găsim cîteva referiri precise care denotă cunoaşterea situaţiei din ţară, motivul prezenţei sale la Islaz şi indicaţiile date înainte de a părăsi capitala: „Tot întracea vreme se începe de altă parte la R. Vîlcii şi de alta la Ploieşti. În Bucureşti sunt toate gata. Sunt peste 3000 cunoscuţi ce aşteaptă semnalul nostru. Om s-a trimis în Constantinopole, altul la Paris şi la alte cabinete. Proclamaţia s-a tipărit, pe temeile ei se face secularea. Eu, de nu m-aş fi tras din Bucureşti, eram arestat. Prin urmare să nu mă defaimi că m-am grăbit. Isbînda e sigură; în Bucureşti nu e om, nu e boier să nu primească principele reformei. Însuşi turcul comiser ce este în Bucureşti nu le-a aflat nici copilăreşti, nici păgubitoare Porţii". (Reiese deci că Eliade cunoştea părerea lui Taláat-Effendi, n.n.). „Vodă or priimeşte, or nu; de va priimi, causa e cîştigată, de unde nu, cade, perde domnia, şi fericirea românilor nu se poate perde pentru interesele unui om.

Aşa, bunul meu amic, după cuvîntul ce mi-ai dat, adună îndată dorobanţii şi alţi armaţi. Noi pornim d-aci spre Craiova,

și iute ca spirtul, comandantul roatei a cincea e nicăieri și pretutindeni. I-a dus încă de cu seară în micul ostrov din fața Islazului.

— Căpitane, întrebă neliniștit Ștefan Golescu, pe 5 cînd erau în luntre, crezi că vom putea avea unde să dormim acolo în ostrov? Că noi suntem frînți de oboseală. De aseară suntem pe drum și e a treia noapte de nesomn.

— N-aveți nici o grijă, totul e pregătit... Nu veți 10 fi ca acasă, dar veți dormi. Mă mîrlanilor, vedeți să nu udați pînza asta, se răsti la cei doi soldați care vîsleau.

Într-adevăr, au găsit pe un grind al ostrovului maldăre de fîn, proaspăt cosit, pături și perne. Se înserase de-a binelea, și malul drept, înalt se ridica întunecat 15 asemeni unui duh al nopții. Era răcoare, căci adia un vînticel parcă plin de stropi de apă. Începuseră să se ivească în umbrele amurgului și roiuri de țînțari ca niște valuri mișcătoare. Apele grele învăluiau ostroavele, curgînd aproape, dar și departe în lățime, în ace- 20 lași timp. Patru focuri ardeau în cele patru colțuri ale îngustei tabere. La unul dintre ele, ostași iscusiți fierbeau un ceaun cît o căldare de albitură și caras, la altul se frigeau crapi mari la proțap, la cel de al treilea, la o groapă cu jeratic înfundată, era pus un miel la 25 copt, așa, hoțește. În sfîrșit, la cel de al patrulea, într-alt ceaun, ăsta cît un cazan, fierbeau mămăligă pentru douăzeci de inși. Vîlvătăile focurilor repezeau dîre de lumină pînă peste valurile acum domoale ale fluviului.

— Frate Pleșoianu, da'focurile acestea nu se văd în 30 tot lungul Dunării de pe mal?... Nu e cam... cum să spui?... și Eliade într-adevăr nu găsea cuvîntul potrivit ca să arate că îi e frică. Vezi...

— N-aveți nici o grijă! Nu e nici o primejdie. Totul 35 e orînduit cum se cuvine.

---

vino și d-ta a ne întîlni în drum, unde să formăm Guvernul provizoriu. De Comitetul din București s-a hotărît ca noi, cîtepatru, să facem guvernul și în numele nostru să se dea proclamațiea, adică M[aiorul] Tell, dumneata și Golescul, ce e 40 tot aci la Islaz, și eu. Să nu mai stai în cumpănă, că isbînda este a nației" (cf. Cornelia Bodea, *Între memorialistică și document*, în *Manuscriptum*, an. III, nr. 2, 1972) (n.ed.).

Atît spunea, și nimic mai mult nu putură scoate de la el. Căpitanul ăsta uscățiv găsea de prisos să le mai spună că și zapciul, care trimisese mielul, și căpitanul portului, care trimisese coșul cu pește, știau că Islazul are astă-seară cinstea să găzduiască pe maiorul Tell, care a venit să inspecteze compania a cincea și e însoțit de prieteni de-ai săi din București, că va fi bairam, nu glumă, timp de două nopți în ostrov. Zapciul vrusese să trimită și băutură și lăutari, dar căpitanul îi spusese că are trei soldați în companie, care la cobză și la scripcă bat orice taraf de lăutari.

Un soldat fusese trimis la Popa Șapcă la Celei de dimineață cu un bilet scris de mîna Pleșoianului după învoiala știută: „Ia-ți, părinte, Evanghelia și crucea, că mireasa e gata..." Și Popa Radu Șapcă, care pricepuse, sosi și el tot înainte de asfințit.

— Domnule căpitan, întrebă îngrijorat Ștefan Golescu, dar dacă zapciul a și primit vestea de la Vornicie și o să ne pomenim înconjurați la noapte cînd dormim?

— N-aveți nici o grijă, răspunse uscățivul căpitan, n-a trimis pe nimeni... Nimeni nu se va apropia de ostrov... Discutați aici liniștiți cît vreți, și culcați-vă fără grijă, cînd vă biruie somnul.

— Ce măsuri ai luat, căpitane? întrebă și maiorul Tell, autoritar, ca să-i liniștească pe Ștefan Golescu și pe Eliade. Dar și lui, căpitanul uscățiv îi răspunse la fel de zgîrcit la vorbă:

— Domnule maior, n-aveți nici o grijă... Totul e prevăzut și orînduit... Discutați în liniște despre Proclamație.

Maiorul, jignit, fu cît pe-aci să izbucnească mînios, dar își aduse aminte că el aci e numai musafir, că această roată a cincea aparține Regimentului I de la Craiova, că el n-a putut aduce din regimentul lui nici un om în ajutorul revoluției.

Și într-adevăr măsurile erau luate. Satul era înconjurat de sentinele care nu lăsau pe nimeni să treacă, fiindcă, anunțase căpitanul, în port e un caz suspect de holeră. Pe de altă parte, toată noaptea patrulară

luntrele în jurul ostrovului. Focurile au ars întreaga noapte, ca să-i apere de roiurile cumplite de țînțari, deși li se dăduse și trîmbe de pînză, ca să se învelească peste tot.

În cea dintîi noapte chiar că n-au discutat nimic, fiindcă picau de somn. Dar a doua zi și a doua noapte au tot pus la cale. Au orînduit festivitatea proclamării Constituției. Au hotărît lista noului minister. Au redactat textul unei scrisori către Bibescu, au discutat, dar la înțelegere adevărată n-au ajuns decît în parte. La sfîrșit, marți către miezul nopții, se înțeleseră totuși asupra cîtorva puncte. Adunarea va avea loc în oborul tîrgului, lîngă temeliile de curînd puse ale bisericii celei noi, căci moștenitorii Brâncovenilor fuseseră siliți să se ție de cuvînt și zidul bisericii se ridicase de o palmă de la pămînt. Mai înainte vor merge însă la casa zapciului, ca să proclame pentru ei, pentru cei inițiați, oficial revoluția și să se ia în stăpînire întîiul teritoriu revoluționar. De acolo, pe jos, cu preoții în odăjdii și cu Evanghelia în frunte, vor merge la locul adunării.

— Credeți că va fi lume, domnule căpitan? Să nu ne trezim singuri, vorbind ca năucii!? întrebă Eliade, grijuliu.

— Nici o grijă, frate! Totul este prevăzut și orînduit! răspunse uscățivul căpitan, tot fără chef de vorbă ca și pînă acum.

Cum să nu fie orînduit, cînd toate satele, ca și lumea din Turnu Măgurele, fuseseră înștiințate din vreme că miercuri 9 iunie se vor sfinți temeliile măreței biserici brâncovenești de la Islaz!

De cu seară începuse să se adune țărănimea. Veniră și tîrgoveți și vreo doi arendași de peste Olt. Către seară sosise și N. Alexandrescu, cumnatul lui Eliade, aducînd aproape o mie de manifeste cu Proclamația. Sosiră și cei doi lipcani, înzorzonați, Mitru și Damian. Eliade era totuși neliniștit că nu venise de la Celei și roata a șasea, al cărei comandant era chiar nepotul

său, locotenentul Zalic. Se acoperi în vălul de pînză, ca să nu-l supere țînțarii, și adormi totuși buștean.

★

Ziua de miercuri, 9 iunie, se vestea și mai călduroasă decît cea din ajun. Pe la șapte dimineața, cînd cei din ostrov se urcară în luntrile care-i așteptau, ceața nopții se ridicase de pe apele grele ale Dunării și soarele bătea atît de puternic în malul înalt bulgăresc, că rîpile de jos, ale dealului acoperit de pășune și pîlcuri de copaci sus, galbene de felul lor, păreau acum de cretă. Apele nisipii, netede ca o oglindă în dimineața asta, ca și verdele de tot felul al ostroavelor și al zăvoaielor, păreau încremenite ca într-o icoană fără margini, cît zarea.

Scoborîră chiar în fața bisericii celei mici, cu turle de lemn vopsite în roșu, a Măglașului. Fu nevoie ca soldații să tîrască luntrile cam zece pași pe uscat, căci malul îngust dintîi era noroios, și încă mai fu nevoie ca unii din oaspeți să fie puternic trași de mînă, ca să urce apoi și malul adevărat, o rîpă scundă, de un stat de om, căci lutul era lunecos.

În fața bisericii, Eliade, înfiorat, se închină. Ceilalți făcură la fel. Apoi el se opri locului și ținu, ca să zicem așa, întîia cuvîntare:

— Fraților, luați aminte, am trecut acest braț al Dunării și întoarcere nu mai este...

Tell luă poziția de drepți și salută. Pleșoianu și soldații care erau cu el făcură la fel.

Era un adevărat alai cînd o luară la dreapta, pe ulița cu globul uscat, printre bordeie, pe subt ramurile zecilor de duzi, pășind pe dudele negre căzute pe jos, pe care le striveau subt picioare, ca pe omizi.

— Acum e acum... ce facem cu zapciul, căpitane? întrebă îngrijorat maiorul Tell.

— Nici o grijă, domnule maior, totul e pregătit cum trebuie! îl asigură din nou Pleșoianu.

Lui Tell îi sclipiră ochii de mînie și își încleștă bărbia.

— Bine, asta mi-o spui de două zile... Am înțeles, el știe că am venit în inspecție... dar acum, peste cîteva

clipe, va afla adevărul. Şi atunci? Se opri îngrijorat... Uite, văz dorobanţi în faţa casei lui.

— Domnule maior, n-aveţi nici o grijă, totul e prevăzut... Lucrurile vor merge strună; mă duc acum să-mi pui şi eu mundirul de şmotru.

Într-adevăr, zapciul, un bărbat încă tînăr, cu mustaţa mică, neagră şi părul cărunt, le ieşi înainte împreună cu soţia lui, o femeie durdulie, îmbrăcată cu iie şi zăvelcă, dar cu maramă de mătase. Alături de ea era soţia căpitanului, aceasta însă subţirică şi negricioasă ca şi bărbatul ei, îmbrăcată în rochie de stofă verde, înzorzonată cu volane galbene, dar surîzînd încîntător cu toţi dinţii albi. De departe ai fi zis că e şi ea ca un lujer de floarea-soarelui, ca o parte din verdele, cînd negru, cînd galben, în care pluteau cu toţii în această dimineaţă de vară, altfel decît celelalte.

Cănţălaria era într-una din cele patru case din sat (căpitănia portului, administraţia moşiei, casa zapciului şi o cîrciumă), căci restul erau bordeie. Intrară, din căldura nesuferită de afară, într-o odaie destul de mare, dar atît de rece, că parcă au păşit într-o peşteră, căci aceste case erau făcute din pămînt bătut cu maiul. Eliade se minună de grosimea pereţilor, care de pe firida ferestrei şi a uşilor se vădeau a fi cam de un pas, pereţi ca de cetate. Zapciul îi lămuri că zidul se lucrează între două uluci de scînduri, între care se toarnă pămînt, bătut treptat cu maiul. Cînd scîndurile sunt date la o parte, zidul gros rămîne în picioare.

— Şi durează un astfel de zid? întrebă mirat Ştefan Golescu.

— Mai mult decît cel de cărămidă arsă. Iarna, odaia se încălzeşte ca un cuptor, iar vara e răcoroasă precum vedeţi, îi lămuri zapciul care zîmbea cu un soi de politeţe exagerată.

După ce nevasta zapciului aşeză pe masă tăvile cu dulceaţă de sacîz şi apă rece, ieşi din odaie, iar zapciul se făcu nevăzut şi el. Pleşoianu îi şopti soţiei sale să iasă de asemeni, şi după ce scrută cu privirea pe cei dinlăuntru, trecu în pas ostăşesc pragul, ieşi în curtea cu iarbă pe jos, unde era un pluton aliniat,

în ținută de smotru, cu mănuși albe. El însuși era, dealtfel, acum în aceeași ținută: chipiu negru, înalt, mundir strîns pe corp, centură aurie și epoleți mari. Dădu o poruncă scurtă. Un unterofițir înălță unul
5 din cele două steaguri tricolore, pe care le aduseseră, pe casă. Pleșoianu salută, plutonul prezentă arma. Apoi căpitanul intră pe ușa deschisă, prin care oaspeții dinlăuntru priveau cele de afară, în odaia cea mare. Îl urmă unterofițirul cu celălalt steag, care fu bine
10 așezat alături de masă, într-un fel de teacă de lemn, cu trei picioare jos. Salută din nou și spuse răspicat:

— „Dreptate și frăție"!

I se răspunse la fel, de toți laolaltă. Apoi mereu în atitudine ostășească proclamă cu voce bărbătească:

15 — Domnilor, vă găsiți pe întîiul colț eliberat al patriei noastre... Vă poftesc să țineți sfat și să constituiți întîiul minister constituțional al Țării Românești... Comanda de oaste a revoluției veghează asupra dumneavoastră.

20 Strigară „ura", plini de însuflețire, și se îmbrățișară cu ochii în lacrimi. Tell pofti pe căpitanul Pleșoianu să rămîie între „ai lui", să ia parte la deliberare.

Sfatul acesta dură cam vreun ceas, luîndu-se următoarele măsuri:

25 Se constituie un minister constituțional compus din preotul Radu Șapcă, Ștefan Golescu și Ion Eliade, Christian Tell și Nicolae Pleșoianu.

Preotul spuse o scurtă rugăciune și toți depuseră pe rînd jurămîntul pe Evanghelie și pe textul Procla-
30 mației.

Se numi cîrmuitor la Teleorman, ca să se asigure, în spate, orașul Turnu Măgurele, un prieten al locotenentului Serurie, profesorul Constantinescu. Apoi se redactă o lungă scrisoare către Bibescu, în care toată
35 lumea recunoscu mai tîrziu slova lui Eliade:

. . . .

„... Subsemnații, temîndu-ne ca mișcarea să nu degenereze în anarhie, văzînd că opiniunea publică se stringea în jurul

lor, s-au hotărît să se pună în fruntea unei mişcări de regenerare, al cărei ţel este menţinerea ordinei şi proclamarea voinţei poporului. Prin proclamaţiunea aci alăturată, ea cheamă tot Românul ca să ia parte la marea operă a regenerării; ea nu Te înlătură nici pe Înălţimea-Ta..."

. . . .

Această scrisoare urma să-i fie trimisă lui Bibescu pe cale administrativă.

Tell, acum ministru al oştirii, trimise ordin locotenentului Zalic să adune roata a şasea din Regimentul I, care era împrăştiată în jurul Celeiului, şi să iasă cu ea înaintea taberei revoluţionare, la Corabia.

Linia de mişcare a grupului revoluţionar fu stabilită astfel: Corabia, Caracal, Balş, Craiova. Discutară mult asupra acestui lucru, dar aci Eliade fu neînduplecat. Trebuie cucerită întîi Oltenia şi se va vedea apoi ce va fi de făcut.

În ajun, marţi dimineaţa, plecase un caporal foarte inteligent din compania lui Pleşoianu, căruia Ştefan Golescu îi dădu bani de drum ca să ia căruţa poştei şi să ajungă la Bucureşti, de se va putea miercuri dimineaţa, cu scrisori către Nicolae şi Alecu Golescu Albu, care să anunţe izbucnirea revoluţiei de la Islaz în ziua de 9 iunie. Se hotărî ca numaidecît astăzi, după adunarea din piaţa Islazului, să plece la Bucureşti şi cei doi „lipcani", Mitru şi Damian Tabacu, cu un raport viu, către cei din Bucureşti, despre mersul întîmplărilor.

Către zece dimineaţa se alcătui un mic alai în frunte cu steagul tricolor, urma Popa Şapcă, cu Evanghelia şi crucea în mîini, şi după el alţi doi preoţi, toţi trei în odăjdii, care se îndreptară spre locul adunării; Nicolae Alexandrescu, cumnatul lui Eliade, fiind cu braţele pline de pachete de proclamaţii, alunecă şi căzu pe covorul de dude negre risipite pe jos, căci treceau numai pe subt duzi. Se împrăştiară o parte dintre ele, şi multe fură luate în grabă de sătenii care se ţineau scai de sporitul alai.

Uliţa era dreaptă, deoarece moştenitorii Brâncovenilor făcuseră într-adevăr un tîrg cu uliţe aliniate,

umbrite toate de duzi, căci aveau planuri mari cu viermii de mătase, dar pe aceste ulițe clăcașii locuiau numai în bordeie, abia cu două palme de perete văruit de la pămînt pînă la acoperşiul aplecat tare, restul fiind îngropat. În port, căci satul avea o schelă, cu două punți de lemn, erau vreo două corăbii şi un şlep.

Oborul din mijlocul satului, unde se ţinea tîrgul, era mare și mărginit de bordeie, în afară de latura de la răsărit, unde era un fel de casă a satului, alături de care se puseseră temeliile bisericii celei noi. În fața acestor temelii erau cîțiva nuci bătrîni, rămași netăiați cînd se făcuse loc pentru clădirea bisericii, și în umbra cărora se așezase masa cu cele sfinte. Popa Şapcă se supără cînd văzu masa pusă la umbră și ceru să fie dusă numaidecît în mijlocul oborului în soare.

Acum, pe maidanul acesta pe care se ţinea tîrgul, e adunată pe patru laturi, încă din zorii zilei, o mare mulţime de săteni, tîrgoveți și militari, femei și copii. Şi vin mereu cete întregi de-a dreptul peste cîmpie ca să fie de față la sfințirea temeliilor doritului lăcaş. Într-o latură stă roata căpitanului Pleșoianu subt arme. Celelalte trei laturi sunt ziduri de clăcași cu fețele trudite, cu piepturile goale arse de suferință. Masa e înălţată pe un fel de podea, încheiată din bîrne de lemn, și deasupra ei s-a pus o față de masă de in, albă. Deasupra se află Evanghelia, crucea de argint, și alături un vas mare cu apă sfințită. În vreo douăzeci de sfeşnice, cu mai multe braţe, ard lumînări de ceară îndoite de căldura dogorîtoare a soarelui. Patru flăcăi ţin steaguri tricolore, care flutură în vînt la cele patru colțuri. Pe podea, lîngă masă, stau în picioare Eliade, Ştefan Golescu, Tell, Pleşoianu și vreo doi arendași și tîrgoveţi locali. Soţiile ofițerilor și a zapciului s-au aşezat pe scaune în faţa mesei. Un unterofițir pus de Pleșoianu spune în dreapta și în stînga țăranilor că boierii ăştia sunt comisia care a venit să le dea pămînt, că de aceea au fost chemaţi, nu pentru altele. Într-o clipă zvonul cuprinde mulţimea.

Slujeşte preotul ţăran Radu Şapcă şi alţi patru preoţi de mir. Poporul ascultă cucernic şi cu inima strînsă într-o vie aşteptare. După ce Popa Radu Şapcă sfinţeşte steagurile revoluţiei, Eliade iese mai în faţă, priveşte ca un Cezar mulţimea, aşteaptă să se facă linişte şi apoi citeşte cu o voce răsunătoare, monotonă totuşi şi obositoare, în sonoritatea ei, Proclamaţia:

— „Timpul mîntuirii noastre a venit; poporul Român se deşteaptă la glasul trîmbiţei îngerului mîntuirii şi îşi cunoaşte dreptul său de Suveran... Pace vouă, pentru că vi se vesteşte libertatea vouă!

Poporul Român se scoală, se armează, şi nu spre a se lupta o clasă asupra alteia... La această mare faptă a mîntuirii, tot Românul are dreptul de a fi chemat, nimeni nu e scos afară; tot Românul e un atom al întregii suveranităţi a poporului: sătean, meseriaş, neguţător, preot, soldat, student, boier, Domn e fiu al patriei..."

Profilul cu mustaţa mătăsoasă se ridică solemn, aşteptînd ecoul celor citite. Dar sătenii nu pricep ce e atomul... şi cum e cînd omul e atom. Grija lui Eliade pentru accentuarea monotonă a cuvintelor frumoase încurcă şi mai mult înţelegerea, căci încarcă fraza de accente inutile, care zăpăcesc pe ascultători.

— „...Scularea aceasta e pentru binele, pentru fericirea tuturor stărilor societăţii, fără pagubă vreuneia, fără paguba însăşi a nici unei persoane. Nu se cuvine a pierde cei mai mulţi pentru cei mai puţini, căci este nedrept; nu se cuvine iară a pierde cei mai puţini pentru cei mai mulţi, căci este silnic..."

Sătenii, toropiţi de căldura soarelui şi de lunga aşteptare, ascultă şi nu înţeleg cum vine asta. Nu pricep de ce au fost chemaţi. Au început să obosească. Se uită unii la alţii. Un ţăran, tînăr, amărît, în picioarele goale se întoarce spre vecinul lui, un bătrîn cu faţa brăzdată, care-şi ciuguleşte cu degetele fălcile umbrite de o barbă aspră şi căruntă, căci nu pricepe şi caută să dibuie, fără noroc, înţelesul:

— Neică Dumitre, ce-o vrea să spuie? Văz că nu zice dă pămînt...

— Taci, mă Stănică, și ascultă... nu fi mai breaz ca alții... Sunt aci fețe boierești... N-ai obraz!

— Să fie sănătoși, da' io plec acasă...

— Mă, nu te prosti și stai locului!

5 — „... Poporul Român decretă și hotărăște responsabilitatea miniștrilor și, cu un cuvînt, a tuturor fonctionarilor publici: și fiindcă neresponsabilitatea nu este un drept al nimănui, nici de moștenire, nici de învoire, prin urmare nimeni nu pierde nimic și hotărîrea popo-
10 rului e sfîntă..."

Popa Șapcă nu simte căldura toropitoare de mînios ce e. Nu pricepe ce rost are atîta vorbărie, care năucește pe țărani deopotrivă cu razele fierbinți ale soarelui, care izbesc în creștet. Îi vede uitîndu-se întrebători unii la
15 alții. Trece o barză stingheră de la baltă cu un pui de șarpe în cioc spre stuful de pe un bordei vecin, deasupra căruia își are cuibul. Oamenii se uită toți după ea. Eliade e frenetic în golul vorbelor, dar nimeni nu-l mai ascultă. Popa Șapcă îi șoptește lui Tell, căutînd un text
20 în *Evanghelia* legată în catifea, cu copci de aur:

— Noroc de barza asta pe care-a prins-o nămiaza, că altfel înțepeneau oamenii în soare.

— „... Poporul Român, în generozitatea și evlavia sa, se închină locurilor sfinte și va trimite și de acum înainte
25 la Sfîntul Mormînt și la alte așezăminte religioase untdelemn, tămîie, făclii și însăși bani, spre ținerea de școale, de preoți, spre lauda lui Dumnezeu..."

Popa Șapcă mîrîi ca să-l audă Tell:

— Școale de preoți? Unde? la Athos?

30 Dar Tell, într-o poziție militară afectată, nu asculta nimic, nici măcar Proclamația.

— „...Decretă ca prisosul veniturilor mînăstirești să fie al țării, spre dezrobirea și ajutorul celor săraci, și reclamă moșiile mînăstirilor închinate a le scoate de
35 subt orice mîncătorie..."

— Mai bine le-ar lua moșiile de tot... Ce-i aia prisos? mîrîie mereu încruntat Popa Șapcă.

Ștefan Golescu, căruia îi e grozav de cald în fracul lui cenușiu cu jiletcă groasă dedesubt, de i s-a muiat

de tot gulerul, îi răspunde indirect, fără să-l privească, întorcîndu-se spre Tell:

— E Proclamaţia pe care am votat-o toţi la mine acasă, dar parcă nu era atîta flecăreală în ea... Abia
5 aci se vede, cînd e citită cu voce tare, cît de goală e.

În clipa asta Tell se întoarce surprins către Ştefan Golescu arătîndu-i-l pe drumul cel mare, dincolo de mulţime, pe Dincă. Îşi caută loc, călare, să răzbată pînă în faţă. Cu toate că e frînt de oboseală şi de nesomn nu
10 se îndură să nu fie de faţă. Pînă la urmă dă calul unui soldat şi vine, greu, grav, la tribună, alb de praf.

A trecut aproape o oră de cînd vocea atît de sonoră şi teatrală a lui Eliade, monotonă, prin grija de a accentua orice cuvînt şi prin rostirea prea rărită, cade în gol,
15 cam la jumătatea drumului între el şi zidul mulţimii. Prin ce minune totuşi cînd ajunge la cele 22 de puncte, sumar redactate de Bălcescu, mulţimea tresare, se deşteaptă parcă. Poate unde aude cuvintele „pe scurt".

Oricum, monotonia este acum întreruptă, căci enun-
20 ţarea punctelor rostite răspicat: „unu...!" şi aşa mai departe, trezeşte luarea-aminte.

— „... Pe scurt, poporul Român, recapitulînd, decretă:

1) Independenţa sa administrativă şi legislativă, pe
25 temeiul tractatelor lui Mircea şi Vlad V., şi neamestec al nici unei puteri din afară în cele dinăuntru ale sale.

2) Egalitatea drepturilor politice.

3) Contribuţia generală (la impozite).

4) Adunanţă generală compusă de reprezentanţi ai
30 tuturor stărilor societăţii.

5) Domnul responsabil ales pe cinci ani şi căutat în toate straturile societăţii.

6) Împuţinarea listei civile — ardicarea de orice mijloc de corumpere.

35 7) Responsabilitatea miniştrilor şi a tuturor foncţiorilor în foncţia ce ocupă.

8) Libertatea absolută a tiparului.

9) Orice recompensă să vie de la patrie, prin reprezentanţii ei, iar nu de la Domn..."

40 Ştefan Golescu, care acum era atent şi urmărea textul ca să nu sară cumva Eliade din punctele lui Bălcescu,

văzu scris patrie cu literă mică, iar Domn cu literă mare și regretă din nou că au dat Proclamația s-o tipărească Eliade la Obor cu ortografia și cu nesfîrșita lui introducere.

— „10) Dreptul fiecărui județ de a-și alege dregătorii săi, drept care purcede din dreptul poporului întreg de a-și alege Domnul.

11) Gvardie Națională.

12) Emancipația mînăstirilor închinate..."

— Aha, făcu Popa Șapcă întorcîndu-se spre Tell, așa da... Da' ce-a urmărit atunci cu „prisosul" ăla al lui? Și de ce emancipată? Era mai bine să fi zis: lumea moșiilor dă la mînăstiri... Am fi auzit limpede bucuria țăranilor.

— „13) ...Emancipația clăcașilor, ce se fac proprietari prin despăgubire..."

Eliade citise acest punct mai încet, cu o adevărată repulsie. Se auzi însă un strigăt pripit din mulțime: „Cum?... Cum?" și după el o larmă destrămată, nedumerită.

Tell îi șopti sever lui Eliade la ureche:

— Mai citește o dată punctul ăsta...

Eliade întoarse nervos capul spre el, dar nu citi decît cînd larma deveni prea mare și nu auziră decît cei mai de aproape:

— „13) Emancipația clăcașilor, ce se fac proprietari prin despăgubire..."

— Așa... așa... se auzi deodată un tunet de voci.

Vuietul se potoli greu, căci ăi din fundul bărăganului nu auziseră, și un glas de buhai strigă de pe o latură:

— Mai zi o dată...

Atunci Popa Radu Șapcă rosti el cu un glas de tunet, care zgudui mulțimea:

— Să mîntuie dă robie clăcașii... să fac proprietari pă părticica lor dă pămînt.

Ca la un sfert de ceas încercă Eliade să vorbească mai departe, dar vuietul mulțimii în loc să scadă tot creștea și se tălăzuia. Sătenii se întorceau unii către alții, așa, numai ca să-și întărească lor înșile cele auzite, căci nu le venea să creadă vestea cea mare.

Moş Dumitru, cel cu barba aspră şi căruntă, se întoarse acum către Stănică, mîndru ca de o izbîndă a lui.
— Ei, mă Stănică, i-a zis dă pămînt? I-a zis...
— I-a zis bine, neică Dumitre... Ce să spui? I-a zis.
5 Bine că n-am plecat acasă.
În sfîrşit, Eliade putu citi mai departe:
— „14) Dezrobirea ţiganilor prin despăgubire..."
Mulţimea era veselă acum şi pornită pe aprobări zgomotoase. Iară fură deci strigăte de mulţumire.
10 — Dară... dară...
— „15) Reprezentant al ţării la Constantinopole dintre români..."
Acum, că zisese despre pămînt, ţăranii aprobau şi pricepeau parcă orice, deci strigară şi aci: „Dară... dară..."
15 — „16) Instrucţie egală şi întreagă pentru tot Românul de amîndouă sexele..."
Iar se auzi într-un glas: „Dară... dară... aşa... aşa..."
— „17) Desfiinţarea rangurilor titulare ce nu au foncţii."
20 — „18) Desfiinţarea pedepsei degradatoare cu bătaia..."
Aci urletele de bucurie ţinură o bucată de vreme.
— „19) Desfiinţarea atît în vorbă, cît şi în fapte, a pedepsei cu moartea..."
25 Alte strigăte întrerupseră pe orator, îi acoperiră vocea.
— „20) Aşezăminte penitenţiare, unde să se spele cei criminali de păcatele lor şi să iasă îmbunătăţiţi.
21) Emancipaţia israeliţilor şi drepturi politice pentru orice compatrioţi de altă credinţă.
30 22) Convocarea îndată a unei Adunanţe generale extraordinare constituante, alese spre a reprezenta toate interesele sau meseriile naţiei, care va fi datoare a face Constituţia ţării pe temeiul acestor 22 articole decretate de poporul Român."
35 Aci Popa Radu Şapcă întări cu vocea lui ca tunetul:
— Adică legile vor fi alcătuite şi votate dă oameni d-ai noştri, aleşi dă noi, dă adunări ale norodului.
Acum din nou tălăzuirea bucuriei obşteşti ţinu cîtva timp. Mai tîrziu se va băga de seamă că punctul 22 e

totuna cu punctul 4, și pe viitor nu se va mai spune decît „cele 21 de punturi ale Constituției".

Eliade mai citi încă mai bine de o jumătate de ceas, tot atît de sonor, monoton în frazeologia lui, ca și mai
5 înainte de punctele Constituției. Oamenii îl ascultau acum totuși cu voie bună, dar din ce în ce mai obosiți și mai dornici să se sfîrșească.

Iată că încheie puternic, într-o frază scurtă, care merge cu glasul lui sonor și plăcut.

10 — „La arme, Români... la armele mîntuirii..."

Asta da, o pricepură toți și răspunseră cu chiote vijelioase. Cei veniți din București, și Eliade mai mult decît toți, le făceau cu mîinile semne de bucurie și de frăție.

La sfîrșit luă cuvîntul din nou pentru o rugăciune
15 Popa Radu Șapcă. Barba castanie, tînără, mare, de-i acoperea pieptul, a preotului țăran, ochii lui mari și arzători de răzvrătit, umerii și pieptul de haiduc, glasul lui ca o chemare făcură să se cutremure lumea:

— „Izbăvește... Doamne și mîntuie... pă tot omul că-
20 zut în robie, pă tot omul care suferă... Ridică și însuflețește pă acest popor ce moare pentru a face să trăiască asupritorii săi.... Scapă-l dă abuzul clăcii..."

Toți sătenii sunt în genunchi, soldații, subt arme, pun și ei un genunchi jos. Preotul Radu Șapcă se roagă mai
25 departe, cu uriașa lui făptură de răzvrătit:

— „...Dumnezeule al dreptății și al puterii... privește poporul tău îngenuncheat. Dă tărie brațelor sale și vrăjmașii săi vor fi învinși."

Ia cuvîntul la urmă iar Eliade, care anunță lista nou-
30 lui minister: Eliade, Tell, Ștefan Golescu, Popa Radu Șapcă și Pleșoianu. Se trimite, tot la îndemnul lui Eliade, acea lungă depeșă lui Bibescu, prin care este rugat respectuos să accepte revoluția. [1]

*

35 În timp ce se așezaseră la masă, la preotul paroh al Islazului, avu loc o scurtă ceartă între Tell și Eliade,

[1] Se referă la adresa nr. 1, din 9 iunie 1848, a Guvernului provizoriu proclamat la Islaz. Fără îndoială, textul aparține în mare măsură lui I. Heliade Rădulescu (cf. *Mémoires*, p. 80)

cînd fu vorba să se ia în primire canțălaria zapciului și, firește, tot ce se găsea în ea, lucruri foarte necesare unui guvern abia constituit. Eliade proclamă acest fapt ilegal

---

și nu ezita chiar de la început să-l prevină pe domnitor asupra unei situații de care era vinovată cîrmuirea și legislația feudală. Iată cum se adresează domnitorului opac la evenimente:

„Măria ta,

Mișcarea care a sguduit Franța și Germania s-a simțit în toată Europa și n-a întîrziat să neliniștească și România.

Poporul Român, deznădăjduit de lungile sale suferințe, locuitorii Capitalei, neliniștiți de sosirea comisarului rus, totdeauna premergător de turburări, cum și de complotul străin urzit în întuneric pentru ca să turbure liniștea publică în beția patemilor, s-au văzut nevoiți să ia parte la mișcarea națională de apărare și de principii. Întreprinderea a fost improvizată și spontanee, căci Înălțimea Ta nu mai erai în stare să insufli încredere, nici să opui intrigilor străine forța și energia necesară."

În continuare semnatarii adresei nu evită să exprime doleanțele, dar să și îl prevină pe domnitor că se află în fața unei situații neobișnuite:

„Subsemnații temîndu-ne ca mișcarea să nu degenereze în anarchie, văzînd să opiniunea publică se stringea în jurul lor, s-au hotărît să te pună în fruntea unei mișcări de regenerare, al cărei țel este mănținerea ordinei și proclamarea voinței poporului. Prin proclamațiunea aci alăturată, ea cheamă pe tot românul să ia parte la marea operă a regenerării; ea nu Te înlătură nici pe Înălțimea Ta.

Considerînd că mîinile slăbite ale Măriei Tale nu mai sînt în stare să țină frînele guvernului, și că glasul Măriei Tale nu mai are influență asupra armatei, subsemnații, pentru a-și îndeplini misiunea, s-au văzut în neapărată nevoie de a lua, prin interim, o sarcină grea și s-au constituit în Guvern provizoriu.

În numele poporului român, ei au cinstea să comunice Înălțimii Tale dorința națională și Constituțiunea care este întemeiată pe vechile noastre legi și obiceiuri; ei invită pe Înălțimea Ta să asculte glasul patriei și să se pună în fruntea acestei mari fapte.

Prin consimțămîntul Înălțimii Tale, prin semnătura Înălțimii Tale pusă pe Constituțiune, poporul va fi asigurat, încrederea în Înălțimea Ta restabilită și prin urmare puterile Măriei Tale vor fi reînnoite.

Subsemnații așteaptă numai răspunsul Măriei Tale și, îndată ce vor primi o veste atît de fericită și de dorită, îndată ce vor fi încredințați prin probe îndestulătoare de sinceritatea inimii Înălțimii Tale, vor și înceta să guverneze și se vor socoti fericiți să primească poruncile Înălțimii Tale.

5 și, după un schimb de vorbe foarte acre, întîia ceartă în minister, se renunță. După masa luată în grabă se făcu un lung alai, care porni pe drumul prăfuros spre Corabia, și de acolo la Caracal. Ștefan Golescu a stat îndelung de vorbă cu Dincă, după ce acesta a gustat în picioare din mîncăruri, spunînd că dacă stă jos adoarme, arătîndu-i ce să le spună, lui Bălcescu și Alecu-Negru, la Golești. Eliade i-a convins pe toți să se îndrepte spre Craiova. Le comunică multe amănunte, pe care Dincă le asculta
10 prăpădit, apoi fu lăsat să se ducă să doarmă.

E o căldură toropitoare. Aerul fierbe în văzduh. În frunte merge o ceată de săteni călări, cu steaguri tricolore. În urma lor, dar la bună depărtare ca să nu sufere din pricina prafului, cîteva trăsuri merg la pas. În cea
15 din față sunt Eliade, Ștefan Golescu și Tell. Popa Șapcă, un proprietar și Nicolae Alexandrescu sunt în altă trăsură. Pleșoianu, călare, cînd de o parte cînd de alta, veghează asupra alaiului. În celelalte trăsuri și briști sunt și cîțiva mici boieri de țară și arendași care merg
20 mai mult ca să vadă ce e. Se ține după ele o mare mulțime de săteni, pestriță și revărsată peste cîmp. La urmă vine compania lui Pleșoianu.

Îmbrăcați în fracuri cu jiletcă albă, unii, iar alții în uniforme groase, membrii noului minister îndură greu
25 căldura și încă mai greu întrebarea: ce va face Magheru? Eliade, care și-a desfăcut gulerul înmuiat de arșiță, se uită cu teamă în ochii lui Tell.

— Dacă... totuși Magheru ascultă de poruncile lui Bibescu? Dacă ne atacă?

30 Maiorul, adîncit în gînduri, e și mai tare îngrijorat:

— Mi-a spus aseară cineva, care tocmai venea de la Caracal, că Magheru a adunat în fața Isprăvniciei cei șase sute de dorobanți din toată Oltenia, pe care-i comandă...

---

35 Membrii Guvernului Provizoriu: Preotul Șapcă, Ioan Eliade, Christian Tell, Ștefan Golescu, Nicolae Pleșoianu.

Islaz în Cîmpia Regenerării."

G. Bibescu era mefient față de promisiuni și a continuat să acționeze contrar deziderațelor revoluționarilor (cf. *Anul 1848*,
40 I, p. 501—502) (n. ed.).

Singur, inimos și fără grijă e Popa Radu Șapcă. Cînd lîngă un puț unde s-a oprit alaiul, Eliade îl descoase îngrijorat, întrebîndu-l ce crede, el răspunde calm:

— Nu să pune el, Magheru, cu norodul... E om cu judecată... A fost comandir de panduri.

Între timp, din urmă, a și început să se ițească verva și versul norodului și se cîntă cu foc, de parcă n-ar dogorì soarele crîncen. Un flăcău strigă și alții se iau după el:

> Vine... vine...
> Cine vine?
> Popa Șapcă din Celei,
> Cu gubernii cîte trei...

Vin ca un puhoi care împînzește larg în stînga și în dreapta cîmpul. Dar îngrijorarea celor sosiți din București e din ce în ce mai mare. Tell a început să discute cu Pleșoianu problema unei eventuale ciocniri. Magheru e pentru ei o mare întrebare, deocamdată fără răspuns.

Toți îl știu un luptător viteaz, comandir de panduri voluntiri, biruitor împotriva turcilor, care tot treceau Dunărea după pradă. Peste trei ani, în 1828, e alături de trupele rusești tot împotriva turcilor, din nou învingător la Băilești și mai cu seamă la Sisești, subt munte. Cînd s-a înfățișat armata română în 1830, ca fost comandir de panduri, i s-a oferit gradul de căpitan, pe care l-a refuzat, fiindcă lui Solomon, care fugise în lupta de la Sisești, i se dăduse gradul de maior. A preferat să intre în rîndul judecătorilor nou numiți, după legiurea regulamentară, și s-a dovedit om al dreptății. Dar e știut și faptul că este prieten al lui Bibescu, care l-a numit anume cîrmuitor la Caracal și comandant al celor șase sute de dorobanți din Oltenia.

Din urmă au și început să se audă, între alte cîntece, și versurile care înfurie pe Eliade:

> Să trăiască Popa Șapcă,
> C-a scăpat țara de clacă...

Seara au poposit la Crușov, o poștă înainte de Caracal, făcînd lagăr.

A doua zi, alaiul se afla în preajma Caracalului. Eliade și ceilalți puteau vedea acum lămurit pe cîmpia din marginea orașului cîteva sute de dorobanți aliniați pe două rînduri, semeți pe caii lor, toți înarmați. Magheru călare, încins cu eșarfa, îi trece în revistă, concentrat, grav. E urmat de un căpitan călare și de alți vreo doi ofițeri pe jos. Cînd alaiul de la Islaz fu aproape, nu știa nimeni dintre membrii noului minister ce va fi. Încordarea și teama fruntașilor revoluționari e la culme. Se așteaptă la somații — la care vor trebui să răspundă — și poate și la luptă. Se opresc trăsurile pentru orice întîmplare. Atunci Magheru vine înaintea lor în galop, cu patru călăreți după el și, cînd oprește calul, salută cu sabia și le spune răspicat, în timp ce ei ascultă încremeniți:

— Mi-am făcut datoria de slujbaș către domnitor, dar ce vrea el nu se poate. Eu nu poci ucide patrioți... Între el și popor, dacă mă silește să aleg, eu și toți cei pe care îi vedeți aci alegem poporul... Stă drept pe cal și salută steagul tricolor, pe care un soldat îl ține pe capra trăsurii în care se aflau Eliade, Tell și Ștefan Golescu, în picioare toți trei... Veniți după mine să simțiți inima caldă a celor care vă așteaptă cu nerăbdare!

Întoarce calul și o pornește înaintea alaiului. Cînd se apropie încep uralele. Se fîlfîie batiste, pălării și ramuri verzi. E o izbucnire nemaipomenită de bucurie. O fierbere de nedescris. Aleargă, într-o învălmășeală care zăpăcește, unii către alții. Dorobanții descalecă și se îmbrățișează cu sătenii. Vuietul mulțimii se tălăzuiește îndelung, cum se tălăzuiesc și steagurile tricolore deasupra capetelor. Un grup de doamne aduce flori lui Eliade, care strălucește de bucurie, lui Tell, lui Ștefan Golescu. Între ele sunt soția foarte tînără și fiica din prima căsătorie a lui Magheru.

Patru oameni siguri, dintre volintiri, au pornit, cu poruncă să schimbe oricîți cai, ca să ducă și de aci vestea cea bună grupului revoluționar de la București. Căpitanul Fărcășanu, care se afla la Caracal, se hotărăște să plece și el, însă cu căruța poștei, cu însemnarea

obicinuită de urgență — cam nelămurită acum — dar bizuindu-se pe uniforma de căpitan, căci e de părere că se poate ajunge mai repede decît călare.

Li se pare tuturor potrivit să plece cît mai multe ștafete, căci grupurile revoluționare trebuie să știe mereu unele de altele. Magheru îi vestește că în zorii zilei Alecu Golescu, de-i zic prietenii Arăpilă, care a fost două zile la Caracal, a stat mult de vorbă cu el în așteptarea răspunsului lui Bibescu. Știe tot ceea ce s-a întîmplat la Islaz, a plecat la Golești, unde-l va-ntîlni, după cum i-a spus el, pe Bălcescu.

Miercuri, pe la unsprezece și jumătate dimineața, Mitru și Damian trecură din nou Oltul, acum înapoi, pe podul plutitor, și într-o jumătate de ceas erau la Turnu
5 Măgurele. Orașul părea înecat în praf, căci era ceasul cînd căruțele de tot soiul și briștile străbăteau, în sus și în jos, orașul cu ulițele nepietruite. Înainte de a-l găsi pe profesorul Constantinescu, fură înconjurați de sătenii care veniseră la tîrgul de dimineață. Mitru deveni dintr-o
10 dată guraliv:

— Oameni buni, e rău de tot... s-au ridicat clăcașii dă pă moșiile brâncovenești și au intrat în lanurile proprietarului și seceră pă seama lor. Au dat drumu vitelor pă islazu boieresc, au luat și porumbu pă care l-au găsit
15 în pătule... Armata e cu ei, iar zapciu la fel... Noi d-abia am scăpat, voiau să ne bată, spuneau că suntem oamenii stăpînirii. Am fugit cum am putut...

Oamenii se minunau în tăcere, dar odată s-a auzit un glas mînios:

20 — Bine v-ar fi făcut să vă spînzure, cîinilor... Să se sfîrșească odată cu slugile boierilor.

Mitru și Damian se priviră uimiți și veseli. Mitru, de-altfel, îi șopti, cu fața smeadă, înflorită de bucurie:

— E bine... e bine, Damiane!

25 Cînd văzură că mulțimea tace și nu e nimeni care să apere stăpînirea, întoarseră foaia:

— Mă, ridicați-vă și voi... ieșiți, mă, înaintea gubernului revoluționar, că vine să vă mîntuie, mă...
— Cum? Ce zici, mă?! se miră aiurit cel care-l ocărîse.
— Așa... așa, mă fraților, ieșiți înaintea gubernului dă la Islaz, că el ne dă pămînt... Rămîneți cu bine! Și deteră, rîzînd, pinteni cailor.
În sfîrșit, îl găsiră pe profesorul Constantinescu. Îi înmînară ordinul de numire ca administrator la Teleorman. Scoaseră din sîn și un steag tricolor, ca să fie pus pe clădirea Cîrmuirii.
Profesorul, un om cu fața pătrată, uscat, cu mustața căzută spre bărbie, nu se aștepta la o asemenea numire. Și tot întreba ce e de făcut. Cum să se descurce cu dorobanții? Dar cei doi încălecară, spunîndu-i că ei au drum lung de făcut și că el să ia în stăpînire tactul Cîrmuirii fără întîrziere.
Aproape de marginea orașului întîlniră iar un șir de care sătești, care mergeau încărcate spre schelă și se opriră, începînd să se vaite din nou:
— Oameni buni, la Islaz e prăpăd, s-au ridicat clăcașii... Și așa mai departe.
Sătenii îi priveau uimiți, neîncrezători, dar cînd „lipcanii“ adăugară: „Vai dă noi, dă-abia am scăpatără... au vrut să ne bată, că sîntem oamenii stăpînirii...“ zvonurile aduse de ei căpătau un iz de obiectivitate. Era un motiv să se creadă că tot ceea ce spun ei este adevărat, de vreme ce o spun chiar ei, oamenii stăpînirii înșiși, deci dușmanii răzvrătiților. Așa că, în timp ce „lipcanii“ călăreau singuratici pe marea cîmpie dinspre Alexandria, în mai puțin de un ceas orașul vuia de știrea celor întîmplate la Islaz. Oamenii vorbeau: totuși cei mai mulți rămîneau neîncrezători. Nu vedeau bine sfîrșitul întîmplării.
•
Cei doi mergeau pe cîmpia întinsă cît vezi cu ochii în trap săltat, zoriți să ajungă neîntîrziat la București. Cu toată graba însă, ei își ziceau că nu se poate să nu treacă din nou pe la Piatra, unde fuseseră primiți frățește, ca să le spuie clăcașilor de-acolo vestea cea bună. Să arate că s-a sfîrșit robia pentru Gligore Hergă și cei-

lalți, pe care nici nu-i cunoșteau bine, dar îi întîlniseră atît de însetați de dreptate. Tot timpul de ieri numai la ei se gîndiseră. Parcă nicăieri nu văzuseră cele ce le văzură ochii în acest sat.

5 *

Cînd o luaseră luni seara, pe drumul de ogoare de pe muchea cîmpiei în care se adîncea Valea Călmățuiului, avuseseră în fața ochilor o priveliște cum puține mai văzuseră. Le luă ochii această vale adîncă, dar
10 dulce, largă de o mie de pași poate, cu întortochierile, pe care nu le mai puteau descurca, ale rîulețului, care apărea cînd înainte, cînd înapoi, sclipind în zeci de locuri dintre numeroasele pîlcuri de copaci și din verdeața pășunilor.
15 Pînă în zare, în fundul părelnic al văii, cale de o jumătate de poștă, nu se vedeau decît cirezi de vite albe, iar mai aproape de satele aciuate la adăpost în clinurile povîrnișurilor, pe stînga, cîrduri, cîrduri de gîște. Îți lua ochii, aci sus, întinderea de aur a cîmpiei netede și ne-
20 mărginite, cu lanurile de grîu care dăduseră în copt, iar jos, în patul luncii, verdele gras al pășunilor, împestrițat de albul risipit al turmelor, al cîrdurilor de gîște.

— Bogate sate p-aici, măi vere Damiane... Așa ceva n-am mai văzut...
25 — Taman așa, mă Mitrule... Cît privim d-aici, hătdăparte ... e numai belșug. Așa mă bat io cu gîndu că să vedeau în vale averile lu Avraam, alea dă spune la *Psaltire*.

Piatra era abia al treilea sat, și-l văzură o bucată de
30 timp de departe, aciuat în mijlocul povîrnișului ca într-un culcuș, la adăpost de viscolul cîmpiei, iarna, și de primejdia revărsărilor și a mlaștinei, în vremea ploilor. Nu le fusese greu să dea de bordeiul lui Gligore Hergă, în rînd cu bordeiele ascunse printre duzi, corcoduși și
35 salcîmi, dar pe el nu-l aflară acasă, era numai muierea, o femeiușcă neagră și slabă, numai ochii de ea, care începu să plîngă fără rost aflînd că au venit vești de la cumnatul și cumnata din București. Un țînc alergă devale, la o băltoacă mai întinsă, unde Gligore cu fiu-su

mai mare, un băietan de vreo doisprezece ani, care semăna însă cu maică-sa, nu cu taică-su, dădea în Călmățui cu un fel de plasă. Veni și el în grabă cînd auzi, aducînd și o traistă de caracudă proaspătă. Nu se poate povesti bucuria pe care i-o făcu pistolul nemțesc cu două cocoașe și punga de patroane... La început tăcuse încremenit, nevenindu-i să creadă că el, Gligore, e în stăpînirea unei astfel de scule de preț, apoi simți un fior pe dinlăuntru, gîndindu-se ce putere îi dă acest pistol, Și celelalte daruri avură căutarea cuvenită. Gligore semăna cu tată-su, era tot atît de înalt, un uriaș ca și Licsandru, dar scofîlcit la față, adus din umeri, și cu o barbă de o săptămînă, țepoasă.

Cum soarele începuse să cadă domolit și roșu dincolo de lungul văii, femeia lui Gligore aprinse focul și pregăti de mîncare pentru cei doi oaspeți.

Cînd se răspîndi vestea că au sosit doi drumeți din București, sătenii începură să dea tîrcoale prin fața bordeiului, apoi se așezară așteptînd subt duzi, pe marginea uliței gloduroase, care semăna mai mult cu un pîrîu uscat, de pămînt noroios ce cobora la vale, printre bordeie. Oamenii nu voiau să vie, cîtă vreme în bătătura bordeiului, pe o velință întinsă pe jos, ai casei erau la masă. Nu li se părea cuviincios să se uite în gura omului cînd mănîncă, nici să se creadă că fac zîmbre așteptînd să fie poftiți la masă. Cînd cei din bătătură sfîrșiră cu întinsul boțurilor de mămăligă în tigaia plină cu papară, căci găsiseră la un vecin un boț de brînză uscată ca să-l puie peste ouă, că e mai sățios și se îndestulează toți, și cînd aleseră din prea multele ei oase puțina carne de caracudă, mai mult arsă și afumată, oamenii din uliță intrară în bătătură. Ardeau de nerăbdare să știe ce mai e cu „rivoluția" de la București, de vorbește toată lumea încă de pe la Rusalii, să afle ce vești mai umblă prin țară. Se uitau ca la o minune la pistolul lui Gligore. Erau amărîți și obidiți cum puțini alți clăcași mai erau. Uscați de timpuriu, bătrînicioși, mai mult zgîrciuri și oase, roși de molimă, păreau niște osîndiți la o trudă fără sfîrșit.

Prin alte părți, bordeiele erau ca niște căsuțe, îngropate pe jumătate în pămînt, cu jumătăți de pereți văruiți deasupra; aici erau însă mai mult niște gropi nevăzute, acoperite cu stuf ori cu paie. Așteptau vești, ca venite de pe alt tărîm, către ei, cei din fundul fundului.

— Cînd am văzut grîu crescut pînă la brîu, cînd am văzut cirezile dă pă vale și cîrdurile dă gîște, noi ne-am miratără d-atîta belșug și încă io i-am spus lui Mitru: Mă, așa o fi arătat Valea Canaanului pă vremea lu Avraam... și cînd colo...

— Vai dă păcatele noastre... vere... Așa sunt p-aici toate satele dă pă moșiile lui Băl-Ceaurescu, ale lu Furculescu, ale lui Catropol... Ne-au uscat dă tot... Belșugu ăsta e un blestem pă capul nostru...

Se lăsa o seară limpede și liniștită de iunie, iar chipurile celor din umbra duzilor și a salcîmilor începuseră să se șteargă în înnegurarea domoală, dar glasul lui Gligore Hergă era viu ca sîngele în trup.

— Avem turme dă vite și noi nu știm ce e untul sau smîntîna, iar carnea o gustăm la sărbători; avem și gîște dă albesc bălțile, dar muncim dîn zori și pînă-n noapte buimaci dă foame, hrănindu-ne cu ceapă și mămăligă, numai ca să umplem moșia cu lanuri dă grîu cale d-o poștă — oricum îți întorci ochii sus pă cîmpie, așa cum ați văzut; avem stupi, da' mierea lor nu e pentru noi. Fac nevestele noastre noaptea trîmbe dă borangic, și noi să umblăm în zdrențe murdare, mai mult goi... Creștem pentru alții, trudim pentru alții... Ce avem, avem numai ca să plătim cu ele. Plătim cu toate bunătățile pămîntului dreptu d-a muri măcar împărtășiți, dă a răsufla dă la o zi la alta în jug... Plătim tot anu... Mai rău ne chinuim, că le avem toată vara subt ochi, și taman pentru asta trebuie să plătim... Cînd ne înfruptăm și noi rareori, așa doar dîn fîrîmiturile rodului muncii noastre, o facem pă furiș, ca hoții, cu teama că nu ni se cuvine... Măi Damiane, măi Mitrule, că așa zici că te cheamă, asta nu poate să mai ție... Scrie și la *Evanghelie* că va veni ziua cînd se va întoarce crugu lumii... și i-o zic că s-a apropiat ceasu...

Sătenii, aprinşi, murmurau din cînd în cînd cîte un „dară", şi cei doi înţeleseră cît de grea le era suferinţa, dar nu putură să le spuie atunci o vorbă măcar despre ce se pregăteşte, despre rosturile lor tainice. Îi lăsaseră să creadă că sunt lipcani, vestindu-i doar că peste două zile o să se întoarcă iar spre Bucureşti.

★

Acum zoreau călări, plini de praf pînă în albul ochilor, ca să le ducă, cu gura uscată de arşiţă, vestea răcoritoare că a sosit ceasul. Chiar dacă-şi lungeau drumul cu aproape o poştă, trebuiau să se ducă neapărat pe la Piatra.

Ajunseră la Ologi, unde se aflau doar cîteva bordeie în văgăuna văii, şi se pregăteau s-o ia de la dreapta, spre satul oropsit, cînd văzură că de subt un frasin bătut de vînt, cu frunzişul numai într-o parte, li se făceau semne. Descălecară şi lăsară caii în voie, ţinuţi de dîrlogi.

Era chiar Gligore Hergă cu Dumitru Geloiu, un bărbat bondoc, lat în fălci şi care cîntase în seara aceea la Piatra cu sete unele cîntece aspre, şi mai erau alţi doi bărbaţi din sat, uscaţi la faţă, de le păreau prea lungi mustăţile. Erau toţi în picioarele goale, cu cămaşă lungă, albă, peste iţarii largi de pînză groasă, dar neîncinşi cu brîuri din pricina căldurii care topea totul.

— Nu te mira, măi vere, dar m-am socotit şi io cu nevasta — îi spuse Gligore — şi ne-am zis că oameni sîntem şi noi, nu vite dă povară, că nu putem primi fără să dăm şi noi ceva... Aşa că ea mi-a spus: „Trebuie să le ieşi înaintea flăcăilor ăstora, Gligore, şi să-i rogi să ducă din partea noastră ce-om găsi prin bordeiu ăsta... cumnatei şi cumnatului la Bucureşti". N-am găsit mare lucru, decît cămaşa asta înflorată cu arnici pentru Licsandru şi iia asta a nevesti-mii, dă n-a pus-o dăcît la nuntă... Şi le întinse, învelit într-un ştergar alb, darul adus de la Piatra.

Dar nici Mitru şi nici Damian nu vrură să audă de aşa ceva. Cel dintîi îi vorbi chibzuit şi cu hotărîre:

— Ascultă, vere Gligore, n-are rost să le trimiţi astea... Trebuie să ştii că Licsandru e meşter, nu e lucrător, şi cîştigă ceva mai bine. E mai înlesnit în toate. Are şi pă soacră-sa, care îl mai ajută. E păcat să-i
5 ducem astea, are să se supere foc pă noi. Nici n-o să îndrăznim să i le ducem. Nu sînteţi dumneavoastră dă vină că nu aveţi dă nici unele.

Gligore tot mai stăruia... cînd Mitru le făcu semn să vie mai deoparte, ca să le vorbească în taină. Dar cînd
10 îi avu în jurul lui, nu le vorbi încă, ci doar îşi ciupea mustaţa neagră, căci nu ştia cum să înceapă. În orbitele mari, pline de praf, doar luminile ochilor erau vii. Damian, atît de tăcut de obicei, aştepta de data asta nerăbdător, gata să înceapă el:
15 — Frate Gligore, a început!... A început... rosti, înfiorat el însuşi, Mitru.

Pietreanul nu pricepu, şi mustaţa mare i se ridică nedumerită arătînd că toată buza de sus e, dedesubt, într-un rînjet de aşteptare. Dar cum Mitru tăcea mereu,
20 întrebă înecat, căci răsufla împotriva vorbelor:

— Ce a început?

— Rivoluţia, nea Gligore, izbucni nerăbdător Damian, şi-şi reteză scurt, singur, vorba... Rivoluţia!

Gligore şi cei doi săteni priveau buimaci. Nu înţele-
25 geau. Mitru îl lămuri:

— Cînd spuneai luni seara că se apropie ceasu, nici nu ştiai ce spui... Ei, află că s-a făcut semn să se ridice ţara... S-a proclamat Costituţia azi la Islaz, vere Gligore. Acolo, cărturarii dă la Bucureşti, armata şi sătenii au
30 ridicat steagu răzvrătirii... Să dăsfiinţează claca, să împroprietăresc sătenii cu cîte un petic dă pămînt. Nu mai sînt boieri şi multe altele... Citiţi aici... Mai daţi şi la alţii. Şi scoase din coburii şăii vreo cinci-şase proclamaţii din teancul pe care îl luaseră de la Nicolae Alexan-
35 drescu... O să fie foc şi pîrjol!...

Atunci Dumitru Geloiu întrebă scurt:

— Şi noi ce facem?

— Cum v-o lumina Dumnezeu...

Gligore îl dădu pe Geloiu cu mîna la o parte, făcu

un pas înainte și deodată umerii lui de taur, care se cam încovoiaseră, se înălțară vînjoși:

— Ce fac acum răzvrătiții? Unde sînt?

— Răzvrătesc sat după sat... O să curgă mult sînge... Cînd or ajunge la voi, trebuie să săriți cu toții...

Gligore se întoarse spre oamenii din sat:

— Cum, să așteptăm să ajungă la noi? Io zic că e mai bine să le ieșim înainte... Nu?

Cei doi înțeleseră și ei că nu mai era acum nimic de vorbit, că acum era numai de înfăptuit. De aceea nu spuseră nimic, le ardeau numai ochii în fundul capului. Mitru se ridică în scări și Damian făcu numaidecît la fel.

— Vere Gligore, noi trebuie să ajungem cu vestea, mîine cel mai tîrziu la București... Așa că am pornit... Cu bine, oameni buni.

— Sănătate, fraților, și drum bun, cum v-a fost și vorba.

Gligore și sătenii rămaseră locului, uitîndu-se lung după ei.

— Să fie oare ceasul?... întrebă Geloiu.

Gligore se întoarse mînios spre el:

— Tu te mai îndoiești?... Tu... Toma... cel necredincios? Ești singuru care să mai poate îndoi.

Dar aici pînă la urmă nu avu dreptate.

Cînd ajunseră în sat, arzînd de dorința de a le striga vestea cea mare, după ce oamenii se minunară de bucurie, cei mai mulți se domoliră dintr-o dată, ca un foc prost făcut, a cărui văpaie se trece fără să aprindă lemnele groase. Unul din cei bătrîni dete din cap:

— Să mai vedem... să mai vedem...

Și parcă toți se hotărîseră să aștepte, ca „să mai vadă“.

★

La Alexandria, unde au ajuns pe la cinci ceasuri după amiază, erau să intre într-o mare încurcătură. Încă de pe cînd se găseau pe buza cîmpiei privind în valea înverzită a Vedei tîrgul cel nou, auziră de acolo, de sus, bătîndu-se toba, ca să se adune lumea.

— Ce-o mai fi și asta, măi Damiane?

Damian, ca de obicei, nu răspunse nimic, și celălalt vorbi mai departe:

— Io am o socoteală, mă. Acum, nu știu dacă o fi bună, dacă o fi rea... om vedea. Și începu să desfacă găietanele negre ale ilicului roșu, și lui Damian, și lui, ba lui Damian îi mai desprinse și o mînecă a cămășii... Hai acum și noi acolo să vedem ce e!

Se adunase destulă lume și așa, și mai așa. Erau ca la trei-patru sute de oameni în cămăși albe peste ismene, neîncinși cu nimic, și doar trei-patru tîrgoveți. Citea zapciul, însă și ei, de unde erau, auzeau și înțeleseră numaidecît despre ce este vorba:

— „...Viind la cunoștința noastră că niște oameni pierduți și care nădăjduiesc a-și face stare din tulburările ce ar putea aduce în țară...

...Povățuim dar pe toți și poruncim ca, la întîmplare de a se arăta în mijlocul vostru asemenea oameni, numaidecît să-i prindeți și să-i aduceți la Cîrmuirea județului, precum și orice hîrtie s-ar împrăștia de dînșii, și cu aceasta veți îndeplini o sfîntă datorie către țară și către oblăduire."

Era o „circulară", pe care o adresase Bibescu către întreaga țară .[1]

— Ați înțeles? întrebă zapciul tînăr, cu un boț de mustață neagră pe botișor și un cîrlionț pe frunte... Ați înțeles, mă, cu toții?

Atunci se auzi glasul speriat al lui Mitru, care se apropia, el și Damian, care ținea caii de dîrlogi:

— E urgie mare, oameni buni... Au vrut să ne sfîșie răzvrătiții... Au zis că sîntem oamenii stăpînirii...

[1] La 7 iunie 1848, G. Bibescu deținea știri îngrijorătoare privind situația din țară. Forțat de împrejurări, mai ales de mișcările revendicative în rîndul țăranilor, adresează următoarea proclamație (din care citează și Camil Petrescu) în care desluşim starea sa de spirit: „Viind la cunoștința noastră că nisce oameni perduți și cari nădăjduiesc a-și face starea din turburările ce ar putea aduce în țeară, s-ar fi ivit la unele sate, muncindu-se a amăgi pe locuitori cu cuvinte măgulisitoare și cu făgăduieli mincinoase, cari nu ar putea decît să aducă nenorocirea celor ce ar avea slăbiciunea să-i creadă, noi îndeplinim

Dă-abia am scăpat în fuga cailor... uitați-vă la noi! și arătă cămașa ruptă a lui Damian.

Zapciul îi chemă la el și ei se apropiară cu caii de dîrlogi, iar lumea în urmă buluc.

5 — Ce-i, mă, dă unde veniți?

— Dă la Turnu Măgurele, ne-a trimis ocîrmuitoru să ducem la București știrea că s-au ridicat clăcașii la Islaz și în toate satele și au zis că-i rivoluție... Și au intrat cu secera în lanurile boierești. Au prins pă subt-
10 cîrmuitor... Și armata e cu ei... Au dăsființat claca... cu Popa Șapcă... E urgie mare pă unde am trecut... Și la Turnu s-au ridicat și mărginașii, și satele... Au vrut să ne prindă și pă noi, și abia am scăpatără... Pă el l-au bătut. Acum hodinim puțin caii și pornim
15 la noapte spre București.

Zapciul, tulburat, chemă pe hangiu și porunci să le dea să mănînce și să se dea nutreț cailor. Să-i lase pe bieții oameni să se hodinească într-o odaie a hanului:

— Cînd porniți mai departe, mă?

20 — Păi cam ca la două ceasuri din noapte, zic io, grăi Mitru.

— Atunci, așa să faceți!

Petruța se tot învîrtea bucuroasă că-i vede iar. Cînd Damian se duse spre puț ca să bea apă, aplecînd
25 găleata, ea îl opri.

---

datoria părintească, dînd de scire vouă, tuturor locuitorilor săteni, ca să vă feriți de asemenea oameni ca de cei mai mari ai voștri vrăjmași, socotindu-vă la cîte au pătimit totdeauna sătenii la orice vreme de turburare, și că îmbunătățirea soartei
30 voastre, care este cea mai vie a noastră dorință, nu se poate dobîndi decît printr-o liniștită petrecere.

Povățuim dar pe toți și poruncim ca, la întîmplare de a se arăta în mijlocul vostru asemenea oameni, numaidecît să-i prindeți să să-i duceți la Cîrmuirea județului, precum și orice
35 hîrtii s-ar împrăștia de dînșii și cu aceasta veți îndeplini o sfîntă datorie către țară și către oblăduire."

Cum era de așteptat, proclamația n-a avut nici un ecou, dimpotrivă, la îndemnul revoluționarilor prezenți în cîteva județe ca Prahova, Romanați și altele a continuat să se încetească
40 agitația, ca peste numai cîteva zile să atingă apogeul (cf. *Anul 1848*, I, p. 495, n. ed.).

— Stați jos... că ați fi obosiți. Uite, vă dau io apă.
Și le aduse o chiselniță și o linguriță, ca să ia și ei șerbet de trandafiri, apoi veni cu un urcior cu apă rece, proaspăt scoasă din puț.

5 Pe Damian îl tot rîcîia pe inimă să o întrebe ceva încă de alaltăieri, dar nu-i venea la îndemînă. Acum își luă inima în dinți și întrebă cam colțuros, privind oarecum în lături, că-i era rușine.

— Nu ești dumneata cumva mama Saftei?

10 Petruța fu cît pe-aci să scape ulciorul vărgat cu dungi verzi și galbene din mînă. Încremeni apoi cu umărul sprijinit de stîlpul umbrarului. Începură să-i curgă două șiroaie de lacrimi spre colțurile gurii. Vru să le șteargă cu mîneca largă a iei și nu avu parcă puterea.

15 — Da... io... io... și își înghiți vorbele odată cu lacrimile. Am fost...

Porni însă încet, clătinîndu-se pe picioare, spre ușa cîrciumii.

Damian înțelese că nu trebuia să întrebe și ridică din

20 umeri nemulțumit de el însuși. La drept vorbind, el nici nu bănuia ce cuțit înfipsese în inima de mamă a Petruței cu această întrebare. De opt ani de cînd fugise din sat ca să scape de clacă și de amenințările ceaușului Costache, schimbîndu-și pînă și numele, el nu

25 putea să știe ce se mai petrece pe acolo, decît din auzite. Negreșit știa de la tată-său toate întîmplările din acești ani cu Safta cea neagră, fata Petruței și a lui Miai, care era cam de-o vîrstă cu el. Știa, de la Toma, cum o găsise noaptea prăbușită la ușa bordeiului, zdrobită

30 în bătăi de logofătul boierului, cum apoi, primită de milă de unchiul ei, îi gospodărise bordeiul, îi durase ea cu mîinile ei căsuță nouă și coșar pentru vite. Știa și de necazurile lui cu lăutul în fiece sîmbătă, de povestea cu stupii și gîndacii de mătase. Aflase și că ea s-a măritat,

35 acum doi ani, cu Codan al lui Predoiu. Ceea ce nu știa Damian, însă, era că această muiere aprigă nici nu voia să audă de mama ei, Petruța. Bătrînul hangiu Nedelcu, mîniat năprasnic de rușinea pățită la nunta fetei lui, socotind că totul se trăgea din vina ei, o tri-

40 misese atunci la niște rude de la Zimnicea, dar în tur-

barea lui nu o lăsase să-şi ia plodul cu ea, ci-l trimisese plocon celor din neamul lui Firu, ca să arate astfel că nu mai vrea să aibă vreo legătură cu ei. Peste vreo şapte ani Petruţa, măritată din nou, dar biruită de dorul fetiţei, a venit s-o vadă, gîndind s-o ia cu ea la Alexandria, aşa cum se înţelesese cu bărbatu-său, ca să o crească laolaltă cu copiii de acum. Cînd Safta, care avea atunci opt ani şi slujea de la o vreme ca ajutor al bătrînului prisăcar al conacului, află că a venit o femeie, care zice că e maică-sa, s-o ia, îşi arătase ghearele şi fugise ca o pisică sălbăticită în zăvoi. Trei zile şi trei nopţi nu i-au putut da de urmă, că dormea ascunsă într-o luntre pe eleşteu, şi astfel Petruţa s-a întors, furioasă şi îndurerată acasă. Fata n-a ieşit din ascunzişurile zăvoiului decît cînd a ştiut că femeia străină a plecat. Peste cîţiva ani, Petruţa, înfrîntă şi pocăită, a făcut o nouă încercare, venind cu o brişcă s-o ia. Safta cea neagră, care acum avea vreo treisprezece ani, nici n-a vrut să audă de aşa ceva, iar despre maică-sa i-a spus atunci Mariei lui Ion, mătuşă-sa, că ea n-are mamă, că n-a avut nici tată, nici mamă, niciodată, că s-a născut din pămînt, ca buruienile. A stăruit şi Maria ca măcar să stea un ceas de vorbă cu mama ei. Safta tremura de mînie.

— Să n-o văz în ochi pă femeia asta care zice că e mama mea! M-a lepădat la uşa altora, ca o căţea... Da' vorbesc cu păcat, că şi o căţea cînd i se lapădă un căţel îl aduce în gură înapoi la culcuşu ei. A fost mai rea decît o căţea...

Cînd să plece, Petruţa, cu sufletul frînt, a trecut cu brişca prin faţa bordeiului de lîngă conac şi a descărcat unele velinţe şi lucruri de preţ, pe care le avea în brişcă, dorind să-i lase totuşi ceva. Dar Safta, sfîrîind de mînie, a ieşit în urma ei din bordei şi a aruncat totul în ciulinii şi pelinul de peste drum.

Nu vrea să audă nici de tată-său, Miai. Cînd era întrebată dacă se gîndeşte vreodată la el, răspundea înţepat:

— Da' ce, el s-a gîndit la mine cînd mă lua ori mă lăsa ca pe-o otreapă la ușa celorlalți, după cum îi veneau socotelile lui?

E adevărat că și în sat, amintirea lui Miai se cam 5 ștersese. La început, cînd au aflat de moartea lui năprasnică, fetele și flăcăii s-au cutremurat, și peste tot satul a fost o flacără de jale și ca un nor însîngerat de patimă. Rița, împreună cu Safta cea bălană și altele i-au făcut un cîntec duios ca un bocet tînăr, pe care 10 l-au cîntat toată vara, seara la para focului, la furcării. Folosiseră urzeala unui alt cîntec mai vechi, știut de ele, despre un cioban, Din Constandin, ucis de soții săi, pe care-l cînta plîngîndu-l îndurerată ibovnica lui. Cîntecul nu spunea că Miai fusese hoț de cai, nici 15 că a fost ucis de feciorii lui Nedelcu, fiindcă pe atunci nimeni nu știa asta, dar arăta cum a fost lovit cu toporul în cap și zvîrlit mort în șanțul drumului, cum Sultana întreba și ea plîngînd, ca în cîntecul ciobanului, „cin' l-a văzut, cin' l-a cunoscut"... și vorbea despre 20 părul lui, „negru, pana corbului; fețișoara lui, spuma laptelui" și „ochișorii lui, floarea cîmpului", cum l-au adus mort, acoperit cu ramuri cu frunze în car. Dar cînd, la cîtva timp după asta, Sultana a început să-și facă de cap, cînd nu se mai sinchisea de poftele pe care 25 le stîrnea în bărbații și flăcăii din sat, ba le ațîța chiar, ca o deșănțată ce se făcuse, nevestele și fetele începuseră s-o urască și nici vorbă nu mai putea fi să-i cînte cîntecul, care era și al ei. De asta însă Sultana nu s-a supărat, dimpotrivă, faptul acesta i-a adus un fel de 30 mîngîiere, căci ea, care era și cea mai bună cîntăreață a satului, îl cînta acum pe ascuns, singură, numai pentru sufletul ei ars de aducerile-aminte, cum, dealtfel, făcea cu tot ceea ce era în legătură cu Miai, pe care și în amintire l-ar fi vrut păstrat numai pentru ea. Timp 35 de mai bine de cincisprezece ani, cu cît se lăsa mai mult dogorîtă de focul dragostei, luînd, în treacăt parcă, pe cine vrusese dintre bărbații și flăcăii satului, înne-

bunind de furie nevestele și fetele, cu atît simțea mai adînc în făptura ei chipul de neuitat al lui Miai. I se părea, într-un fel de neînțeles pentru alții, că și cîntecul cîntat de altele e un fel de pîngărire a icoanei lui și
5 nu-l vrea decît înălțat în gînd, al ei... Pînă acum patru ani, cînd s-a ivit în viața ei Răducanu al lui Mînjoc.

Despre Safta însăși, Damian aflase de la unii că e o făptură rea, aprigă. Dîrză și aprigă era ea, dar rea nicidecum. Dimpotrivă, unde punea ea mîna totul înflorea
10 și rodea, era săritoare la nevoie; o năpădeau orătăniile și cîinii străini, dar nu se supăra: iarna, de la vatra ei luau jăratic toți vecinii.

Petruța se întoarse cu ochii roșii de plîns, aducînd o strachină mare celor doi, și uitînd parcă o clipă, se
15 topea înduioșată privindu-l pe Damian care, flămînd ca și Mitru, mînca sfios, dar hotărît, din găina fiartă, de dinaintea lor, în timp ce ea îi cosea umărul cămășii. Pe după miezul nopții trimise să-i scoale, și apoi îi aștepta jos lîngă ușa grajdului, cu o traistă în care le
20 pusese merinde de drum. Ei îi dădură femeii niște petice de hîrtie, spunîndu-i să le citească, negreșit. Era o lună jumătate care lumina bine, și chipul duios al femeii părea scăldat într-un fel de umbră de ceară.

Cînd peste vreun ceas cei doi ieșeau din rîpa de pe
25 malul stîng al Vedei, se pomeniră cu vreo cinci inși care săriră să le prindă caii de dîrlogi, trăgînd de ei și înjurîndu-i de mama focului:

— Născătoarea voastră, bă, javre ale stăpînirii... Care va să zică voi nu sînteți cu oamenii, hai?...
30 Dați-i jos! strigă unul.

Damian se pomeni și cu doi ghionți în coaste.

— Hoo... nebunilor. Hoo... netoților, strigă deznădăjduit Mitru, văzînd că se încurcă lucrurile... Noi sîntem oamenii rivoluției... ai răzvrătiților. N-ați
35 priceput, nerozilor? Uite aici, na Costituția... S-o împărțiți la toată lumea.

Oamenii se opriră ca niște umbre buimace.

— Cum vine asta?...

— Vine că numai așa putem trece cît mai repede spre București, ca să ducem vestea cea mare... Să deschid cerurile, fraților... Dați hîrtiile astea mai dăparte, că astea sînt mîntuirea... și porniră în trap 5 întins, lăsînd în urma lor oamenii năuci.

*

Cu puțin înainte de prînz, Axente Sever și dascălii lui aflară vestea cea mare de la Islaz. Cei doi abia ajunseră acasă, că parcă erau beți. De-abia acum îi 10 răzbise oboseala.

Cărucioara poştei s-a oprit în dreptul hanului de la Zăvoiu Dihorului, spre mirarea lui Stoian, care sta pe laviţă, cu fota dinainte, la masa de subt umbrarul cîrciumii, căci poşta nu se oprea pe-aci decît rareori. Oamenii din sat nu aveau bani să călătorească altfel decît cu piciorul, iar logofeţii boiereşti erau, după cîte ştia el, acum toţi în sat. Se dumeri numaidecît cînd îl văzu coborînd pe Cristea Fătu, pîrcălabul de la Salcia. A intrat în cîrciumă şi a cerut ceva de băut, că are gîtul uscat de praf.

— Amarnică arşiţă, măi Stoiane. Da' unde-i lelea Sultana?... Ce, nu mai stă în prăvălie?... Că pînă acum era cu ochii în toate părţile.

Stoian, musceleanul, care ducea cîrciuma de vreo doi ani cu simbrie, zîmbi în sinea lui, dar de subt mustaţă nu se văzu asta, că era pleoştită, şi fruntea lui, încreţită de obicei, părea mereu încruntată.

— Nu-i mai arde dă nimic... Stă bătută de gînduri în bătătură, subt nuc.

— Aoleo, mă, o fi bolnavă?

— Bolnavă chiar n-o fi ea, dar a ofticat-o rău Răducanu ăsta al lui Mînjoc... că nu mai dă p-acasă cu săptămînile...

Cristea Fătu ştia, ca toată lumea din împrejurimi, că de cîţiva ani Nica se ţine cu un flăcău mai tînăr decît ea cu cincisprezece ani, bălan şi chipeş, pe care l-a

luat încă de acum patru ani ca ajutor, zicea ea, la han. I s-a întîmplat într-o zi ceea ce trebuia să se întîmple, de aceea o căinau și nu prea oamenii. Deh... tot jucîndu-se cu focul, tot făcîndu-i pe alții să se perpelească pe jeratic, ți se aprinde și ție cămașa odată și odată.

— Hei, măi vere, dă ce să te miri? Era cam dă mult vremea să să potolească, mă, că uite acum, dacă nu mă înșel, e trecută bine dă patruzeci dă ani. Cine sare mulți pari ascuțiți i să-ntîmplă să să-nțepe, mă.

Se auzi din curte glasul Sultănichii, moale și obosit.

— Ce-i, Stoiane? A venit cineva cu cărucioara poștei?

Stoian se duse în prag și-i spuse tărăgănat:

— Ia, s-a oprit să bea un vin pîrcălabu Fătu dă la Salcia... că vine dă la drum... dă la Zimnicea.

În spatele lui se ivi în ușa din dos a cîrciumii și capul ciupit de vărsat, cu mustața groasă și scurtă, a pîrcălabului, cu pieptar negru peste cămașa scurtă.

— Ce auz, lele Sultano, că nu te simți așa bine? Ei, ce naiba, stai și clocești acolo, pă patul ăla, dumneata care învîrteai un sat întreg?

Sultănica ședea între perne, pe un fel de pat de scînduri, așternut cu o velință. Gogea la umbra unui nuc care, fiind singur în mijlocul bătăturii, crescuse drept și rotat.

— Apoi, pîrcălabe, nu-ș' ce am... că dorm prost nopțile și mă scol mai trudită decît m-am culcat.

— He, păi nu e bine să tragă omu a pat... nu-i bine, lele Sultano.

— Vezi, că nici în casă nu pot sta... că m-apasă tavanu ăla.

De la o vreme Sultana suferea nu numai din pricina lui Răducanu, dar și de urît. Se simțea tot mai singură pe lume, de cînd murise și taică-su. O copleșea singurătatea pe care n-o prea simțise pînă la vîrsta asta. Îi plăcea acum să stea de vorbă ori cu cine avea timp pentru ea.

— Auz că vii dă la Zimnicea. Cum arată p-acolo cîmpu?...

— S-au făcut bucate bune și p-acolo. Mai bine ca pă la noi. Da' iote ce te-aș ruga: io sînt cam grăbit și aștept aici să treacă vreun rumân cu căruța or cu caru spre Salcia... și m-a rugat și pă mine Tudose, fecioru lu Toma, îl știi, dă e la București... Cică să să ducă negreșit, da' negreșit, taică-su, astă-seară chiar să plece, la București, că știe el pentru ce. Acum io nu l-am întrebat mai multe, da' omu m-a rugat. Așa că ziceam, că oi fi poate bună să trimiți pă cineva la el.

— Bine, pîrcălabe, n-avea grijă, trimit io pe cineva să-l caute pă cîmp, că trebuie să fi ieșit și vădulenii la seceră, pe lanurile boierești... Așa am auzit că vorbeau unii aseară în crîșmă. L-oi chema aci să-i spui chiar io.

— Da' i-am spune, te doare cumva ceva? Că arăți cam galbenă la față, spuse pîrcălabul, om ca la treizeci și cinci de ani, încruntînd, așa de formă, sprîncenele.

— Noaptea mă ia cu amețeală și cu înecăciune. Mă apasă ceva pă inimă, ca o gheară... și simt din cînd în cînd niște junghiuri în brațu stîng.

— Hei, inima, pîrdalnica dă inimă, șugui cu ochi de viezure subt sprîncenele late pîrcălabul. O fi obosit și ea, lele Sultană... că are dă ce.

Adevărul e că Sultana cam obosise satul cu isprăvile ei de dragoste, și ceea ce spunea pîrcălabul acum, pe jumătate glumeț, gîndea mai toată lumea prin împrejurimi. Stătuse prea îndelungă vreme așa singură, neastîmpărată, în văzul tuturor. Lumea se cam săturase, iar din toamnă de cînd îi știau năduful, cam toți gîndeau la fel cu pîrcălabul. E în firea omului să vrea schimbări, și oamenii erau dornici să se vorbească acum și despre altceva. De pildă, despre Stanca lui Peștefript, năzdrăvana, din pricina căreia Răducanu nu mai da cu zilele pe la han. Fata asta de șaptesprezece ani, din care toți bărbații din sat ar fi vrut să muște, de cînd ieșise la horă, ca dintr-un măr domnesc...

Stoian își arătă iar chelia în prag.

— Hei, pîrcălabe, să vede venind brișca lui Dobrică din Măruntișu. Trecu azi-dimineață spre Găești, și văz că să întoarce. Gîndesc că te-o lua pînă la Salcia.

— Ei, asta-i, parcă-i după el? Oprește-l. Apăi, cu bine, lele Sultano, și nu uita dă Toma. Știi, m-a rugat fi-su... Tudose.

— Cu bine, pîrcălabe... fii fără grijă. Trimiț io după el.

Cînd bărbatul înalt, dar cam ghebos, dispăru pe ușa cîrciumii, Sultana rămase ca în alte dăți îndelung nemișcată, cu privirea rătăcită. Simțise iar, din spusele omului, că satul se bucură cu răutate de necazurile ei. Era, după asemenea vorbe, îngrețoșată și obosită de moarte. Îi rămăsese privirea în gol, spre soarele care scăpăta în zare peste umbre roșietice de nori. Dar azi nu mai cădea ca acum douăzeci și cinci de ani peste stejarii umbroși ai Codrului Vlăsiei. Portița din dos mai era, dar pădurea în care se pierduse ea cu Miai în noaptea cînd au fugit de la nuntă nu mai era.

După întîmplarea care a speriat lumea acum vreo șapte ani, de-au fost schingiuiți și uciși Restea și nevastă-sa Lica în văzul argaților ținuți cu pistoalele de o ceată venită prin desișul pădurii, se hotărîse tăierea ei pînă subt deal, pentru bordeie. Cu anii, s-a tăiat apoi și ceea ce mai rămăsese pînă în gîrlă, cum se întîmplase și în satele vecine, așa încît acum, ca să mai dai de rămășițele vestitului Codru al Vlăsiei, trebuia să mergi cale de o poștă. În rînd cu nucii, pe dealul care mărginea lunca, se iviseră acum tot mai multe bordeie. Peste ele și peste duzii lor scăpăta acum soarele. Vadu Rău se tot apropia de Zăvoiu Dihorului, așa că gîrla, care aci putea fi trecută pe o podișcă, fiindcă nu avea strînsă între malurile-i înalte cum să se reverse, curgea, după ce ocolea dîmbul, cam prin mijlocul unui singur sat.

*

Toma se odihnise două ceasuri bune, lungit afară lîngă bordei, după ce aflase de la Sultana că e chemat negreșit de fiu-său, și acum, cînd abia cîntaseră cocoșii, zorea cu traista în băț, cu nădejdea că, de va avea noroc să întîlnească vreun creștin mai acătării, o să-l

ia în vreo căruță și va ajunge, înainte ca soarele să se înalțe mai sus de-o suliță, pe răcoare încă la București.

Nu întîlni însă nimic decît după ce trecu de Slobozia, și atuncea doar niște care cu boi, care duceau paie de orz, așa că după ce ațipi din nou într-unul din ele, o luă iar la drum, întinzînd cu dîrzenie pasul, de n-ai fi bănuit că mai are numai vreo doi ani pînă să împlinească cincizeci. Ajunse cam înainte de prînz și află acasă în Dealu Filaretului pe Damian, care abia ațipise și el, căci împreună cu Mitru, după ce, intrînd cam cu grijă în oraș, se duseseră tăind Bucureștii în două, de la un capăt la altul, pînă în Dobroteasa, la profesorul Axente Sever, ca să-i arate ce s-a isprăvit la Islaz, iar de acolo o întinseseră grăbiți acasă. Dar ce-l miră mai mult și i se păru cam nepotrivit e că înțelese că Ilinca, fata cea bălaie, pe care o vedea cam des pe acolo și care îi turna acum să se spele de praf pe față, dormise, după cît se părea, acolo pe prispă, lîngă Damian.

Flăcăul sufla greu, rupt de oboseală, prăbușit după două zile și două nopți de drum și nu-l mai supăra nici măcar soarele, care trimitea pe toată prispa raze vii, piezișe. Fata era cam stînjenită de privirea iscoditoare a pandurului și simți pînă la urmă nevoia să-l lămurească.

— Știi... am dormit... și io aci... două zile n-avea cine să păzească... știi... casa... grădina... că s-au copt cireșile...

— Așa? se scărpină, surîzînd pe subt mustață, Toma. Va să zică ai păzit cireșile? Ei, atuncea dacă le-ai păzit, nu e rău... da' vezi să le mai păzești încă, pînă le-o fi vremea... să nu le culegeți mai nainte.

— Da' nu vrei să mai hodinești o țîră? întrebă fata, care nu pricepu nimic din gluma cu cireșile și încercase să-i spună neica Toma, dar nu prea mergea, că era prea copil.

— Nu, mulțumesc dumitale... da' văz că nu prea știi cum să-mi spui... Apăi, fetițo... zi-mi taică... Ca să fie totul cum să cuvine. Și așa... cum îți spusei, mă mai

odihnii pă drum din cînd în cînd. Acum mă duc la vecinu Licsandru, că văz că umblă prin bătătură, n-a plecat nici el la fabrică. Așa, zi-mi taică...

Acum fata pricepu și chiar că se roși toată ca o cireașă 5 pînă în albul sfios al ochilor de cicoare. Sta așa, în loc, toată încurcată, încîlcită cum îi era ciuful de caier alb.

Telegescu, numaidecît după plecarea lui Bălcescu, îl luase deoparte pe Deivos şi, tăind luminişul din vîlcea, se aşezaseră pe maldărul de fîn proaspăt şi îl pusese să-i povestească mai cu de-amănuntul cele întîmplate la Bucureşti. Lungii ani de temniţă îl făcuseră bănuitor, mai ales că, necunoscînd nici după atîţia ani dosarul procesului din 1841, nu ştia care fuseseră adevăraţii trădători şi îi bănuia pe cei din grupul Vaillant, greşeală pe care o făceau mulţi alţii. În orice caz, puţini aflaseră că trădarea venise din grupul adus în conspiraţie de Pavel Macedonski, fără ştirea acestuia bineînţeles, care făcuse şi el ani grei de temniţă. Îi arătă pe larg şi laşitatea lui Cristophi, din pricina căruia revoluţia nu putuse izbuti în Prahova.

— Acum, că m-am lipsit de boieri şi am mers de-a dreptul la ciocănaşii mei, frate Deivos, poci să spui că într-o săptămînă suntem la Bucureşti şi dăm peste cap pe Bibescu, oricîţi călăreţi şi infanterişti o avea Banov aici... Voi merge din om în om, din casă în casă, noaptea, şi tot vom sfîrşi prin a avea într-o seară două mii de oameni... Vom porni cu ei spre Bucureşti, unde vom ajunge douăzeci de mii. Nu avea de unde să ştie despre cele întîmplate la Islaz şi socotea că firul se va rupe aici pe Valea Prahovei.

După ce sporovăiră o jumătate de oră, Telegescu încălecă spunînd că se duce la Comarnic, unde se află

un popă în care are mare încredere și-i ură drum bun la București.

— Nu vă lăsați nici voi acolo, fraților! strigă dînd pinteni calului.

5 Deivos ar fi vrut să plece și el numaidecît spre capitală, căci trecuse de prînzul mic și numai întinzînd bine calul și cu mult noroc ar fi putut să fie pe la patru-cinci după-amiază din nou în București, așa cum vorbise cu Axente Sever, dar nu mai putea de oboseală.
10 Îl biruia somnul, simțea o durere în tot trupul, de parcă ar fi cărat saci cu pietroaie. Rugă pe Dumitrașcu, așa află că-l cheamă pe flăcăul de la conacul Filipeștilor, să stea lîngă el și să-l lase să ațipească ăl mult un ceas, că e năuc de somn, de nu mai vede înaintea ochilor.
15 Dormi un ceas și mai bine, că flăcăul nu se îndura să-l scoale, văzîndu-l prăbușit și sforăind de parcă răsufla din toate măruntaiele; părea că nu-i mai ajungea pieptul și se înăbușe. Cînd îl trezi, era cu ochii lipiți și nu pricepea ce vrea flăcăul de la el. Îi spuse că
20 trebuie să plece la București și el sări ca ars, o luă la goană spre pîrîiaș, unde își vîrî capul de cîteva ori în unda lui rece, scuturîndu-l de fiecare dată ca un cățel care se scutură după ce a trecut prin apă. Încălecă apoi și goni nebunește. Soarele se înălța tot mai aprins
25 în slavă, iar albastrul nepătat al cerului nu făgăduia decît arșiță. Pe la Potigrafu înțelese că nu poate merge mai departe, calul era istovit și numai spumă. Își aduse aminte că e la Balotești un candidat de învățător, văr cu sublocotenentul Dănescu, de la el de la
30 pompieri, pe care îl văzuse de vreo două ori pe la București, pe la cazarmă. După ce mai merse o bucată, întoarse puțin din drum și-l găsi. Omul primi numaidecît să-i împrumute o iapă murgă pentru calea de o poștă pe care Deivos o mai avea de străbătut spre
35 București. Se înțeleseră că a doua, ori a treia zi, cînd calul luat de la conacul din Filipeștii-de-Tîrg se va pune iarăși pe picioare, să vie cu el la marele vornic la București, de unde în schimb își va lua iapa. Cînd se despărți de flăcăul negricios, încins cu bete peste că-
40 mașa albă, lungă pînă la genunchi, îi spuse în taină:

— Sfatul meu e să te găsești mîine după prînz în București, că are să fie bine... Mai mult, măi vere, nu poci să-ți spui.

Ajunse în București abia către ceasurile patru. Pe Axente Sever nu-l găsi acasă la el în Dobroteasa, unde se dusese, ocolind pe la Vergu, dar un tabac lăsat acolo de pază îl îndrumă la cîrciuma de lîngă morile doctorului Gussy, unde-l află așteptînd împreună cu profesorul Dorcea, cu căpitanul Zăgănescu, cu profesorul Scarlat Turnavitu. Acolo află că Agia arestează pe capete. Nu e chip să mai treacă cineva pe podurile cele mari, ori prin Tîrgul din Lăuntru. Voinescu II este printre cei arestați în urma arătării făcute fără îndoială, acum știau toți, de Halepliu. Îi află hotărîți să meargă chiar după-amiază cîteșipatru la Tudor Fărșerotu în Obor, să vadă dacă se pot bizui pe el ori nu.

În timpul acesta, Deivos avea să tragă un pui de somn chiar aci, pe patul ăsta de lemn, că nu se știe apoi cînd va mai apuca să doarmă în zilele care vin.

— Locotenente, trebuie să dormi, că acum a venit rîndul nostru. Ăi de la Islaz au proclamat revoluția.

Cînd Deivos auzi vestea cea mare, sări de pe pat uluit și încremenit, abia putînd îngăima:

— A izbutit revoluția la Islaz? Rămase apoi cu privirea îndepărtată, cu ochii umezi și murmură ca pentru el însuși: Pleșoianu...

Dar nu vru să se mai culce. Era prea înfrigurat. Smulse scoarța de pe pat și o aruncă în mijlocul odăii. Ceru să meargă și el cu ei, că nu se mai lipește somnul de el. Dar ceilalți nici nu vrură să audă, așa că stătu totuși lungit pe patul pe care așternuse din nou, pocăit, scoarța, cam vreo două ceasuri, pînă veni o brișcă să-i ia înspre seară. Își pregătiră cu grijă și pistoalele.

*

Veniseră toți cinci, pentru că socoteau într-adevăr de cea mai mare însemnătate ca Tudor Fărșerotu să fie înduplecat să se miște, și împreună cu el să se miște

tot Oborul. Erau poate orele șapte, soarele nu asfințise încă. Fură puțin încurcați cînd, după ce trecură de-a latul Cîmpu Moșilor, se găsiră în fața celor două căldărării alipite. Chiar Axente Sever, care mai fusese
5 pe aci, greși, intrînd în prăvălia cea mai arătoasă cu șatrele ei lungi în fața intrării, pe stînga și pe dreapta, pe care erau așezate ceaune, căldări, ibrice și tingiri noi-nouțe, ca de aur roșu, bătut cu ciocanul; urmele izbiturilor de ciocan erau amestecate, așa că unele
10 erau mate, iar altele aveau luciri sticloase, după cum le priveai. Șatrele aveau niște spătare înalte, de păreau mai curînd canapele mari de lemn, puse în dreapta și în stînga. Pe spătare atîrnau tot atît de roșcate, tot atît de ciocănite tăvi și tipsii, tigăi și chiar cratițe de
15 tot felul. În stînga, înainte de ușă, era o cristelniță înflorată, adîncă, să încapă în ea copii cît de mari. Chiar înainte de a trece pragul, Axente Sever se răsuci pe călcîie, căci își dădu seama că intrase în prăvălia feciorului, nu a tatălui, de care avea nevoie. Gligore
20 țîșni din fundul prăvăliei, crezînd că i-au venit mușterii de soi, dar cînd fu în prag, recunoscu pe Axente Sever, își dădu seama ce caută și, rîzînd cu tot spicul mustății, le făcu semn că e alături.

Cealaltă prăvălie, lipită de întîia, și umbrite amîndouă de doi salcîmi care-și încurcau ramurile, avea și
25 ea în față două șatre, la fel cu celelalte, dar erau mult mai sărace, de lemn vechi, plesnit, parcă afumat. Cîteva căldări acolo, pe scîndurile crăpate și înnegrite de ploi, vreo două tipsii și atîta tot. În fața prăvăliei,
30 care era și ea cu pămînt bătătorit pe jos, la intrare, nu era o cristelniță, lucru subțire, ci un ceaun mare ciobănesc, de fiert laptele după muls. Îi erau mușterii credincioși lui Theodot al lor toți ciobanii, pe trei poște în jurul Bucureștilor și chiar cei de pe Bărăgan. Nu-i
35 înșelase niciodată punînd foi de fier la fund și inele, la fel, în gura ceaunului, ca să tragă mai mult la cîntar și să fie astfel mai scumpe. Gligore, pe de altă parte, începuse să se arate negustor mai subțire decît bătrînul, începuse să lucreze și obiecte bisericești care cer
40 migală, mai multă răbdare, mai multă luare-aminte

și un ochi mai viu, așa că mușteriii lor erau deosebiți unii de alții. Dealtfel, Fărșerotu, autoritar, aspru la vorbă și morocănos, mai ales de cînd îmbătrînise, nu se mai putea împăca prea multă vreme cu ucenicii
5 lui, pe care îi certa toată ziua, și după ce îi făcea calfe, îi ajuta să-și deschidă prăvăliile lor și astfel se descotorosea de ei. Își făcea deci treaba numai cu călfuțe, ucenici, și-i era destul pentru nevoile prăvăliei lui, iar cînd era o comandă mai grea, o trimitea încruntat
10 la „igliţarul" de alături. Tocmai pentru că se știa că-i învăța de timpuriu pe ucenici meșteșugul, se îmbulzeau să fie primiți de el, deși cînd se mînia, nu pregeta să-i plesnească cu bățul. De suduit nu suduia, că era bisericos și credea că e păcat, dar de croit cu bățul,
15 croia al naibii. Acum îl găsiră în șopronul din dosul prăvăliei, stînd pe un scaun, proptit în ciomagul de corn noduros, arătînd cu degetul unde mai trebuia bocănit cu ciocanul. Vedea bine și fără ochelari, dar numai de aproape de tot, așa că stătea parcă lipit
20 de o nicovală rotundă ca o căpățînă de fier, pe care căldarea aflată în lucru sta și ea ca o căciulă roșcată, neîncheiată într-o parte. Cînd văzu că ucenicul, voinic ca un flăcău, care era aproape să iasă calfă, se opri mirat, Tudor își ridică sprîncelele cărunte și stufoase
25 să vadă cine a intrat. Dintr-o dată fața zbîrcită îi înflori de plăcere.

— Tu ești, măi catîrule...? Ei... Te-a lovit dorul dă mine?

— Eu, baciule, da' n-am venit că mi-i dor de mustă-
30 țile dumitale... am venit că avem treabă al dracului cu dumneata...

— Nu mai spune...

— No că zău, avem de vorbit... și musai să vorbim acum, spuse Axente, dinadins cu accent ardelenesc.
35 — No că hai în casă atunci, să ne dea Reveca și cîte o dulceață...

— Dulceață, baciule? Acum la bătrînețe te-oi fi dedat la dulceață?... Ce? La stînă tot cu dulceață de trandafiri trăiai? Ori cu zer și buze de muiere cînd se
40 găseau... Auzi, dulceață... Vin ai? Că uite, grecului

ăsta, Deivos îl cheamă, îi place vinul scos proaspăt de la beci. Nici dumnealui, Turnavitu, ăstălalt, nu mă face de rușine cînd e vorba să guste vinul... Dacă ai ceva mezelic, cum zic ei pe-aci, apăi nu e rău deloc...

În „odaia cea curată", cealaltă, nu erau scaune. Se așezară deci ca de obicei pe cele două paturi care erau de o parte și de alta ale ei, frumos așternute cu macaturi de cit. Pe masa dreptunghiulară dintre ele, pusă la perete și așternută cu pînză albă, pînă jos la dușumea, erau cupele de tot felul din care nu se bea și o tavă de lemn lăcuit, roșie, pe care erau în permanență două chisele de cleștar cu muchii înflorate și cu capace ca niște moțuri: dulceață de vișine și dulceață de trandafiri. Deasupra patului opus celor două ferestre mici, era un „covor turcesc" cu o scenă de călătorie la Mecca: pelerini care trăgeau prin pustiu cămile după ei. Reveca, întinerită parcă de cîte ori avea musafiri din Ardeal, mai ales că al cincilea dintre ei, o namilă blîndă și bălaie, Constantin Dorcea, îi era și un fel de nepot, alergă grăbită să le aducă o ulcea de vin și niște pastramă și cîrnați uscați, cu cîteva ouă răscoapte.

— Pînă vin vreo doi pui fripți... mă ficiori, îi lămuri ea.

Axente Sever o răsuci ca pe o fată mare, cu barba lui înflorită de voie bună:

— Of, că tinerică mai ești, lele Revecă, dar lasă că nu-i vremea puilor azi, e vremea țării... Se întoarse cu cana în mînă să ciocnească: Noroc... Am venit, baciule, să te luăm... că e vremea.

— Unde să mă luați, măi ficiori fără minte...?

— Să mergi, că te cheamă țara...

— Hei, s-o dus vremea mea... Sapa și lopata... Ce mai vrea țara dă la mine tocmai acuma cînd, și să vreau, nu-i mai poci da nimic?

— Ba... e vremea... iată ți-o spui din nou... Dumneata nu simți și nu vezi nimic în jurul dumitale? Fierbe țara, baciule!... Axente vorbea el singur, fiindcă-l știa pe bătrîn, iar celorlalți le era teamă să nu spună ceva care să-l supere, așa că doar clătinau din cap, din cînd în cînd. Știau că dascălul ardelean e iubit de bătrînul

căldărar, care-i îngăduia multe glume... Nu vezi, baciule, că a venit vremea vremilor?
5 — Ba ceva oi vedea io... Că a venit vremea lu Ulumeanu și a huidumelor lui, vremea acsizarilor...
— Lasă-l, baciule, pe Ulumeanu, că-i și pus la gros acum... Lasă-i și pe acsizarii ăia. Ei nu sunt țara... Ascultă-mă pe mine. că de aceea venii cu soții aceștia ai mei... E vremea dumitale și a tuturor oamenilor de treabă... musai să mergi și dumneata.
10 Bătrînul i-o tăie însă scurt:
— Io cu borfașii, cu cuțitarii, n-oi merge, și pace.
A ținut-o îndelungă vreme una și bună, că el nu merge, că nu vede nici o schimbare, dacă în locul boierilor vor veni alde Dobrovici și Hagi Curti. Axente
15 părea obosit de încăpățînarea acestui bătrîn. Atunci izbucni Scarlat Turnavitu, așa ca trezit de pe altă lume, căci de un sfert de ceas parcă trăia în sfere nepămîntești. Încă de cînd i se spusese că va merge la Tudor Fărșerotu simți că inima începuse s-o ia razna
20 și-și pipăia neliniștit mîinile fierbinți. Nu află decît mai tîrziu că nu-l vor întîlni pe popa Dumitru, care-și trimisese pe ai lui de lunea trecută la via unui popă prieten, ca să-i mai ție la aer, la verdeață; acolo se dusese și el, cu o brișcă, aseară. Se temea la gîndul că
25 o va vedea pe Tincuța, ivindu-se ca o nălucă, la un pas de el. Își dădea seama că nu ar mai fi știut ce spune și poate nici nu ar fi în stare să scoată o vorbă măcar. Aștepta să se întîmple vreo minune; se gîndea și la chipul ei uimit cînd l-ar vedea pe el acolo în odaia
30 lor, căci știa că în aceste două odăi locuia popa Dumitru cu ai lui.
Se vede că dragostea de patrie nu era la el mai prejos decît dragostea pentru Tincuța, cu oarecari deosebiri totuși. În fața fetei era aproape mut, pe cînd
35 acum murea de plăcere cînd își auzea vocea, cam pițigăiată puțin, rostind umflat vorbe și mai umflate.
— Domnule Fărșerotu, au cum e cu putință să nu auzi glasul patriei care clamează și strigă ajutor de la fiii ei? Au ce fel de om ești, de nu tresaltă inima dumi-
40 tale de român?

Ceea ce era mai extraordinar e că profesorul acesta, scund și uscățiv, cu jachețica rotundă, abia ajungîndu-i la pantalonii albi cu pătrățele negre, cu o legătură roșie la gît, avea ochii plini de lacrimi cînd sfîrși. Cei veniți cu el erau încurcați, căci simțeau golul umflat al frazelor, stridența supărătoare a țipetelor, dar lacrimile din ochii rotunzi și căprui erau lacrimi adevărate, rare în acești București, cînd era vorba de patrie, deși iscate de vorbele răsunătoare.

Încurcat, bătrînul căldărar încerca să se dea totuși deoparte, cam nesigur de el însuși, e adevărat:

— Și-apoi, drept să vă spui... nu prea văz dă ce e nevoie dă oasele mele uscate... ca să să facă rivoluție... Mult nu mai am dă trăit. Azi, mîine, poate și la noapte, sughit o dată, dă două ori și rămîi cu capu pă pernă...

— E nevoie de dumneata, fiindcă e nevoie ca mîine să se ridice toată suflarea omenească și să meargă la palatul Bibescului ca să ceară Constituția. Cînd oborenii dumitale te vor vedea în fruntea lor, vor veni cu duiumul, fără să mai întrebe măcar unde merg... Așa numai se vor schimba lucrurile.

— Io nu văz dă ce e nevoie dă Costituția aia, cum îi ziceți... N-o să să îndrepte nimic... Cu Costituție ori fără Costituție o să fie tot cum a fost. Tot cu borfașii și cuțitarii pă cap rămînem noi ăștia din Obor.

Atunci Axente Sever, scos parcă din sărite, se ridică în picioare de pe marginea patului și, venind lîngă bătrîn, îl apucă de marginea pieptarului negru, din dreptul umerilor, zguduindu-l.

— Ascultă, baciule, de cînd te știu, o ții una și bună cu acsizarii și cu cuțitarii ăia ai dumitale... Asta nu-mi prea place.

— Păi ce vrei, că noi cu ei ne mîncăm viața, ei sînt leprele stăpînirii aici în Obor. Și tot ei o să rămînă tari, mormăi moșneagul morocănos, cu obrajii uscați de încăpățînare.

— Dar ce, numai ei sunt cu revoluția? Cum, baciule, eu sunt acsizar? Dorcea ăsta e acsizar, ori dascăl de istorie? Turnavitu nu e, după cîte știu, nici el acsizar,

e profesor. Dumnealor, locotenentul ăsta Zăgănescu, și locotenentul ăsta Deivos, sunt oare acsizari?

— Ba... n-or fi...

— Atunci ce tot dai cu acsizarii? Uite, eu vreau să știu ceva... Au bucureștenii ăștia o vorbă care îmi place... Cînd unul nu e om întreg și nu are bărbăția în el să aleagă, ei spun că „o scaldă". Eu, drept să-ți spun, baciule, mie mi se pare că dumneata, care-ai fost și ești Fărșerot de la Pind și mocan din Ardeal de la noi, de cînd ești prin locurile astea o cam scalzi... Uite, noi ne-am săturat de atîta vorbă. Eu vreau să știu limpede; dumneata ești cumva pentru orînduiala de astăzi? Da sau ba?

Moșneagul sări de pe muchia patului, de-a dreptul în picioare, de parcă l-ar fi împuns o undrea între umeri. Ochii mici îi scăpărau subt sprîncenele mari ca niște mustăcioare cărunte.

— Io, cu orînduiala dă azi? Măi ficior dă oameni cumsecade, cum poți să spui tu asemenea ticăloșie? Cum, mă? Da' pă mine și pă toată negustorimea asta din Obor nu ne seacă la ficați orînduiala dă azi? Dac-ai ști cum ne jegmănesc oamenii Agiei, cum ne amenință cu bătaia, așa pentru te miri ce, numai ca să dăm rușfet pînă nu mai avem dă unde!... Acum două săptămîni, un brutar, om dă ispravă, cinstit ca o ușă dă biserică, ține p-o nepoată a mea, a fost ținut gol pînă la brîu, în uliță, uns cu miere și legat cu mîinile la spate. Mințeau că au găsit pîinea lipsă la cîntar, dar nu era așa, că știe toată lumea că Trică, așa îl cheamă, e cinstit și nu s-a plîns niciodată nimeni că pîinea făcută dă el e lipsă ori e necoaptă, ca să tragă mai greu. Da' vezi că el, deși e un pumn de om, e mîndru și n-a vrut să plătească rușfet la oamenii Agiei, care umblă după gheliruri. S-a dus bietu dă el să să plîngă la Agie, la Vornicie... Tot pă el l-au bătut, că în țara asta nu e dreptate pentru bietu negustor, că nici la Divan nu mai merge azi negustorimea. Ți-e silă dă lăcomia și nerușinarea judecătorilor stăpînirii... Vin oamenii mai bine, cu daraverile lor, aci la mine, să le fac dreptate după „judecata Oborului", fără avocați și fără rușfet...

Auzi, noi cu stăpînirea? Da' știi dumneata cît plătesc io foaia dă aramă din care fac căldările oamenilor? O plătesc dă trei ori prețu ei, fiindcă la vamă oamenii stăpînirii pun încă două prețuri peste cel adevărat. Și tot așa e la cuțite și foarfece, la postav, la sticlă, la tot ce are nevoie negustoru ca să-și facă meșteșugu lui... Tot ce e adus dă peste graniță e umflat, dă trebuie să luăm și noi și pielea dă pă om cînd îi vindem ceva... Și prinse iar să dea în clocot: Auzi, îmi place orînduiala boierilor? asta-i bună... Da' ce avem noi, măi, dă la stăpînire? Uite, mor oamenii ca muștele dă holeră și nu găsim ajutoare la nimeni... Și mai sînt și alte boleșnițe, nu e numai holera... Uite, toamna și primăvara înotăm în noroi pînă la genunchi aci, că nu te poți mișca fără cizme groase, iar trăsurile boierilor bocăne pă caldarîmu făcut cu banii noștri. Auzi! Ne place orînduiala boierilor? Uite, n-avem biserică aici în Oborul nostru, că trebuie să mergem la Sfîntu Ion Moși, în partea cealaltă. Vai dă noi pînă să ne botezăm copiii, iar pînă să capete un bolnav sfînta împărtășanie, își dă duhu, că n-ai dă unde să-l iei pă popă. N-avem școli, dă ne rămîn copiii proști, că la învățătură nu sînt primiți decît la margine, cu picătura.

— Nu sunt școli nici în mijlocu orașului. Ce-i aia o școală, două, pentru o sută cincizeci dă mii de suflete? spuse cu amărăciune Constantin Dorcea, flăcăul înalt și cam obez, sfios tocmai din pricina asta.

— Și la ce i-ar ajuta în viață pe copiii de negustori mici să învețe carte în țara asta? întrebă mînios Scarlat Turnavitu, de-i flutura basmaua roșie de la gît peste jacheta neagră. La ce i-ar ajuta? Toate slujbele mari sunt păstrate numai pentru feciorii de boieri, chiar dacă nu învață carte și chiar dacă sunt tîmpiți din naștere, numai pentru că au ieșit din niște foale înscrise în arhondologie... Uite, baciule, iartă-mă că-ți spui și eu așa, dar și pe la noi, pe Teleorman, coboară baci de-ai dumneavoastră... Uite, zic... dumnealui locotenentul Zăgănescu și parucicul Deivos ăsta, pe care-i vezi aci, și mai e unul Dincă Bălșoiu și altul Dănescu, pentru că sunt feciori de mici negustori,

pe unii i-a făcut ofiţeri Kisseleff, Odobescu i-a trecut la pompieri, ca să nu mai cîştige şi ei cinuri în armată. Auzi, la pompieri, să lupte cu tulumba cu apă, nu cu tunul şi puşca, ăştia care sunt ăi mai straşnici ofiţeri din armată. Apoi te-ntreb şi eu, ca onoratul meu coleg Axente Sever: au dumitale îţi place cumva orînduiala asta?

Tudor Fărşerotu se ridică în capul oaselor şi zise limpede:

— Nu-mi place, oameni buni.

— Atunci vii cu noi? îl întrebă cu ochii rotunzi, jucăuşi în fundul orbitelor, Axente Sever.

— Viu cu dumneavoastră, mormăi moşneagul încruntat.

— Cu toţi ai dumitale, cu toţi finii, cu tot Oborul...? îşi mai agită, mic şi vioi, de data asta şi entuziasmat, Scarlat Turnavitu legătura roşie de la gît.

— Cu ai mei, negreşit... Vin şi cu finii, poate, cu popa ăla că face tot după capu lui şi acum e cu nevasta şi copiii la vie, da' cu tot Oboru nu ştiu. Io atîta poci să vă spui, că dacă vine un om al dumneavoastră la mine, într-o jumătate dă ceas îi adun p-ai mei şi în fruntea lor, ca un berbec bătrîn, sprijinindu-mă în toiagul ăsta, dă-i zic ăştia dă p-aci bîtă, oi porni-o încet, încet.

Scarlat Turnavitu, înflăcărat că au izbutit să-l înduplece pe moşneag să meargă, izbucni, ridicînd pumnul cu elan:

— Ai să duci şi un steag tricolor. Aşa, în frunte cu un steag tricolor.

— Şi c-un steag tricolor...? Ce-i aia steag tricolor? La ce foloseşte să meargă lumea cu el împotriva boierilor?

— Fiindcă-i steagul naţiei, baciule, îi spuse apăsat Axente Sever.

— Steagul tricolor este semnul libertăţii, este steagul poporului, rosti încălzit şi Deivos.

Atunci, locotenentul Zăgănescu, care, în uniforma lui plină cu tot felul de curele şi franjuri, nu scosese o vorbă, stînd tot timpul în picioare şi fumînd din pipa

de spumă de mare, își mișcă nu fără puțină trudă buzele groase subt mustățile ca vrabia și grăi apăsat. Ceilalți, neobicinuiți să-l audă vorbind, încremeniră auzindu-l grăind parcă întîia dată:

5 — Domnule Fărșerotu, nu vă supărați dacă vă pui și eu o întrebare... Uite, nu vi se pare dumneavoastră că neamul românesc a rămas încovoiat din șale de cînd tot îndură jugul turcilor, de cînd se tot ploconește, cu spaimă, la tot felul de ciohodari și de bei? Ei, află că 10 s-ar putea ca într-o bună zi acest steag tricolor să fie împlîntat pe vreo tabie turcească...

Aci se întîmplă un lucru destul de neașteptat. Moșneagul începu să se încovoaie și să tremure. Din ochi îi curgeau șiroaie de lacrimi.

15 — Iertați-mă, oameni buni, sînt un bătrîn, beteag și nevolnic. Io am împlîntat acum vreo cincizeci-șaizeci dă ani un steag pă o tabie turcească. Era la Ismail... Erau alte vremuri... Ei, s-a isprăvit. Io cu mîna asta nu mai pot împlînta nici măcar un băț care să sprijine 20 fasolea dă lîngă peretele casei, necum să pun un steag p-o tabie. Dar am cu turcii socotelile mele d-acasă, dă la Pind, dă la Hîrșova și altele. Credeam că o să mor fără să le mai plătesc niciodată. Uite, merg cu voi, unde vreți și cînd vreți. Merg ca niște moaște pă care 25 văd io că doriți să le purtați cu voi; da', măi ficiori dă oameni cumsecade, vă cer și io un lucru. Dacă vreodată steagu ăsta tricolor va fi înfipt p-o tabie turcească și va fi bătut dă vînt acolo deasupra, să-mi aduceți oasele astea uscate să le îngropați dedesubt. 30 Lacrimile îi curgeau șiroaie, buzele-i tremurau... Acum duceți-vă, că e prea mult pentru mine... M-a biruit neputința.

Axente Sever vru întîi să-l îmbrățișeze, dar simți că acum ar fi cu totul nepotrivit. Nici ceilalți nu scoaseră 35 măcar o vorbă, privindu-se cam ocolit. Dealtfel, rezemat de perna de la perete, bătrînul ațipise. Ceilalți, tăcuți și înfiorați, ieșiră pe rînd. Turnavitu, întors dintr-o dată la dragostea lui, adună în privire, cu grijă, toată odaia asta în care se mișcă de dimineață

pînă seara Tincuţa, jurîndu-se că nu va uita nimic din ea toată viaţa.

În curte, Reveca le apăru cu chipul ei încă frumos, prins în fuiorul mătăsos al părului dus întins dincolo de tîmplele de ceară vie, şi îi văzu mirată că se îndreaptă spre poartă. Întrebă îngrijorată:

— Au v-a supărat baciu cumva, dă plecaţi aşa fără să staţi să vă ospătăm şi noi cu ce-om putea?

Axente Sever îi zîmbi şi îi puse mîna pe umăr.

— Să ne supere...? Du-te să vezi că doarme ca un înger. Iar de ospătat, ai să ne ospătezi după ce vom isprăvi ce-avem de isprăvit...

★

Tocmai ieşeau din prăvălie, soarele căzuse de mult dincolo de plopii din uliţa Chiristigiilor, cînd se auzi un ropot de copite care zguduia pămîntul şi, pe maidanul larg, dintre Cîmpu Moşilor şi Obor, trecură în galop nebun patru călăreţi, ridicînd nori de praf în înserarea uşoară şi lină. Din pricina şatrelor, musafirii lui Fărşerotu nu putură vedea încotro au luat-o, dar negustorii ieşiseră toţi în faţa prăvăliilor şi se uitau spre viile Iancului, încotro se ridicau, sporind, norii de praf. Cînd să se urce în căruţă văzură un pîlc de dorobanţi călări, în galop şi ei, gonind după fugari. Deivos întrebă mirat, şi un dorobanţ îi spuse înspăimîntat, aşa în goană, aplecîndu-se din şea:

— L-au împuşcat pă vodă... Ăştia l-au împuşcat pă vodă...

Dealtfel, peste încă un sfert de ceas, toată lumea era în mijlocul maidanului, uimită, speriată, fremătînd.

— Asta e rău pentru noi, frate, murmură Axente Sever. Cei care au făcut-o nu ne sunt prieteni... Era mai bine să-l arestuim pre Bibescu, nu să-l ucidem.

Zăgănescu şi Deivos, care erau în uniformă, căci locotenentul dezbrăcase straiele de lipcan, hotărîră să meargă să vadă ce s-a întîmplat şi să vie la cîrciuma dinspre Vitan să le spună şi celorlalţi care vor aştepta acolo.

Pe la unsprezece seara veni în circiumioara din jos de bariera Vitanului, unde așteptau dascălii, numai Deivos, care le povesti celor care așteptau nerăbdători, dornici să afle, neapărat, căci de cîteva ceasuri vuia Bucureștii și umblau fel de fel de zvonuri, nimeni neștiind ce s-a întîmplat anume. În sfîrșit aflară adevărul. Deivos știa totul de la căpitanul Mavrocordat din arma cavaleriei, prieten cu revoluționarii.

Către ceasurile opt și jumătate, cînd soarele sta gata să asfințească, iar așa-zisa lume bună a capitalei ieșea în calești și carete să se plimbe pe șoseaua Kisseleff spre dumbrava de la Băneasa, vodă Bibescu, mîndru că înăbușise azi-noapte răscoala, ieșise și el într-un landou, alături de frumoasa lui Maricica-Doamna și întovărășiți de Alecu Villara, ca să culeagă privirile pline de admirație ale aristocrației. Se opriseră în marginea dumbrăvii, în fața unui lung șir de trăsuri de tot soiul, care opriseră și ele, aliniate, așa cum era obiceiul pentru plimbăreți. Atunci, din spatele cabrioletei cu armăsari albi a Frusinichii Băl-Ceaurescu, ieșiră trei călăreți, care se îndreptară spre landoul lui Bibescu, și unul dintre ei trase două focuri de pistol. Cel dintîi nu l-a nimerit, iar cel de-al doilea i-a sfărîmat epoletele mare de metal aurit, fără să-l rănească. A fost o învălmășeală de nedescris, încît călăreții au putut dispărea. Frusinica Băl-Ceaurescu a fost pe loc arestată. A dat numele a doi din ei, dar pe al treilea spunea că nu-l cunoaște și nici nu i-a înțeles numele bine cînd i-a fost prezentat. Pretindea că nu știa nimic despre gîndurile celor trei și că era foarte obicinuită să vadă, în fiece zi, cinci-șase călăreți oprindu-se acolo în dumbravă în jurul ei, cum se întîmpla, dealtfel, și cu alte calești și carete, în care se află femei tinere, cărora li se face curte. Cei doi tineri pe care-i cunoștea erau Dumitru Kretzulescu și Alecu Paleologu.

De acolo, de la șosea, Bibescu a trimis un aghiotant călare ca să poruncească ofițerilor din infanterie și cavalerie să se adune în cazărmile respective. Se înfățișă numaidecît și el, mai întîi la cazarma cavaleriei, unde în prezența ștabului, în frunte cu colonelul Odo-

bescu, arătă ofițerilor epoletul sfărîmat, cerîndu-le să depuie un nou jurămînt de credință și să răzbune mișelescul atentat. Primit la început cu urale, văzu că, atunci cînd era vorba de jurămînt și răzbunare, cuvintele lui cădeau într-un gol înghețat. La cazarma infanteriei fu și mai rău. Aci primirea fu rece de la început, iar cînd Bibescu vorbi de jurămînt, maiorul Polizu ieși în fața frontului și declară în numele camarazilor, nu în al tuturor, firește, că ei sunt gata să depuie un nou jurămînt și să apere patria și pe domnitor împotriva vrăjmașului, dar că ei cred că vor putea lupta foarte greu împotriva poporului, care cere Constituția, și că mai ales le e teamă că soldații nu vor vrea să tragă în frații lor.[1]

Vorba despre jurămînt a rămas așa, pe muchie, neclară. Vodă a plecat, deși însoțit de aclamații, destul de plouat la palatul de subt Dealu Mitropoliei. Mai rău s-a speriat, însă, văzînd că nu departe de palat, peste Dîmbovița, un foc mare mistuia cîteva prăvălii, iar pompierii luptau din greu să-l stingă. Avea o bănuială și vedea în asta un semn rău.

Deivos trecuse și pe acolo să vadă ce e, și de aceea li se părea că nu mai vine celor ce-l așteptau nerăbdători să afle ce s-a întîmplat anume.

---

[1] A doua zi, la 10 iunie, după atentatul de la Șosea, s-a tipărit un comunicat sub formă de foaie volantă. În biblioteca lui Camil Petrescu, adevărată raritate bibliofilă, exista lipită la p. 502 din vol. I din cele șase ale lucrării *Anul 1848*. Reproducem textul după aceeași culegere de documente:

„O faptă grozavă și nepilduită în analele noastre, nici măcar în vremea veacurilor de tiranie, s-a săvîrșit asupra celui mai bun prinț. Măria Sa Prea Înălțatul nostru Domn, întorcîndu-se aseară de la plimbare pe șoseaua Kisseleff, pe la opt ceasuri și jumătate, însoțit de d. Marele Vornic Villara, cum a ajuns pe la capul acestei șosele despre barieră, o birjă cu trei oameni trece alături de droșca Măriei Sale, ce era lăsată pe spate, și slobod fiecare cîte un pistol drept în pieptul Măriei Sale. Provedința însă, care întru a sa milostivire către noi veghează asupra patriei noastre, a păzit scumpele zile ale Măriei Sale. Un glonț numai l-a nemerit în partea de sus a umărului stîng și a rămas amorțit în epolet. Nu putem arăta în destul obșteasca indignație ce această nelegiuită faptă a pricinuit în sufletul tutulor locuitorilor Capitalei, și fiecare român o va simți adînc în inima sa“ (n. ed.).

Răzbit în cele din urmă de cumplita oboseală a drumului, a nopţii nedormite, Deivos aţipi pe patul din odaia din dos, fără să le poată spune în amănunte cele
5 ce mai văzuse şi auzise în seara aceea. Ai fi putut tăia lemne pe el fără să se trezească.

Ce se întîmplase?

Încă de pe cînd era pe Podu Tîrgului din Afară, Zăgănescu şi el auziseră vuietul obştesc, legat de
10 veacuri de soarta oraşului: „Ard iar Bucureştii..." Dealtfel, pe măsură ce se însera, zarea se arăta tot mai roşie spre miazăzi şi în curînd crescu o văpaie, purpurie peste acoperişuri, dar gălbuie şi tulbure ca o apă de fluviu, în văzduh, acoperind jumătate din cer. Zo-
15 reau amîndoi într-acolo, căci deşi Zăgănescu avea toată încrederea în sublocotenentul Dănescu, care era ofiţer de serviciu, s-ar fi putut să fie nevoie de prezenţa lui însuşi. Şi mai era pe deasupra şi o încurcătură: Dincă străbătea ţara de-a lungul şi de-a latul, cu un ordin
20 special în buzunar, să încheie contracte de nutreţ pentru caii companiei; totuşi ar fi fost mai bine ca lucrurile să nu fie scormonite de ochi cercetători, mai de aproape. De aceea Zăgănescu aproape alerga, supărat că nu întîlneşte vreo birjă pe drum. Deivos obosit, frînt,
25 se ţinea în pas întins după el, gîndindu-se că ar putea să-i fie de folos, deşi acum el nu mai conta propriu-zis

la pompieri, ci la depozitul de arme stricate şi la atelierele Dejurstfei.

Din toate părţile oraşului lumea se îndrepta curioasă şi înspăimîntată spre Tîrgul din Lăuntru.

5 — Unde arde, frate-mio? întrebă şi Trică venit din urmă, şi care mai mult alerga, pe un negustor ce privea din pragul prăvăliei cum se îndreaptă lumea spre foc.

Omul, cu plaivazul după ureche, cu o fotă verde peste nădragi, ridică din umeri nedumerit.

10 — Nu ştiu... zic unii că arde palatu lu Bibescu, alţii, adică zic, că arde spitalu Brâncovenesc... Uite, vîntu suflă spre Mitropolie.

Cînd ajunseră la biserica Sfinţilor, peste acoperişul caselor se învălmăşeau nori negri de fum din care ţîşneau din cînd în cînd limbi de flăcări şi cîte o ploaie de scîntei. Dar unde ardea nu se vedea.

Lui Zăgănescu îi era teamă ca nu cumva Bibescu, care nu putea uita focul cel mare de anul trecut, să fi alergat grăbit, înaintea lui, la faţa locului. Dar îi era teamă de prisos. Speriat de atentatul de la Şosea, neliniştit rău de primirea rece de la cele două cazărmi, el nu mai avea curajul să iasă seara, ci se mulţumea să privească de sus, de la un fel de loggia care se făcea în colţul de sus al palatului spre gîrlă. Trimisese numai un ofiţer de serviciu, pe căpitanul Mavrocordat, să vadă despre ce e vorba şi să-l ţie la curent prin ştafete.

Fusese un noroc că focul izbucnise în zi lucrătoare şi la un ceas cînd prăvăliile în cea mai mare parte nu erau închise, astfel că oamenii puteau să-şi apere avutul, nu ca în anul trecut cînd focul izbucnise în ziua de Paşti. De atunci trecuseră paisprezece luni şi a fost uimitor cît de repede s-au deschis din nou aproape toate prăvăliile, pe toate uliţele arse, fireşte într-o mare neorînduială, cum se putuse, în binale încăputate, în şandramale, în maghernițe, dar se refăcuseră, pe cînd cu locuinţele oamenilor mergea mult mai greu. Spaima lui Bibescu venea şi din aceea că acum focul început la Bărăţie mergea spre miazăzi, adică spre o parte a Tîrgului din Lăuntru care nu fusese atinsă anul trecut. De palatul lui nu-i era frică, fiindcă era peste gîrlă.

Abia putură să treacă de nemaipomenita înghesuială de pe uliţe. Acum norii de fum negru, cu scîntei stîrnite din vreo răbufnire, se învălătuceau înălţîndu-se pînă se topeau iar în văzduhul gălbui şi tulbure. Cînd se împrăştiau, se puteau vedea, pe zeci şi zeci de acoperişuri din jurul focului, iluminate de flăcările care ţîşneau din turla pătrată şi din spinarea de jeratic a bisericii, sute şi sute de oameni, aproape despuiaţi, care le stropeau şiţa şi tabla cu găleţile cu apă, trecute din mînă în mînă, tocmai din vadul Dîmboviţei. Din cînd în cînd, urcînd ascuţit şi pătrunzător peste larma nemaipomenită, trompeta pompierilor înfiora lumea, cerînd deznădăjduit apă la tulumbe.

Îl găsiră pe sublocotenentul Dănescu luînd liniştit, cu ochi sigur, cele mai potrivite măsuri. Înţelegînd că biserica Bărăţiei şi două mari prăvălii vecine nu mai pot fi scăpate, el le izolase prin dărîmături grabnice, în direcţia în care adia boarea înserării, spre piaţa Sfîntu Anton. Tulumbele lui stropeau de zor pereţii şi acoperişurile prăvăliilor vecine. Îndîrjirea cu care ofiţerii inferiori, care nu erau de neam mare, erau împiedicaţi prin orice mijloace să înainteze în grad şi erau trimişi la sarcini lăturalnice, făcuse să se adune la pompieri poate cei mai destoinici ofiţeri de grad mic din ţară. Omul era lac de apă, cu coiful greu de alamă lăsat puţin pe ceafă, urcînd mereu pe scară, umblînd pe ziduri ca să vadă mai departe. Avea un cap mic, negricios, nepotrivit cu statura lui înaltă, iar mustaţa, de obicei cu sfîrcuri mici în sus, udată de apă acum, i se cam pleoştise. Coborî de sus cînd îl văzu pe Zăgănescu ca să-i dea raportul. După părerea lui focul îşi slăbise puterea şi dacă nu o mai fi mocnind pe undeva, cine ştie unde, avea să se potolească. El le spuse că a venit căpitanul Mavrocordat trimis de vodă şi le arătă şi unde îl pot găsi. Cu tot numele lui, căpitanul era un simpatizant al căuzaşilor şi al revoluţiei. Cei doi se duseră spre el, în timp ce sublocotenentul Dănescu se urcă iar pe ziduri. Mavrocordat, care se liniştise şi el în privinţa focului, le dădu amănunte despre atentatul de la Şosea. În clipa cînd a văzut şi a auzit cele două focuri trase

asupra lui, simțind și izbitura puternică în umăr, Bibescu a crezut că e lovit de moarte și alb ca varul s-a lăsat moale pe spatele caretei. Toate privirile din celelalte carete și calești oprite s-au îndreptat asupra lui, iar din pricina asta cei trei atentatori au avut timp să dispară călare. Villara i-a scos haina să vadă dacă glonțul a intrat în umăr, dar nici măcar stofa mundirului nu fusese atinsă. Epoletul lat și masiv, cu ceaprazeria lui groasă, abătuse glonțul. Cum și-a revenit din clipele de spaimă, vodă a fost cuprins de o furie nebună. A dat poruncă să fie închise toate ieșirile din oraș. Aproape o sută de dorobanți călări ai Agiei cutreieră acum Bucureștii și vor cerceta în tot cursul nopții casă cu casă. Vor fi bătute viile. Este hotărît să dea o pildă cumplită. Cei trei, dacă vor fi prinși astă-seară, vor fi judecați mîine împreună cu Frusinica Băl-Ceaurescu și la apusul soarelui vor fi spînzurați, toți patru, de teii de la Șosea, chiar la locul atentatului. Mai este arestat la locuința lui și colonelul Dăscălescu, pînă cînd se va lămuri ce legătură a avut cu înfăptuitorii. Colonelul Voinescu I a primit poruncă să ia în cursul nopții tacrirul, interogatoriul, Frusinichii, ca să-i afle pe toți părtașii, mai ales pe cei care după părerea lui vodă au lucrat din umbră. „Trebuie pedepsiți crîncen toți complicii, oricare ar fi ei", spunea după ce a venit de la cazarmă, întristat și mînios din pricina primirii reci care i s-a făcut, după o asemenea ticăloasă faptă, lui, domnitorul țării și capul oștirii. Zicea că a făcut rău că nu l-a ascultat pe Lăcusteanu care l-a sfătuit de atîtea ori să spînzure pe craii și desculții care otrăvesc sufletul norodului. N-a crezut niciodată că de la vorbe ei vor trece la fapte. Dacă e însă vorba de pistol și de asasinate lașe, atunci va întoarce și el foaia și va răspunde cu vîrf și îndesat. Ceea ce li s-a părut însă tuturor celor de la palat mai curios este că atunci cînd colonelul Florescu, ginerele lui vodă, s-a dus la Nicolae Golescu, cu care era prieten, ca să pipăie mai de aproape lucrurile, fiindcă deși vodă nu are dovezi, îi știe totuși pe frații Golești partizani ai unei Constituții,

care, crede el, ar fi nenorocirea poporului român, fostul aghiotant al lui Alecu Ghica s-a arătat indignat de atentat, a spus că e o lovitură lașă de care negreșit toți oamenii de răspundere din țară sunt dezgustați. El vede
5 aci numai uneltirile obicinuite ale foștilor pretendenți la scaunul domnesc, poate Costache Cantacuzino, poate Băl-Ceaurescu, poate și alții, care, disprețuind mișcarea constituțională, socotesc totuși că o pot folosi măcar ca să provoace o vacanță a tronului, din care ar putea să
10 folosească numai ei, cei ahtiați după domnie. Înarmaseră astfel, pretindea Golescu, pe cîțiva tineri exaltați, care aveau legături mărginașe cu mișcarea constituțională, făcînd din ei uneltele lor. „Îmi pare rău, spusese el, numai de nenorocita aia de Frusinica, biata fată, care
15 se lăsase tîrîtă prostește într-o asemenea aventură *(„Je suis desolé pour cette malheureuse Frossy, qui s'est laissé entraînée dans une telle aventure“)*. Cel mai nenorocit din toată lumea în împrejurarea asta, le mai spuse căpitanul Mavrocordat sfîșiat de milă, este bietul Aristia,
20 care bate înnebunit la toate ușile. A fost de două ori și la palat, încercînd să afle unde a fost dusă Frusinica, ce se întîmplă cu ea. N-am putut sta de vorbă cu el, i s-a spus că nu sunt acolo. Ce aș putea să fac pentru bietul om? Dealtfel, nici eu nu știu mai mult decît v-am
25 spus. Se întoarse și arătă încremenit, aproape speriat:
— Uite-l, vine încoace... mi-a dat de urmă.

Cei doi abia-l recunoscură în bărbatul îmbătrînit, care mergea țeapăn, și totuși nesigur de pașii lui, cu ochii rătăciți și ciudat cercetători, arzînd în făptura lui,
30 alături de flăcările pe care nu le vedea și care nu-l atingeau, de un foc lăuntric mult mai mistuitor. O paloare albă îi înflori fața cînd recunoscu pe căpitan. Se apropie de el întins fără să știe de nimic altceva.

— Căpitane, te-am găsit... Am să încep să crez din
35 nou în Dumnezeu ca atunci cînd eram copil. Simțea că, găsindu-l pe Mavrocordat, găsise totuși un pripor în lunecarea spre moarte, care începuse de cîteva ceasuri.

Căpitanul îi strînse, topit de milă, mai întîi mîna,
40 apoi brațul lîngă umăr. Nu mai era Aristia bărbatul

arătos, care abia împlinise patruzeci și opt de ani, palicarul falnic din batalionul eroic al mavroforilor, ci doar umbra lui, o zdreanță. Fracul violet, acoperit de praf și ud de apă, era parcă plin de noroi; gulerul cu colțuri i se desfăcuse și cravata neagră lega în față doar gîtul gol. Zăgănescu îi făcu semn lui Deivos să vie după el, ca să-i lase singuri pe cei doi care, proiectați pe zidul alb, în lumina focului, îl căptușeau cu umbrele lor puternice.

— Căpitane, te știu om de omenie... M-ai socotit cîndva și dumneata prieten. Mă mai socoți poate și acum. Spune-mi, te implor, unde a fost dusă Frusinica? Mai este încă în viață? Ce se întîmplă cu ea?

Căpitanul subțire și înalt, de obicei sigur de el, era foarte încurcat, căci tot ce avea de spus era din cale-afară de simplu și cu totul de prisos. Căuta să compenseze prin căldura vocii:

— Maestre, vă dau cuvîntul meu de onoare că nu știu unde e. Singurii care știu unde a fost dusă sunt vodă și colonelul Voinescu I, care face cercetările. Vodă are bănuiala să sunt mulți complici care au urzit din umbră și uite, asta poci să ți-o spui, va încerca s-o facă să vorbească.

— O va supune la cazne? întrebă Aristia îngrozit, după ce avu un fulger de bucurie aflînd că zvonul după care ar fi fost ucisă pe drum spre cazarmă nu-i adevărat... O vor schingiui, căpitane?

Mavrocordat șovăi:

— Părerea mea sinceră este că nu va fi nevoie, căci ea, așa cum a și dat numele a doi făptași, va da și numele celor din umbră.

Cu o imaginație vie și puternică, cu sensibilitate de jupuit de viu, Aristia trăia de cîteva ceasuri, clipă cu clipă, viața Frusinichii, coborîrea ei amețitoare pe treptele morții. El vedea aievea și simțea în el însuși ceea ce se întîmplă cu ea „la ora asta chiar“, trăia încleștarea și spaimele ei, odată dezmeticită de viziunea execuției apropiate. Încerca durerea ei fizică, o vedea plină de sînge în urma loviturilor bestiale ale paznicilor de parcă ar fi fost lovit el, măsura timpul accelerat de ne-

înduplecata apropiere a execuției cu propriul lui timp. Cu puterea cu care trăia simțirea personajelor pe care le juca pe scenă, făcea de pe acum pentru ea ultimii pași, după comunicarea sentinței, ducea, el, cu privirea
5 rătăcită, cu genunchii moi în neștire, mîna în jurul gîtului.

Mavrocordat îl privea sfîșiat de milă. În clipa aceea se năruiră căpriorii și grinzile prăvăliei vecine și țîșniră în sus flăcări și fîșii largi de scîntei ca la o iluminație,
10 care arătară iară oamenii ca niște pitici negri, pe acoperișuri.

— Maestre, duceți-vă acasă, ca să știu unde vă găsesc... Voi căuta să vă transmit, chiar dacă nu voi putea veni eu, orice știri voi afla în cursul nopții... Nu
15 mai rătăciți așa prin oraș... Vi s-ar putea întîmpla vreo nenorocire.

— Voi fi pe Brezoianu, lîngă doctorul Marcovici. Știi, crez, unde stau... Voi aștepta toată noaptea... Te rog să bați ușor în geam, din uliță, ca să-ți deschiz.
20 Și porni cu mersul țeapăn și nesigur cu care venise. Nu se uita înaintea lui, era cu totul întors în sine însuși. Durerea lui era împletită din două fire contradictorii. Pe de o parte îl mistuia gîndul că fata asta, atît de bună, atît de inimoasă și atît de devotată celor pe
25 care-i iubea, va avea atît de suferit tocmai fiindcă era prea simțitoare și trăia mai adînc totul. Pe de altă parte, era ca o ceață cenușie în el gîndul că ea a putut avea o viață ascunsă de el, că a avut lungi ore de discuții în care își juca viața, se încredea în altă lume, nu în el.
30 Dar numaidecît îi găsea iertare. Era biata de ea uneori cam ușuratecă, o exaltată care nu putea bănui ce urmări grozave ar putea avea astfel de fapte. Numai gîndul că o asemenea frumusețe nepămînteană, și gingașă, că ochii ei viorii, de serafim, ar putea să fie peste
35 cîteva ceasuri, peste cîteva zile pradă viermilor, îl făcea să se închircească în el însuși ca înjunghiat. „Frosi, Frosi, dacă s-ar putea să ne trezim din asta ca dintr-un vis rău..." De atîtea ori a visat că moare și s-a trezit, de spaima sfîrșitului, lac de apă, dar fericit că a fost un vis

rău. Dacă s-ar putea și acum ca tot ceea ce e să fie părelnic, să nu fi fost deloc.

Dar nu era părelnic.

★

Căpitanul Mavrocordat s-a ținut de cuvînt. Pe la trei dimineața, cînd abia se lăsase praful capitalei și lumina zorilor mijea la geamuri, făcînd de prisos lampa cu petrol de pe masa încărcată de cărți, el i-a bătut în fereastra care da pe Brezoianu. Aristia nu dormea; înfrigurat și istovit veghease toată noaptea. Bătăile în geam l-au surprins totuși și l-au speriat de parcă veneau de pe lumea cealaltă. A sărit ca ars și l-a adus numaidecît înăuntru. Omul era obosit și el de frămîntarea de la palat, unde stătuse pînă acum.

— Maestre, iartă-mă, nu poci să stau... Am vorbit adineauri cu Voinescu I. Abia acum s-a întors de la vodă, care-l aștepta să vie cu rezultatul cercetării... Frosi este la cazarma cavaleriei, întı-o odaie de arest. A interogat-o Voinescu în mod civilizat. Ea spune că nu are nici un amestec în toată afacerea asta. S-a dat și de urma celor trei, care s-au îndreptat spre Ploiești. Ceea ce poci să vă spui este că nu se va face nimic în mod pripit. Întîia furie a trecut. S-a renunțat la judecata lor azi sau mîine.

Ceea ce Voinescu I nu-i spusese lui Mavrocordat este că dacă el s-a purtat în mod corect cu Frusinica, în schimb, speriat rău și el că s-ar putea, cine știe, să nu fie bine păzită și că-și riscă și el nu numai cariera, ci poate și libertatea, ca să fie mai sigur de ea, o dăduse în paza unui vagmistru faimos pentru sălbăticia lui, pe care-l mai și înspăimîntase pe deasupra.

— Bagă de seamă că răspunzi cu viața de arestata asta! Ia-ți doisprezece oameni de încredere și păzește-o ca ochii din cap. Vezi că este foarte primejdioasă. Nu sta de vorbă deloc cu ea (îi era frică să nu-l seducă și pe vagmistru frumusețea ei). Nu primi nici o poruncă de la nimeni. Încă o dată, vezi ce oameni îți alegi.

Vagmistrul o îmbrîncise tot timpul, căci nu i se părea că merge destul de repede, o înjurase în mod scîrbos.

Cînd i-a cerut apă, a urlat la ea că e o tîrfă care a vrut să ucidă pe vodă și a dat-o cu capul de pereți, umplînd-o de sînge. De cîte ori o vedea îl cuprindeau furiile că și-ar putea nimici cariera din pricina unei astfel de ticăloase. Gîndul că ea ar putea să fugă îl îngrozea. N-o lăsa să iasă nici o clipă pe sală, căci, își zicea, nu se știe ce se poate întîmpla cu blestemata asta. Îi plăcea s-o beștelească și din pricina frumuseții ei, pe care o simțea în puterea lui. O socotea însă o pacoste care i-a căzut pe cap.

*

La plecare, căpitanul a încercat să-l liniștească pe Aristia, cu toată sinceritatea. Dealtfel, nu îndrăznea să-i spuie că și el a tremurat toată noaptea pentru femeia asta, căci și el a fost într-o vreme îndrăgostit de ea.

— Maestre, fiți liniștit, nu se va proceda în mod pripit. Vă repet. S-au mai potolit lucrurile și la palat. Dacă aflu ceva încă azi, vă trimit vorbă, ori, dacă am să poci, trec chiar eu.

Rămas singur, Aristia răsuflă adînc. Cuvintele bune ale căpitanului și răcoarea dimineții îl înviorară. Totul e să nu se întîmple nimic ireparabil azi sau mîine. Ca un jurămînt, își mușcă brațul pînă se iviră picături de sînge, fără ca să-l doară. Știe el ce știe. Peste două zile Bibescu nu va mai putea executa pe nimeni după capul lui.

Se dezbrăcă și se lungi pe pat, ca să se mai odihnească puțin, acum cînd începea o zi hotărîtoare pentru poporul român și pentru el însuși.

CARTEA A DOUA

Casa polcovnicului Ion Solomon, comandantul Regimentului III de infanterie, este chiar peste drum de cazarmă. Dacă o priveşti din partea asta dinspre răsărit,
5 este o clădire joasă, căci arată, în afară de marchiza de fier şi sticlă, înălţată numai cu o treaptă de la uliţă, doar patru ferestre, ceea ce lasă să se ghicească, după obicei, două odăi, în dreapta şi în stînga, iar în mijloc o sală mai mult lungă. Aci la uliţă, streaşina ei de şindrilă abia dacă
10 se ridică peste un stat de om. E adică la fel cu toate căsuţele de pe această uliţă, care ţine de-a lungul Curţii Arse [1], urcînd Dealu Spirii. Dacă însă o priveşti dinspre mahalaua şi biserica Izvorului, de partea cealaltă, dinspre apus, atunci ea îţi apare ca o casă cu două caturi,
15 avînd un ceardac mare la catul întîi, sprijinit pe stîlpi de lemn groşi, căci e clădită chiar în ruptura rîpei, ca şi casele vecine. Din uliţa care se încovoaie spre biserica Izvorului se intră în curtea mică şi pătrată, care e deci mult mai în adînc decît faţa casei. Aci în curte coboară
20 scările pridvoarelor lungi, de pe dreapta şi de pe stînga ceardacului celui mare, care duc la aripile casei, şi ele lungi ca ale unui han, cu multe odăi, unde se intră numai prin aceste două pridvoare cu parmalîc de lemn boit cafeniu, care stau faţă în faţă. În curte, la poalele

25 [1] Curtea Arsă—nume dat palatului care arsese la 21 decembrie 1812, curînd după venirea la tronul domnesc a lui Ion Caragea. (n. ed.).

casei, sunt acareturile: grajdul, un şopron pentru caleaşcă, magazia de lemne şi odăile slugilor. În faţa curţii, la poartă, e un puţ cu acoperiş, vestit pentru apa lui rece, că mulţi îi spun, dealtfel, şi uliţei acesteia de subt rîpă, mai mult uliţa „Puţu cu apă rece". Casa aceasta, boită toată cu galben, şi lemnăria cafenie, este singura cu două caturi, căci spre prundişul Dîmboviţei rîpa scade, şi casele vecine sunt din ce în ce mai scunde. Au numai un cat, iar jos de tot nici măcar atît.

Aci, într-o odaie de pe aripa stîngă, a dormit în seara de 10 iunie maiorul Lăcusteanu, iar într-alta, maiorul Pandele Cerchez, cei doi comandanţi de batalion. După vizita la cazarmă a lui Bibescu-Vodă, venit cu cuşma lui Mihai Viteazu pe ureche şi cu mantia domnească pe umeri, ca să denunţe ticălosul atentat de la Şosea, fiindcă se făcuse tîrziu, colonelul i-a poftit pe amîndoi maiorii să doarmă la el, mai mult chiar, le-a poruncit, căci în fiece clipă a nopţii se puteau ivi întîmplări neprevăzute şi era greu să trimiţi ştafete ca să-i aduci la cazarmă în miez de noapte, mai ales, pe Lăcusteanu, care stă lîngă biserica Albă, dincolo de gîrlă şi de lacul ăsta a lui Dura, căruia lumea se deprinde greu să-i zică Cişmigiu.

Dar nu s-a întîmplat nimic şi au dormit toţi tun pînă dimineaţa. Acum Lăcusteanu, voinic şi greoi, trage din ciubuc, în timp ce un soldat, bărbier de meserie, îl bărbiereşte şi-i răsuceşte frumos mustăcioara. Pe o tăviţă, gazda ospitalieră i-a trimis chiselniţa cu dulceaţă şi o cafea neagră, cum iau de obicei ofiţerii în loc de cafea cu lapte. Dar cînd iese pe pridvor, odaia lui fiind cea din capăt, vede în ceardacul cel mare, care dimineaţa e în umbră, apărat de soarele de vară, pe colonelul Solomon înconjurat de mai toţi ofiţerii regimentului, într-un nor de fum, trăgînd din ciubuc, cu cafeluţe dinainte. Maiorul, foarte ţanţoş şi năbădăios, căruia nu-i place să se treacă aşa uşor peste el, întreabă furios:

— Prin ce întîmplare acest consiliu ostăşesc pînă în ziuă şi eu nu ştiu nimic, domnule polcovnic?

Polcovnicul, furat şi tulburat de cele ce auzise, are o poftă de vorbă, de parcă ar fi o ţaţă:

— Ei, maiorule, se petrec lucruri mari... Revoluţie. Vine Eliad cu Magheru, cu zece mii de panduri, şi Tell cu Pleşoianu, cu un batalion de soldaţi. Ia spune, Fărcăşene... şi-l pofteşte pe căpitan, făcînd un gest moale cu
5 mîna, să spună şi maiorului... Că el vine de acolo.

Căpitanul, prăfuit, care încă nici nu a trecut pe acasă, venind de-a dreptul la cazarmă, povesteşte înflăcărat:

— S-a ridicat toată ţara... s-a constituit un Guvern provizoriu, care a dat o Proclamaţie la Islaz, în care
10 spune...

Lăcusteanu, care fierbea de mînie, îl întrerupe şi se întoarce furios către Solomon:

— Cum, domnule, dumneata tolerezi ca un căpitan, comandir de companie, să facă o asemenea propagandă
15 în regimentul dumitale?

Fărcăşanu, naiv şi fericit, vrea să-l lămurească totuşi:

— Domnule maior, se dezrobeşte ţara...

Dar mustaţa mică şi zburlită ca o lăcustă neagră subt nas a solidului maior scapără de mînie:

20 — Ascultă, domnule căpitan, dacă vei îndrăzni să vorbeşti o asemenea propagandă, mă jur pe onoare că-ţi trăsnesc creierii la minut.

Polcovnicul Solomon, care a văzut multe în viaţa lui, caută să-l domolească:

25 — Nu te necăji, maiorule, că şi dacă vor veni, sunt fraţi de-ai noştri, sunt români, nu sunt nici turci, nici tătari.

Dar maiorul, deşi de felul lui foarte milităros, nu mai ţine socoteală de nimic, nu mai respectă nici pe su-
30 periori:

— Dacă e aşa, să ştii că în cazarmă eu nu mai intru, ci merg la vodă să-l rog să-mi primească demisia, chiar acum, căci într-un regiment de panduri eu nu slujesc! Strigă furios la vistavoi: Spune-i, mă, lui Vasile să-mi
35 aducă numaidecît calul! Căci în afară de armăsarul de călărie pe care-l ţine acasă, are şi un cal de serviciu la cazarmă.

Soarele s-a ridicat deasupra Mitropoliei şi vesteşte o zi dogorîtoare, scînteind devale viu pe prundişul şi ză-

voaiele Dîmboviței, pe care pluteau cîrduri de gîște, și în marginea căreia sacagiii își încărcau sacalele.

*

A tăiat drumul în sus de cazarmă coborînd de-a dreptul spre maidanul Dudescului și de acolo, pe vreo două ulițe înguste, a ieșit pe lîngă casa Fălcoianului la palatul de subt Mitropolie al lui Bibescu. E o clădire cu două caturi, în mijloc cu un peron ca o terasă intrîndă, la care urci patru trepte din grădină, cu cîteva „loggia“ la catul întîi, căci felul ei amintește arhitectura brâncovenească, deși palatul e atît de meremetisit, că nu se mai poate ști dacă e vreo aripă din cel vechi al lui Constantin Brâncoveanu, ori e o clădire durată din nou. Poarta este lîngă crucea lui Mogoșoiu și se intră mai întîi în grădina mare, cu poteci pietruite frumos. Corpul de gardă e în aripa dreaptă, subt odăile de dormit ale lui vodă. E cald și, cum nu se vede de sus de la fereastră, ofițerii ștabului domnesc, în frunte cu colonelul Banov, care pierzînd urma lui Bălcescu, la Telega, s-a întors în capitală, trag liniștiți ciubuce și beau cafele pe terasă, că înăuntru e prea cald, întocmai ca la Solomon acasă, însă cei de aci așteaptă să fie primiți de domnitor, ca să-i dea raportul zilnic.

Maiorul a descălecat și a dat frîul unui soldat care duce calul la grajd într-o curte din dos, plină de acareturi, și cu totul despărțită de grădină printr-un gard de scînduri vopsit în verde.

Maiorul se îneacă de furie cînd se apropie de grupul ofițerilor și-i aude vorbind tot despre revoluție. Căpitanul Mavrocordat, înalt, subțire, negricios, nu vorbește chiar ca Fărcășanu, dar și el e de părere că măria-sa nu ar avea decît de cîștigat dacă ar semna Constituția. Adevărul este că la ceasul acesta ofițerii din jurul lui vodă nu știu despre punctul 13 al Proclamației, care încă nu e cunoscută decît de aga Iancu Manu, de marele vornic Alecu Villara și, firește, de vodă însuși. De aceea ideea revoluției e privită ca îmbietoare chiar între ofițerii de cavalerie, ca totdeauna mai simandicoși decît cei de infanterie.

— Vra să zică, dumneata, căpitane, ești de părere că trebuie să ni se suie în cap craii și desculții... să dăm patria pe mîna derbedeilor? întrebă, cu mustața țanțoșă, maiorul Lăcusteanu. Își stăpînește furia, și pentru că are în față un „os domnesc“, dar și pentru că tînărul căpitan e un duelist foarte temut, două lucruri în fața cărora curajul lui Lăcusteanu se cam înmoaie.

— Domnule maior, frații Golești și frații Kretzulești nu sunt nici crai și nici desculți, îi spune cu o afectare milităroasă în ținută căpitanul, anume ca să arate că numai cînd e vorba de serviciu discută cu un boier de mîna a doua.

Maiorul nu-i mai răspunde lui, ci se întoarce către colonelul Banov:

— Domnule, îl plîng pe măria-sa că este înconjurat de asemenea ofițeri, și eu mă duc pe moment să-mi prezant demisia...

N-așteptă răspunsul și intră de-a dreptul în sala cea mare ca un vestibul, de jos. Marele vornic Villara tocmai ieșea cu o hîrtie din odaia cea mare, cu biroul monumental în felul lui, la care lucra vodă.

— Hairola... Ce întîmplare te aduce așa de dimineață pe aci, Lăcustene?

— Arhon boierule, vreau să dau demisia din armată...

— Da' ce, mă, Gligoriță, te-ai supărat? De ce să dai demisia așa grăbit?

— Coane Alecule, a intrat dezonorul în oștire, eu nu mai stau... trebuie să vorbesc cu măria-sa.

— Uite, lucrează cu secretarul... Mai așteaptă puțin.

Peste cîtva timp ieși în prag secretarul domnitorului.

— Întreabă măria-sa, care ți-a auzit glasul, ce dorești, domnule maior?

— Vreau să intru numaidecît la măria-sa.

Se auzi și glasul lui Bibescu, din biroul cel mare:

— Lasă-l să intre... Și cînd maiorul salută, încremenit în poziția de drepți, vodă îl întrebă de la biroul mare, semicircular, în stil „empire“: Ce este, Lăcustene? Ce ești atît de zbuciumat?

— Măria-ta, este revoluție în țară... și în timpul ăsta...

Bibescu, cu fața lungă, slăbită de grijă, arată nedormit, căci a lucrat pînă la cinci dimineața cu colonelul Voinescu I, ascultîndu-i raportul, despre declarațiile Frusinichii Băl-Ceaurescu. Își frămîntă cu degetele lungi mustața mică și barba tunsă care-i înconjoară ca un chenar fălcile, îl privește încruntat, căci pe de o parte vede în el un semănător de panică, iar pe de altă parte vrea să-și facă lui însuși puțin curaj.

— Să nu umflăm lucrurile, Lăcustene!

— Sunt de părerea măriei-voastre că asta nu ar fi mare lucru, dar ceea ce vreau să vă spui este că se pregătește o revoluție ostășească... Chiar aci la palat, șeful Dejurstfei ascultă propaganda revoluționară... iar la regiment, polcovnicul Solomon, în care aveți încredere...

— N-am nici o încredere în el, dar nu am pe nimeni altcineva.

— Atunci, măria-ta, eu dau demisia din armată.

— Nu pooi, dragă Lăcustene, să o primesc în asemenea circumstanțe, dar tot ce te rog este să primești regimentul lui Solomon, și de îndată dau ofisul... Face semn lui Lenș să întocmească ordinul.

Lăcusteanu respectuos, dar ferm, refuză:

— Nu poci primi această onoare într-o vreme așa anormală, cînd morala ostășească este alterată... Este trist, măria-ta, că nu ai în capitală decît un regiment oștire, și acela condus de un neputincios.

— E mai mult șiret decît neputincios... Își are și el, ca toți cei din jurul meu, socotelile lui, speranțele lui... Du-te și cheamă-l pe colonelul Odobescu, apoi du-te numaidecît și dă veste la cazarma cavaleriei și la infanterie că am ordonat ca într-un ceas să fie toată oștirea în front, în mică ținută, fiindcă am să le vorbesc. Cînd a spus numele șefului oștirii, a rămas pe gînduri, cu ochii mari pe jumătate închiși, căci colonelul Odobescu, energic, bătăios și cu o mare autoritate, nu numai asupra oștirii, dar și asupra boierimii, este azi singura lui nădejde.

Maiorul, ca să ajungă mai întîi la cazarma cavaleriei, care e la capul Podului de Pămînt, a luat-o cu calul, după ce a trecut podul de piatră, prin Piața Mare. După

ce a comunicat cavaleriştilor ordinul domnitorului, s-a întors la cazarma infanteriei, dar nu s-a mai amestecat cu ofiţerii, ci s-a închis singur în canţălarie. A aşteptat aşa, plimbîndu-se surescitat prin odaia îngustă, în care pe perete era o litografie îngălbenită, pătată de muşte, înfăţişînd pe Bibescu trei sferturi, cu cuşma lui Mihai Viteazu, cu decoraţii şi cordoane, cu mantia domnească pe umeri, iar altă litografie, ruptă într-un colţ, arăta bătălia de la Austerlitz. Pe la zece şi jumătate a dat ordin căpitanului cel mai vechi în grad să scoată batalionul în curtea cazărmii. Între cele două lungi magazii de zid care merg de lîngă poartă pînă departe în fundul curţii, şi care sunt dormitoarele trupei, stau în front cele două batalioane. Solomon aştepta dinadins pe prispa cazărmii ca să iasă în front Lăcusteanu, fiindcă în calitate de maior mai vechi trebuie să-i dea raportul, şi vrea să-l silească să respecte disciplina. Lîngă maior aştepta şi preotul de la parohia vecină, pe la care se abătuse călare, căci bănuia că trupa va depune un nou jurămînt.

Cînd gornistul a sunat onorul la general, care se da numai lui vodă, trupa a încremenit în poziţie de drepţi. După raportul lui Solomon, Bibescu s-a apropiat călare de cele două batalioane pînă la cîţiva paşi. După el, înţepenit marţial în şa, cu carîmbii cizmelor peste genunchi, cu coiful său imens, fluturînd coada de cal care-i cădea într-o parte, urma Odobescu. Era încruntat şi fălcos, cu mustaţa ciopîrţită cu briciul, de-i rămînea din ea numai un smoc subt nas. Cînd s-au potolit aclamaţiile reglementare, Bibescu a ţinut un lung discurs, vorbind despre virtuţile ostăşeşti, despre datoria şi frumuseţea ascultării de şef. Apoi a arătat cît de mişcat a fost ştiind că oştirea s-a cutremurat atunci cînd a aflat despre ticălosul atentat comis împotriva domnitorului ţării. Bibescu ştia că spune un neadevăr, dar voia mai curînd să sugereze această emoţie, regretabil absentă, a soldaţilor. Apoi a cerut lui Solomon să dea repaus trupei, iar el s-a îndreptat în pasul calului, urmat de Odobescu şi Solomon, şi ei călări, spre poartă, unde era flancul regimentului cu ofiţerii batalionului întîi.

Dintre ei s-a desprins căpitanul Fărcăşanu, care se apropie de vodă, palid, tremurînd, altfel în ţinută ostăşească, şi strigă cu un glas înfiorat:

— Să trăieşti, măria-ta, să te milostiveşti să primeşti Constituţia pe care a decretat-o poporul român...

În clipa aceea, Lăcusteanu, a pus mîna pe sabie vrînd să-l străpungă pe loc, în faţa lui vodă. Dar spre surprinderea sa, Bibescu, în loc să dea ordin să fie arestat şi judecat în cîteva ceasuri, apoi executat, aşa cum credea Lăcusteanu că trebuie făcut pentru asemenea nemaipomenită încălcare a regulamentelor, s-a mulţumit să ţie alt lung discurs, arătînd cu multe pilde din istoria universală că românii sunt coborîtori din împăratul Traian şi că trebuie să fie o naţie înţeleaptă şi tare în clipele grele, ca să dea pildă şi la alte naţii. Fiecare vorbă a domnitorului era o lovitură de măciucă în capul maiorului şi îi făcea greaţă. El ar fi vrut ca Fărcăşanu să fie împuşcat pe loc.

Un ofiţer, de fel din Ardeal, Enache Dimitriu, care era în această zi ofiţer dejurnă pe cazarmă, a adus un steag pe care l-a aplecat mult în faţa lui vodă, care, scoţîndu-şi cuşma, l-a sărutat, jurînd că nu vor intra trupe străine în ţară. S-a strigat ura, şi el a ieşit în pasul liniştit al calului pe poartă. S-au auzit apoi alte strigăte: „Trăiască colonelul Odobescu..." Acesta a oprit calul, s-a ridicat în scări şi, întorcînd dîrz capul, împodobit cu măreţul său coif, a strigat turbat de mînie:

— Tăceţi... O vorbă să n-auz, căci descalec, şi în două ceasuri veţi fi împuşcaţi, să vă arăt eu ce înseamnă disciplină ostăşească... V-a slujit norocul că am fost cu vodă, că vă arătam eu.

Cine ar fi încercat să intre înainte de prînz în Cazinoul Comersanților de pe Lipscani (peste drum de Hanul lui Șerban, lîngă Hotelul german) ca să citească vreun
5 ziar sau să bea cafea și ciubuc, n-ar fi găsit nici un loc liber în această dimineață de vineri 11 iunie. Lucru de mirare, firește, deoarece într-o zi de lucru găseai arareori, mai ales dimineața, atîta lume la acest club, care deși vrea să rivalizeze cu clubul nobililor de la Casa
10 Török, sau cu cel de peste drum de la Hotelul Caracaș, era frecventat mai mult de oameni care îndeobște erau foarte ocupați cu negustoria lor. Lucru și mai de mirare, chiar odăile separate de la catul de sus, unde se juca seara cărți, erau acum înțesate și nu se găsea loc la nici
15 o masă. Se juca de zor zgomotos, cu bani mulți pe masă. Cel care făcea mai multă gălăgie era Rudi Pavlicioni, pe care nimeni nu-l mai văzuse jucînd pînă acum. Era vesel că era în cîștig. Cel care pierdea era Hagi Curti. Nicolae Danielopolu avea cîteva pungi în fața lui, din
20 care scotea gînditor cîte un galben, doi, pe care-i punea stîngaci pe masă. Era vădit că nu mai încercase niciodată acest joc. Dealtfel, cu oarecare luare-aminte, se putea vedea că nici nu se juca de-adevăratelea. Conducerea tagmei negustorești găsise că locul cel mai bun de
25 întîlnire în clipa izbucnirii revoluției era tot acest cazinou, unde prezența în grup apărea îndreptățită și unde mișcarea neîntreruptă, acel du-te-vino al oamenilor de

legătură, nu bătea prea mult la ochi. Ca să nu pătrundă și inși nepoftiți, și mai ales nedoriți, se ocupaseră toate încăperile, și în cafeneaua de jos, și în odăile de sus, de către oameni de încredere. Masa li s-a adus la toți tot aci. Se așteaptă cu nerăbdare ora patru. Se mai știe însă că acum mari cete țărănești se îndreaptă spre oraș prin toate barierile lui, și asta stîrnește oarecare neliniște printre negustori.

Vestea însă bucură mult pe intelectualii grămădiți în sala de jos, la masa cea mare, prin care se poate privi pe fereastră, mare cît jumătate din perete, lumea de pe uliță, și de unde în alte zile, craii fără lucru privesc liota de femei frumoase care forfotesc pe Lipscani. Cezar Bolliac cu barba lui pătrată, Bolintineanu, Aristia cu Paleologu, Mavromati și alți prieteni ai lui, Teulescu, Zane, Telegescu, Marin Serghiescu, Ion și Costache Catina, cei doi Ipătești, apoi cei trei pictori afiliați mișcării: Negulici, Rosenthal și Iscovescu sunt înghesuiți în jurul acestei mese, vorbesc zgomotos, vrînd să pară veseli, dar se vede cît de colo că sunt cu toții îngrijorați.

Au intrat cei doi juni Florești, cu un coș întreg cu cireșe pietroase, pe care-l pun veseli pe masă. Toți își înfig cu voluptate mîinile în grămada ispititoare.

— Măi căpcăunilor, spălați-le întîi, strigă speriat din colțul de lîngă fereastră Bolliac, care e și cel mai dîrz dintre cei de față. Ați uitat de holeră?

Dimitrie îl liniști însă, bucuros de primirea care se face darului lor:

— Domnule, sunt de la noi din grădină, culese în fața noastră din pom. N-aveți nici o grijă...

Își fac și ei loc la masă, între cei doi Ipătești, și aduc apoi știrile Comitetului revoluționar condus, acum cînd Nicu Bălcescu și Alecu Golescu sunt la Golești, aci în București de Nicolae Golescu, ajutat îndeosebi de Cezar Bolliac, Axente Sever, Deivos și Dincă Bălșoiu. Cei doi frați Florești sunt agenții de legătură care de azi-dimineață au făcut de trei ori drumul la cazinou, întorcîndu-se mereu cu alt pretext. Lucrurile merg așa cum au fost plănuite. Oarecare întîrziere este în înaintarea

.cetelor de țărani, care trebuiau să vină din Afumați și Tunari și sunt în întîrziere față de celelalte. S-a dus într-acolo, îmbrăcat civil, Deivos, să vadă ce e.

*

5 Își face intrarea pe ușă un bărbat scund, lat în spate, îndesat, cu fălci puternice, cu ochi mici, cu un surtuc negru peste pantalonii gălbui și strînși pe picior. Este profesorul Vasile Maiorescu, fratele dascălului Ion Maiorescu, de la Craiova. Profesorul de la Schewitz este
10 trimis de Axente, care așteaptă cu tabacii în Dealu Filaretului, să vadă ce mai e prin oraș, dacă e bine încălzită lumea. Scoate din buzunar cîteva numere din *Gazeta Transilvaniei*, al cărei corespondent la București este chiar el. E foarte prețuit de Barițiu, directorul ga-
15 zetei brașovene.

— Frate, țineți astea desfăcute pe masă. Mai aruncați-vă ochii pe ele, ce naiba, aci sunteți la cazină!

Coboară cineva de sus, pe scara cu treptele de lemn galben, care scîrțîie. S-a auzit de venirea lui Vasile
20 Maiorescu și marii negustori îl poftesc la ei să afle dacă totul este gata. Danielopolu este foarte neliniștit:

— Ei, cum stăm cu tabacii?

— Totul e gata, îl liniștește profesorul cu obrajii puțin ciupiți de vărsat. La ora patru va suna clopotul
25 cel mare al Mitropoliei.

Dobrovici, care nu juca nici măcar așa în glumă și era cel mai neliniștit dintre toți, găsi că e prilejul să se mîndrească față de ceilalți cu tabacii lui, ai lui, cum îi socotea el.

30 — Ei, din partea tabacilor mei, nici o grijă, boierilor... Să vedem însă dacă negustorii noștri își fac și ei datoria.

Dar Danielopolu se ridicase în picioare și de la fereastră îi răspunse, cu un zîmbet asigurător:

35 — Nu vedeți că toată ulița Lipscanilor e plină de oamenii noștri? Nu mai deosebești pe negustori de mușterii! Uite, e lume și pe ulița Nemțească.

*

Pe la mijlocul lungii după-amiezi de iunie, tocmai cînd mulțimea de mușterii năvălea și vînzarea era în toi, iar pe ulița Lipscanilor era un furnicar de lume, începu să sune clopotul cel mare al Mitropoliei într-o dungă. Lumea, care nu știa, tresări înfiorată. Așadar, ceva tot se întîmplă. Clopotul cel mare, cu palele lui de sunet greu și prelung pe caıe le trimitea departe peste oraș, vestea totdeauna ceva neobicinuit care înfiora lumea.

Prăvăliile au prins deodată să se închidă grabnic. Lumea fu împinsă, cum se putu, afară în uliță. Obloanele cele mari, ferecate în cruci de fier, sunt grabnic întoarse și închise cu lacăte. Lumea îngrămădită pe ulițe nu pricepe nimic. Unii cred că e foc, alții spun că a fost ucis un boier într-o prăvălie lîngă biserica Bărăției, la un pas de Sfîntu Gheorghe.

Ulițele sunt din ce în ce mai înțesate de oameni nedumeriți și unii cam speriați.

*

Clopotul Mitropoliei a trezit toate clopotele bisericilor din București, dar sunetul lui plin ca o chemare cosmică plutește măreț peste vuietul lor.

Cel care, față-n față cu Damian, smucește cu o singură mînă frînghia este Toma Panduru. Zadarnic, văzînd greutatea clopotului înalt ca un stat de om, și de deschidere aproape tot atît de mare ca și înălțimea, Damian și Mitru, capii echipei, au vrut să-l oprească. Toma trage cu trudă și năduf cu o singură mînă. Ceilalți se mulțumesc, doară, înarmați cu puști și topoare, ei și soții lor, să facă de pază.

— Lasă, nepoate, să le trag io clopotu în dungă boierilor — tuturor boierilor și ciocoilor — că aștept dă treizeci dă ani să plătesc cu mîna care mi-a rămas pentru cealaltă... Am să li-l trag și la parastas.

Clopotele se trag într-o dungă de obicei la mort. În îndîrjirea cu care, aproape să fie ridicat în sus de puterea clopotului, Toma, pandurul și clăcașul, smucește iar frînghia, este suferința de veacuri a milioanelor de clăcași.

— Într-o dungă... măi Tudose, măi Mitrule, să să audă pînă la Vadu Rău.

Damian nu știe de ce azi taică-su îi spune Tudose.

*

De cum auzi clopotul cel mare al Mitropoliei, Tudor Fărșerotu a lăsat vorbă călfițelor și ucenicilor să strîngă tot de pe șatre și a ieșit în mijlocul uliței cu toți feciorii și trei din ginerii care așteptau în curte. Tase chiristigiul purta steagul tricolor pe care-l adusese de dimineață Deivos, cînd le spusese și de hotărîrea luată, că revoluția trebuie să izbucnească azi la ora patru după-amiază negreșit.

În cîteva clipe, oborenii, înfiorați de clopotul cel mare al Mitropoliei și uimiți, căci nu mai văzuseră niciodată un steag tricolor, erau adunați în jurul moșneagului. Brutarul Trică alerga din prăvălie în prăvălie, îndemnînd lumea:

— Nea Vasilică, hai la revoluție... că vă așteaptă jupînu nostru, hai mai repede... Nu mai închide, lasă că o să închidă țața Tudora.

Cînd s-au făcut vreo sută, două, s-au îndreptat spre bariera Tîrgului din Afară, în dangătul clopotelor de la biserica Sfîntu Ion Moși, care vesteau ca în noaptea Învierii. Cînd au început s-o ia în sus pe Pod, erau vreo patru sute de bărbați, dar după ei veneau alte sute de copii și băiețandri. Pe la biserica Olari erau ca la două mii de inși, în afară de alte mii de copii care se țineau după ei ca după urs. Tudor Fărșerotu pășea în frunte, lîngă steag, încruntat, cu fălcile încleștate, sprijinindu-se ușor în toiag. Lîngă el călca îngîndurat popa Dumitru. Aci, la biserica Olari, le-a ieșit înainte profesorul Scarlat Turnavitu, care s-a alăturat de steag și, scoțînd o basma roșie, a început să strige întruna „ura“, căci pînă aci merseseră toți în tăcere. Atunci a prins și mulțimea să strige „ura“. Pe la toate ferestrele s-a ivit lume, negustorii trăgeau obloanele și veneau după oboreni. Erau și cîteva sacnacsii de la care se privea cu ură de după perdeluțe albe. Cînd au trecut de biserica

Sfinților, tot Podu Tîrgului din Afară era, mult în urmă, o mare de capete. Făcuseră un ceas pînă aci, căci mergeau încet. Și aci clopotele bisericii sunau să ridice omul în slavă. Puțin mai înainte de piața de la Sfîntu Gheorghe îi întîmpinară un grup de căuzași în frunte cu Bolliac, Bolintineanu, arhimandritul Ioasaf Snagoveanu și mulți negustori din cei care așteptaseră pînă acum la cazinou. Aduceau alte steaguri și cîteva coșuri de cocarde tricolore. Pe cea dintîi au prins-o în pieptul lui Tudor Fărșerotu, apoi i-au pus una în piept lui popa Dumitru, care era lîngă el. Pe urmă au mai vrut să mai pună și la alții, dar a fost înghesuială și s-a răsturnat coșul, căci fiecare vrea să apuce cocarda, de parcă ar fi fost de aur.

Acum ulița Lipscanilor este o mare de capete. Cînd se află de sosirea celor din Obor și de pe Podu Tîrgului din Afară s-a făcut un semn, iar din prăvălia lui Danielopolu s-a scos o masă, alte cîteva coșuri cu cocarde tricolore și un steag mare. S-a urcat pe masă iuncărul Niță Magheru, nepotul vestitului comandir de panduri, cîrmuitorul de la Caracal, și acum membru al noului minister. Tînărul, străjuit de patru soți din regimentul lui, a ridicat steagul și se pregătește să citească o hîrtie pe care a desfășurat-o. Hagi Curti, suit și el pe masă, îi ia steagul din mînă și strigă lung, prelung:

— Ascultați... asculta-a-ați... La Islaz s-a proclamat Constituți-a-a-a... Tell, Eliade și Popa Radu Șapcă, însoțiți de Magheru, înaintează cu șase sute de dorobanți, cinci roate de ostași și zece mii de săteni spre București.

E o clipă de neîncredere, parcă de încremenire, dar deodată văzduhul se cutremură de urale. Au apărut acum și dorobanții Agiei, dar nu îndrăznesc să se amestece. Un boiernaș cu anteriu, dar cu șapcă muscălească, se întoarce spre nevasta lui:

— Ei, acum nu mai e dă glumit... Bibescu nu mai are încotro...

— Vine revoluția și nu mi-ai cumpărat maloteaua, se văicărește cocoana, sprîncenată și ochioasă.

Alt tînăr se urcă pe masă și anunță că și dinspre Ploiești vin ciocănașii de la Telega cu sate întregi după ei, cu Bălcescu în frunte. Din nou se înalță în slavă urale peste urale. Un cărturar, Mavromati, strigă „Trăiască Bălcescu", și cuvîntul lui e reluat și tălăzuit copleșitor pînă la ulițele vecine. Se face cu greu liniște și iuncărul Magheru citește cu glas puternic Proclamația. Pînă seara, o va citi de zece-cincisprezece ori, dar văzîndu-se că polilogia lui Eliade durează două ore, va începe să citească numai cele douăzeci și unu de puncte ale Constituției. Un grup de tinere femei, îmbrăcate după moda apuseană, cu rochiile largi, cu talia sus, subt sîn, cu pălării de pai ridicate în față și legate cu panglici pe subt bărbie, încep să prindă în pieptul celor de față cocarde tricolore și să le împartă stelugețe lucrate în prăvălia lipscanului Danielopolu. Dar înghesuiala e prea mare. O cocoană, cam bătrîioară și energică, ia de la fete un pumn de cocarde și le azvîrle în mulțime, apoi aruncă și stegulețele tricolore peste capetele tuturor. Le prinde cine poate. Mulțimea fierbe.

Cînd se mai vestește însă că de la Jilava și de la Popești-Leordeni, dinspre Afumați și Pantelimon, cete de țărani, vestiți de Deivos și Ștefan Turnavitu, care după ce le-au dat steaguri vin în briști în fruntea lor și au intrat în oraș, unul dintre negustori, gras, cu anteriu și încins cu șal, se întoarse către vecinul lui, care-l înghesuia și el cu burta:

— Asta nu e tocmai bine... Ăștia vin cu carele să ne spargă prăvăliile. Ieri m-am certat cu un țăranoi obraznic. Zicea că minteanu e prea scump. Mi-a strigat din pragul prăvăliei: „Lasă, că dac-o fi cu rivoluția asta, care se aude, venim cu caru și ne luăm ce vrem din prăvăliile astea... Pă urmă le dăm foc." Eu vă spui, cu țăranii nu e de glumit... Nici n-ar trebui lăsați să intre în oraș...

Clopotul Mitropoliei suna întruna. Îi răspundeau clopotele mai tuturor bisericilor. Pînă seara nu s-a putut umbla pe ulița Lipscanilor și nici pe ulițele vecine, între Sfîntu Gheorghe și biserica Zlătari. Lumea nu

ştie ce să facă. Iuncărul Magheru şi poetul Catina au obosit citind întruna cele douăzeci şi unu de puncte ale Proclamaţiei. Cam spre asfinţitul soarelui, coboară dinspre Văcăreşti un vîrtej ameninţător de oameni dîrji. Se aude, aşa, ca un zvon de biruinţă:

— Vin tabacii şi mărginaşii... Vin măcelarii din Scaune...

Rîul celor veniţi intră în mulţime ca un şuvoi într-o mare. Mulţi dintre ei, cei mai de încredere, au puşti şi pistoale, dar cei mai numeroşi sunt cei care învîrtesc deasupra capului topoare sau satîre, pari şi cuţite late de spintecat.

În fruntea celor sosiţi este Axente Sever. Înalt, cam ciolănos, cu barbă castanie şi mătăsoasă, care-i lasă cu totul descoperiţi obrajii şi bărbia, calcă apăsat şi parcă mînios. Ochii îi ard subt fruntea boltită, duşi în fundul capului. Surtucul negru, pe care-l poartă încheiat sus, e parcă o rasă de călugăr.

Alături de Axente păşeşte un bărbat greoi, bălan cu ceafa groasă şi cu o mustaţă întoarsă în jos ca a lui Horia. Este fugitul din Ardeal, şi el, profesorul Dorcea. Abia stau pe el hainele nemţeşti şi gîfîie puţin, dar cînd strigă, glasul lui, cam de băieţandru, se înalţă ca o zburătură de arc pînă departe: „...La pala-a-at... La pala-a-at..."

Şi lumea se ia viforoasă după ei. „... La pala-a-at... La pala-a-at..." Se înghesuie, se strivesc pe îngustele uliţi ale Tîrgului din Lăuntru, pe cea Nemţească, Franţuzească, Şelari, Cavafi, Gabroveni şi atîtea altele. E o nemaipomenită înghesuială la trecerea podului de piatră, care nu are de piatră decît numele. Mulţi dintre mărginaşi, mai ales cărămidarii şi nisiparii, care se ţin unii de alţii să nu se piardă cumva, trec Dîmboviţa prin apă, pe unde e mai puţin adîncă. O parte din mulţime ocoleşte pe la podul Beilîcului, alta trece pe din sus de biserica Sfîntu Spiridon Vechi, prin faţa casei Floreştilor, ocolind ăstălalt palat brâncovenesc. De cum a scăpat din strînsoarea podurilor de peste gîrlă, lumea se revarsă spre biserica Domniţa Bălaşa, înconjoară spitalul Brâncovenesc, pe la Sfîntu Ilie,

şi cînd ajunge la poalele Dealului Mitropoliei, mulţimea, cît vezi cu ochii, nu mai încape între palatul lui Bibescu şi casa Fălcoianului, din balconul căreia privesc cîţiva boieri şi multe cocoane îmbrăcate după moda apuseană.

Maiorul Lăcusteanu aşteptase un ceas să treacă şi el în birje podul de piatră, vrînd să-i ducă lui vodă demisia, ca să-i dea o rezoluţie grabnică. Oamenii treceau pe lîngă birjă, mai lovindu-se de cai, unii înjurînd chiar, dar oricum, fu lăsat în pace. Înţelese totuşi că nu poate trece mai departe şi spuse birjarului să întoarcă. Fu însă foarte greu. Dealtfel, văzu în spatele lui o caretă oprită, împotmolită. Era în ea ginerele lui Bibescu, colonelul Emanoil Florescu, care voia şi el să treacă. Era tare speriat de urletele nesfîrşite ale mulţimii. Nu ştia ce să facă.

— Dar bine, maiorule, asta e revoluţie în toată forma! Săracu vodă, îl omoară...

— Ei — răspunse mînios maiorul — cum? Aţi gîndit că este glumă? De ce n-au spînzurat craii la vreme?

În sfîrşit, izbutesc să întoarcă cea dintîi trăsură, birja lui Lăcusteanu. Colonelul îl roagă să-l ia şi pe el, ca să treacă pe acasă, să nu se sperie Catinca, nevastă-sa, fiica lui vodă. După ce-l lasă din drum, maiorul, înnebunit de furie, nu se mai duce acasă, ci de-a dreptul la cazarmă. Îi spune lui Solomon că dacă ei stau cu mîinile în sîn, sunt nişte neputincioşi (el a spus un cuvînt mai urît), şi polcovnicul îi dă voie să-şi scoată în front batalionul lui, al doilea, cu mantale — deşi era vară, dar aşa era ţinuta de război — cu şepci, patronaşe şi puşti. Revizui cu grijă patroanele, să vadă dacă sunt întocmai la număr, şi apoi a comandat să se umple puştile. Aşa, ca să fie gata pentru orice poruncă de sus, căci tot nădăjduieşte că lui Bibescu îi va veni mintea din urmă, cum zicea el.

*

În salonul cel mare, din mijloc, de la catul întîi, domnitorul se plimbă, întunecat la chip, de la un capăt la altul, în timp ce curtenii lui, miniştrii într-un

colț, iar militarii într-altul, îl urmăresc tăcuți, încremeniți într-o nesfîrșită așteptare. Din cînd în cînd se duce la fereastră și privește de după perdea mulțimea care a sfărîmat porțile din colțul grădinii și a
5 intrat în curte. Nu știe ce să facă și nu e în stare să ia nici o hotărîre. Dacă va semna Constituția, țarul și sultanul nu i-o vor ierta niciodată. Va fi nevoit să abdice, deși e domnitor ales pe viață. Dacă nu va semna, își dă seama că va fi ucis de popor chiar astă-seară.
10 Dar va scăpa oare chiar dacă va semna Constituția? Și-a făcut studiile la Paris, la liceul „Louis le Grand" și la Sorbona și știe din Franța ce înseamnă de obicei o revoluție. Dealtfel, vede după mutrele speriate ale miniștrilor, după înțepenirea lor, aparent respectuoasă,
15 că toți se întreabă cum se va sfîrși această lungă, clocotitoare zi de iunie, cu azurul umbros stropit cu pulbere de aur roșcat. Pe dealul din față, Mitropolia, care de cîțiva ani e văruită urît într-o culoare pămîntie, s-a topit în înserare, în afară de acoperișul argintat al
20 clopotniței și al turlelor, care sunt parcă niște oglinzi ce răsucesc razele peste verdeața grădinilor. Ferestrele înguste, oblice, ale turlelor și cele ale palatului metropolitan par însîngerate. Clopotul cel mare atîrnat de schelărie și ascuns între duzii din grădină, pe dreapta,
25 sună rar și greu, zguduind ferestrele.

*

— Apune soarele în nori roșii... își dă cu părerea un bătrînel din mulțime, după înfățișare, negustor. O să fie mîine o zi furtunoasă și vînt.
30 — Apăi, știu și io că va fi furtunoasă, vericule. Uite-te la mulțimea asta, îi spuse Toma, care lăsase ceata de la Mitropolie și fugise și el la palat, ca să vadă, să vadă neapărat. Și la nevoie să dea și o mînă de ajutor, cu dreapta, căci numai pe aceea o mai avea.
35 Din spate se auzi un strigăt prelung: „Loc, loc, că vine Dealu Spirii!" Cum să li se facă loc? Dar iarăși, cine să-i oprească, să nu se reverse peste cei sosiți de mai înainte, amenințîndu-i să-i strivească?

Au răzbătut acum în faţă, chiar în curtea palatului, fruntaşii revoluţionari, înconjurînd pe Nicolae Golescu, îmbrăcat azi într-o redingotă neagră, Cezar Bolliac, Axente Sever, Ion Brătianu, Scarlat Turnavitu, Danielopolu,
5 Hagi Curti, Pavlicioni, Dobrovici, Mărgărit Moşoiu, căpitanul Fărcăşanu, Negulici, Aristia, Scarlat Kretzulescu şi alţii, care fac un fel de cordon, ţinîndu-se de braţ unul cu altul.

Catina se urcă, ţinînd un steag tricolor în mînă, pe
10 o tarabă de fructe, adusă din piaţă, lîngă treptele palatului:

— Ascultaţi... asculta-a-aţi... dar vuietul e prea mare.

Hagi Curti reia, cu o voce unduită, mult prelungită:
15 — Asculta-a-aţi, poetul Ion Catina ne va mai citi încă o dată cele douăzeci şi unu de punturi ale Constituţiei, care a fost proclamată miercuri la Islaz...

Mulţimea întăreşte clocotitoare:

— Da, da! Aşa, aşa... Să se citească... Vrem Co-
20 stituţia...

Catina dă steagul tricolor lui Hagi Curti şi citeşte cu o voce tunătoare, răspicat, cu tîlcul cuvenit:

— Ascultaţi: „Poporul Român decretă: Puntul unu. Independenţa sa administrativă şi legislativă pe te-
25 meiul tractatelor lui Mircea şi Vlad al V-lea..."

Mulţimea care ascultă izbucneşte în aclamaţii. Un tîrgoveţ cu barba căruntă se întoarce furios spre Ilinca:

— Mi-ai spart urechile, fetiţo... Nu mai ţipa atît!
30 — Dacă ai urechi dă ţiplă, ce cauţi la rivoluţie? Şi Ilinca, roşie ca o cireaşă, cu ciuful în vînt, ţipă şi mai tare: Costituţia... Costituţia...

Tîrgoveţul ar vrea să răspundă şi el, dar întîlneşte privirea cruntă a Licsandrei, care-i pune cotul în
35 piept, gata să-l strivească.

Catina citeşte iar:

— „Puntul doi. Egalitatea drepturilor politice..."

Aclamaţiile nu mai contenesc.

— „Puntul trei. Contribuţie generală la impozite..."
40 — Aşa... Aşa...

— „Puntul patru. Adunarea generală compusă de reprezentanți ai tuturor stărilor soțietății..."
Doi negustori fruntași, se cunosc cît de colo, se uită unul la altul pe subt sprîncene.
5 — „Puntul cinci. Domnul responsabil ales pe cîte cinci ani și căutat în toate stările soțietății..."
Vuietul mulțimii e ca mugetul mării. Pe fereastra deschisă pătrunde chemarea Constituției pînă în salonul domnesc, unde Bibescu, înconjurat de mai-marii
10 curții, ascultă fierbînd de mînie, căci simte că nu mai poate face nimic.
— Auzi? Asta e republică... Domn pe cinci ani! Înțelegi?
Pocnind pintenii cizmelor sale lungi peste genunchi,
15 Odobescu iese în fața celorlalți, în poziție reglementară:
— Măria-ta, de poruncești, pun tunurile să tragă.
O lumină de speranță se aprinde în privirea domnitorului:
— Du-te și le spune că vor trage tunurile.
20 Odobescu iese pe terasa peronului și ajunge aproape de Catina, care se întrerupe. Colonelul se oprește și rostește marțial, de i se clătină coiful cel mare:
— Oameni buni, împrăștiați-vă, că de nu, tunurile pe care le vedeți vor trage...
25 Mulțimea, încremenită o clipă, izbucnește în huiduieli, urlă în clocot, iar coiful colonelului, cu tui de coadă de cal, se dă speriat înapoi. În fața pumnilor care se întind amenințători, i s-au aprins obrajii, mustața energică, tunsă scurt, sta să-i sară de pe buză.
30 — Să tragă... Să tragă... Nu plecăm de aci... Mai bine moartea. Vrem Costituția!
Odobescu, înfrînt, intră din nou în salon, subt huiduielile care ajung prelung pînă aici. În poziție militară, salută pe domnitor:
35 — Nu mai e nimic de făcut... Apoi spune cu o brutalitate neașteptată: Măria-ta, semnează, și să se termine. Mai mult nu putem face. De trei ceasuri durează comèdia asta...
Bibescu întoarce capul și-și plimbă privirea între-
40 bător peste ofițerii îmbrăcați în uniforme mătăsoase,

cu cizme de lac, cu tot felul de zorzoane metalice pe ei. Răspunsul lor e acelaşi. Îşi pleacă toţi privirile înspre covorul roşu, păros; Solomon singur priveşte neclintit spre policandrul cu zece braţe, cu ciucuri de cristal, ferindu-şi ochii de solicitarea lui vodă.

Afară, Catina, acum urcat pe trepte, cere linişte şi continuă:

— Ascultaţi: „Puntul treisprezece..."

Mulţimea tălăzuieşte cuvîntul:

— Ascultaţi... Ascultaţi...

Poetul citeşte răspicat, apăsat:

— „Emancipaţia clăcaşilor, ce se fac proprietari prin despăgubire..."

Toma strigă dîrz, şi după el Ilinca ţipă să spargă urechile celor din jurul ei:

— Fără despăgubire... Fără despăgubire...

Bolliac strigă: „Să trăiască Bălcescu", şi numele dîrzului revoluţionar e tălăzuit la nesfîrşit.

Mulţimea vîntură steagurile îndîrjită, şi la acest punct treisprezece aclamaţiile sunt fără oprire.

A venit din palat, neobservat, căpitanul Mavrocordat, comandantul gărzii, care se apropie de grupul în care se găseau Nicolae Golescu, Deivos, Scarlat Turnavitu, Costache Bălcescu, Brătianu şi alţii. Le spune ceva în şoaptă. Nicolae Golescu, după ce ascultă încordat, spune cîteva cuvinte lui Hagi Curti şi Catina, iar acesta veseşte numaidecît.

— Ascultaţi... Asculta-a-a-aţi... Cetăţeanu Golescu şi căpitanu Fărcăşanu vor intra la vodă să-i ceară semnarea Constituţiei...

Nicolae Golescu fîlfîie textul Constituţiei, urcă treptele şi păşeşte spre intrare, urmat de Fărcăşanu, care ţine ridicat steagul luat din mîna lui Catina. O voce izolată, dar pătrunzătoare, adaugă:

— Să meargă şi Firfiricu...

Se aud unele îndemnuri după care Ion Brătianu, ras de barbă, cu mustaţa scurtată, cu ochelarii albaştri, urcă lîngă Golescu.

Tălăzuirea mulţimii e atît de puternică, încît cei din faţă trebuie să împingă din greu înapoi. Mitru,

Damian, Ilinca, Licsandra și Licsandru Hergă, un negustor uscat și arămiu, doi țărani și, după pilda lor, toți ceilalți din față, s-au luat de braț și împing cu îndîrjire înapoi, ca să nu fie striviți. Izbutesc să facă o jumătate de cerc gol în jurul celor rămași în față. Sunt ajutați să ajungă aci, cîte unul, Tudor Fărșerotu, arhimandritul Ioasaf Snagoveanu, popa Dumitru Georgescu și alți cîțiva.

Pavlicioni, cu gulerul alb scăpat jumătate din strînsoarea cravatei negre, strînge înfierbîntat cu afectare mîna lui Tudor Fărșerotu, care i-o lasă moale și cu privirea încruntată subt cele două perechi de sprîncene. Bancherul se întoarce apoi către Dobrovici:

— Frate, oborenii noștri ne fac cinste... Au ieșit toți pînă la ultimul om.

Căldărarul îi răspunde pe muchie, cam speriat și morocănos:

— Asta-i acum! Mare ispravă am făcut... Ce sîntem noi, oborenii, în atîta norod, în puzderia dă oameni cît vezi cu ochii? O picătură dă apă într-un lac...

Adevărul este că Tudor Fărșerotu e cam năucit de mulțimea asta care se frămîntă asemeni unei revărsări de ape și care este gata să-l strivească. Era speriat și din pricină că se cam pierduse de ai lui și aproape că nu mai cunoștea pe nimeni. Fusese mai ales înghesuit în fața porților de fier, pînă cînd le-au scos Licsandru Hergă și tabacii din țîțîni. Au avut noroc că gardul de zid, cu ochiuri de zăbrele pe la mijloc, a ținut ca un zăgaz și i-a mai ferit. Acum sute de oameni s-au cocoțat pe parapetul lui. Un bătrîn, ceva mai tînăr totuși decît el, cu un nas butucănos, dar cu vrăbiile mustății cărunte bătăioase, îi strigă lui Tudor cu o gură plină de dinți, împingînd puternic să-și facă loc:

— Ce-i, mă, blestemat dă oborean, nici aici nu scap dă tine?

Fărșerotu se înveselește mirat o clipă cînd îl vede și-i răspunde, totuși, înțepat:

— Da' ce, mă, numai tîlharii tăi dă pă ulița Tîrgoviștii să scoată Costituția? Ce, aci ești la Urziceni?

E un olar de dincolo de biserica Sfinții Voievozi, de pe la bariera Tîrgoviștei, cu care se tot ceartă în 5 fiecare an pe locul șatrelor la marile bîlciuri. Omul cu mustățile cît vrăbiile nu pierdu, firește, prilejul să-l întrebe cum îi merg afacerile.

Fărșerotu îi răspunde, morocănos, cu o vorbă din Obor:

10 — Ei, tu nu știi? Dă cîștigi, dă păgubești, tot negustor te numești...

În salonul cel mare, mobilat în stil „empire", cu grinzi aparente și bronzate, ca și casetele îmbelșugate cu stucărie aurită și perdelele încrucișate și grele de brocard 15 roșu, Bibescu privește încremenit intrarea lui Nicolae Golescu, încins cu eșarfă tricoloră și cu pene la fel, la pălăria pe care n-o scoate decît cînd se apropie și după ce se mai înclină. Fostul aghiotant domnesc, acum cu bărbuța mai mult căruntă decît roșcată, cum îi era în 20 tinerețe, știe desigur regulile protocolului, dar pune în gest ostentație revoluționară.

— Ce-i asta? întrebă iritat domnitorul, deși el însuși chemase delegația și știa bineînțeles ce vor. Dar parcă nu-i venea să creadă clipei.

25 Nicolae Golescu se înclină formal, respectuos:

— Măria-ta, în numele poporului român, îți cerem să accepți Constituția.

Fărcășanu face un pas înainte, cu o energie soldățească, și întinde însuflețit și teatral steagul tricolor.

30 — Măria-ta, jură pe steagul tricolor, căci acesta e steagul poporului, și semnează Constituția.

Urmează un lung răstimp de tăcere încleștată. De afară vine vuietul mulțimii. Bibescu privește abătut și întrebător în jurul său, dar nu întîlnește decît priviri, 35 toate la fel de abătute. După o lungă așteptare, zîmbește amar, face un pas spre masă, apoi se așează pe scaunul cu spătar drept, „empire", caută ceva, cu privirea absentă. Închide-deschide capacul călimării mari de

bronz, cu o zeiță subțire care ține o cupă în care se pun condeiele.

— Pentru că poporul o cere... Ridică din umeri și rămîne mut, apoi semnează hîrtia întinsă de Nicolae Golescu. A rămas pe scaun, cu coatele pe masă, sprijinindu-și bărbia în palme, de nu i se mai vede pieptul plin de decorații, între care și ordinul Medgidia în briliante. Înadins își pusese cușma și mantia voievodală. Totul se dovedi însă zadarnic.

Brătianu face și el un pas înainte și cu vocea pițigăiată îi întinde o foaie de hîrtie albă și lucioasă.

— Măria-ta, douăzeci de mii de oameni așteaptă în fața palatului, semnează și lista noului guvern!

Bibescu parcă nu pricepe nimic. Închide și deschide capacele călimării ca să cîștige timp, apoi ia lista, o parcurge, șovăie mult, și iar citește, tăcut. Arată un nume pe listă:

— Ăsta cine-i?

— Rosetti, îi răspunde cu obrăznicie ceremonioasă Brătianu.

Se miră:

— Studentul acela cu barbă, fost ofițer, care-i arestat?

— Da, măria-ta, cel de la pușcărie, și se înclină și mai obraznic, și mai ceremonios, de la mijlocul taliei.

Bibescu oftează, pune condeiul pe hîrtie, dar înainte de a semna mai are ceva de spus:

— La Miliție nu accept decît pe colonelul Odobescu.

Nicolae Golescu tresare, șovăie. Nu-i place să știe în guvern personalitatea arogantă a colonelului.

— Nu va accepta poporul... măria-ta.

Brătianu își dă părerea cam stingherit, în dorința de a fi împăciuitor:

— Eu crez că va accepta.

Nicolae Golescu îl privește surprins, nemulțumit, dar nu are ce răspunde.

După semnare, cei trei salută pe vodă, devenit monarh constituțional, oarecum, care a rămas abătut pe scaunul cu spătar înalt, și ies pe terasă.

În jurul palatului, cuvîntul lui Nicolae Golescu e așteptat cu încordare de mulțime. Dar Fărcășanu iese înaintea celor doi și dă cu voce de tunet vestea cea mare:

— Măria-sa a semnat Constituția...

Mulțimea aclamă delirant, oamenii se îmbrățișează unii cu alții. Mitru Tabacu se întoarce către țăranul de lîngă el, venit cu cei din Dobroiești.

— Frate, chiar dacă ai holeră, în clipa asta io tot te pup pă obraji, și se îmbrățișează între ei.

La cîțiva pași în mulțime îl vede pe socru-său, cojocarul, cu nevastă-sa Pulcheria, amîndoi cu stegulețe tricolore. Mirat că-i vede ajunși pînă aci, dă mîna cu el. Ea vine și îl pupă pe obraji, sentimentală.

Brătianu anunță, cu vocea lui pătrunzătoare, ascuțită:

— Ascultați... Ascultați lista noului minister... Așteptă să se facă liniște și citește: „Nicolae Golescu, ministrul Trebilor din Lăuntru, Ștefan Golescu, logăfăt al Dreptății, Ion Eliade, logofăt al Credinței, Nicolae Bălcescu, secretar al Statului, colonel Odobescu, șef al Miliției, Gheorghe Magheru, ministru al Vistieriei, Costache A. Rosetti, prefect al Poliției..."

După fiecare nume sunt aclamații nesfîrșite, dar mai ales după numele lui Bălcescu, tabacii și cei din Vadu Rău, ațîțați și de vocea tinerească a Ilinchii, nu mai contenesc. Numele lui Odobescu este în schimb strașnic huiduit.

A doua zi e adăugat la cei din minister și Herăscu-Năsturel la Vistierie, în locul lui Magheru, care deși n-a sosit încă în București încurcă multe socoteli.

*

Toată noaptea asta de vineri spre sîmbătă, noapte scurtă de iunie, bucureștenii au jucat hore cu lăutari pe străzi, au strigat, au cîntat și s-au veselit că acum Țara Românească are o Constituție, căci așa au înțeles ei că au o Constituție. S-au plimbat pe poduri, în birji, cu steaguri și lăutari și pe jos în cete, chiuind cu însuflețire. Negustorii au pus de s-au desfundat buți cu vin pe la răspîntii, la lumina faclelor, a masalalelor unde

a băut cine a vrut și cît a putut. Ei înșiși jucau de zor în anterie și papuci.

Altfel a fost destulă orînduială, nu s-au spart geamurile cu pietre decît acasă la Villara și la Iancu Manu. 5 La Agie a fost oarecare încurcătură. După ce s-au spart geamurile, dorobanții au amenințat că trag, și atunci mulțimea a cerut să vie la geam Costache Rosetti, noul șef al Poliției. În curtea cea mare a tăbăcăriei lui Dobrovici, butoaiele n-au mai fost date jos din 10 car și s-au adus și vreo zece putini cu brînză, vreo sută de pîini, vreo douăzeci de oi făcute pastramă. Au venit toți tăbăcarii din mahala. S-a vestit că a doua zi, sîmbătă, nu se lucrează în tăbăcărie, și nici duminică deloc, căci de obicei se lucra pînă la prînz.

15 Dar nici lui Damian, nici prietenului său Mitru nu le ardea de mîncare. Cel din urmă, în afară de grijile celor de aci, știa că are o mamă bolnavă acasă la Popești-Leordeni și se gîndea bucuros că va putea sta o zi întreagă lîngă ea. Și-a luat partea de brînză și pas- 20 tramă, dar a luat din Piața Mare și trei ocale de zahăr nemaivăzut în satul lor, ca să-i ducă și ei ceva bun de mîncare. Sîmbătă a trecut întîi pe acasă, să știe ce fac fetița și nevasta. A trecut azi și pe ulița Plăpumarilor, pe lîngă Sfinți, de a luat, așa cum ochise mai 25 demult, o saltea de lînă, căci biata maică-sa bolea de aproape un an; se uscase de ajunsese cît un copil și se văita mereu că o dor oasele pe țolul de petice, pus pe scîndura pe care dormea. Nu putuse s-o ducă la el la București, căci ea ținea să rămînă lîngă fata ei 30 mai mică și lîngă Panait, celălalt fecior. Nu voia să vie pe capul lui, că știa că are o fetiță. Mitru era tare bucuros că din economiile lui avea să-i aducă această ușurare. De pe drum se și vedea așezînd-o cu brațele lui pe molciunea lînei și auzind mormăielile ei fericite.

35 Damian ar fi vrut să se plimbe toată ziua liniștit cu Ilinca, dar mai întîi se înfățișă la Axente Sever, cu tată-său și cu alți doi, cu Simion, care întîlnindu-se cu unchiul său în ajun lîngă podul de piatră, nu se mai despărțise de el, și un alt consătean de al lor, Ghiță 40 al lui Predoiu, care lucra la o fabrică de testemele.

Toma venise la profesor fiindcă nu avusese tot timpul decît un singur gînd: să ducă el vestea cea mare la Vadu Rău, și arătă asta dascălului:

— Uite, domnule, vreau să trec io călare prin cîte sate oi putea răzbate, io și cu nepotu-mio ăsta, Simion, care acum e cu rivoluția, și văz că vrea să meargă cu mine, ca să vestesc oamenilor mîine, cînd i-oi vedea la seceră pă cîmp, că s-a sfîrșit cu claca... Să să bucure și opinca, săraca dă ea... Ne trebuie trei cai, dacă să poate.

— Bine, frate, bucuros ți-om găsi și mai mulți cai, că doar asta am vrut și noi toți, să se bucure opinca... Vestea, bade Toma, trebuie să se întindă neapărat ca focul. Ia pe flăcăul ăsta, dacă zici că vrea să meargă, și pune-l să bată toba prin sate, dar mai ia și pe cineva care să ducă un steag tricolor, așa ca să știe frații săteni de unde le-a venit libertatea... Zău că un crainic mai potrivit ca dumneata nici că putea fi. Spune-le că le-ai tras clopotul cel mare într-o dungă boierilor... Cu mîna dumitale...

Au fost găsiți numaidecît trei cai. Axente Sever ar fi vrut să vadă cum se urcă Toma, cu o singură mînă, în șa. Dar nu fu nevoie decît să-i ție cineva calul de frîu, căci după ce se prinse cu mîna rămasă de coama calului, el se aruncă în șa, de parcă n-ar fi avut cincizeci de ani.

Cînd fură gata, Damian s-a aplecat și a sărutat mîna lui taică-su, ca un fiu ascultător. Dar Toma l-a întrebat cam răstit:

— Şi cu fata asta ce faci? Şi arătă pe Ilinca, sperioasă, care venise cu Damian, dar rămăsese cîțiva pași mai în urmă și se tot dosea după tabac.

Luat așa repede, Damian încremeni zăpăcit. Se uita la tată-său, se uita la Ilinca. Era tare încurcat.

— Duceți-vă mîine la biserică, luați pă Licsandru să vă cunune el... Şi luni, cînd m-oi întoarce, să mi-o găsesc noră la tine în casă...

Ilinca se făcu roșie ca focul, vru să se ascundă, dar nu izbuti, că nimeri tot în brațele lui Damian, pe care-l trase de păr înciudată, cu ochii în lacrimi.

Un tăbăcar alergă și se întoarse în fugă cu o tobă în mîna stîngă și un steag:

5 — Luați, mă, și asta, că e nevoie... Așa a spus profesoru...

Simion atît așteptă. Toba îi fura ochii. Plecară deci trei inși călări. Ghiță al lui Predoiu ducea steagul.

N-ar fi crezut niciodată sublocotenentul Dincă Bălșoiu că acest soi de cai urîți sunt atît de strașnici la drum lung. Cînd a venit vătaful Goleștilor cu caii de călărie pentru cei care voiau să părăsească grabnic Bucureștii, și l-a văzut întîia dată pe Viscol, a socotit că li se dau dinadins niște cai de rînd, fiindu-le teamă că nu-i vor mai aduce niciodată înapoi; acum însă înțelesese că, așa cum sunt ei, păroși, cu picioare scurte și trupul prea gros şi lung pentru ele, cu capul osos și fruntea parcă încovoiată ca un nas lung, pînă la nările mari, și cei mai mulți vineți în păr, sunt strașnici tovarăși de drum lung. Își aminti ce-i spusese vătaful Goleștilor și el nu prea crezuse. Călăreții curții boierești trebuiau să facă mereu legătura între București și conacul de la Golești, și pe temeiul ăsta-i cumpărase boierul bătrîn. „Un cal ca ăsta, zicea vătaful, calcă cinci poște pă zi ca nimica toată, fie iarnă, fie vară, că e păros și doarme și în zăpadă. Dacă îl lași să să odihnească noaptea, îți calcă și mai mult dă cinci poște pă zi, fără grijă. Sînt toți ieșiți dintr-o singură pǎreche, d-aia ăi vineți să numesc Viscol, Vîrtej, Vîntuleț, Vînătu, Vergelușa, Vijelie și mai sînt și alții, că sînt doisprezece, cum v-am spus, că vrem să le păstrăm soiul. La ăi murgi le zicem Mototol, Mlădița, Mîndru și alte nume cam la fel."

Şi drept a grăit. Cu Viscol ăla s-a dus la Giurgiu şi s-a întors în aceeaşi zi după-amiază, adică şapte poşte dus şi întors, cu Vînătu ăsta a plecat luni, aşa cam după-amiază, şi la unsprezece seara era la Filipeştii-de-Tîrg. L-a lăsat toată noaptea în grajd şi a doua zi, marţi, a plecat către prînzul cel mic, după ce se odihniseră binişor şi el, şi calul. A dormit seara la Beuca, spre Ruşii-de-Vede, de unde a pornit iar în zorii zilei, iar miercuri pe la unsprezece dimineaţa a fost la Islaz; a plecat numaidecît după ce s-a odihnit şi el, şi calul, grăbit să ducă vestea cea bună la Goleşti. A făcut un conac la Ruşii-de-Vede, a încălecat în zori şi iată că acum, joi, la două ceasuri după masă, e la Cîrcinov, de unde nu are mai mult de un ceas, pe subt deal, spre Goleşti. A făcut, aşadar, în cinci zile cam douăzeci şi trei de poşte, adică şapte cu Viscol, şaisprezece cu Vînătu, ceea ce nu-i rău deloc, mai ales că Vînătu ăsta nu numai că nu e supărat, dar parcă au început să-i cam placă pompierii.

A oprit la fîntîna de la poarta conacului, peste drum de biserica zugrăvită şi pe dinafară a Leordeanului. Se răcoreşte şi se întreabă cum să facă să intre mai cuviincios. Cît e el de mehedinţean şi tot îi vine cam peste mînă cînd e vorba să intre în curtea conacului ăsta vestit al Goleştilor, cu o grădină despre care s-a dus vestea în toată ţara. De subt foişorul de deasupra porţii vine paznicul să-l întrebe ce caută. Ce-ar putea să spuie? Căci socoate că nici nu trebuie să spuie tot.

— Uite ce e, fîrtate, am o înţelegere cu domnul Alecu Golescu, să mă întîlnesc cu el aici, cu el şi cu domnul Nicolae Bălcescu.

— Aşa o fi, domnule... şi nu nimeri cum să-i mai spună, că era atît de plin de praf, că nu ştiai de-i ofiţer ori soldat. Dar acum nu-i conaşu nostru aci, nici domnul acela cum spuneţi că-l cheamă...căci el ştia că Alecu Golescu e numai conaşul lor, uitase de boierul Arăpilă.

— Ei bine, chiar dacă dumnealor nu sunt aici, eu tot aş vrea să-i aştept... Numai să fii dumneata bun să-mi duci căluţul ăsta la grajd şi să mă laşi să mă odihnesc

într-una din odăile astea de la poartă, dacă se poate. Tînăr, sănătos, Dincă avea și darul să doarmă unde găsea și pe întrerupte, dacă era nevoie. Dealtfel, așa erau toți cei de la pompieri. Ar fi dormit acum și pe iarbă, măcar o jumătate de ceas. Nu vrusese să arate deocamdată că el vine din partea lui Ștefan Golescu, deși acesta îl sfătuise să folosească la Golești numele lui și firește să-i ducă veste maică-sii că e sănătos și că-i sărută cu respect mîna.

— Dă ce să nu să poată, domnule?... Dar nu socotești că ar fi mai bine să vestesc și pă măria-sa, cucoana noastră, că ați venit?

— Dacă dumneaei e aici, treaba dumitale. Numai că eu nu aș vrea să o supăr și nu cer decît să fiu lăsat într-o odaie de astea de la poartă.

Omul luase frîul calului și se pregătea să-l ducă la grajd prin poarta de din dos, nu prin grădină, cînd începu să se scarpine mirat în cap.

— Ce e? Ce te miri așa?

— Păi, zău, ăsta parcă ar fi Viscol al nostru, dă n-o fi cumva Vîrtej. Vai, tare mai seamănă...

— Aproape că ai ghicit, fîrtate, e Vînătu, că pe Viscol îl lăsai duminică în grajd la Belvedere. Dar mai bine zis, o fi fost. Acum, ce să zic? Dacă mai sunt eu Dincă, mai e și el Vînătu; mi-e teamă că se făcu sur.

Omul nu mai pricepu și, bănuind că e ceva încurcat la mijloc, se duse de-a dreptul la jupîneasa Ralița, care era mai mare peste conac, să-i spuie povestea asta cam ciudată cu soldatul prăfuit și cu Vînătu. Jupîneasa îi spuse că bine a făcut că a dus calul la grajd și-i porunci să-l întrebe pe călăreț dacă are nevoie de ceva, pe urmă să-l ospăteze și să îl lase să aștepte unde-i place lui, dacă-i place mai bine acolo la poartă. Se vede că nu vorbiseră destul de încet, că Zinca Golescu auzi din odaia ei, prin fereastra deschisă, căci nu locuia în odăile luminoase de sus, fiindcă încăperile de jos, mari, erau vara mai umbrite și mai răcoroase... Conacul, cu un cat mare sus, părea înecat în atîția copaci, iederă și flori. Curioasă, întrebă numaidecît din jilțul pe care moțăia, ce soldat e acesta. Bănuia, dealtfel,

că s-ar putea să fie vorba despre ceva în legătură cu revoluția și cu copiii ei, căci de la prînz, de cînd aflase că „a început", numai la asta se gîndea.

— Aduceți-l încoace, să văz eu ce vrea.

Bătrîna Zinca Golescu, care acum treizeci de ani era una dintre cele mai neobosite dănțuitoare de la curtea lui Grigore Ghica-voievod, are acum ca la șaizeci de ani, și e o bătrînă cu fața mică, tare frumoasă subt coroana părului alb și mătăsos. E îmbrăcată, acasă numai, nu și la București, într-un port de rucăreancă, cu iia lucrată în fir de argint și cu o maramă de borangic. Încă de cînd se cam răcise căsnicia ei cu marele vornic Dinicu Golescu, căci omului nu-i plăcea să stea o clipă locului și se pare că era cam muieratic, ea se obicinuise să trăiască retrasă, iar după moartea lui, întîmplată în 1830, se gîndi să repare din temelii conacul de la Golești, căci fusese ars de turci cînd urmăriseră pe panduri și pe eteriști în anul 1821. Numai foișorul de la poartă scăpase, fiind mai departe de flăcări. Acum, în înfățișarea lui nouă, conacul era și mai plăcut ca înainte, cu pereții acoperiți de iederă, cu frumoasele coloane de la ușa cea mare din față încărcate de ciorchini viorii de glicine.

De o săptămînă Zinca nu mai știa nimic de cei patru feciori ai ei, Nicolache „roșcatul", cel preferat, Ștefan, Radu și Alecu, decît că sunt prinși în mrejele „Frăției" (din care într-un fel face și ea parte), dar azi pe la prînz a sosit de la Caracal nepotul ei Alecu Arăpilă, care i-a adus știrea că la Islaz a izbucnit revoluția, că s-a numit acolo un guvern revoluționar din care face parte și Ștefan. Iar ceilalți? Nu știe nimic... Dealtfel, Alecu nici pe Ștefan nu l-a văzut, căci el a plecat din Caracal înainte de intrarea lor în oraș, unde au fost întîmpinați de Magheru. Mai mult nu a putut vorbi, căci nepotul ăsta vînos și atît de negricios era obosit de drum, așa că după ce a mîncat repede, s-a culcat sus în odaia cu vederea spre lunca Argeșului, unde-i place lui să doarmă cînd vine la Golești. Își spuse deci că s-ar putea ca soldatul ăsta să aducă vești noi.

Dincă nu putu veni numaidecît. Își scosese mundirul, rugînd-o pe una dintre slugile de la poartă să i-l scuture, iar el, gol de la jumătatea trupului, se spăla la fîntîna de la poartă, după ce căpătase un prosop de la slugi și un săpun.

Cînd se înfățișă, și ea află cine e, Zinca Golescu se supără foc pe sluga de la poartă și pe jupîneasă că l-au ținut la odăițele de acolo. Îl întrebă numai cum arată Ștefan al ei, dacă a slăbit rău, și pe urmă dădu poruncă să fie dus într-o odaie de sus, chiar lîngă odaia în care Nicolache a făcut să i se puie o cadă mare de zinc, unde se va putea spăla în voie. L-a sfătuit să dea și hainele să i se curețe, în timp ce el va îmbrăca vreun halat de-al feciorilor ei. Îl întrebă dacă vrea să fie ospătat în odaia lui, îndemnîndu-l să spună jupînesei ce dorește să mănînce. Îl mai sfătuia să doarmă și el puțin, căci nu credea că Arăpilă — fiindcă se lămurise că pe el îl caută Dincă — se va deștepta într-un ceas-două, căci doarme tun, și nu ar fi bine să-i strice somnul, mai ales că el știe ce-a fost la Islaz. Dincă fu în totul de părerea ei, fiindcă nu mai dormise de multă vreme îmbăiat și în rufărie curată, într-un pat omenesc, iar de mîncat, mîncase pe apucate, unde-i îngăduiau călătoriile astea repezite.

*

Către chindie, pe cînd se plimba prin odaie ascultînd cu nesaț cele ce îi povestea Dincă despre întîmplările de la Islaz, Arăpilă îl zări pe Bălcescu de la fereastra odăii de sus. Era tot prăfuit de lungul drum călare de la Telega încoace. Îi ieșiră amîndoi înainte ca să nu-l întrebe prea multe paznicul de la poartă și mai ales ca să-i spună cu cîteva clipe mai devreme izbînda de la Islaz.

Auzind strigătul lui Arăpilă, căci îi strigase vestea de departe, Bălcescu se sprijini de poartă, ca să nu cadă. O piatră grea îl apăsase și îi ținuse zile întregi tot corpul încleștat, dureros înțepenit. Simțea acum o moleșeală binefăcătoare, zîmbea și abia se mai ținea pe picioare.

— A plesnit vraja rea, Arăpilă... Se naşte o ţară nouă...

— Aşa e, frate, dar despre asta nici o vorbă mai mult. Hai să te îmbăiezi, hai să mănînci şi apoi să te culci numaidecît, că uite în ce hal eşti... De unde vii?

— De la Cîmpina... sau aşa ceva.

— Ai făcut patru poşte călare! se miră Arăpilă.

Dar şi mai mult se miră vătaful curţii, care, ducînd calul la grajd, recunoscu de data asta fără greş pe Vîrtej.

*

După ce află de la Dincă amănunte despre cele întîmplate la Islaz, Bălcescu dormi într-adevăr pînă a doua zi aproape de prînz. Era istovit după cinci zile de emoţii mistuitoare şi după goana asta călare de-a latul ţării. Dealtfel, nici Dincă nu-l făcu de ruşine, căci nu se sculă nici el decît puţin înaintea prînzului.

Pînă la masă, Arăpilă şi Bălcescu făcură o lungă plimbare prin lunca Argeşului, cercetînd subt toate feţele ei noua înfăţişare şi modul în care se desfăşura mersul revoluţiei. Se punea acum din nou problema oamenilor. Arăpilă nu era deloc mulţumit de guvernul de la Islaz şi vedea acolo intenţia lui Eliade de a-şi impune cu orice preţ personalitatea.

— Nu-mi place deloc Eliade... Nu ştiu ce urmăreşte... A făcut alt minister decît cel hotărît de noi. Vrea să dea o declaraţie obştească prin care puntul treisprezece din Constituţie să fie „interpretat". Vor fi încurcături la Craiova, unde ei vor să aştepte pînă se va vedea ce se întîmplă la Bucureşti. Mi s-a spus iar că Eliade nici nu vrea să auză de puntul 13 al Proclamaţiei aşa cum l-am gîndit noi.

— Magheru? Cum au mers treburile cu Magheru? Greu? Uşor? Revoluţionarul îşi dădea seama ce rol mare avea de jucat în revoluţie fostul comandir de panduri şi ţinea să ştie care-i e precis atitudinea...

— La început, în ziua întîi, am discutat mult. Se socotea prieten cu Bibescu. A aşteptat un răspuns de la Bucureşti, dar pe urmă a trecut hotărît de partea noastră.

Bălcescu clătină nedumerit din cap și așeză întîmplarea printre socotelile celelalte ca într-un buzunar, apoi îi arătă de ce în ziua de miercuri mișcarea n-a izbutit nici la Ploiești, nici la București, unde azi se
5 va încerca din nou.

— Nădăjduiesc că nu se vor mai repeta greșelile de alaltăieri... și atunci e cu neputință ca Axente Sever să nu izbutească azi... Întrebarea care îl frămîntă este însă alta: Ce facem pe urmă, Arăpilă? Bucureștii nu
10 sunt potriviți pentru o capitală. Sunt prea aproape de Giurgiu... Turcii l-au silit pe Constantin Basarab să mute acolo scaunul domnesc de la Tîrgoviște, ca anume să-l aibă la un pas de pașa cu trei tuiuri de la Silistra. Fără să mai vorbim de cel cu două din raiaua Giurgiu-
15 lui. Ce e de făcut dacă Bibescu cere ajutor turcesc după ce va fi semnat Constituția? Rupe între dinți o frunză de arin și privește apoi spre șuvițele argintii ale Argeșului, care scînteiază subt razele unui soare biruitor peste clăi mari de nori, albi și ușori ca zăpada.
20 Arăpilă îi vorbește iarăși despre minunata purtare, după ce s-a hotărît, a lui Gheorghe Magheru la Caracal, și gîndurile lui Bălcescu se adună în jurul acestui nume, se limpezesc, se organizează. Ocolesc acum pe potecă un pîlc de arini drepți pe care i-au năpădit
25 vlăstari de toate neamurile, îndesați unii într-alții de nu se poate trece.

— Crezi că ne putem bizui pe Magheru, Alecule?

— Pui capul pentru el... E un mare patriot. Totuși, în chestiunea clăcașilor pare nehotărît. Nu înțelege
30 limpede graba noastră.

— Atunci este simplu, scumpe Arăpilă, îl vom lămuri... Tăria noastră, după aceea, nu va fi în București. Dacă ne putem bizui pe Magheru, facem o capitală-tabără, cît mai departe de București, chiar subt munți...
35 Ce-ai zice de Curtea-de-Argeș ori de Rîmnicu Vîlcii?

— Foarte bine, dar spune-ți tot gîndul, vreau să văz mai de aproape unde țintești, și Arăpilă se întoarse spre el nerăbdător. Să stăm puțin pe trunchiul ăsta. Era o plută uriașă, cu brațe groase cît omul și scoarța
40 crăpată să bagi pumnul, năruită de furtună.

— Uite, îl facem pe Magheru comandant al Gvardiei Naționale și al trupelor neregulate... Bălcescu așteptă, căutîndu-și un loc mai bun pe trunchi, să vadă ce impresie face propunerea lui asupra lui Arăpilă.

— Adică...? întrebă acesta nedumerit... Ce facem atunci cu armata?

— Adică al pandurilor și al volintirilor, că pe armata noastră, cîtă avem, nu ne putem bizui. El nu va sta în București, ci departe, într-o poziție strategică. Să zicem... la Rîmnic. E chiar lîngă oraș o cîmpie întinsă, potrivită pentru muștrul ostășesc și pentru corturi. E cel mai bun loc de tabără. La Rîurenii-de-Olt. O poștă, peste Dealu Negru, de la Bălcești. Îi vom trimite acolo și regimentele de linie și cavaleria... Va chema la el pe toți pandurii și volintirii. Sper că vom avea acolo, în scurtă vreme, cel puțin zece mii de oameni, binișor înarmați, poate și cu tunuri.

— Și Bucureștii...?

— Populația bucureșteană e minunată și sunt sigur că astă-seară Bibescu sau a semnat Constituția, sau a zburat din scaunul domnesc. Dar Bucureștii sunt prea aproape de Dunăre, prea aproape de turci. Îți repet: propteaua pîrghiei noastre va fi la Rîureni. Frămîntarea continuă a poporului e bună, dar numai dacă e întovărășită de o bună organizare, altfel, fără un sprijin puternic, statornic în gîndirea întregului și în conducere, puterea poporului se irosește... Și pe urmă, masele populare pot fi tulburate de frazeologi pesimiști ca Eliade, ori de agitatori gălăgioși ca Rosetti și Brătianu.

— Nu-ți place Rosetti?

— Oarecum, da... E un bun vorbitor pentru mulțime, dar cam incoherent, se lasă dus de vorbe la întîmplare. Toată lumea cunoaște neseriozitatea lui Berlicoco... Îmi aduc aminte de cînd, tînăr ofițer, a intrat în oraș, venind de la un chef de la Herăstrău călare pe o saca, încununat cu frunze de salcie, de se ținea lumea după el pe stradă ca la urs.

— S-a mai schimbat... Cred că s-a mai schimbat mult de anul trecut de cînd s-a însurat. Maria Rosetti

este o femeie tare inteligentă şi cu un caracter cinstit. Crez că l-a schimbat puţin şi copilul, Liby.

— Da, Arăpilă, dar tare e „*brouillon*“ şi dezorientat. Din cauza asta mi-e teamă că va deveni sau instrumentul lui Eliade, sau al lui Brătianu... Nu poate sta pe propriile lui picioare. E... e un veleitard.

— Crezi că nu ne putem bizui nici pe Brătianu?

Bălcescu rămase cîtva timp pe gînduri:

— Vrea prea multe. Se crede prea iscusit şi e mereu încîntat de propria lui şiretenie. N-are la minte nici cei douăzeci şi şapte de ani ai trupului. N-are nici un soi de învăţătură. N-a făcut nimic serios, se vîră peste tot şi se încrede în noroc... Apoi se opri, se ridică de pe trunchiul de plută şi se întoarse către prietenul lui, îi puse mîna pe umăr şi-l privi tulburat, îndelung. Îi plăcea ochii mari, adînci, obrajii lungi şi nasul drept al acestui vlăstar de Goleşti. Chenarul negru al bărbii înguste de tot se deosebea numai fiindcă lucea mai puţin decît arama obrazului.

— Arăpilă, tu eşti singura mea nădejde adevărată în această învolburare în care am intrat... Tu, dar mai întîi poporul... Ştiu că te pricepi la oameni. Crez că putem adăuga şi pe Magheru, dacă spui tu... Crez că şi Ion Ghica ne-ar putea fi de folos, dar el este deocamdată la Constantinopol. Straşnic pare să fie dascălul acela ardelean Axente Sever, dar e cam încăpăţînat şi nu se simte bine între bucureşteni. Nu te poţi bizui pe el. Suntem deocamdată numai noi doi, Alecule.

Arăpilă îi strînse mîna cu emoţie, bărbăteşte, fără să-l sărute, cum îi fusese întîiul imbold al inimii şi cum era obiceiul timpului între prieteni. Se potrivea prea puţin cu seriozitatea clipei.

Veneau acum cu pasul rar pe drumul de care, uscat şi gloduros, către conac, amîndoi rămaşi pe gînduri. Soarele făcea frunzele tinere străvezii şi uşoare. Ardea, frîngîndu-şi de toate feţele tari razele vii. După un timp, sărind un şănţuleţ, Bălcescu rosti iar, cu o voce grea ca o drojdie, copleşit de teamă:

— Suntem între trei imperii despotice, Arăpilă... Aci e greul.

— Ți-e frică?

— Nu știu... Ce poci a spune? Sper că actuala conjunctură istorică ne ajută. Dar... dar... trebuie să ne pregătim temeinic. Vom avea de luptat din greu. Ceea ce vine trebuie să ne găsească în picioare, pe propriile noastre picioare. Nu trebuie să pierdem nici o singură zi.

— Nicule, dar care vor fi acum primii noștri pași? Așteptăm știri ca să mergem cumva la București? Ori așteptăm aci pe cei de la Craiova?

Bălcescu nu-i răspunse numaidecît, ci abia cînd ajunse în dreptul bisericii Leordeanului. Se opri în loc.

— Dacă la București ai noștri n-au izbutit nici astă-seară, facem un sfat al revoluției aci la Golești; îi chemăm de acolo pe toți membrii Comitetului aici. Ținem un consiliu, hotărîtor, și pe urmă ne îndreptăm poate și noi spre Craiova.

— Ca să știm de mai înainte ce e la Craiova ar trebui să-l trimitem acolo pe Dincă, mîine chiar după ce se va odihni și el ca lumea. Un *poste de commandement* ca al nostru ăsta de la Golești trebuie să aibă legături în toate părțile, fu de părere Arăpilă.

— De acolo, de la Craiova, își urmă gîndul Bălcescu, pornind de-a lungul țării cu bruma de oaste pe care crez că o vom avea, căci luăm cu noi Regimentul I și mai ales pe Magheru cu dorobanții și volintirii lui, după ce vom chema în jurul guvernului nostru tot poporul, pornim înspre București pe calea străbătută acum douăzeci și șapte de ani de Tudor Vladimirescu... Nu trebuie să le dăm nici o clipă răgaz lui Bibescu și clicei lui. Ceea ce am început trebuie să fie negreșit dus pînă la capăt.

Alecu Golescu fu nedumerit. Își spuse în gînd că atunci a avut dreptate Eliade. În fapt, el nu știa că dacă gîndul poetului era inspirat de teama de a fi prea aproape de București, Magheru însuși îl găsise potrivit ca șef de panduri, judecînd și el, pare-se, după socoteala lui Tudor Vladimirescu.

— Adineauri vorbeai de o tabără cu Magheru la Rîureni.

— Da, negreșit, dar după... numai după ce vom lua în stăpînire capitala... Cum ți-am spus, nu trebuie să le dăm ălora nici o clipă de răgaz.

Slugile de la poartă ieșiră grabnic să le deschidă porțile de subt foișorul pătrat. Zinca Golescu îi aștepta pe terasa cea mare, căci masa era pusă la umbră între coloanele antice albe, încărcate de glicine. Nu-și putea ascunde bucuria că îl cunoaște acum de-aproape pe Nicu Bălcescu, despre care feciorii ei îi vorbiseră atîta. Mai ales că o cunoscuse bine pe Zinca serdăreasa, pe care o chemase într-o iarnă, acum cîțiva ani, cînd era bolnavă. În timp ce un fecior cu ițari albi, cămașă scurtă și ilic găietănat slujește la masă, ea îl privește cu luare-aminte pe tînărul ei musafir. Face reflexia că deși are fruntea prea goală, iar buza de jos cam mare și tăiată prea sever, trebuie să tulbure femeile cu mișcările lui vii, cu vocea lui caldă, gravă, din adîncul pieptului, cu ochii lui strălucitori, puțini oblici cînd privește cu un spor de intenție sau cînd e tulburat el însuși.

Fu foarte mirată cînd cei doi îi spuseră că diseară vor să doarmă în foișorul de la poartă, unul pe pat, altul pe lavița mare. Nu voiau nici un așternut deosebit, că era vară și mai ales era o căldură puțin obicinuită în vremea asta. Aveau multe de vorbit și socoteau că-i mai bine acolo.

Odaia singuratică a foișorului pătrat, cu acoperișul lui de șindrilă, ascuțit, și cu streșinile largi de tot, ca să acopere și pridvorul, fusese păstrată așa cum era atunci cînd și-a dormit aci ultima lui noapte de om liber Tudor Vladimirescu. De pe acest pridvor privise el seara focurile de tabără ale celor șase mii de panduri ai lui.

★

A doua zi, nu se ridicase soarele de trei sulițe cînd doi călăreți, sosiți în goană, albi de praf, băteau puternic în poarta de subt foișor. Au intrat zoriți cînd le-a deschis paznicul, care acum nu se mai mira de nimic, au descălecat și, după ce au spus pe cine caută, au fost duși

pe treptele înguste sus în chilia din turn, unde cei doi, după ce-au stat de vorbă pînă după miezul nopții, dormeau acum sănătos. Treziți, se îmbrăcară în grabă. Era răcoare, dar se vestea o zi de vară înaltă ca o zi 5 de slavă.

Deivos și Fărcășanu veniseră în goana cailor, porniți cam la două ceasuri după semnarea Constituției, ca să-i aducă lui Bălcescu vestea cea mare, dar totodată să-i arate și unele șovăiri ale celor de la Bucu-10 rești. Noul ministar nu a depus imediat jurămîntul și nu a luat în primire nici un departament. Odobescu pretinde că trebuiesc așteptați și cei de la Craiova, că în orice caz nu se poate depune jurămîntul fără să fie de față secretarul de stat Bălcescu, care e acum purtă-15 torul sigiliului celui mare al țării. Era nevoie deci să vie degrabă.

Zinca Golescu, care se scula de obicei odată cu zorile, auzind bătăi în poartă, a întrebat numaidecît despre ce e vorba. Cînd i s-a spus că sunt oameni veniți cu 20 vești de la București, a tras în picioare niște cizmulițe galbene, a îmbrăcat peste cămașa lungă de in maloteaua de samur și a venit să afle, cu o clipă mai devreme, ce e cu Nicolache, cu „roșcatul“, cel preferat de ea. S-a bucurat nespus aflînd că revoluția cea mare a 25 izbutit acum și la București și că fiul ei este ministrul Trebilor din Lăuntru. I-a scris în grabă cîteva rînduri, sfătuindu-l să fie cu grijă în tot ceea ce face, să nu-și piardă capul, acum cînd poartă o răspundere atît de mare.

30 Într-o caleașcă cu opt cai, a Goleștilor, cu caii de schimb legați de codîrlă, cei patru — pe Dincă l-au lăsat adormit tun, ca să plece odihnit la Craiova — au plecat pe la șase dimineața spre capitală ridicînd nori de praf în urma lor, pe drumul cel mare de țară. Pe 35 verdeața răcoroasă a viilor de pe dealurile tărăgănate, lumina dimineții parcă fierbea ca o pulbere de cleștar. Bălcescu se gîndea, legănat de caleașcă, surîzînd îndoielilor care se împrăștiau.

Frumoasă zi de început, pentru un capitol nou, 40 în istoria poporului român.

Bătură mai întîi toba la Conțești. Deși nu se ridicase roua de pe iarbă, oamenii începuseră seceratul pe lanurile boierești cu vreo trei dorobanți călări printre ei.
5 Din locurile în care se găsea acum fiecare, îi priveau nedumeriți pe acești trei călăreți care veneau purtînd steag. Pe urmă văzură că se opresc. Simion răpăi îndîrjit în tobă și oamenii începură să alerge cu pași mari, în picioarele goale și scorojite, peste cîmpie.
10 Cînd se adunară destui, Toma, lăsînd slobod frîul calului, le aduse vestea cea mare:

— Oameni buni, e rivoluție. Aseară la București s-a iscălit Costituția... A fost ștearsă claca... Înțelegeți? Nu mai muncește nimeni pă moșiile boierești.
15 Oamenii ascultară năuci; pricepeau greu despre ce e vorba. Nu înțelegeau că sunt slobozi. Dar nici dorobanții nu mai ziseră nimic cînd Toma îi lămuri și cînd văzură steagul și toba. Astea erau atributele autorității.

La Răcari, că luaseră drumul dinspre deal, fu ceva
20 mai greu. Un ceauș de dorobanți le ceru socoteală că de unde știu ei de Constituție. Dealtfel, spuneau dorobanții că îl cunosc ei pe Toma Panduru și „snoavele" lui. Începură să pocnească iar harapnicele..

— Hai la muncă, nu mai ascultați prostiile lu
25 Toma... Unii oameni, mai slabi de înger, începură să se împrăștie. Toma se înfurie și le spuse întorcîndu-și calul:

— Oameni buni, nu mai ascultați dă dorobanți...
— Chiar vodă Bibescu a iscălit aseară Costituția, întări și călărețul cu steagul, Ghiță al lui Predoiu, cel cu cizme scurte în picioare și cu o pălărie cît roata carului, care alergă apoi după Toma și Simion.
În urma lor unul dintre cei din Răcari, cu fruntea numai crețuri și obrajii scofîlciți, mîncați de o mustață stufoasă — un cunoscut de al lui Toma, unul Voicu Tătui — dădu cu căciula de pămînt.
— O fi iscălit vodă, or ba... da' noi clacă nu mai facem... Hai, fraților, și-om spune și la alții dă prin satele vecine, hai că avem și noi tobă în sat.

★

Și cei din Vadu Rău erau de mult la muncă pe cîmp, că începuseră și ei secera pe lanurile boierești. Soarele se ridicase bine de tot pe cerul limpede și se vestea o zi însorită, cu zăduf. Din toate părțile, bărbați, femei și copii se uitau cu mîna streașină spre cei trei călăreți. Unul strigă către Ion Firu, care secera cu nevastă-sa și fetele în marginea rîpei:
— Măi Ioane, mi să năzare mie, mă, ori ăla călare pă surul ăla e Toma, frate-tu?
Ion puse și el mîna streașină și, privind, rămase împietrit:
— El e... ei, drăcie... uite și pă Simion cu el. Ce Dumnezeu o mai fi cu ei? Și începu să se închine.
Cînd a auzit de fiu-său, Maria începu să țipe, plîngînd fără nici un rost, parcă-l jelea, că nu-l mai văzuse de vreun an:
— Simioane... Simioane... mamă.
Dar Simion bate acum toba cu furie. Oamenii lasă lucrul și alergă peste cîmp; aleargă și logofătul Buimacu, neștiind despre ce e vorba. Cînd s-a oprit toba, Toma s-a înălțat în șea.
— Oameni buni... e rivoluție în țară... Costituția a scos claca... Nu mai muncește nimeni pă moșiile boierești... Să plece acasă toată lumea!
Ion Firu, cu cămașa lipită de spate de nădușeală, cu părul năclăit, se scarpină în cap, și nasul lemnos i se face și mai lung.

— Frate Toma... tu glumești?

— Omule, ăsta-i adevăru. Am fost și io la Costituție. Și io și fi-tu, Simion. A fost și Damian al meu. S-a șters claca...

5 Ghiță al lui Predoiu, pe care oamenii îl revăzuiă cu bucurie, întări și el, iarăși.

Oamenii vorbesc, privesc neliniștiți. După ce s-au bucurat fără să se gîndească prea mult, acum, cînd se gîndesc mai bine la acest lucru nemaipomenit, 10 parcă nu le vine să creadă.

Logofătul boieresc, cu o crestătură roșie în obraz, nu crede de-a binelea și îndeamnă lumea la muncă, făcînd semne dorobanților:

— Hai la lucru, ce stați la taifas?

15 Dar nu mai fu ca de obicei, Ion Firu îl opri, cu mîna moale, și-și duse mîneca înnegrită de zoi la frunte să se șteargă încet de sudoare. Apoi rosti rar, cu un soi de evlavie:

— Ba acum să mai muncească și alții... Noi să mai 20 răsuflăm o țîră.

Rămase nemișcat, cu brațele atîrnînd moi, și toți încremeniră ascultîndu-l. Vorba îi fusese domoală și obosită. Fața slabă și neagră de ploi și vînt îi era acoperită de o barbă nerasă de o săptămînă, țepoasă și 25 mai mult căruntă, care merge pînă în încrețiturile dese ale pleoapelor. Pielea gîtului slăbit îi atîrnă ca la curcan. Fu în ochii lui în clipa asta o oboseală care venea din străfundul timpurilor, căci e în el istovirea tuturor strămoșilor. Nu vorbise numai pentru el. Vorbise 30 pentru milioane de inși legați de ogorul boieresc la fel cu el.

— Să mai răsuflăm o țîră... clătină din cap și moș Gurie, punînd secera pe troscotul hatului.

Dar Toma se aplecă mult pe gîtul calului, ca și cînd 35 ar fi vrut să fie bine auzit:

— Ba, ai să muncești acum, Ioane, că o să muncim, și cu spor, pentru noi, pentru ai noștri, pă pămîntu nostru.

— Pentru ai mei, da... pînă în ziua cînd mă vor duce cu picioarele înainte... Dar măcar astăzi să hodinesc o țîră... Hai, muiere, acasă...

Şi după el au plecat cu toţi buluc, dar tăcuți, pătrunşi pînă în oase de sorocul atîtor veacuri, împlinit...

— O să fie furios pă voi boier Zanetti, urlă logofătul Buimacu, dar nimeni nu mai are urechi pentru el.

Toma privea lanul auriu, încremenit în arșița care şi începuse. Ar vrea să mai rămînă vreo două zile în sat, să-și secere și el acum, cu ajutorul lui Simion, care spunea că n-a uitat să țină secera în mîini, și al nepoatei sale, acum măritată, cele două pogoane de pămînt, care i se dăduseră pe seama lui. Se gîndea să-și cosească și fînul din luncă, cel învoit pentru un spor de cărăușie, ca să-l pună în podul adăpostului, pe care-l făcuse Safta cea neagră, pentru vite, la iarnă. Oamenii se țineau însă de el scai.

— Ai fost crainic bun, vere Toma, ne-ai scăpat dă munca boierească. Să știi că acum muncim noi și pentru tine, îi spuse Vasile Peștefript.

Scăpaţi de subt apăsarea de mormînt a clăcii, parcă nu mai erau aceiași, parcă nu mai aveau obrajii scofîlciţi și umerii încovoiaţi.

— Ar trebui, cu toate astea, mă Tomo, să nu te ajutăm, îl certa moş Gurie. Să poate, mă, să faci tu rivoluţia fără să ne spui și nouă? Să fi fost și io acolo, mă. Să mă vază și pă mine Costituţia asta... Să zică... hai să-i dăm lui Şoricaie cinci pogoane... cinci, mă... că dă s-o iuți la muncă, el și baba lui, o să fie nevoie să vie tot satu să-i oprească...

Nu prea muncește moș Gurie că are, zice el, șaptezeci de ani. Nu-i are, dar oamenilor tot le place să-l zgîndăre că nu-i stă gura și-i bun și acum de șotii. Mai ales muierile îl ațîță înadins, ca să-l facă să spună tot felul de drăcii și măscări.

Cineva își dă cu părerea că trebuie să se dea de ştire și zăvoienilor, care munceau în luncă. Neapărat să meargă așa, cu steagul, că dacă văd steagul și toba cred toți. Dealtfel, din ce în ce mai mult veneau, ca trași peste cîmp de o sfoară nevăzută, oameni cu fețele

brăzdate, arşi de soare, leoarcă de năduşeală şi înconjurau pe cei trei călăreţi care merg la pas. Era acum un adevărat alai în jurul acestora, în timp ce se îndreptau încet spre lanurile din lunca Zăvoiului. O clipă se opriră
5 toţi, căci Simion voia să bată toba chiar pe malul înalt ca un deal, şi astfel cei risipiţi prin lanuri, în luncă, văzură spre răsărit un soi de arătare, lipită de cer, luminată din spate de soarele dimineţii: trei călăreţi cu steag şi tobă, şi în jurul lor sumedenie de oameni.
10 Şi se grăbiră şi ei, din toate părţile, să le iasă în cale. Cînd auziră vestea din gura lui Toma începură să chiuie ca nebunii.

Alaiul, îngroşat bine acum şi cu toţi zăvoienii, după ce mai ascultă o dată spusele lui Toma, trecuse şi în
15 partea ceastălaltă a satului, în lanurile din faţa hanului.

— Ei, s-a scos claca, frate Tomo? întreba care cum venea, ca să audă întărită şi de el vestea slobozeniei care se răspîndea ca focul.

— S-a şters, frate... nu mai e...

20 — Bine, bine, da' dă unde ne scoatem pîinea, că noi pămînt n-avem?

— Scrie acolo, în Costituţia aia, că fiecare clăcaş va primi părticica lui dă pămînt, atît cît îi trebuie ca să să arănească el cu nevasta, copiii şi vitele dă muncă.
25 Oamenii se închinau, făceau cruci mari. Unii dintre ei vrură neapărat să golească la han o ploscă-două de vin, numai ca să-i puie pe Toma şi pe Simion să povestească iar cum a fost şi cum au tras clopotul în dungă boierilor. Dar Toma era atît de istovit de două
30 nopţi nedormite, că nu se lăsă cu nici un preţ înduplecat. Le făgădui că va veni să bea cu ei pe înserate. Hotărîră să-l ducă aşa cu toţii, pînă la bordeiul lui. Ghiţă plecă să odihnească puţin caii la han; avea să plece cu ei înapoi a doua zi pe răcoare.
35

★

Cînd caleaşca prăfuită cu care călătoreau Bălcescu, Arăpilă, Deivos şi Fărcăşanu trecu peste prundiş şi intră în gîrlă ca să treacă vadul, surugiul lăsă caii slobozi să se adape şi apoi îi îndemnă peste drumul tăiat

în rîpă, ieşind greu pe tăpşan, deasupra. Bălcescu avea obiceiul ca de cîte ori venea de la Bălceşti să se oprească aci pentru odihna cailor şi să se dea jos ca să-şi mai dezmorţească picioarele. Se opri şi de data 5 asta. Priveliştea, înapoi peste luncă, era nespus de atrăgătoare, cu gîrla împărţită de prundiş în atîtea fire de apă legate ici şi colo în vreo două şuvoaie groase. Sălciile zăvoiului erau amestecate şi cu alte neamuri de copaci, sămînţă rătăcită de vînt, ori adusă de mîl, 10 odată cu revărsarea apelor, căci crescuseră închircit, întors spre pămînt, dar înverzeau îmbelşugat albia rîului. La vreo cîteva zvîrlituri de piatră mai încolo, spre miazănoapte, începea creşterea domoală a dealurilor, pline de vii pe povîrnişul însorit, dar întunecate 15 mai sus, ca şi în vîlcelele dintre ele, de pădurile negre de stejar.

Cînd oamenii care mai erau pe lan văzură droaşca şi aflară cine sunt călătorii, năvăliră toţi într-acolo şi în curînd tot satul era împrejurul lui Bălcescu. Toţi erau 20 bucuroşi că au scăpat de clacă şi vorbeau cu însufleţire despre revoluţie. Nu se mai îndoiră de nimic atunci cînd boierii din droaşcă le spuseră şi ei că într-adevăr s-a desfiinţat claca. Întrebară unii însă, grijulii, cît pămînt o să li se dea.

25 — Noi o să vă dăm pămînt... Dar una e să vi-l dăm noi şi alta este să vi-l apăraţi voi singuri, să vi-l păstraţi. Revoluţia vi l-a dat, acum trebuie să daţi şi voi o mînă de ajutor guvernului revoluţionar, îi dăscăli Bălcescu.

Vasile al lui Mînjoc, un bărbat încă în puterea vîrstei, 30 cu mustaţa căruntă, îşi puse mîna bătătorită de muncă pe aripa trăsurii.

— Apăi, să vedeţi dumneavoastră... Noi am fi mers dă la început să luptăm împotriva boierilor, da' nu ne-a spus nimeni nimic. Ăi care ştiau, unul-doi, pă 35 ici, pă colo, n-au spus nimic, la nimeni. Spuneau că e taină mare. Aşa o fi fost. Da' dacă acum mai e nevoie, trimiteţi-ne vorbă, şi cu furci, cu coase, cu topoare, cu ce s-o găsi, într-o noapte sîntem la Bucureşti şi noi... Că oameni sîntem.

Bălcescu, obsedat de tot ce știa el din paginile istoriei, voi să-i încerce:

— Da' dacă noi vă dăm pămînt și vine turcul și zice: „Rînduiala asta nu-i place sultanului" și dă să vă ia pămîntul înapoi? Voi ce faceți?

Peștefript, înalt pe vremuri, dar adus din umeri acum, cu mustățile căzute otova pe gură, care ascultase cu luare-aminte, ridică de subt sprîncenele groase o privire vie, cum sunt cărbunii aprinși de subt cenușă.

— Dați-ne pămîntu și nici dracu nu ni-l mai ia... Uite, avem feciori ca brazii, care pot să meargă la oaste, dă e nevoie. Numai dați-le și lor pămînt, că tare e flămînd bietu rumân dă un petic dă pămînt al lui. Cum să nu mergem, oriunde ne-ați chema? Pentru bucățica lui dă pămînt, omu face moarte dă om, darmite să lupte cu turcu! Dați-ne pămînt și să vie turcu să-l ia înapoi... că vorbim noi cu el. Și așa cum i-om vorbi noi, n-o să-i mai ardă dă pămînt.

Zeci de inși îi întăriră vorbele cu însuflețire. Bălcescu se privi lung cu Arăpilă și Deivos.

— Apoi, să știți dumneavoastră că noi o să facem oștire nouă care să apere țara și revoluția, vom chema ostași de-ai revoluției.

— Să faceți... Să ne chemați... Azi chiar, dacă e nevoie. Nici unu dintre noi nu s-o codi.

Acum se ivi din rîpa de lîngă biserică alaiul sătenilor, care întovărășeau pe cei trei călăreți. Cînd îi văzură urcînd din rîpă, cîțiva flăcăiandri, cu Safta cea neagră, le ieșiră înainte ca să le spună că la vad e oprită droașca boierului Bălcescu. Dealtfel, ei o văzuseră și veneau într-acolo.

Cum îl văzu pe Toma, noul secretar al statului îl întrebă plin de mirare, dîndu-i mîna:

— Aci erai, pandurule? Cum de nu ai fost aseară în București... la revoluție?

— Am fost... Și cei doi prieteni se minunară cînd aflară și de la Deivos că Toma chiar, și Damian, împreună cu alți cîțiva tabaci, au tras clopotul cel mare al Mitropoliei.

— Aţi pus voi mîna pe clopotul cel mare al Mitropoliei? se cruci glumind Arăpilă. Şi sătenii hohotiră cu prietenie, ca de o năzdrăvănie fără pereche.

— Ei, mergi cu noi înapoi? îl întrebă Bălcescu. Suie
5 sus pe capră şi hai la Bucureşti!

Toma îl lămuri că vine abia pe la mijlocul săptămînii, dar vine negreşit. Mai are ceva de isprăvit pe acasă.

Cînd caii de la roată fură schimbaţi cu o pereche din
10 cei legaţi de codîrlă şi droaşca porni iarăşi, o parte dintre clăcaşi se ţinură la uşiţa ei, alergînd, nesătui să audă glasul boierilor prieteni, iar urarea de „drum bun“ fu spusă din toate piepturile cu căldură. Urmăriră îndelung norul de praf pe care-l ridica droaşca printre
15 lanuri.

În odaia în care altădată dormea împreună cu Ichim, cînd era nevasta lui, Sultana se trudea să ațipească puțin, măcar acum după-amiază, căci toată noaptea nu putuse închide ochii din pricina durerilor din brațul stîng. Aşa pătimea de la o vreme, încercînd să adoarmă, dar nu izbutea și rămînea trează și singură cu gîndurile ei. Sta noaptea ceasuri întregi, veghind în singurătate, ca un huhurez.

Era să aţipească, în sfîrşit, cînd auzi o larmă neobicinuită în fața hanului și se întrebă, nedumerită, ce sărbătoare o fi azi de s-a umplut umbrarul. Îi e greu să se scoale din patul moale care-i încinge pielea, dîndu-i junghiuri ușoare, acolo unde cade greutatea trupului. Bate în masa de lîngă pat cu un sfeșnic mic de alamă și cînd vine ca o rață baba Dumitra, cu basmaua căzută pe sprîncene, o întreabă nedumerită:

— Ce sărbătoare o fi azi, babă Dumitro, că auz lume la han?

— Nu e sărbătoare, au înnebunit oamenii. A venit alde Toma cu un steag şi cu o tobă dă la Bucureşti și a dat veste că s-a scos claca şi că o să capete oamenii pămînt să să arănească. Acuma unii bea dă bucurie. Au vrut dă dimineaţă să vie, da' n-a vrut el. Adineauri s-au dus dă l-au luat d-acasă. Spuneau că dacă nu vine, dau foc bordeiului.

De azi de dimineață satul nu se putea dezmetici din bucuria care-l cuprinsese ca o gîrlă răcoritoare cînd aflase că s-a isprăvit cu claca. Ceasuri întregi se îmbătaseră cu vorbe, tot sporovăind, că nu le venea să creadă. Acum aveau chef să se îmbete cu vin și basamac.

— E și Toma cu ei?

— Și Toma, și frate-su Ion. A venit și băiatu ăstuia dă la București, cum naiba îl cheamă? Deh... zi-i pă nume... că-l uitai, păcatele mele.

— Băiatu cui?

— Al lui Ion al Firului, dă la oaste... Ăla d-a fost soldat șapte ani.

— Simion... îmi pare.

— Ei, e și Simion ăsta. Are pistoale la brîu. Și el zice că s-a isprăvit cu claca... Că el a fost la oaste, deh!... Vrei să mergi să-i vezi? Și cînd o vede că întoarce capul cu amărăciune, se supără: Măi lasă naibii patu! Nu e bine să bolești așa... hai, să vezi oamenii...

Nu vrea să meargă. Totul s-a depărtat de ea și-i pare acum fără rost, străin. S-a isprăvit cu claca? Ei și? Ce mai poate însemna pentru ea asta? Dacă n-a fost acum douăzeci și cinci de ani, cînd îngenunchea alături de Miai pe miriștea țepoasă care-i sîngera picioarele pînă la genunchi, acuma s-a scos degeaba, de prisos.

Claca e pentru cei care trăiesc ziua și dorm noaptea. Dar pentru ea noaptea e un chin și totuși numai noaptea trăiește. Visează prost și se trezește din vis cu tot felul de spaime care-i îngheață oasele. Trece cîte un ceas pînă ațipește din nou. Stă așa în întuneric, cu ochii deschiși, că o dor dacă-i închide iar.

Ar vrea totuși să se scoale, să iasă din odaia asta în care i s-a urît de tot. Nu o mai poate suferi. Patul de brad alb, cu tăblia de la căpătîi mai înaltă decît cea de la picioare, o trage greu, de parcă ea l-ar duce în spinare. În colț, soba de zid strîmbă și mică s-a înnegrit de fum pe la capacul de tablă, că după ce au văruit odaia în martie, înainte de Paști, i-a fost prin april rău de tot și a făcut focul. Are pe ea o plapumă

de oraș, îmbrăcată în cit cu niște flori pămîntii. Și de plapumă s-a săturat. I se pare că miroase. Numai mușcatele din fereastră o mai bucură. Și candela roșie atîrnată în colț.

Cînd o lasă junghiurile din brațul stîng, de la subsuoară pînă-n cot, o potopesc întrebările. O înnebunește cugetul că e bătrînă, că toți în jurul ei îi tot spun în toate chipurile că trebuie să se gîndească și ea... că e acum femeie în vîrstă. Ea, Sultana? I se pare de necrezut. Cum ar fi putut îmbătrîni așa într-o jumătate de an? Nu se poate împăca defel cu gîndul ăsta. Așa într-o jumătate de an? În vara trecută avea patruzeci și trei de ani și viața îi era întocmai ca la treizeci. Răducanu, care acum nu mai dă pe la han, fiindcă nu-l lasă fata aia a Saftei, se ținea mort după ea, iar Vasile Peștefript, deși mînios, încă mai sta locului și întorcea capul pe furiș cînd se întîlneau prin poiana răscrucii. Vechilul, care acum e arendaș, încă o mai sîcîia cu ale lui. Și într-o jumătate de an totul s-a risipit de parcă nu mai e nimic.

★

N-a fost într-o jumătate de an. A fost într-o jumătate de ceas. Era ziua Sfintei Cruci, începuse chiar în dimineața aceea culesul viei. Din iulie de cînd Medeioglu se prăbușise cu țeasta zdrobită subt barosul lui Filaret Mustea, moștenitorii, cam numeroși, căci se iviseră și copii de la o căsătorie mai veche, neștiind cum să facă să administreze moșia, hotărîseră s-o arendeze, ca să știe măcar pe ce să se bizuie fiecare. Arendașul fusese găsit fără prea mare bătaie de cap. Era chiar Zanetti, vechilul, care-și luă totul asupra lui, hotărîndu-se să le plătească atît și atît fiecăruia din cele două cîștiuri ale anului. Ba le dete și o arvună care-i mulțumi pe toți, căci, oricum, vedeau ceva în mînă.

Holtei bătrîn și tare curvar, cu o mutră de țap isteț, Zanetti, care înțelegea să se bucure de viață, mai ales acum că se apropia de șaptezeci de ani și în sfîrșit se văzuse de capul lui, vrusese să facă un

cules al viei în toată legea. Așa că adusese lăutari și își îngăduia oarecare risipă. Vreo douăzeci de fete, din cele mai frumoase, alese din Zăvoiu Dihorului, ca și din Vadu Rău, după ce-și spălaseră bine picioarele cu apă caldă și săpun și și le stropiseră cu aghiazmă sfințită de la Bobotează, dinaintea cramei, în fața lui, fuseseră apoi îmbrăcate cu cămăși noi de pînză albă, și încinse peste mijloc cu căpătîie de curmei, ca să zdrobească strugurii din cele patru teascuri mari. Femeile și celelalte fete tăiau ciorchinii cu cosorelele, iar flăcăii și bărbații cărau coșurile pe umeri la teascuri. La vranele acestora și la umplutul buților cu must erau alți flăcăi, iar între ei era și Răducanu al lui Mînjoc, dragostea cea nouă, care ținea însă de mai bine de patru ani, a Sultanei și, chipurile, ajutorul ei la han.

Zanetti își potrivise în fața cramei subt un nuc un fel de sofa, ridicată abia de o palmă, acoperită cu velințe, pe care se pusese o mescioară boierească, scundă tot de o palmă, în trei picioare. Pe mescioară era belșug de mezelicuri, pastramă friptă, căni cu must, cafele. El, în anteriu de mătase pătlăginie, cu lebadea îmblănită pe umeri, așezat turcește, cu picioarele îndoite subt el, trăgea din ciubuc și privea. O chemase alături de el și pe Sultana, care, dealtfel, avea să desfacă, în anul care venea, la han vinul nou de acum. O chemase și pentru că tot mai rămăsese flămînd de ea. O mai mînca încă din ochi.

Cei trei lăutari, un scripcar, un țambalagiu și un cobzar, care nu mai erau însă cei de acum douăzeci și cinci de ani, căci multe totuși nu mai erau, cîntau în spatele lui de zor. Cîntau mai mult cîntece fără perdea, venite de la oraș, cum îi plăceau lui. Cine ar fi putut să spună ceva?

Feciorul unui brutar nevoiaș din mahalaua Vitanului, mic calemgiu la Vistierie, unde îl aflase Medelioglu, uscățivul Zanetti își făcuse viața, de pe la patruzeci de ani, ca vechil la Zăvoiu Dihorului. Ai lui se stinseseră cu vremea, și cum și Medelioglu era mizantrop și singuratic, altă lume decît cea a satului

nu prea cunoscuse. De la necazurile și umilințele unui biet scriitor de masă, căruia toți îi porunceau cu apucături evghenicoase, el trecuse după douăzeci de ani la voluptatea de a porunci și de a hotărî într-un fel
5 de viața și moartea a sute de oameni. Venit aci burlac tomnatic, îi trecuse pe nesimțite timpul și nu se mai însurase, mulțumindu-se, urît cum era, să puie un bir al poftelor lui asupra satului, cît se putuse, că nu se putuse totdeauna. Cu Sultana nu izbutise deloc
10 pe vremuri și îi fusese greu de tot și acum vreo șapte veri. La treizeci și șase de ani, ea era o femeie înflorită bine, care știa ce putere are asupra bărbaților și nu se mai speria de ifosele nici unuia. Se despărțise atuncea nepăsătoare de Codan al lui Predoiu, care se
15 însurase cu alta, inciudat că nu-l ia de bărbat, și se luase iarăși, pentru cîtăva vreme, cu Peștefript, așa cum mai făcuse din vreme în vreme, în vreo cincisprezece ani de dragoste statornică, dar domoală și mereu întreruptă de toanele poftelor ei. În acel an Zanetti
20 o nimerise cam zăpăcită, nedumerită încotro să-și îndrepte ochii lacomi. O poftea, cum nu poftise alte femei, și știu cum s-o ispitească. Hanul de care era într-un fel legată viața ei era slobod. Prin 1828, după ce Ichim își luase de mult lumea în cap, biruit, dus
25 pînă în pragul nebuniei de încrîncenarea lui Ion al Firului, și se așezase într-altă parte, undeva spre Dunăre, Restea rămăsese singur la han. Știu să-l împace peste vreo doi ani pe Ion prin popa Gheorghe, arătîndu-i ceea ce al Firului afla abia acum, uimit, că în anul
30 acela al nunții, Miai fusese hoț de cai împreună cu ei, cei de la han, și că fusese ucis într-o încăierare cu argații unui arendaș turc, pe care voiau să-l jefuiască. Că nu-l lăsaseră acolo cu țeasta zdrobită ca să nu fie descoperiți și ei, tovarășii lui, toți, că lucrul acesta
35 nu-l putuse spune nimănui, nici lui Ion și nici la judecată, căci ar fi fost rău de toată lumea. Că el a spus numai duhovnicului cu dezlegare să i-l spună acestui crîncen frate. Așa rămăsese Restea liniștit de acum încolo, singur arendaș al hanului. Se însurase cu o
40 veche dragoste a lui, Lica, sora lui Stanciu, dar nu

avuseseră copii. Peste vreo cinci ani, hanul a fost lovit într-o noapte de octombrie de o ceată, adusă de unul dintre foștii tovarăși de hoție. Și Restea și nevastă-sa fură uciși în cazne, după ce spuseseră unde aveau ascunși banii și sculele de preț. Slugile fuseseră toate închise într-un grajd și păzite de tovarășii din ceată, cu pistoalele. Cînd plecaseră, tîlharii dădură foc casei, dar n-a ars decît puțin. La judecată, căci în primăvară ucigașii fuseseră prinși, satul află de la acești foști tovarăși între altele și cum fusese ucis Găman de Ichim, cel căruia acum i se pierduse cu totul urma. Hanului, cu acoperișul pe jumătate ars și părăsit, i se dusese buhul că e un han blestemat. Într-o seară, Zanetti îi șopti Sultanei că el ar putea meremetisi iar hanul pentru ea, și numai pentru ea... Gîndul că s-ar putea întoarce stăpînă, acolo pe unde trecuse numai, o încălzi de-a binelea, dar nu se mulțumi să fie numai arendașă. Îi ceru vechilului să-i facă hanul vînzător pe numele ei. Cu greu „grecul", cum spuneau oamenii din sat, izbuti s-o lămurească în cele din urmă, că el, arendaș, nu avea dreptul să vîndă nimic de pe moșie, dar îi făgădui că încetul cu încetul are să-i facă pe proprietari să vrea el înșiși să vîndă, și atuncea lucrurile o să se potrivească așa cum e mai bine, că el tot ce poate să facă acum e nu numai să repare din temelie hanul, dar și s-o scape de toate angaralele, care-i sîcîise și-i otrăvise atît pe cei de dinaintea ei. Ea o să plătească numai vinul de la crama moșiei.

Sultana șovăise multă vreme, că nu o ducea prea rău și așa cum o ducea pe atunci. La clacă și la munca grea a cîmpului nu se mai întorsese niciodată, după ce fusese nevasta lui Ichim și fugise a doua oară cu Miai. Răsfățată de bărbați, ducea de multă vreme în mijlocul satului un trai de tîrgoveață îndestulată cu de toate. Încă de pe cînd se ținea cu logofătul Dobre își făcuse în fața bordeiului o căsuță destul de arătoasă, tindă și odaie luminoasă, ridicată pe temelii sănătoase de piatră, cu prispă spre curte, înălțată de două palme de la pămînt și închisă cu parmalîc.

Înlăuntru adunase, cu anii, tot lucruri de preț și se purta îmbrăcată și încălțată chiar ca o muiere de la Găești.

Nu o ducea rău deloc, dar gîndul că ar putea fi stăpîna hanului o birui în cele din urmă și cu toate că acest bătrîn urît, pofticios, care mai și bea pe deasupra, o cam dezgusta, se ținu cu el, dar pe de lături și cu alții, după pofta inimii ei. Hanul fusese făcut din nou, și nu prea din nou. Grecul se mulțumise să meremetisească acareturile, așa cu oameni din sat, fără material nou, dar pentru că ei nu-i plăcea casa fără pod, se pusese deasupra odăilor și a crîșmei un pod ridicat ca la deal, care avea intrarea spre gardul din fund, cu o scară afară, de se putea lua. Se păstra în el fîn pentru iarnă, căci era multă nevoie de nutreț pentru cai și vite la han. Mai era bun și pentru că ținea vara răcoare și iarna cald. După vreun an, înțelegînd că arendașul nu are nici gînd să-i facă hanul vînzător, se cam scîrbise de el tocmai cînd el se deprinsese cu ea, căci muierea era iscusită în lege și învățase tainele iubitului de la Miai. Acum își pusese ochii pe Răducanu al lui Mînjoc, un flăcău bălan și vînjos, trecut de douăzeci și cinci de ani, cam molîu și lasă-mă să te las, care, îngîmfat de felul lui, se îndîrjea numai cînd o femeie nu venea singură după el, dar atuncea nu se lăsa cu una, cu două.

Vasile Mînjoc, tată-său, era un om cu stare, iute și pătimaș de felul lui, căruia îi plăcea puțin și băutura. Mumă-sa, Neaga, făcuse la început numai fete, șapte, una după alta și toate cam urîțele, cum era și Vasile al ei. Cele cinci dintîi muriseră pe rînd, cînd se apropiau de trei ani. Cea de-a șasea, Maria, ajunsese la douăzeci și mai bine de ani cînd, văduvă după doi ani de măritiș, se îndrăgostise, de mult, acum un sfert de veac, de Vasile Peștefript și se spînzurase din pricina lui. Cea din urmă, Ileana, era măritată cu Stanciu, prietenul lui Toma. Cînd în cele din urmă, după aproape douăzeci de ani, se născu acest băiat dolofan și frumos, încă de mic, părinții îl priveau ca lumina ochilor și-i împlineau toate poftele. Era acum flăcău în toată firea, dar încă mai făcea mofturi

de copil alintat. Făt-logofăt, cu ochii mari, verzi, cu fața dreaptă și obrajii curați, el știa că e cel mai frumos flăcău din sat și-i plăcea să se lase iubit. Altfel, înfumurat și lipsit de istețime, era cam otova din fire; era cu alte cuvinte pe dos decît fusese, în vremea lui, Miai. Cînd Sultana a pus mîna „și pe ăsta", fetele din sat ar fi vrut s-o sfîșie; dar el se simțea tare bine ca ajutor la han, căci nu-i prea plăcea munca. E drept că dacă avea ceva de făcut , făcea dar fără chef și fără spor.

Multă lume a socotit că Sultanei îi vor trece toanele curînd, curînd și de astă dată, căci la început nimeni nu bănuia cît de prinsă era și cum se împotmolea tot mai rău zi de zi. Îi plăcea să facă acum pe dădaca, să-l învețe pe flăcău ce învățase și ea la vremea ei de la Miai. Vrea să-l uimească, dar pe molîul ăsta nimic nu-l uimea, și toate încercările astea care nimereau în gol o înverșunau și mai rău. Era altceva decît fusese Miai, ceva însă potrivit cu firea ei de acum, schimbată din pricina vîrstei. Fu întîiul bărbat care nu i se părea mai prejos decît fusese iubitul dintîi, tocmai fiindcă era cu totul altceva.

Trăiau acum de patru ani împreună, iar cel care suferea în felul lui era grecul, care nu se mai putea despărți de ea și pe care ea nu-l alunga cu totul, mai ales că Răducanu nici nu era gelos, fiind prea molatic. Într-o vreme, Zanetti se gîndi că ar putea s-o ia de nevastă, nădăjduind că în felul acesta ar putea s-o ție numai pentru el. Dealtfel, cine l-ar fi luat la vîrsta lui, așa urît și trecut cum era? Cînd însă ea înțelese unde bate el, o pufni rîsul. Gîndul că un bărbat ar putea avea drepturi asupra ei, și nu s-ar mulțumi cu ce-i dă ea, o scotea din sărite, mai ales cînd acest bărbat ar fi fost unul ca Zanetti.

Ședea în dimineața aceea de toamnă luminoasă, auriu însorită, cînd pădurile erau ruginite, alături de grec pe patul așternut cu velințe, în fața cramei, asculta lăutarii și gusta din cînd în cînd din mezilicul de pe mescioară. Popa Gheorghe, uscat și țeapăn la șaptezeci și ceva de ani, care fusese de asemeni poftit, ple-

case după ce binecuvîntase rodul, dînd slavă Domnului, şi numai după plecarea lui începuseră cîntecele pipărate cu vorbe pe şleau, care-l aţîţau nespus pe arendaş.

În teascul cel mai apropiat de ei zdrobeau o tămîioasă neagră patru fete, tot una şi una, alese de grec pe sprînceană. Erau între ele Chiva lui Cojan, neagră şi afurisită, ca şi Stanca lui Peştefript, bălană şi zdravănă pentru cei şaisprezece ani ai ei.

Cu poalele cămăşii albe de tot, prinse în brîul de curmei, ţopăiau toate de zor, jucîndu-şi sînii tineri, chicotind cînd erau gata să cadă, şuguind cu Răducanu, care era la vrana teascului. El, molatic, şi plin de el însuşi, le lăsa în voia lor, supărîndu-se numai cînd îl ştergea vreuna peste obraz cu poalele slobode şi ude ale cămăşii. Numai Stanca lui Peştefript era nepăsătoare şi parcă nu-l vedea acolo, iar asta-l cam întărîta.

Cînd se opriră din ţopăit, ca să se mai deşerte cîteva coşuri de struguri, el o întrebă repezit şi acru:

— Şi tu, fă, ce te ţii aşa fudulă, dă nici nu te uiţi la om? Ei, drăcia dracului...

Ea îşi îndreptă semeaţă umerii bălani şi rotunzi care-i ieşeau prin gura largă, rotundă a cămăşii de pînză albă, îl privi dintr-o parte şi-i spuse tare, ca să audă şi ceilalţi din jur:

— Păi am auzit, neicuţule, că dumitale îţi place numai borşul încălzit!...

El o privi mînios şi mormăi cu înţeles:

— Ce ştii tu ce-mi place mie?

Grecul se întoarse spre Sultana frecîndu-şi de plăcere, cu vîrful degetelor, nasul ascuţit.

— Asta parcă fu pentru tine, dacă auzii bine, Nico... I-a mai spus-o şi el, de la el, încă o dată şi vru să i-o spună şi a treia oară, dar ea, încruntată, îi făcu semn cu mîna să tacă.

Sultana auzise într-adevăr şi avu o clipă de ameţeală, ca şi cînd n-ar înţelege ce se întîmplă cu ea. Dar pe urmă pricepu bine. Şi avu ce să priceapă, fiindcă de aci încolo, Răducanu al ei nu mai avu ochi decît pentru fetişcana aia, cu trup voinic şi crud. Bălana

însă nici vorbă să se uite la el. Juca parcă de una singură, săltînd în pasul cîntecului, subt cămașa înmuiată în must negru, țîțele destul de mari, dar tari, care sîcîiau cu bălăbăneala lor plinuță privirile bărbaților și mai ales pe Răducanu. Celelalte trei fete, ca și cele de la teascurile vecine mai aruncau cîte o privire, cîte o vorbă, ba uneori și cîte o coadă de ciorchine zdrobit înspre flăcăul care le privea pe toate nepăsător, dar Stanca parcă nici nu mai știa că e acolo. Cînd se oprea din joc, ochii ei mari, căprii, priveau departe peste vie. Flăcăul era atît de întărîtat, încît toți vedeau că se frămîntă fiindcă nu știe cum să facă să puie mîna pe ea. Ghiceau din privirea lui că ar fi vrut s-o îngenunche ca pe o cîrlană.

Grecul, urmărind un gînd, ceru lăutarilor să cînte un cîntec pe care-l adusese el de la București, un cîntec de oraș. Îl spuse cu un iz pipărat cobzarul negricios, cu gît scurt:

> Coboram pe o cărare,
> Mă-ntîlnii cu-o fată mare,
> Cu poalele prinse-n brîu,
> Ducea rufele la rîu...
> O-ntrebai unde se duce
> Rufele să le usuce...
> . . . .
> Fată mare, tu ești fată?
> Ea mi-a spus, am fost odată...

Toți rîseră, fetele chicotiră, numai Sultana era ca pămîntul la față.

În teascul vecin, Irina, fata Riței și a lui Drăgan, de o seamă cu Stanca, spuse tare de auzi toată lumea:

— Soro, e prins rău... nici nu se mai uită la baba lui.

Și rîseră iar toți cei din jur.

Sultana nu auzise, dar înțelese din privirile celorlalți că tot despre ea este vorba. Arendașul auzise însă și-i spuse cu o ipocrită intenție de mîngîiere, căreia Sultana îi simți toată otrava:

— Hei, Nico... ce vrei? Vremea noastră s-a dus...

Îl privi cu ură. I se părea de neînchipuit că ei i se pot spune asemenea vorbe.

Dar el nu se lăsă:
— Nu vezi, a dracului, ce umeri are? Parcă sînt mere văratice... Să tot muști din ei...
Toată lumea era veselă. Flăcăii, cu cămășile ude de 5 șiroaie de zeamă de struguri, din pricina fetelor nici nu simțeau greul coșurilor de nuiele necojite, pe care le descărcau în teascuri. Numai ea, Sultana, era parcă bolnavă.
Zanetti nu o slăbea din ochii și avea ochii răi, 10 cu luciri roșii ca ăi de capră.
— Ce vrei, Nico, și-i despărțea răspicat numele în silabe, alții sînt cei care chiuie azi cu lăutarii în căruță; nu e loc alături și pentru noi. Am rămas pă jos și privim lung după ei.
15 Ea-l fulgeră cu privirea:
— Vorbește pentru tine... nu pentru alții. Nu te vezi, rînjești întruna, parcă ești un țap logodit.
Cînd Răducanu nu se mai aștepta, tot privind-o mînios, un flăcău îi descărcă Stanchii dinadins coșul 20 de struguri peste picioare și, ca să se dea la o parte, fără să alunece, ea se sprijini cu mîna de umărul celui ce o tot privea supărat. Uimit, el o smuci puternic spre el, apropiind-o de tot, de-i simți pulpa goală deasupra genunchiului, lipită de obrazul lui, și-i cu- 25 prinse spatele tînăr cu mîna lui mare, vrînd s-o aplece ca s-o sărute. Ea tresări toată, smucindu-se de era să cadă, îl privi din nou semeață și plină de silă și-i spuse întorcîndu-i spatele cu o acreală bădărană:
— Să pupi pă cine ai mai pupat.
30 Asta nu i se mai întîmplase lui.
Nici Sultanei nu i se mai întîmplase să aibă un bărbat ochi pentru alta atunci cînd era ea de față. Înțelese abătută că el o uitase cu totul. Simți un junghi în inimă, parcă o gheară i s-a înfipt în piept, prinzîn- 35 du-i țîța stîngă, mai mică, dar mai moale ca a fetișcanei acesteia. Sultana avea țîțe mici, ca de fată mare, căci nu întinseseră copiii de ele, ci numai le mușcau bărbații. În clipa asta îi era rău de tot și ar fi vrut să plece, dar asta ar fi însemnat să se recunoască răpusă 40 și ar fi urmărit-o batjocoritoare toate privirile. Parcă

tot mai nădăjduia ceva. N-o părăsise pînă azi nici un bărbat, nu știa ce înseamnă să te lase un ibovnic, din cîți fuseseră. Ea îi părăsise pe toți pînă acum. Să se vadă dată deoparte venea ca un meșteșug dureros, și nou, pe care trebuia să-l învețe de acum încolo.

Arendașul, care-i ghicise gîndurile, și nici nu era greu să le ghicești pe fața ei, acum ca de ceară negricioasă, în ochii ei mari, ca apa eleșteului altădată, acum tulburi subt sprîncenele „multe", o privi cu o înduioșare ipocrită.

— Hei, Nico, tinerețea e fără milă, calcă totu în picioare.

Ea simțea mai adînc gheara care-i strîngea țîța stîngă. Nu mai putu îndura și se ridică să plece.

Zanetti nu se sculă de pe sofa, bîțîi numai ceva din cap și strigă după ea, tărișor, ducînd un pahar plin la gură:

— Nu uita, Nico: „Vară lungă, toamnă scurtă".

Aceasta fu jumătatea de ceas de atunci, iar jumătatea de an care a urmat a fost o coborîre pas cu pas spre moarte.

Mergea în acea zi de toamnă spre casă, ca buimacă. Soarele, viu ca vara, îi venea acum drept în ochi, dar ea nu simțea și nu vedea nimic, mergea ca o lunatică. Simțea mereu gheara înfiptă în partea stîngă a pieptului și avea în minte numai chipul acelei fetișcane, leită maică-sa, leită Safta cea bălană, din vremea nunții de la han. Ocolind după biserică la dreapta ca s-o ia pe sus, pe subt nuci se izbi în dreptul pridvorului de Maria lui Ion, acum femeie de cincizeci de ani, dar cu părul ca neaua, uscată la față și încovoiată. Se duceau la biserică toate bătrînele din sat, căci Ziua Crucii era sărbătoare mare, și ea văzu în treacăt un sfeșnic aprins lîngă altar și auzi glasul lui popa Gheorghe, care mormăia umplînd bolta bisericii. Pentru tot tineretul, culesul viei nu însemna deci muncă, așa că se putea face și în zi de sărbătoare, ba era prilejul de petrecere și veselie, dar ea se întorcea trudită, de parcă ar fi fost la sapă. Cînd ajunse acasă, baba Dumitra se cam sperie puțin.

— Ce-i femeie, cu dumneata? Ţi-e frig, de stai aşa zgribulită? Hai, scoate alea dă pă dumneata şi aşază-te în pat, să-ţi fac nişte vin negru fiert cu miere.

Făcu aşa, fără să se gîndească la ceea ce-i spusese 5 baba, care nu era decît cu şase ani mai bătrînă decît ea, dar era zbîrcită şi încovrigată ca muma pădurii. Vinul fiert şi îndulcit, patul moale îi făcură bine. Gheara din piept o mai slăbi. Puse mîna subt sîn, şi frămîntîndu-l, dădu în el de un nod. Îl ştia mai de mult acolo, 10 de cînd o muşcase într-un rînd Zanetti. N-a durut-o niciodată pînă acum, dar, pipăindu-l, găsi azi că e parcă mai mare şi mai aproape de piele. Adormi moleşită.

*

15 Toamna care urmă fu scurtă şi grea. Ploua zi şi noapte, de nu se vedea un petic de cer senin cu săptămînile. Norii reci, desprinşi din caierul fumuriu al văzduhului, se tîrau pe deasupra satului, sfîşiindu-se de nucii goi şi negri de pe deal. Drumurile erau des- 20 fundate şi drumeţii se făceau tot mai rari. Vîntul şuiera din cînd în cînd a pustiu. Pădurea şi lunca arătau crăci negre. Ploaia putredă gonea totul.

Răducanu venise la han să-şi vadă de treabă, dar nu mai dădu ochii cu ea şi nici ea, dealtfel, nu mai 25 vroia să-l vadă. Gheara pe inimă o încerca tot mai des şi din cînd în cînd simţea junghiuri între subsuoară şi cotul stîng. Cînd se lăsa înnegurarea umedă şi grea, parcă numaidecît după prînzul fumuriu, se vedea pentru întîia dată singură în viaţa ei. O apăsa 30 pustietatea asta şi nu o slăbea defel chipul Saftei de acum douăzeci şi mai bine de ani. În cele din urmă, biruită, ar fi vrut să-l vadă pe flăcău, să-l audă cerîndu-şi iertare; simţea nevoia să se împace cu el

Timp de două săptămîni el bocăni prin prăvălie, 35 prin bătătură, fără să dea ochi cu ea. Îl chemă, ea singură, dar el nici măcar nu-şi ceru iertare, iar cînd ea, încurcată, începuse să-l mustre pentru purtarea lui, el îi spuse cu o asprime de ţopîrlan că dacă-l mai cicăleşte atîta pleacă şi nu mai calcă pe la han. Îi

dădură lacrimile și moale în tot trupul, sfîșiată, înțelese că întîmplarea e mai chinuitoare decît socotise ea, că totul e sfîrșit. Gogea în pat, căci se simțea tot bolnavă și se întoarse spre perete, cu ochii în lacrimi.
5 El plecă, cu pasul otova, nepăsător, înăcrit de mutrele ei. Părea să spună că și așa pierduse prea mult timp, patru ani, cu ea. Începu apoi să nu mai vie pe la han deloc, și nici simbria nu și-o mai lua. În cei cîțiva ani făcuse oarecare stare, mai ales că și de la taică-său
10 avea casa și ceva vite.

Satul începu să vorbească tot mai mult că Sultana bolește de inimă rea. Zăcea zile întregi în pat, cu toate că baba Dumitra îi tot spunea, acum cînd văzu că se îngroașă gluma:

15 — Nu mai tot sta în pat, bre femeie, nu vezi că tragi a boală... Uită ce a fost... că ești muiere în toată firea...

Înțelegea bine ce vrea să zică baba Dumitra prin „muiere în toată firea". Bătrînețea o învăluia treptat,
20 ca un giulgiu. Singurul lucru tînăr în ea era ceva străin, era chipul Saftei, dar nu al Saftei căreia ea îi lua din cînd în cînd, atuncea cînd avea chef, bărbatul, pe acel Vasile Peștefript, care împlinea și el azi-mîine cincizeci de ani, avea mustața căruntă și se cumințise de-a
25 binelea... ci al Saftei de la furcărie, fata bălană și voinică, în umărul căreia spunea Maria lui Duță Căciulămare că și-ar fi rupt logofătul Dobre dinții. Safta aia înviase din ruina trupului ei însuși, se numea Stanca și îi sta acum în față, parcă dospită de umilințele îndu-
30 rate, vrînd s-o pedepsească.

*

Hora se făcea și acum tot în fața hanului. Într-o duminică de noiembrie își luă inima în dinți și ieși să privească și ea. Era o zi cu soare viu, dar moale,
35 și după întîia ninsoare fără putere, pămîntul se zbicise iar. Sultana slăbise binișor și se subțiase la trup, iar obrajii trași îi păreau mai întinși.

— Io-te fă, auzi în spatele ei pe Rița lui Drăgan, parcă a întinerit, a dracului... Să știi că o să mai aibă fetele de furcă și d-aici înainte cu asta.

Știa că Rița, ea însăși tare îmbătrînită după cele
5 zece sarcini și nașteri, spusese asta cu răutate, totuși îi făcu bine, de parcă-i turnase untdelemn de-l bun în vine.

Îi mai făcu bine și că nu-l mai văzu pe Răducanu prin preajma Stanchii lui Peștefript. Acum el nu avea
10 ochi decît pentru Irina fata Riței, care și ea semăna leit cu maică-sa de pe vremuri. Dar aci Sultana se înșela. Răducanu nu se domolise deloc, dar acum juca numai cu Irina, ca s-o scoată din fire pe Stanca, să-i facă în necaz. Cu vreo săptămînă înainte se întîlnise
15 cu Vasile, care se întorcea cu carul cu boi de la Găești. Îl oprise așa de-a dreptul chiar în poiana răscrucii, și-i spuse cam otova și cam din senin:

— Ei, ce zici, tată socrule, o facem?

Peștefript, luat pe neașteptate, nu răspunse și își
20 scutură opincile de glod, ca să se mai poată gîndi.

— Ei, ce zici?

— Păi, i-o zic s-o facem, mă, dar să vedem ce zice și fata...

Altfel, flăcăul îi venea bine în socoteală lui Vasile,
25 că era de acum înstărit și nu i se știa nici un fel de patimă urîtă.

Dar fata bălană și voinică, întrebată de Maria lui Căciulămare, răspunse cu o vorbă urîtă, care umblă în tot satul:

30 — Nu-l iau, lele Mario, că nu e dă mine. A îmbătrînit în... spatele babei ăleia.

De ciudă și mîniat, Răducanu se scrisese la conac în săptămîna aia cu încă trei pogoane, ale lui, pentru anul viitor, și se hotărîse să nu mai calce pe la han.
35 Bucuria Sultanei că arăta mai tînără fusese și ea înșelătoare, părelnică. Acasă se privi, dezbrăcîndu-se, și înțelese. Slăbise, dar nu întinerise, dimpotrivă. Șoldurile sunt acum mai mici, dar și mai moi, parcă adunate subt ea; pulpele se văd mai subțiri, dar carnea

pe ele s-a făcut parcă pufoasă. Începu să aibă necazuri şi de alt soi. Îi era dimineaţa gura amară şi se cam îneca. Nodul din sînul stîng era acum cît o corcoduşă de mare şi lipit de piele.

5 ★

Iarna fu grea, dar nu numai pentru ea, care era otrăvită de propriile ei necazuri, ci şi pentru ceilalţi din sat. În vară, bucatele se făcuseră puţine şi de aproape douăzeci de ani, de cînd cu pravila asta nouă, 10 care le pusese grumazul în jug, oamenii merseseră din rău în mai rău. Ei se înmulţiseră bine, dar în Zăvoiu Dihorului nu se mai ridicase nici o casă nouă în afară de căsuţa Sultanei, iar cele vechi se năruiseră încet, încet şi oamenii trăgeau tot mai mult spre bor- 15 deiele din Vadu Rău. Vitele, care erau nădejdea oamenilor, se împuţinaseră, căci pădurea se tăiase şi proprietarul nu mai lăsase pentru păscut decît suhatul din marginea eleşteului şi haturile dintre lanuri, marginile de drum. După uciderea lui Medelioglu, cînd 20 intrase spaima în boieri, toţi cei din sat nădăjduiseră că lucrurile se vor mai îndrepta, căci vechilul care scotea şapte piei de pe ei spunea mereu că nu o face de la el, că şi el înţelege, că e om simţitor, dar că aşa îi cere boierul. Acum, cînd era arendaş, uitase însă de 25 tot, şi nu-i lăsa nici să răsufle măcar. Era grăbit să facă avere, căci nu ştia cît îi vor mai lăsa moştenitorii moşia.

★

Sultana chemă pe baba Dumitra, cînd o văzu tre- 30 cînd prin dreptul ferestrei, bătînd cu sfeşnicul mic de alamă de pe masă în tăblia patului, căci îşi simţea gura uscată şi nu putea să strige.

— Lele Dumitro, văz că s-a mai potolit hărmălaia din faţa hanului. O fi plecat alde Toma?...

35 — Mai ştiu io? Văz că oamenii n-a plecat... Să cinstesc mereu. Să vezi... zice lumea că a scăpat dă clacă şi o să capete pămînt. Acum io nu ştiu... da' aşa zic ei, că a scăpat dă clacă.

Sultana îi luă vorba, întărîtată, căci pe ea claca și toate astea nu o mai priveau:

— Cheamă-l aici pă Toma.

Omul se ivi în prag, dădu bună ziua și rămase așa încurcat, mîngîindu-și mustața subțire și căruntă în răspăr. Ea așteaptă să-l audă vorbind, dar el tăcea mereu.

— Ei, Tomo, ce s-aude? Ai vorbit iar cu ea, joi cînd ai plecat?

Tăcea mereu, stingherit de ceea ce știa că are să spună. Pe urmă, după ce întoarse o cană goală răsturnată pe masă, trebui să răspundă:

— Mult nu, măi femeie, că eram și io pă picior dă plecare. Safta era și ea obosită, că abia venise dă la seceră, nu mai prididea robotind prin casă. Da' tot i-am vorbit. I-am spus iar.

— Ei, și ce-a zis?

— Tot ca mai înainte. Că s-o las în pace, că n-are copil dă dat.

— Așa ți-a spus ea?

— Așa mi-a spus!

— Nu i-ai spus că dacă-mi dă fetița am s-o cresc aci, la han, și-am s-o înzestrez? întrebă femeia cu glasul înmuiat de amărăciune.

— I-am spus, cum să nu-i spui? A zis că n-are nevoie dă zestrea dumitale. Că nici n-a înțărcat-o încă. Că așa cum și-a făcut ea zestre singură, o să-și facă și fata, dacă o crește și dacă o fi harnică.

Abătută și istovită de singurătate, de nopțile fără somn, Sultana se gîndise să înfieze unul din copiii Saftei, care avea trei cu al lui Codan. La început ea se amăgea cu gîndul că va face astfel un bine fetei și nepoatei lui Găman, dar Sofia cea neagră, cum îi tot spuneau, neîmpăcată în nici un chip, nici nu vrea să audă de așa ceva și-i trimisese de la început vorbă că ea nu are copil de dat. Sultana își dete seama că mai mult ei înseși vrusese să-și facă bine decît altuia și stărui, rugîndu-se de data asta, dar și acum, a treia oară, Toma îi adusese același răspuns biciuitor.

*

Safta, Safta cea neagră, se măritase de Sîntă Mărie, acum doi ani cu Codan al lui Predoiu, fostul ibovnic al Sultanei. Acesta era pe vremea aceea, acum opt ani, un flăcău chipeş, foarte căutat de fete, care-i plăcuse mult femeii coapte de treizeci şi şase de ani, dar ea nu voise să se mărite cu el, nu ţinea să se lege. De ciudă el s-a însurat cu Dobriţa, sora cea mai mică a lui Stanciu şi a Lichii, copiii lui Cluţu, jitarul satului. Se vede că n-avea noroc Cluţu cu fetele lui, căci la cîţiva ani după ce Lica şi Restea fuseseră ucişi la han, îi muri şi fata de-a doua, dintr-o facere, lăsîndu-l pe Codan văduv cu o fetiţă. Fuseseră la muncă la praşilă, într-o zi din mai, cam burniţa uşor şi se tîrau palele de nori peste nuci, cînd o apucară durerile naşterii, care altfel fu destul de uşoară. Se vede însă că tăvălindu-se pe pămînt sau cine ştie cum, din pricina necurăţeniei locului, biata Dobriţa s-a îmbolnăvit de o boală care, după trei zile de chinuri cumplite, a dus-o în mormînt. Codan alergase numai să-şi scape femeia şi trei zile de copil nu a putut vedea nimeni, aşa că — era o fetiţă — a rămas în seama Saftei, care o îngrijise din cea dintîi clipă. Aceasta era foarte săritoare în asemenea împrejurări. După ce i-a crescut-o de opt luni, de i-a scos-o din iarnă, ducînd-o înfăşurată în cîrpe şi suman să sugă pe la vreo două muieri cu copii de ţîţă şi i-a hrănit-o apoi cu dumicat din gura ei, Codan s-a gîndit că o asemenea femeie, fie şi urîtă, dar harnică şi inimoasă, i-ar trebui lui. Omul avea treizeci şi doi de ani, iar fetiţa numai doi. El nu putea uita că avusese şi un băiat, care-i pierise opărit cînd avea trei ani, căci se răsturnase peste el ceaunul în care fierbea fasolea. Ieşiseră la muncă pe ogorul boieresc şi-l lăsaseră închis în casă cu ceaunul pus pe vatră la foc potolit, să fiarbă mult şi pe-ndelete, că era fasole veche cu bobul ca piatra.

Pe Safta satul o socotea fată bătrînă, şi pe deasupra mai era şi atît de urîtă şi de bolnăvicioasă, de se mira lumea de unde scoate atîta putere ca să ducă toate

treburile pînă la capăt, mai ales că mereu, de cum sfîrșea, se apuca de altceva nou, fără răgaz și fără odihnă.

Codan își lăsase bordeiul lui, care era alături, și se mutase în căsuța ridicată de Safta cu mîinile ei. Aveau acum, ăștia de acum împreună, un băiat de un an și opt luni și o fată de șapte luni. Pe unul dintre acești doi copii ar fi dorit amarnic să-l înfieze acum Sultana, dar Safta, mînioasă, nici nu vrea s-audă. Fusese o întreagă poveste cu mutatul Saftei în căsuța cea nouă. Își amintea, sfîșiată de mînie și durere și acum, de noaptea aceea de toamnă, cînd zdrobită în picioare de logofătul boieresc, fugise buimacă și zăcuse pe un țol, la ușa bordeiului pînă a doua zi, cînd s-a întors cu carul, de la deal, unchiu-său. A ridicat-o și a adăpostit-o în bordei, unde ea a rămas de atunci gospodină neobosită, sporind totul.

— Cum să-ți iau casa, unchiule, că e casa dumitale? Mă bate Dumnezeu. Și ochii negri i se umplură de lacrimi.

— Fa, muiere, e casa ta, că tu ai ridicat-o dă la pămînt, cu mîinile tale ai ridicat-o. Ai tăi și stupii, că tu i-ai înmulțit. Ăl mult, dacă vrei, să-mi dai să duc, din cînd în cînd, cîte puțină miere și două-trei ocale dă ceară, acolo... lui Damian și neveste-sii.

Și astfel Toma, care și așa locuia mai mult la feciorul lui în București, pentru cît sta aci la Vadu Rău se așezase iarăși în vechiul bordei, pe care Safta îl făcuse ca nou și-l văruia mereu, ținîndu-l curat ca un pahar.

Încercase de fiecare dată să-i arate muierii că ar fi bine dacă-l dă de suflet și pentru copil, care o să se trezească mai tîrziu cu oarecare stare, căci în afară de căsuța de lîngă zăvoi, vecină cu Ion, Sultana avea și la han multe lucruri de preț și două salbe — una pe trei rînduri, care i-ar fi rămas, firește, copilului. Dar Safta se arăta neînduplecată.

Sosiți în București, Bălcescu și Arăpilă, după ce se întîlniră și cu Nicolae Golescu și Costache Filipescu, merseră împreună la Postelnicie, unde marele postelnic Herăscu-Năsturel, foarte prietenos dealtfel, încredință noului secretar al statului, căci acolo avea să fie sediul Secretariatului de stat, cancelaria, odată cu sigiliul cel mare al țării. Era sîmbătă după-amiază. Pe Bibescu nu putură să-l vadă. Era plecat la palatul cel mare al Brâncoveanului de la Mogoșoaia, pe care Zoe Bibescu, prima lui nevastă, îl moștenise de la Grigore Brâncoveanu, care n-avea moștenitori, el fiind ultimul descendent al Brâncovenilor, și o adoptase pe ea. Palatul fusese restaurat în 1832 de soția banului, băneasa Safta Brâncoveanu, o femeie de inimă, a cărei amintire o va purta mai tîrziu satul și pădurea Băneasa, ca și spitalul Brâncovenesc întemeiat tot de ea. Despărțit oarecum de Zoe Mavrocordat-Brâncoveanu, internată într-o casă de sănătate, Bibescu îi confiscase toată averea, chipurile pentru copiii pe care îi avea cu ea.

Toată ziua oameni și trăsuri de casă făcură drumul dus și întors la Mogoșoaia, dar Bibescu însuși nu veni în capitală, trimițînd vorbă că de vreme ce familia lui e la Cîmpulung, vrea să petreacă ziua de duminică afară din oraș, ferit de căldura dogoritoare. Încurcați puțin de ziua de sărbătoare, membrii ministerului așteptau. De fapt, altceva pregătea acest du-te-vino între oraș și

Mogoşoaia, dar toată ziua de duminică nimeni, afară de cîțiva inițiați în secretul celor ce se puneau la cale, nu bănui nimic.

*

5 Împrejurările făcură ca ăl dintîi act de dreptate al lui Bălcescu, în calitatea lui de membru al ministerului revoluționar, să fie, datorită lui Aristia, eliberarea Frusinichii.

Fostul profesor al Școalei de declamație și director al 10 „Filarmonicei“ încercase încă de vineri noaptea, înflăcărat și înnebunit de izbînda revoluției, s-o scoată pe actriță de la închisoare. I se păru că va fi cu putință acest lucru chiar odată cu eliberarea lui Costache Rosetti, dar acesta fusese ținut la Agie, pe cînd ea fusese 15 predată judecății militare. Neliniștit, neobosit încercă și aci, dar se lovi de atitudinea hotărîtă a lui Odobescu. Acesta pretindea că tînăra femeie și cei trei descreierați se făcuseră vinovați față de persoana domnitorului însuși și deci numai domnitorul avea aci ultimul cuvînt. 20 Rugat stăruitor de Aristia să supuie lui vodă cererea ei de eliberare, Odobescu socotea că această propunere ar fi o necuviință față de vodă, căci l-ar sili să intervie personal acolo unde el a dat mandat unui colonel să facă instrucția cazului. Acum numai tribunalul militar 25 mai poate hotărî. Tot ce obținu în noaptea de vineri fu o oarecare îndulcire a regimului de la cazarmă, pe care i-o făgădui Voinescu I. Acesta îi îngădui, chiar, s-o vadă în seara aceea, mergînd împreună cu el și poruncind vagmistrului să fie cuviincios cu arestata.

30 Firește că în restul nopții, Aristia nu mai putu să închidă ochii, mistuit de tot felul de gînduri și bănuieli. Încheierea la care ajunsese îl umplu de deznădejde. Dacă vodă ține ca atentatorii să fie judecați de tribunalul militar înseamnă că ține ca ei să fie neapărat con- 35 damnați la moarte, deși Constituția a desființat pedeapsa cu moartea.

Încă înainte de prînz alergă la Nicolae Golescu, ministrul trebilor din lăuntru, pe care-l găsi nu la Palatul Administrativ, unde era acum sediul ministerului, ci la 40 Vornicie. Era înflorit de satisfacție, puțin cam încurcat,

căci nu știa cum să-și înceapă activitatea de ministru, mai ales că vodă nici nu-i chemase încă pentru depunerea jurămîntului.

Toate stăruințele lui Aristia se vădiră zadarnice.

— Dragul meu, îmi pare destul de rău, dar nu poci face nimic... Bibescu a devenit un principe constituțional și ca atare persoana lui e sacră și inviolabilă *(Sa personne est sacrée et inviolable)*. Atacurile împotriva lui depășesc competența unui ministru. Trebuie ca judecata să fie lăsată să-și urmeze drumul.

— Dar e nevinovată, domnule, nu înțelegeți? E absolut nevinovată! stărui cu deznădejde fostul actor, trîntind pe biroul cu margini aurite, fără nici un dosar pe el, ciocănelul gongului. Colonelul Voinescu însuși mi-a spus că e nevinovată... De ce ar mai suferi de prisos?... Iată, e a treia zi de cînd e închisă...

Nicolae Golescu, deprinsese, încă de pe cînd era colonel aghiotant al lui Alexandru Ghica-voievod, finețurile curteanului și abilitățile camarilei. Își spunea că n-ar avea nici un sens să ia el o măsură, cea dintîi ca ministru, pe care judecătorul de instrucție nu vrea, sau nu are curajul s-o ia. Dar, firește, nu-i putea mărturisi asta înspăimîntatului și stăruitorului prieten al actriței. Se mulțumi cu vagi cuvinte de mîngîiere, care nu răcoreau nimic, ca un pahar de apă caldă.

— Se va vedea desigur la judecată că femeia n-are nici o vină... În orice caz, comisarul învestit cu mandat, colonelul Voinescu I, are drept s-o elibereze, dacă el găsește asta de cuviință. Într-adevăr, dacă spune că e nevinovată, de ce n-ar face numaidecît acest lucru?

Aristia înțelese, din acest „spune“, că el, Nicolae Golescu, nu crede în sinceritatea colonelului și dintr-o dată deveni pămîntiu la față; atunci ministrul își mai înmuie și mai mult glasul, socotind că astfel va fi mai cald:

— Dragă prietene, te înțeleg foarte bine... Frusinica este o fată plină de calități și eu însumi am foarte multă admirație pentru ea. Crede-mă că sufăr și eu odată cu dumneata. Dar ce vrei? Legea e lege...

Spusese ultima frază cu o involuntară asprime. Devenise nervos, nerăbdător la gîndul că ar putea să intre în cine știe ce complicații din pricina acestei femei cam descreierate.

Cînd auzi că a sosit Nicu Bălcescu de la Golești, în timpul prînzului, bietul Aristia nu mai avu decît un singur gînd: să-i încredințeze lui soarta Frusinichii. Îl căută acasă, dar nu-l află; nu-l găsi nici la cancelaria sigiliului. Dădu de el abia către nouă seara, și i se spuse de către secretar că e într-o conferință, chiar cu Nicolae Golescu, cu Herăscu-Năsturel, noul ministru al finanțelor, cu Alecu Golescu și cu Rosetti, acum prefect al Poliției. Izbuti să-l facă pe secretar să-i ducă un bilețel, în care-i cerea disperat voie să-i spuie cîteva cuvinte. Nu era o conferință oficială, ci numai un fel de taifas ministerial, căci oamenii erau nedumeriți de ce nu sunt chemați să depuie jurămîntul și așteptau mereu un semn de la vodă, cu cafele dinainte, fumînd țigarete cu carton lung, rusești, oferite de Nicolae Golescu. Bălcescu îl pofti pe Aristia înăuntru ca să-i spuie despre ce e vorba. Acesta de cum intră, bucuros că sunt și alții de față, își arătă pricina suferinței, vorbind însă tot timpul numai pentru Bălcescu... Amintirea dragostei din vremea adolescenței aducea pe buzele subțiri ale fostului iuncăr un surîs străpezit, înmuiat doar de melancolia ochilor mari, acum deloc oblici.

Lui Aristia i se păru că a nimerit rău și de data asta și, înmuiat, începu să piardă șirul vorbelor. Nu mai știa ce să spună, cînd îl văzu pe Bălcescu întorcîndu-se foarte hotărît către ceilalți, privindu-l în ochi însă pe Nicolae Golescu.

— Într-un stat constituțional nu există mai multe feluri de justiție. E numai una singură, justiția poporului... Crimele politice se judecă numai de un tribunal al poporului. Arestata nu poate rămîne pe mîna șefului oștirii. Trebuie adusă neîntîrziat la Poliție... La Vornicie, dacă vrei, domnule ministru al trebilor din lăuntru, trebuie să dai poruncă să fie adusă Eufrosina Bălceaurescu, ca să fie subt controlul dumitale...

În această clipă chiar, secretarul intră cu o scrisoare, spunînd că e un raport grabnic trimis cu un lipcan de către cîrmuitorul județului Prahova.

Nicolae Golescu luă scrisoarea pe loc, bucuros că astfel îl întrerupe pe Bălcescu. Pe măsură ce o citea se încrunta nedumerit, ca și cînd ar fi fost o amenințare pentru el.

— Au fost arestați atentatorii...

Surprinderea fu atît de mare, că toți începură să se agite, afară de Bălcescu, care rămase cu brațele încrucișate la piept.

— Citește tare, îl îndemnă Alecu Golescu pe ministru, și acesta citi:

„Astă-noapte a luat știință Cîrmuirea de la subtcîrmuitorul plaiului Teleajenului, că în Tîrgul Văleni au prins pe cei doi din cei însemnați în porunca cinstitutului Departament, nr. 2905 și anume:

Alecu Paleologul și Dimitrie Kretzulescu, amîndoi în costum prost și călări... că, dîndu-le în urmă de la satul Drăgănești, unde s-au ivit... i-au luat la goană și, împănînd cu dorobanți drumurile ce urcă la munte, i-au strîmtorat de a se depărta prin păduri și poteci, încît au fost siliți a năvăli în Tîrgul Văleni, unde și s-au prins de subtcîrmuitorul local..."

Nicolae Golescu nu citi pînă la sfîrșit. Se mulțumi să spuie:

— Semnează Filipescu.

Atunci Bălcescu mereu cu brațele încrucișate, îl întrebă acum cu privirea puțin oblică:

— Acești oameni îți vor fi trimiși azi, mîine... Ce-ai de gînd să faci cu ei? Crez că nu vei face greșeala să-i predai armatei?

Nicolae Golescu răspunse hotărît, căci era acum vorba și de o rudă a sa, Dimitrie Kretzulescu.

— A, nu, asta nu! Vor rămîne arestați la Vornicie.

— Atunci, cu atît mai mult nu o vei putea lăsa pe biata actriță arestată în seama unui vagmistru.

Fu greu să se înțeleagă dacă Bălcescu se gîndea la vagmistrul adevărat, sau la colegul său din minister, colonelul Odobescu.

Încălzit, Costache Rosetti declară că se va duce numaidecît cu oamenii necesari să ridice pe Frusinica de la cazarmă și să o ducă la Poliție. Aristia se oferi să aducă numaidecît o gardă revoluționară, ca să-l
5 întovărășească pe Rosetti. Așa își începu el cariera de fruntaș comandant în Gvardia Națională.

★

Sîmbătă către seară apăru și întîiul număr din ziarul lui Rosetti, *Pruncul Român*. Era abia mai mare ca o
10 pagină de carte bisericească, tipărit cu litere chirilice, cum se tipăresc îndeobște, și avea în frunte un articol entuziast:

„Trăiască România Liberă." „Frați Români din toate clasele! Iată aurora libertății, iată ziua fericită, ziua de mult dorită,
15 ziua mult așteptată cu atîta înfocare, ziua în care v-ați arătat vrednici de strămoșii voștri, vrednici de numele de român..."

Și așa mai departe.

Alt articol e un apel:

„Către frații noștri din Moldova. Uniți-vă cu noi,
20 frați de dincolo de Milcov..."

Tot sîmbătă seara o „geamală" cît turnul Colței străbătu din nou podurile orașului, în cinstea revoluției, urmată de o lume nebună, care se îmbulzea în jurul ei. De doi ani, jocul geamalelor pe uliță era oprit cu strășni-
25 cie de Agie. Păpușa uriașă fără cap, cu două fețe ale trupului umflat cu cercuri de butie, împopoțonată în rochiile ei, juca după isonul cimpoiului, deasupra mulțimei care chiuia.

★

30 Ministerul fiind înștiințat printr-un aghiotant că poate lucra fără jurămînt, duminică după-masă, pînă noaptea tîrziu, Bălcescu a lucrat la Palatul de țeremonie, fostul palat al Goleștilor, transformat împreună cu celelalte două mari clădiri de lîngă el în Palat Admi-
35 nistrativ, redactînd o scurtă circulară către toți consulii guvernelor acreditați în București, anunțînd de schimbarea organică în conducerea Țării Românești. Îi vestea că le va comunica neîntîrziat punctele noii Constituții

pe care și-a dat-o poporul. A redactat de asemenea o scrisoare de acreditare a lui Dumitru Brătianu în calitate de agent diplomatic pe lîngă guvernul [1] Austriei la Viena. Se propuse și numirea lui Ion Maiorescu la
5 Franckfurt, unde era dieta Imperiului german. Arăpilă, îndemnat ieri de către Nicolae Golescu să plece ca agent la Paris, declară că deocamdată nu vrea să părăsească țara și că socoate că-i mai bine să-și amîne plecarea. Fu de aceeași părere și Bălcescu. Amîndoi privesc pe
10 fereastră mulțimea care se plimbă pe la nouă seara, în rînduri înghesuite, mulți cu facle și steaguri în mînă, pe Podu Mogoșoaiei. La etajul cel scund al clădirii celeilalte din curtea ca un maidan a palatului, unde e încă Vornicia cea mare, înainte de a fi mutată în casa
15 încăpătoare a Romanitului, ei zăresc lumină și trimit un aprod să vadă dacă e Nicolae Golescu acolo, căci acesta a hotărît să lucreze deocamdată la Vornicia veche. Le trimite vorbă că se află în cănțălaria lui și că bucuros ar vrea să-i vadă, dacă ei se ostenesc să vină
20 pînă acolo, căci el are cîteva circulare de redactat către administrațiile de județe.

Cînd au tăiat, pe la două noaptea, curtea luminată de facle ca și de felinare, lumea de pe Podu Mogoșoaiei, care fierbea încă, l-a recunoscut pe Bălcescu și nu mai
25 contenește nici acum cu uralele. Trebui să apară împreună cu Arăpilă și Golescu de cîteva ori la ferestrele de sus ale Vorniciei, mulțumind cu un salut stîngaci al mîinii.

Salonul cel mare al Vorniciei e mobilat cu resturi din
30 vechiul mobilier al casei Goleștilor, mutate acolo cînd această casă, transformată de Alexandru Ghica în palat domnesc, fusese înnoită de-a binelea. Era un fel de garnitură, făcută în țară, imitație aproximativă, grosolană, de stil Louis XVI. Masa de nuc a lui Nicolae Golescu
35 avea margini poleite și îndoite ca niște cifre. Nicolae Golescu îi pofti pe o canapea cu spătar brodat și spuse unui aprod să le aducă, acolo, cafele.

---

[1] În ediția 1955, greșeală de tipar: „guvernele" (n. ed.).

Dorind să-i facă poate supriză și plăcere lui Bălcescu, Nicolae Golescu îl întrebă dacă vrea să-i vadă pe cei doi atentatori care se găsesc într-o odaie alăturată. Bălcescu ridică din umeri plictisit. E și Frusinica acolo, într-altă odaie. Azi-noapte a dormit acasă la ea, învoită pe chezășia lui Aristia. Ar vrea s-o vadă măcar pe ea? Bălcescu ridică din umeri tot atît de rece. În schimb, întrebă nervos:

— Ce e cu Bibescu? Nu l-a văzut nimeni de cînd a semnat Constituția. La Mogoșoaia e singur, căci și-a trimis de trei săptămîni familia la Cîmpulung de frica holerei.

Această epidemie de holeră e, dealtfel, și groaza noului ministru al afacerilor din lăuntru. Fața lui roșcată este crispată de durere cînd i se raportează cît s-a întins molima.

— Avem pînă azi la o populație de o sută de mii de oameni, cît are Bucureștii, peste șapte sute de cazuri de holeră, dintre care o sută cincizeci mortale. La Ploiești, Brăila, Călărași și Giurgiu, peste opt sute de cazuri, cu aproape două sute de oameni răpuși.

Arăpilă se strîmbă de furie, se ridică întărîtat de pe scaunul cu spătar înalt.

— Bibescu a făcut tot ce a putut ca să ascunză adevărul. De aceea pesemne nu s-au putut lua măsuri. Alecu Villara și Iancu Manu au tăgăduit tot timpul că am avea holeră în țară.

— *À propos* de Alecu Villara și Iancu Manu, ia uite ce adresă am primit acum, printr-un lipcan care a venit anume cu o căruță a poștei, pornită azi la șapte seara de la Giurgiu. Nicolae Golescu caută surîzînd printre hîrtiile de pe masă și apoi le dă ca să le vadă de aproape.

Arăpilă, nedumerit la început, citește cu voce tare:

„Onorabilului Departament din Lăuntru
Magistratul și poporul Român al orașului Giurgiu

D. Alecu Villara, împreună cu ginerele d-sale, d. Scarlat Kretzulescu, viind astăzi, aici în Giurgiu și uneltind prin felurite mijloace a urni poporul în potriva libertății, și neputînd pe altcinevași trage în parte-le decît numai pe d. Căpitan Cociturov cu miliția, din cari ofițerul Cuțarida a scos pistolul,

vrînd a da în Petrache Michăescu, carele cu pericol a scăpat, năvălind miliţia cu armele în mînă, de au rănit chiar pe Prezidentul de maghistrat şi alte zece ce sînt în pericol. Şi pentru că atît pomenitul Villara, d. Michail Cornescu şi d. Ioan Manu
5 ce au pasporturi fără dată şi subt numire de consuli nemţeşti..."

Arăpilă se întrerupe şi izbucneşte:

— Auzi, oameni prevăzători, îşi făcuseră paşapoarte fără dată, şi ce-o fi asta „sub numire de consuli nemţeşti"?...

10 Dar Nicolae Golescu îl îndeamnă să citească mai departe.

... „şi subt numire de consuli nemţeşti, umblă a se strecura şi a trece cu vaporul în străinătăţi, pe care pasporturi d. Cîrmuitor le acordează ca bune..."

15 — Ce cîrmuitor e acolo? întreabă, întrerupîndu-se iar, Arăpilă.

— Citeşte mai departe, că îţi spui pe urmă.

„... şi d. Cociturov ce dintr-aceasta se înţelege că a fost întotdeauna în contra libertăţii României, le-a dat ajutor de au
20 ridicat miliţia şi au dat în popor, vărsînd sînge... Cu într-adins stafetă popolul cere şi roagă pre Onorabilul Departament ca să binevoiască a face grabnică punere la cale pentru liniştea de care popolul are necesitate, fiindcă într-acest minut se află oraşul sculat în pericol şi în picioare, cu trimitere de gvardie de acolo,
25 fiindcă, cum se încredinţează, şi d. Cîrmuitor e un vederat partizan. Iar pe de alta să dea ştiinţă, dacă pomeniţii pot a se folosi de voiagiul ce voiesc a face într-acest timp, cînd poporul poate are necesitate de fiinţa d-lor.

Prezid. G. Popovici

30 Giurgiu, 13 iunie 1848... Nr. 367."

Nicolae Golescu îl întregeşte:

— Urmează semnăturile cetăţenilor: D. Oprescu, Dumitru Minea, Stoian... şi multe altele, împreună cu toată obştea orăşenească.

35 Bălcescu se priveşte şi el, uimit, cu Arăpilă.

— Cînd au fugit din Bucureşti?

— Ieri dimineaţă, într-o braşoveancă, ascunşi în două butoaie, în care fusese mai înainte zahăr.

— Şi cine este cîrmuitorul care ia drept bune paşapoartele fără dată pe care le prezintă ei? întrebă iritat Arăpilă, ridicîndu-se de pe scaun.

Nicolae Golescu rîde, cu faţa lui de ţap, roşcată:

5 — E chiar Costache Alecu Villara.

Bălcescu se ridică şi el de pe canapea cu o strîmbătură de silă:

— Scoate-l de-acolo, scoate-l afară numaidecît.

Dar Nicolae Golescu îl opreşte. Îl amuză iritarea lor
10 şi face un gest care spune că mai are şi altele.

— Staţi, că am aci şi raportul lui Costache Alecu Villara, al cîrmuitorului. E mai lung... Vă citesc numai părţi din el. Şi citeşte el însuşi:

„13 iunie 1848, Giurgiu, Nr. 3.542
15
Cinstitului Departament din Lăuntru

Cîrmuirea Judeţului Vlaşca

... Tot astăzi, sosind în oraş mai multe feţe a trece cu vaporul la apele minerale, se numără şi Ioan Manu cu Michalache Cornescu şi, pe la ceasurile aproape cinci după prînz, Cîrmuirea s-a
20 văzut împresorată de cei mai mulţi orăşeni, aflaţi pînă acum cu numirea de birnici plugari..."

— „Aflaţi cu numirea de birnici plugari"?... Asta îmi place! hohoteşte amar Bălcescu.

... „Precum şi din clasul neguţătoresc, în fruntea cărora
25 sta Prezidentul magistratului Grigore Popovici şi profesoru şcoalei Zaharia Boerescu, precum şi alţi tineri, cerînd paşaporturile lui Ioan Manu cu stăruinţă, care li s-au şi dat; în urmă au trecut la locuinţa Manului, fiind observate paşaporturile că n-au zi şi lună, au vrut să-l aridice...
30 ... Într-acest prilej a sosit şi Căpitan Cociturov cu soldaţi de ai roţii înarmaţi cu puşcile... dar iuţindu-se norodul cu căpeteniile lor..."

— Stai, îl întrerupse iar Bălcescu, şi pe urmă subliniază, surîzînd, ridicînd un deget cu tîlc, silabiseşte,
35 înveselit amar: „iuţindu-se norodul", zău, nu e rău.

Rîd toţi şi Nicolae Golescu termină fraza:

... „Iuţindu-se norodul cu căpeteniile lor... au împresurat Căpitanul, i s-a scos sabia din teacă şi au dus-o la magistrat..."

Apoi se mulţumeşte să rezume:

— Pe urmă, căpitanul s-a întors cu soldaţii care au împuns cu puştile şi spăngile mulţimea... „făcînd sîngerături, dar fără primejdie de viaţă“, scrie cîrmuitorul acesta Villara.

Apoi citeşte din nou:

... „Prezidentul iarăşi retrăgîndu-se la magistrat a poruncit sunetul tobei pe uliţe şi îndată s-a adunat publicul cu ciomege şi armături gata în răzbunări sîngeroase, a venit la Iancu Manu, l-a ardicat silniceşte şi l-a dus la magistrat, unde şi acum se află, şi unde i-am luat sînge pentru oarecare turburări ce i s-au pricinuit...“

— I-au luat sînge? se încruntă Bălcescu. Ce vrea să spuie?

— Este probabil că a avut un atac de apoplexie şi i-a luat doctorul puţin sînge, spune Arăpilă care zîmbeşte acrişor.

— La sfîrşit, lămureşte Nicolae Golescu, sunt, uite-le aci, semnăturile:

„C. A. Villara şi secretar
A. A. Teodorescu“

Arăpilă îşi arătă dinţii albi într-un hohot de rîs:

— Ceea ce e uimitor aci este pudoarea cu care cîrmuitorul judeţului Costache Alecu Villara nu pomeneşte un cuvînt că între cei arestaţi este şi Alecu Villara...

Bălcescu a rămas pe gînduri şi pe urmă ciocăneşte cu degetele în masă.

— Numeşte-l numaidecît pe primar, pe Grigore Popovici ăsta, administrator al judeţului. E omul care ne trebuie acolo...

— Negreşit. Dar aş vrea ca întîiele noastre decrete să fie acelea pe care le-am hotărît în comitetul „Frăţiei“... De aceea v-am chemat aci, să le redactăm împreună.

Bălcescu se aşază bucuros la masa cu aplicaţii ca o broderie de aur şi scrie textul primelor patru decrete ale revoluţiei. Unul arată că steagul naţional va avea trei culori, albastru, galben şi roşu, alt decret desfiinţează toate rangurile civile, un al treilea desfiinţează cenzura, al patrulea decide înfiinţarea Gvardiei Naţionale. Pe

măsură ce un decret e scris, îl citesc toți trei și îl semnează.

— Aș vrea să le dăm afară chiar mîine, că, iată, mîine este a patra zi de cînd suntem la conducere și n-am dat nimic. Dar nu poci să le dau fără Bibescu... se plînge Nicolae Golescu.

— Ei, ce e cu el? A fost cineva la Mogoșoaia, acolo la el? vrea să știe Arăpilă.

— N-a primit pe nimeni nici ieri, nici azi... decît pe Odobescu.

— Și Odobescu ce spune? Ce gînduri grele are Bibescu?

— Colonelul e cum știi, foarte tăcut... Și-a luat azi-noapte feciorul, pe Alexandru, și a plecat cu el la vînătoare la Lehliu. Zice că vrea să-l învețe să tragă cu pușca... M-a poftit și pe mine, dar i-am spus că am de lucru. A stăruit mult, dar a trebuit să-l refuz.

— Alecu e un băiat foarte bun, dar la paisprezece ani arată mai multă tragere de inimă pentru carte decît pentru uniforma militară... Nu va putea scoate tată-său niciodată un ofițer din băiatul ăsta, e de părere Bălcescu. Și pe urmă se întoarce iritat spre Nicolae Golescu: Dar unde e Rosetti, vorba aia, ministrul Poliției? Eu nu l-am văzut de aseară. Poate că are să ne spuie și el cîte ceva. O fi știind el ce e cu Bibescu!

Arăpilă știe unde e Rosetti și dă lămuririle cerute:

— A plecat azi-dimineață la moșia unui prieten, lîngă București, cu o societate muierească. Deși s-a însurat, declară că adoră sexul frumos și nu-i poate refuza omagiile sale. Spune că e sublim să petreci în compania sexului frumos. Așa spune el, se apără Arăpilă, zîmbind cu șiretenie.

S-au despărțit tîrziu de tot, cînd tot cerul era trandafiriu spre răsărit și peste livezile bucureștene căzuse un fel de rouă binefăcătoare. Praful pe unele ulițe era ca o plapumă adormită și ea. Nici cîinii nu mai lătrau. Arăpilă constată că mai trecu o zi revoluționară:

— Azi e luni, Nicule...

Peste vreun ceas, nu mai tîrziu, cînd încă spre răsărit norii erau încremeniți în umbre pufoase, roșiatice, în așteptarea soarelui, o delegație de negustori, în frunte cu Pavlicioni, Hagi Curti și Dobrovici se înfățișară diaconului de serviciu de la palatul mitropolitan. Acesta, spîn, deșirat și somnoros, îi asculta fără pic de bunăvoință.

— Nu poci să scol la ceasul ăsta pă înaltpreasfințitu...

Îi era frig se vede din pricina că se sculase dintr-o dată din somn și-și petrecu mîinile în mînecile anteriului.

Pavlicioni se răsti la el furios:

— Ascultă, părinte, că nu e glumă! Trebuie să vorbim acum, fără întîrziere, neapărat, cu înaltpreasfințitul. Sunt întîmplări foarte grave.

Dobrovici și Hagi Curti aprobară cu fețele crispate cele spuse de către tovarășul lor.

— Trebuie să i se aducă la cunoștință preasfinției-sale fapte foarte însemnate.

Diaconul, spîn, cu anteriul strîns de frig pe el, plecă morocănos, închizînd cu grijă, în urma lui, ușa mare cu geamuri de sticlă groasă tăiate în pătrate roșii și albastre.

Peste cîteva clipe fură duși într-o sală încărcată cu icoane, ca un paraclis. Neofit apăru puțin mai tîrziu, întovărășit de un arhimandrit, binecuvîntă pe Hagi

Curti și pe Dobrovici, care-i sărutară mîna, și apoi întrebă, cam supărat:

— Oameni buni, ce s-a întîmplat? De ce-ați pornit de acasă cu noaptea în cap?

5 Preasfinția-sa li se păru negustorilor nedormit, cu ochii roșii. Pavlicioni îl privi energic, pîndind să-i vadă tresărirea cînd îi va aduce vestea neașteptată:

— Înaltpreasfinte, azi-noapte vodă Bibescu a abdicat.

— Nu crez. Nu știu nimic. Aș fi fost înștiințat desi-
10 gur, spune Neofit liniștit, ducînd mîinile cu mînecile largi ale rasei la piept.

— N-are cine să vă înștiințeze... A și fugit, pe la miezul nopții, de la Mogoșoaia. Acum trebuie să fie aproape de Tîrgoviște! Se îndreaptă spre Cîmpulung.
15 Neofit se înclină, cu fruntea încrețită a nedumerire.

— Mă mir că nu am fost înștiințat!

Pavlicioni îl compătimește în gînd pentru naivitatea lui și îi dă apoi, cu vanitatea de a se dovedi atotștiutor, lămuriri:

20 — Odobescu a luat toate măsurile ca să nu afle nimeni. Vrea să puie el mîna pe domnie... Ceilalți întăresc clătinînd din cap cele spuse de prietenul lor și acesta continuă: Înaltpreasfinte, ce faceți?

Neofit a luat în mînă un șirag de mătănii de abanos
25 încrustat cu aur și răspunde smerit:

— Ce vreți să fac? Om vedea ce va fi. Ce poci să fac eu, un biet monah?

Pavlicioni însă, foarte dîrz, nu înțelege așa lucrurile:

— Părinte, sunteți azi cea mai înaltă autoritate în
30 țara noastră. Sunteți locțiitor de domn. Trebuie să vegheați ca lucrurile să meargă pe cea mai bună cale.

Arhiereul uscat la față a prins picior în întîmplare și deci lasă mătăniile.

35 — Oameni buni, fiți liniștiți, vom avea grijă de toate. Astăzi chiar voi chema aici pe toți marii boieri să ne sfătuim... pe baș-boierul Iordache Filipescu, pe Cantacuzino Costache, pe Văcărescu Furtună...

Pavlicioni îl întrerupe tăios și aspru, într-un mod neobicinuit față de o înaltă față bisericească, luîndu-i

fără să-și dea seama mătăniile de pe măsuța cu tipsie de aur și mutîndu-le nervos:

— Părinte, lasă pe marii boieri, s-a sfîrșit cu marii boieri!

5 Dintr-o dată Neofit se ridică intimidat, dar mînios, și abia acum se vede că e înalt, căci are picioarele foarte lungi și trunchiul scurt.

— Cum poți să vorbești așa cu o față arhierească?

Dar ochii lui Pavlicioni scînteiază, arătînd că omul
10 știe ce vrea.

— Nu vorbim noi... Țara vorbește prin noi. S-a dus vremea marilor boieri... Și fără să ia seama începe să se plimbe prin încăperea încărcată de icoane și covoare... Ia foc toată țara dacă vreți să vă întoarceți la
15 marii boieri.

— Ia foc țara, înaltpreasfințite, dacă vă întoarceți la marii boieri... îngînă ținînd isonul prietenului său, Hagi Curti, care se simte acum în fața mitropolitului ca negustorul Petre Scurtu, de dinainte de hagealîc.
20 Vrea să-și facă puțin curaj.

— Și atunci, ce e de făcut? întreabă parcă învins Neofit, întorcînd capul într-o parte.

Bancherul îl privește hotărît și pune pe măsuța de santal din stînga lui o listă, o foaie albă de hîrtie, pe
25 care o ținea înfășurată în mînă.

— Uitați, aici e lista noului Guvern provizoriu de subt prezidenția înaltpreasfinției-voastre.

Neofit se întoarce năucit spre el; îi petrece cu privirea slabă din ochii lui foarte depărtați pe toți. Ia
30 mătăniile de pe tipsia de aur și rămîne pe gînduri. Deodată parcă a găsit ce e de făcut:

— Oameni buni, eu, de la om la om, vă cunosc pe fiecare în parte... Dar aș vrea să știu în numele cui veniți la mine? Dumneata, Pavlicioni, ești, mi se pare,
35 sudit, nu? Nu ești pămîntean. I se pare că i-a înfundat și așteaptă cu o smerenie ipocrită.

Dar Pavlicioni nu e așa de ușor de încurcat. Știe limpede ce vrea. Îl privește scurt, îi spune răspicat:

— În numele negustorimii, în numele tuturor celor care nu mai pot să mai îndure tirania, dar au groază și de anarhie.

— Nu ne trebuie anarhie, ține isonul din nou Hagi Cuiti.

Neofit, în picioare, a luat hîrtia și a parcurs cu privirea lista noului Guvern provizoriu. Dacă sunt împotriva anarhiei, s-ar putea sta de vorbă cu ei.

— Văz că aici e tot vechiul minister, cel de la Islaz. Cum se poate asta?

Pavlicioni zîmbește cu tîlc și face un semn cu mîna lui grăsuță:

— E același, dar cu anume „schimbări", care ni s-au părut de mare nevoie. Pe urmă, deasupra ministerului, am făcut, în locul domnitorului, un Guvern vremelnicesc. Sunteți, mai întîi, preasfinția-voastră, președinte. Am introdus apoi în minister cîțiva negustori și mari proprietari. Dar partea cea mai de seamă e că am scos din minister pe toți anarhiștii, în frunte cu Bălcescu și Popa Radu Șapcă.

Neofit îl privește uimit, cu capul lui mic cu camilafca neagră, mare, tivită cu aur. E în dreptul ferestrei, și soarele care a biruit culcușul de nori roșiatici învăpăiază geamurile.

— Ați scos pe Bălcescu din minister?

— Nu ne trebuie descreierați ca el în minister. Înaltpreasfinția-ta știe că el e cel care a pus în Proclamația de la Islaz nebunia împroprietăririi clăcașilor și votul obștesc? Cu asemenea oameni ne ducem de rîpă... Înaltpreasfinția-ta știe că de două zile, de cînd au auzit de Proclamație, nici un țăran din Ilfov nu mai vrea să iasă la muncă pe moșiile boierești? Și așa trebuie să fie în toată țara... Iar ca să fie mai practic, schimbă formula protocolară: Știți ce înseamnă asta astăzi, cînd începe secerișul? Suntem în 14 iunie, nu? Murim de foame, părinte, se prăpădește țara... Ne omoară pe toți, ca în revoluția franțuzească. Trebuie îngropată povestea asta cu clăcașii!

Neofit a rămas pe gînduri. I se pare că acest negustor astmatic are dreptate, dar nu i se pare prea ușor să

scoți pe Bălcescu, și spune, cu o fățarnică îndoială:
— Oricum, nu se poate scoate chiar Bălcescu din minister... S-ar mișca tot poporul. Ne aprindem paie în cap.
Pavlicioni, după o clipă de reflexiune, găsind și el totuși plină de primejdii încercarea, pune mîna pe pană și scrie pe listă:
— Aveți oarecare dreptate... Îi punem și pe anarhiștii ăștia, doar ca secretari. Pe toți patru... Așa... Bălcescu, Alecu G. Golescu, Rosetti și Brătianu.
— Ca secretari? Ce însemnează asta?
— Cu desăvîrșire nimic... un soi de conțopiști ai guvernului... Dar îi va vedea mulțimea și pe ei pe listă, și asta e tot.
Încîntat de propria lui inteligență, Pavlicioni se întoarce către cei doi prieteni, solicitîndu-le, cu un surîs pe subt mustața tunsă, admirația, ca și cînd ar spune: „Nu-i așa că sunt dat dracului?"
Neofit face doi pași prin odaia grea de icoane, cu perdele de brocard, cu candelă de aur, plină de icoane. Se frămîntă nedumerit, preocupat:
— Și acum ce facem?
— Chemați aici fostul minister. Îl înștiințați că ați luat în mînă, provizoriu, cîrma țării și le spuneți să alcătuiască ei un nou minister. Or să discute, or să facă tot felul de propuneri, îi ascultați, dar pînă la urmă le spuneți că altul decît ăsta, de pe lista asta, nu puteți primi, și îi arătă dîrz cu mîna albă, grăsuță, lista pe masa de santal... Pe urmă chemați, pe mîine, tot orașul la o mare adunare pe Cîmpia Filaretului, ca să jure și sfinția-ta, și guvernul, și noi toți... cu tot poporul... pe Constituție.
Dar acum Neofit e întărîtat de-a binelea. I se pare culmea necuviinței ca acest negustor nerușinat să-i arate lui, în amănunte, ce trebuie să facă, de parcă ar fi doar momîia lui.
— Iei lucrurile prea repede, domnule Pavlicioni.
Bancherul îl privește dîrz, aprig..
— E singura cale, părinte, nu uita că nu mai poate fi întoarcere la boieri. Și se închină adînc, nu fără un soi de ascunsă batjocură.

Mitropolitul rămîne în picioare, iritat. State Dobrovici, căruia îi păru că nu-i sărutase destul mîna la venire, se repede și i-o ia aproape cu sila, lipindu-și fruntea de ea. Hagi Curti îi sărută și el mîna, pe cînd Neofit e cu gîndul aiurea.

★

Delegația de negustori coboară pe subt clopotnița Mitropoliei, sporovăind însuflețit, scormonind întîmplarea. Hagi Curti duce o mînă de copil nevinovat spre obrazul său smolit, uitînd de toată stăruitoarea cucernicie din odaia împodobită ca un paraclis.

— Mie popa ăsta nu mi-a prea plăcut... Dacă el acuma cheamă pe boieri să facă împreună cu ei guvernul? Iar cu lista noastră, vorba aia...

Pavlicioni se oprește din mers, îl măsoară cu privirea, admirîndu-l el de data asta, îi întregește vorba cu un iz machiavelic:

— Chiar așa are și de gînd să facă... Numai că nici noi nu suntem proști... Uite, noi doi rămînem aci, pe deal, pe lavița asta a clopotului cel mare... să vedem ce se întîmplă pe aici... La nevoie tragem clopotul să vuiască tot orașul. Dumneata, State, ia-ți tabacii și alergați apoi în toate părțile... Într-un ceas să fiți aci cu două mii de oameni. Să vază popa că noi nu glumim.

★

Neofit trece printr-un lung șir de camere, care se leagă una de alta, ca niște mari cutii cu giuvaericale. Toate au pe jos covoare moi, unele și strane de stejar negru. Candele se află în tot locul. În fund sunt și două saloane cu mobilă de mahon, cu canapele așezate în colțuri. Aici sunt adunați, poftiți încă de aseară, boierii mari ai țării, în frunte cu Odobescu. Rosetti nu știe nimic de această adunare, cum se pare că nu știa nimic, el, ministru al Poliției, de fuga lui Bibescu.

Toți așteptau să se întoarcă Neofit cu oarecare curiozitate, nebănuind ce ar fi putut să fie. Sunt cam mirați de lunga așteptare, dar mai ales cu totul surprinși cînd îl văd venind abătut. S-a așezat îngîndurat

într-un fotoliu, care reproduce celelalte scaune de stil, dar la o scară de jilț.

— Va fi greu... foarte greu... Aflați că s-a ridicat și negustorimea... Și e împotriva noastră.

Dar Odobescu e dîrz. Clocotește de mînie. E îmbrăcat fără zorzoane, într-un mundir cu epoleții înguști, cu șapcă în loc de coif.

— Îi mătur... Îi mătur pe toți! se înfurie numai la gîndul că niște negustori ar putea îndrăzni să-i stea în cale. E bolnav de autoritate. Îl scoate din sărite tot ce nu e supunere. Îi calc în picioare, părinte, auzi? Îi calc în picioare pe brînzarii ăștia.

— Nu va fi atît de ușor cum crezi, polcovnice. Ba mă tem că va fi greu, va fi greu de tot.

În timpul acesta se auzi grav, prea plin, clopotul cel mare, zguduind ferestrele.

*

Lucrurile s-au întîmplat așa cum le-a pus la cale Pavlicioni. Dar întocmai. Cam într-o oră, au fost pe Dealu Mitropoliei ca la trei mii de oameni. În curtea îngustă nu puteai arunca un ac, dar erau stup și la poalele dealului. Cînd mitropolitul veni la fereastră, cu Odobescu alături, să vestească un guvern al boierilor, abia scăpară de huiduieli.

Nu erau puțini cei din mulțimea înfierbîntată care învîrteau bîte și topoare pe deasupra capetelor. Printre cei care răcneau mai tare, de băgau spaimă în boierii care apăruseră și ei la o fereastră mai din fund, era Ulumeanu, ieșit ca un biruitor de la închisoare. Stătea cu spatele spre fereastră și, învîrtind un steag tricolor într-o mînă, iar în cealaltă o măciucă ghintuită, îndemna și oamenii să strige. Îl chemaseră din cea dintîi clipă oamenii lui Pavlicioni. Cînd îl văzu Tudor Fărșerotu, care de cum auzise clopotul Mitropoliei, urmat apoi de al tuturor bisericilor, pornise și el de la Obor, fără măcar să știe despre ce e vorba, dar socotind că e o chemare a revoluției și ținuse să fie printre cei dintîi, văzu negru înaintea ochilor și vru să plece numaidecît acasă.

Îl opri cu multă greutate popa Dumitru.

La început, mitropolitul se încăpățînă și încearcă să facă un guvern al boierilor, pe care mulțimea nu-l primi. Atunci el spuse că dacă nu mai este ascultat, își va iscăli pe loc paretisul, demisia din scaunul mitropolitan. Dar mulțimea tot nu se potolea și urla mereu: „...La mînăstire... la mînăstire...“ Cînd văzu că nu se poate altfel, se hotărî să primească lista înfățișată de marii negustori în zorii zilei. Mulțimea ascultă în liniște lista pe care o citea secretarul mitropolitului, Zossima, și, la sfîrșit, la un semn al lui Pavlicioni, Ulumeanu strigă un „ura“ de-ar fi putut să spargă ferestrele palatului și după el urlă și lumea toată „ura“. Primise guvernul fără să se uite mai de-aproape, primise chiar pe mitropolitul pe care-l huiduise atîta, ca președinte al Guvernului provizoriu.

Acum mulțimea se împrăștia, veselă că a biruit, pe poalele colinei, ocolind palatul Bibescu, închis și păzit de soldații lui Odobescu.

★

Atît de rău se speriaseră boierii din salonul din fund, cei care priveau de la ferestrele dosnice, că unul dintre ei, beizadea Grigore Ghica, cel de al patrulea fiu al lui Grigore Ghica-voievod, îndată după amiază, pe o ploaie grozavă, și-a luat copiii și nevasta și cu opt cai la butcă și alți opt de schimb, aduși de slujitorii călări, a plecat la moșia cumnatului lui, la Cornești, subt deal, ca să fie mai aproape de graniță. De acolo a scris fratelui său cel mai mic, Mitică, plecat și el la moșie, deși era socotit un progresist. Pe urmă s-a aflat că începuse să sufere mult de piciorul drept.

„*Cornești*

Mon cher frère,

Am primit scrisoarea ta și am văzut cele ce îmi scrii. M-am bucurat de faptul că judeci despre lucruri ca oricare om cu minte. Am avut mare supărare că te-am văzut în adunările acestor nebuni...

Celelalte este de prisos să ți le descriu, pentru că pînă acum trebuie să le fi știind, și despre aceea că Bibescu a fugit; atîta

numai îţi spun că alaltăieri puţin a lipsit de nu ne-a omorît
la mitropolitul. Eu am asistat de la fereastra din odăile din
fund ale mitropolitului... Îmi spui că Bibescu va da socoteală
lui Dumnezeu. Ai mare dreptate. Ieri am venit aici cu Cor-
5 nescu şi cu familia mea şi astăzi nădăjduiesc să plec cu copiii
mei la Breaza şi acolo voi sta şi voi vedea ce faţă vor lua lucru-
rile. Mi-a părut rău cînd am auzit că eşti cu totul neputincios
şi că ai încă *le germe de la maladie*; dar auz că şi în Braşov a
început holera. Păzeşte-te, pentru numele lui Dumnezeu! Te
10 sărut dulce şi sînt cel mai iubit frate,

Gr. Ghica "

Puse nisip fin pe paginile scrise şi le închise într-un
plic gros. Picură deasupra ceară roşie aprinsă şi trînti
pe ea sigiliul său cu blazon. Rămase apoi pe gînduri,
15 întrebîndu-se dacă nu ar fi mai bine să trimită caleaşca
să-l ia şi pe frate-său de la moşie, aşa bolnav, ca oricum
să plece împreună la Braşov. Dar nu-l prea trăgea inima
de cînd auzise că şi acolo bîntuie holera.

Înspre munte cerul se însenina treptat şi pădurile
20 negre abureau.

Fiindcă se culcase după răsăritul soarelui, Bălcescu dormi pînă aproape de prînz și se trezi numai cînd trecu Arăpilă să-l ia ca să meargă, numaidecît, la Palatul
5 Administrativ, fiindcă fugise Bibescu și se alcătuise un Guvern provizoriu.

Nu pricepea, nu-i venea să creadă. Sări de pe sofa, aruncînd peste cămașa albă și lungă anteriul-halat.

— Ce guvern? Cine l-a numit...?

10 — Nu știu cine l-a numit... Dar avem un Guvern provizoriu... Și fără să știm noi nimic, care, oricum, suntem Comitetul executiv al mișcării revoluționare. Halal comitet... Hai, îmbracă-te mai repede. Trecu în sufrageria de alături ca să-l lase să se spele la ligheanul
15 cel mare de pe masa de brad acoperită cu mușama albă, deasupra căreia era oglinda cu chenar tot alb. Peste cîteva minute Arăpilă intră iar.

— Ești gata? Și ca să-l vadă mai repede îmbrăcat îi înnodă el legătura la gît.

20 Ulițele, și mai ales Podu Mogoșoaiei, erau pline de lume, ațîțată de fuga lui Bibescu. Curtea palatului, mărginită cu borne legate cu lanțuri, era și ea plină de curioși. Își făcură cu greu loc pe scară spre sala mare de sus, unde li se spusese că vor fi de acum îna-
25 inte ședințele guvernului.

Aci Rosetti se dovedi bine informat și le povesti totul.

— Bine, dar guvernul ăsta... cine l-a numit? întrebă întărîtat Arăpilă.

— Nu știu... poporul, răspunse, parcă nedumerit și el, cel întrebat.

— Cum nu știi, doar ești șeful, ministrul Poliției într-un minister revoluționar?!

Mai tîrziu aflară de la Costache Filipescu că șeful Poliției alergase și el în Dealu Mitropoliei; dar numai ca să potolească lumea, să o împiedice să maltrateze pe boieri.

— E *brouillon* rău, frate Nicule, mîrîi Arăpilă.

— Ți-am spus că e cam *brouillon*, ridică Bălcescu brațele ca un arhimandrit.

— Cum este cu putință ca membrii guvernului să nu afle decît după douăzeci și patru de ore de abdicarea domnitorului și de propria lor dimise? Ce s-a întîmplat în timpul acesta?

Odobescu intră zornăind pintenii, cu un aer plictisit, și le arătă scrisoarea de abdicare.

— Mi-au trimis-o de la Spătărie, și am găsit-o acasă azi-noapte, cînd m-am întors de la vînătoare.

Omul mințea. Nu i-o trimiseseră de la Spătărie.

Nicolae Golescu vrea să-i ia din mînă hîrtia ca s-o citească, dar cu un gest autoritar Odobescu îi făcu semn că o citește el.

„Noi, Gheorghe Dimitrie Bibescu, cu mila lui Dumnezeu, Domn Stăpînitor a toată Țara Românească

Către Sfatul Miniștrilor

Fiindcă simț că puterile-mi nu sunt potrivite cu cererile celor de astăzi împrejurări și spre a nu mă bate vreodată cugetul că am primejduit soarta țării, țiind cîrma oblăduirii mai mult decît putința mă iartă, o încredințez în mîinile d-voastră și intru iarăși în viața privată cu acea mulțumire ce aduce o conștiință curată.

București,

Gheorghe Dimitrie Bibescu“

— Ce dată are? întrebă Bălcescu.

— E fără dată, numai „București“. Atît! precizează Odobescu.[1]

— Trebuie adus numaidecît înapoi în București, izbucnește furios Arăpilă. Asta seamănă cu o fugă.
5 Colonelul scoate un ceasornic mare cu multe capace bătute cu briliante, se uită la el și apoi silabisește batjocoritor:

— Va fi foarte greu. La ora asta crez că a și trecut granița împreună cu toată familia lui și cu văru-său,
10 polcovnicul Bibescu... A plecat de asemeni cu ei și doctorul Mayer.

Bălcescu e mereu uimit; jocul atîtor necunoscute îi dă un fel de amețeală.

— Cu ce pașaport? Cum o să poată trece granița
15 fără acturi acum cînd e, cum spune el, „intrat iarăși în viața privată“?

Odobescu spune cu o seriozitate cazonă:

— Are un pașaport în regulă, eliberat de fostul ministru al Poliției, colegul nostru Costache A. Ro-
20 setti.

Rosetti se întoarce, privind cam buimac în toate părțile:

— Eu am semnat pașaportul? Nu-mi aduc aminte.

— Chiar dumneata... sîmbătă... pe numele căpitan
25 Gheorghe și soții... Căpitan Gheorghe... Bibescu, adică. Așa au înțeles desigur cei de la graniță.

— A, da... căpitan Gheorghe? Căpitan Gheorghe zici? Și se întoarce nevinovat în stînga și în dreapta cu un zîmbet mai mult amuzat, care avea aerul să
30 spună: „Căpitan Gheorghe... *c'est drôle, n'est-ce pas?*,“ după cum îi era obiceiul. Mai tîrziu se va crea legenda

---

[1] Actul de abdicare al domnitorului G. Bibescu, reprodus cu fidelitate și de Camil Petrescu, este datat „13 iunie 1848“, cifră ușor lizibilă în colțul stîng al hîrtiei ministeriale. Facsimilul îl găsim, dealtfel, reprodus în *Anul 1848*, I, p. 556. Tulburările
35 din țară l-au determinat pe Bibescu să-și trimită din timp familia în refugiu la Cîmpulung încă din 6 iunie 1848. Imediat după abdicare, G. Bibescu va pleca tot la Cîmpulung, de acolo continuîndu-și drumul pînă la Brașov (cf. și Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională, 1834—1859*, Editura Aca-
40 demiei R.S.R., București, 1967) (n. ed.).

că l-a și întovărășit pînă la barieră și chiar că el, șeful Poliției, a fost aclamat pe loc de popor pentru acest gest.

Bălcescu vede de la fereastră pe Neofit coborînd
5 din careta lui cu șase cai. La invitația mitropolitului se deschide numaidecît un soi de ședință a foștilor miniștri. Neofit se ridică foarte ceremonios și privește un timp, ca să se facă liniște, înainte de a lua cuvîntul. Toți îl ascultă în picioare. E uscat și slab,
10 cu o barbă nu prea lungă, rară și ascuțită, bine deosebită de mustață. Are fruntea mică, încrețită. Peste giubeaua de atlaz negru, cu mîneci foarte largi, poartă pe piept patru mari decorații înstelate. Un cordon mare la gît, de care atîrnă crucea bătută cu briliante.
15 Camilafca neagră, care cade de la culion pe umeri cu marginile brodate cu aur, îi face capul și mai mic. Cîrja, aproape cît el, are ca mîner două capete de cîini cu gîturi lungi, întoarse ca un opt culcat. Între capetele cîinilor e o cruce cu rubine și smaralde. A ținut
20 să vie și cu cîrja mitropolitană ca să corespundă demnității de păstor al țării. A început să vorbească, încet, cu voce scăzută:

— După cum știți, fostul domnitor Gheorghe Bibescu a abdicat.

25 Se întoarse către Voinescu II și îi ceru să citească scrisoarea de abdicare a lui Bibescu, pe care o ascultară toți în liniște.

Apoi luă din nou cuvîntul:

— Așadar, văzînd greaua sarcină care ne revine
30 în aceste clipe grele, cerînd lui Dumnezeu îndurare și gînd îndrumător, sfătuindu-mă și cu acei oameni înțelepți ai nației, pe care i-am putut găsi într-o împrejurare atît de grabnică și plină de primejdii, am constituit un Guvern vremelnicesc ca să ia în mînă condu-
35 cerea țării, cît și un minister ca să se ocupe de trebile statului. Domnul maior Voinescu II, noul secretar al statului, va citi lista membrilor guvernului și a miniștrilor.

Voinescu II, înalt, frumos, cu fața lui bălană mare
40 și desăvîrșit ovală, cu mustața scurtă mătăsoasă, cu

părul despărţit printr-o cărare în stînga şi întors cu cîrlionţi peste urechi, citeşte sonor lista Guvernului vremelnicesc:

„Înaltpreasfinţia-Sa mitropolitul Neofit, preşedinte.

5 Ion Eliade, Ştefan Golescu, Tell, Gheorghe Magheru şi Hagi Curti, membri.

Secretari ai Guvernului vremelnicesc: Costache A. Rosetti, Nicolae Bălcescu, Alexandru G. Golescu, Ion C. Brătianu.

Ministerul vremelnicesc:

10 Nicolae Golescu, la Departamentul celor din Lăuntru,
Ion Cîmpineanu, la Departamentul Dreptăţii,
Ion Voinescu II, secretar de stat,
Costache N. Filipescu, la Finanţe,
Gheorghe Niţescu, obştescul controlor,
15 Colonel Ion Odobescu, la Război,
Ion Eliade, la Credinţă şi Instrucţia Publică."

Cei de faţă ascultară citirea listei liniştiţi, schimbînd doar priviri de nedumerire între ei, apoi mitropolitul luă din nou cuvîntul:

20 — Mîine, 15 iunie, Guvernul vremelnicesc, secretarii şi miniştrii vor depune jurămînt pe Constituţie, în faţa poporului, pe cîmpia de subt Dealu Filaretului. Poporul va fi chemat să jure şi el de asemeni pe Constituţie... Crez că este bine ca să ia cuvîntul, din partea 25 guvernului, domnul Ion Cîmpineanu, care este cunoscut ca un bun vorbitor.

Aci se auziră unele murmure şi el înţelese că nu se poate.

— Foarte bine, atunci spuneţi dumneavoastră cine 30 e mai potrivit.

Arăpilă se gîndise să propuie pe Bălcescu, dar ştia că acesta nu primeşte să vorbească niciodată de la o tribună, în faţa mulţimii, în aer liber. Vocea lui voalată, dar atît de pătrunzătoare într-o singură încăpere, 35 nu are puterea cerută pentru cuvîntările în aer liber. Din pricina asta, deşi vorbea cu o adîncă înţelegere despre rolul maselor în istorie, refuzînd să ţie discursuri la adunări, nu avea asupra lor o influenţă imediată, ci una tîrzie, fapt de care el îşi dădea seama,

spunînd că preferă o asemenea influență și deci, preciza, o popularitate adevărată și durabilă.

Pînă la urmă se conveni să vorbească Voinescu II. Ședința se sfîrși și începură convorbirile libere. Rosetti
5 și Brătianu, după ce se sfătuiră între ei, declarară că ei nu primesc să intre în guvern ca secretari. Fu o lungă discuție în care Nicolae Golescu le aminti că membrii conducerii revoluționare au jurat, înainte de a începe acțiunea, că nimeni nu se va retrage înainte
10 ca sarcina să fie dusă la bun sfîrșit.

Către prînz se despărțiră, după ce Nicolae Golescu fu însărcinat să organizeze adunarea populară de a doua zi.

Întors pe la trei după-amiază de la şedinţa guvernului, după ce a luat masa, Bălcescu s-a trîntit îmbrăcat pe sofa şi n-a mai ieşit de la el de acasă din mahalaua Visarionului. Nu ştie deocamdată ce hotărîre să ia. Pe la opt seara, a venit să-l caute Arăpilă, căruia îi lăsase vorbă să treacă pe la el. E încă lumină, dar stau cu pardesiile pe umeri, căci după-amiază a plouat rău.

Acum joacă şah amîndoi, subt nucul din stînga casei, la masa cu picioarele bătute în pămînt. Tiţa a aşternut pe ea o faţă de brocart arămiu. Le aduce aşa, înainte de masă, pe o tavă, două farfurii cu îngheţată de fragi şi două cafele. Tabla de şah e mare, din lemn de abanos, cu incrustaţii albe, iar figurile sunt bogat lucrate din fildeş. E un dar primit de Zinca Bălcescu, anume pentru Nicu al ei, de la o mare boieroaică, pe care o vindecase de o boală de ochi.

Alecu Golescu mută scurt tura de fildeş, care mîngîia degetele, dar se vede că nu-i e gîndul la joc:

— Aşadar, n-a trecut nici o săptămînă şi revoluţia noastră a şi făcut o cotitură... Nu mai e ceea ce a fost.

Bălcescu, care joacă cu negrele, după ce a mutat şi el, îl priveşte destul de ironic:

— Drept să-ţi spui, asta nu mi se pare numai o cotitură... Mi-e teamă de mai rău... Comitetul cu puteri

discreționare al „Frăției“ este scos din guvern... înțelegi? Se încruntă și se trudește să nu se mai gîndească decît la joc.

Alecu Golescu, furios, trîntește nebunul de pe alb.

5 — Nu poate fi scos Bălcescu din guvern... Așa... după patru zile... Nu poate fi zvîrlită „Frăția“, în patru zile, la coș.

Prietenul lui parcă nu a auzit; pare că e grozav de concentrat la joc. După un timp mută și adăugă

10 apoi, zîmbind cu privirea oblică, zeflemisitoare:

— Domnule, ne-am angajat să nu discutăm nimic înainte de a sfîrși partida... Atunci, hai, mută! Apoi rîde în voie, arătînd că totuși auzise: Ei, uite, că ne-au scos... Ne-au făcut secretari, și pe mine, și pe tine.

15 Ba și pe Rosetti și Brătianu.

Arăpilă îl privește întrebător, încruntat. E pornit pe ceartă:

— Ai văzut că ei doi au refuzat... Rosetti a spus că după ce a fost ministru al Poliției, el nu înțelege

20 să rămînă conțopist al guvernului. Trebuie să refuzăm și noi... Auzi, secretari conțopiști!

Bălcescu tace încăpățînat, apoi mută încet, ținînd cîtva timp calul între degete, cu mîna ridicată.

— Scumpe Arăpilă, ești mat! Așa... Uite: șah! Dar,

25 hotărît, lui Alecu Golescu nu-i arde de șah și Bălcescu încetează cu gluma: Ei, acum, putem vorbi și îți spui limpede: ce face Rosetti, verbos și *brouillon*, așa cum ți-am spus că e, nu mă interesează. Omul care a fost prin încrederea noastră ministru al Poliției într-un

30 guvern revoluționar și n-a știut de fuga lui Bibescu, nici de alcătuirea noului guvern la mitropolit acasă, făcîndu-ne pe toți caraghioși, s-a dovedit un agitator găunos. Asta-i este felul, „nu e vina lui“. Alecu Golescu rîse, căci aluzia la faimoasa poezie a lui Costache A.

35 Rosetti i se păru potrivită. ...Dar chestia cu conțopiștii merită să o vedem mai de aproape. Tu știi ce înseamnă conțopist? Vine de la concepist... de la „a concepe“. A concepe, înțelegi? Ei bine, de aceea eu voi primi... Voi fi concepistul guvernului; dacă nu

40 pot fi altceva, primesc să fiu și concepistul lor... Nu

pot renunța la luptă numai pentru că nu sunt ministru... Ar putea face mari prostii dacă i-am lăsa de capul lor. De vom fi și noi acolo, vor face poate mai puține.

— Da, dar nu trebuie să primim ca secretari. Numai ca membri ai guvernului.

— Și așa mi-au creat reputația că sunt un ambițios. Le e frică de „ambiția mea nemăsurată“, cum spunea Brătianu. Chiar el, înțelegi? Vreau să le dau și eu o lecție de modestie tuturor.

— Alte mijloace ai fi avut ca membru al guvernului.

— Dacă nu s-a putut altfel, voi primi și așa. Pînă la toamnă. Atunci vom vedea multe, căci după întrunirea Constituantei, guvernul acesta va pleca, probabil.

Argumentul a fost, se vede, convingător, căci Alecu Golescu se înseninează, adică își arată dinții albi în fața lui de indian.

— Dacă tu primești, bineînțeles că primesc și eu chiar ca ajutor de conțopist.

— Atunci, hai să mai jucăm o partidă, asta serioasă.

— Hai... Dar întîi să-mi mănînc înghețata.

Căci așa cum e obiceiul aiurea, Golescu-Negru mănîncă înghețata, perele și pepenii înainte de masă.

Costache Bălcescu, în jacheta neagră, cu pantalonii înguști, cadrilați, ca un elegant de reputație, coborînd din birjă i-a văzut și vine la ei. Aduce o știre de mare interes.

— Cei de la Craiova nu pot ajunge mîine dimineață în București. S-au lăsat greu... Nu voiau să vie încă în capitală... În sfîrșit au plecat. Abia sunt pe la Pitești... Au trimis ștafetă că rămîn acolo la noapte. Mîine seară dorm la Ghergani, la conacul lui Ion Ghica. Vor să poată intra la o oră potrivită, poimîine de dimineață, în București, unde li se pregătește o mare primire.

— Uite ce știri anteresante pot afla din oraș secretarii guvernului, îi spuse acrișor Nicu Bălcescu lui Arăpilă.

— Și-o să mai aflăm, Nicule... O să mai aflăm.

Sevastița, care nu vrusese să vie atîta vreme cît îi știa împreună numai pe cei doi, veni acum să-i întrebe dacă au isprăvit partida și dacă se poate pune masa. Îi întrebă dacă vor să mănînce înăuntru sau afară și ei arătară că le-ar place să mănînce, cu toate că e puțin cam răcoare, subt nuc. Singură vede acum de gospodăria din București, căci Zinca a plecat la Bălcești, ca să fie acolo la prășitul porumbului, și poate, dacă țin tot așa căldurile, să înceapă și secerișul puținelor pogoane de grîu. În timp ce Paraschiva așează fața de masă și aduce tacîmurile, Costache le mai spune și alte noutăți. El e socotit de revoluționari ca specialist, fiindcă a fost calemgiu la Vistierie și de aceea Costache Kretzulescu, prezidentul magistratului București, l-a luat la controlul Vistieriei orășenești, unde se pare că are foarte mult de lucru. Poartă mereu faimosul lui baston cu măciucă de argint și e și acum pieptănat fără greș, cu bucle mari, cu toate că stă ziua întreagă la slujbă. Se vede că are ambiția să dovedească ce poate.

În timp ce li se pusese pe masă o omletă cu ciuperci, Costache le spuse despre o convorbire de la Spătărie, pe care a aflat-o de la Fărcășanu:

— El spune că un colonel și-ar fi exprimat la Spătărie temerea că Bibescu ar putea fi oprit de autoritățile din Cîmpulung... „Cum o să-l oprească? a întrebat mirat Odobescu. Cum să se poată atinge cineva de un domnitor constituțional care vine să-și vadă familia, trimisă de atîta vreme la Cîmpulung? Are cu el o escortă dată de mine și comandată de un căpitan, care are poruncă să nu lase pe nimeni să se apropie de vodă." „Totuși, a spus colonelul, dacă vine cumva cineva de la București să le dea de știre că nu mai e domnitor? Atunci s-ar putea să-l aresteze și pe el la graniță, ca pe Ludovic al XVI-lea, la Varennes"... „Nici o grijă, a spus Odobescu, fostul domnitor are o zi înainte între București și Cîmpulung. Totul e calculat."

Arăpilă e de aceeași părere cu Odobescu, numai că mai e și furios pe deasupra.

— Au combinat bine lucrurile... L-au găsit împrejurările cu familia la Cîmpulung și l-au nimerit și cu Rosetti ministru al Poliției... Consultă atent un ceas de buzunar mare, cu capacele de aur înflorit, dar al 5 colegilor săi de școală de la Geneva, și constată răspicat: La ceasul ăsta a trecut de mult granița.

*

Vor afla a doua zi că, la ceasul acela, Bibescu și familia lui nu trecuseră încă granița și vor afla și 10 amănunte despre această fugă. Bibescu a sosit la Cîmpulung luni, înainte de amiază. Era îmbrăcat în surtuc cafeniu, cu joben păros și avînd în piept o mare cocardă tricoloră. A chemat numaidecît autoritățile și pe boierii locului, ca și pe cei fugiți din București 15 de mai înainte de frica holerei și a răscoalei. I-a înștiințat pe toți că a semnat Constituția și că a abdicat. Pe urmă le-a arătat că trece în Austria. Căpitanul de escortă Gheorghe Rucăreanu și secretarul cîrmuirii Mihalache Predescu au alergat să facă rost de încă vreo 20 două trăsuri, ca să se poată încărca și calabalîcul de la Cîmpulung. Au pornit mai departe apoi toți. Bibescu și ai lui, văru-său, polcovnicul Bibescu, doctorul Mayer, subtcîrmuitorul, judecătorul și deputatul județului. La Rucăr i-a apucat o ploaie de turna cu gă-25 leata și au mas noaptea la popa Baștea. A doua zi, doamna Marica și Bibescu au încălecat pe cai mici de munte, căci drumul pe deasupra Văii Ghimbavului și de-a lungul Pietrei Craiului era foarte rău. Însoțitorii nu s-au oprit la graniță, ci i-au dus pînă la Brașov. 30 S-a întors numai escorta ostășească.

*

În timp ce li se aducea un pui fript, pe care ea îl desfăcea și îl punea în farfurii, Tița Bălcescu făcu observația că Bibescu este al treilea domnitor, după 35 Ion Caragea în 1818 și Alexandru Ghica în 1842, care fugea din scaunul domniei. Bălcescu adăugă și pe Grigore Ghica-voievod, care fugise și el, dar numai pînă la Cîmpina.

— Toţi domnitorii Ţării Româneşti începînd cu Caragea au fugit din scaunul domnesc speriaţi de moarte, afară de Alexandru Şuţu, care a murit pe cînd domnea, a fost ucis, pare-se.

5 Erau încă la masă, mîncau acum iar din îngheţata de fragi, făcută de Tiţa, cînd primiră de la Nicolae Golescu, printr-un lipcan, primele decrete ale Guvernului vremelnicesc, ca să le semneze şi el, ca şi Arăpilă, ca secretari ai guvernului.

10 Dădură unul dintre tacîmuri într-o parte şi citiră aplecaţi unul peste umărul altuia. Erau cele redactate de Bălcescu, dar erau refăcute, apoi aveau acum menţiunea Guvernului provizoriu în loc de aceea a domnitorului. Le privesc amîndoi cutremuraţi de emo-
15 ţie. Primele acte revoluţionare.

— Cînd acum cinci ani am înfiinţat „Frăţia" cu Ghica şi cu Tell, în lipsa ta, care erai plecat din Bucureşti, în clipa în care am semnat statutele pe care le-am rupt apoi, nu ştiam că voi semna cu aceeaşi
20 mînă, peste aceşti cinci ani numai, decretele revoluţiei... Asta e important, Arăpilă... Mîine mergem şi noi pe Cîmpia Libertăţii, cum zice Costache Rosetti că are s-o boteze. Strigăm şi noi, în orice colţişor ne-om găsi: „Trăiască Constituţia!"... Lasă supărarea. Poporul
25 ăsta inimos care ne-a dat puterea lui merită să ne afle alături de el chiar şi mîine.

Semnară amîndoi foarte tulburaţi, ca secretari, decretele pe rînd.

„Decretul Nr. I

30 *În numele poporului Român*

«Dreptate-Frăţie»

Guvernul vremelnicesc decretă:

Steagul naţional va avea trei colori: albastru, galben şi roşu.

35 Deviza română, care va fi scrisă atît pe steaguri cît şi pe monumentele şi decretele publice, se va compune de aceste două cuvinte: «Dreptate-Frăţie»...

Dreptatea , această stea strălucitoare, care luminează omenirea şi o povăţuieşte în calea binelui, voieşte ca oamenii să fie

mai întîi slobozi şi, deopotrivă, şi frăţia, acest sentiment străbun românesc, leagă inimile pentru obştescul folos."

„Decretul Nr. 2

În numele poporului Român
5 *«Dreptate-Frăţie»*

Guvernul vremelnicesc decretă:

Potrivit voinţei poporului, toate rangurile civile se desfiinţează pentru totdeauna... Nimeni, de acum înainte, nu va mai putea a-şi lua vreun rang, în nici un act public. Singura deo-
10 sebire ce va exista între Români va fi aceea a virtuţilor şi a slujbelor către patrie."

„Decretul Nr. 3

În numele poporului Român
«Dreptate-Frăţie»

15 *Guvernul provizoriu decretă:*

Potrivit voinţei poporului, cenzura este desfiinţată pentru totdeauna. Orice Român are dreptul de a vorbi, a scrie şi a tipări slobod asupra tuturor lucrurilor; se înţelege însă că întrebuinţarea acestei libertăţi nu implică abuzul ce ar putea face
20 unii, defăimînd viaţa privată a locuitorilor, sau invitînd poporul la nesupunere către legi şi guvern, abuzuri ce vor fi pedepsite de tribunalele competente."

„Decretul Nr. 4

În numele poporului Român
25 *«Dreptate-Frăţie»*

Guvernul provizoriu decretă:

Fiindcă naţia română, prin revoluţia de la 11, a manifestat dorinţa de a avea o Gvardie Naţională şi Guvernul vremelnicesc găsind că o astfel de instituţie este de neapărată trebuinţă
30 de a se întocmi numai de îndată, decretă formarea acestei Gvardii în toată ţara, cu a cărei organizaţie se însărcinează ministrul din Lăuntru şi totdeodată numeşte de comandant al Gvardiei din capitală pe colonelul Scarlat Kretzulescu."

Arăpilă se ridică ţinînd în mînă farfuria de sticlă
35 în care fusese îngheţata de fragi.

— Am făcut treabă bună, frate... Merităm încă o porție de înghețată de asta... E grozavă! Eu mă duc să mi-o iau singur de la bucătărie. Am să-i spui Tiței să-ți aducă și ție.

5 — Nu crez că o să ne mai dea, îi spuse Bălcescu. Are ideile ei.

Știa el ce spune. Tița lega simplu vorbele: bolnav, înghețată, răceală...

— Tocmai de aia... mă duc să-mi iau singur... Vreau 10 o porție mare. Și făcu palma căciulă deasupra farfuriei de sticlă, arătînd cît de mare să fie porția. Lui Arăpilă îi plăcea grozav înghețata.

Pe cînd se întorcea cu farfuria de înghețată de la bucătăria de vară, care era într-o căsuță în curte, 15 în dreapta, ca și nucul, dar dincolo de pajiște, mai în fund, Arăpilă îl văzu pe Bălcescu privind lung, încurcat, un buchet de cel puțin treizeci de crini, cu lujere lungi, care aducea ca un snop de grîu, pe care feciorul trimis de Frusinica îl sprijinea să stea drept, pe scaunul 20 pe care-l rezemase.

— Ce-i cu florile astea? întrebă speriat de proporțiile jerbei... Și începu să rîdă nedumerit, mirat, arătîndu-și dinții puternici și albi ca ai negrilor.

— Citește! Și Bălcescu îi întinse o scrisoare scrisă 25 în franțuzește de eleva lui de la lecțiile de franceză, de subt același nuc subt care se aflau azi.

„*Scumpul, scumpul meu prieten...*

Cum aș putea să-mi arăt recunoștința? Unde aș fi fost azi dacă nu ai fi fost dumneata...? Într-o lume de răi și poltroni, 30 ai rămas același bărbat curajos, care ne dădea lecții de istorie și franceză subt nucul din grădină... Doamne, îmi tremură mîna scriind aceasta... I-am spus pe vremuri lui Iancu Manu că lîngă dumneata mă simt mai inteligentă. Azi cînd te admir pentru bărbăția dumitale, aș spune că lîngă dumneata o femeie, feri- 35 cita de ea, lîngă dumneata se simte și ea curajoasă, are puterea să le arate celorlalți disprețul pe care ei îl merită.

Frusinica

Speriată și acum că nu și-a scris lecția...

Frusinica Băl-Ceaurescu"

Bălcescu mai rămase un timp pe gînduri, apoi îi spuse feciorului, cu un ton scurt, hotărît, că poate să plece.

Dar omul șovăi, încurcat:

— A spus cuconița să aștept... că poate dați răspuns.

— Spune-i că-i mulțumesc foarte mult, îi spuse Bălcescu cu o afectare protocolară și o privire rece.

Feciorul parcă tot nu știa ce să facă; se vede că Frusinica stăruise prea mult ca să aștepte răspunsul.

— Ți-am spus că poți să pleci... Spune-i cuconiței dumitale că-i mulțumesc mult, foarte mult.

— Ciudat, mormăi Alecu, după ce feciorul închise portița de grilaj de șipci verzi.

— De ce ciudat?... întrebă mirat prietenul său, care-și plimba gînditor palmele peste tîmplele înalte.

Arăpilă șovăi cîtva timp, parcă ar fi căutat cuvintele... Încurcat, învîrtea în mînă lingurița de argint cu care tăia în felii înghețata...

— Toată lumea știe că ai iubit-o pe Frusinica. Mulți cred că o mai iubești și acum... Mi-a spus Mihăileanca, actrița, că e în stare să jure că singurul om pe care-l iubește Frusinica ești dumneata domnule, și... și...

— Și...? Ce și ? întrebă Bălcescu întărîtat.

— Ei bine, credeam că n-ai uitat-o într-atît... ca să-i transmiți mulțumirile acelea atît de obicinuite, rostite cu atîta nepăsare, adineauri.

— I-am mulțumit, ce vrei să fac mai mult? Dealtfel, nici nu-mi datorează cine știe ce... După abdicarea lui Bibescu, nu mai poate fi vorba de nici un proces al atentatorilor... Nu? Poci să-ți spui că la ceasul ăsta li s-a dat drumul la toți și trebuie să fi sosit în București chiar Peretz, pe care l-au căutat atît... În ceea ce privește iubirea... ar fi multe de spus, dragul meu Arăpilă...

Prietenul cel negru clatină din cap:

— Înțeleg, Luxița.

Și pîndi să surprindă pe fața lui Bălcescu vreun semn lămuritor, dar acesta, cu ochii umezi parcă mai mult din pricina acestei înserări noroase, încărcate

de o ceață răcoroasă, ca după ploaie, întoarse capul, făcîndu-se că privește spre bolta de viță-de-vie, cu frunzele cu picături pe ele, care ascundea masa de vederea celor de pe uliță.

5 — Cu Lucica e altceva.

— Pe ea o iubești?

— Nu, n-o iubesc... Dar îți spui, cu Lucica e altceva... Femeia aceasta m-a iubit sacrificînd totul... Avem un copil.

10 — Atunci de ce n-o iubești măcar pe ea? întreabă încurcat, uimit, Arăpilă. Îți spui eu, totul e foarte ciudat.

Bălcescu mai rămase iar un răstimp pe gînduri, apoi vorbi cu o hotărîre la care prietenul nu se aș-
15 tepta:

— Alecule, aș vrea a-ți spune ceva, ce crez totuși că ai să înțelegi... Ai să înțelegi poate mai mult decît m-a înțeles Bazil, cînd i-am scris anul trecut, după moartea Elenei Negri [1]... Mi-a răspuns atunci foarte
20 încurcat, cu fel de fel de ocoluri... Despre frumusețe, despre poezia vieții, despre imboldul pe care-l dă iubirea înfăptuitorilor. În sfîrșit, nu m-a înțeles... A văzut în cele ce-i scriam, fără îndoială, doar vorbărie politică... Dar aș vrea ca tu să știi că aceasta este convin-

---

25 [1] Se referă la scrisoarea lui N. Bălcescu către Vasile Alecsandri expediată din Paris la 29 noiembrie 1847. După fraza protocolară în ton cordial, fraza de scuze pentru întîrzierea răspunsului, și cîteva informații legate de documentarea asupra epocii lui Mihai Viteazul, în vederea elaborării cărții aflată
30 în stadiu de proiect, urmează paragraful menționat de Camil Petrescu în roman. Vibrația patriotică iradiază din textul scrisorii, al cărei final îl găsim deosebit de prețios: „La 1 ghenarie va eși în *Revue des Deux Mondes* un articol înfricoșat pentru noi supt titlul *Le Moldo-Valachie et le mouvement roumain*".
35 Așadar, N. Bălcescu era la curent, pătrunsese în viața politică și culturală pariziană, cultivînd relații favorabile stării de spirit din țările românești. Printre cei apropiați se număra și H. Desprez, autorul articolului semnalat de noi la p. 44, articol care pe alocuri amintește de ideile social-politice exis-
40 tente în lucrările revoluționarului nostru (cf. N. Bălcescu, *Opere*, IV, ediție critică de G. Zane, Editura Academiei, București, 1964, p. 82—84) (n. ed.).

gerea mea adîncă. Iată cam ce-i scriam şi-ţi repet ţie azi:

... „Nenorociţi sînt acei ce concentrează toată puterea lor de-a iubi într-o dragoste intimă asupra unui obiect rar de găsit, iute trecător şi pieritoriu cînd îl găsim. Pentru ce să nu întoarcem dragostea noastră toată asupra unui obiect mare şi nepieritor? Şi ce e mai mare pentru om decît ţara sa? Să nu ne mai trudim dar, iubite Bazil, a alerga după fericirea intimă, o nălucire, ce tu nu vei mai putea găsi, ce eu n-am găsit niciodată şi pe care e multă vreme de cînd n-o mai caut. Să întoarcem ceea ce ne-a mai rămas din dragostea noastră, s-o întoarcem către ţara noastră. România va fi iubita noastră..."

Un porumbel alb, rătăcit se întoarse în umbra umedă a înserării, fîlfîind speriat peste casă, spre porumbarul de deasupra grajdului, din fundul curţii.

Cei doi bărbaţi, pătrunşi parcă de un altfel de fior, tăcură îndelung, într-o uşoară încremenire.

Bălcescu rupse tăcerea cu un soi de oftat, aşa de uşor, de parcă ar fi fost în gînd:

— Viaţa este atît de scurtă, frate... Înfricoşător de scurtă. Ar fi vrut să spună „viaţa mea", dar din gingăşie nu vru să aducă nici un vaier personal în această clipă, prinsă în înserarea liniştită şi umedă, ca într-o vecinicie prevestită.

Alecu Golescu înţelese precis la ce se gîndeşte şi vru să schiţeze un gest de protest. I se păru şi lui însă nepotrivită clipa.

Bălcescu se simţea stingherit. Pe de o parte se gîndea că n-ar fi trebuit să se citeze pe el însuşi, aidoma, dar, pe de altă parte simţea, fără să-şi cerceteze mai îndeaproape dibuiala şi cuvintele potrivite, că dacă ar fi desprins din ţesutul ei viu, din scrisoarea către Alecsandri, propoziţia: „România va fi iubita noastră", repetînd-o fără legăturile ei din clipa în care fusese scrisă, ea ar fi început să devie cu adevărat o simplă propoziţie literară, mai mult sau mai puţin plăsmuită, aşa cum i se părea că o socotise, dealtfel, şi prietenul său, poetul. O clipă îi păru rău că se lăsase iar mînat de apele, adînci la el, ale prieteniei, şi-şi mai arătase încă o dată gîndul, atît de lăuntric, că mai era încă

pe vorbe roua caldă a simțirii lui arzătoare; deși nu
fără să șovăie, ca și atunci. Dar împrejurarea cu scri-
soarea Frusinichii și faptul că Arăpilă era un prieten
cu care nu putea vorbi decît cu inima deschisă, din
străfund, dintr-un preaplin, aproape că îl siliseră să
repete ceea ce spusese atunci și trăda adevărul întreg
al vieţii lui, chiar dacă, formulat, acest adevăr „Romă-
nia va fi iubita noastră" ar fi părut cumva verbal,
excesiv, de necrezut în abisurile lui. Neobicinuita
putere de a iubi, nemărginita patimă pe care o simţea
în el și care l-ar fi făcut să se dăruiască din toată ființa
lui femeii iubite, era însă răsucită și întoarsă de ză-
gazul morţii pe care și-o știa atît de apropiată, de
neocolit, ca un perete pînă la cer. Ca să nu se piardă,
ea se altoia pe făptura poporului român, căruia el
vrea să i se dăruiască într-un chip tot atît de absolut,
cum s-ar fi dăruit unei femei unice în viața lui, cum de
puţine ori, și numai unii oameni, se dăruiesc unei cauze
și se lasă cotropiți de ea.

Trăind înfrigurat și lacom de timp, așa cum simţea
el că trăiește, iubind fără limită precum iubea, Băl-
cescu mergea nu numai pe firul de rădăcină al instinc-
tului, așa cum venea el din veacul veacurilor, dar
înnoda aici și toate fibrele cele de preţ ale făpturii lui
de azi, adică laolaltă cu dragostea, încă și setea arză-
toare de a trăi cu orice preț, deopotrivă cu raţiunea
lui atît de lucidă, întreagă. Astfel, gîndul apăsător al
morţii atît de apropiate, necruţătoare, de care era
îmbibat ca de o umezeală rece și întunecată, în loc
să-l abată și să-l paralizeze, îl îmboldea, stimulîndu-l
ca o otravă răscolitoare, exasperîndu-i funcţiile sufle-
tești, hipertrofiindu-le parcă, întocmai cum o energie
descătușată din structura ei normală, dar numaidecît
încătușată iar de puterea și mai mare a raţiunii (care-i
îngăduie să se dezlănțuie doar atît cît trebuie și cum
trebuie) aduce, astfel preschimbată, foloase nesfîrșit
mai mari decît în forma ei obicinuită, dintîi. Ceea ce,
în mic, e adevărat și pentru altoi, ca și pentru orice
sămînță, care, pierind în actul rodirii, se înmulțește
însutit.

În chipul acesta, oarecum monstruos, iubirea lui, care ar fi putut fi nemărginită, închinată unei femei unice, se prefăcea în iubire pătimașă pentru poporul român întreg, iar setea lui de a trăi preschimba ceea ce
5 îi era refuzat din pricina morții apropiate într-o supraviețuire, într-o neasemuită trăire după moarte. Dar cum ar putea izbîndi pe această cale? Trebuie ca în acești patru-cinci ani cît mai are, pînă se va stinge cu totul, să trăiască și să înfăptuiască peste măsură
10 cît pentru o viață întreagă, cît pentru trei vieți. Numai urmînd însă lumina minții se poate trăi intens așa cum arde încins focul, numai așa se poate viețui cît în trei vieți... Gîndurile acestea pe care le măcinase în felurite chipuri în lungile zile și nopți nedormite de la
15 închisoare îi arătau că trebuie, neapărat, să scrie o operă care să fie vie și peste un veac și se cerea ca această operă să fie anume de istorie, ca să-l și ajute într-o activitate neîntreruptă, într-un șir de îndreptări, menite să schimbe făgașul istoriei. Dar nu numai
20 atît. Ca să fie de preț, ținta acestor înfăptuiri trebuie să fie însăși soarta poporului român. Și încă nu era de ajuns. Pentru ca această îndreptare a răului adunat din veacuri să-și merite numele și să-i aducă o adevărată supraviețuire, ea trebuie legată negreșit de soarta
25 întregii omeniri, se cădea să nu vie niciodată în contrazicere cu idealurile mari ale istoriei. Numai aceste țeluri unele într-altele, și laolaltă, puteau să dea preț unei lupte, să facă viața insului nepieritoare. Toate scăpărările minții îi arătau că nici o fărîmitură din
30 timpul rămas nu trebuie pierdută fără folos. De aici înfrigurarea și graba pe care o punea el în tot ceea ce făcea, iritarea trecătoare pe care o stîrneau în el piedicile întîlnite sau ocolurile pe care era silit să le facă. Dar știa limpede ce vrea. Numai biruind astfel împre-
35 jurările gîndea el că ar putea cîștiga o prețuire adevărată, vie și peste o sută de ani, numai așa ar dobîndi cinstirea posterității pentru părinții care l-au născut (pentru mama lui îndeosebi, care îl sprijinea și acum, făcînd sacrificii pentru țelurile lui, în loc să o ajute
40 el pe ea), pentru frații și surorile lui (pentru Tița care

nu trăiește decît pentru el), poate și pentru acel fiu care nici nu-i va purta numele. Numai așa va crește mîndria, peste timp, a celor ce vor locui pe ulița pe care a copilărit el, a poporului întreg în mijlocul căruia și-a plămădit ființa sufletească. Numai o astfel de viață va cinsti însuși faptul de a fi om. Astfel, indefinit prefăcută, patima din el, care putea fi iadul sau raiul pe pămînt, devenea o floare eternă pe cerul istoriei.

Nu le gîndea toate acestea clar, cum se văd aici, căci erau gînduri dibuitoare de zi și de noapte, care se înfruntau, se alegeau necontenit și iar se încețoșau, dar îi întovărășeau mintea cu o drojdie tare. Din acest tumult lăuntric, ar fi vrut să-i spuie ceva, totuși, prietenului său, dar nu i se ivi pe fața mistuită de trăirea din el decît un zîmbet amar. Nu băgă de seamă nici trecerea zilei. Se întunecase de-a binelea cu toate că spre apus o geană tîrzie de lumină, de un albastru nou ivit, arăta că vremea va fi a doua zi frumoasă. Arăpilă, care de cîteva zile încerca să se obicinuiască să tragă dintr-o lulea, cît un degetar, de spumă de mare, se prefăcea că fumează adîncit, ca să nu-și tulbure prietenul. Îi întîlni într-un tîrziu surîsul obicinuit, din colțul stîng al gurii. Bălcescu, simțindu-se vinovat parcă, fiindcă impusese acest tăcut ocol al gîndurilor, ar fi vrut să se dezvinovățească, dar iarăși își pierdu încrederea chiar în cel mai bun prieten al lui... De ce să caute să-l mai lămurească? Oamenii chiar cînd sunt atît de apropiați se înțeleg nespus de greu... Nu va înțelege nici Arăpilă mai mult decît Bazil... Ce înseamnă numele Maria, Maria Nicolaescu, de pildă, pentru altul decît pentru cel care o iubește cu o dragoste unică. Ce înseamnă numele de România pentru altul decît pentru el, care o iubea atît de cotropitor, cu prevederea peste timp cu care tremura el pentru soarta ei? Doar un nume, la fel cu cel de Maria Niculescu, ori Maria Ionescu, un nume folosit de ceilalți cu rost și fără rost, care se ștergea ca o monedă dintre cele ce umblau prea mult, fără să se oprească, mereu schimbată pe altceva socotit mai bun, luată iar înapoi pentru scurt timp. Numai surorii lui, Tiței, poate să-i spună orice gînd

lăuntric, fiindcă Tița este el însuși. Cît de bine l-a înțeles ea cînd, acum cinci ani, el i-a spus, sfîșiat de mînie la închisoarea de la Dejurstfă, că despoții i-au lăsat numai un ciot de viață, dar că îi va sili să plătească ceea ce i-au luat, ca pentru trei vieți. Și cît de înfiorată, și albă la față ca de ceară, l-a privit ea atunci cînd i-a spus înfrigurat că nu mai doarme noaptea și face fel de fel de planuri, că ar vrea să mai trăiască încă zece ani, încă zece numai, ca să răstoarne ca fierul unui plug putregaiul păturii conducătoare... Ar fi vrut... Ah, au și trecut cinci ani...

Alecu Golescu bănuia însă că mintea lui Bălcescu cutreieră în clipele astea meandrele îndoielii și ale morții și-l lăsă în pace, așteptînd să se întoarcă în lume... Tresări cînd îl auzi rostind, parcă sfîșiat de durere, ca și cînd în gîndul lui s-ar fi luptat stihii:

— Și totuși... totuși, Alecule, mi se pare de neînțeles că Lucica nu mi-a mai scris nimic de la nașterea copilului... Ce poci să crez?

— Grijile copilului, ce vrei!

— Aș fi vrut să știu chiar despre copil cîte ceva.

— Mă gîndesc, Nicule, uneori, că trebuie s-o înțelegi așa cum e ea... Puțin mai în vîrstă decît tine, speriată că i se trece viața, ceea ce a dorit cu patimă a fost să aibă un copil... Și l-a dorit de la tine... Acum are acolo, la Budapesta, ceea ce a dorit din făptura ta.

— M-am gîndit și eu în ultimul timp că ar putea să fie așa... Nici nu mai poci să crez altceva.

Tița se apropia ținînd în mîna ridicată lampa cu globul ei alburiu iluminat pe dinlăuntru, care făcea un focar purtat cu cercuri concentrice de lumină tot mai slabă, și Bălcescu, cotropit încă de gîndurile lui, ca de niște valuri care se mai clatină și după furtună, ar fi vrut să-i cadă în genunchi ca unei întruchipări. Ea văzu, rezemat de spătarul scaunului, uriașul buchet de crini... Puse lampa jos și privi o clipă înfiorată, apoi cercetătoare. Mîngîie o corolă albă, cu petalele ei întoarse, scrise cu fire aurii, albe ca niște degete de o

frumusețe nepămîntească... O ameți dintr-o dată mireasma tare, crudă și pătrunzătoare.

Nu îndrăzni să întrebe de la cine sunt, deși era curioasă să știe. Nu era geloasă pe femeile care-l iubeau pe fratele ei... Dimpotrivă, ar fi vrut să-l știe iubit de toate... Așa iubit de femei se întregea chipul lui pentru ea... Dar voia ca el să nu iubească nici una... Să nu-și piardă timpul lui fără preț cu ele.

— Mă duc să pui crinii aceștia în apă, ca să nu se ofilească... Și apoi vi se aduce cafeaua.

Purta peste rochia lungă, de pînză mînăstirească nisipie, un șorț albastru cu stele mici albe.

★

Frusinica fu foarte dezamăgită cînd află răspunsul atît de sărac în cuprins al lui Nicu. Se așteptase ca el să fie tot atît de tulburat primind scrisoarea, pe cît fusese ea cînd o scrisese. Era, și fusese totdeauna, convinsă că el o iubește, dar că e prea mîndru ca să mărturisească...

Se arăta, de azi de dimineață de cînd ieșise de la arest, din pricina zbuciumului prin care trecuse, furioasă pe toți revoluționarii. Își ieșea din sărite cînd i se vorbea despre revoluție. Făcea în gîndul ei excepție numai pentru Bălcescu și Aristia, pe care nu-i socotea la fel cu ceilalți.

Aristia fu și el cumplit de supărat pe cei trei atentatori. Le trimise a doua zi o provocare la duel, „fiecăruia în parte și tuturor laolaltă“, pentru lașitatea de a se sluji de o persoană străină fără s-o întrebe, pentru ticăloșia de a implica, fără știrea ei, o tînără fată într-o astfel de aventură care se putea sfîrși rău.

Cu greu, birja în care se afla Nicu Bălcescu, Grigore Alexandrescu, Barbu şi Tiţa îşi face loc pe Podu Mogoşoaiei ca să treacă Dîmboviţa peste podul de piatră, la Mitropolie, şi de acolo subt Dealu Filaretului. Din toate colţurile oraşului, pe toate podurile, pe toate uliţele, rîuri de bărbaţi, femei şi copii se îndreaptă spre locul de adunare. Nicolae Golescu a făcut bine lucrurile, Magistratul nu s-a lăsat mai prejos, Agia la fel. Acuma s-au mişcat la glasul mitropolitului, dar fără voia din adînc a lui, şi toţi preoţii din capitală, care umplu unele uliţe, căci merg în pîlcuri.

Clopotul cel mare zguduind văzduhul şi toate celelalte au sunat din zori. Dimineaţa e frumoasă, parcă umedă, cu mulţi nori albicioşi, cu un început de zăpuşeală.

Negustorii au închis prăvăliile şi se îndreaptă şi ei, înăbuşindu-se de zăduf în anteriile lor şi în lebadelele îmblănite, pe căldura asta, venită după ploaia de ieri, care a presărat drumurile cu băltoace, dar ameninţă cu o zi toropitoare. Cînd să treacă de Mitropolie, birja a trebuit să se oprească înapoia unui şir întreg de trăsuri şi carete, căci toată uliţa e acum prinsă de o lungă coloană de săteni care vin dinspre Domneşti, Clinceni şi Slobozia Nouă. Abia către prînz pot răzbate. Acum înaintează şi ei, mai mult împinşi din urmă,

căci ulițele bucureștene sunt înguste și întortocheate. Chiar în trăsura din fața lor e Ana Ipătescu, cu soțul și cumnatul ei. Leagă cît de cît un capăt de convorbire cu cei din birjă.

Mai în urmă în trăsura pompierilor sunt îngrămădiți vreo cinci inși: Axente Sever, Deivos, Scarlat Turnavitu, fratele lui mai mare, Demostene Turnavitu, fost parucic, și Vasile Maiorescu, care sta pe capră, lîngă soldatul care mînă caii. Locotenentul Zăgănescu și sublocotenentul Dănescu sunt, cu compania de pompieri după ei, mult înainte. Sunt veseli și gălăgioși și toată lumea de pe la ferestre și de pe margine se uită la ei. Mergeau așa salutîndu-se ceremonios cu prietenii. Deodată Scarlat Turnavitu îngheță. De la o răspîntie intrase în șir, numaidecît după trăsura lor, brișca lui Tase chiristigiul, în care se puseseră două leagăne cu perne de mușama. În față ședea chiristigiul, care mîna caii mari roibi, și alături de el, Tudor Fărșerotu; în spate erau popa Dumitru cu preoteasa Stana, iar între ei, Tincuța, care vrusese să vadă și ea depunerea jurămîntului pe Constituție. Era într-o rochie care-i pornea de subt piepți și se înfoia apoi, cu părul negru tras spre tîmple, despărțit printr-o cărare subțire în două cozi, strîns împletite, ce-i cădeau pe spate. Preoteasa Stana, într-o fermenuță de mătase verde peste rochie, avea capul înfășurat într-un tulpan alb, cu un capăt zvîrlit înapoi pe umărul stîng, iar celălalt în jos. Părea atît de tînără, că nu i-ai fi dat cei treizeci și șase de ani pe care-i avea.

Scarlat Turnavitu își sucise gîtul tot întorcînd capul s-o vadă mai bine pe Tincuța, care-l privea cu o bucurie înspăimîntată, să nu o descopere cumva tată-su atît de fericită. Slava zilei atît de însorite era și slava tăcută a dragostei lor.

— Frumoasă fată are popa Dumitru, îl auzi Scarlat pe Vasile Maiorescu, și în clipa aceea simți mai întîi un fior de spaimă care se prefăcu într-o clipă într-un fior de mîndrie.

Nimeni nu știa minunata lui taină. Dar numaidecît se strînse, jignit, în el însuși, căci auzi răspunsul lui Deivos:

— O fi frumoasă, nu zic... Da' nici preoteasa nu-i de lepădat! Of... Of... Ce i-aș mai pupa benghiul de pe buză. Doamne, Doamne!

„Ofițeroii ăștia sunt ofițeroi, orice-ar face, își spuse
5 în gînd cu obidă Scarlat Turnavitu. Îți vine să-i dai dracului".

Subt coloanele albe ale fîntînii Filaretului, de ieri pînă azi arhitectul Melic [1] a făcut, acolo unde începe cîmpia, o poartă în stil neogotic, înaltă cît o biserică
10 și cu trei intrări: pentru trăsuri în mijloc și pentru cei ce merg pe jos două arcade laterale. E toată împodobită cu ghirlande de verdeață și cu steaguri tricolore. Tribuna s-a făcut pe o podea mai înaltă, iar la cele patru colțuri ale ei s-au pus stîlpi înghirlandați, care
15 sunt legați între ei cu frînghii din cîte trei fire, roșu, galben, albastru, împletite, ca să nu năvălească mulțimea peste vorbitori și peste cei care vor oficia.

Pe masa acoperită cu o năframă albă, doi diaconi străjuiesc încă din vreme crucea de argint bătută în
20 rubine și diamante, adusă de la Mitropolie, un vas alb de faianță și zece sfeșnice de argint cu lumînări groase. În stînga tribunei e o raclă cu moaștele sfîntului Dimitrie Basarabov. Mulțimea nesfîrșită este ținută mai departe cu cordoane de soldați și de volintiri din
25 Gvardia Națională, care și-au luat, mîndri, asupra lor paza. La cele patru colțuri ale locului de adunare e cîte un tun, cu tunarii săi, așezați după regulile ostășești.

Poporul nu putea să știe ce se întîmplă pe dedesubt, de vreme ce nimeni nu îi dădea la o parte vălul de dea-
30 supra. El a fost chemat alaltăieri dimineața, în zori, la Mitropolie, ca să împiedice un guvern al boierilor și a făcut lucrurile bine că abia au scăpat, fugind pe din dos, boierii care veniseră la chemarea mitropolitului. Acest popor încă mai avea încredere în mitropolit
35 și în guvernul revoluționar. Venise din zori că, după

[1] Iacob Melic, arhitect cu studiile la Paris, adept al stilului clasic în construcțiile edilitare. După eșuarea revoluției de la 1848 s-a stabilit în Franța (n. ed.).

vorba din teatru, de atunci, parcă se desfundaseră mahalalele. Nu avea de unde să știe că „Frăția“, de care nu auziseră toți, fusese scoasă din guvern, că Bălcescu nu mai era acum secretarul statului, ci numai secretar al guvernului.

Ca să mai treacă timpul, fuseseră aduși și lăutari. Dintre carele breslelor, care aveau să treacă prin fața tribunei, fusese lăsat să intre deocamdată numai echipajul cu patru cai al tipografiei lui Rosetti și Winterhalter. În carul împodobit cu ghirlande și steaguri era un teasc al tipografiei care tipărea pe loc, subt ochii fermecați ai mulțimii, pe foi volante, o poezie ocazională. Două fete frumoase, în costum național, azvîrleau foile în mulțime, pe măsură ce se tipăreau.

Iunie 11, 1848

Ce glas măreț răsună?
Văz, poporul s-adună,
Prin sfînta libertate
Se simte fericit,
Și toți se strîng în brațe,
Căci toți s-au înfrățit.

. . . .

Cenzura se gonește,
Tiparul dobîndește
Dorita-i libertate,
Ce e viața sa.
Cu ea numai trăiește,
Cu ea va prospera.

S-au strecurat, de te miri cum au izbutit, și vînzătorii de bragă răcoritoare, de dulciuri cu apă rece. Li se dă voie să se împrospăteze de la fîntîna cea mare, de subt deal.

În stînga tribunei vorbitorilor s-a făcut o alta, cu trepte mai înalte, dar neacoperită. E împodobită și ea cu steaguri tricolore și cu ghirlande. Aci fu poftit Bălcescu și ai lui. Mai erau acolo, cînd sosiră ei, și alți cîțiva membri ai guvernului și ai ministerului, cum și un mare număr de preoți și de fruntași ai revoluției.

În așteptare, Rosetti se dusese în carul tipografiei, unde se afla asociatul lui, Winterhalter, ajutînd fetele

să împartă foile, glumind cu cei de față. Pe urmă s-a trezit ținînd o înflăcărată cuvîntare, de acolo, din car.

Pe la douăsprezece a venit și a trecut pe subt poarta de triumf, în trapul mic al cailor, un lung alai cu trom-
5 pete. În frunte era jumătate din escadronul de cavaleiie, apoi careta mare, neagră, în care se aflau mitropolitul și colonelul Odobescu. De o parte a caretei era călare colonelul Voinescu I, șeful ștabului armatei. I se spunea Voinescu I, totdeauna pentru că în armată
10 mai era și celălalt camarad, Voinescu II, văr cu el, care pînă azi rămăsese numai maior, dar devenise, în schimb, secretar al statului.

Într-o a doua caretă veneau Nicolae Golescu, Ion Voinescu II, iar într-a treia Ion Cîmpineanu și Cos-
15 tache Filipescu. Fu văzut intrînd pe jos, în același timp, Ion Brătianu.

Cei din tribună zîmbiră. Grigore Alexandrescu surîse ca de obicei, nelămurit:

— Aștepta desigur în dosul porții, pentru ca să facă
20 o demonstrație de democrație.

După ce steagurile armatei au fost aduse în fața tribunei, a început sfeștania.

Slujba a fost făcută de arhiereul vicar și vreo zece preoți și a fost foarte lungă, pe cînd alți o sută și mai
25 bine de preoți înconjurau tribuna. După slujbă a vorbit Voinescu II, îmbrăcat în frac cenușiu, foarte arătos, cu fața lui bălană și ovală, cu mustața mică, unduioasă, dar fără sfîrcuri, pe o gură cărnoasă, cu cîrlionți peste urechi. A rostit cu glas puternic, cu o ținută
30 exagerat elegantă, cuvîntarea scrisă:

„Fraților!

Noi astăzi nu sîntem adunați la această solemnitate spre a celebra vreun sfînt sau vreo altă serbătoare obicinuită, ci pentru sfințirea acestor steaguri naționale, care se înalță, pentru
35 asigurarea drepturilor celor mai scumpe, celor mai sfinte ale unei nații: pentru sfințirea, zic, a steagurilor celor mai potrivite cu mîntuitoarele învețături ale Evangheliei...

....

În zilele aceste se va decreta chemarea obșteștii Adunanțe
40 constituante și cît de curînd vor începe și alegerile. Pînă atunci

guvernul aşteaptă o întreagă slobozenie de lucrare, şi îndată ce se va deschide Adunanţa, el îşi va da socoteala de întrebuinţarea ce a făcut cu puterea ce i-aţi încredinţat. Şi atunci, de îşi va fi împlinit misia după dorinţa poporului, nu cere nici o recunoştinţă, căci nu a făcut decît să-şi împlinească o datorie. Iar de nu va fi, răspuns la misia sa, singura facere de bine ce cere de la popor este de a porunci darea lor subt judecată ca trădători ai patriei, ce în vremi atît de grele, atît de periculoase, nu au depus toate ostenelile, toate privigherile pentru împlinirea datoriilor lor...

Încă o dată, veniţi să sărutăm steagurile şi prin această sărutare să întărim frăţia ce trebuie să stăpînească între tot Românul."

Cuvîntarea a plăcut pentru că a fost destul de scurtă şi bine rostită. Multă vreme s-au tălăzuit uralele mulţimii.

Între timp, mitropolitul a fost îmbrăcat în odăjdii, punîndu-i-se omoforul de către diaconii săi. Apoi a trecut pe tribuna vorbitorilor. Diaconii au ţinut isonul arhiereului care se închină în faţa mitropolitului, şi acesta a început să binecuvînteze steagurile, stropindu-le cu apă sfinţită. Pe urmă a sărutat Evanghelia, ferecată în încheieturi de aur, pe care i-a înfăţişat-o arhiereul şi a citit formula jurămîntului, pe care i-a înaintat-o Voinescu II, pe o tipsie acoperită cu o maramă, după ce s-a închinat iar şi a sărutat şi crucea bătută în rubine.

„Jur în numele lui Dumnezeu şi pe această sfîntă cruce, că voi fi credincios voinţei naţiei Române, apărînd-o din toate puterile împotriva oricărui atac şi asupriri; jur că nu voi lucra niciodată în contra intereselor naţiei, şi că voi ţine şi apăra acele douăzeci şi unu de punturi decretate de popor, conlucrînd după putinţă-mi şi jertfind şi vieaţa mea chiar pentru dînsele şi pentru naţie."

A sărutat iar crucea, a semnat jurămîntul şi a rămas apoi în tribună.

— Crezi că o să-şi dea Neofit viaţa pentru Constituţie? întrebă cu zîmbetul lui iritant Grigore Alexandrescu pe Tiţa... Ce zici, Nicule? Pe fată, surîsul lui, atît de obicinuit, semn al unei maliţiozităţi de neînvins, o necăji, dar Bălcescu, care stătea cu braţele încrucişate, îi răspunse poetului, cu zîmbetul lui din

colțul stîng al gurii, tot atît de obicinuit, dar reflexiv, cu o întrebare:

— Crezi că un mitropolit poate călca un asemenea jurămînt?

Uralele au ținut multă vreme. Au depus după aceea același jurămînt toți membrii guvernului și ai ministerului. Au jurat și cei doi, Rosetti și Brătianu, dar au anunțat că își vor da după aceea din nou demisia, care, dealtfel, nu le-a fost primită. Au fost și ei salutați cu urale care cutremurau văzduhul. Se întunecase puțin fiindcă se adunau nori mari de ploaie.

Cînd au depus jurămîntul cei doi, Bălcescu și Arăpilă, acesta venind lîngă prietenul său i-a șoptit în glumă, arătînd că sunt mai puțin aclamați.

— După cum vezi suntem mai puțin populari decît Rosetti și Brătianu.

Dar Bălcescu i-a zîmbit și i-a șoptit, fără urmă de părere de rău:

— Eu nu alerg după popularitate, după orice fel de popularitate... Eu vreau o popularitate întemeiată nu pe fum, ci pe meritele mele. O popularitate care vine de obicei tîrziu uneori, ori numai după moarte. Vreau o popularitate desfășurată în timp, nu pe ulițe. A rămas cu brațele încrucișate, cu mîna dreaptă la bărbie, cu ochii oblici și pătrunzători îngîndurați, așa cum i se întîmpla de obicei.

După ce au jurat toți membrii guvernului și ai ministerului, colonelul Voinescu I a dat ordin să se apropie, în formații strînse, trupa. A urmat o scurtă cuvîntare a colonelului Odobescu, care a citit actul de abdicare al lui Bibescu și a anunțat că toți ostașii sunt dezlegați de vechiul jurămînt. Îi vestea apoi că vor fi aduși din nou a doua zi să depună jurămîntul separat, pe unități.

După ce s-a retras armata, Voinescu II a luat iar cuvîntul și a întrebat poporul dacă vrea să jure și el că va apăra cu prețul vieții Constituția.

Multă vreme nu s-a auzit decît un vuiet ca al unei mări în furtună. Hotărîrea și însuflețirea erau de nedescris. Voinescu II a făcut apoi semn cu mîna că are

de vorbit şi s-a făcut linişte. Le-a cerut să repete după el formula jurămîntului. Şi din mii şi mii de piepturi s-a auzit repetarea răspicată a fiecărui cuvînt din jurămînt.

Numaidecît apoi, el a citit decretul prin care Cîmpia Filaretului se va numi pe viitor Cîmpia Libertăţii.

Pe urmă au defilat soldaţii, carele breslelor, au cîntat muzicile. Mitropolitul şi unii miniştri au plecat în carete şi caleşti încă mai dinainte de sfîrşit şi mulţi au făcut la fel, căci norii de ploaie se îngrămădesc tot mai mult. Nicolae Golescu ia în sfîrşit cuvîntul şi cere celor de faţă să aleagă pe şeful Gvardiei Naţionale. Se iscă o larmă îndîrjită. Unii propun pe Scarlat Kretzulescu, alţii pe căpitanul Teologu. Pînă la urmă e ales Kretzulescu, care îmbracă deocamdată doar eşarfa de comandant. A început să plouă, repezit, răpăit. Unii văd în asta un semn bun, făgăduială de rod.

Chiar din cele dintîi zile ale revoluției, o spaimă nemaipomenită îi cuprinsese pe boieri. Amintirile Revoluției franceze, cu cruzimile și execuțiile ei, îi îngrozeau. Cel dintîi gînd al tuturor fu să fugă. Dar se zvonise că țăranii ațin drumurile şi trimit înapoi caretele boiereşti, silindu-i pe fugari să rămînă în ţară. Pe mulţi din cei care încercaseră să fugă se spunea că i-au jefuit, ba pe unii i-au și ucis.

În Bucureşti le e frică să iasă pe ulițe și pe poduri şi stau ascunşi ba la unul, ba la altul. Cei mai curajoși sunt anume cei mai ambiţioşi, care-s veseli că au scăpat de Bibescu și văd acum calea deschisă pentru ei.

— Nu poate să dureze asta! spunea Alecu Vulpe. Am mai văzut eu revoluții.

Toată lumea își amintea cum îl „lucrase în foi de viță" pe Tudor Vladimirescu acest mare vornic și vistiernic totodată, în acele luni din 1821, cu cîtă iscusință se descurcase cînd fusese nevoit să îndeplinească poruncile lui.

Așteptînd, boierii se adunau acum ba la unul, ba la altul și jucau cărți, flăcărind despre toate.

De data asta se găseau din nou la Alecu Vulpe, unde erau cinci-șase mese de joc, boiereşti ori nemţeşti. Cînd jocul era în toi, se produse afară o mare mişcare şi toţi tresăriră, speriaţi, dar dintr-o dată se liniştiră, se

înseninară, căci se ivi ca un soare Frosy Băl-Ceaurescu, de-abia eliberată luni dimineața de la Vornicie și întovărășită de colonelul Dăscălescu. E negrăit de tulburătoare într-o rochie de tafta liliachie fără alte volane decît două cercuri jos de aceeași culoare pe poalele largi. Poartă în cap un cauc vișiniu, prins în față cu un surgiuc imens de safir, ca turbanele pașalelor. Cerceii, două briliante care strălucesc viu, trimit ochilor ei albaștri, și așa plini de lumină, reflexe arzătoare. E un joc amețitor al luminii tari de la surgiuc la ochii mari, migdalați, de la cerceii ca niște mici aștri la dinții strălucitori în albeața lor umedă, cînd rîde. Mai toți se scoală și aleargă înaintea ei. Lăcusteanu, care pare grozav de preocupat, nu poate să nu-i spună în treacăt cu ingîmfarea lui de încrezut „cunoscător al sexului“, cum afirmă el despre el însuși, cu orice prilej:

— *Mademoiselle*, nu știu cînd sunteți mai frumoasă, pe scenă sau în viață? Săptămîna trecută v-am văzut în *Angelul husarilor* și am crezut că sunteți un angel, o floare între angeli.

Frosy era foarte sensibilă la părerile rostite despre apariția și jocul ei pe scenă. Se grăbi să-l întrebe, în timp ce își lăsa mîna sărutată, fără să se uite cine i-o sărută:

— M-ați văzut în *Angelul husarilor?*

Surîdea, și dinții ei de fildeș se cheamă în strălucire cu cerceii.

— Se poate? Se poate să nu vă văz? Am crezut că nimic nu e mai frumos în soțietatea noastră, își reluă el cu încăpățînare ideea de compliment. Dar văd acum că în rochia asta sunteți și mai frumoasă... Și cînd sfîrși complimentul, ca să-i dea autoritate, își pocni pintenii galant.

Se pare că ea vrea să uite că a fost arestată și nici dintre cei de față nu aduce nici unul vorba, căci sunt mulți care văd în atentat mîna lui Băl-Ceaurescu.

Dintr-o aruncătură de ochi, Frusinica se convinse că boierii totuși joacă, fiindcă ea văzu pachetele de cărți pe masă. Îi fusese teamă că din pricina revoluției își vor schimba tabieturile. Se liniști. Avea nevoie de bani

numaidecît și nu știa de unde să-i ia. Nu cerea niciodată nimic bărbaților, aștepta ca ei să-i ofere și în genere se mulțumea, și acum, cu micile ei cîștiguri din marginea meselor de cărți. Avea cheltuieli mari și leafa nu-i ajungea nici pentru fleacuri. Mai cumpărase doi cai pentru corvezi. Erau de plătit vizitiul, argatul din curte, feciorul din casă și bucătăreasa, căci nu voia ca bătrînele ei să mai muncească. Pe deasupra veneau lucrurile de îmbrăcăminte foarte costisitoare. Avea deci nevoie de cel puțin patru-cinci galbeni pe zi. Își făcu totuși fără nici un fel de grabă loc la masă. Auzi însă limpede în spatele ei pe marele postelnic Năsturel, care spunea, în șoaptă, unui boier mai tînăr de mîna a doua, Lahovary, mîngîindu-și cu tîlc barba cam rară:

— Giuvaiericalele Băl-Ceaureștilor se întorc unde le era menirea, de la început... la fata celeia care a fost jefuită de ele.

Și Lahovary îngăimă compătimitor:

— E căzut rău, bietul de el.

Se vorbea acum deschis despre această nebunie a lui Băl-Ceaurescu, de patima lui pentru această ucigașă frumusețe. Faptul că ea se încăpățîna să-i spună mereu „unchiule“ nu-l descuraja, ba da încă poftelor lui un iz de incest, care-l tulbura și îndîrjea și mai mult. Nu se sinchisea nici de faptul că se știa de către toată lumea că Frusinica nu-i îngăduie mai mult decît un sărut pe obrajii ei de trandafir, în calitatea lui de unchi. El aflase, după cercetări încăpățînate de amant nenorocos, dar dîrz, că Frosy nu fusese nici a lui Aristia, cum crezuseră toți, nici a nepotului său și nici a inginerului neamț, care se mulțumise să aibă în București o bună și frumoasă tovarășă de petrecere, cu cîntec și danț, cu glume puțin cam tari. Băl-Ceaurescu știa acum, și era adînc convins de asta, că la această frumusețe nu ajunsese încă nici un bărbat. Era sigur că nimeni nu o văzuse decît îmbrăcată în capoatele ei voluptoase de mătase, care abia îngăduiau, cînd se întredeschideau șiret, să lase să se vadă genunchii ei catifelați ca florile de nufăr. Părerea lui se răspîndise,

şi astfel, după ce tot Bucureştii o socotise pe Frusinica femeia cea mai depravată din acest oraş, care şi aşa avea un prost renume în ce priveşte moravurile aristocraţiei lui, lumea bună începuse acum să vorbească
5 în mod perfid de castitatea ei, care le apărea tuturora nefirească. Urmarea fu că se căutară tot felul de explicaţii, înflorite cu cele mai absurde insinuări. Calliopi Ghica, sora lui Băl-Ceaurescu, faimoasa „logoviperă“ a saloanelor bucureştene îi găsise o poreclă, repetată,
10 în bătaie de joc, de către femeile din protipendadă: „Fecioara din mahalaua Visarionului“. Se pretindea că fuge în ultima clipă de bărbaţi fiindcă trupul ei ar avea mari cusururi ascunse, că are un şoric pe sîn în loc de fraga obicinuită, ba unii, şi mai ales unele, depăşind
15 cu totul afirmaţiile dintîi ale lui Băl-Ceaurescu (care, crezînd că îi apără reputaţia, o calomniase), pretindeau că de la nişte prietene ale doicei ei s-ar fi aflat că nici nu e măcar femeie cu adevărat. La douăzeci şi trei de ani o fată fiind socotită o fată bătrînă, mai toţi susţi-
20 neau că însuşi faptul că-l poartă de atîta timp pe colonelul Dăscălescu după ea nu dovedea altceva decît că omul avea nevoie de paralele ei, iar ea avea nevoie de un „*chevalier servant*“, un sigisbiu, cum spunea tot dulcea ei mătuşă, acea „logoviperă“, gura rea a Bucu-
25 reştilor, care după ce-i luase cota parte din avere, prin dezmoştenirea mamei, o mai şi ura acum de moarte.

Băl-Ceaurescu nu credea însă nimic din toate acestea, el era convins că ea nu a întîlnit încă un bărbat adevărat, ca el de pildă, şi îşi spunea că el singur e în stare să
30 încălzească marmura asta rece, că într-o zi, triumfător, o va înmuia şi o va face el femeie adevărată.

Aştepta, pîndea mereu clipa prielnică şi hotărîtoare, iar pînă atunci căra de acasă giuvaiericalele familiei, mulţumindu-se să fie îngăduit, cu acest preţ, în apro-
35 pierea ei intimă, fie şi numai în calitate de unchi.

De aceea îl scoase din sărite gluma lui Alecu Vulpe, care, spurcat la gură cum îl ştia lumea, şi cum îi plăcea şi lui să i se spună, căci erau multe femei tinere care fă-
40 ceau un haz nebun de măscările lui, găsise, acum la joc, prilej să facă aluzie la ceea ce şoptea lumea şi

distila cu perfidie și chiar cu amănunte și alte vipere în salonul din palatul Doamnei de la Tei (al doamnei răposatului Grigore Ghica-voievod). Lăcusteanu, încîntat de atenția pe care i-o dăduse ea și fericit că se
5 așezase lîngă el, mare cunoscător al sexului frumos, ceruse lui Vulpe — care dădea banca la stos — să plătească întîi miza Frusinichii.

— Nene Alecule, plătește întîi acestei sublime femei, care ne onorează cu prezența domniei-sale.

10 — Sublimă o fi ea, spusese acru Vulpe, dar de unde știi dumneata că e femeie?

Toți începură să zîmbească; zîmbi și Frusinica.

Vulpe, văzînd zîmbetele tuturor, stărui în gluma lui echivocă:

15 — Nu i-ai văzut nici măcar sînii... De unde știi dumneata că nu-i are de pîslă, sau ca niște pungi căzute...?

Lăcusteanu se supără galant și se înflăcără ridicîndu-se și lipind picioarele de-i pocniră pintenii.

— Sunt convins că are cei mai frumoși sîni din lume...
20 că nici Hebe nu poate a o întrece...

— Să-ți fie de bine dacă ești convins... dar eu nu crez!

— Sunt și eu de părerea maiorului, izbucni jignit și îndîrjit Băl-Ceaurescu.

— Să-ți fie de bine și dumitale, dacă crezi asta, se
25 încăpățînă să stăruie Alecu Vulpe, și ochii lui mici, malițioși, însîngerați ca de țap, îl învăluiră cu o privire disprețuitoare, care sugeră celorlalți ideea că marele logofăt e un caraghios dus de nas... Din partea mea eu m-aș prinde că are sînii de pîslă.

30 — Și eu m-aș prinde că e dimpotrivă... că nici Hebe nu ar putea s-o întreacă, spuse înflăcărat mereu Lăcusteanu.

Dialogul ăsta, neobicinuit în fața unei femei, care era astfel cu atîta lipsă de gingășie discutată, stîrni o veselie
35 tulbure. Cantacuzino își frămînta buzele groase. Toate privirile bărbaților se opreau asupra femeii ațîțate și iscoditoare. Costache Cantacuzino, nemaiputîndu-se parcă stăpîni, lipăi din buze și, în tăcerea asta întărîtată, spuse grosolan:

— Și eu sunt de părerea lui nenea Alecu... Și eu m-aș prinde pe cinci sute de galbeni că Frosy nu are sîni frumoși.

Frusinica stătea cu coatele pe masă și cu bărbia sprijinită în palme. Parcă își apăra talia de privirile iscoditoare. Cînd auzi sfidarea cu o astfel de prinsoare, a lui Cantacuzino, întrebă cu un aer mirat și firesc:

— Și de ce nu pariați?

Toți se priviră încurcați, nepricepînd unde vrea să ajungă ea.

— Cum să pariem? întrebă, mai nedumerit decît toți, chiar Cantacuzino.

— Foarte simplu, îl lămuri Frusinica. Dumneata pui pe masă cinci sute de galbeni, nenea Alecu pune și el pe masă cinci sute de galbeni. Nu? Unchiul Cristache pune alături o mie de galbeni. După ce i-ați pus, eu iau jumătate din banii de pe masă pentru mine, adică o mie de galbeni, și jumătatea cealaltă îi ia cine va cîștiga prinsoarea.

— Adică acel care cîștigă își ia miza înapoi, constată tînărul Lenș.

— Îi rămîne cinstea și favorul de a fi apărat frumosul, întări Lăcusteanu, care era mîndru și de școala lui subțire, cu dascăli de tot soiul.

Oamenii parcă erau buimaci, tot nu pricepeau. Ochii ei mari de safir îi învăluia cu o strălucire dulce, blîndă și candidă. Întrebarea care plutea pe buzele tuturor era însă cum se va ști cine are dreptate și deci cine trebuie să cîștige? Alecu Vulpe parcă băuse un pocal de vin nou, care îi înfierbîntase sîngele. Preciză el gîndurile celorlalți:

— Și cum o să știm, Froso, dacă ai sîni frumoși sau nu?

— Foarte ușor, răspunse femeia, cu o ușoară rumenire a obrajilor albi, cu o tremurare abia simțită a nasului sumes, cu nările lui ca niște mici petale de trandafir alb. Vi-i arăt!

Peste tăcerea încremenită flutură un roi ușor de pofte.

— Ne arăți sînii? întrebă din nou, brutal, Alecu Vulpe, dar fonf, pentru că nu mai avea dinți la șaptezeci de ani, cu buzele împleticite. Cum? Cînd?

— Acum, aci...

Fu o tăcere de necrezut.

— Ei... și cum... și cum știm dacă sunt frumoși? întrebă bîlbîit Cantacuzino.

Fata ridică senină și candidă din umerii roz-albi:

— Asta nu știu...

Toți băuseră parcă o drojdie tare. Cantacuzino se întoarse hotărît și arătă două cupe de Baccarat pe masă.

Erau cupe subțiri de băut șampanie, din care avea să li se dea mai pe urmă. Boierii socoteau că pot lua dulceața cu aceeași linguriță și bea apa din același pahar, dar de șampanie ziceau, rafinați, că este necivilizat lucru dacă n-o bei în cupe rotunde și subțiri de cristal.

— Pentru mine sunt frumoși numai dacă sunt albi și pe potriva acestor cupe... Le luă în mîini pe amîndouă și le puse la o palmă una de alta în fața ei. Erau două cupe desăvîrșit rotunde, deloc adînci, cu picior subțire, cu cristal fin lucrat în flori de crini. Ușoare și transparente, nu aveau masivitate... Va trebui deci să vedem dacă sunt la fel.

Toți crezuseră că această pretenție nesăbuită pune capăt discuției, dar Frusinica spuse simplu:

— Bine...

Băl-Ceaurescu trînti pe masă două pungi pline cu aur. Cantacuzino puse și el înfrigurat cîteva fișicuri de galbeni în fața lui, lîngă miza celuilalt. Alecu Vulpe, la rîndul său, cu buzele căzute, parcă beat, așeză pe masă încetișor, ca în fișicuri, cinci sute de galbeni.

Era o liniște încremenită, o tăcere de cleștar. Frusinica, încet, măsurat, luă din grămada de bani jumătate și îi puse cu grijă în punga ei de brocart liliachiu, ca și rochia, în care-și purta batista, banii și alte lucruri mărunte. Apoi, subt privirile lor încinse de pofte, toropite, își lăsă rochia, decoltată sus, peste umeri în jos. Sînii apărură în culcușul transparent de mătase moale al cămășuței ușoare ca un voal. Lăsă apoi încet

de tot, ca şi cînd ar fi oficiat, şi umerii subţiri ai cămăşuţei jos. Bustul întreg apăru modelat şi alb ca de marmură. Coşul pieptului, săltat, purta în dreapta şi în stînga uşor, depărtaţi, doi sîni cu unduiri de crin atît de suave, că nu se putea vedea nici un început, ca pieptul de porumbel alb, totul creştea şi se topea în creşterea lui, şi pînă la urmă se încheia cu cele două boabe de zmeură, care le sporea parcă albeaţa. Tăcută, luă de pe masă cele două cupe şi le aşeză, fiecare pe cîte un sîn, ca nişte paftale de cristal transparent.

Potrivirea era desăvîrşită. În înfrigurarea aprigă şi tăcută era ceva din patima cu care, în numeroasele şi faimoasele tablouri ale Renaşterii, bătrînii priveau pe Suzana în baie, dar acolo în tablouri, Suzana nu ştia că e privită.

Cu un surîs de învingător, Băl-Ceaurescu îşi luă înapoi mia de galbeni, punînd-o fălos în buzunarul anteriului.

— Spune-i şi bunei mele mătuşi ce ai văzut, unchiule. Se pare că o interesează foarte mult, se întoarse, cu un zîmbet afurisit, Frusinica spre Băl-Ceaurescu.

Pînă seara tot oraşul, adică toată lumea bună, nu vorbea prin saloane decît de această nebunie neruşinată a Frusinichii. Cel mai mult suferi Aristia, căruia îi dădură lacrimile. El nu-i văzuse niciodată sînii. Bălcescu, auzind despre întîmplarea asta, se întristă puţin şi apoi se îngrozi de zădărnicia frumuseţii femeieşti.

Acum se ştia, în sfîrşit, sigur. Fracţiunea guvernului care a ocolit pe la Craiova se întoarse în Bucureşti. Timp de vreo două zile nu s-a ştiut nimic despre „olteni“, 5 cum li se spune, şi în cugetele membrilor guvernului de la Bucureşti intrase neliniştea. Dacă cei patru: Eliade, Magheru, Tell şi Ştefan Golescu sunt cumva supăraţi sau cine ştie ce şi nu mai vor să vină în Bucureşti ca prieteni? O luptă între fracţiunile revoluţionare îi 10 îngrozea pe toţi.

Plecaţi în ziua de 9 iunie din Islaz, după ocolul făcut pe la Craiova, unde au fost şi arestaţi de reacţionari cîteva ceasuri, pînă i-a eliberat Magheru, timp de trei zile nu s-a ştiut nimic despre ei, despre gîndurile lor. 15 Cu forţe militare, serioase pentru cîtă armată se găsea în Ţara Românească, două compănii de linie, şase sute de dorobanţi şi tot atîţi volintiri, cu Magheru, Tell şi Pleşoianu, oameni iubiţi de ostaşi, putea să fie loc pentru orice presupunere, mai ales cînd doi membri ai 20 fracţiunii de la Craiova, Popa Radu Şapcă şi Pleşoianu, fuseseră lăsaţi afară din noul Guvern provizoriu, constituit la Bucureşti. Preotul ţăran de la Celei putea să ridice şi singur o parte din ţărănime, iar Eliade, la rîndul lui, avea negustorimea şi intelectualii. Au 25 răsuflat deci uşuraţi cei din Bucureşti cînd, în seara zilei de 14 iunie, au fost vestiţi că „oltenii“ dorm în noaptea aceea la Piteşti, că în noaptea de 15 vor cina

la Ghergani, de unde vor pleca în zori, aşa încît în ziua de 16 pe la prînz să fie în Bucureşti. Ceas potrivit pentru o primire cît mai plină de pompă.

Vin, dealtminteri, în cîteva trăsuri, fără trupă, pe care au lăsat-o în urmă, căci altfel le-ar fi trebuit încă o săptămînă ca să ajungă la Bucureşti. De la popas la popas se formează un soi de alaiuri locale alcătuite din cîrmuitorii judeţelor, subtcîrmuitori, dorobanţii locului şi numeroase trăsuri cu prieteni, cum şi destul de mulţi săteni.

Dealtfel, ocolul pe la Craiova fusese un ocol strategic, la care Eliade ţinuse în mod deosebit, căci era bine să fie cît mai departe, în mijlocul pandurilor şi al trupelor prietene, cîtă vreme situaţia nu e încă pe deplin lămurită în capitală.

Sunt acum la ieşirea din Ghergani în totul vreo douăzeci de carete şi brişti în frunte cu zeci de săteni călări, gătiţi cu flori şi panglici, cu steaguri tricolore şi cu dorobanţi călări în urmă. Cîtă vreme trec prin sate, e totdeauna şi lume multă, care priveşte şi le aruncă flori.

De-abia ieşiseră din Slobozia-Moara, cînd se văzură aşteptaţi de un alt mic alai, numai din două carete, dar acestea luxoase, cu roţile vopsite în galben. Erau oprite în marginea drumului, subt un stejar rotat. Eliade recunoscu numaidecît pe prietenul său, bancherul Pavlicioni, însoţit de noul membru al guvernului, Hagi Curti. Alaiul cel mare se opri şi oamenii se salutară între ei. Pavlicioni îi felicită călduros pe cei trei care rămăseseră în guvern, şi, la pornire, pofti pe Eliade în careta sa. Hagi Curti, care spusese că e trimis de guvern ca să-i întîmpine, îi pofti într-a sa pe Tell şi Ştefan Golescu, fiindcă Magheru declară că rămîne cu Pleşoianu în trăsura lui de ţară.

Nici „oltenii“ n-au avut la rîndul lor ştiri din Bucureşti şi de aceea Eliade este grăbit să cunoască situaţia. Este neliniştit, iritat, din pricină că arşiţa asta şi norii negri încălecaţi spre munte, vestesc o furtună. Se gîndeşte cu amărăciune că n-o să se aleagă deci nimic din primirea de la Bucureşti.

Pavlicioni suferă și el grozav din cauza zădufului și cu toată eleganța lui obicinuită și-a deznodat legătura care-i înconjoară de trei ori gulerul alb, cu aripi mari, ascuțite. Pune mîna pe umărul prietenului său, ca să-l facă mai atent la cele ce va spune:

— V-am ieșit înainte, anume, ca să-ți explic situația de la București. Vreau să fii bine informat, chiar înainte de a da ochii cu ei. După cum știi, crez, s-a format un Guvern provizoriu și alt minister.

— Foarte rău... Trebuia să-l păstrați pe cel făcut de noi la Islaz.

— Cu Popa Şapcă în guvern? Buzele lui cărnoase se strîmbă într-un surîs disprețuitor: Şi pe urmă, se mai și făcuse altul la București, cu Bălcescu, cu Rosetti... Nu se poate... Am pus în locul lor un mare negustor, deocamdată, și vreo doi-trei boieri liberali. Îi spune apoi lista întreagă. Deși o cunoaște, Eliade o ascultă cu luare-aminte.

— Trebuie să rămînem pe muchea dealului, nici în dreapta, nici în stînga.

E surprins că Eliade în loc să fie bucuros e mirat și iritat.

— Ați pus doar secretari în guvern pe Bălcescu și Alecu Golescu-Negru? Ăștia erau comitetul „Frăției"...

— S-a isprăvit cu „Frăția". Acum suntem cu toții frați. Nu ne trebuiesc anarhiști în guvern... Dumneata ai spus-o: Urăsc tirania, mi-e frică de anarhie!

Eliade rămîne îndelung pe gînduri, apoi ar vrea să spuie ceva, dar Pavlicioni îi pune dinainte o foaie de hîrtie, scoate un toc și călimara din cutia de la capra trăsurii.

— Iscălește acum asta.

Ministrul citește nedumerit.

— Ce-i asta?

— Un ordin al dumitale către ispravnicul numit azi, Florian Aaron, să-mi aducă țăranii de pe moșie la secerat.

Eliade s-a posomorît brusc, a luat de pe coșul caleștii un mănunchi de flori și-l miroase îndelung. Pe urmă întreabă nedumerit:

— Dar ce? Nu ies singuri? Noi am dat la Craiova poruncă aspră către clăcaşi să continue muncile pînă la toamnă, cînd se va chema Adunanţa Constituantă.

— Ordinul dat de dumneavoastră e apă de ploaie. Nu ajunge aci un ordin. Li s-a urcat Proclamaţia la cap clăcaşilor. Uite cîmpul! N-a început secerişul şi suntem în a doua jumătate a lui iunie. Îi arătă holdele de un auriu roşcat care fremătau acum înainte de furtună.

Eliade şovăie mereu:

— Ce poci face?

Pavlicioni întoarce capul spre el, aprig.

— Ascultă, mie nu-mi arde de glume... Pierz recolta de pe trei moşii... Eu te-am ajutat cînd ai avut nevoie.

Aluzia asta la ajutorul dat pentru cumpărarea tipografiei îl cam supără pe Eliade.

— Dar ce poci face? Ţi-am spus că am dat ordin ca să se muncească ca şi pînă acum.

— Asta îţi cer şi eu. Nu-ţi cer ceva nou. Însă e nevoie să dai anume poruncă ispravnicului Aaron ca să-i scoată la secerat ca şi pînă acum, adică cu dorobanţii după ei. Să-i scoată pe moşia mea... Semnează aci.

Eliade lasă capul în piept, nemulţumit, iritat; totuşi semnează.

Au ajuns la Bucureşti abia pe înserate, căci furtuna i-a prins înainte de Chitila şi a fost nevoie să se adăpostească la un conac. Din norii negri, încălecaţi unii peste alţii ca nişte arătări de spaimă, curgeau, departe peste dealuri, umbre de snopi lungi de ploaie, pe cînd în jurul trăsurilor vîntul ridica vîrteje de praf, spulbera frunzele căzute şi culca copacii tineri, îndoindu-i, despletindu-le ramurile celor mai mari. Pe urmă a fost o năruire de tunete, întretăiate de fulgere, şi a început potopul. N-a durat mult, ca la un ceas, un ceas şi jumătate, dar cînd a fost ca ei să iasă iar la drum din adăpostul de la Chitila, totul era înaintea lor ca o baltă, prin care caii călcau la întîmplare, căci drumul nu se mai cunoştea.

Vremea se răcise brusc, încît seara asta grăbită de 16 iunie părea o seară de toamnă, iar cerul rămăsese,

jos, acoperit tot, în afară de o geană de lumină roşiatică spre apus.

Prin sat, cîteva acoperişuri fuseseră ridicate şi trunchiuri de copaci frînți erau culcați uneori de-a curmezişul drumului.

N-a mai putut fi vorba de primire la Bucureşti, iar cei patru au depus jurămîntul la Palatul Administrativ, în fața mitropolitului şi a celorlalți membri ai guvernului.

★

Începu, la cererea lui Eliade, în continuarea şedinței de primire, o şedință de lucru, şi în această întîie şedință a întregului guvern s-au lămurit multe, s-au ales apele de uscat. Cu o înverşunare de nedescris, Eliade ceru să se dea afară, cum zice el, chiar în acea seară o poruncă neşovăitoare către clăcaşi, ca să iasă numaidecît la secerat pe moşiile boiereşti.

Pe cînd căuta o formulare oarecare, spre indignarea lui Bălcescu şi a lui Arăpilă, poetul-ministru scoase din buzunar un caiet şi spuse că el are scris, încă de pe drum, redactate gata, deci, două proclamații, una către săteni, alta către proprietari şi că vrea să le supună Sfatului miniştrilor ca să se pronunțe asupra lor. Arată că este neapărat nevoie ca ele să poarte, dacă nu acelaşi număr, atunci negreşit aceeaşi dată, ca să poată linişti cu totul pe proprietari.

— Eu nu-l înțeleg pe fratele Eliade? întrebă mînios Alecu Golescu. Guvernul domniei-sale a fost arestat şi batjocorit de proprietari la Craiova, fie şi numai o oră. Nu au scăpat de la pieire, după cît aflarăm, decît datorită curajului şi clarvederii fratelui Magheru, care a despresurat guvernul. Ei bine, tot mai vrea „să-i împace pe proprietari“? Crez, vreau să zic doar că asta este părerea mea, că el ar merita ca proprietarii să-l aresteze din nou, poate că atunci ar pricepe că nu e cu putință înțelegere cu ei.

Eliade nu răspunse, înghemuit în el însuşi ca subt o carapace, şi ceru iar „să se dea afară“ fără întîr-

ziere următoarele două decrete, a căror ciornă o citi cu un glas sonor şi hotărit:

„Proclamaţia Nr. 15

În numele poporului Român

5 *«Dreptate-Frăţie»*

Fraţilor săteni,

Dumnezeu s-a milostivit: după atîtea certuri, ne alină durerile şi, prin schimbarea ce s-a făcut, ni se dete fericirea."

Cînd Eliade ajunsese aci, Arăpilă izbucni într-un
10 hohot de rîs.

— Fericire? Unde naiba-i fericirea?

Eliade se supără şi ameninţă că nu mai citeşte, dar continuă:

... „Însă, precum oamenii cei buni s-au gîndit la voi, asemenea
15 şi voi să vă gîndiţi la paguba cea mare ce ar fi pe ţară, cînd v-aţi îndărătnici a lăsa bucatele proprietarilor şi arendaşilor nestrînse. Prin urmare, daţi ajutor cu toţii, faceţi încă trei luni înlesnirile ce faceţi cu claca...

... Această întîrziere de trei luni nu are altă pricină decît
20 chiar interesul vostru, cît şi al proprietarilor, ca să se poată culege rodurile lucrului cîmpului de estimp."

Bălcescu, care dintr-un soi de ciudă se-ntorsese cu spatele spre ei şi privea pe fereastră, căutînd în gînd ce ar fi de făcut, fierbea acoperit şi, cînd Eliade ajunse
25 aci, izbucni mînios:

— Rîde ţara întreagă de noi cînd va ceti că munca de clacă este în interesul clăcaşilor. Sătenii trebuie lăsaţi să-şi adune mai întîi bucatele lor de pe cîmp. Nu înţelegeţi odată asta?

30 Eliade s-a oprit cu încăpăţînare, fără să răspundă, pufnind doar pe nas. A aşteptat un timp, apoi a dat citire mai departe:

... „Fraţilor, vrăjmaşii voştri nu erau şi nu sînt boierii, ci pravilele rele şi greşelile domnilor...

35 O să se facă o Adunare Obştească, unde o să se cheme mai mulţi dintre săteni ca să arate Stăpînirii toate păsurile voastre..."

Aci Bălcescu, care se trîntise iar dezgustat într-un scaun cu spătar înalt din colţ, de lîngă fereastră, sări în sus plin de mînie:

— Ce vreţi dumneavoastră, domnule Eliade, să spuneţi cu frazul ăsta, că „vom face aşa ca în Adunarea Obştească să se cheme mai mulţi dintre săteni“? Cum „să se cheme“, aşa... ca musafiri? Cine are să-i cheme? Dumneavoastră, care văz că vă numiţi „stăpînire“? Ce-i asta „stăpînire“? Ce gînduri aveţi? Adunarea Obştească trebuie aleasă prin vot obştesc şi nimeni nu are dreptul să anticipeze voinţa obştei... Nu există nici o „stăpînire“.

Nicolae Golescu făcea semne lui Bălcescu să se liniştească, în timp ce mitropolitul se întorcea la dreapta şi la stînga, ridicînd dezolat din umeri.

Eliade se rezemase de spătarul jilţului şi, întors pe jumătate, părea că nu vrea să audă nimic.

Arăpilă şi Magheru luară însă cuvîntul ca să susţină cu hotărîre părerea atît de îndreptăţită a lui Bălcescu. Abia atunci Eliade se întoarse surprins către Magheru şi îi spuse ironic:

— Dumneata, frate Magherule, parcă erai de altă părere la Craiova?

— Nu vedeam atît de limpede, cum le văz acum, gîndurile dumneavoastră. Domnul Bălcescu are dreptate. Nu există, nu poate să existe altă stăpînire decît poporul însuşi.

Eliade se îmbufnă iar şi aştepta, tot pe jumătate întors, să se facă linişte.

Nicolae Golescu se apropie de scaunul îndepărtat din colţul sălii şi-i şopti lui Bălcescu, prefirîndu-şi bărbuţa roşcată:

— Lasă-l astă-seară pe Eliade... E obosit de drum şi e nervos. Nu trebuie să ajungem la o ruptură în guvern chiar de la prima şedinţă comună.

Mitropolitul arătă cu mîna întinsă că vrea să fie ascultat:

— Socot că unii dintre colegii noştri nu au obicinuinţa discuţiilor în adunanţe conducătoare. Se cere o anumită măsură, fără care nu ne rămîne decît să tăbărîm unii pe alţii, ca la spartul bîlciului.

Eliade putu citi mai departe; la sfîrşit se văzu însă că în Consiliu domneşte o tăcere apăsătoare.

— Nu ştiu ce să crez... Sfatul guvernului nu e de părerea mea?

Mitropolitul, din fruntea mesei lungi de nuc lustruit, acoperită [1] cu faţa de postav roşu, făcu un semn, un semn prezidenţial cu mîna, abia văzută din mîneca largă a giubelei mătăsoase.

— Sfatul guvernului va vota la sfîrşit, şi acesta, şi nu altul va fi răspunsul său... Mai aveţi ceva de arătat, domnule Eliade?

Cel întrebat citi a doua Proclamaţie, cu aceeaşi dată de 16 iunie:

— Ele se întregesc una pe alta, lămuri el.

„În numele poporului Român
«Dreptate-Frăţie»
Guvernul provizoriu către toţi proprietarii de moşii

Fraţilor,

Acei care s-au sculat în numele dreptăţii şi al frăţiei n-au putut avea cuget să năpăstuiască pe nici una din clasele societăţ[illegible] “

Arăpilă, care se dusese şi el în colţ, aproape că şuieră la urechea lui Bălcescu:

— Asta-i îndrăzneală... Vorbeşte acum în numele „Frăţiei“, unde nu a fost admis decît acum cîteva săptămîni.

Iritat, Eliade se opri iar din citit şi aşteptă pînă cînd se făcu din nou linişte.

... „Fraţilor! Nimeni n-a putut avea de gînd a vă răpi moşiile. Poporul Român voieşte ca săracii săteni, plugarii hrănitori ai oraşelor, care pînă acum au purtat toate greutăţile ţării prin munca lor şi care de atîtea veacuri au lucrat moşiile şi le-au îmbunătăţit şi au hrănit pe strămoşii voştri, să aibă şi ei drept la o părticică de pămînt. Acea părticică şi acum este lăsată pentru hrana lor şi ţăranii plătesc pentru dînsa o arendă foarte împovărătoare de la Regulament încoace... Ei plătesc clacă, iobăgie, dijmă...“

Aci mitropolitul, ca să atragă luarea-aminte că Proclamaţia dă satisfacţie şi grupului care protesta, sublinie, apăsînd vorbele:

— Asta aşa-i... Foarte bine zis.

---

[1] În ediţia 1955: „acoperit“ (n. ed.).

Cei mai mulți aprobară, unii gata să se lase convinși, alții erau convinși de mai înainte.

Eliade citi mai departe:

... „Acum patria recunoscătoare către frații noștri săten a hotărît principiul și a consfințit prin jurămînt să scape pe fratele său sătean de robia clăcii, a iobăgiei și a dijmei, însă patria..."

Arăpilă întrerupse sec și rosti aprig, șuierat, cu privirea scînteietoare:

— Ei, acum să vedem și pe „însă"...

Eliade își mușcă mustața și așteptă iar, apăsat, cu intenție. Apoi citi mai departe:

... „Însă patria, ca o mumă bună a tuturor, nu voiește ca această măsură de înfrățire să fie spre paguba proprietarilor; de aceea Guvernul provizoriu declară, ca să fie în cunoștința tuturor, atît a fraților săteni, cît și a fraților proprietari, că deși s-a hotărît și s-a jurat sfințenia principiului, însă pînă cînd nu se va aduna Obșteasca Adunare Constituantă care să chibzuiască și să hotărască cum se cuvine ca Stăpînirea să despăgubească pe proprietari pentru desființarea drepturilor de care ei se bucurau pînă acuma..."

Bălcescu, deși era hotărît să nu mai intervie în seara aceasta, izbucni iarăși, întrebînd cu pumnul întins plin de mînie:

— Ce vreți dumneavoastră să spuneți, domnule Eliade, că proprietarii trebuie să fie despăgubiți pentru drepturile de care ei se bucurară pînă acum? Vreți să spuneți că vor fi „despăgubiți" pentru că nu mai sunt vornici și spătari? Că vor fi despăgubiți pentru tot ceea ce a cîștigat revoluția? Chiar și pentru aceea că nu vor mai avea dreptul să bată la scară și să afume cu ardei țărănimea? Și cine-i va despăgubi? O adunare de proprietari? Cum va fi aleasă? Ce înseamnă bîlbîiala asta revoluționară în cel dintîi ceas al guvernării noastre?

Eliade ridică din umeri, într-un gest de iritare, care ar fi vrut să spună: „asta am zis eu?" Se mulțumi însă cu atît și începu iar cititul:

... „Pînă atunci, nu e drept, nici nu este iertat ca sătenii să înceteze de a răspunde proprietarilor sau arendașilor de moșii de îndatoririle proprietărești, afară de acea infamă iobăgie..."

— Pînă acum poruncile astea sunt singura voastră măsură sigură, mîrîi Arăpilă.

Eliade mai citi încă aproape un sfert de oră, dar nimeni nu-l întrerupse. Bălcescu era din cale-afară de dezgustat. La urmă, mitropolitul puse la vot ambele Proclamaţii, fără nici un soi de comentariu.

Nu votară împotrivă decît trei inşi: Bălcescu, Magheru şi Arăpilă, iar Voinescu II se abţinu, prefăcîndu-se neatent.

La propunerea lui Nicolae Golescu, înainte de ridicarea şedinţei, cei de faţă mai semnară un decret, dar acesta nu stîrneşte nici o discuţie.

„Decretul Nr. 23

În numele poporului Român

«Dreptate-Frăţie»

Guvernul provizoriu hotărăşte:

1. Toţi amploaiaţii Statului vor purta eşarpe cu culorile naţionale în vremea cînd se află în funcţii.

2. Membrii Guvernului provizoriu şi miniştrii vor purta eşarpe de la dreapta spre stînga.

3. Amploaiaţii Poliţiei vor purta eşarpa la mîna stîngă, ceilalţi amploaiaţii o vor purta încinsă...“

★

Plecînd pe drum, în birjă cu Arăpilă, căci nu se putea merge pe jos, deoarece străzile erau ca nişte băltoace, iar din multe pivniţe oamenii tot mai scoteau apa înspumată cu doniţele şi cazanele de tinichea, făcură o constatare ciudată.

De unde, după cum aflaseră ei, la Craiova Tell ceruse, să fie împroprietăriţi neîntîrziat clăcaşii, prezentînd chiar el un proiect de decret, dar se opusese Eliade, susţinut atunci de Magheru, şi numai aşa Eliade izbutise să facă să se dea uimitorul decret de la Craiova, prin care clăcaşii erau îndatoraţi să iasă la muncă pe moşiile boiereşti, dimpotrivă, la şedinţa de azi, Magheru s-a alăturat cu hotărîre la protestarea lor, a lui Bălcescu şi a lui Arăpilă, votînd cu ei doi împotriva Proclamaţiei, în timp ce Tell s-a lăsat foarte uşor convins de mitropolit şi de Eliade. Au convenit însă amîndoi că nu pierd la schimb.

Luînd cunoştinţă de Proclamaţia către „fraţii săteni“, cum şi de cea către „fraţii“ proprietari de moşii, administratorii de judeţe au înţeles ce au de făcut şi încă de
5 joi, mai ales în satele cele mai apropiate de Bucureşti, poruncile au pornit severe, ca dorobanţii să scoată fără întîrziere lumea la muncă pe ogoarele boiereşti.

*

La Vadu Rău, oamenii abia sfîrşiseră cu strînsul sno-
10 pilor de pe pogoanele lor şi se pregăteau să-l treiere cu cele cîteva perechi de cai care se găseau în sat, căci în douăzeci de ani cam sărăciseră de vite şi îndeosebi nu aveau cai, cînd vineri, încă de cu noapte, fură treziţi în pocnet de harapnice. Logofeţii boiereşti, şi mai ales
15 Buimacu, însoţiţi de cîte patru dorobanţi călări, sculau lumea să meargă la seceră pe lanurile arendaşului. Oamenilor nu le venea să-şi creadă ochilor şi urechilor. Celor mai mulţi parcă li se frînse deodată şira spinării. Mitru Chibuc, lung şi uscat, îşi luă inima în dinţi şi
20 începu să strige în poiana răscrucii, unde se adunaseră nechemaţi, ca să se sfătuiască, pe malul de doi-trei paşi, care cobora de la porţile caselor spre Gîrloagă:

— Nu mergem. Costituţia a şters claca!

Dar o lovitură de bici îi plesni faţa şi lăsă pe ea o
25 dungă vînătă. Buimacu ieşise călare de după casa lui Duţă Căciulămare şi se oprise nevăzut lîngă ei:

— Vreţi Costituţie, ai? Uite Costituţie... Şi iar îl pocni.

Oamenii, neavînd ce să facă, ieşiră iarăşi, încă din zorii zilei, la munca lor de robi, aşa cum fusese de cîndu-i lumea. La capătul lanului, unde se opriră să răsufle, Ion Firu se uită cu ochii rotunzi, sticloşi, duşi în fundul capului, la Toma şi fruntea i se încreţi şi mai mult.

— Ei, frate Tomo, nu scăparăm dă clacă nici dă data asta... Şi rămase cu privirea pironită în pămînt.

Toma, la început, nu mai putea de ruşine faţă de oamenii pe care, se chema, îşi zicea el în gînd, că îi păcălise, mai ales că în batjocură fu dus şi el la cules de spice cu copiii, dar pe urmă se îndîrji iar:

— Ei, n-am scăpat acum... o să scăpăm peste o lună... O să vedeţi voi.

Frate-său, Ion, iar îl privi amărît şi nedumerit, cu un zîmbet greu, care nu se vedea de subt mustaţa căzută şi umezită de scuipat.

— Peste o lună, mă?

— Peste o lună, peste două... o să scăpăm noi dă claca asta... Numai să nu mai fim atît dă bicisnici.

Vorbea Toma, dar numai el ştia ce era în inima lui de ruşinea îndurată.

Cînd soarele era de trei suliţe pe cer, doi dintre dorobanţi plecară spre alte moşii.

Pe la prînzul cel mic, ca să îmbuce ceva şi să hodinească o ţîră, alde Firu şi vecinii lor s-au tras spre marginea drumului cel mare, deşi era o postaţă de mers pînă să ajungă la el, dar aveau acolo carele şi vitele dejugate, la umbra unui frasin mare şi umbros, lîngă un puţ cu cumpănă, căci intraseră cu secera în lanurile boiereşti, în zori, din jos de sat, spre Mărunţişu. Carul îl păzise Luţa, fetiţa de cinci ani acum, a lui Codan, un năpîrstoc de fată, neastîmpărată ca un căţeluş, care-şi cam făcea de cap cu tată-său, dar ştia de frica Saftei, că ea nu glumea. În grija ei rămăsese şi Tricuţ, băieţelul de un an şi opt luni. Pe iarba rară de lîngă trunchiul scorţos al copacului aşternuseră un ştergar şi pe el pusese Safta de-ale gurii pentru toată lumea.

Dumîcau cuminți, mișcînd fălcile îndelungă vreme, ca să simtă mai bine gustul mălaiului făcut la țest, al brînzei care începuse să se încrețească în sare și al cepii. Erau acum cam mulți: Codan, Toma, Ion, cu cele
5 două fete ale lui, gineri-su Vasile Țurcă, nepoțica de cinci ani și băiețelul care începuse să umble și să vorbească binișor.

Safta singură nu se oprea o clipă locului. Luase pe lan, la cîțiva pași de ea, și fetița cea mică de tot, pe
10 Ionica, într-o copăioară, că nu putea s-o lase aci la căruță, fiindcă era departe. Ca să-i fie la îndemînă, o punea acolo, subt un măr pădureț, cam fără umbră, chiar lîngă locul de seceră. O ținea în copaie de frica popîndăilor și a gîngăniilor de tot soiul, căci de la ne-
15 norocirea cu celălalt copil al lui Codan ea nu mai avea inima să lase copiii închiși în casă cînd ieșeau la muncă. O adusese acum și pe ea, firește, aci lîngă puțul de la drum. Ducea copaia cînd pe umăr, cînd în creștetul capului, ținînd-o cu o singură mînă. Aci, după ce aștar-
20 nuse și după ce scosese apă, ea lăsase bărbații să mănînce și spălase plodul, îi schimbase scutecul și-i da să sugă. Oamenii erau frînți de oboseală și abia își clătiseră ochii năpădiți de nădușeală și praf. Pe cînd Safta, în cămașă prăfuită, de pînză și cu vîlnicul negru dina-
25 inte, întindea brațele, goale și călite, căci mînecile i se adunaseră spre umeri, scoțînd încă o ciutură de apă, Ion băgă de seamă și spuse cu un soi de mirare:

— Măi Tomo, ție nu ți se pare că femeia asta s-a împlinit binișor? Dă cînd o știu io avea brațele subțiri
30 și uscate ca dă băiețoi. Hă... Ce zici?

— Ehei, s-a împlinit d-a binelea, răspunse Toma, căutînd să-și scoată de la spate un spic de grîu, pe care neastîmpărata de Luța i-l vîrîse subt cămașă, mînioasă, fiindcă el îi prinsese năsucul între două degete, amenin-
35 țînd-o că i-l fură... S-a împlinit binișor... mă Ioane, da' tu nu vezi că a început să semene cu răposatu tată-su, cu Miai?

— Ce să spui, seamănă pă zi ce trece cu Miai, da' vezi că Miai era bărbat frumos.

— Păi, uite că și Safta s-a făcut frumoasă, nu vezi unchiule? se amestecă în vorbă Lisaveta, care-și căuta loc să se așeze ca un cîine, fiindcă hatul era cam gloduros, la umbra frasinului. S-a făcut frumoasă. Dacă 5 unchiu Miai era așa, era frumos, nici vorbă.

Era adevărat. De cînd căzuse peste ea, la douăzeci și șase de ani, norocul neașteptat al măritișului, ea, pe care toți o vedeau îmbătrînită, singură și înăcrită din pricina urîțeniei, înflorise toată în două veri. Nu mai avea cear- 10 cănele orbitelor osoase și golul nărilor care-i dădeau, împreună cu oasele obrajilor uscați și fruntea streașină ieșită, acel cap de mort care cam speria lumea. I se împliniseră pleoapele și ochii negri i se făcuseră veseli și luminoși; oriunde era în chipul ei un os și o uscăciune, 15 se întregise și se rotunjise ceva. Fruntea, nemaicăzînd în gol ca o streașină, părea acum numai netedă și rotundă, buzele i se făcuseră mai cărnoase, fălcile care jos, la ureche, făceau un ușor coltuc ca al lui taică-su, prinseseră carne și aveau acum ceva cu adevărat feme- 20 iesc în ele, nările aveau un freamăt de sînge și acopereau mai mult, dar nasul tot aducea cu acel plisc de vultur care înfiora femeile. Nu mai era bolnăvicioasă și, fără să se îngrașe, trupul ei nu-și mai arăta deloc oasele.

25 Nemaipomenit era că de unde pînă la douăzeci și cinci de ani părul i se cam uscase și încărunțise pe ici pe colo, acum se făcuse iar negru și lucios tot.

— Hei, mă Codane, te aleseși și cu nevastă frumoasă și cu femeie harnică. Ai avut ochi bun, mă, spuse Lisa- 30 veta, vîrîndu-și mîinile subt cap, drept căpătîi, pe un mușuroi de pămînt la umbra frasinului, că se vedea și ea ruptă de oboseală. Ce-i făcuși, mă băiete, dă să schimbă așa?

Vasile Țurcă, bărbatul Lisavetei, strigă de la puț, de 35 unde aștepta să scoată apă ca să adape boii:

— Hei, ce-i făcu? Mai întrebi și tu... Ce vrei? A dat biata fată... care se usca bătrînă... dă ce știi tu... Și acum e alta... Și-și turnă și el o ciutură de apă în cap, ca să se răcorească.

Cerul dogoritor și senin, deasupra, era, în zare, greu de ales între pulberea nemișcată și ceață. Ion nu se lungise, sta numai rezemat de trunchiul frasinului, sprijinit cu cotul într-o mogîldeață de pămînt lutos, care se ivea din troscotul rar ca un petic rîios.

— Spui prostii, mă Vasile. Nu e aia ce crezi tu, mă. Sînt copiii, mă... O femeie care rodește să hrănește o-dată cu rodul ei, mă, că i să dezleagă sîngele, care vezi tu... merge în tot trupu, care... de! mustește apoi ca para pîrguită, vezi tu... Ion vorbea greu cînd vrea să spuie prea mult.

Toți se uitau acum la Safta, care, rezemată de tulpina frasinului, potrivea între buzele copilașului țîța doldora, fumurie, cu floarea neagră de care el întindea apoi la-com. Ea auzise tot ce spuneau ei, dar se prefăcea că nu aude. Ca totdeauna era furioasă cînd i se pomenea de tată-său și se îmbufna. Dacă avea poate chipul și iuțeala la faptă a lui Miai, Safta avea și inima lui Toma, dar mai ales avea cugetul drept și hărnicia de bou a lui Ion. Din cîte auzise ea, socotea că tată-său fusese cam prea flușturatec și îl disprețuia.

De la o vreme, Toma, care sta pe crucea carului lîngă boii dejugați, că de cătrănit ce era nu mai asculta nimic, se ridică dintr-o dată, nemailuînd în seamă nici ghidu-șiile Luței, și spuse hotărît:

— Frate Ioane, io plec la București, plec năpristanu... Boierii ăia ai mei m-au făcut dă rușine rău... Mă duc să văz ce gînduri au, în ce ape să scaldă... Și începu să adune în traistă, la loc, ce rămăsese din mălai și două cepe. Luă și codirișca de îndemnat boii.

— De, mă Tomo, io ce să zic? Am crezut și io ca prostu că boieru nu mai e boier... Da' ce vrei? Ei cu ale lor... noi oropsiții, cu ale noastre... Cum să stea să-și puie ei obrazu pentru opincă?

Ion își ridică sprîncenele căzute parcă peste ochii cenușii și dădu din cap încet, ca o vită, rumegîndu-și gîndul.

Toma se scutură de pulbere, mai trase o dușcă de apă rece din botă.

— Mă duc... Că tot nu sînt dă cine știe ce folos, așa, fără mînă, la secera asta...

Se făcu nevăzut, cu traista în băț și bățul pe umăr, în tarlaua de porumb de peste drum, că dorobanții tocmai începuseră să caute călare oamenii, zorindu-i să-și înceapă iar munca istovitoare subt soarele care acum cădea parcă în creștetul capului arzînd pielea ca focul.

Safta strînse și ea ce era de strîns, îi mai spuse încă o dată Luței să vadă de băiețel ca de ochii din cap, își puse copăița pe umăr și porniră spre mărul pădureț.

Bărbații retezau din nou, cu secera, femeile legau în urma lor snopii. Îi usturau ochii pe toți, le sîngerau picioarele înscorțoșate de drumurile de primăvară și vară și uneori se clătinau buimaci, dar dorobanții și logofeții, călări și ei, le dădeau tîrcoale, de nu-i slăbeau o clipă.

Într-o vreme Safta auzi copilul plîngînd și se îndreptă spre mărul pădureț, să vadă ce-i cu biata făptură, dar dorobanțul îi ținu calea cu calul.

— Hei, tu, unde te duci?

— Păi, n-auzi, bre, că-mi plînge copilu? Nu vezi că l-a ajuns iar soarele și-i arde ochii?

— Hei, umbli să-ți faci dă lucru pă lîngă copil. Lasă-l în pace. Așa plîng copiii!... Nu-i nimic... Înapoi, n-auzi!... Leagă snopii ăia, că ai rămas în urmă, și pocni cu gîrbaciul, așa, în gol, de fudulie.

Femeia se întoarse cu inima arsă nu numai de arșița amarnică a soarelui:

— Ăștia-s cîini, soro, nu oameni! îi spuse, chipurile, ca s-o mîngîie Lisaveta, ai cărei copii rămăseseră cu Maria, maică-sa, acasă, că bătrîna era cam bolnavă.

— Aș... zici tu cîini, fă. Da' unii cîini stau și păzesc copiii, Veto; ăștia nu sînt cîini, sînt fiare.

Vreme de o jumătate de ceas a tot încercat să meargă la pom, căci fetița acum nu mai plîngea, ci o ducea într-un fel de orăcăit uscat, de i se sfîșia inima femeii. Dar dorobanțul cu gîrbaciul o trimitea mereu înapoi. Deodată lăsă totul și se îndreptă din nou spre mărul pădureț, mai mult alergînd. Găsi fetița cu ochii roșii

de soare, dar vînătă de atîta plîns, cu roiuri de muşte în jurul gurii şi năpădită toată de furnici. Se vede că biata de ea, înfometată cînd o alăptase lîngă puţ, supsese prea lacomă, căci mai tîrziu vărsase şi era
5 plină pe guriţă şi bărbie de lapte scurs, brînzit. Din pricina asta, mai ales, o chinuiseră tot timpul muştele. Safta îşi turnă în palmă din ulciorul cu apă şi începu să-i şteargă feţişoara boţită, cînd văzu venind în goana calului, din nou, pe dorobanţul de adineauri.
10 — Grijania mă-tii dă muiere afurisită, tot nu te-ai lăsat, hai?

Avea o mustaţă cu fir mic, dar lăţită şi întoarsă în jos după faţa lui de dulău îngăietănat.

— Nu vezi, omule, că să prăpădeşte copilu în soare?
15 — Ţi s-a făcut ţie dă trîndăvie, puturoaso... Că voi nu sînteţi oameni să înţelegeţi... Sînteţi porci şi trebuie să tot stea omu cu biciu pă voi.

Aci Safta simţi că i se încleştează fălcile de furie, dar mormăi numai scrîşnit:
20 — Porc a fost tac-tu, cînd a tăbărît asupra mă-tii dă te-a făcut, cum te-a făcut... neom!

Dorobanţul rămase o clipă încremenit, ca şi cînd n-ar fi auzit bine şi deodată i se urcă sîngele la cap şi începu să răcnească:
25 — Paştele şi dumnezeii mă-tii, cu cine vorbeşti tu aşa, fă? Şi o plesni scurt cu gîrbaciul.

Nu o nimeri în plin, căci ea făcu un pas spre cal, iar gîrbaciul îi arse numai umărul, pe care i-l însîngeră uşor, dar în aceeaşi clipă femeia îl prinse de harapnicul
30 împletit şi i-l smuci pe neaşteptate din mînă. Era în ea toată furia care lucea altădată în ochii de oţel ai lui Găman. Se întoarse în loc, îl luă de codirişcă şi, cînd aduse gîrbaciul, îl plesni pe cel călare în plinul obrazului de i-l însemnă cu o dungă de foc, care începu să
35 sîngereze bine.

— Na... paşti... Na... dumnezei... urla ea ca o fiară.

Murgul, lovit şi el, se ridicase puţin pe picioarele din faţă, cînd ea aduse a doua oară gîrbaciul. De data asta izbi numai calul care o rupse la fugă într-o parte. Doro-
40 banţul îl întoarse şi se pregătea să scoată pistolul,

cînd ea îl plesni a treia oară, pe el, peste obraz, și calul, peste ochi. Murgul se smuci din nou și începu să fugă înnebunit pe hat. În timpul acesta, oamenii alergau peste cîmp din toate părțile spre ei. Safta pusese liniștită gîrbaciul lîngă ea și-și luase fetița în brațe. Cînd dorobanțul putu să se întoarcă din nou, era multă lume adunată. Strigă la Safta cu glas spart, cu obrazul plin de sînge:

— Hai cu mine! Și o sudui din nou. Hai cu mine... ești arestuită! Hai, și-ai să vezi tu ce înseamnă să dai în omu stăpînirii. Ocna părăsită te mănîncă.

Ea, punînd mîna pe gîrbaci, se pregăti să-l plesnească iarăși, dar oamenii, înconjurîndu-i, căutară să potolească lucrurile.

Moș Gurie clătină din cap și-și roti privirea în jurul său, oprindu-și-o asupra lui Vasile Peștefript, ca omul care știe lucrurile de demult.

— Amarnic neam de oameni au mai fost și alde Firu ăștia... Ce zici, bre Vasile?

— Și mai sînt, răspunse Peștefript, așezîndu-se în calea dorobanțului, în timp ce mulțimea pornise cu Safta în mijloc.

Seara, fără s-o știe nimeni, femeia dormi cu copiii la popa Gheorghe, care o ascunse într-un șopron. Era destul de ferită, că vara mai toată lumea din sat dormea de obicei, afară, subt cer.

*

Toma, după ce se făcuse nevăzut prin tarlaua de porumb, o luă o bucată de vreme prin lunca Argeșului, apoi ieși din nou la drumul cel mare de țară. Era arșiță și nădușise de se făcuse lac de apă, dar de mînie nu mai simțea nimic. Mergea întins.

Văzu, tot drumul pînă la București, că pretutindeni lanurile boierești sunt împănate cu bărbați, femei și copii, care muncesc la seceră, cu cîte doi-trei dorobanți călări pe fiece moșie. Fusese bolnav în ultimele zile, dar parcă nici nu știuse, căci dospea în el bucuria de cele întîmplate la București. Acum, vestea proastă de ieri, oboseala, boala îl răzbiseră și picioarele îi erau

grele. Îl durea tot trupul. Ceru unor săteni să-i dea să bea apă din botă și apoi se așeză mai la umbră, ca să ațipească puțin, căci prea se sculase de dimineață și mai avea încă mult de călcat cu piciorul. De mîncat îi 5 fu rușine să ceară, că-și sfîrșise merindea și îi venea greu să le arate cum a fost cu plecarea lui pe furiș. Își spuse că va mînca la București, la fiu-său, că noră-sa o avea ea prin casă ceva de îmbucat acolo. Oricum, către seară tot va ajunge.

De o săptămînă de cînd revoluţia s-a aşezat în „Palatul de ţeremonie“, curtea lui a devenit tactul a două bresle foarte deosebite între ele, dar amîndouă în căutare de vad bun pentru meşteşugul lor. S-au mutat aci birjarii din faţa Clubului nobililor de la Casa Török, şi ţiganii, lustruitorii de pantofi şi de iminei, cam de pretutindeni. Ştiut fiind că nimeni din lumea bună nu poate merge pe jos, birjarii pîndesc acel du-te-vino de la palat în oraş şi din oraş la palat al tuturor celor care au nevoie de noii miniştri. Cînd boierul cu redingotă şi pălărie înaltă şi tare, cu streaşină mică, face un semn uşor cu degetul, trei trăsuri pornesc deodată din mijlocul maidanului spre el, căci nu toţi birjarii păzesc orînduiala de a se aşeza îndărătul celor veniţi mai înainte, ca să-şi aştepte rîndul la muşterii. A vrut Vornicia să-i gonească, fiindcă uneori curtea e mocirlă, plină de bălegar, dar pînă la urmă n-a avut ce face, pentru că nici boierii noi — mai toţi — nu vor să meargă pe jos, mai mult de doi-trei paşi. Vin însă acum la palat, de cînd cu egalitatea asta nouă, şi mulţi mărginaşi mai înstăriţi, cu cămaşă de pînză albă, pieptar negru, nădragi găietănaţi şi cizme ori iminei. Vin de departe, de prin mahalalele prăfuroase în aceste zile însorite, albi de pulbere, de parcă ar fi umblat prin cenuşă. Mulţi se mulţumesc să scoată din buzunarul adînc al nădragilor o basma cît toate

zilele; și cu piciorul pe[1] bornele de piatră sau chiar pe lanțurile care le leagă, se scutură cu grijă, dar și mai mulți se lasă vrînd-nevrînd șterși pe încălțăminte, în mers, de cîte doi-trei țigănuși odată, aruncîndu-le
5 cîte o para acolo, pe care e aproape să se încingă bătaie în lege.

Dintre cele cîteva maidane care înconjurau palatul, acesta, singurul, avea pretenția să i se spună curte, numai fiindcă era închis dinspre Podu Mogoșoaiei
10 pînă la Vornicie, adică pe vreo sută de pași, cu borne de piatră legate cu lanțuri și de un șir de vreo zece felinare puse pe stîlpi verzi de un stat de om, ca să ajungă pînă la ele cu scărița lui dusă pe umeri mucarnicul, căci tot așa i se spunea, deși de la o vreme lumî-
15 nările de seu fuseseră înlocuite aci cu lămpi de petrol.

Acum, în dimineața asta de sîmbătă, atît de însorită, toți țigănușii, și odată cu ei toți vînzătorii, cu tablale pline de acadele ori de cireși și vișini, ca și cei doi bragagii obicinuiți, s-au adunat în jurul a doi
20 boieri, care din mijlocul curții privesc și măsoară cu mîinile palatul cu atîta luare-aminte, de parcă ar vrea să-l cumpere. Sunt Gheorghe Nițescu și Ion Cîmpineanu, miniștri amîndoi. Cel dintîi, care venea la ședința de dimineață a guvernului în caleașcă, pe la
25 biserica Brezoianu, îl văzuse pornind, de asemeni la ședință, pe Ion Cîmpineanu, care locuia pe lîngă Cișmigiu. Marele boier — fost maior în armată la înființarea ei, apoi colonel, fost mădular fruntaș al Adunării Obștești, bogat pe vremuri, de i se dusese vestea,
30 însurat cu o Dudească, întemeietorul împreună cu Eliade al „Filarmonicii" — era într-adevăr prea sus în evghenie ca să se mai poată teme că-și pierde rangul umblînd pe jos. Dealtfel, fusese vreo cîțiva ani la Londra și la Paris și știa că acolo ducii și marchizii se plimbă
35 adesea pe jos și că nimeni nu găsește aceasta lipsit de distincție.

Nițescu îl salută și coborî din caleașcă respectuos, ca să-l întovărășească pînă la palat.

---

[1] În ediția 1955, greșeală de tipar: „de" (n. ed.).

Pe drum începuse între ei o discuţie chiar cu privire la acest palat, pe care omul de gust, călătorit prin străinătăţi, îl găsea, mai ales privit dinspre biserica Kretzulescu lipsit de orice interes. Gheorghe Niţescu se mira, căci, spunea el, cunoscuse un dascăl grec care pretindea că ar fi o clădire în stil neoclasic, cu coloane şi ferestre arcuite. Ion Cîmpineanu zîmbi condescendent, ca un doctor lîngă un bolnav naiv, căci un om care prînzise la Londra în tovărăşia lordului Dudley şi fusese cu el la teatru nu putea rîde cu hohote, dar se oferi să-i arate pe loc colegului său din minister de ce nu poate fi vorba de un stil oarecare şi mai puţin un stil neoclasic. Aerul de şcolar cu care Niţescu, un bărbat înalt, cu barba neagră uşor despărţită în două, şi de obicei rigid în făptura lui, îl urmărea sorbindu-i cuvintele, îi făcea nespusă plăcere marelui boier liberal, căci primele şedinţe ale guvernului stîrniseră o mare amărăciune în sufletul lui. Nu mai era deloc ascultat, el, omul atît de popular acum zece-doisprezece ani, cînd îi cîntau lăutarii cîntecul în toată ţara, chemînd poporul: „Aideţi, fraţi, la Mărgineanu, să scăpăm pe Cîmpineanu". Arestat de guvernul imperial al Vienei la Lugoj, fusese predat lui Alecu Ghica, şi acesta, speriat de popularitatea lui, de opozant curajos, şi văzînd în el un rival, pretendent la tron, îl ţinuse doi ani la închisoarea de la mînăstirea Mărgineni şi apoi la Plumbuita. E drept că, iertat de vodă, nu mai fusese de atunci încoace opozantul îndîrjit de mai înainte. Nu mai era din cel de altădată decît numele; îşi cam cheltuise, cu necazurile şi călătoriile, şi averea.

Fusese foarte supărat cînd descoperise că membrii „Frăţiei" făcuseră să izbucnească revoluţia fără să-l cheme şi pe el alături de ei, şi că întîiul minister revoluţionar, cel de vineri seara, nu cuprindea şi numele lui, căci, fireşte, nu-şi dădea seama că popularitatea lui e un mit dispărut. Fu în schimb foarte mulţumit cînd Pavlicioni, însoţit de Hagi Curti şi State Dobrovici, îl sculă luni la trei noaptea ca să-i spuie că marea negustorime are încredere într-un mare boier atît de luminat şi că această negustorime vede în el o pavăză

împotriva anarhiei și mai ales împotriva celor care vor să se atingă și de proprietate, în sfîrșit, că ei nu primesc un guvern fără marele bărbat liberal Ion Cîmpineanu. Cînd văzu că această negustorime chiar izbutise să-l impuie ca ministru, fu încîntat și o clipă crezu că steaua lui se va ridica iarăși. De la întîia ședință înțelese însă că una e să fii membru al ministerului și alta membru al guvernului, fiindcă acesta întruchipa forța politică a revoluției. Încercase de vreo două ori, în această ședință, să ia cuvîntul cu ocoluri oratorice, dar văzu că nu e ascultat, că mai ales Bălcescu și Arăpilă îl priveau nemulțumiți și bănuitori. Înțelese că este tot în afară de spiritul conducător al revoluției și se hotărî să nu mai participe la ședințe pînă cînd nu se întoarce Eliade. Nici acum nu avea de gînd să vie, căci ieri îl așteptase zadarnic pe Eliade, care se scuzase că nu poate veni, dar preciza că îl va vizita azi. Cînd l-a întîlnit Nițescu, el nu plecase ca să ia parte la ședință, cum socotise acesta, ci ca să-și facă obicinuita plimbare prin Cișmigiu. Se lăsase dus, fără să vrea anume, spre palat, și mai ales se lăsă prins în discuția despre arhitectura acestui edificiu. Prețuit acum un deceniu și mai bine drept cel mai de seamă orator al țării, era acum bucuros că poate uimi fie și un singur auditor cu vraja cuvîntului și bogăția cunoștințelor sale, dacă membrii guvernului socot că se pot lipsi de talentul său. Îi făcea nespus de bine luarea-aminte cu care Nițescu îi urmărea expunerea, sorbindu-i parcă vorbele, mirîndu-se cu naivitate din cînd în cînd.

Pe nesimțite, ocolind palatul ca să i-l arate mai bine, ajunseră în mijlocul curții neîmprejmuite, dîndu-i mereu lămuriri cu gesturi elocvente.

— Negreșit, dumneavoastră, stimate domnule coleg, aveți dreptate: acele șase coloane la etaj ale corpului din mijloc amintesc de coloanele templelor antichității, dar amintesc așa cum o femeie slută amintește de una frumoasă numai fiindcă stau pe aceeași uliță. Amintesc numai... altfel ele sunt tot atît de meschine ca și urîtul balcon de fier care le susține. Tot mijlocul acestei

clădiri este cu un pas mai în față, ca un frontispiciu, dai poate fi vorba oare de un frontispiciu adevărat? Poți să spui că aceste jumătăți de coloană tăiată în lungul ei, lipite de zid cu tencuială, au ceva comun cu minunatele coloane ale Atenei ori ale Spartei?

Ochii lui mari, negri se opreau întrebători asupra supusului ascultător, învăluindu-l cu un fel de dezolare, iar mîinile înmănușate și ridicate cu palmele moi în dreptul umerilor spuneau: „Asta e... Îmi pare rău că trebuie să vă supăr...“ În realitate, Nițescu nu era supărat deloc, dar oratorul socotea că asta face frumoasă impresie asupra celor ce se adunaseră în jurul lor și continuă:

— ...Și apoi, spune-mi, rogu-te, că eu nu înțeleg, ce rost au... ce a vrut arhitectul să arate punînd un brîu de tencuială să alerge de-a lungul clădirii, legînd între ele laturile de sus ale pervazelor ferestrelor, iar alt brîu să le lege pe cele de jos, brîu paralel cu brîul făcut de ciubucul care arată despărțirea etajului de parter? Spune-mi, te rog, ce a vrut să arate?

Glasul lui se înălța muzical, căci lumea se aduna tot mai numeroasă în jurul lor, amintindu-i de succesele de la tribuna Adunării Obștești, de acum un deceniu și mai bine. Vorbea cu gesturi controlate, elegante, potrivite cu redingota lui neagră, croită fără cusur la Londra, iar mîna înmănușată descria arabescuri aeriene explicative, asemeni oratorilor de la Westminster.

— Și asta nu-i nimic. Dar iată că ferestrele au deasupra un fel de rozete de stuc, nu? Dar dacă te uiți bine nu sunt rozete, căci nu sunt chiar rotunde, ci sunt mai curînd lunguiețe și retezate jos, de par numai niște arcade caraghioase lipite deasupra ferestrelor. A, de-ar fi fost arcade adevărate, așa cum pretinde stilul neoclasic, ar fi fost cu totul altceva! Ar fi fost o suită elegantă de jumătăți de arcuri, într-adevăr frumoase.

Aci, mîna sa grăsuță, îmbrăcată în mănușă de piele de Suedia, descrise în aer, cu arătătorul întins, niște elegante și caligrafice bucle, mai întîi cinci sus și apoi nouă jos, neglijînd restul, căci apendicele clădirii pre-

lungite spre Cişmigiu avea ferestrele simple. Văzînd că, stîrniţi de această discuţie teatrală în aer liber, se apropiau Costache Filipescu şi Aristia, care coborîseră împreună din caretă, marele boier liberal repetă caligrafia lui aeriană, însoţind-o de un surîs condescendent şi punîndu-i punct cu o competentă ridicare din umeri.

— Ar fi fost poate frumos, dar din păcate arhitectul s-a mulţumit cu aceste false rozete pe care le-a lipit pe nişte pereţi de cazarmă... Şi uite sus acel fronton triunghiular pe care Gheorghe Bibescu şi-a pus orgolios stema dinastiei ce voia s-o întemeieze ca domn ales — şi aci glasul lui Ion Cîmpineanu căpătă o şuierătoare ironie — ce se socotea, spune, izbuteşte el oare să transforme aceşti pereţi într-o faţadă? Mai ales cu acest peron sărăcăcios, abia ridicat pe cele cinci trepte ale lui? Nu, nu... E ceva fără cap şi coadă.

— E atît de adevărat ce spui, dragă vere, îl întrerupse aprobîndu-l Costache Filipescu, încît în cei douăzeci şi cinci de ani de cînd s-a construit palatul acesta, i s-a schimbat de trei ori intrarea. La început a fost de-a dreptul de pe Podu Mogoşoaiei, pe urmă a fost acolo unde e încăputată spre Cişmigiu, şi, după cum vedeţi, de cînd Alexandru Ghica l-a făcut palat domnesc, intrarea este aceea pe care o vedem, prin curtea asta care e mai curînd un maidan.

Ion Cîmpineanu, cel ce fusese un atît de arătos şi bogat ofiţer în oştirea română, cel ce surîsese diplomatic stînd de vorbă cu lordul Palmerston [1], primul ministru al Angliei, întoarse spre vărul său ochii negri, turtindu-şi bărbia de un guler alb, corect (iar nu cu colţuri ascuţite în sus ca ale tineretului), şi o bărbuţă cu fire cărunte, mătăsoase, care abia ascundea paloarea pielii afînate. Din închisoare rămăsese cu ustu-

---

[1] Henry John Temple Palmerston (1784—1865), om politic englez, cu vederi conservatoare. Prim-ministru în anii 1855—1858 şi 1859—1865. Constant în susţinerea principiului integrităţii Imperiului otoman în sud-estul Europei, Henry Palmerston a susţinut politica acestuia de asuprire a popoarelor din Balcani. Faţă de revoluţia din 1848, iar mai tîrziu de Unirea Principatelor Române, a manifestat o atitudine ostilă (n. ed.).

rimi ulceroase ale stomacului și fața îi căpătase din pricina durerilor din primăvară și din toamnă o grimasă pe care greu o deosebeau cei din jurul lui de un zîmbet sceptic, și care stăruia și acum, cînd luna iunie îi potolea orice suferință.

— Dacă-mi dați voie să continui, răspunzînd onoratului nostru coleg, domnului Nițescu, v-aș mai pofti să băgați de seamă cît de ieftină și de sărăcăcioasă este decorația acestui edificiu, mai ales din pricina materialului prost din care e lucrat.

Într-adevăr, de la cornișa alcătuită din două ciubuce de stuc paralele, depărtate cam de un cot între ele, care înconjurau clădirea sus subt acoperișul parcă retezat și pînă la patratele săpate cu linia în tencuiala spălăcit cenușie a pereților (vrînd, chipurile, să imite piatra) și pînă la brîul lucrat în ciubuc și el, care arăta în afară articularea etajului cu parterul, totul era grosolan și de mîntuială.

Auditoriul oratorului încă mai spori, deoarece cînd să coboare din caleașcă cei trei frați, Ștefan, Nicolae și Alexandru Golescu, văzînd lumea adunată și în mijlocul ei pe Ion Cîmpineanu, desenînd cu degetul în aer razele de linii în tencuială, care dublau arcurile ferestrelor, se apropiară și ei curioși. Ca să nu-i supere pe cei care vînduseră palatul statului, acum șaisprezece ani, Ion Cîmpineanu întoarse dintr-o dată, elegant, fraza, ca o acoladă răsucită într-un scris caligrafic:

— Și totuși, domnilor, aci, acum douăzeci de ani, în sălile acestui edificiu s-au ținut ședințele acelei „Societăți literare“ din care avea să iasă bruma de cultură pe care o avem astăzi... Aci l-am auzit eu pe Dinicu Golescu vorbind cu durere despre starea de înapoiere a patriei noastre...

Și bucuros de auditoriu, începu să-și depene amintirile, pe care mai ales Ștefan Golescu, cel care în februarie 1832 obținuse „iertarea vîrstei“, ca să poată vinde statului după moartea părintelui său acest palat, le asculta cu înduioșare.

— Îmi spunea nenea Alecu — Alecu Filipescu Vulpe, vrea să spună Ion Cîmpineanu — că atunci, în 1815,

cînd banul Radu Golescu, bunicul dumneavoastră, a văzut gata clădirea asta, care pe vremea aceea, cu cele douăzeci și cinci de odăi și saloane ale ei, era cea mai mare din București, l-a întrebat pe fiul său crucindu-se:

„Dinicule, socotit-ai tu cîtă ceară îți trebuie ca să luminezi hardughia asta? Și la ce-ți folosește de o făcuși atît de mare, aci la marginea orașului?“ Că pe atunci aci era marginea Bucureștiului, adică la bariera de îi zice Puțu cu Zale. În sus nu mai erau decît cîteva binale, dincolo de metocul Episcopiei. Ghica și-a început palatul mai tîrziu. Marele vornic, slăvitul dumneavoastră părinte, era un bărbat în toată firea, cînd, după ce s-a întors din călătoria lui în străinătate, prin '826 mi se pare, dacă nu o fi cumva prin '827, ne-a chemat pe toți cei care doream să se schimbe starea de ticăloșie a Țării Românești aci, în salonul de jos, că atunci intrarea era pe Podu Mogoșoaiei, ne-a citit un fel de statute și ne-a pus să jurăm pe ele că nu vom afla odihnă pînă cînd nu vom duce țelurile „Societății literare“ la îndeplinire. Aci s-a pus la cale scoaterea unei foi în limba românească, fiindcă pînă atunci nu fusese nici una. A dat mai tîrziu tot sprijinul său colegului nostru de azi Eliade, ca să scoată peste trei ani *Curierul românesc*, a pus la cale prefacerea școlii de la Sfîntu Sava în Colegiul național. Asta a înfăptuit-o Kisseleff în '32, căci el n-a apucat să-l vadă, fiindcă pieri răpus de holeră. Plănuise de asemeni întemeierea unui Teatru Național. Da... Aci, noi cîțiva ne-am învrednicit să-i împlinim gîndul, înființînd în '33 „Filarmonica“, la care dumneata, Aristia, ai jucat un rol atît de strălucit. Ar mai fi vrut marele vornic Dinicu Golescu să vadă școli normale și de celelalte în fiece județ, dar asta nu s-a împlinit încă, așa cum nu i s-au împlinit nici alte dorinți pe care ni le-a lăsat nouă cu limbă de moarte să le înfăptuim, și va trebui să le înfăptuim acu, cînd țara e condusă de un guvern revoluționar... Eu nu pot uita ceasurile cînd am ascultat, aci în salonul de jos, alături de care el făcuse o librărie și un cazinou pentru cititul ziarelor sosite din

străinătate, aci zic, am ascultat eu *Gramatica limbii românești*, scrisă și citită de colegul nostru, domnul Eliade, aci a citit din gramatica asta scrisă de el și unchiul dumneavoastră, marele vornic Iordache Golescu, tatăl focosului nostru Arăpilă, cum am auzit atîtea tălmăciri pe limba noastră din elinește și franțuzește, dar mai ales aci a citit Dinicu Golescu însuși multe capitole din îndurerata lui carte despre călătoria pe care o făcuse prin Europa în anii '24, '25, '26... Asemenea lucruri nu se pot uita...

Sfîrși cu brațele și mîinile înmănușate încrucișate pe piept, cu toate că soarele începuse să ardă vestind o zi dogorîtoare, și glasul lui se prefăcuse pe nesimțite amar și îndurerat. De unde la început vrusese să întoarcă într-un compliment critica de cunoscător într-ale artei pe care o făcuse palatului, pînă la urmă amărăciunea îl birui, iar spusele lui erau mai mult o mustrare adresată celor patru frați Golești că îl țin în umbră în guvern, cînd ei ar putea fi alături de el, care era continuatorul lui Dinicu Golescu. Întorsătura despre „focosul nostru Arăpilă" era de-a dreptul un atac ironic împotriva aripei stîngi a conducerii revoluționare, Bălcescu-Alecu Golescu, în care vedea el un fel de dușmani personali, căci știa că ei nu numai că nu-l simpatizau, bănuindu-l că e ambițios și dorește să ajungă pe tronul țării, dar se și opuseseră intrării lui în minister, cu toate că era unchiul lui Ion Ghica, pe care amîndoi îl iubeau. Numai stăruința mitropolitului și a marei negustorimi îl impusese și numai sentimentul de „frățietate" al lui Brătianu și Costache Rosetti îl ajutase să se mențină. Înțelesese de aceea din cele dintîi zile că el trebuie să fie veriga dintre marea negustorime și boierii fruntași ai țării, căci încă de pe acum această negustorime se dovedise puternică și hotărîtoare.

Vrînd să-i facă plăcere, Nițescu îl întrebă pe Ion Cîmpineanu cu un respect dinadins exagerat, pronunțînd cu stîngăcie cuvîntul „domnule", căci era ispitit să-i spuie „arhon boierule":

— Credeţi, domnule, că noi n-am putea construi edificii care să aibă stil şi să bucure pe privitori?... Avem noi oare arhitecţi care să poată izbuti asemenea lucrări?

5 Se grăbi să răspundă Nicolae Golescu, care, ca toţi cei de faţă, fusese prins de această discuţie slobodă:

— Cu neputinţă... Ce ştiu arhitecţii noştri?

— Nici Melic? întrebă Niţescu jucînd mereu comedia şcolarului modest.

10 Aci răspunse, scandalizat, Aristia:

— Aş... de unde... arcul acela de la Filaret de pe Cîmpia Libertăţii, despre care el pretinde că l-a făcut în stil neogotic... se potriveşte acolo ca nuca în perete... Neoclasic frumos mi se pare palatul lui Ghica de la Tei.

15 Aşteptau însă toţi părerea lui Ion Cîmpineanu, căci reputaţia lui de om de gust şi călătorit era copleşitoare. El nu răspunse însă numaidecît, căci ştia de la tribună ce efect puternic au răspunsurile aşteptate. Scoase ceasul mare de aur înflorat de la jiletcă, îi desfăcu îngîn-
20 durat capacul, dar nu citi ora.

— Melic a auzit şi el de moda zilei şi vrea să facă şi la noi neogotic... Asta vor romanticii, cum li se zice de la o vreme. Dar noi avem un artist adevărat — pe arhitectul Orăscu [1]. Mi-a arătat într-o zi multe planuri
25 şi desene de-ale lui, căci stăm ades de vorbă despre artă. Ei bine, dacă i s-ar da sprijin şi mijloace, el ar clădi lucrări minunate în stil neoclasic adevărat... Acum citi ora şi spuse ironic: Dar, domnilor, v-am ţinut prea mult de vorbă şi mi se pare că aţi întîrziat de la şe-
30 dinţa de azi a guvernului. Pe urmă, ştergîndu-şi fruntea de năduşeală cu o batistă albă, mare şi brodată, adăugă ironic: O să se supere pe dumneavoastră domnul Bălcescu.

---

[1] Alexandru Orăscu (1817—1894), arhitect, considerat ca
35 ultimul reprezentant de prestigiu al stilului clasic la noi. După absolvirea studiilor de specialitate în Germania (München, 1844) şi Franţa (Paris, 1847), la revenirea în ţară a funcţionat un timp ca profesor de geometrie descriptivă la Colegiul „Sf. Sava". În perioada revoluţiei de la 1848 a fost numit arhitect al
40 oraşului Bucureşti (n. ed.).

Era în această ironie și o intenție de intrigă, fiindcă simțise chiar din cea dintîi ședință că miniștrii ascultau cam iritați mustrările pe care li le făcea Bălcescu, e drept fără să pronunțe nici un nume, că se pierde 5 timpul atît de prețios al celor dintîi zile de revoluție.

— Dar dumneata nu vii nici astăzi la ședința guvernului? îl întrebă mirat Ștefan Golescu.

Ion Cîmpineanu ridică și mai sus pălăria înaltă, pe care o scosese ca să-i salute, despărțindu-se de ei.

10 — Nu poci veni... am primit cu plăcere să vă dau sprijinul meu, făcînd parte din acest minister al dumneavoastră, dar sunt în Constituția pe care vreți s-o impuneți țării două-trei puncte pe care eu nu mă pot angaja să le apăr.

15 Vorbi ca un protector al guvernului, apoi salută din nou și se îndreptă, printre casa lui Wachman și grajdurile de zid, spre Cișmigiu. În gîndul lui surîdea, că știa că în nici un caz ședința nu va începe înainte de venirea lui Eliade, și era sigur că Eliade va trece mai 20 întîi pe acasă pe la el către orele zece și jumătate, așa cum fusese vorba între ei.

*

Sentinela din fața gheretei, postată lîngă treptele îngustului peron, încremeni cu arma pe umăr, dînd 25 onorul mic miniștrilor care intrau. Ușa cu pervaz și cercevele de fier vopsit cafeniu dădea mai întîi într-un vestibul nu mai mare decît peronul, dar cu trei uși care răspundeau spre sala mare de jos. Iarna, din pricina viscolului, nu se intra decît pe ușa din dreapta, 30 ca să nu răzbată crivățul dinspre răsărit-miazănoapte. Acum era cald, și toate cele trei uși, și ele împodobite bogat cu motive „empire“, care nu se prea vedeau însă din pricină că vestibulul era mereu într-un fel de obscuritate, sunt deschise. Sala însăși schimba vederea 35 dintr-o dată, căci, dacă pe dinafară palatul părea o cazarmă așezată între cîteva maidane, în schimb interiorul era mai mult decît încărcat. Știindu-se domn numit pe viață, Alecu Ghica își spusese că țara are nevoie de un palat domnesc, că tronul țării nu mai

poate fi purtat în braşoveancă de la o locuinţă particulară a domnitorului la alta. Îşi opri deci ochii asupra casei Goleştilor, în care, după ce o cumpărase, administraţia lui Kisseleff instalase mai toate departamentele ţării, făcînd din ea o curte administrativă (dar mai fusese în cei trei ani şi cazarmă şi spital). Fusese aţîţat în ambiţia lui de Gheorghe Bibescu, care, după ce se însurase cu întîia nevastă, Zoe, atît de bogata moştenitoare a Brâncovenilor, mobilase palatul de subt Mitropolie cu mobilă „empire“, cu belşug de aurărie şi mătase, cum nu se mai pomenise în ţară, căci îşi vedea şi el calea deschisă spre tron şi ştia ce înseamnă, în societatea în care trăia, „să sperii lumea“. După ce făcu reparaţii destul de superficiale clădirii pe dinafară, Ghica a comandat pentru aproape patruzeci de mii de lei mobilă „empire“ de la casa „Levy et Worms, Rue de Choiseul, Paris“, de care, fiind deplin mulţumit, avea să-i rămînă client statornic, sporind comanda. E drept că o parte din mobila aceasta a plătit-o el personal şi a şi luat-o cu el cînd n-a mai fost în scaunul domniei.

Odată adusă mobila, domnitorul băgă de seamă că ea nu se mai potriveşte cu interiorul unei case care a slujit drept administraţie a menzilului şi spital. Şi atunci prefăcu numai interiorul corpului principal al palatului, căci lunga aripă cu care fusese încăputat spre Cişmigiu rămăsese aproape neschimbată. Făcu lucrurile bine, potrivit ambiţiilor lui, fără să se uite la cheltuieli şi mai ales după gustul femeii care-i robise inima, contesa van Suchteln.

Nepotrivirea asta, dintre un exterior sărăcăcios şi acest belşug de strălucire interioară al caselor boiereşti, sta să fie una dintre caracteristicile veacului în acest întins oraş de pe malul Dîmboviţei, şi ea este remarcată de către mai toţi călătorii străini. În mijlocul acestui mare tîrg, cu uliţele lui, cele mai multe înguste şi prăfuroase, nu era nici o frumuseţe obştească, nu existau monumente, nici parcuri, nici edificii cardinale. În afară de unele biserici, lăsate şi ele în părăsire, nu era nimic gîndit slobod spre des-

fătarea poporului însuși, de care nu se sinchisea nimeni. În schimb interioarele erau încărcate cu splendori domestice pentru îmbuibarea celor cîțiva inși care le locuiau.

5 Faptul că îndeobște călătorii străini se arătau uneori încîntați tocmai de contrastele pe care le întîlneau la tot pasul, că erau zăpăciți de pitorescul mulțimii care forfotea pe lungile poduri încărcate cu prăvălii pline de bunătăți și mărfuri de lux, că frumusețea femeilor 10 din popor era atît de izbitoare nu schimba nimic din nedreptatea strigătoare la cer a neorînduirii sociale. Iubitori de pitoresc cu orice preț (mai ales cînd erau și pictori) în schițele cu care-și sporeau albumele de călătorie, acești străini, după ce căutau îndelung, 15 zugrăveau dinadins tocmai ceea ce era neobicinuit (dar pitoresc), cîte o vînzătoare de flori ori de porumbiel fierbinte, pestriță într-un adevărat port național, cu maramă de borangic, cu galbeni la gît și altițe cu fir de aur, iar dintre bărbați preferau din același motiv 20 surugiii în straie albe și roșii, cu ciorchini de găietane negre, cu căciuli dintr-un miel întreg și harapnice, dacă nu pe vînzătorii de pește care pun somnii și crapii lunecoși în coșnița slujnicelor, neapărat rumeni toți, cu mustața ca vrabia, îmbrăcați cu cămăși albe de in, 25 cu ilice și ițari înzorzonați ca la nuntă, surîzători anume, ca să arate că nu le pasă dacă sunt nevoiți să dea la curățătorie în fiece zi cîte un rînd de straie atît de împodobite, care, și atunci, costau totuși mai mult decît o sută de ocale de pește. E greu de spus deci că 30 aceste albume de călătorii înfățișează realitatea și au vreo valoare documentară. Cunoașterea unui popor nu merge niciodată de la aspectele exterioare ale existenței lui, ci de la cunoașterea orînduirii lui sociale, a literaturii și artei lui, care nu se pot afla dintr-o plim- 35 bare cu trăsura, și la care nu ajungi fără să cunoști limba acestui popor. Ce a putut să cunoască din starea clăcașilor români în 1843 pictorul Doussault [1], care a

[1] Charles Doussault, desenator, pictor și litograf francez din prima jumătate a sec. al XIX-lea. Un dublu interes, docu- 40 mentar și artistic, prezintă pentru noi *Album moldovalaque*,

desenat „după natură“ splendoarea recepției dată de Bibescu în salonul de sus al acestui palat, ori în saloanele lui Barbu Știrbei, fratele său, în palatul de pe Podu Mogoșoaiei, colț cu ulița Tîrgoviștei, în cinstea prințului Albert al Prusiei? El și alții la fel cu el au desenat și au pictat în acuarelă saloanele încărcate de imense oglinzi aurite, cu pereții îmbrăcați în stofe mătăsoase, îmbibate și ele cu aur, policandrele cu zeci și zeci de lumînări de ceară parfumată, ale căror lumini erau însutite de girandole de cristal, cu ferestre ascunse de draperii somptuoase de damasc de India, capitonate cu fular de mătase franțuzească, cu zeci și zeci de sfeșnice aurite cu cîte trei ori cinci brațe fixate pe pereți, cu tavanele lucrate în casete adînci. În aceste saloane, Doussault a fixat în schițele sale, oprindu-i din mișcarea amețitoare a dansului, pe ofițerii în uniforme pe talie, cu pantaloni care plesnesc pe trup, încărcați cu ciorchini de epoleți, cu ceaprăzărie, ledunci și fireturi subțiri, i-a arătat eleganți pe tinerii îmbrăcați după moda europeană, în fracuri lipite pe trupurile lungi, guler întors din croială, jabouri albe de mătase, ori gulere englezești cu cravate înnodate ca bobocii de trandafir alb, cu pantalonii întinși pe picior de bentița petrecută pe subt pantofi de lac, le-a înfățișat pozînd pe femeile tinere cu rochii de tafta și voal de Lyon, strînse pe talie și largi în jos, ori puse pe demodate panere, cu umerii rotunzi și goi, în culcușul lor de dantelă, cu pieptănături strînse spre ceafă, dar întoarse peste tîmple, cu adaus de zulufi, după cum bătrîioarele lor demodate poartă pe cap o arhitectură uluitoare de bucle (mai toate false, firește). Lumea asta vorbește numai franțuzește, așa că vizitatorul străin și pictorul amator de pitoresc se simt ca la ei acasă. Giuvaiericale de aur și pietre prețioase, coliere de perle arată musafirilor bogățiile fabuloase ale țării, cu un milion de clăcași, în zdrențe cel mai adesea, mai mult

---

imprimat la Paris, în care Ch. Doussault înfățișează diverse aspecte pitorești din orașe și sate vizitate în țările române (n. ed.).

nemîncaţi, puşi cu gîrbaciul la munci grele, istovitoare. „Te-ai crede la Paris“, este refrenul pe care îl cîntă uimiţi, pînă în zorii zilei, în aceste nopţi albe, care se leagă unele de altele ca o chermesă fără sfîrşit. E mai
5 frumos chiar ca la Paris, fiindcă în saloanele acestea vezi prin colţuri şi unele figuri de bătrîni boieri, îmbrăcaţi peste anterie de pambriu cu binişuri de moar alb, căptuşite cu blană de cacom ori de biber. Poartă pe cap cîte un cauc de caşmir întărit cu flori de mătase şi
10 sunt solemni în singurătatea lor, ca nişte arhierei lumeşti şi, iar, nu se află la Paris lachei care să treacă, purtînd tablalele încărcate de îngheţată şi şampanie, în miraculos de albe straie arnăuţeşti, cu găietane negre. Prelungită la nesfîrşit în oglinzile paralele ale
15 sălii, lumea de aci, cu luxul ei, este pentru mai toţi musafirii străini însăşi întinderea Ţării Româneşti.

★

Cei 312.536 (trei sute douăsprezece mii cinci sute treizeci şi şase de lei) cheltuiţi în cea mai mare parte
20 pentru prefacerea interiorului, fără să intre aci mobilierul, nu fură cheltuieli de pomană. După vestibulul pardosit cu mozaic de bucăţi mici de granit în două culori, prin care se intra în sala de jos, căreia unii îi zic hol, după moda franţuzească (căci nu le vine să-i
25 spună tindă), începeau semnele bogăţiei. Pe jos sala e pardosită cu lespezi de piatră bine închegată. Uşile de stejar, din dreapta, ca şi cea din stînga, sunt încadrate în pervaz de lemn cu ciubucărie, lat de o palmă, cu coloane jumătate aurite între chenare împletite.
30 Uşa din dreapta duce în sala de aşteptare, care a rămas şi acum cu acelaşi rost, iar cea din stînga, în odaia care a devenit anticamera cabinetului lui Tell.

Acesta are intrarea şi prin micul culoar care porneşte la stînga de la piciorul scării celei mari, dar pe aci se
35 urcă pe o treaptă. Dincolo de cabinetul lui Tell e cabinetul şefului Ştabului. Peretele din fund, în care se taie scara cea mare ce duce spre etaj, e îmbrăcat, ca şi laturile scării, ce pînă la jumătate nu are rampă, în stuc marmurean, cu vine negricioase şi albăstrii, iar sus,

acest perete poartă un brîu, ca o cornișe întoarsă, ce se prelungește jur-împrejurul sălii și chiar pe culoarul din dreapta, închis acum, înspre sală, cu o ușă la fel cu aceea a odăii de așteptare. Scara cea mare însăși e de marmură albă, depășind, cu cele două trepte dintîi, într-o parte și alta, peretele. E păzită, în dreapta și în stînga, de doi lei din lemn de nuc, în picioare, auriți în întregime, care se sprijină fiecare, ca și cum ar vrea să se urce pe el, de trunchiul răsucit al unui lampadar de bronz cu cinci ramuri de sfeșnice. Plafonul acestei tinde mari este cu grinzi aparente de stejar, care-și păstrează culoarea și peste care aleargă flori mărunte de bronz, iar cîmpul dintre grinzi este acoperit cu motive de frunze late, poleite. De la mijlocul ei, unde e o mică platformă de odihnă tot de marmură, scara se desface în două brațe, care apoi urcă întors spre vestibulul etajului. De sus din tavan coboară deasupra acestei platforme un policandru cu trei rînduri de lumini în cercuri din ce în ce mai mici. Peretele este îmbrăcat în întregime de o oglindă cu chenar de bronz aurit, în triplă acoladă. Colțurile oglindei erau mascate de două vase mari de faianță verde chinezească, pe care Ghiculeștii le-aveau moștenire de la o mătușă a lor de la Țarigrad, pe care tatăl acesteia le primise în dar de la o solie venită din Siam cînd era dragoman al Capidanului flotei turcești. Cînd Ghica a părăsit tronul, aceste amfore, ca și gobelinurile franțuzești care decorau pereții sălii tronului, au fost luate împreună cu cea mai mare parte din mobilă, căci erau averea lui personală, și duse la palatul de la Tei, unde locuia acum cumnata lui, Maria Ghica, născută Hangherliu. În locul acestei părți din mobilierul luat, Bibescu a cumpărat altul cu banii Vistieriei, firește, căci pentru el actualul palat era numai „Palat de țeremonie". Din cauza încurcăturilor cu Maricica Bibescu, cu locuința preferase să rămîie tot în palatul brâncovenesc de subt Dealu Mitropoliei.

Vestibulul de sus de la etaj este foarte îngust, ca să nu ia prea mult din sala tronului, dar nu se bagă de seamă, căci are cinci uși, dintre care două laterale

spre coridoare și trei în sala cea mare. Ușile toate sunt încadrate de pervaze imense, alcătuite din jumătăți de coloane de stuc aurit, avînd sus capitel de frunze la fel aurite. Este luminat de șase sfeșnice de bronz cu ramuri împletite, patru fixate între uși, iar două mai înalte, pe lampadare din trupuri lungi, încîlcite, de grifoni bronzați. Ziua, cușca scării și vestibulul primesc lumina soarelui de sus, printr-un luminator tăiat în pod, după planurile arhitectului Vilacroz (Villagros [1], după adevăratul său nume). Ușa din dreapta vestibulului duce spre o săliță foarte înzorzonată, în care răspund alte uși, și ele cu pervaze bogate, unde lucrează acum Eliade pe stînga, Ștefan Golescu și Hagi Curti, membri ai guvernului, pe dreapta. În stînga, ușa, tot cu două canaturi, se deschide pe un lung coridor, cu alte uși vopsite în alb, cu ciubucărie aurită, căci fiind fără altă fereastră decît cea din fund, acest culoar este foarte întunecos. Pe stînga și pe dreapta se fac tot felul de odăi, unele mari, altele mici, care slujiseră lui Alexandru Ghica de dormitoare și dependințe, iar lui Bibescu de apartamente pentru musafiri. Acum, în afară de cele trei odăi care au fost prefăcute în locuințe pentru Magheru, Tell și Pleșoianu, restul este ocupat de serviciile guvernului.

Cea dintîi dintre aceste odăi de pe culoar, pe dreapta, este o odaie în care mitropolitul se odihnește înainte de ședință, căci are un divan „empire" cu tablii de nuc arcuite în afară. O ramură de coridor, la stînga, duce la patru odăi în care lucrează cei patru secretari ai guvernului. Toate ușile de la aceste camere sunt cu un singur canat, însă este dublat, așa că fiecare dintre camere are întîi un vestibul lat de un pas între cele două uși.

Sala tronului, întinsă cît era de lat corpul din mijloc al palatului, cu cinci ferestre mari pînă jos, fiind în

---

[1] Xavier Villacrosse, arhitect de origine catalană, stabilit în Țara Românească, după ale cărui planuri s-au refăcut, în urma incendiului din 1847, mînăstirile Văcărești, Radu-Vodă, Plumbuita și biserica Sf. Gheorghe Nou. Formele stilului clasic au caracterizat și alte construcții proiectate de-a lungul activității sale (n. ed.).

același timp și uși spre urîtul balcon de fier, este cea mai împodobită, printr-o decorațiune „empire“ copiată după apartamentul lui Napoleon din palatul Tuileriilor. Tronul, în stînga, fusese subt un baldachin
5 în formă de cort de catifea roșie și înălțat pe un piedestal de trei trepte, îmbrăcat și el în stofă roșie, tivită jos în aur. Cele două aripi mari care se desfăceau ca să se vadă scaunul domnesc sunt acum strînse căci, plecînd, Bibescu, din mîndrie sau poate din speranța
10 că se va întoarce, a luat cu el acest tron și locul e gol.

*

Cele două ședințe de ieri ale guvernului s-au ținut dinadins în odăile din stînga, de jos, după dorința lui Eliade, căci prin ferestrele mari ale acestor odăi vecinii
15 și trecătorii puteau să vadă înlăuntru. „Să vadă poporul cum lucrează guvernul, spunea el într-un acces de romantism revoluționar. N-avem ce căuta în acea sală a tronului în care se află simbolul vechii stăpîniri.“ Cînd au înțeles despre ce e vorba, frații Golești
20 l-au lămurit că Bibescu și-a luat tronul cu el și atunci a primit să se mute ședințele în sala aceasta, mai ales că jos nici nu era loc destul.

Ca de obicei, „sala cea mare“, cum i se zicea acum, e plină de lume, căci la ședințele guvernului iau parte
25 nu numai membrii lui și miniștrii, ci și funcționarii superiori, împreună cu tot felul de musafiri.

Rămîn uneori la ședință și conducătorii numeroaselor „deputății“, care vin din toate colțurile țării „să complimenteze“ guvernul revoluționar. În asemenea condi-
30 ții firește că nu se lucrează mare lucru. Mai ales aceste nesfîrșite discursuri de felicitări, cu flori și cîntece, îi scot pe Bălcescu și Arăpilă din sărite. Pierderea de timp e cu atît mai primejdioasă, cu cît șoapte de tot soiul vin de pretutindeni, că proprietarii, în fierbere, urzesc
35 aproape pe față împotriva revoluției. Acum, de pildă, în timp ce guvernul nici n-a început ședința de azi, proprietarii țin și ei o întrunire la „Clubul proprietarilor“, înființat chiar ieri, în sala „Momolo“, de peste drum de biserica Sărindar. I se pare de neînchipuit

lui Bălcescu că guvernul a putut încuviința o astfel de adunare reacționară și agresivă, dar a stăruit Eliade, care a avut de partea lui și sentimentalismul verbos al lui Costache A. Rosetti. Nu numai atît, dar ca să li se arate proprietarilor că revoluția nu se va face cu silnicie, se stăruie mereu asupra lozincii: „Urăsc tirania, mă tem de anarhie", pe care Eliade, cu principiul său de guvernămînt denumit „mișcare-regenerație", vrea s-o impună guvernului. Sunt mereu reluate și celelalte lozinci ale lui: „Nici nedreptate celor mulți, nici silnicie celor puțini", ori, „folos pentru toți, cu paguba nimănui" și altele. Știu toți că Eliade, pe care-l așteaptă la ședință, e dus la Ion Cîmpineanu ca să discute această problemă a proprietății. Mai mult, rugat de membrii guvernului, Magheru, al cărui cuvînt serios socot ei că inspiră încredere proprietarilor, s-a dus azi, sîmbătă 19 iunie, la „Momolo" să-i liniștească în ceea ce privește intențiile guvernului cu privire la articolul treisprezece din „Constituția de la Islaz", de vreme ce Proclamația „de la 16 iunie" încă nu i-a potolit, după cît se pare.

I s-a încredințat această sarcină aseară, după ce o delegație de cinci inși venise să vestească guvernul că proprietarii au constituit acest „Club al proprietarilor", și anunțase că a doua zi, sîmbătă, clubul lor va ține adunarea la „Momolo".

Bălcescu, întărîtat de îndrăzneala lor, i-a invitat să lase o cerere în scris pentru încuviințarea clubului, mai întîi, și apoi a adunării proiectate. Să vie a doua zi după rezultat. Răspunsul lor a părut cam tulbure atunci, dar s-a lămurit bine a doua zi, prin cele ce au urmat.

— Bine, domnilor, vom reveni și mîine. Vom reveni *mai mulți*. Și toți cinci salutară pe rînd, foarte afectat și detașat, ca să aibă o scuză în forul lor interior că salută un astfel de guvern.

Tocmai fiindcă au rămas atît de încurcați, miniștrii, la propunerea lui Eliade, au însărcinat pe Magheru să se ducă a doua zi la întrunirea „Clubului proprietari-

lor", a cărui adunare simţeau că nu au destulă putere şi poate nici voinţă sinceră s-o împiedice.

*

Fostul comandir de panduri, straşnic bărbat în puterea vîrstei, înalt, voinic, cu părul lung pe spate, retezat la ceafă (cum îl poartă poeţii şi unii revoluţionari, ca şi Bălcescu, dealtfel), cu ochii negri mari şi mustaţă moale, îmbrăcat cu un spenţer de pînză gălbuie în loc de redingotă, tocmai intra în sala zgomotoasă de la etaj, unde aveau loc de obicei baluri mascate, dar care acum era ticsită de oameni înfierbîntaţi, cînd un orator năduşit din pricina căldurii, îmbrăcat europeneşte, cam scurt şi gras, cu fracul de culoarea tutunului, se bătea cu pumnul în piept:

— Mai am cîteva cuvinte şi închei... Care va să zică, ţinem să să ştie că vom apăra cu piepturile noastre dreptul sfînt al proprietăţii. Orice atingere a ei va ridica proprietărimea din întreaga ţară ca un singur om. Marea revoluţie a franţujilor n-a îndrăznit să se atingă de proprietate, şi vom îngădui noi să se facă acest lucru de către o haită de derbedei?

Mai încurca el istoria, dar sala urla aţîţată. Zeci de pumni se ridicau ameninţători, fracuri, jachete şi giubele fluturau în vînt, cîteva işlicuri, ca nişte căldări întoarse, parcă stau să explodeze. Magheru, ajungînd la tribună, vorbeşte ceva cu preşedintele adunării, care se ridică şi vesteşte:

— Vă anunţ că guvernul a trimis aci pe un membru al său, pe *căpitanul* Magheru, ca să ia cunoştinţă de dorinţele noastre.

I se răspunse cu urlete sălbatice:

— Nu ne trebuie guvern... N-are ce căuta aci...

Magheru face totuşi semn că vrea să vorbească. Cu greu se face puţină linişte.

— Am fost şi eu de părere că nu se poate sta de vorbă cu dumneavoastră într-o astfel de adunare. Am venit aci numai fiindcă am fost delegat să viu şi vreau să vă spui ceea ce am fost îndatorat să vă spui.

Urletele nu mai contenesc:

— Nu ne trebuie. Jos cu guvernul desculţilor. La ocnă cu tîlharii! Moarte golanilor!...

Magheru se întoarce să vadă cine strigă. Sala se îndîrjeşte mai rău. Se năpustesc toţi spre Magheru. Scaune şi bastoane se ridică asupra lui. Se pare că va fi lovit în cap şi sfîşiat în cîteva clipe. Unul tocmai a ridicat scaunul în spatele lui. El, care urmărea cu coada ochiului, se dă un pas înapoi, se lipeşte de perete şi-şi scoate sabia, gata să lovească. Cei din rîndul întîi se dau înapoi speriaţi. Cei din fund îi împing însă din nou spre Magheru, înghesuindu-se unii într-alţii. Fostul comandir se simte căzut într-o capcană, pierdut. Ce poate face el cu sabia împotriva atîtor turbaţi? Poate tăia o mînă, două, poate despica o faţă, i s-a întîmplat să reteze şi un cap, dar astea nu se pot face toate într-o singură clipită. Cer cît de cît timp, şi în vremea asta poate fi lovit şi prins pe la spate. Simte răceala morţii îngheţîndu-l. În fiecare sfert de clipă aşteaptă un scaun repezit în capul lui dintr-o latură a sălii. Vede în jur, ca în visurile înfricoşătoare ale copilăriei, numai capete hidoase strîmbîndu-se la el. Ca fiarele în cuşcă, dacă una va îndrăzni, vor îndrăzni toate. Dar nu îndrăzneşte nimeni. Ceea ce i-a îngheţat pe toţi e tocmai spaima morţii reci care se citeşte pe faţa lui ca de ceară negricioasă. O spaimă rece, care se poate întoarce dintr-o dată, căci ei simt că el s-a hotărît să moară, şi deci de aci poate ieşi sfîrşitul oricăruia. Acest oricare însă nu se clinteşte... Faima celui care a răpus pe Căţui, celui care a luptat la Siseşti, a celui care la Craiova a eliberat guvernul îi paralizează. Cît e de înalt şi voinic nu poate fi ucis. Toţi simt că a intrat în el o tărie nepămîntească. Acuma Magheru, cu sabia ridicată, strigă liniştit, dar pătrunzător, ca o poruncă de comandir:

— Toată lumea la o parte! Să se facă drum pînă la uşă! Numaidecît mustaţa atît de blîndă de obicei i s-a zburlit ca dinţii unui lup. Arătă cu sabia întinsă: La doi paşi în lături, aţi înţeles?

Într-o tăcere îngheţată se face loc, o cărare dreaptă prin mulţimea pestriţă, pînă la uşă. E o mare încleştare.

El pleacă încet, pîndind cu ochiul înapoi vreun scaun care ar putea să-i fie aruncat din spate, dominîndu-i pe toți cu statura și cu privirea ageră. Merge încet, ca îmblînzitorii cu furca în mînă într-o cușcă cu fiare, 5 care nu-l mai ascultă și sunt gata să-l sfîșie dacă iuțește pasul.

*

Ajuns afară, trece cu pasul mare prin fața prăvăliilor luxoase, încă necunoscut, fiindcă nu e decît de cîteva 10 zile în București, deși eșarfa l-ar putea trăda, mai ales că Podu Mogoșoaiei este înțesat de prieteni și de gură-cască. Vede pe cei îngrămădiți în fața bornelor cu lanțuri, ca să privească pe cei ce intră în palat, și mai ales delegațiile venite din toate colțurile țării, 15 în porturi atît de diferite și uneori atît de ciudate, sumedenie de curioși. Supărat că împotriva voinței lui i s-a dat o însărcinare atît de fără rost, nu se duce la Consiliu, ci taie curtea dintre clădirile administrative, spre Vornicie, unde vrea să știe în ce fază anume 20 e Gvardia Națională.

*

În sala cea mare, așteptîndu-l pe Eliade ca să se înceapă ședința, oamenii au devenit nerăbdători, iar discuțiile, ca și rîsetele, au devenit mai nervoase. Sunt 25 risipiți în grupuri; unii au ieșit și pe urîtul balcon de fier (trecut în „ofisul" lui Alexandru Ghica ca punct deosebit: „517 lei cherarului pentru balcon"). Singurul care rămîne senin și politicos la nesfîrșit este Gheorghe Nițescu. Explicațiile lui Ion Cîmpineanu des- 30 pre lipsa de stil a palatului i-au deschis pofta și a izbutit să stîrnească în Costache Filipescu, care a fost un bun student la Paris, pofta de a-i da lămuriri acum despre stilul „empire", îmbibat de antichitate, al sălii tronului. La drept vorbind, date fiind complicațiile 35 decorației „empire", prea mult nu știa nici Costache Filipescu, deși vizitase de cîteva ori sălile de la Tuilleries și chiar de la Malmaison, de pe care a fost copiată,

prin alegere de model şi de motive, decorația palatului și mai ales această sală a tronului.

Tavanul ei are grinzi în afară, groase de două palme în lăţime şi alte două în adîncime, care dau naştere la trei dreptunghiuri paralele, pe cînd la toate cele patru colţuri, alte grinzi, acestea din tencuială, alcătuiesc casete, pe al căror cîmp adîncit sunt pictați tritoni verzui. Toate grinzile sunt împodobite cu muchii numeroase, lucrate în ciubucărie şi bronzate din belşug. Ciorchini de struguri de lemn aurit, prea puţin stilizați, aleargă ca nişte ghirlande de-a lungul grinzilor și se desfoaie în frunze mari, aurite, care coboară pe pereți pînă la chenarul tapetului de brocard roșu, însemnat cu fulgere aurii. Aceste chenare au şi ele o arhitectură bogată de motive liniare în relief, lucrate în ciubucărie. Mai complicate decît ale intrărilor de pînă acum, aproape monumentale în bogăţia lor, sunt pervazele late şi groase în care sunt încadrate cele cinci uși ale sălii, trei care vin din vestibul și două care duc în fosta sală de biliard, unde e acum cabinetul lui Eliade. Uşa din dreapta tronului, fiind o uşă mascată, e acoperită toată cu catifea roșie brodată şi ea cu figuri în relief de aceeași culoare. Pervazul acesta, la fel la toate uşile, este alcătuit de fiecare parte dintr-un pilastru de lemn roșcat de mahon, lat cît un trup, cu caneluri de coloană antică, ale căror muchii sunt aurite. Acest pilastru este întovărăşit, în stînga și în dreapta lui, de două colonete, înguste numai de cîteva degete, care sunt însă mult mai scoase în relief decît marginea lui. Arhitrava orizontală este pusă imediat deasupra uşii și este cu totul la fel cu pilaştrii, sprijinită fiind pe capitelurile lor în formă de sfincşi auriți și terminată la cele două capete ale ei cu învălătuciri aurite. De cum intri în sală te izbeşte soba monumentală de ceramică alb-albăstrie, aşezată în latura din dreapta, între uşi. E atît de mare, fiindcă trebuie să încălzească o sală vastă cu cinci uşi, ferestre la balcon, spre miazănoapte. Pe un soclu de un lat de palmă e aşezat un trunchi dreptunghiular, împărţit în plăci pătrate, cu legătura atît de fină, că e aproape

invizibilă, fiecare placă fiind la rîndul ei o mică piramidă orizontală cu bază patrată și cu cinci-șase trepte late cît unghia, pînă în vîrf. Deasupra trunchiului e așezat un paralelipiped, tot alb, cu semne albăstrii, avînd baza mai mică, dar fiind mai înalt decît trunchiul. E, la rîndul său, împărțit și el de plăci în patrate, care cresc fiecare într-o mică piramidă cu tăieturi orizontale. Numai muchiile cele mari sunt rotunde, iar sus acest mic edificiu are un acoperiș cu streașină și muchii arcuite care îi dau un aer de pagodă de faianță alb-albăstrie. Înspre sală soba înfățișează un fel de fals șemineu, cu grătar jos, unde se împinge jeraticul spre sobă, mai mult pentru decor, iar focul se făcea în sobă prin camera vecină, unde sunt cele cîteva ușițe-capace, de fontă bine lustruită și poleită, de par de argint. Soba a fost făcută de un meșter de la Kiev, adus cu cîțiva ani mai înainte de Kisseleff și care rămase apoi în țară, și unește în decorația ei un aspect de carapace de faianță albă cu fire albăstrii, cu o arhitectură foarte bogată. Dar nu mai e așa cum a făcut-o el. A mai fost întregită și după gustul altora. De paisprezece ani, de cînd muzeul Luvrului din Paris a achiziționat Venusa găsită în 1820 la Milo, un fel de nebunie a cuprins lumea și pe cei care au fost la Paris îndeosebi. Acum cele patru colțuri muchii ale sobei de la registrul paralelipipedului în sus, adică de la jumătate, sunt dublate de cîte o Venusă de Milo și toate patru fac oficiul de cariatide aproximative acoperișului țuguiat al sobii.

Ceea ce sporește impresia de fast și mai mult este somptuozitatea draperiilor încrucișate, făcute din damasc roșu de Persia, căptușite cu fular de mătase, molton garnisit cu gazolină mătăsoasă (cum le numise prospectul), cu perdele albe, dantelate, „en guipure". Galeriile sunt rotunde, aurite și cu o margine proprie de draperie de un lat de palmă. Șnururi groase, împletite cu ciucuri mari de bronz sunt acolo pentru ca draperiile să fie atîrnate apoi în falduri de o parte și de alta. Mai trebuie arătat că de sus, din tavanul cu grinzi aurite și casete, atîrnă două policandre, dar azi, cu

toată bogăția celor cinci brațe arcuite, aurite și ele, și purtînd fiecare cîte trei rînduri de ceșcuțe de alamă pentru lumînări, ca și a girandolelor cristaline menite să dea un aspect de feerie în jurul lor, în dimineața 5 asta vie de iunie[1] trec aproape neobservate.

În sală, acum cînd au venit mai toți cei așteptați, Rosetti și Alecu Golescu-Albu, cel mai mic dintre cei patru feciori ai lui Dinicu Golescu, numit așa ca să-l deosebească lumea de Alecu Golescu-Negru, pentru 10 prieteni Arăpilă, discută aprig. S-au adunat aproape douăzeci de inși. A sosit și mitropolitul, care însă așteaptă în odaia cu divan cu tăblii arcuite și perdele verzi de lîngă sala cea mare, între cei de față rămînînd numai secretarul său, Zossima, un bărbat înalt, uscat, 15 cu fruntea încrețită și umerii fracului mereu murdari de mătreață. Poartă o barbă lungă, castanie, despărțită în două. Știe să povestească anecdote și s-a făcut cerc în jurul lui. Stă rezemat cu cotul de o consolă, gest foarte obicinuit în această vreme la bărbați în saloane. 20 Se pare că rostul acestor mescioare cu picioare înalte, mai bine zis jumătăți de masă, lipite de perete, nu este numai să se puie pe ele ceasornice mai mari, aurite și înzorzonate, vase cu flori ori sfeșnice cu brațe grațioase, ci să slujească drept tribună bărbaților în 25 frac, care în timpul seratei „fac consola", așa cum marile doamne „fac canapeaua", adică, așezate pe o canapea fastuoasă în colț, îngăduie ca persoanele prezente să vie pe rînd să le prezinte omagiile lor.

Eliade tot întîrzie, dar intră Dimitrie Florescu, flă-30 căiandrul negricios și sprîncenat, care aduce vestea că la „Momolo" era să iasă bucluc mare, că proprietarii au vrut să-l ucidă pe Magheru, care nu a putut ieși decît luptînd cu sabia. Tot orașul nu mai vorbește decît de asta. După ce au ascultat îngrămădiți 35 în jurul lui cele întîmplate, s-au împrăștiat iar pe grupuri, unii prin colțurile sălii, pe lîngă consolele cu oglinzi deasupra, pe lîngă soba alb-albăstrie, în timp ce alții s-au adunat în capul celălalt al mesei mari de

---

[1] În ediția 1955, greșeală de tipar: „iulie" (n. ed.).

mahon, din care însă acum nu se văd, de subt fața de postav roșu, decît cele șase picioare, ornamentate cu capete de lei care le păzesc. Rezemătoare tot de capete de lei, pentru sprijinit brațele, au și scaunele de mahon
5 cu spate foarte înalt, de pai împletit, pe care este fixat un buchet mare de trandafiri de aur în jumătate relief, de care bineînțeles nu se poate rezema nimeni, căci buchetul cu frunzele lui întoarse vine tocmai între umeri. Noroc că jos fundul este din perne de atlas
10 roșu.

Bălcescu se întrerupe din lucru și se uită dinadins la ceasornic, pentru ca să-și arate nemulțumirea că ședința guvernului încă n-a început. Clatină din cap, plin de amărăciune, către Arăpilă, care alături de el
15 copiază pe curat o ciornă de propunere.

— Arăpilă, oamenii aceștia nu-și dau seama că fiecare ceas pierdut e o primejdie mai mult pentru revoluție. Ah, blestematul de taifas turcesc o să ne împotmolească înainte de a fi izbutit să o luăm din
20 loc!

— Vezi, frate, că îl așteaptă pe Eliade...

— De ce? Fără Eliade nu se poate începe?... Tu nu vezi că nu e decît un pretext ca să-și prelungească taifasul?

25 De data asta nu mai fu glumă și taifas, ci aproape ceartă în capul celălalt al mesei, căci începutul de discuție dintre Rosetti și Golescu-Albu se înteți rău de tot. Venise vorba despre înființarea „Societății studenților români din Paris“ în martie 1846, la care luaseră
30 amîndoi parte, dar nu se înțelegeau asupra cîtorva date. Rosetti spunea că ideea a luat naștere într-o seară la cafeneaua „Régence“, iar Golescu-Albu spunea că aceasta s-a întîmplat în sala de șah la Tortoni, pe bulevardul cel mare. De fapt, numai amănuntul
35 jocului de șah le era comun amîndorura, dar aci se arată o altă deosebire, căci Golescu-Albu susține că Ion Ghica juca șah cu Costaforu, pe cînd Rosetti pretinde că niciodată Costaforu n-a știut să joace șah.

— Frate, pentru numele lui Dumnezeu, greșești...
40 Eu mi-aduc aminte că jucau Iancu Ghica și Vîrnav...

Mi-aduc aminte ca acum că noi îi zoream să termine mai repede, ca să începem așezarea statutelor...

Dar cel mai mic dintre Golești se încăpățîna să susție că Iancu Ghica juca șah cu Costaforu:

— Parcă îi văz și acum pe amîndoi la masa de marmură de la „Régence"... Costaforu, cu fața încruntată, își frămînta între degete barba, că nu știa dacă să facă schimb de cai sau nu.

Aci Rosetti izbucni triumfător:

— Ei, vezi că te înșeli? Costaforu avea atunci drept ornament capilar numai mustață; în anul acela, în 1846, nu purta barbă. Dealtfel, cred că el nici n-a fost de față în ziua aceea.

Atunci izbucni Costache Filipescu:

— Dar ce fel de martori oculari sunteți dumneavoastră care nu mai știți exact ce s-a petrecut acum doi ani?... Într-o bună zi o să scrieți poate istoria înființării „Societății studenților români din Paris", dumneavoastră care sunteți între întemeietorii ei. Vai de istorie, săraca, dacă așa o scriu martorii oculari.

— Memoria poate să-l înșele pe om, conveni, împăciuitor acum, Rosetti. Mai ales dacă nu-și notează faptele imediat și caută să-și aducă aminte mai tîrziu. Dar e foarte simplu. Din 1844 eu notez zilnic evenimentele de seamă într-un caiet de note intime. Frate Alexandre, mîine lămurim și această chestiune.

— Nu mă interesează ce ai scris dumneata în notițele dumitale intime, îi răspunse întărîtat Albu. Asta te obligă numai pe dumneata. În ceea ce mă privește, eu îmi aduc perfect de bine aminte că era la „Régence" și că Ion Ghica juca șah cu Costaforu. Eu nu crez în notele dumitale „zilnice".

Din capul celălalt al mesei, Arăpilă își dădu și el părerea:

— Sunt și eu de părerea vărului Alecu că „memoriile", „jurnalele" și „notele intime" n-au cine știe ce valoare ca adevăr. În ziua în care a căzut Bastilia, fapt care avea să-i ducă familia la ghilotină și se transforma Franța în republică, regele Ludovic al

XVI-lea a notat în jurnalul lui intim numai atît: „14 iulie 1789... nimic deosebit“.

Arăpilă nu avea de unde să știe că nici în „notele lui intime“ Rosetti nu vorbea nicăieri despre această ședință, iar amănuntele pe care le da despre întemeierea societății erau foarte vagi și întîmplătoare, notele sale intime avînd mai mult un iz moral și personal, cam de felul acesta: „Astăzi se săvîrși numărul cel fericit, numărul doi. Astăzi ieșii din vîrsta mea. De acum s-au sfîrșit toate“, sau peste două zile într-altă parte: „Nimic alt, în toată această lume nu mă poate mulțumi, nu mă poate face să nu plîng ceasurile trecute decît trei lucruri: a fi cu o femeie ce iubesc și mă iubește, a face versuri bune, sau a dormi mult și bine. Femeia nu mă iubește, versuri nu știu să fac, nu poci și nu am vreme să dorm.“

Discuția între cei din capul mesei continuă încă și mai înverșunată despre valoarea datelor furnizate de memoria martorilor oculari... despre incertitudinea istoriei.

— Foarte interesant, ce să spui, și foarte just ce spuneți dumneavoastră, se amestecă în discuție și Zossima, dar istoria nu se scrie numai pe baza amintirilor personale, ci și pe baza documentelor materiale, mai ales grăiesc actele păstrate. Aci ea este la largul ei.

Dar juvenilul Golescu-Albu era de neînduplecat. Cu părul castaniu dat într-o parte peste ureche și mustăcioara lungă lăsată peste gură pînă la ciocul cam ciufulit, gesticula dîrz, acum îndîrjit chiar împotriva istoriei însăși, ca știință.

Găsi iar sprijin tot la vărul său Arăpilă, care clătina din cap, aprobîndu-l cu un soi de melancolică părere de rău.

— Are dreptate vărul Alecu. Ce înseamnă și actele astea scrise! Mai întîi că le scriu tot oamenii. În al doilea rînd, oricît de multe s-ar pune pe hîrtie, tot sunt prea puține ca să se poată afla adevărul... Uite, eu stau și mă întreb: ce va ști viitorul despre aceste ședințe ale noastre? Noi stăm și discutăm aci ore

întregi, dar secretarul ședinței, care e și el om, nu notează decît două-trei pagini, pe cînd dacă s-ar scrie tot ce se spune, ar trebui să se scrie o carte întreagă despre fiecare ședință. Actele pe care le dă afară guvernul ca aprobate de majoritate se iscălesc numai de doi-trei inși. Mă întreb, oare ce va ști istoria despre noi?

Costache Filipescu găsi că e un bun prilej să-l întărîte pe Bălcescu, și cum se înțepau uneori cu destulă acreală, îl arătă cu un gest atît de teatral că din greșeală răsturnă și împrăștie pe jos un teanc de hîrtii, pus alături pe colțul mesei.

— Domnii mei, văz că v-ați năpustit asupra istoriei și nu-i nimeni s-o apere. Mai văz că avem aci de față pe cel mai mare istoric al nostru. Ce zic? Un geniu, așa cum pretinde Costache Negri, care tace în capul celălalt al mesei și mîzgălește hîrtie, prefăcîndu-se că nu aude, ca să nu fie nevoit să ia apărarea istoriei.

Vorbele lui Costache Filipescu aveau în ele iz de glumă prietenească, chiar afectuoasă. Dealtfel, nu numai Costache Negri vede în tînărul istoric o făgăduială a geniului, ci foarte mulți alți intelectuali. Numai că înțelesul cuvîntului geniu e la ei, ca de obicei, foarte schimbător și condiționat. E un fel de floare la ureche care nu spune mare lucru și nu angajează la nimic. El e limitat totdeauna de persoana celui care vorbește și tîlcul lui este următorul: X este un geniu, adică ceva în felul meu, dar mai puțin. Ceea ce îngreuia discuțiile în ședințele guvernului era că într-un fel toți cei de față gîndeau așa, condiționați de această limită absolută a eului. Asta însemna și zîmbetul afectuos al lui Costache Filipescu, denunțîndu-l tandru pe Bălcescu și obligîndu-l să-și spună părerea.

Nicolae Golescu spuse în șoaptă și nu fără răutate:

— Nu-l mai zgîndăriți, că iar vă moralizează.

Bălcescu, îngîndurat, privi lung, ca o amenințare glumeață, pe prietenul său și-i spuse zîmbind numai din colțul gurii:

— N-avea nici o grijă, amicul meu. Istoria nu se sinchisește de atacurile domniilor-voastre. Ea știe ce

ştie şi nu se sperie de asemenea observaţii numai pe sfert întemeiate.

— Ce vrei să spui, Bălcescu? Vrei să spui că are dreptate Alecu-Albu cînd susţine că nu putem pune baze pe amănunturile istorice? Au oare eşti de părere că nici nu trebuie să ne ocupăm de ele?

Bălcescu lăsă pana din mînă, îşi încrucişă braţele pe piept şi spuse cu glasul subţiat într-un ironie tăioasă:

— Acum eu ce poci a vă zice? Mă întreb şi eu ce importanţă are faptul că amicul nostru Costaforu purta sau nu purta barbă în 1846? Ce importanţă are faptul că şedinţa de aşezare a „Societăţii studenţilor români din Paris“ [1] s-a făcut la „Régence“ şi nu la „Tortoni“? Eu gîndesc că este însemnat că această societate s-a înfiinţat, că şi-a ales un comitet, că a întreţinut doi bursieri din ţară la Paris şi că a scos o dare de seamă peste un an despre activitatea ei. Dar asta e o glumă. Aţi vorbit şi asupra Revoluţiei franţuzeşti. Ce importanţă are că Ludovic al XVI-lea nu şi-a dat seama ce a însemnat căderea Bastiliei? Istoria nu-şi va însuşi însemnarea lui din acea zi: „nimic deosebit“. Apoi asupra Revoluţiei franţuzeşti, cei care au trăit evenimentele ci dau ştiri subiective, cele mai capricioase şi mai contradictoare amărunte. A însemnat fiecare ce a fost în stare să vază. Nu verice afirmaţiune a unui contemporan este un adevăr istoric. Cu toate

---

[1] La 1 ianuarie 1847, N. Bălcescu ţinuse o cuvîntare la „Adunarea studenţilor români“ (al cărei preşedinte era Ion Ghica) în incinta Bibliotecii Române de la Paris (cf. Cornelia Bodea, *Pagini inedite din opera lui Nicolae Bălcescu*, în *Studii*, nr. 3, 1969, p. 499—515). În vara anului 1846 (iulie-august), N. Bălcescu adresase un apel nesemnat către cîteva personalităţi influente în Ţara Românească spre a veni în sprijinul trimiterii la studii superioare a tinerilor înzestraţi, printre acestea numărîndu-se Elisabeta Ştirbei, I. Bibescu, I. Bălăceanul, Roxandra Roscovanu, Al. Sturdza Miclăuşanul, N. Ghica-Comănescu, G. Bariţ. Textul apelului a fost următorul: „Trebuinţa ce au românii de oameni învăţaţi între dînşii este deobşte simţită. Din nenorocire, şcoalele noastre nu pot a cultiva desăvîrşit duhul tinerimii, şi ea, spre a-şi completa studiele, este nevoită să alerge la reputatele universităţi ale Europei luminate. Lipsa

acestea noi știm că Revoluția franțuzească însăși a existat și știm chiar foarte multe lucruri adevărate asupra ei. Oamenii în parte pot să se înșele, dar toți la un loc se înșeală mai greu. Se înșeală uneori chiar
5 și atunci, dar oricum mult mai rar și totdeauna rămîne slobodă calea spre îndreptare. Bineînțeles, actele și documenturile sunt supuse interpretării, astfel ele sunt doar oarecare amărunte care nu au cine știe ce însemnătate.

10 — Cum, amăruntele nu au importanță? întrebă scandalizat Alecu-Albu. Cum poți a spune asta, frate?

— Uite, omule, amăruntele sunt negreșit interesante, căci ele îmbogățesc cunoașterea noastră despre evenimente. Dar însemnătatea lor cît privește noima
15 evenimentelor, însăși, putem a spune că e mai mică.

— Cum, oare nu e bine să cunoaștem amăruntele întîmplărilor istorice?! se miră iar feciorul lui Dinicu Golescu.

— Dar, frate, eu n-am spus asta... Dimpotrivă,
20 este foarte bine să le cunoaștem, dar dacă nu le putem cunoaște... nu le cunoaștem, și pace. Ele au mai ales

---

însă a mijloacelor pecuniare oprește la noi pe cei mai mult tineri a lua acest drum, și astfel mai multe talente, cari, culti vîndu-se, ar fi putut fi patriei de un mare ajutor, se strîng ne
25 folositoare. Aceste considerații au îndemnat pe studenții român din Paris a întocmi o societate pentru ținerea în streinătate spre acest scop, a unor tineri înzestrați cu studii pregătitoare și cu un talent dovedit. Buna opinie de care vă bucurați, domnul meu, în patria noastră, dorința ce ați dovedit pentru culti-
30 varea nației, au îndemnat această societate ca să vă roage să fiți unul din protectorii ei și să binevoiți a îndemna pe compatrioți a subscrie la această societate, al cărei scop nu poate să fie decît bine lăudat de obște. Societatea crede că această dovadă de adîncă stimă și încredere ce vă dă va fi primită cu
35 bunătate și bucurie din partea d-voastră“ (cf. *Anul 1848*, I, p. 19, și N. Bălcescu, *Opere*, IV, Editura Academiei, București, 1964, p. 68).

Am reprodus textul acestui apel, aflat în *Arhiva Ion Ghica*, și cu scop filologic. Cunoașterea atît a documentelor oficiale
40 redactate de N. Bălcescu, dar mai ales a unor astfel de adrese și corespondența i-au slujit lui Camil Petrescu în reconstituirea momentului, dar și ca replicile eroului să fie cît mai apropiate de limbajul epocii (n. ed.).

însemnătate cînd sunt singurul izvor, cînd nu cunoaștem întregul eveniment, ci numai un ecou asupra lui. Atunci amăruntul este baza cunoașterii noastre pînă aflăm ce a fost evenimentul însuși. Rămîne faptul
5 că e cu putință ca totuși să fi fost tocmai pe dos. Ce putem a face? Atunci însă cînd acest eveniment, cum este, de pildă, Revoluția franțuzească, este cunoscut în întregul lui, ei bine, amăruntele oricît de interesante subt anume aspect au mai puțină însemnă-
10 tate, căci după părerea mea întregul dă adevăr amăruntelor și nu dimpotrivă.

— *Alors, dites-moi*, cum cunoaștem întregul ? întrebă surîzînd strepezit, neîncrezător, Costache Filipescu.

— Am să spui acilea că întregul îl cunoaștem cu
15 adevărat numai atunci cînd cunoaștem legile de schimbare ale societății omenești și adevărurile statornice asupra sufletului omenesc. Învățatul pornește adesea și de la frunză, ca să afle despre ce copac e vorba, dar el, ca să știe ceva cu adevărat asupra pădurii,
20 trebuie să cunoască mai întîi care e felul de a fi al speției acelui copac. Dacă eu ridic de jos o frunză și vă spun că aceasta este o frunză de moșmon, nu aflați nimic despre moșmon, decît că are astfel de frunze, ca asta din fața dumneavoastră, și încă e cu
25 putință ca să aibă mai multe feluri de frunze, după cum e cazul cu atîți copaci. Altceva, dacă n-ați văzut moșmoane, nimic. Întrucît privește acum teama fratelui Arăpilă că nimeni nu va ști vreodată ce am discutat la aceste ședințe și cum a fost revoluția noastră,
30 eu îi spui că poate fi liniștit. Într-o zi se vor cunoaște legile societății omenești, se va cunoaște tot mai bine și sufletul omenesc și atunci revoluția noastră va înfățișa destul material ca să fie cunoscută în întregul ei, iar atunci cînd va fi cunoscută în întregul ei va fi
35 cu putință să se osebească și amăruntele adevărate de cele neadevărate, chiar dacă asta va contrazice cumva pe unii martori oculari, sau unele documente scrise.

— Nu mă dumiresc eu? întrebă acum Nicolae Golescu răsfirînd cu tîlc degetele mîinii stîngi. Cum să nu aibă importanţă amăruntele pe care le aflăm despre eveniment? *Et alors* ...

5 Bălcescu îşi ieşi din sărite:

— Nu este chiar aşa... m-aţi înţeles greşit... Amăruntele adeverite de întreg au foarte multă însemnătate. Ele la rîndul lor iluminează şi întăresc întregul. Dar ce importanţă are faptul că, de pildă, dumneata
10 eşti uneori cînd Nicolae Golescu, cînd Niculae Golescu, cînd Nicu Golescu, după întîmplare şi după gustul acelui ce te numeşte? La fel aş zice despre mine!...

Şi a tăcut. S-a aşezat parcă fără să vrea istovit de oboseală, îndoit de mijloc, de parcă ar fi cărat
15 pietre. Suferea. Cele ce spusese nu erau totul. Deasupra nu era decît puţin lucru, ca la acele plante la care rodul cel preţios e în pămînt, deasupra fiind doar buruiana şi florile. Dedesubt e, la ele, chinul rădăcinilor şi ale rizoamelor plesnind de bogăţia miezului,
20 înăbuşite de apăsarea humei, sortite să-şi prefacă uneori rodul acesta necules în putreziciune, în otravă, pentru ele însele. Acolo e arderea şi mîntuirea.

Cu toată truda pe care şi-o dăduse ca să vorbească liniştit, Bălcescu vădea o nemulţumire şi o adîncă
25 stingherire. Vorbele uşuratice ale lui Costache Filipescu căzuseră în adîncimi tulburi, nebănuite de acesta, pe care le tulburase şi mai mult. Bălcescu nu putea uita nici o clipă vocaţia lui de istoric, cum şi rostul istoriei, care vede just cauzele răului, în izbăvirea
30 poporului român. De ani de zile el tot amîna lucrul celor două cărţi de istorie pe care le socotea rostul vieţii sale, pe care şi-o ştia fără greş atît de scurtă. Amîndouă priveau problemele primordiale din viaţa poporului român. Una se ocupa de un moment cul-
35 minant al istoriei româneşti, de domnia lui Mihai Viteazul, şi i-ar fi dat prilej să-şi arate părerile despre tot trecutul românesc, alta, despre străfundurile sociale ale poporului, era să fie o cercetare a stării de robie în care se găsesc plugarii români şi i-ar fi dat prilejul
40 să tragă învăţăminte temeinice pentru structura viitoare

a țării lui. Din fiecare publicase pînă atunci numai cîte un fragment. Șovăia și amîna mereu așezarea pe o muncă hotărîtă pentru redactarea lor, căci i se părea că îi lipsește informația și posibilitatea de a verifica
5 atîtea amănunte. Știa bine că este stăpîn pe material în întregul lui, că are o vedere justă a nodului de probleme care se cerea dezlegat, dar îi era teamă că aceste lucrări ar putea suferi și nu ar putea convinge cum a dorit el, din lipsa de informație. Despre starea plu-
10 garilor români avea putința să consulte o serie de documente ale trecutului, care-i căzuseră în mînă, dar bănuia că ar mai putea descoperi încă multe altele, dacă ar avea răgaz, și nu se îndoia că în viitor cercetătorii vor fi mult mai norocoși decît putea să fie el într-o
15 capitală de țară mică, unde nu se aflau, se putea spune, nici biblioteci, nici învățămînt, nici arhive. În ceea ce privește istoria domniei lui Mihai Viteazul, cercetase multe biblioteci și arhive, în cele douăzeci de luni cît stătuse în străinătate, dar era un subiect necunoscut
20 forurilor străine, de care nu se ocupase mai nimeni, materialul era împrăștiat și greu de adunat. Nu era mulțumit de ceea ce găsise și nutrea o vagă nădejde că va mai putea să aibă încă timp pentru cercetări. Amîndouă aceste lucrări ar fi putut fi prilej de reali-
25 zări mari, dar dacă era nemulțumit și suferea atît era din pricină că, dîndu-și seama de adevărul de neclintit al vederilor lui în acest subiect și știind că ele i-ar fi îngăduit, într-o țară cu materialul sistematizat înaintea lui de alți cercetători de documente, să treacă
30 dintr-o dată la lucrări de sinteză, fără riscul inexactităților de amănunt, se vedea nevoit să scrie cum scrie acum, pripit, neatent la condei și fără răgazul de a-și șlefui fraza, pe care o dorea avîntată, dar nu sărind dincolo de gîndul lui. Știa că în ochii pedan-
35 ților, însăși înflorirea frazei e un semn de necompetență, sporită pentru ei de neprecizia unor surse și de folosirea, pentru ei oribilă, pentru el temeinic îndreptățită, a unor date din materialul legendelor. Această obsesie de stafii a amănuntelor îi tulbura nopțile.
40 Își simțea vocația de istoric greu stînjenită. Îi era

acum ciudă pe acest Alecu Golescu-Albu, care punea atîta preț pe ele și îl neliniștea Costache Filipescu, iubitor de idei zvîrlite la întîmplare, care era gata acum să tăgăduiască din pricina acestor fleacuri istoria însăși. Poate însă că două întîmplări chiar din această vreme l-ar fi putut întări în judecata lui și i-ar fi adus liniștea de care avea nevoie, dacă le-ar fi cunoscut. Nu demult un medic german, expatriat în Batavia, pe nume Iulius Robert Mayer, necunoscut de nimeni, a trimis marilor publicații de știință a matematicii și a mecanicii din Germania, conduse de unii dintre cei mai de seamă savanți ai timpului, un memoriu în care formula, pentru întîia dată, unul dintre principiile primordiale ale mecanicii, și anume „Întîiul principiu al termo-dinamicii", numit și principiul conservării energiei. Marile reviste de matematică și mecanică au refuzat să publice acest memoriu. Iluștrii eruditi ai amănuntului au socotit că acest principiu este o prostie, fiindcă expunerea lui era argumentată cu unele date și calcule greșite. Și n-au avut dreptate. I-ar fi folosit mult, fără îndoială, în judecata stărilor sociale, găsind în ea întărite unele vederi ale lui și o mică broșură publicată chiar anul acesta, în luna februarie, de doi germani, de asemenea expatriați și ei, și intitulată *Manifestul comunist.*

★

Între timp, lîngă soba de teracotă alburie cu semne albastre, se iscă o nouă discuție între Rosetti, Costache Bălcescu, care a venit și el, Grădișteanu și Bolliac, căci este vorba să se alcătuiască o comisie subt conducerea lui Cezar Bolliac, care va proceda numaidecît la eliberarea țiganilor. Poetul ar vrea ca decretul „să treacă" chiar în ședința de azi a guvernului. Ar dori de asemeni ca eliberarea să se facă fără nici o despăgubire, în mod automat, dar el știe că la aceasta se opun o parte din membrii guvernului, care socot că prin acest fapt s-ar aduce o atingere a principiului „sfînt" al proprietății, și pretind să se hotărască o

despăgubire de cîţiva galbeni de fiecare cap de ţigan eliberat. Grădişteanu e foarte încurcat, dar Bolliac clocoteşte de furie şi din altă pricină:

— După cît ştiu eu, unii proprietari, dacă vor fi siliţi să-i sloboade pe ţigani, îi vor goni din curţile lor goi, ca la naştere, subt motiv că îmbrăcămintea şi ţoalele ţiganilor sunt date de ei... Dar atunci pe ce au muncit aceşti oameni o viaţă întreagă? Ăsta-i creştinism? Barba pătrată, răsfirată, scăpăra scîntei.

Bălcescu, la masa cea mare, scrie înfrigurat, tăind mereu cu creionul, sfătuindu-se cu Arăpilă, care priveşte paginile scrise peste umărul lui. Pregătesc şi ei un decret, la care ţin îndeosebi, pentru înfiinţarea posturilor de comisari revoluţionari.

Gheorghe Niţescu şi Aristia, care stătuseră de vorbă în balcon, văzură intrînd în curte caleaşca în care era Eliade şi îi vestiră pe ceilalţi.

Poetul, care era şi acum însoţit de cumnatul său Nicolae Alexandrescu şi de o altă rudă, Andronic, ca de doi aghiotanţi, coborî înfăşurat într-o mare pelerină albă, pe care o purta peste redingota cenuşie, deşi era într-o săptămînă de călduri dogorîtoare, şi urcă, salutat de sentinelă, cele cinci trepte ale peronului. Era zîmbitor, foarte satisfăcut de el însuşi. Avea sentimentul că i-a dat lui Ion Cîmpineanu, omul care tot timpul vorbea despre prietenii lui politici de la Londra, o adevărată lecţie de parlamentarism.

— Veţi nimici oare prinţipul sfînt al proprietăţii? a întrebat fostul tribun al Adunării Obşteşti. Vă daţi seama ce înseamnă asta? Ştiţi că aşa deschideţi porţile anarhiei?

— Eu respect proprietatea tot atît de mult ca şi dumneavoastră, domnule. Cunoaşteţi prinţipiile mele: „Folos obştesc, dar pagubă nimănui".

— Atunci de ce nu vă opriţi de pe povîrnişul pe care aţi pornit? De ce nu luaţi măsuri pentru asigurarea proprietarilor, care sunt speriaţi şi s-ar putea deda la unele acte de violenţă? a întrebat plin de amărăciune, mîngîindu-şi nervos bărbuţa căruntă, tunsă scurt, prietenul lordului Dudley.

— Ştiţi ceva în această privinţă? Glasul lui Eliade tremura puţin, cu toată sonoritatea lui obicinuită, şi simţi că-l strînge gulerul cămăşii cu colţuri albe prea mari. Se pregăteşte ceva? Se gîndi cu spaimă la ameninţarea de ieri, la adunarea de azi de la „Momolo"... Sunteţi membru al ministerului şi aveţi datoria să ne spuneţi tot ce ştiţi.

Ion Cîmpineanu îşi ţuguie buzele în semn de indiferenţă, arătînd că pe el l-ar lăsa rece asemenea întîmplări:

— Nu ştiu nimic, dar nu voi veni la şedinţa guvernului pînă cînd nu se va spune în mod răspicat că proprietatea va fi respectată.

Aci fu punctul gingaş al răspunsului biruitor dat de fruntaşul guvernului:

— Vă repetez că eu respect proprietatea ca şi dumneavoastră, domnule, dar aci o hotărîre definitivă nu poate lua, într-un fel sau într-altul, decît Adunanţa Constituantă, care se va întruni la toamnă. Noi suntem un Guvern vremelnicesc, dar un guvern constituţional. Constituţional, înţelegeţi, chiar dacă această Constituţie nu e decît un proiect de decret iscălit de fostul domnitor.

Îşi pusese pelerina albă pe umeri, în timp ce Cîmpineanu rămăsese pur şi simplu ţintuit locului de acest răspuns, care era într-adevăr o lecţie de formalism parlamentar.

În vestibulul palatului, Eliade se întîlni cu colonelul Odobescu, îmbrăcat cu toate zorzoanele aurite de ţinută de paradă, cu coiful lui cel mare pe cap.

— Nu mergeţi sus la şedinţă, domnule colonel? l-a întrebat mirat.

— După cum ştiţi, domnule, urmează ca la ceasurile douăsprezece, ofiţerii din garnizoană, în frunte cu şeful oştirii, să prezinte şi ei, la rîndul lor, complimentări guvernului. Au venit toţi, şi eu mai rămîi, domnule, jos, ca să pregătim ostăşeşte lucrurile.

Se salutară foarte ceremonios, şi Eliade urcă, subt privirile celor din sala de jos, scara albă de marmură

păzită de doi lei de lemn bronzat ridicați pe picioarele dinapoi.

Cînd a apărut după atîta așteptare în pervazul lat și încărcat de ciubucărie aurită al ușii de sus, cu pelerina albă iscusit desfăcută la piept cu cotul stîng, ca să atîrne numai pe umeri, așa cum atîrnau cabanițele de hermină ale voievozilor, cu fruntea sus, cu ochii verzi pe jumătate închiși și cu mustața mică, mătăsoasă, înțepenită sever, urmat la doi pași de cele două rubedenii ca de o suită, peste toate fețele trecu un zîmbet de iritare și de ironie.

— Mă iertați, domnilor, dar știți că am întîrziat din dorința de a reface armonia din Guvernul nostru vremelnicesc. Dacă vrem ca țara să fie unită, atunci trebuie să fim noi mai întîi uniți, noi, guvernul.

Prin ușa mascată de lîngă baldachinul gol al tronului se ivi, cu camilafca neagră tivită cu aur, mitropolitul Neofit, căruia i se spusese de către ofițerul de gardă că a venit Eliade. Aproape pe urmele lui Eliade venise cu caleașca însă și Ion Cîmpineanu, care intrase pe ușa dinspre Cișmigiu și se instalase în cabinetul lui Costache A. Rosetti, spunînd tînărului Costache Florescu, care era dejurnă ca ofițer al Gvardiei, și-l anunțase că guvernul s-a adunat, că el va intra mai tîrziu în sala de ședințe.

Peste cîteva clipe, Eliade vesteşte, potrivindu-şi zgomotos scaunul, începerea şedinţei cu o autoritate care crede că i se cuvine, apoi se ridică şi cu încuviinţarea
5 mitropolitului spune solemn:

— În fiecare zi, înainte de orice cuvînt spus, să mulţumim providenţei, să ne întoarcem faţa spre angelul libertăţii şi al frăţietăţii şi tot guvernul în picioare să salutăm.

10 S-au ridicat în picioare toţi, se reculeg cîteva clipe, apoi se aşează, dar înainte ca preşedintele să spună ceva, Arăpilă se întoarce furios către ceilalţi:

— Mai bine să lucraţi, că de nu, vă răstoarnă reacţionarii. Fuga lui Bibescu la Braşov i-a speriat, căci
15 văd că rămîn singuri; dar nu i-a dezarmat.

Rosetti, care se aşezase, se ridică solemn, cu barba în vînt, cu ochii verzi uşor bulbucaţi:

— Să mă ierte scumpul şi gloriosul meu frate Golescu, dar, deşi împreună cu fratele Brătianu mi-am
20 dat astăzi iarăşi demisia, ţin să vă spui că sunt şi eu de părerea fratelui nostru Heliade.

Nicolae Golescu, care a venit în costum de vînătoare, găseşte că are dreptate şi-l încurajează:

— Spune, spune, frate Rosetti.

25 Şi Rosetti continuă, crescînd cu gestul larg:

— Nu uitaţi, domnilor, că am făcut cea mai măreaţă revoluţie de pe pămînt, din lumea întreagă, din

istorie. Europa întreagă ne admiră înmărmurită, extaziată, fraților, hotărîtă să ia exemplu de la noi.

Bălcescu, pe care aceste discursuri și laude de sine îl scot din sărite, caută să se stăpînească totuși, dar
5 privirea îi arde:

— Nu vă supărați, fraților, dar dacă tot vorbim și nu lucrăm, ne prăbușim... În ceea ce privește părerea exprimată de fratele Rosetti, socot și eu că o răsturnare politică atît de pașnică, fără ca o picătură
10 de sînge să se fi vărsat, este fără exemplu în istorie, dar tot meritul este al poporului român , care a cerut-o cu atîta energie, încît a speriat pe cei care altfel s-ar fi împotrivit și s-ar fi ajuns la vărsare de sînge. Dacă Europa ne admiră sau nu, așa cum crede fratele Ro-
15 setti, nu putem a ști însă pînă nu va sosi la Viena fratele Dumitru Brătianu sau pînă nu va ajunge la Paris fratele Alecu Golescu, pe caie vreți să-l trimiteți acolo, ca să arate ce vrem și să caute sprijin. Dumnealui — uite-l — încă nici n-a plecat. Mari isprăvi nu am prea
20 făcut, pentru că noi în loc să lucrăm, ne ținem de discursuri, de festivități. Ne felicităm mereu și ne odihnim de prea multă fericire politică.

Inima cuprinzătoare a lui Rosetti e neîmpăcată și revine plină de căldură, cu brațul drept îndoit, cu
25 palma întinsă, cu degetele lipite:

— Să mă ierte colegul nostru Bălcescu, dai e o nedreptate strigătoare la cer să fie acuzat guvernul și ministerul de lipsă de activitate. Într-o săptămînă de cînd suntem la conducere, am și decretat unele
30 măsuri care nu pot fi trecute cu vederea. Chiar la propunerea dumisale, am decretat tricolorul ca steag național și am oficializat lozinca „dreptate-fiăție". Am desființat rangurile boierești, am hotărît libertatea tiparului și a cuvîntului, am înființat Gvardia Națio-
35 nală... Atunci, în fața unei activități fără pereche în istorie, stau și mă întreb: are dreptate colegul Bălcescu?

Dar cel întrebat îl întrerupse tăios, scurt:

— Am... și continuă apoi, îndurerat, în timp ce
40 Rosetti rămîne țeapăn și nedumerit, cu mîinile încru-

cişate la piept, într-o aşteptare retorică: În împrejurările grele în care avem de înfăptuit revoluţia — revoluţia adevărată, întreagă, singura care s-ar putea menţine aci, aşa cum ne găsim înconjuraţi de trei împărăţii despotice, ce nu aşteaptă decît să intervie cu armele în ţară — nu ne poate fi îngăduit să ne jucăm cu jumătăţile de măsură; să pierdem un timp preţios cu dezbateri teoretice, să discutăm interminabil orice fleac de propunere... Ne trebuie, înainte de toate, un program urgent de lucrări esenţiale, hotărîtoare pentru soarta revoluţiei, şi pe care să le ducem la îndeplinire fără şovăire, cu toate mijloacele de care dispozăm.

Ştefan Golescu întreabă, iritat de această lecţie de guvernare:

— Şi care sunt după dumneata punctele acestui program?

Bălcescu tace cîteva clipe. Toţi ochii se aţintesc asupra lui. Vocea, care în convorbirile familiare grăbite arată un uşor cusur de vorbire, anume tendinţa de a înlocui, dar numai uneori, pe ş cu s, iar pentru adunările în aer liber nu e destul de puternică, devine copleşitoare prin intensitatea ei în aceste dezbateri închise. Apare caldă, răspicată, tulburătoare, lăsînd să răzbată prin ea accentele inteligenţei. Cu mîna tăind energic în spaţiu, începe să enumere:

— Ţara aşteaptă de la noi convocarea urgentă a unei Constituante, care să fie votată de toţi românii majori.

Nicolae Golescu îşi mîngîie bărbuţa sur-roşcată şi întoarce ochii spre Eliade, să vadă dacă e de aceeaşi părere:

— Ei, asta nu e atît de simplu...

Eliade aprobă rezerva lui Nicolae Golescu cu un gest al mîinii, care ar spune: evident.

Bălcescu continuă însă, tot mai dîrz, închizînd şi deschizînd, ca într-o punctuaţie, pumnul mîinii drepte:

— Ţărănimea aşteaptă de la noi, aşa cum i-am promis în Proclamaţie, la punctul 13, să o scăpăm de clacă,

să o împroprietărim... Şi aci vocea lui se ridică arzătoare: Acest lucru trebuie făcut numaidecît, chiar înainte de convocarea Constituantei.

Mitropolitul, în fruntea mesei, cu cîrja bătută în rubine alături, se întoarce uimit în stînga şi în dreapta, ca să fie sigur că are martori:

— Cum? Cum? Înainte de Constituantă?... Asta nu se poate. Va zice lumea că suntem comunişti... Ne prăbuşim...

A găsit ecou şi e în Consiliu o rumoare de aprobări murmurate. Dar Bălcescu îi întoarce pe toţi la locul argumentului cu o vibrantă convingere, ţinîndu-i subt puterea inteligenţei lui, ca subt o spadă:

— Dimpotrivă, devenim o putere de neînvins, fiindcă ne vom sprijini pe un milion de piepturi...

— Un milion de piepturi goale, fără arme, nu pot rezista nici măcar unui regiment adevărat, e de părere Tell, şi caută şi el aprobări în stînga şi în dreapta.

Autorul *Puterii armate la români* îi priveşte de jos în sus, cu ochii lui uşor oblici, arzători, sprijinit cu amîndouă mîinile pe masă.

— Atîrnă numai de noi ca să organizăm aceste piepturi, să le înarmăm. Apoi se îndreaptă brusc şi rosteşte răspicat: Vă propui ca acum, pe loc, să numiţi pe colegul nostru Gheorghe Magheru „căpitan general al armatei neregulate şi al Gvardiei Naţionale“! Aşteptă neclintit răspunsul lor.

Propunerea produce multă surprindere; Tell ridică din umeri mirat, căci toate privirile s-au aţintit asupra lui, căci, după părerea lor, în el vrea să lovească Bălcescu.

— Dar ce, n-avem armată? De ce ar fi nevoie de altceva?

— N-am încredere în această armată şi în comandanţii ei. Afirmaţia lui este primită cu gesturi de uimire iritată, căci de obicei toţi vorbesc mereu despre „brava noastră armată“ cînd e vorba de cele trei regimente de linie... Căpitanul general Magheru să ridice ţara întreagă, începînd deocamdată cu pandurii din Oltenia.

în șase luni, într-un an, să ne dea armata populară pe care să ne întemeiem statul, cu care să-l apărăm de dușmanii dinlăuntru și din afară.

— Dar deocamdată țărănimea nici nu e cu noi toată, spune molatic, dar sonor, Eliade, crezînd că răspunsul lui e fără replică. Și continuă, surîzînd bonom, punînd jos tocul pe care-l ținea în mînă: Ei, uite că țăranii nu sunt cu noi.

Dar rămîne cu totul surprins cînd vede că Bălcescu e și el de aceeași părere:

— Și au dreptate, fiindcă nici n-am făcut încă nimic pentru ei... Fiindcă această țărănime nici nu știe ce vrem... Fiindcă e subt înrîuriiea calomniilor reacțiunii... Tocmai de aceea propui ca să decretăm pe loc numirea unor „comisari speciali", cîte doi de fiecare județ.

Eliade se ridică aproape cutremurat. Încrucișează mîinile pe piept, ca o statuie a întrebării:

— Cum? Ca în Revoluția franțuzească? Dar ce, suntem iacobini? Să facem și cluburi, atunci?

— Trebuie să facem tot ce stă în puterile noastre ca să răspîndim revoluția, să chemăm la viață slobodă straturile cele mai adînci ale poporului... Numai în ziua în care plugarul va cunoaște și va înțelege revoluția va vedea că ea îi dă lui, celui oropsit, ceea ce niciodată nu i-a fost dat de nici o stăpînire, se va face lumină în mintea lui și își va lega soarta de a noastră. Nu ne va rămîne atunci decît să-i înarmăm pe clăcași și ei vor fi sprijinul nostru cel mai sigur, singurul nostru sprijin adevărat. Treaba asta de lămurire a poporului trebuie făcută de comisarii aleși de noi... Acești comisari cată să fie înflăcărați de ideea revoluției și de aceea să fie aleși dintre cei mai inimoși căuzași, iar cuvîntul lor trebuie să poarte focul revoluției de la sat la sat, pînă în colțurile cele mai depărtate ale țării... Bălcescu vorbea cu o înflăcărare aprigă, speriat puțin la gîndul că s-ar putea ca miniștrii să nu înțeleagă necesitatea propagării neîntîrziate a revoluției și dincolo de marginile Bucureștilor ori de-ale altor orașe din țară. După gîndul

lui, mai ales satele trebuiau să ia asupra lor, ducîndu-le mai departe, la izbîndă deplină, cele două mari țeluri: libertatea poporului și independența națională.

— Dar acești comisari revoluționari trebuie să fie plătiți, nu? întrebă iritat Costache Filipescu... De unde vom lua atîția bani? Avem atîtea nevoi grabnice de împlinit înaintea acestor comisari!

Atunci se ridică plin de elan Rosetti:

— Domnule, sunt de părere și eu că banii ne trebuiesc pentru alte nevoi mai grabnice; dar ar fi o injurie pentru acești comisari să spunem că ei vor cere să fie plătiți pentru munca pe care o vor depune întru luminarea țării... Ei vor face orice sacrificiu și vor refuza orice sumă ce li s-ar oferi, punîndu-se cu totul în slujba țării, cu toată ființa lor.

Bălcescu avu un surîs străpezit de mînie. Mai ales intervenția lui Rosetti, în care el văzu o încercare de a zădărnici numirea comisarilor, îl scoase din sărite.

— Fratele Rosetti poate să fie liniștit... Comisarii pe care îi vom numi noi, dintre cei mai luminați căuzași, nu vor fi dintre cei care să caute foloase personale ori să se aleagă cumva cu vreun cîștig de pe urma muncii lor. Va trebui însă să li se asigure, fiindcă mulți dintre ei sunt oameni fără venituri, măcar cheltuielile cu drumul prin sate...

Costache Filipescu întrebă puțin cam întărîtat:

— Și la cît socotiți dumneavoastră că s-ar putea ridica aceste cheltuieli?

— Nu știu, ban cu ban, la cît se vor ridica aceste cheltuieli, dar știu că fără trimiterea de comisari — și să nu uitați asta — fără trimiterea lor cu foi revoluționare la țară, zadarnic am mai făcut revoluția!

— Dar ministrul finanțelor ți-a arătat, frate, că Vistieria statului e aproape goală și că avem alte multe nevoi de împlinit mai înainte, exclamă cu barba bălaie în vînt Rosetti.

Atunci Arăpilă, care tăcuse tot timpul, urmărind cu privirea încruntată această discuție despre comisarii revoluționari, se ridică, înconjură masa și veni mînios spre Rosetti:

— Ascultă, frate, fă şi dumneata o socoteală băbească. O trăsură costă pe zi douăzeci de lei. Timp de treizeci de zile asta face şase sute de lei. Să zicem cinci sute de lei. Să punem cinci comisari de fiecare judeţ, asta face nouăzeci de comisari pentru toată ţara... Prin urmare, ne trebuie patruzeci şi cinci de mii de lei pe lună, vreo mie trei sute de galbeni, în sfîrşit, în două luni, pînă la Adunanţa Constituantei, să zicem patru mii cinci sute de galbeni în totul. Oare nu merită revoluţia noastră să jertfim pentru ea patru mii cinci sute de galbeni?... Şi aci se întoarse spre Costache Filipescu: Cum, frate, în fiece zi ies bani din Vistierie pentru felurite cestiuni şi dumneata nu găseşti bani necesari pentru propaganţii revoluţiei?

Nimeni nu răspunse nimic. Se făcu o tăcere încurcată. Adevărul este că în afară de Arăpilă, Magheru şi de Costache Filipescu însuşi, toţi vedeau în stăruinţa lui Bălcescu de a se numi comisari revoluţionari, care să meargă să străbată satele, o încercare a lui de a-şi face popularitate. Costache Filipescu era cu ochii lipiţi de cifre şi nu înţelegea însemnătatea comisarilor. Unii ca Eliade şi Cîmpineanu se cutremurau numai la pomemirea numelui de „comisar", care le amintea de Revoluţia franceză.

Eliade, care se arătase în cursul anilor pînă la revoluţie un polemist înverşunat şi abil, dovedind în numeroasele lui certuri de tot soiul o stăpînire a limbii româneşti cum nu o arăta nici pe departe în operele lui cu pretenţii filozofice, cunoştea puterea tăioasă a cuvîntului şi ideea comisarilor îl înspăimînta. Îl întrebă pe Bălcescu, dar gîndul lui era să-i mobilizeze pe ceilalţi împotriva numirii comisarilor:

— Cum? Vreţi cu adevărat să facem şi noi ca în Revoluţia franţuzească? Să facem cum au făcut ei atunci?

— Da, aşa cum s-a făcut atunci. Vom face fără întîrziere şi cluburi, ca să lămurim ţara. Aceşti comisari vor merge în judeţele respective, vor străbate satele şi

orașele adunînd poporul, lămurindu-l, anunțînd măsurile bune pe care le vom lua, luînd ei pe loc măsuri de îndreptare.

Mitropolitul își ridică autoritar camilafca cu margini
5 aurite și pune mîna pe cîrja cu capetele de cîine, din aur bătut cu rubine și smaralde, care e sprijinită de spătarul unui jilț, alături.

— Cu ce puteri?

Toți cei de față așteaptă încordați răspunsul.

10 Bălcescu îl privește în ochi, hotărît:

— Cu puterile pe care ni le vom acorda noi, din încredințarea poporului.

Răspunsul a căzut ca o piatră grea în baltă.

Cu toate că Arăpilă vorbește și el cu multă căldură,
15 cerînd să se numească, neapărat și fără întîrziere, comisarii pe care îi cere Bălcescu, tăcerea rămîne de gheață.

Un vornicel intră și merge către Eliade, căruia îi spune la ureche că afară, în curte, este o deputăție de săteni din districtul Buzău, în frunte cu un preot, care
20 vor să complimenteze guvernul.

Într-adevăr, popa Neagu de la Buzău, căci el e, a făcut roată cu oamenii lui în curtea palatului, încurajîndu-i, căci bieților săteni li s-au tăiat picioarele la gîndul că merg în fața guvernului.

25 Eliade se ridică onctuos, uitînd de periculoasa întrerupere a dezbaterilor.

— Fraților, o deputățiune de săteni din județul Buzău vrea să feliciteze Guvernul vremelnicesc... Socot că o putem primi, nu-i așa?

30 Scos din sărite, Bălcescu ridică glasul:

— Iar deputății? Iar salutări? Iar felicitări?

Eliade stăruie cu o voce duioasă, potrivită cu mustața lui moale, ondulată, cu chica lui de diacon, care vrea să placă:

35 — Socot că nu putem jigni pe dulcii noștri frați săteni neprimindu-i... Au venit de atît de departe...

Cei mai mulţi îl aprobă binevoitori, cu înclinări din cap.

— Fără îndoială... îi primim... e de părere, grăbit, Rosetti.

5 Eliade se întoarse atunci spre vornicel şi îi porunceşte sonor:

— Să fie conduşi, ca de obicei, prin intrarea din faţă. Apoi pe scara cea mare.

Într-o zi, cu cîţiva ani mai înainte, pictorul ungur Barabás [1], care a cunoscut cu un ochi foarte viu Bucureştii, a venit să-l viziteze pe Costache Cantacuzino, căci plănuia să-i facă portretul. Acasă, chiar în aceeaşi seară, el a scris nişte însemnări în care arăta cum se înfăţişa o reuniune boierească acasă la marele vornic paia în vremea aceea.

„Vizitîndu-l, de-abia ne-am putut ţine rîsul. Intrînd în odaia lui, unde am văzut vreo zece boieri fumînd din nişte ciubuce lungi, însă şezînd fiecare cu cilindrele în cap şi cu aripile fracului tăvălite pe duşumelele odăii. Cantacuzino însuşi şedea pe canapea, însă celorlalţi boieri le venea mai bine să stea pe podea, cu picioarele încrucişate... Se bea dintr-un singur pahar... Se lua şerbet cu o singură linguriţă pentru toată lumea..."

Nu chiar la fel arată astăzi salonul marelui vornic Lenş, a cărui casă de pe Podu Mogoşoaiei, cu cîţiva paşi mai sus de casa lui Alecu Vulpe, tot în mahalaua Manea Brutaru, e una dintre cele mai cunoscute în

[1] Miklós Barabás (1810—1898), pictor, desenator şi ilustrator maghiar, care a cultivat deopotrivă pictura de gen şi portretul. Între 1831 şi 1833 a locuit la Bucureşti, executînd cu mijloace academizante diverse portrete (printre acestea fiind al generalului Kisseleff) şi o suită de stampe cu certitudine cunoscute de Camil Petrescu (n. ed.).

București. Are saloane mari, care dau unele într-altele, mobilate după moda europeană, căci familia Lenș se pretinde de origine franceză, Linch.

Salonul cel mare, care are patru canapele cu cîte o
5 măsuță și două fotolii alături, în fiece colț, e plin de lume care a încercat să joace cărți, dar nu are răbdare, încît mai toți s-au sculat și cîte doi-trei șușotesc neliniștiți și nerăbdători. De jucat cărți, joacă ei mai în fiece zi, că nu prea au ce face. Joacă de năduf.

10 Pe ulițe nu prea au curajul să se plimbe, căci te poți aștepta la orice din partea mojicilor, și acum n-au nici o putere. Se întîlnesc unii cu alții, își trec cu nădejde toate zvonurile, numai să fie potrivite cu ceea ce ar dori ei să se întîmple. Acum știu toți că la „Momolo"
15 s-au adunat proprietarii și că se pregătește ceva grav. Chiar Costache Cantacuzino, Alecu Vulpe, Băl-Ceaurescu și maiorul Lăcusteanu, singurii care joacă, sunt cu gîndul la pîndă în altă parte. În sfîrșit, a venit cineva. Jocul se întrerupe. Maiorul Lăcusteanu este chemat
20 afară. Se scoală de la joc, iese, dar se întoarce după cîteva clipe, anunțînd:

— Colonelul Odobescu vrea să vă vorbească!

Se ridică toți uitîndu-și rangurile și ighemoniconul. Unii așteaptă aproape tremurînd de tulburați ce sunt.
25 Odobescu intră în uniforma lui cu coif și ledunci strălucitoare, se oprește scurt, militărește și, în loc de bună ziua, dă ușor din cap, apoi tace puțin, privindu-i sever, ca să aibă autoritate, și în sfîrșit întreabă:

— Domniile-voastre sunteți gata? Adaugă cu glasul
30 lui sonor, ușor înfiorat: A sosit ceasul...

Îi răspunde Băl-Ceaurescu cu tonul omului al cărui cuvînt are greutate:

— Cinci sute de proprietari sunt adunați în sala „Momolo".

35 Proprietari și boieri de mîna a doua ar trebui să spună, căci nici unul dintre boierii din protipendadă nu s-au dus, firește, la adunare, căci nu le îngăduia ighemoniconul.

Vulpe, bătrîn, chinuit de surpătura lui, rînjește to-
40 tuși vesel, chicotind:

— Cu învoirea guvernului... ha-ha-ha!

Odobescu anunță marțial, sigur de el, pentru ca ei să simtă cine are rolul conducător în această hotărîtoare operație:

5 — La noi toate măsurile sunt luate. Viu de la palat și mă întorc numaidecît la palat... Se întoarce apoi spre Lăcusteanu, dîndu-i militărește ordin: Vii cu mine. Mergi în trăsura mea, care așteaptă după colț.

Cantacuzino își privește mîinile, căci încă mai e în-
10 grijorat, și își turtește buzele nedumerit:

— Neofit ce face?

— Mitropolitul e de partea noastră. Aseară am avut o convorbire hotărîtoare cu el.

Marele logofăt, liniștit acum, îl petrece spre ușă,
15 unde îi dă mîna, oarecum în numele tuturor, căci el se simte șef.

— Să fie cu noroc!

CE-A FOST MAI DEPARTE LA ȘEDINȚA GUVERNULUI VREMELNICESC

Cînd vornicelul cu ițari și ilic găietănat l-a vestit pe popa Neagu că pot să intre și apoi a luat-o înainte ca să le arate drumul, sătenii, în straie de sărbătoare, cu flori și snopi de grîu în brațe, au prins să urce cele cîteva trepte ale peronului, pătrund uimiți în sala de jos, apoi urcă treptele de marmură spre catul de sus, îngroziți de oglinzi. Cînd au intrat după arătarea celui care-i călăuzea în sala de ședințe, au înghețat pe loc.

Eliade și-a pus pe umeri falnica lui pelerină albă și așteaptă să se concentreze atenția tuturor. Această pelerină albă îi dă iluzia, pare-se, că e azi cel dintîi om în Țara Românească. E un fel de uniformă de Cezar local, mai mult de teatru, îndeosebi cînd își ridică bărbia ca să-și arate profilul bine desenat, pe cînd mustața moale și părul purtat ondulat la ceafă amintesc mult și de poetul atît de iubit.

Bălcescu, Arăpilă și chiar ceilalți au surîs de cum au văzut pelerina și privesc iritați, dar surîzînd mereu, la mersul și gestul teatral al colegului lor, care s-a îndreptat spre delegație. Popa Neagu, care e în fruntea deputăției de țărani, într-un anteriu pămîntiu de mohair, după ce sărută mîna mitropolitului, ia cuvîntul, adresîndu-se însă lui Eliade, căci e vădit impresionat de mantia lui albă:

— Cinstit guvern, îngăduiţi-ne şi nouă, obidiţilor, oropsiţilor de pînă acum, să vă spunem două-trei cuvinte strămoşeşti. V-am adus aceste flori de cîmp ca ele să înflorească legea cea nouă ce aţi dat... Ia din mîna unui
5 sătean tînăr un buchet de rosmarin, maci şi sînger, pe care îl dă sfios lui Eliade. V-am adus şi acest snop din spice de grîu, ca ele să rodească truda voastră spre binele obştesc! Ia din mîna altui sătean un snop de grîu copt şi i-l dă lui Eliade care-l trece lui Hagi Curti. Iertaţi-ne
10 de îndrăzneală...

Cuvintele lui cuminţi, neobicinuit de simple în asemenea împrejurări, tulbură adînc pe cei de faţă.

Eliade, care era în picioare, tuşeşte ca să-şi dreagă glasul şi să se facă ascultat, apoi vorbeşte solemn:

15 Fraţi săteni, cînd providenţa sublimă şi-a coborît ochii asupra nimicniciei noastre şi ne-a turnat în sînge harul ei, noi ne-am zis: Nimic pentru noi, totul pentru poporul român, pentru aceşti arhangheli care sunt fraţii noştri săteni.

20 Bălcescu, scos din sărite, îi taie scurt discursul, rostind cu aceeaşi simplitate sănătoasă cu care a vorbit popa de la ţară:

— Să trăiţi, fraţi săteni... Mergeţi sănătoşi acasă şi aşteptaţi-ne acolo, pe noi sau pe oamenii noştri, pe care
25 vi-i vom trimite.

Faţa cu barbă castanie a popii şi feţele trudite ale sătenilor înfloresc într-un larg surîs, nevinovat, ca desprins de trup.

— Vă mulţumim, fraţilor, vă aşteptăm bucuroşi...
30 spune răspicat, acum, că greul a trecut, ţăranul popă.

Sătenii ies mergînd de-a-ndaratelea în straiele lor de sărbătoare, fericiţi că au văzut minunea cea mare, „guvernul" Ţării Româneşti.

Pe Nicolae Golescu îl pufni rîsul cînd îl văzu pe
35 Gheorghe Niţescu scoţînd fără să-şi dea seama, ca să se şteargă de năduşeală, o batistă mare, albă, şi înnodată de trei ori la colţ. Îl întrebă apoi oareecum în şoaptă:

— Văz că ai înnodat azi doar trei popi! Numai atîţi ai întîlnit? Şi cu privirea mucalită, văzînd fîstîceala şi graba cu care acesta îşi ascundea batista, adăugă: Ai grijă, o să-ţi meargă prost, mai ales că azi e sîmbătă şi sîmbăta sunt trei ceasuri rele.

În sfîrşit, Niţescu asigurîndu-se că n-a fost văzut de mitropolit se linişti, dar Arăpilă care băgase de seamă întîmplarea îi şopti zeflemitor:

— Apoi chiar că ţi-ar fi mers prost, amice, dacă te-ar fi văzut Neofit... Şi culmea e că tocmai de la noduri ţi s-ar fi tras.

Superstiţia de a face nod la basma ori la bastistă cînd îi ieşea omului un popă în cale era foarte răspîndită, dar cele trei noduri nu însemnau că Niţescu întîlnise trei popi, căci toate trei erau, şi asta o ştia el singur, numai pentru mitropolit. Îngheţase cînd la întîia şedinţă a Consiliului îşi dete seama că-l va întîlni în fiece zi pe Neofit. Alăturat zicalei: „Fă-ţi cruce mare, că dracul e bătrîn", încerca şi el făcînd trei noduri deodată să conjure piaza rea. Dealtfel, îl auzise chiar ieri tot pe Arăpilă spunînd acru lui Costache Filipescu: „Ce vrei să iasă dintr-un guvern care are în frunte un popă?" Alecu Golescu glumise, dar el se gîndi îngrijorat că azi e sîmbătă.

Eliade îi urmăreşte lung cu privirea pe săteni, apoi îşi dezbracă mantaua albă, oftează cu amărăciune, căci a înţeles că vorbele lui Bălcescu au mers la inima delegaţiei:

— I-ai cam repezit puţin pe bunii noştri fraţi săteni, scumpe Bălcescule... Lor le face atîta plăcere să vină să vază cum lucrăm...

Bălcescu îl priveşte drept, nervos:

— Cum? Să vază cum lucrăm?

— Desigur, să vie să ne vază cum lucrăm aci, frăţeşte, membrii guvernului, miniştri, secretari şi prieteni laolaltă... cu uşile deschise... Căci nu avem nimic de ascuns... Deschide cu intenţie uşa cu două canaturi de la balcon, miroase florile teatral şi priveşte pe fereastră... Cu vara asta dumnezeiască!...

Bălcescu ar vrea să răspundă aspru, dar se reţine scurt, fiindcă în această clipă a intrat Magheru, care, dealtfel, era foarte aşteptat; şi toţi se răsucesc pe scaune ca să-l aibă în faţă.

— Ei, ce veşti ne aduce stimatul nostru coleg de la adunarea proprietarilor? Ce-au spus cînd au auzit lămuririle guvernului?

Cel care l-a întrebat e tot Eliade, întors pe trei sferturi de la fereastră.

Spătos, înalt şi foarte mlădios, dealtfel, Magheru se gîndeşte în clipa dintîi să-şi formuleze impresia într-o înjurătură oltenească neaoşă, la adresa proprietarilor, dar fiindcă socoate că, oricum, se află într-o şedinţă oficială, se sileşte să uite că a fost pus de colegii săi într-o situaţie neroadă şi se mulţumeşte să le spună, aşezîndu-se pe scaunul liber de la dreapta mitropolitului:

— Presupuneţi că nu m-aţi trimis... şi discutaţi mai departe alte cestiuni.

— N-au fost mulţumiţi de lămuririle noastre? întrebă mirat Eliade.

Magheru, întărîtat de naivitatea teatrală a poetului, se mulţumeşte să-şi încreţească uşor fruntea într-o privire şi un surîs glumeţ, dînd un răspuns care pare confuz pentru cei de faţă:

— Mai rău...

— Adică?

— Vă rog să nu mai stăruiţi, că nu poci să vă reproduc aci părerile proprietarilor despre membrii guvernului, fiindcă dacă aţi lua oficial cunoştinţă despre ele, ar trebui să-i provocaţi în duel de la om la om fiecare dintre dumneavoastră sau să găsiţi mijloacele să-i treziţi, arătîndu-le că sunteţi conducătorii ţării. Ceea ce se pare însă că nu vreţi cu tot dinadinsul... Aşa că vă rog să vă continuaţi, uitînd, dezbaterile.

În această clipă se aud paşi sonori pe sală şi apare mai întîi Odobescu, care intră marţial, jucîndu-şi coada de cal a coifului. Se opreşte milităros în apropierea mesei şi rosteşte solemn:

—Fraţilor şi onoraţi colegi... ofiţerii Regimentului III, care se găsesc azi în garnizoană, doresc să vă prezinte şi ei la rîndul lor salutul şi felicitările lor... Vă cer îngăduinţa să-i primiţi chiar acum.

5 Bălcescu face un gest de om scos din sărite.

Cei mai mulţi ştiu că încă de aseară Odobescu rugase pe toţi membrii guvernului să fie prezenţi azi la prînz, fiindcă vrea să vie cu ofiţerimea să-i „complimenteze" şi ea, astfel că hotărîrea nu poate fi schim-
10 bată.

— Dar... n-ar fi mai bine oare la sfîrşitul şedinţei? stăruieşte totuşi Bălcescu.

Eliade care s-a şi dus grăbit să-şi îmbrace mantia albă, e însă de altă părere:

15 — De bună seamă că vom primi numaidecît, fraţilor, pe sublimii ofiţeri ai bravei noastre armate...

Nicolae Golescu împreună cu ceilalţi s-au ridicat şi întăresc plini de gravitate:

— Da, negreşit că da.

20 Colonelul, marţial, iese în prag şi pofteşte ceremonios:

— Intraţi, domnilor...

Ofiţerii în mundire strînse pe corp, încărcaţi de ceaprazuri aurite, cu chipiile negre înalte, dar cu viziere
25 mici şi legate pe subt bărbi, intră pe rînd, se opresc milităreşte şi, cînd li se spune numele, salută scoţînd sabia:

— Colonelul Solomon... maiorul Lăcusteanu... maiorul Cerchez... apoi anunţă global: ofiţerii batalionului 3.

30 Aceştia scot şi ei săbiile toţi odată. Membrii guvernului se găsesc aşezaţi la masa cea mare de nuc lustruit, acoperită cu brocart roşu ca de obicei: în fund, în capul mesei, mitropolitul Neofit; în stînga lui: Rosetti, Hagi Curti, Arăpilă, Bălcescu şi Tell; în dreapta mitropoli-
35 tului: Magheru, Ştefan Golescu, Nicolae Golescu, apoi Eliade, care a rămas în faţă. După ce salută, Solomon trece cu sabia la umăr cam în spatele lui Eliade. Lăcusteanu în spatele lui Bălcescu, iar ceilalţi ofiţeri în spatele cîte unui ministru. Nimănui nu-i pare totuşi
40 ciudată această desfăşurare ceremonioasă. Îşi închipuie

fără îndoială, că așa sunt pompele ofițerești. Cînd îi vine rîndul lui Odobescu, acesta ia în mod nespus de firesc un pistol, pe care-l scosese din tocul lui, de la centura locotenentului Boboc și întinzîndu-l spre cei
5 din față, strigă răspicat:

— În numele proprietarilor, vă arestuiesc... Apoi numaidecît, brutal, cu o voce aspră, cu un ton de vulgaritate cazonă: La perete cu ei... La perete cu ei...

Miniștrii au rămas mai toți uluiți. S-a făcut un gol în
10 fața lor și ei privesc încremeniți săbiile îndreptate spre ei. Tell singur a vrut să scoată sabia, dar Odobescu i-a prins mîna cu stînga lui și i-a pus revolverul în tîmplă.

Arăpilă, după cîteva clipe de uluire, izbucnește sarcastic:

15 — În numele proprietarilor? Hohotește, arătîndu-și într-un rînjet dinții albi în fața neagră. Hai, mai spune o dată...

Nicolae Golescu își dă seama că, asemeni mitropolitului, el nu e păzit și, cum se găsește în dreptul ușii, țîș-
20 nește afară. Din cîțiva pași este pe scara unde începe să coboare liniștit, cu sînge rece, ca să nu dea de bănuit. Cînd ajunge pe peron strigă caleașca care-l aștepta în curte. Nu-l urmărește nimeni, fiindcă în sală cei arestați s-au dezmeticit și încep să apostrofeze pe cei
25 care-i brutalizează, provocînd un început de învălmășeală.

Magheru simte o sudoare rece de-a lungul tîmplelor. Luat așa prin surprindere nu mai e în stare să facă nici un gest. Asta e firea lui. S-a înmuiat ca o cîrpă. E fu-
30 rios pe el însuși, că e atît de neprevăzător. În două ceasuri a căzut în două capcane. Lasă, cu privirea aiurea, pe locotenentul Cernat să-i ia sabia. Nu face niciodată încercări fără rost, fapte care n-au defel sorți de izbîndă.

35 În timp ce ofițerii împing pe cei arestați spre fund, spre o cameră vecină, Lăcusteanu l-a oprit în loc pe Bălcescu și urlă la el, sfîrîind de mînie cu ochii în fierbere, cu mustața zbîrlită ca o lăcustă neagră:

— Ți-am spus, bestie, că o să ne mai întîlnim.

Bălcescu, care trecea spre fund cu brațele încrucișate, se întoarse liniștit spre el:

— Și o să ne mai întîlnim încă.

Odobescu dă o poruncă scurtă către un ofițer care-l păzea pe Rosetti:

— Cernat, condu pe domnul Rosetti la un loc cu ceilalți, apoi caută numaidecît sigiliul de stat. Vezi la secretarul Voinescu II[1].

Rosetti, pe al cărui umăr pusese mîna energic ofițerul, se întoarce totuși cu barba în vînt:

— Istoria ne e martoră... Rușine... Rușine...

Solomon îl întrerupe brutal, soldățește:

— Ține-ți gura...

Eliade nu pricepe nimic și invocă angelic:

— În numele atotputernicului, care știe ce e în conștiința noastră...

Dar în această clipă Lăcusteanu, care lăsase pe Bălcescu, se întoarce brusc și vine la Eliade cu un turbat, îl ia de guler, îl zguduie:

— Taci, tîlharule, că te omor și te învăț eu să mai dai Proclamații. Scoate una din buzunar și i-o arată: Uite-o!... Uite-o!... Ai intenția a ne aduce la mizerie, amenințînd proprietarii a rămîne muritori de foame, arendașii nemaiplătind arenda...

Odobescu, care căutase tot timpul prin hîrtiile de pe masă și nu găsise, îi dă ordin:

— Dă-l Cornescului pe tîlharul ăsta și lasă că-i judecăm pe toți pe urmă. Du-te repede la „Momolo“ să vii cu proprietarii aici să formăm guvernul. Vezi să treci mai întîi pe la Lenș. Ia caleașca mea. Nu întîrzia deloc.

Cornescu îl împinge din umeri, cu asprime, pe Eliade, spre odaia de la uliță, în care răspunde sala unde au fost închiși cei arestați.

N-au trecut decît cîteva minute. Magheru, care începuse numaidecît să gîndească iar și căuta o ieșire din această idioată înfundătură, judecă liniștit situația. Apoi, pe neașteptate, smulge sabia lui Cornescu, care

[1] În ediția 1955, greșeală de tipar: „Voinescu I“ (n. ed.).

trecea neprevăzător pe lîngă el și strigă, năpustindu-se spre ofițerul care era în dreptul ușii și pe care-l luă aproape în brațe, zvîrlindu-l în lături:

— Ticăloșilor, trădătorilor!

Odobescu a pus mîna pe pistol, dar nu poate trage, căci Magheru se apără cu cel pe care l-a înșfăcat.

Iese de-a-ndaratelea, luptînd cu doi ofițeri care au sărit asupra lui, dar sunt vădit uluiți de atîta îndrăzneală. Pe sală mai e atacat și de alții, dar înaintează lipit de perete. Se cunoaște că are obicinuința de a lupta de la un pas și are încredere în sabia lui. Vede că nu mai poate ieși din palat și se îndreaptă spre cei doi panduri ai lui, care-s de pază ca de obicei la odaia de locuit, căci el și cu Tell, fiind fără casă în București, locuiesc la palat. Aceștia au văzut, au înțeles și au deschis la timp o ușă, apoi sar în ajutorul căpitanului general. Intră toți trei cu spatele luptînd și se închid acolo. Solomon sare prea tîrziu, aleargă pe sală cu sabia scoasă și urlă speriat către ofițeri, care vin cu săbiile mofluze după el:

— Ce-ați făcut? V-a scăpat Magheru... Boboc, întărește garda... Tunurile în bătaie...

Polcovnicul, turbat de mînie, va încerca, o jumătate de ceas, împreună cu ofițerii lui, să intre, fără să poată, peste cei trei baricadați și înarmați cu puști și pistoale, din care această locuință a lui Magheru avea destule. Pînă la urmă renunță, șuieră dintr-un țignal, face un semn și vine o grupă de soldați, dintre care patru se așează sentinele la ușă. Jos, alți soldați formează un cordon care barează calea mulțimii, din ce în ce mai numeroasă, altfel liniștită, numai foarte curioasă.

Toate măsurile, și astea neroade, luate de Solomon acum nu pot repara prostiile făcute de conspiratori cînd au plănuit atacul. Odobescu, convins însă că totul s-a terminat, se proptește solid pe picioare în fața mitropolitului:

— Binecuvîntează, preasfinte... scăparăm țara de criminali...

În clipa aceea Rosetti apare iar în pragul camerei unde au fost îngrămădiți cei arestați, fără să se închidă ușa, cu barba în vînt, cu părul vîlvoi:

— Noi criminali? Noi care am făcut cea mai sublimă revoluție fără să vărsăm o picătură de sînge?

Colonelul, furios, ia și trîntește una din săbiile rămase pe masă.

— Criminali care vreți să călcați în picioare ceea ce are omul mai bun, proprietatea...

Mitropolitul nu e totuși liniștit, deși lui i se pare că cele întîmplate sunt destul de bine făcute:

— Ați dat de veste proprietarilor? Să nu ne pomenim iar cu desculții peste noi...

— Vin marii boieri numaidecît aci să alcătuim guvernul. Lăcusteanu va aduce aci pe proprietari, neîntîrziat. Să nu vă fie teamă de golani. Avem două compănii afară cu amoniție de război...

Mitropolitul se așează la masă, lipind neliniștit, fără să vrea, mîinile palmă de palmă, ca într-o rugăciune.

— Nu-s de ajuns... Cu puștile astea... știi, pînă se încarcă a doua oară... le zdrobesc tîlharii capetele cu ciomegele la soldați... Mai bine să scriem fără întîrziere consulatelor protectoare după ajutor grabnic.

— Asta o putem face negreșit, pînă constituim guvernul, e de părere și Odobescu.

Trece astfel aproape un ceas, și mitropolitul, mereu neliniștit, se gîndește că situația e destul de încurcată. Iar cînd vin vești de afară că lumea a început să se adune în fața palatului, motivele de neliniște au sporit... Un incident petrecut acum cîteva clipe aruncă pe mitropolit în apele spaimei. I se aduce anume la cunoștință că fiul vornicului Iordache Florescu, negriciosul frate al Luxiței Florescu, Costache, ca să nu fie arestat, căci era în serviciul Gvardiei Naționale la palat și văzînd că toate intrările sunt păzite, a sărit de la balconul dinspre Podu Mogoșoaiei jos, peste mulțime. Au alergat soldații cu baionetele să-l prindă, să-l aresteze, dar privitorii, înmărmuriți de curajul lui, l-au scos din mîinile lor.

Totuşi mulţimea rămîne abia călduţă şi Odobescu simte asta. Ca să-i facă puţin curaj mitropolitului, strigă tare către căpitanul Caragea:

— Ei, au să vază craii de jos că nu-i de glumit. Caragea, du pe Tell, între soldaţi pe jos, la arest la cazarmă, de unde nu-l mai scoate nici dracul. Auzi?... între soldaţi pe jos...

Tell e scos din odaia celorlalţi, înconjurat de o grupă de opt soldaţi, cu spăngile la puşti. E în capul gol şi fără sabie, galben ca de ceară, barba mică îi acoperă numai un sfert din obraji în jos şi mustaţa frumoasă îi e acum răvăşită. E ceva de moarte în înfăţişare. Cînd apare pe îngustul peron de la intrare, între soldaţii de pază, se opreşte clipind din ochi, de parcă nu vede bine. Dar cînd escorta coboară prima treaptă, Aristia, care izbutise să iasă şi se afla jos în grup, cu ai lui, cu Mihăileanu, Mavromati, Apoloni şi alţii, care încercaseră şi nu putuseră să intre în palat, strigă puternic, cu glasul lui din scenele de tragedie:

— Tell, înapoi...

Tot grupul lor începe să strige atunci:

— Tell, înapoi... Tell, înapoi...

Se auzi deodată mulţimea murmurînd, ba ţîşniră şi unele strigăte, legănîndu-se: ...„Tell, înapoi". Aceste strigăte, altfel singuratice, duraseră cam un sfert de ceas, dar căpitanul Caragea nu se sperie atît de cele auzite, cît de hotărîrea mută, pe care o ghici neclintită, în privirile celor mulţi. Înţelese că nu va putea trece şi dădu poruncă în şoaptă soldaţilor să se oprească, apoi puse mîna pe umărul lui Tell, ca să-i arate că trebuie să se întoarcă.

Cînd căpitanul Caragea veni şi îi raportă că nu se poate trece fiindcă norodul e în număr mare, Odobescu zguduit de furie ieşi în [1] balcon şi aruncă o privire sfidătoare celor de jos. Dar mulţimea rămase neclintită şi mută. El privi treptele palatului, apărate de cordonul de soldaţi care-l înconjoară, şi socoti că totuşi le e peste putinţă celor de jos să răzbată sus. Se întoarse către căpitanul Caragea care venise după el:

---

[1] În ediţia 1955, greşeală de tipar: „din" (n. ed.).

— Suntem, cum s-ar zice, asediați... Hei... Un foc de rînduri și limpezește totul.

Mitropolitul, îngrijorat, l-a urmărit tot timpul cu privirea, iscodindu-i cutele frunții și privirea... Acum
5 îl întreabă cu vocea moale:

— Atunci, ce facem?

Odobescu ar vrea să spună că e foarte simplu, că va porunci să tragă în mulțime, dar simte și el că nu e tocmai așa.

10 — Dacă am arăta că nu-i arestuit Guvernul vremelnicesc? îngînă din nou mitropolitul... Să le spunem că a fost numai o mică modificare.

Ideea lui Neofit nu i se pare prea rea lui Odobescu. La urma urmelor, dacă i s-ar face și lui loc în Guvernul
15 provizoriu, ca să nu rămîie numai un băgător de seamă, apoi cu ajutorul celor mai puțini nebuni, cum zice el, ar putea cu timpul să aducă toată apa la moara lui.

— Să încercăm, părinte, și cum zici dumneata.

Sunt aduși în sala cu pîlpîiri de brocart roșu, în lu-
20 mina amiezii, Tell și Eliade. Bălcescu, chemat, refuzase să vie, și la fel Arăpilă. Vine de asemenea Ion Cîmpineanu. Mitropolitul ia cuvîntul și începe un discurs împăciuitor, dar Tell, care văzuse poporul adunat în fața palatului, îl întrerupe în mod neașteptat:

25 — Nu poci să stau de vorbă nici o clipă cu dumneavoastră cît timp sunt în stare de arest.

Odobescu își mușcă buza și poruncește să i se aducă sabia și eșarfa.

Urmează o lungă discuție, mai mult un soi de tîrguială.
30 Pînă la urmă se ajunge la formula unui guvern cu mitropolitul, Odobescu și Cîmpineanu, care să lucreze împreună cu vechiul minister. În ultima clipă, cînd să iasă pe balcon, Tell se oprește din mers în mijlocul sălii și le spune:

35 — Credeți că veți potoli poporul proclamîndu-vă șefi ai guvernului? Vă înșelați... Uite, eu merg pe balcon.

— Se va potoli numaidecît, dacă dumneata ori Eliade anunțați noul guvern.

Tell se crispă și Eliade șovăi o clipă. Apoi ieșiră, ei doi mai întîi, urmați de Odobescu, și după el Ion Cîmpineanu.

Tell proclamă noul guvern, dar vorbele lui fură acoperite cu huiduieli nesfîrșite. Cîmpineanu se făcu la față alb ca varul, dimpotrivă, Odobescu parcă ar fi înghițit jeratic. Se întoarseră în sala cea mare în urletele furioase ale lui Odobescu:

— Am să-i împușc ca pe cîini... Ca pe cîini... S-au mai văzut multe ieșiri biruitoare și din cetăți mai asediate decît suntem noi în acest palat.

În timpul acesta, pe scările dinlăuntrul clădirii e o învălmășeală de nedescris, funcționarii prinși acolo amestecîndu-se cu ofițerii.

*

Fiind plecat înainte ca să se adune lumea în curtea cu borne legate cu lanțuri, Lăcusteanu a ajuns la timp la sala „Momolo“, ca să-i vestească pe proprietari să vie la palat. Dar spre surprinderea lui, oamenii încep să puie întrebări, să ceară lămuriri, ar vrea să știe ce gînduri are Odobescu, pe care ei îl știu în minister. Ei ar vrea, și el nu pricepe de ce, un fel de garanție. Lăcusteanu e soldat și nu-i place să i se puie întrebări, pe care el le bănuiește că ei le pun fiindcă le e frică să meargă la palat, și tot ca soldat el crede că fanfaronii ăștia nu sunt la urma urmelor de nici un folos cînd e vorba de reprimat o revoltă. Nu mai stăruie și pleacă furios înjurînd ca un soldățoi. A priceput că pentru formarea guvernului nu poate fi vorba decît de marii boieri.

Un ucenic ştirb, slăbuţ şi cu părul ici, colo căzut de bube dulci, intrase în goană în magazia cea lungă, ţipînd printre gropile cu saramură:

— Nea Licsandreee... nea Licsandreee, au arestuit gubernu... E un boier care strigă în curte. Au arestuit gubernu...

Licsandru Hergă ajuta ca de obicei la scoaterea pieilor vîscoase, grele de saramură, care şiroiau în mocirlele din magazie; treabă de bunăvoie, căci el ca meşter n-avea astfel de îndatorire, dar nu-l lăsa inima să privească atunci cînd vedea oamenii istoviţi trăgînd, lunecînd şi iar trăgînd din răsputeri ca să scoată din groapă pielea grea ca şi cînd ar atîrna tuci de ea, cîtă vreme el cu o mînă făcea treabă cît trei inşi. Pentru asemenea fapte, lucrătorii îl socoteau frate de-al lor, glumeau cu el în voie, mîndrindu-se cu el, pe cînd Fănică Teică, de curînd meşter la magazia doua, era mai al dracului, devenise cam boieros, ţinea la starea lui de meşter.

Licsandru auzi larmă şi în curte; lăsă pielea de bou să cadă la loc în dubă şi întrebă, mai mult necăjit că nu pricepe:

— Ce strigă şi ăla, bre oameni...? Ce dracu spune c-au făcut?

— Au arestuit gubernu... Aşa strigă un boier în mijlocul curţii.

Cu un glas, ca un muget de taur, meşterul strigă de zgudui magazia:
— Afară, mă, toţi!...
Boierul din curte era Ştefan Turnavitu, fratele lui
5 Scarlat, profesor şi el. Costache Florescu, după ce sărise de pe fereastra palatului, alergase gîfîind de-a dreptul la şcoală, la Axente Sever, dîndu-i de veste despre cele întîmplate la palat. Trimişi de profesorul ardelean, dascălii se răspîndiră în tot oraşul, ca să scoată lumea
10 pe uliţă.
— Săriţi, fraţilor, că au arestuit Guvernul vremelnicesc, striga mereu Ştefan Turnavitu în curtea tăbăcăriei.
— Damian... Damian... Mitrule... începu să urle
15 Licsandru. Hai, fugiţi la clopotu Mitropoliei... Hai repede.
De pe toate uşile magaziilor năvăleau oamenii în cămăşi şi izmene, ude şi zdrenţuite, plini de mîzgă, cu părul năclăit. În curînd fură adunaţi cei mai mulţi
20 dintre ei.
— Mitrule... Mitrule, ai luat cheia dă la magazia cu puştile? Teică... Unde-i Teică?
Mitru şi Damian se spălau, împroşcîndu-se pe faţă la puţ, înainte de a-şi pune pe ei cămăşile şi izmenele
25 mai curate, cu care umblau pe uliţe şi înainte de a-şi fi încălţat imineii. Cel întrebat spuse că a lăsat cheia lui Eftimie. Teică apăru şi el, destul de mirat.
— Fănică, aleargă şi în celelalte tăbăcării, adu-i pă toţi aci. În timp ce se spăla şi el la jgheabul puţului,
30 urla mereu, nu se oprea o clipă... La topoare, fraţilor... Ai care n-aveţi puşti, luaţi cuţitoaiele dă curăţit pieile.
Atunci se ivi din prăvălie Pană Dobrovici, ca de obicei în cămaşă înflorată cu arnici, cu nădragi de mohair şi în papuci. Începu să strige la el:
35 — Ce, aţi înnebunit? Cum lăsaţi lucrul ziua în nămiaza mare? Licsandre, ce-i asta?
— Au arestuit guvernu, jupîne, n-ai auzit? îi strigă destul de acru Licsandru, stropindu-şi faţa cu apă din căucul celor două palme, mare la el ca o căldare.
40 Ei, drăcia dracului, n-auzi că au arestuit guvernu?

— Ei și ce dacă l-au arestuit? Ce-i treaba voastră? Vedeți-vă de lucru.

Pe cînd taică-său, State Dobrovici, era un partizan hotărît al revoluției, deși mărginit în granițele intereselor tagmei lui, Pană Dobrovici, care datorită averii părintești se înhăitase cu o seamă de feciori petrecăreți ai boierilor din protipendată, era dușmanul revoluției și tresărise de bucurie cînd auzise că guvernul a fost arestat.

De la magazia cu materiale din fundul curții veneau acum oameni cu puști, iar pe de alte praguri alergau alții cu topoare și cuțitoaie.

Un lucrător înalt, cu mărul lui Adam colțos și cu mustață neagră tușinată, se scărpină în cap și, privindu-și cămașa și izmenele negre de sărătură și noroi, întrebă nedumerit pe meșter:

— Nea Licsandre, cum o să mergem așa? Cu zdrențele astea pă noi? Să mergem întîi acasă să luăm alte albituri pă noi.

— Mă Trișcă , mă... trebuie să doborîm mai întîi pă tîlharii ăia care au arestuit guvernu.

— Păi cum naiba? Așa cum ne aflăm?... Io ziceam...

— Nu e timp dă așteptat, mă... Io zic așa: care aveți hanțe aci la fabrică, schimbați-vă, care nu, mergeți și așa.

— Mergem, nea Licsandre, mergem! strigă un bătrîior, smolit rău la față, de-i semăna și ea cu zdrențele de pe el, cu ochii numai crețuri, altfel vînos încă; rîdea, trecîndu-și degetele prin barba rară și sură; Mergem așa... și-i doborîm cu putoarea dă argăseală.

Licsandru rîse și el de năstrușnicul gînd al tabacului. Peste vreun sfert de ceas veni și Axente Sever. Fu bucuros că-i vede adunați, gata să alerge la palat, dar fu de părere că nici de atîta grabă nu e nevoie, ci să lase oamenii să se spele și să se mai schimbe. Măsură cu privirea un tabac mai zdrențuros și-i spuse lui Licsandru:

— Dă-mi mie cinci oameni de-ai dumitale, frate, nădăjduiesc să vă aducem noi ceva cămăși și opinci.

Se duse cu oamenii prin Dobroteasa și pe la bariera Vitanului unde știa niște prăvălii cu tot soiul de marfă de îmbrăcăminte și încălțăminte: opincării, pînzării, abagerii cu zăbune. Mai toți micii negustori de pe aci erau trup și suflet pentru revoluție, și aflînd ce s-a întîmplat, după ce se sfătui toată bariera cîteva clipe, dădură sumedenie de cămăși, izmene și opinci, care sosiră la timp la tăbăcărie.

Axente Sever n-a venit cu ele, ci se dusese la altă fabrică, dar trimisese vorbă lui Licsandru să aștepte liniștit cuvînt de la el, că nu e nevoie să se pripească.

*

Erau toți grămădiți în curtea cît un bărăgan, cînd se ivi pe poartă Gligore Hergă de la Piatra, aproape alergînd, suflînd cam greu, căci era prea mare ca să țină atîta goană. Sosise în ajun în București, la frate-său, că tot așteptase zadarnic să treacă pe la ei revoluția de la Islaz. Nu-l mai răbdase inima și venise s-o vadă cu ochii lui pe cea din București.

Cînd îl văzu de departe pe frate-său, care era cu capul și cu umerii peste mulțime, îi strigă din fugă:

— Se ridică norodu, Licsandre. Se ridică norodu... Voi ce faceți?

— Bine că veniși, neică, taman vream să trimit pe cineva să te cheme. O să avem dă furcă azi.

Oamenii se uitau cu un fel de mirare înspăimîntată la acest al doilea uriaș care venea în mijlocul lor, al treilea cînd se gîndeau la familia lui Licsandru, la Licsandra pe care o știau mai, mai cît cei doi frați de voinică.

*

De la sala „Momolo“, Lăcusteanu a plecat — înjurînd în gura mare pe proprietarii în care-și pusese speranțele lui toate de boier de rangul doi — întins spre locul unde știe că sunt adunați marele ban Alecu Filipescu-Vulpe, logofătul Cantacuzino și ceilalți, adică la bătrînul Lenș, în frumoasa lui casă de pe Podu Mogoșoaiei, din mahalaua Manea Brutaru.

Se urcă într-o birjă și, ocolind pe din jos de temeliile pe care se înalță zi de zi teatrul, pe după biserica Kretzulescu, ieși pe ulița Luterană în sus, pînă pe Podu Mogoșoaiei. Cînd birja a intrat în curte la Lenș,
5 sări înainte ca ea să se oprească, împinse zgomotos ușile și strigă:

— Colonelul Odobescu vă poftește la palat să alcătuiți guvernul.

Vulpe, care a uitat de surpătură, se scoală grăbit.

10 — Acuși, acuși... Și se întoarce către Cantacuzino: Hai repede, că ne-o ia Furtună înainte... E mort după căimăcămie.

Cantacuzino își potrivește tulburat redingota, destul de îngustă, gulerul cam țeapăn.

15 — Mi se pare că, din păcate, la căimăcămie se gîndește și Odobescu.

În micul ceardac, pînă trag caleștile lor la scară, marele logofăt îl întreabă scurt pe tînărul Lenș:

— Ai Proclamația către țară? Arzul către sultan
20 îl ai?

Lenș scoate surîzînd Proclamația și scrisoarea plină de ploconeli către sultan:

— Uită-le! Le-am scris așa cum mi-ați spus aseară.

Dar cînd să iasă pe Podu Mogoșoaiei, înghesuiala
25 e atît de mare, birjele și caretele merg în așa neorînduială, încît cele trei calești ale lor se încurcă. Lenș pune mîna în ceafa vizitiului:

— Dobitocule, fă-ți loc! Fă-ți loc, că te împușc!

Abia ajung pînă la Cișmeaua Roșie, dar mai departe
30 spre biserica Albă nu pot trece. Ocolesc la dreapta, spre biserica Luterană. Cînd ajung aci, iar le încurcă drumul carele care vin de la piață, din jurul bisericii Kretzulescu, căci azi e sîmbătă, zi de tîrg. Trebuie să aștepte să treacă trei brașovence încărcate cu zar-
35 zavat rămas nevîndut, care le taie greoi calea. Cu o săptămînă înainte, un țărănoi care ar fi încurcat cu carul lui drumul unei calești boierești ar fi fost plesnit de vizitiul acesteia cu biciul, să-i sîngereze fața...

Dar acum e greu, e revoluție. Pierd aici aproape un ceas, că în fața palatului e mare îmbulzeală de curioși, deocamdată.

În clipa asta începe să sune puternic, într-o dungă, clopotul cel mare al Mitropoliei. Boierii se sperie și stăruie mereu, izbutind s-o ia la stînga. Dar nu pot ajunge mai departe de poarta casei baș-boierului Iordache Filipescu. Drumul spre Podu Mogoșoaiei este iar închis acum de mulțimea care înconjoară din toate părțile palatul. Alături, pe Podu Mogoșoaiei e casa cea mare a lui Cantacuzino. Se îndreaptă pe jos într-acolo, măcar să se pună la adăpost.

Între timp, poporul bucureștean începuse să se miște de-a binelea.

*

Acasă la Ana Ipătescu, cu care unii cred că are legătură de rudenie, Nicu Golescu sosise în goana cailor, căci ca de obicei caleașca lui îl aștepta în curtea palatului. Ocolise pe Batiște spre mahalaua Caimatei, sărise din trăsură și intrase în fugă în curtea cu boltă de viță, la marchiza din mijloc, unde locuia Nicolae Ipătescu.

— Ana... totul e pierdut... Guvernul a fost arestuit de Odobescu și Solomon... Am crezut în prima clipă că putem face ceva... Dar e de prisos... Orașul nu se mișcă! Dar, înfrigurat, aci el se înșelă. Orașul se mișca, dar se mișca încet, e drept.

Femeia cu ochii mari, obosiți de obicei, care este în stare să se aprindă într-o clipă, ca aburii explozivi, își mușcă buza de jos și îi pune liniștită mîna pe braț. Ar vrea să-l vadă mai întîi liniștit pe omul acesta care suflă greu și are privirea rătăcită.

— Totul poate fi recîștigat. Liniștește-te puțin, apoi fugi repede la Axente Sever.

— Mi-e teamă că e prea tîrziu, Ana... Trebuie să mergem la consulat.

Tocmai în clipa aceea se aude vuietul adînc, imens, metalic, al clopotului cel mare.

— Ascultă, asta e chiar echipa lui, nu poate fi altfel. Axente Sever a și aflat de bună seamă.

Dar Nicolae Golescu încă nu poate asculta liniştit. Şi-a desfăcut legătura de la gît, ca să răsufle în voie:

— Ana, ce va fi? Ce ne facem?

În ochii mari ai tinerei femei pîlpîie o flacără, iar 5 părul ei castaniu, greu, are în el reflexe de jeratic.

— Îl arestuim pe Odobescu, îl zvîrlim în temniță și pe Solomon. Asta vom face.

Nicolae Golescu ascultă și nu pricepe. Astea i se par lucruri de neajuns, ca în vis.

10 — Dar acum? Ce facem în clipa asta, Ana?

— Mergem la palat...

O crede nebună, dar vede că pune pe umeri un bariz de mătase spumoasă, neagră. Are în ea ceva dintr-o dalie mare, grea, fumurie.

15 — Ai caleașca jos?

Golescu ridică din umeri și dă din cap afirmativ, într-un gest contradictoriu, căci nu mai e stăpîn pe el însuși.

Cînd ajung la poarta cu uluci de stinghii, ea smulge 20 steagul tricolor, care de o săptămînă străjuia acolo, biruitor.

— Caută-ți o birjă, lasă-mi mie caleașca, și mergi repede la Axente Sever, trebuie să te vezi cu el neîntîrziat... Află ce măsuri au luat... Trebuie să vie cu 25 tabacii cît mai curînd.

El a oprit nedumerit o birjă, dar înainte de a se urca, aude vocea pătrunzătoare a tinerei femei, care fîlfîie în caleașcă steagul către un grup de trecători.

— La palat... La palat...

30 Ei întorc capul după ea și o văd pînă departe, în picioare în caleașcă, ținînd steagul cu brațul întins. Alți și alți trecători o privesc uimiți, nu au înțeles limpede despre ce e vorba, dar cînd aud iar clopotul cel mare, pricep că se petrec lucruri neobicinuite.

35 ★

În Dealu Mitropoliei, trecînd prin dosul palatului lui Bibescu, Damian, Mitru Tabacu și cu alți cinci fîrtați de-ai lor intraseră încă de acum o jumătate de oră în îngrăditura cu zăbrele a clopotului cel mare, ca să-l

tragă. Un călugăr cu potcap pămîntiu, cu vițioane de păr păios peste urechi, strigase la ei furios, cu brațele spre cer:

— Nu să poate să trageți clopotu fără voie dă la cănțălarie.

Mitru nu e om să se împiedice de un călugăr cu vițioanele ieșite din potcapul tras peste urechi.

— La o parte, părinte... că au arestuit boierii guvernu!

— Da' ce, dumneavoastră nu înțelegeți că nu e voie?

Și călugărul furios dăduse să ia din mîna lui Damian frînghia cea groasă.

Acesta îi pusese mîna cealaltă în piept:

— La o parte, părinte, la o parte, că dacă nu, zbori și dumneata la vale după potcap! Căci, de smucitură, potcapul îi căzuse și se rostogolise la vale.

Și clopotul vuia mereu, rar, gros, imens, adînc, umplînd cu ființa lui văzduhul. Fu un fior prelung și greu care cutremură orașul de la un capăt la altul.

*

Atunci se ivi din vale, dinspre biserica Sfîntu Nicolae din Țigănie, o ceată de țigani în frunte cu Filaret Mustea, care fusese alaltăieri slobozit din temniță printr-o poruncă neîntîrziată a lui Bolliac. Trecură porțile mici de lemn lîngă schelăria de bîrne a clopotului și începură să se roage de Mitru, care smucea răsucindu-se de una din frînghii:

— Lăsați-mă și pă mine, oameni buni, să trag clopotu ăsta ca să-l auză și robii care au fost... Să-l auză și țiganii mei.

— Lasă, neiculiță, că-l aud ei și cum îl tragem noi, îi spuse Mitru rîzînd.

— Nu, nu, îl aude altfel cînd oi trage și io dă frînghie. Că io am fost la ognă, să-l auză, să vie să lupte pentru ca să nu mai fim iar robi. Să să umple inima dă mînie în ei...

Pretutindeni lumea iese la porți și treptat ulițele și podurile sunt înțesate de trecători, care vor să știe ce s-a întîmplat.

*

★

Axente Sever aflase despre arestarea guvernului de la tînărul Costache Florescu, cel care sărise de pe balconul palatului și de acolo venise întins la el, la
5 școală. El vestise prin Ștefan Turnavitu pe Licsandru Hergă să-și adune oamenii și să-și trimită echipa la clopotul Mitropoliei, apoi se dusese el însuși să vadă în ce chip au mers lucrurile cu tabacii. Întors acasă, îi găsi pe Dorcea, Scarlat Turnavitu și pe Deivos. Pe
10 cel dintîi îl trimise să ridice calfele de măcelărie. Cînd sosi Nicolae Golescu, dascălul greoi era plecat de aproape un sfert de ceas. Se liniști văzînd zorul celor de aici și lăsă lui Deivos și Scarlat birja lui, ca Turnavitu să ajungă mai repede, în goană, la Obor, la Tudor Făr-
15 șerotu, și să-i îndemne să vie negreșit cu negustorimea de la bariera Tîrgului din Afară.

Birja lor se întîlni în drum cu trăsura în care Ana Ipătescu, în picioare, cu steagul în mînă, cu fața aprinsă, străbătea străzile Bucureștilor strigînd mereu:

20 — Săriți, că au arestuit guvernul... La palat... La palat...

Cele două trăsuri se opriră o clipă una lîngă alta și Deivos îi putu spune că Nicolae Golescu a ajuns la Axente Sever, că Dorcea a plecat să ridice calfele de
25 măcelari din Scaune. Apoi trăsurile porniră mai departe, fiecare pe altă uliță.

★

Acum trăsura Anei Ipătescu aleargă pe Podu Calicilor în sus. Unde vede pîlcuri mai mari de oameni
30 ieșiți în uliță, ea se întoarce și îi îndeamnă strigînd:

— La palat... La palat...

Apar și unele fețe boierești pe la ferestre și în sacnacsii, apar negustori și vînzători în pragul prăvăliilor, pe care le închid apoi numaidecît.

35 — La palat... Reacționarii au arestuit Guvernul provizoriu. Glasul i-a obosit și i s-a uscat cerul gurii.

E miezul zilei și cerul dogorește. Lumea scoasă pe la poartă de clopotul Mitropoliei și de zvonurile de la

vecin la vecin parcă o așteaptă. Un mămular o petrece cu ochii și se întoarce către vecinul lui:

— Vezi, Trișcă? D-aia sună clopotu Mitropoliei... Hai și noi...

5 ★

Cînd a ajuns în Obor, Deivos a găsit ca la cinci sute de oameni adunați pe maidanul din fața prăvăliei Fărșerotului. De cum auziseră clopotul Mitropoliei, căruia îi răspundea mereu cele de la Sfîntu Ioan Moși, 10 puseseră obloane la prăvălii și se adunaseră în fața prăvăliei căldărarului. Numai că el, încăpățînat și morocănos, nu vrea să se miște, și pace. Că el nu merge să dea ochi iar cu huiduma de Ulumeanu și cu acsizarii lui. Deivos l-a lămurit însă numaidecît că acum e lată 15 rău, că a fost „arestuit" tot guvernul, că Axente Sever îi trimite vorbă să vie negreșit cu ai lui la palat. Și așa s-a pus în mișcare negustorimea oboreană. Au plecat cam cinci sute de inși. Au luat în lung Podu Tîrgului din Afară, căci au ocolit pe la Sfîntu Gheorghe, 20 alt drum de-a dreptul spre palat nemaifiind, și nu puteau încurca oamenii pe ulițe întortocheate, înfundate. Mergea încruntat moșneagul în frunte. Alături de el pășea cu fața conabie ginerele lui, Tase chiristigiul, fîlfîind steagul tricolor. Prin dreptul bisericii Sfinților 25 se făcuseră poate două mii de oameni. Au luat-o pe ulița Lipscanilor și de acolo pe Podu Mogoșoaiei, strigînd mereu: „Moarte vînzătorilor", „La palaaat..."

★

Printre Scaunele de măcelărie din Piața Mare, 30 trecînd în goană podișca de peste Bucureștioara, gonește o caleașcă împrăștiind mulțimea de cumpărători. În picioare, sprijinită de steagul tricolor, Ana Ipătescu strigă cu o voce caldă, pătrunzătoare:

— La palat, fraților... cu topoarele... cu cuțitele... că 35 reacționarii au arestuit guvernu.

Măcelarii se opresc, se întorc spre ea. Un flăcău cu ochii albaștri și mustața bățoasă, ca paiul, nu pricepe. Strigă după ea:

— Cum l-au arestuit? Cine?

Dar caleașca și-a făcut iar loc și Ana Ipătescu nu are timp să dea lămuriri. Strigă numai în treacăt:

— La palat, la palat, cu topoarele...

Zane și Bolintineanu, care veneau dinspre cafeneaua turcească de lîngă Dîmbovița, s-au agățat de scările caleștii, în dreapta și în stînga ei.

Ana Ipătescu a trecut pe podul de piatră spre Domnița Bălașa, apoi a ocolit pe lîngă biserica Antim, tot în goana trăsurii, tot cu steagul înălțat, chemînd poporul la luptă. A răgușit. Îi e gura parcă arsă. Trece Dîmbovița pe podul Cilibiului, la Mihai-Vodă. A luat de la una dintre femeile, care, chircite jos, vînd vișine lîngă parmalîcul podului de lemn, o cană de vișine. Le gustă, carnea e acrișoară și dulce; gustă și cei doi prieteni, Bolintineanu și Zane, în timp ce vizitiul așteaptă să-și facă loc printre calești și căruțe. Freamătă de nerăbdare. La capătul podului sunt fel de fel de vînzători. Cîțiva îmbrăcați cu nădragi de șiac și cu pieptare tot de șiac. Îi cunoaște: sunt din Ciorogîrla, fac și negustorie. Au căruțele de felul boaltelor, cu dricul înalt și deasupra pusă încă un fel de colivie de lemn cît toată căruța. Aduc la piață păsări de vînzare.

— Unde sunt ai voștri? Lăsați marfa în paza unuia, a femeilor, și veniți la palat... Au arestuit ciocoii guvernul! le strigă Bolintineanu care îi cunoaște, căci sunt de pe la el de-acasă.

Oamenii au înțeles. A rămas să păzească cele cinci boalte cu dricul înalt, cu boii dejugați, un bărbat pletos, cu o căciuliță ca o jumătate de potcap și cîteva femei.

S-a făcut loc și trăsura urcă acum rîpa către mînăstirea Sfîntu Ioan de lîngă casa cea mare a „banului bătrîn“. E sîmbătă și prăvăliile de la uliță, ale mînăstirii, sunt pline de mușterii. Niște flăcăi, cu cămășile lungi, de pînză cu rîuri de arnici, lăsate peste izmenele lungi ca niște burlane, încinși cu bete cu mărgele peste cămăși, încearcă pălării mari cît roata plugului, la o prăvălie. Cînd s-a oprit trăsura și femeia frumoasă a început să cheme lumea, s-o îndemne, au alergat cei dintîi.

— Haideți cu toții la palat... Ticăloșii de reacționari au arestuit guvernul...
— Hei, d-aia sună așa clopotu Mitropoliei... se dumirește negustorul.
5 Într-o clipă s-au adunat în jurul trăsurii alții și alții. Vînzătorii au ridicat marfa de pe șatre, au închis în grabă obloanele prăvăliilor și se duc și ei după trăsura cu steag.
— Jupîne, noi am plecat.
10 Iată, sunt acum cîteva sute de oameni în jurul femeii tinere care ține steagul întins. Părul i s-a desprins, fața, înflorită de arșiță și mînie, îi dă o frumusețe nepămîntească.
De aci, caleașca nu mai poate merge decît la pas.
15 Dinspre viraneaua cea mare, unde a fost Hanul lui Constantin, vin zeci și sute de oameni. Dealtfel, de pe toate ulițele unde a picat în goană chemarea ei se adună oamenii spre palat ca sîngele spre inimă, umplînd Podu Mogoșoaiei.
20 Cei treizeci de pași pînă la mînăstirea Zlătari îi face trăsura greu, chiar mergînd la pas. Prăvăliile zarafilor din jurul ei sunt închise. Negustorii așteaptă cu zeci de steaguri în fața caselor cam dărăpănate, cu două caturi, care înconjoară biserica și sunt, ca și la mînăstirea de
25 peste drum, proprietatea ei. Pornesc toți, bărbați, femei, copii, după trăsura înecată parcă în mulțime și dusă de ea ca de o apă. Pornesc și iaurgiii, și vînzătorii de cireșe, și turcii cu bragă rece. Chipurile, unii gîndesc că se poate face vînzare bună cu asemenea
30 prilejuri. Nu, nu-ți fură marfa... Nu e timp s-o fure, că se vinde repede.
Mulțimea curge revărsată în sus pe Podu Mogoșoaiei. Rămîn încet în urmă, pe stînga, casa Darvari, galbenă ca șofranul, după ea — înapoia prăvăliilor mici de la
35 uliță și despărțită de ele prin borne cu lanțuri, în fund — casa baronului Meitani, bancherul cămătar; pe dreapta, lasă casele Filipeștilor, biserica Doamnei casa din colț a lui Greceanu, și peste drum de ea casele Corbenilor. Au ajuns la biserica Sărindari. E mare,

veche și cam dărăpănată. Peste drum de ea sunt casele lui Slătineanu, cu cofetăria, prăvăliile și sala de bal. De la ferestrele de sus ale casei mari, de care se apropie, casa lui Mihalache Ghica, unde au locuit vreo trei domnitori, privește lumea ciucure, în jurul nepoatei lui, Calliopi Ghica, „logovipera", sora lui Băl-Ceaurescu, gura rea a Bucureștilor, nelipsită din sacnacsiu, în asemenea împrejurări. De la casa Cocorăscu, de pe stînga, alte zeci de privitori. Nimeni nu mai poate rămîne locului, căci e tîrît de valurile mulțimii. Sunt acum mii și mii de oameni. Au trecut de casa joasă și mare cu grădină a Oteteleșeanului, arendașul ocnelor de sare. Au ajuns din urmă ceata nesfîrșită a oborenilor, care așteaptă să-și facă loc, dar pînă atunci au năvălit acum pe binaua Teatrului Național, care e în construcție.

— Ghiță, săi la cărămizi... că sînt bune... Și tu, mă, n-auzi, Cristache? Născătoarea ta... ia cărămizi!

Acum iau și alții, iau mai toți. Cel care-i îndeamnă pe ai lui e finul și nepotul căldărarului, cel cu cap de șobolan, brutarul Trică. Nici n-a avut timp să se scuture de făină. Ginerii și feciorii caută să-l apere pe Tudor să nu-l strivească mulțimea.

Cărămizile le-au luat degeaba. Dincolo de biserica Kretzulescu nu mai poate trece nimeni. Podu Mogoșoaiei e plin, plină e și curtea cea mare ca un maidan dintre Palatul Administrativ și Vornicie, casa galbenă ca dovleacul.

Pe capra trăsurii în care e Ana Ipătescu s-au suit totuși vreo doi oboreni, Tase chiristigiul cu steagul și, firește, Trică. Brutarul s-a așezat la spate cu două cărămizi la subsuoară ca două pîini. Ar mai vrea să se urce un flăcău cu o pată roșie ca o arsură într-un obraz frumos ca de fată, care învîrtește deasupra capului o bardă de teslar, de asemeni un tîrgoveț gras, mustăcios, bălan, cu surtuc de mohair, care flutură deasupra capului o cîrpă roșie, că n-a avut altceva. Ana Ipătescu fîlfîie mereu steagul tricolor și cei de pe capră urlă:

— Loc... loc... faceți loc... Vine steagu... Vine steagu...

Greu, dar li se face loc. Nu poate să treacă însă decît trăsura. Ceilalți, care urmau caleașca, spunînd că sunt cu ea, sute și sute, rămîn în urmă, între hotelul lui Broft și temeliile Teatrului Național. S-a ridicat dea-
5 supra mulțimii un baros și odată cu el cîțiva drugi de fier. E Mustea, cu ceata lui de țigani.

— Pentru numele preasfîntului, oameni buni, faceți-ne loc, că io am mai omorît un boier. Să scăpăm gubernu, că și el ne-a scăpat pă noi, țîganii, din robie... că robi
10 am fost.

Un sfert de ceas i-a trebuit Anei Ipătescu și celor cinci-șase inși, care-i deschid drumul, să ajungă în curtea mărginită cu borne și lanțuri, care e acum o mare de capete. E lume și în sus pînă la metocul Epis-
15 copiei. Casa lui Cantacuzino e toată înconjurată de mulțime, și boierii, care au venit să alcătuiască guvernul, privesc deocamdată de la ferestre, de la catul de sus.

★

20 Ana Ipătescu s-a dat jos acum și cu greu, cu steagul în mînă, și-a făcut loc, prin curte, ca să răzbească pînă în față. Peronul este ocupat de soldați cu armele la mînă, în jumătate poziție de tragere. În fața lor e un gol ca o jumătate de cerc.

25 Cei din față sunt oameni de tot felul, care privesc liniștiți ca la teatru. Printre ei este și Simion Firu, în costumul său arnăuțesc de paznic la Eforie, cu pistoalele puse în brîu. E tare nedumerit. El se știa cu revoluția dar acum, cînd îi vede pe ofițerii lui închiși
30 în palat, nu mai știe ce să facă. Șapte ani de militărie îl paralizează. Stă cu mîinile încrucișate pe piept. Lîngă el sunt tîrgoveți și femei, a fost împins pînă aci și un mămular cu mosoare de ață și panglicuțe. Iată că Ana Ipătescu urcă primele trepte. Ostașii își
35 îndreaptă armele spre ea. Mulțimea parcă se dezmeticește, dar e tot rece.

— Dați iureș, fraților, să eliberăm guvernul pe care l-au arestuit ticăloșii de reacționari.

Dar nu se mișcă nimeni. S-a întors iar spre mulțime, coborînd două trepte din cele pe care s-a urcat, și privirea ei caută departe.

— Cum puteți să priviți cu brațele încrucișate? Nu e nici o săptămînă de cînd subt Dealu Filaretului douăzeci de mii de oameni ați jurat să apărați Constituția cu viața voastră, și acum priviți liniștiți cum vi-o răpesc douăzeci de ticăloși? Se frînge de durere, ochii mari strălucesc de patimă și durere, e într-o mișcare continuă și necontenit privirea ei cuprinde totul, mulțimea care o urmărește uimită și mută. Coboară iar treptele. Vine lîngă cei din față: Cum puteți sta așa? Ah, eram mîndră că sunt romăncă... îi curgeau lacrimi pe obraji. Oamenii însă au parcă ochii înghețați. Ea tresare indignată: Și acum?

Se urcă iar pe trepte, voinică, sprintenă, mlădioasă. Își plimbă privirea cu dispreț peste ei toți, de la dreapta spre stînga.

— Și acum, pe cîmpul libertății voastre pasc iar rîmătorii. Ca laptele crud, vitejia voastră s-a și trezit de marți pînă sîmbătă...

*

Prin dreptul bisericii Caimatei trece o mare ceată de flăcăi cu fote de piele, cu cîte două cuțite mari în tecile lor duble, cusute chiar în fote. În mîini au satîre și topoare. Vin de pe malul Bucureștioarei, de la Scaunele de dincolo de piață. În fruntea lor merge cu pasul lui greoi, cu ceafa bălană, dascălul ardelean Constantin Dorcea.

Un tîrgoveț în papuci și cămașă înflorată cu arnici lămurește pe vecinii săi, toți gabroveni, cu șalvari găietanați ca și el:

— Sînt băieții din Scaune. Noi le vindem cuțitele și satîrele... Dă gură apoi nevesti-sii: Chivo, scoate-mi repede prăjina cu cîrlig de fier... Și strigă după cei din Scaune, care acum ocolesc pe subt duzii cei mari, de la colțul maidanului: Acuși, acuși, vin și io, fraților.

Lîngă cărămidăriile de la Caravasera, tabacii, care veneau de pe ulița Colței, cu Axente Sever în frunte,

s-au întîlnit cu flăcăii din Scaune. Să tot fie împreună șase-șapte sute. Pe de lături sunt cu topoare și puști Licsandru Hergă, Mitru și Damian, care au lăsat pe Fănică Teică la clopotul cel mare. Sunt parcă puțini,
5 dar Axente Sever socoate că ăștia sunt nădejdea revoluției.

— Dacă soldații trag? întrebă profesorul Dorcea, care gîfîie de căldură, gras cum e, potrivindu-și pasul cu al lui Axente... Ce facem?

10 Dar acesta se miră, cu fruntea lui înaltă, ascetică:

— Apoi, frate, ei au, după cîte știu eu, vreo patru-cinci sute de oameni, dară, omule, tot ce pot să tragă sunt cinci sute de focuri că, pricepi tu, nu mai pot să încarce a doua oară puștile lor, că n-o să le dăm timp.
15 Dacă omoară cinci sute dintre noi, ăilalți o să-i culce în tină și or să-i calce în picioare... că miile astea de oameni ce-or păzi?

★

S-au suit pe borne și stau ca niște cocostîrci într-un
20 picior Telegescu, Bolintineanu, căpitanul Teologu, Niță Magheru, cam la patruzeci-cincizeci de pași de intrarea palatului. Tocmai lîngă Vornicie, pe o grămadă de moloz, sunt Bolliac, arhimandritul Ioasaf Snagoveanu, popa Dumitru, State Dobrovici cu fiul
25 său Pană, profesorul Vasile Maiorescu, dornici măcar să privească, dacă nu pot răzbi mai în față!

În timp ce era cu spatele spre intrare, Ana Ipătescu vede că toată lumea privește deasupra ei spre o fereastră, unde se pare că s-a ivit cineva. Coboară și ea
30 treptele, ca să vadă mai bine. La fereastră sunt Eliade și Odobescu. Colonelul, care se vede că dorește mai întîi să împace poporul, înainte de orice propunere, se apleacă pe fereastră și strigă lui Solomon, care era între soldații lui pe peronul palatului:
35 — Solomon, la stînga!

— Și eu? întrebă polcovnicul nedumerit.

— Și dumneata.

Mai mult nu se poate auzi, căci mulțimea a început să huiduiască din nou. Se aude doar un strigăt pe

deasupra huiduielilor, venit tocmai dinspre Vornicie, așa de crăpat, de parcă s-ar fi spart o tobă și toți au întors capetele spre el.

— Trădătorule... ne-ai vîndut iar. Te-ai dat cu golanii, cu desculții. Ptiu... ptiu... și scuipa parcă și cu mîna, apoi iar amenința cu pumnul strîns pe Odobescu.

Atîta îndrăzneală uimi lumea, care întoarse capul spre cel ce strigase. Era maiorul Lăcusteanu, care nu mai putea răzbi în palat.

Telegescu, cînd îl văzu lămurit, îl recunoscu și strigă:

— Puneți mîna pe ticălosul ăla, puneți mîna pe el... Și căuta să-și facă loc într-acolo. Dar ca bun cunoscător al locului, Lăcusteanu izbuti să ajungă îndată după grajduri și să iasă pe o mică poartă lîngă biserica Luterană. Telegescu nu se lăsă însă și-l ajunse împreună cu alții, între care și Ion Brătianu, care privea și el de lîngă Vornicie. Lăcusteanu, răzbind lîngă biserica Luterană, tocmai se urcase într-o birjă, care însă nu putea să-și facă loc. Mulțimea se ținea după el. Strîmb de furie, se apăra cu sabia scoasă. Un tînăr slab, cu urechile mari, încercă să i-o prindă, însă maiorul o smuci tăindu-i degetele. Telegescu îi trînti doi pumni în cap năucindu-l o clipă și putînd astfel să-i prindă sabia de gardă. Au mai sărit vreo cîțiva tineri, frații Florescu, Ion Bălăceanu și Ion Brătianu i-a prins cealaltă mînă; au pornit cu el spre Vornicia orașului, dar ocolind pe la Cișmeaua Roșie, în timp ce Telegescu s-a întors iar în curtea palatului.

În dreptul locuinței maiorului, pe Podu Mogoșoaiei, au sărit însă cu puștile întinse cei doi soldați care făceau de serviciu la el acasă, și l-au scăpat.

*

Întors în sala cea mare din nou, unde-l aștepta îngrijorat mitropolitul și ofițerii lui, colonelul Odobescu nu spuse o vorbă și începu să se plimbe cu pași care zguduiau podeaua. Crezuse că, odată puterea cucerită cu soldații, va avea lîngă el, ascultător cum fusese din timpuri uitate, și norodul. Strîngea dinții de i se ve-

deau mușchii puternici ai fălcilor cu două ghemotoace în obrajii mari, palizi, și i se strîmba mustața boantă. Se întreba frămîntat care va fi dezlegarea. Un fior rece îl pătrunse ca un mucegai umed. „Se lasă cu moarte“, își spuse de cîteva ori în gînd, repetîndu-și o vorbă din război. Știa că toată lumea îi pîndește privirea, că ofițerii așteaptă hotărîrea lui. Dar nu vedea nimic de făcut, decît o rezistență disperată. Își dădu seama că începe o luptă pe viață și pe moarte.

★

Afară lumea parcă obosise din nou. Trecuse de mult de nămiază și soarele dogorea puternic, străbătînd și mai supărător prin unii nori albicioși care treceau din cînd în cînd acoperindu-l. Soldații stau nemișcați la marginea peronului și în jurul palatului, cu armele parcă înțepenite în mîini.

Ana Ipătescu fierbe de mînie, văzînd mulțimea intimidată de privirile aspre ale soldaților, de mîinile lor încleștate pe arme.

— Fraților... Vremea trece... Gîndiți-vă că prinșii sunt sus... în mîna trădătorilor... Așteaptă sus frații noștri, membrii Guvernului provizoriu... Bălcescu, Alecu Golescu, Magheru... Apoi întreabă, arătînd cu un soi de strîmbătură de silă și mînie, puștile întinse: Ah, vă sperie acum puștile astea întoarse spre voi? Îi privește pe cei mulți cu o îndîrjită durere, cu un fel de deznădejde întoarsă și glasul ei înfioară: Dar nu au despoții atîtea puști ca să poată doborî pe toți cei însetați de libertate...

Mulțimea ascultă încremenită, căzută parcă în gol. Norodul e ca o mitralie încărcată, gata să explodeze. Îi lipsește parcă numai scînteia începătoare, izbitura care aprinde capsa.

Ana Ipătescu își lovește privirea de un bărbat tînăr, bine legat, care stă cu mîinile încrucișate la piept, deasupra unui brîu lat în care sunt înfipte două pistoale. E Simion al Firului, de la Zăvoiu Dihorului, în portul lui de arnăut de paznic la Eforie. A fost cu revoluția, a bătut, el, toba libertății la Vadu Rău, dar acum

e altceva. Şi-a tot spus că fraţii lui sunt de partea ceastălaltă, dar, hotărît, şapte ani de militărie i-au intrat în sînge şi cînd îi vede aci pe foştii lui ofiţeri, pe lîngă care, cînd trece pe uliţă, simte un fior, nu mai are voinţă. Sunt ofiţerii lui, nu se poate. Stă aşa băţos, cu nasul mare în vînt. Ana Ipătescu vine spre el şi-l întreabă brusc, prin surprindere, cu glasul obosit, uşor îngroşat:

— Dumneata ce eşti?

Simion nu pricepe şi răspunde fudul:

— Paznic dă noapte la Eforie...

Ea îl măsoară cu un rînjet amar, cu ochii ei frumoşi plini de scîntei:

— Te întrebam dacă eşti bărbat sau mămăligă...

Lumea rîde. Simion se întoarce întărîtat, să vadă cine rîde, dar în clipa asta ea îi smulge unul dintre pistoale.

Constată zăpăcit, ruşinat, cu necaz:

— Eee... Mi-ai luat pistolu?

Lumea iar rîde de necazul lui; el se întoarce din nou şi mai întărîtat. Trică brutarul se înalţă în vîrful picioarelor şi îi turteşte pe la spate, cu o palmă, fesul alb de arnăut. Lumea rîde şi mai tare. Ana Ipătescu i-a smuls, în această clipă, cînd el îi caută furios pe cei ce rîd, şi al doilea pistol, lăsîndu-l buimac în rîsetele mulţimii. Apoi îl întreabă, cu acelaşi dezgust amar:

— La ce-ţi foloseşte dacă nu le ţii în slujba poporului?

Cine e mai uimit însă e Trică brutarul, care descoperă în arnăutul ăsta fudul pe unterofiţirul Simion al Firului, cel care a nenorocit-o pe cumnata lui, Măria mică. Nu-l mai slăbeşte din ochi, hotărît să-l dea pe mîna oborenilor.

Ana Ipătescu ridică deasupra capului pistolul din dreapta, pe cînd pe celălalt îl ţine moale cu ţeava în jos.

— Fraţilor, daţi iureş să eliberăm guvernul... Moarte vînzătorilor!

Mulţimea, după voia bună de adineauri, s-a mai dezgheţat, se aud strigăte de îndemn:

— Jos cu tîlharii... Să mergem, fraţilor!

Se încurajează unii pe alţii, întărîtaţi:

— Să mergem.!... Moarte vînzătorilor!

În timpul acesta, ca un rîu umflat de ploi, care se revarsă într-o mare, tabacii şi flăcăii din Scaunele de pe malul gîrlei, înarmaţi cu puşti, pistoale, topoare, cuţite late, satîre, pătrunseră în mulţime, despicînd-o furtunos.

Licsandru Hergă, Mitru, Damian, Ilinca, Licsandra cea plăvană, Toma şi ţiganul scos de la ocnă, Mustea, care ţinea toporul lat de tăiat copacii în pădure, învălmăşiţi cu Nicolae Golescu, Axente Sever, Dorcea şi alţii răzbesc şi ei cu furie, zguduind pe toţi cei care de vreun sfert de ceas erau şi ei încălziţi binişor. Nicu Golescu, care s-a regăsit în mijlocul unor oameni hotărîţi, strigă arătînd ferestrele palatului, cu steagul pe care-l are în mînă:

— Fraţilor, forţele întunericului au pus iară stăpînire pe ţară... Nu vă lăsaţi!...

Au răzbit cu toţii în faţă unde mulţimea e şi mai înfierbîntată. Dar cînd o vede pe Ana Ipătescu pe trepte, o priveşte încremenit, cu o spaimă care ar întări credinţa multora că ei sunt fraţi după tatăl lor, Dinicu.

— Ana, Ana, ce faci?

Tînăra femeie se întoarce o clipă, apoi, ca un ecou din ea însăşi, spune mai mult în şoaptă, dar cu hotărîre:

— Nu se află altă cale...

Mulţimea e acuma caldă, prinsă cu totul; se strigă mereu din toate colţurile: „Moarte vînzătorilor... Moarte tîlharilor... Vrem Constituţia..." Tabacii şi calfele nu mai pot fi opriţi. Ana Ipătescu vede asta şi înţelege că a sosit clipa. Cu tabacii înfierbîntaţi nu mai poate fi oprire. Totul durează cîteva clipe.

Femeia cu plete negre acum îmbrăţişează cu privirea mulţimea şi înainte de a străbate printre soldaţi, cu pistolul din mîna dreaptă ridicat deasupra capului, strigă pătrunzător:

— Aţi jurat! După mine!... Pentru libertate!

Licsandru Hergă, cu făptura lui de uriaş, cu satîrul în mînă, Toma Panduru, Damian Tabacu sunt cei dintîi care năvălesc după ea pe trepte.

— Sus, fraților!

Solomon făcuse cam din colțul palatului dinspre grajduri, unde se refugiase, un semn către ofițerul bondoc de pe peron: să se tragă. Şi o bubuitură, ruptă în bucăți, plesneşte în urechi, zguduie văzduhul. Apoi e un iureş peste zidul puştilor. Întîiul rînd de năvălitori trecuse oarecum prin surprindere, armele descărcate doborînd doar al doilea rînd din mulțime. Cînd se risipeşte puțin fumul alb al puştilor, se văd ca prin ceață morți şi răniți pe trepte. E o crîncenă învălmăşeală. Soldații sunt repede dezarmați de tabacii rămaşi afară. Înlăuntru sunt acum şi urcă treptele scării Ana Ipătescu, Licsandru Hergă, Damian, Teică şi între alții Catina, care a smuls o puşcă unui soldat, Scarlat Turnavitu, cofetarul Toma Gheorghe, care are o spangă, un sătean din Ciorogîrla, Trică brutarul, care se ține de Simion, dar a pus mîna şi pe o puşcă, pe care o scăpase din mîini un soldat lovit în cap de un satîr, şi încă alți zece-doisprezece tabaci. Simion aleargă după Ana Ipătescu, speriat că îşi poate pierde pistoalele. S-au oprit toți buluc în pragul sălii de consiliu, amenințători. Apariția lor i-a paralizat pe ofițeri. Odobescu se înfioară şi are o clipă în gînd să lupte; dar de afară se aud strigăte:

— Moarte ucigaşilor!... Moarte nemernicilor!

Ana Ipătescu simte clipa şi, ca să evite o vărsare de sînge de prisos, îi opreşte pe cei din spatele ei, fără să întoarcă însă capul şi fără să mişte pistolul țintit asupra lui Odobescu.

— Rămîneți... în prag... pe trepte.

S-au oprit cei cinci-şase alături de ea, care îl țintuieşte şi cu privirea pe Odobescu. Are acum amîndouă pistoalele întinse spre pieptul lui, căci ştie că el hotărăşte viața şi moartea.

— Zvîrle sabia, ticălosule!

Odobescu întreabă înfiorat, parcă năucit:

— Eu?

Nu poate continua, are o crispare de fiară a întregului corp, e dintr-o dată gata să dezlănţuie lupta, dar iarăşi pregetă, căci simte apăsarea celor de afară. A auzit salva de dinainte, nu mai aude nimic acum şi înţelege că soldaţii au fost dezarmaţi; vede pistoalele întinse, puşca lui Catina, topoarele celor dinlăuntru, se uită la ofiţeri, ei se uită la el, neştiind ce să facă, aşteptînd hotărîrea lui. El şovăie mereu. Clipa asta e o vecinicie şi poate însemna vecinicia pentru mulţi.

Catina, care e un fel de *dandy* poet, strigă, cu puşca mereu întinsă către ofiţeri:

— Zvîrliţi săbiile, nemernicilor!

Se aud iar voci de afară, care îi înspăimîntă tot mai mult:

— Moarte ucigaşilor!... Au tras în fraţii lor!...

Şi deodată Ana Ipătescu strigă, scoasă din sărite:

— Haide odată, ucigaşule!... Ce vrei? Să curgă iar rîuri de sînge?

Odobescu se frînge învins, aruncă cu un dispreţ crîncen sabia pe masă. Ofiţerii, cînd văd aceasta, îşi aruncă şi ei săbiile pe masă. Oamenii de pe trepte năvălesc acum şi pun mîna pe ei împingîndu-i spre peretele din fund. Membrii guvernului au apărut înghesuiţi în uşa încăperii unde erau arestaţi. Nu ştiu parcă ce să creadă. De afară vine un nou val de flăcăi din Scaune şi săteni, care încep să-i lovească pe ofiţeri, strigînd furioşi:

— Moarte ucigaşilor!...

Catina îi opreşte, aşezîndu-se între ei şi ofiţeri:

— Ucigaşii sunt arestuiţi...

Cu sabia în mînă, intră gata să lovească Magheru, dar cînd îi vede pe ofiţeri înşfăcaţi de tabaci, se opreşte rezemat de usciorul uşii cu chenar de aur şi răsuflă adînc. Nu-i plac aventurile stupide.

— Nu-i ucideţi, la judecată!...

Simion care, grijuliu să nu-şi piardă pistoalele, se ţinuse scai de Ana Ipătescu şi trecuse cu întîiul val, o întreabă, acum liniştit, cînd vede că a rămas locului, nemişcată:

— Îţi mai trebuiesc pistoalele...?

Ea îl privește surîzînd, dar istovită:

— Nu... Și i le dă.

I se pare năzdrăvan omul ăsta care a înfruntat atacul doar cu gîndul la pistoalele lui. Cade pe un scaun, cu coatele pe masa mare de nuc. Își sprijină în mîini fericită și istovită capul. Cînd Nicolae Golescu îi mîngîie tulburat și fratern părul, ea îi răspunde cu același surîs obosit.

Simion își cercetează fericit pistoalele și cu ele ridicate aleargă și el să păzească pe ofițerii arestați, acum definitiv cîștigat de partea revoluției. Dar e ajuns de Trică brutarul, care l-a recunoscut, după ce i-a turtit fesul, așa cum e acum, în straie de arnăut. L-a ajuns tocmai cînd escortează pe Odobescu, ca să fie și el, împreună cu o echipă de tabaci, subt ochiul lui Axente Sever.

— Mă fîrtate, mă, născătoarea cui te-a făcut, mă, vino să te însori cu fata, că are casă, zestre și ai un băiat, mă... Îi pune spanga în piept. Se adună în juru lor oborenii care l-au încolțit pe Simion ca niște dulăi

Licsandru Hergă cu satîrul în mînă își înfige mîna în umărul mitropolitului:

— Nelegiuitule, dă ce ți-ai călcat jurămîntu? Ai călcat Costituția pă care ai jurat pă Cîmpia Filaretului. Săteanul din Ciorogîrla, cu umeri de obidit, cu cămașa zdrențuită ridică și el toporul amenințător.

Se strigă din mulțimea care a intrat:

— La moarte!... La moarte!...

Damian îl privește înmărmurit, înghețat. Niciodată nu a văzut o față de arhiereu atît de aproape.

Mitropolitul, speriat, nu mai are picătură de sînge în obraji.

— Iertați-mă, oameni buni... Am greșit.

Licsandru Hergă îl zguduie puternic, de îi clatină camilafca:

— Cum să te iertăm? Ți-ai călcat jurămîntu... În genunchi...

Mitropolitul se îndoaie, se lasă poate în genunchi, căci nu se vede subt anteriu și giubea. Se simte pierdut:

— Iertați-mă!

— Te-ai dat cu cei bogați, cu boierii, în loc să fii așa cum a fost Hristos cu noi cei nevoiași! îi strigă, cu fața vîrîtă subt camilafca lui, săteanul uscat și obidit.

— Nu mai fac... Voi sluji Constituția. Și aproape în genunchi, își ține mîinile drept pe crucea bătută în briliante, pe care o poartă cu colan de gît.

— Dacă jură din nou că va sluji Constituția, oameni buni, să-l iertăm, e de părere Ion Brătianu, care, din fața Vorniciei, văzuse lupta și pătrunderea în palat și răzbise și el cu un nou val, în sala Consiliului.

Vine de afară în fugă un tabac; îl caută, cu fața lui bălană, pierită acum, pe Damian.

— Vino, frate, repede, moare Mitru, vrea să-ți spuie ceva.

Damian parcă s-a trezit de pe altă lume:

— Moare Mitru? E rănit greu? Ce s-a întîmplat?

— Au căzut aproape numai tabaci de-ai noștri, vino repede...

Damian trece prin vestibulul cel mare în fugă, iese pe terasă. Treptele sunt stropite cu sînge. Toată curtea i se pare plină de morți și răniți. Sunt unii pe trepte, sunt alții rostogoliți jos, sunt în curte. În jurul fiecăruia sunt femei care plîng, bărbați care privesc topiți.

— Mitrule... Mitrule... strigă Damian îngrozit.

Tabacul bălan îl trage de mînă jos, spre colțul din stînga al treptelor. O femeie îmbrăcată cu o bluză de arnici roșu îi ține rănitului capul sprijinit. E Ilinca, zdrobită, încovoiată ca o bătrînă. Ochii mari, negri ai rănitului prevestesc moartea. S-au adîncit în cearcănele lor obicinuite și au căpătat o lucire umedă, liniștită, care e o împăcare cu veșnicia neantului.

— Omule, frate, te doare? Unde ești rănit?...

Mitru, ca de la capătul lumii, zîmbește:

— Nu mă doare... dar își ridică încet pieptarul ușor însîngerat pe care un tabac i l-a și scos și l-a pus întors peste mijlocul trupului. Are pîntecul spintecat, de i se văd vinete intestinele care stau să iasă. Și iar zîm-

beşte: Nu mă doare, nu simţ nimic, da' n-am putere... Am vrut să iau unui soldat puşca... să nu tragă. Mi-a înfipt spanga în burtă... Şi ochii lui lucesc liniştiţi, înrouraţi de o inteligenţă nepămîntească.

Damian se cutremură. Nu pricepe cum poate să moară un om care vorbeşte atît de liniştit, atît de limpe de şi cu fir. Dar nu pricepe nici cum mai poate trăi, măcar cîteva clipe, un om care are pîntecele astfel sfîşiat, de se văd măruntaiele din el. Nu ştie ce să spună. Îşi simte gura încleştată. Faţa lui, oacheşă şi rotundă ca de dulău negru, se strîmbă de durere.

— Mitrule... şi nu poate spune mai mult, îl acoperă, încetişor.

— Aibi grijă de nevastă-mea... Aibi grijă de fetiţă...

— Ascultă, Mitrule, o să aibă grijă de ele amîndouă Ilinca, iar io voi munci pentru toată casa...

Acum Mitru nu mai vorbeşte. A închis ochii cu capul sprijinit în mîna lui Damian.

În timp ce înlăuntru se înghesuie mulţimea împingîndu-i pe arestaţi, iar aceştia sunt porniţi spre dreapta, şi în timp ce Solomon fuge pe poarta din dos a palatului, urmărit, el şi soldaţii lui, cu cărămizi şi lemne de la construcţia Teatrului Naţional, în curte, lumea, care nu s-a retras, copleşită de priveliştea celor morţi şi prăbuşiţi pe trepte, se descoperă, încercînd să-i recunoască, fără să-i atingă. Unele femei plîng îngenuncheate la căpătîiul morţilor. Curtea cît un bărăgan pare acum goală, e plină însă de lucruri pierdute în învălmăşeală: pălării, haine, papuci, anterie chiar...

În mijlocul celor care fuseseră arestaţi, care aşteptau acum în colţul lor mulţimea dezlănţuită, Bălcescu privea cu mîinile încrucişate pe piept. Îi vede pe mitropolit aproape îngenuncheat, pe Odobescu şi ai lui fără săbii şi înţelege încă o dată ce putere uriaşă e în popor. Coboară apoi scara cea mare însoţit de Arăpilă şi Nicolae Golescu, ca să vadă ce a fost în faţa peronului. Priveşte adînc tulburat, păşind cu grijă, cutremurat de această jertfă. Întreabă încet, cu pietate:

— Cîţi or fi căzut?

Nicolae Golescu măsoară cu ochii împăienjeniţi, umbriţi, treptele, curtea.

— Par să fie şase-şapte morţi. Dar sunt foarte mulţi răniţi greu... care au fost ridicaţi de ai lor. Nu trebuia
5 să fie mişcaţi din loc. Şi pleacă pe jos spre poartă: Într-o jumătate de ceas mă întorc cu toţi doctorii din Bucureşti.

Bălcescu îşi trece cu o nesfîrşită tristeţe privirea de la un căzut la altul şi, oprit acolo pe trepte, murmură, ca
10 pentru el însuşi:

— În fiecare dintre ei a murit un prinţ neştiutor de sine însuşi.

În stînga lui, Mitru Tabacu are o zvîcnitură, şi lîngă el, gata de ajutor, se încordase Damian, care îi ridică
15 uşor capul. Bălcescu a tresărit şi s-a aplecat grabnic, îngenunchind cu nădejdea că poate fi de folos.

Dar nimic nu mai poate ajuta. Cel cu pîntecele sfîşiat mai are o zvîrcolire şi cade moale.

Damian îl priveşte lung, îi închide, frînt de durere,
20 pleoapele:

— A murit şi el. Apoi îi lămureşte, abătut, ca în şoaptă, pe Bălcescu şi pe Alecu Golescu: Se numea Dumitrache Stoica... Era tabac de-ai noştri... Lumea îi spunea Mitru Tabacu... Are ochii împăienjeniţi şi
25 priveşte lung faţa mare, negricioasă, fără sînge, cu gura strînsă subt mustaţa mică a prietenului lui.

Bălcescu a îngenuncheat, şi din adîncul fiinţei lui îi şopteşte, ca un ecou al tuturor gîndurilor care îl frămîntă:

30 — Frate tabacule, ai murit pentru ca poporul român să fie liber... pentru ca istoria acestei ţări să fie alta. Îi mîngîie uşor fruntea: Ai murit, dăruindu-te tot... dintr-o singură dată... Aşa cum o singură dată a murit oricare dintre eroii de pînă azi... Mai mult decît tine n-a
35 dat pînă acum nici un om în toată istoria. Îl priveşte îndelung, cu luare-aminte... Va pomeni cineva despre tine, Dumitrache Stoica, după ce vei fi dus mîine la groapă? Îşi frînge mîinile într-o uşoară crispare... Totul depinde de cum va izbuti revoluţia noastră...

Dacă va sfîrşi în ridicul, dacă va fi o revoluţie în glumă, atunci se va uita că aţi murit voi şapte. Vom şti atunci că această revoluţie nu merita nici o jertfă... Se ridică brusc şi spune apăsat, cu umerii încleştaţi: Dar nu 5 va fi aşa!

Eliade, care şi-a găsit cu greu mantia albă şi a coborît cu ea pe umeri scara cea mare, apare acum pe îngustul peron, priveşte adînc tulburat şi el pe cei căzuţi. Un mort, lungit pe o singură treaptă, e la picioarele 10 lui. Se uită lung la ochii care s-au dus în fundul capului, la mîna bătătorită care a încercat să sprijine tîmpla. Şi dintr-o dată spune cu o voce copleşitoare:

— Se vor face funeralii naţionale acestor sublimi martiri ai libertăţii...

Pe la șapte seara, cînd se părea că ordinea s-a restabilit, membrii guvernului se împrăștiară, rămînînd în palat numai Magheru, Tell și cei care nu aveau locuințe în București, cei pentru care se mobilaseră odăi de locuit, unele la catul întîi, altele în stînga sus, unde era o mansardă. Eliade rămase de asemeni la palat, mai ales că, după ce Tell, Nicolae Golescu și el discutaseră cu mitropolitul, încă năucit de întîmplările de peste zi, se hotărîse o nouă ședință a guvernului, la ora nouă seara. Eliade se simțea mai liniștit aci în acest palat, în jurul căruia poporul ridicase trei rînduri de baricade, ca să preîntîmpine vreo răbufnire a dușmanilor revoluției. Bălcescu nu știa despre această nouă ședință, căci rămăsese aproape un ceas în biroul lui, unde chemase pe arhitectul Orăscu și pe pictorul Negulici ca să discute cu ei despre funeraliile celor căzuți pe treptele palatului. Deocamdată se hotărîse să se prefacă sala de jos din stînga, dinspre Podu Mogoșoaiei, într-un soi de capelă funebră, pentru ca să poată veni rudele să-și vegheze morții după datină. În mijlocul odăii mari, îmbrăcată în negru toată, se așezase un mare cenotaf, acoperit cu negru de asemeni, care deveni un catafalc atunci cînd cei șapte morți fură așezați în coșciuge de lemn, care abia prinseseră pe ele vopseaua galbenă. Douăzeci de sfeșnice mari de

argint, aduse de la Mitropolie, ardeau la capetele și picioarele celor din coșciuge, care mai întîi fuseseră scăldați și îmbrăcați de către cîteva bătrîne în două odăi din fund, unde fuseseră duși, și aduși de acolo, pe o năsălie, luată de la biserica Boteanului. Numaidecît sicriile se umpluseră de mănunchiuri mici de flori, aduse de rude, care așteptau pe trepte în curte, căci erau vreo patruzeci-cincizeci de bătrîni și bătrîne, și mai ales femei cu copii.

Mitru era în al treilea coșciug așezat cu capul chiar în dreptul ferestrei care da înspre Podu Mogoșoaiei. Pe treptele îmbrăcate în negru, la căpătîiul lui, îngenunchease Gherghina, cu basma și fustă neagră, dar cu o bluză albastră de femeie nevoiașă. Din cît era de slabă de felul ei, era azi și mai slabă, cu obrajii încă mai trași, de i se măriseră cearcănele vinete ale ochilor. Parcă atunci cînd îl găsise în curte își plînsese toate lacrimile, și acum privea moale, buimacă, alături de fetița ei, care, cu toate că avea acum opt ani, întreba din cînd în cînd speriată, nedumerită, același lucru:

— Mamă, tăicuțu dacă-i mort nu mai vine niciodată acasă...?

La care ochii Gherghinei se împăienjeneau de lacrimi și începea să-i tremure falca subțire de jos.

Cu toate că nu era îngăduit în noaptea asta decît rudelor apropiate să vie înlăuntru, iar ceilalți să aștepte în curte, Ilinca înfrînse cu frumusețea ei răzvrătită, și totuși sfioasă, porunca și acum veghea în picioare lîngă sfeșnicul aproape cît ea de înalt, atît de plînsă, parcă de pe altă lume, de n-a băgat de seamă că era să i se aprindă caierul părului de la o lumînare care se îndoise, căci lumînările erau prea des puse și, deși nu erau subțiri, se topeau una de căldura celeilalte.

De obicei morții sunt bociți cu anume tînguiri, de cînd lumea, dar aci femeile văzînd că nimeni încă nu bocește, simțind că e altceva, socoteau că nu o fi poate îngăduit și atunci sufereau și mai mult, căci aveau timp să se gîndească, și toate erau cu obrajii șiroaie de lacrimi, cu chipurile schimonosite, strîmbe de truda pe care și-o dădeau să nu plîngă. Liniștea asta apăsătoare,

lîngă şapte coşciuge, deschise, cu şapte chipuri de morţi unul lîngă altul, în timp ce înserarea se lăsa încet, era mai greu de îndurat decît orice.

Gherghina mîngîia mîna, de pe acum fără sînge, vînătă a soţului ei şi ar fi vrut să-i vorbească. Nu găsi decît un singur lucru să-i spuie, clătinînd din cap, într-o şoaptă care cutremura pe cei care o auzeau:

— Ştii tu, Mitrule... cînd m-ai luat în braţe... şi m-ai scos din casă...?

Ea vrea să-i amintească mortului că acum patru ani, cînd a leşinat de spaimă, în ziua de Blagoveştenie, din pricină că el se certase cu ai ei, el o luase în braţe şi o dusese în altă casă, numai a lor.

*

Panait Stoica, fratele lui Mitru, a umblat ca un nebun toată noaptea să-l prindă pe Solomon ca să-l judece pentru cutezanţa lui de a fi tras în norod. El văzuse morţi şi răniţi căzuţi, dar nu-i văzuse de aproape, ci în învălmăşeală, nu mai intrase în palat, ci pornise după el pe uliţi, printre acei care urmăreau pas cu pas companiile lui Solomon pînă la Agie, de acolo la cazarma nouă, de unde acesta ridicase tunurile, apoi la cazarma veche, unde găsise şi celelalte şase compănii şi unde polcovnicul, scund, fălcos şi înspăimîntat, socotind că de pune mulţimea mîna pe el îl sfîşie, se pregătea să reziste cu disperare unui asediu pe care-l prevedea crîncen.

Furia poporului era sălbatică, strigătele de „moarte ucigaşilor“ înfiorau uliţele, iar în jurul cazarmei creştea vuietul răzbunării. Solomon izbutise să ia cu el, venind, un preot de la Sfinţii Apostoli şi-i puse pe soldaţii lui să-i jure că vor muri cu el. Cum o parte pregetau, el, răguşit, cu ochii ieşiţi din cap, le arăta că nu trebuie să creadă cumva că va fi vreunul iertat, după ce au descărcat puştile, că de se vor preda vor fi toţi făcuţi bucăţi, căci mulţimea va fi neîndurătoare şi necruţătoare. Soldaţii erau albi de spaimă şi hotărîţi să se apere. De trei ceasuri dura acest asediu. Erau ceasurile aproape zece şi treptat întunericul învăluise oraşul,

după o înserare lină şi plăcută pentru cei care nu erau în fierberea istovitoare a morţii. Atunci fusese chemat repede la palat, de Ilinca, Panait Stoica, să vadă pe frate-său.

De teama unui nou măcel, guvernul trimise pe înserate pe mitropolitul Neofit cu careta să făgăduiască lui Solomon iertarea, dacă se va preda. Odată cu mitropolitul mersese la cazarmă şi Aristia, acum colonel în Gvardia Naţională, cu un număr de gvardişti tineri înarmaţi cu puşti şi săbii. Solomon îngădui numai mitropolitului să intre singur în cazarma iluminată de facle. În curte avu loc între ei un arzător dialog:

— În numele lui Dumnezeu, domnule polcovnic, cruţă norodul de un nou măcel... Îţi făgăduiesc din partea guvernului iertarea pentru cele întîmplate...

Deşi era destul de gros la trup, colonelul slăbise parcă de spaimă. Deznădejdea îi dădea un curaj înverşunat.

— Preasfinte, mie nu-mi trebuie vorbe... Vreau să ştiu ce poate guvernul... Mulţimea mă va sfîşia dacă voi depune armele... Cum poate guvernul să-mi chezăşuiască viaţa...?

— Este la poartă Costache Aristia, care-i colonel în Gvardie, cu douăzeci de gvardişti. Are să te ducă într-un loc secret şi păzit.

— Nu-mi trebuie nici un loc secret şi păzit, căci nu sunt atît de caraghios să crez că Aristia şi ciracii lui mă vor putea apăra de furia poporului...

Mitropolitul, care era istovit, căci trecuse şi el prin aceleaşi încercări de la prînz pînă la căderea serii, se îndreptă către o laviţă şi se aşeză pe ea. Părea că nu mai poate răsufla. Cu greutate îi spuse, după un timp de căutare zadarnică, polcovnicului care venise după el şi aştepta în picioare:

— Eu nu înţeleg ce vrei dumneata...

Solomon nu avea nici o încredere în mitropolit, căci ştia că poporul nu-l ascultă, dar şovăia să-i spuie asta:

— Vreau un paşaport să poci părăsi, fără întîrziere, ţara...

— Dacă guvernul îţi făgăduieşte iertarea, fără îndoială că-ţi va da numaidecît şi paşaportul cerut...

— Cine îmi e chezaş pentru asta?

— Eu...

— Nu vă supăraţi, înaltpreasfinte, nu crez că veţi fi ascultat... Vă sărut smerit dreapta, dar din nenorocire ăsta e adevărul. Nu vă ascultă norodul... spuse sfîşiat.

Mitropolitul parcă nici nu avu timp să bage de seamă necuviinţa colonelului, injuria care i se aduce. Văzuse altele şi mai amarnice în această zi, care nu se mai sfîrşea:

— Ţi-am spus că vin în numele guvernului. Eliade şi Tell m-au autorizat anume să vorbesc în numele lor, poţi fi deci sigur...

— Am văzut azi cîtă trecere au aceşti domni la norod... Am văzut cum se cutremura văzduhul de huiduieli... N-am nevoie de chezăşia lor. Un singur om îmi poate azi scăpa viaţa de furia poporului. Nicolae Bălcescu... Aduceţi-mi aci cuvîntul lui, atît, cuvîntul lui, şi împreună cu ostaşii mei depunem îndată armele şi vă predăm tunurile... Nu mă pot încrede decît în cuvîntul lui Bălcescu.

Pentru întîia oară mitropolitul simţi un fior de alt fel decît cele ce îndurase în cursul zilei şi în acelaşi timp o pornire de ură înverşunată. Ca mai toţi membrii guvernului, în afară de Arăpilă, Magheru, poate Costache Filipescu şi Voinescu II, el îl nesocotea pe Bălcescu, iar numele şi tinereţea lui îl iritau, căci se simţea stingherit de inteligenţa şi de arzătoarea lui argumentare în consiliile ministeriale. Replicile lui agere îi speriau şi, neînţelegînd patriotismul omului, vedeau în dîrzenia lui doar o vanitate juvenilă şi o aroganţă cărturărească. Ei între ei, membrii guvernului, ca să-şi pomădeze amorul propriu, ca să înghită mai uşor unele îngenuncheri în faţa acestei neînduplecate inteligenţe, încercau să bagatelizeze, prin simularea indiferenţei ori a bonomiei, personalitatea vie a tînărului secretar; să arate că tot ce spune el nu le prea face impresie unor oameni ca ei, care au văzut şi ştiu multe. Se prefăceau că nu văd în propunerile lui nimic deosebit, chiar cînd le încuviinţau. Era în asta un fel de supremă abilitate fanariotă, dospită de secole în preajma Patriarhiei (care era în inima Fana-

rului), iscate de toanele padișahilor, greu de îndurat de cei supuși lor. Nici nu fusese nevoie să se înțeleagă între ei anume ca să se poarte în același fel cu Bălcescu, căci se simțiseră ușor unii pe alții, se înțeleseseră fără cuvinte și se confirmaseră prin adaptare acelorași ifose de superioritate față de el. În două săptămîni un fel de conspirație a bagatelizării se stabilise în sînul guvernului cînd era vorba de Bălcescu, și, dealtminterea, avea să dăinuie în tot cursul puținilor ani pe care el îi mai avea de trăit, ba chiar și după moartea lui, căci atît de încîlcite sunt meandrele vanității jignite, încît e probabil că ei sfîrșeau prin a se convinge pe ei înșiși. Aveau, dealtfel, un argument intim hotărîtor. Bălcescu era sincer, deci, după legea logicii, era un naiv. Fiind un naiv, nu putea fi decît mai prost ca cei care nu erau sinceri cu el. Junghiul pe care-l simțise mitropolitul era deci un junghi îndurat în trufia lui de autoritate supremă. Împrejurările supraomenești, pe care acum el și guvernul nu le mai puteau controla, restabileau adevărul, acea realitate pe care ei o tăgăduiau, complici unul cu altul, măsluind în esența ei istoria pe care o trăiau. În această seară, în care suflul uciderii cutreiera ulițele și învăluia orașul într-un imens priveghi funebru, un om prins în capcana spaimelor și trezit în deznădejdea morții avea revelația adevărului și nu-și putea îngădui să mai joace nici un fel de comedie. Solomon știa că singura forță între el și moarte este, în noaptea asta, numai Bălcescu.

— Eu nu înțeleg ce chezășie îmi ceri dumneata... Ce înseamnă asta, cuvîntul lui Bălcescu...?

— Iertați-mă, preasfinte, dar mi se pare că v-am spus destul de lămurit... Vreau chezășia lui Bălcescu... Este astăzi în țară singurul om ascultat de norod... O vorbă a lui în noaptea asta poate să dea foc Bucureștilor... sau poate să mîntuie oameni de la moarte.

Mitropolitul fu cuprins de un soi de furie acră și începu să-și scuture fața și mîna de parcă s-ar fi apărat de viespi, lucru pe care Solomon îl văzu limpede, căci de la faclele care ardeau în curte veneau fîșii de lumină care scădeau din cînd în cînd și creșteau pe neașteptate.

— Nu înțeleg de ce tot dai dumneata zor cu Bălcescu. Bălcescu nu e nici măcar membru plin al guvernului... E doar un secretar.

— Părinte, uită-te dincolo de gardurile cazărmii și vei înțelege că astă-seară Bălcescu este singura putere în București. Dacă norodul află că Bălcescu vrea să fim slobozi, atunci se va retrage și ne va lăsa în libertate. Vreau să știu dacă el a fost de față... și dacă a aprobat hotărîrea guvernului.

Mitropolitul, care fierbea, mai înghiți încă o dată cupa cu cenușă a umilinței, mințind, deși știa bine că Bălcescu nu fusese de față și nu luase parte nici la redactarea procesului-verbal al ședinței, dar cînd ai intrat pe făgașul minciunilor, nu are nici un sens să te mai împiedici de fleacuri. Văzînd că numai cuvîntul lui Bălcescu îl poate face pe Solomon să se predea, ca să scurteze această discuție, care-i otrăvea sîngele, minți pînă la capăt:

— Ascultă, polcovnice, nu mi s-a părut că e nevoie să-ți spui, dar, iată, Bălcescu, dorind să cruțe poporul de o nouă vărsare de sînge, m-a luat deoparte și mi-a declarat: „Spune-i neapărat lui Solomon că doresc să nu se mai întîmple o nouă vărsare de sînge și ca atare promite-i și din partea mea libertatea dacă se predă“.

Minciuna era limpede. Omul care se socotea ceva nespus de mare, un prinț al bisericii, era silit în mod brutal să recunoască adevărul, să renunțe la orice zadarnică amăgire de sine, să se încovoaie îngenuncheat în el însuși.

— Puteți să spuneți norodului asta... acum?

Cum s-ar fi putut opri Neofit?

— Bineînțeles că da.

Solomon șovăi iar, încercînd să-și arate îndoiala față de un răspuns prea grabnic și prea sigur de el.

— Numai să vă crează că spuneți adevărul!

Pe urmă își zise că e de prisos și chemă doi soldați cu făclii, îl întovărăși pe mitropolit pînă la poartă, rămînînd înlăuntru și lăsîndu-l pe el să iasă și să se urce în caleașca deschisă. Îl auzi vorbind din caleașcă; stătea

în picioare și întindea mîna moale ca și cînd ar fi binecuvîntat:

— Oameni buni, Bălcescu, dorind să cruțe norodul de o nouă vărsare de sînge, a făgăduit polcovnicului Solomon că-i chezășuiește viața dacă predă numaidecît armele regimentului său și tunurile... Polcovnicul a primit aceasta și va preda, acum chiar, cazarma colonelului Aristia, din Gvardia Națională, urmînd ca el să fie transportat apoi subt pază la Palatul Administrativ, unde urmează să fie judecat împreună cu Odobescu... Văzînd în tăcerea oamenilor o aprobare, mitropolitul stărui: Vă rog, deci, să vă împrăștiați numaidecît, ca să se liniștească toată lumea. Făcu semnul binecuvîntării și coborî din caleașcă, sprijinit de secretarul său, Zossima.

În curte. Solomon, care ascultase cu inima înghețată, îl primi furios, urlînd cu capul încins.

— Ai spus, părinte, că Bălcescu mi-a făgăduit libertatea și un pașaport, iar mulțimii i-ai spus că voi fi arestuit și judecat... N-a fost vorba așa... Nu voi preda nimic... Vă rog să părăsiți curtea cazărmii acum, pe loc, fără întîrziere.

Mitropolitul îi spuse cu o voce blîndă, însă cu ochii crispați:

— Așa ți-a făgăduit Bălcescu... Dar cum vrei să ieși de aci fără pază? Vrei să te omoare lumea cu pietre? Aristia te va duce într-un loc sigur, și acolo vei fi liber... Asta e cuvîntul lui Bălcescu.

Peste un sfert de oră, după ce mulțimea se împrăștie, polcovnicul Solomon ieși pe poarta din dos a cazărmii spre cîmpul Dudescului, escortat de cei douăzeci de gvardiști, comandați de Aristia.

★

Între timp, Panait Stoica, căutat și vestit de Ilinca, secată de lacrimi, că frate-său a fost străpuns cu spanga, se desprinsese dintre cei din jurul cazărmii și alergase la palat, unde văzu pe Mitru așezat în sicriu. Fu cuprins de o durere și o furie fără margini și începu să strig la Damian că o asemenea nelegiuire e strigătoare la cer

că nu se lasă pînă ce nu-l ucide cu mîna lui pe Solomon, „ca să vază și copiii lui ce înseamnă să rămîie fără tată". cum rămăsese fetița lui frate-său. Și alți tabaci, rude de-ai celor uciși, începură să strige mînioși și împreună cu Licsandru Hergă, cu Damian, cu Teică și alții porniră înapoi, spre cazarma veche. Pe drum se întîlniră cu cete din mulțimea care venea chiar de acolo și care le povestiră cele întîmplate. Damian, care vorbea atît de rar și atît de puțin, izbucni mînios:

— Nu crez că e adevărat... Nu poate să fie adevărat... Eu îl cunosc pe domnu Bălcescu... El nu putea să ierte pe cei care au tras în norodu care luptă pentru ca să fie slobod și să aibă o pîine. Aici e o minciună... Vă spui eu, e o minciună. Unde a acum Solomon?

Se mai opriseră și alte cete în jurul lor. Erau ca la vreo două sute de inși. Unii, care veneau dinspre Mihai-Vodă, spuseră că l-au văzut pe Solomon dus între puști, dar cînd au întrebat pe gvardiști unde-l duc, ei n-au vrut să spună. Licsandru Hergă se încruntă și, dînd într-o parte cu mîna pe un moșneguț care se vîrîse între ei, le arătă că au fost înșelați:

— Fraților, vor să-l scoată afară din oraș... ca să-l facă scăpat... Aideți să-l prindem la barieră...

Se auziră strigăte de mînie și toți începură să strige: „La barieră!... La barieră!..." Erau pe Podu Mogoșoaiei, dincoace de casa Corbenilor. Se împărțiră pe loc în vreo zece cete și porniră grabnic fiecare ceată spre o barieră, jurîndu-se toți să-l ucidă cu mîna lor, dacă-l prind cumva. Alergau strigînd „moarte ucigașilor" și fiecare ceată sporea mereu pe drum spre bariera către care pornise.

Aristia se îndreptă, cu Solomon între gvardiști, mai întîi tot spre Podu Calicilor, înspre bariera Bragadirului, dar văzînd mișcarea de pe uliță înțelese numaidecît că nu va putea trece. Se întoarseră și, ocolind prin zăvoaiele Dîmboviței, încercară să iasă prin bariera de la Grozăvești, dar și acolo un gvardist trimis în recunoaștere le spuse că tabacii ajunseseră mai înainte și că la barieră era sumedenie de lume care-l așteaptă ca să-l prindă și să-l rupă în bucăți. Era o lună mare, plină, ușor

înmuiată într-o parte, care lumina ca ziua ulițele și înnegrea tare umbrele copacilor, arătînd un cer înalt cu stele palide. Lumina parcă un alt tărîm decît cel cunoscut oamenilor. Căci, peste acoperișuri, coborîte din
5 slavă, cutreierau îndîrjite stihiile morții. Cînd Solomon înțelese că e hăituit ca o fiară și că oriîncotro se îndreaptă îl pîndește și îi taie calea moartea, se înțepeni locului de groază și spuse scîncind că nu mai poate să meargă. Răsuflă, vlăguit, doar cîteva clipe, căci văzură
10 venind, acum din urma lor, o ceată de oameni care puteau fi cei care-l căutau. Noroc că la lumina lunii ei văzuseră ceata mai de departe, peste maidan, și mai ales că pe urmă drumul ocolea după o grădină cu pomi deși, înalți... Aristia își ascunse tot grupul după o casă
15 cu grajd, dar fără ogradă. O fierbințeală moleșitoare îi tăiase lui Solomon picioarele de nu le mai putea mișca. Era atîta durere și atîta deznădejde în făptura lui, că Aristia fu sfîșiat de milă. Întrebarea lui nu mai avea pic de ură.

20 — Colonele, acum șapte ceasuri ai poruncit foc de rînduri în mulțime... Cum ai putut face asta? Știi că sunt șapte morți și zeci, și zeci de răniți greu, nu mai vorbesc de nenumărați răniți ușor. Cum ai putut face asta? Nu era în vorbele lui Aristia nici măcar o mustrare,
25 ci numai nedumerire.

Solomon fu înmărmurit, simțind totuși, căci nu-l vedea la față, doar după glas, mila lui Aristia. Îi venea să-i cadă în genunchi, recunoscător pentru întîile vorbe de milă pe care le auzea după șase ceasuri de
30 amenințări cu moartea.

— Domnule, se vede că mi-a luat Dumnezeu mințile... Numai Odobescu, de care ascultam ca un netot, m-a nenorocit... Ce vreai să fac? Un ostaș trebuie să asculte... Te rog, scapă-mă... Nu știu ce a fost cu mine. Îndură-te
35 și scapă-mă... Își aplecase fața spre brațul lui Aristia, pe care îl prinsese și i-l strîngea cu putere.

Acesta simți picături fierbinți picurîndu-i pe dosul mîinii și încremeni cîteva clipe pe gînduri. Ar fi vrut să se sfătuiască, să întrebe pe cineva ce să facă. Nu mai
40 putea îndura deznădejdea omului care gemea în intu-

neric. Îi ghicea și pe tinerii din escortă, obosiți de aceste peregrinări spre bariere, dar își spuse că nu poate să lase omul pe care-l avea în pază sfîșiat de mulțime. Se hotărî să meargă spre bariera cea mai opusă, spre Pan-
5 telimon, iar acolo să încerce să treacă neapărat. Socoti că e mai bine să-l ducă deocamdată la via lui, să-i dea apă de băut și ceva de mîncare; să se odihnească puțin toată lumea, căci era miezul nopții, pînă după cîntatul cocoșilor a doua oară, cînd va fi poate mai ușor de tăiat
10 orașul dintr-o margine într-alta.

*

Pe la zece seara, Arăpilă, tulburat și mînios, îl căuta, întrebînd în toate părțile, pe Bălcescu, fără să-i poată da de urmă, deși i se spusese că este în cuprinsul pala-
15 tului. Dar nu era nicăieri: nici cu arhitectul Orăscu, așa cum îl știau toți, în odaia lui de secretar, nici la Vornicie, unde i se spusese că ar putea fi. La urmă află că a plecat cu o caleașcă și bănui că s-a dus acasă să mănînce. Se hotărî să-l caute și acolo. Dar cînd să iasă
20 din curtea palatului, plină de lume, se întîlni cu o birjă care tocmai intra și se opri în dreptul ei, căci o recunoscu în întuneric pe Tița.

— Nicu nu-i acasă? E numaidecît nevoie de el la ședința guvernului, care a început de o jumătate de ceas.
25 Tița abia putea vorbi. Era istovită de o nesfîrșită așteptare, mistuită de toate chinurile primejdiilor prin care își închipuia că a trecut fratele ei. Cu toate că încă de pe la opt seara Costache, după ce încercase să-l ia pe Nicu acasă și nu izbutise, căci îi spunea că are treabă
30 la palat, venise singur și îi arătase că totul s-a sfîrșit cu bine, că fratele lor, după ce a fost arestat, e sănătos, că nu se resimte în nici un fel, că va veni mai tîrziu, ea tot nu se liniști. Nemaiputînd îndura îndoiala, venise să-l vadă cu ochii ei și acum iată că nu-l găsea. Aflînd că și
35 Alecu Golescu îl caută fără să afle unde e, abia mai putu îngăima cîteva cuvinte fără șir, pătrunsă de un fior la gîndul că a fost mințită și că lui Nicu i s-a întîmplat ceva. Îi veni rău. În lumina ce venea pe ferestrele mari de la numeroasele sfeșnice care se vedeau arzînd

în odaia îmbrăcată în negru, cu cele șapte coșciuge, Arăpilă îi zări o clipă obrajii albi ca varul înainte ca să-i cadă capul moale pe marginea dreaptă a birjei. Sări din caleașca lui și îi sprijini umerii. În aceeași clipă un bătrîn, după cît se părea o rudă a vreunuia dintre cei uciși, văzînd întîmplarea și auzind despre cine e vorba, îi spuse lui Arăpilă că știe el că Bălcescu s-a dus cu o caleașcă să aducă pe nevasta, lehuză de șase zile, a unui tabac dintre cei aflați în sicrie și că e departe, dincolo de Dobroteasa, dar că acum trebuie să se întoarcă. Tița, care nu avusese decît o clipă de leșin, se liniști numaidecît. Spuse că vrea să-l aștepte, și atunci Alecu Golescu o ajută să coboare din birjă.

Curtea era plină de lume din popor care aștepta, cei mai mulți rude și prieteni cu cei uciși. Privind din curte odaia cu coșciugele care se vedeau lămurit prin ferestrele deschise, între atîtea sfeșnice încărcate de lumînări care ardeau, și apoi tot Palatul Administrativ, cu sala de consiliu, ale cărei ferestre mari erau și ele luminate din plin, cum erau și alte zeci de ferestre la cele două rînduri, Alecu Golescu își zise înfiorat că întregul edificiu pare în noapte un imens cenotaf funebru. Pe fețele sutelor de bărbați și femei care așteptau în curte și în întuneric jucau răsfrîngerea de lumini trecute prin geamuri și le arătau cumplit de încleștate. Arăpilă știa că toate intrările palatului sunt păzite cu strășnicie și că în subsolul lui este adusă o companie de pază, căci se aflase că mulțimea din curte veghea ca Odobescu să nu fie scos cumva din palat și plănuia ca după miezul nopții să se urce să-l ucidă.

Dealtfel, nu era vorba numai de paza lui Odobescu. Spaima intrase și în mulți membri ai guvernului, care pe de o parte se temeau de un atac disperat, dat în timpul nopții de forțele reacționare și de năimiții lor, iar pe de altă parte se temeau tot atît de mult de o năvală peste ei a poporului descătușat. Pentru orice întîmplare, se ridicaseră baricade de jur împrejur și fuseseră aduse cele două companii venite cu Pleșoianu, din Oltenia, care în caz de primejdie să apere palatul. În cabinetul lui Nicolae Golescu de la Vornicie era,

acum chiar, o discuție foarte aprinsă între el și Voinescu I, șeful Ștabului și al Dejurstfei deci. Pentru a treia oară în astă-seară, ministrul, năpădit de cereri și plîngeri din partea boierimii, îi cerea colonelului să-i mai dea încă vreo cîteva pichete de pază pentru unele curți și familii speriate. Obținuse, cu multă greutate, pînă la ceasul acesta, aproape efectivul unei companii, dar acum Voinescu I se arăta neînduplecat.

— E cu neputință, domnule ministru, cu neputință.

— Dar dumneata, colonele, înțelegi că eu nu-mi poci lua răspunderea atîtor vieți omenești?

Și sporindu-și încă ifosele lui obicinuite, Nicolae Golescu vrea să-l facă pe șeful Ștabului să simtă pe cine are în față, să afle că în momente grele se dovedesc oamenii.

— Dar de unde să dau, domnule ministru? Dumneavoastră știți bine că în afară de cele două companii care fac paza palatului, mai avem alte vreo două risipite în diferite posturi în oraș... În afară de ceea ce mi-ați cerut dumneavoastră, a trebuit să trimit pichete de pază la locuințele ofițerilor ca să le apăr familiile și locuințele, foarte amenințate în noaptea asta. Numai la casa lui Odobescu, de la Grădina Icoanei, avem, ascunse în spatele grajdurilor, o comandă de cincizeci de soldați... La fel la Solomon și la alții... Pentru ofițerii de cin mai mic, tot ce-am putut face a fost să le îngădui să-și aducă familiile la cazarmă. Dar vedeți că aceste cazărmi trebuiesc păzite și ele... Nu poci să dau ultimele rezerve.

— Colonele, e singura rugăminte pe care ți-o mai fac... Dă-mi un pîlc de zece-doisprezece soldați, dar comandați de un ofițer... să meargă să păzească palatul de la Tei. A venit la mine, cu ochii în lacrimi, frîngîndu-și mîinile, beizadea Scarlat Ghica; n-am putut să-l liniștesc. Spune că Doamna Maria e greu bolnavă de o săptămînă, iar nevastă-sa în a noua lună stă să nască din ceas în ceas... Nu poci părăsi palatul... Frații lui sunt plecați toți, unii la moșii, iar beizadea Grigore la Brașov. Alte rude se gîndesc că e mai bine cu slujitorii pe care-i au să-și păzească mai curînd averile proprii. La Tei se pare că n-au nici oameni de încredere...

Te rog foarte mult fă ceva... Nu putem lăsa, înnebunite de spaimă, pe soția și pe nora lui Grigore Ghica-voievod... Trimite doisprezece oameni acolo.

Auzind că e vorba despre Maria Doamna, colonelul se îmbună:

— Domnule ministru, este tot ceea ce mai poci face... Vă rog, respingeți orice altă cerere... și salută scurt, nervos, îndreptîndu-se spre ușă.

În prag, Golescu îl opri.

— Dar de ce nu faceți măcar niște caraule puternice care să cutreiere orașul în timpul nopții?

— Și ce să facă? Mai ales dacă întîlnesc cete mari de tabaci și calfe? Socoți dumneata că mai trag soldații, aflați în grupuri mici, în cineva, cînd i-au văzut aseară pe Solomon și pe ofițerii lui fugăriți pe ulițele orașului? Aci făcu un pas înapoi ca să-i șoptească și în lumina lămpii cu gaz, fața îi apăru lividă... Domnule ministru, eu mă întreb azi dacă și în formații întregi, de companie *par exemple*, soldații vor mai trage... Dusese mîna la piept și frămînta furajera de ofițer al Ștabului.

— Cum, colonele, acolo am ajuns? Nu vor mai executa soldații ordinele primite? întrebă Golescu speriat.

— Poate... cine știe... vor trage... în alcătuiri mari, de pildă dacă ar fi regimentul întreg adunat și bine ținut în mînă. Da... vor executa ordinele ofițerilor, dar altfel nu ne putem bizui pe soldați... Și colonelul ridică din umeri îngrijorat, arătînd totodată astfel că nu e el de vină.

— Și atunci, în noaptea asta... ce facem? Ni s-a adus la știință că umblă zvonuri în șoaptă că la noapte va fi o baie de sînge.

— Mîine vom vedea ce vom putea face, dar în noaptea asta nu e nimic de făcut... Știu și eu că mulți nu dorm acasă...

— Lăsăm capitala în voia soartei o noapte întreagă?

— Ce putem face? Să fim bucuroși că avem în mînă palatul și cazărmile...

— Dar nu e numai norodul mînios, colonele, mai sunt și răufăcătorii care bîntuie mahalalele... Cum să lăsăm orașul pradă făcătorilor de rele?

— În noaptea asta fiecare să stea închis în casă... Asta e tot ce putem face și noi, dealtminteri. Așa, închiși în palat... închiși în cazărmi... Se pregăti să plece și adăugă arătînd că n-a uitat: Într-un ceas grupa de soldați va fi la Tei! Salută cu eleganța lui obicinuită și vru să iasă pe ușă.

Golescu, speriat de spusele colonelului că soldații nu vor mai trage, îi puse mîna pe umăr, oprindu-l din nou.

— Știi, colonele, că locotenentul Deivos a plecat cu știrea și cu porunca mea să aducă înapoi în București compania de pompieri? Socot că va sosi chiar în cursul nopții. Crez că pe ea ne putem bizui... M-am mirat mult că a fost scoasă din oraș fără știrea mea.

— Aseară, adică ieri, vineri, căpitanul Gorduceanu, comandantul ei — știți, nepotul marelui logofăt — făcînd o inspecție companiei, a găsit-o lipsită de spirit ostășesc... I-a dat ordin să se pregătească și, azi de dimineață, a pornit în fruntea ei călare, ca să facă exerciții de tabără două zile și două nopți, la Săftica... Dar de ce credeți că vă puteți bizui pe acești pompieri? spuse colonelul cu un fel de dispreț distins.

— Sunt acolo ofițeri de încredere, Zăgănescu, sublocotenentul Dincă Bălșoiu... Și pe urmă, dacă se dă cumva foc palatului?...

— A rămas, chiar la porunca mea, în București, sublocotenentul Dănescu, cu pichetul de serviciu. Și de data asta Voinescu ieși, înclină hotărît și milităros bustul rigid, ducînd mîna la chipiu...

Golescu trecu sala și din pragul altei odăi îl pofti pe beizadea Scarlat Ghica, un bărbat înalt, dar încovoiat, cam în jur de patruzeci de ani, care părea năsos, fiindcă era foarte slab, cu mustața rară. Acesta, care aștepta neliniștit, îl întrebă cu sufletul la gură:

— Ei, s-a făcut?

Nicolae Golescu clătină din cap afirmativ, fericit de a fi făcut acest serviciu omului atît de speriat.

Aprozii şi slujbaşii care mai erau pe sală în noaptea tîrzie fură uimiţi văzînd un cavaf cu fotă de piele dinainte şi încălţat cu iminei groşi, strîngînd cam pleoştit amîndouă mîinile ministrului.

Ştiind că trebuie să vie pe jos, căci în caleaşcă ar fi fost mult mai primejdios, Scarlat Ghica îşi pusese pe el hanţe de cizmar de rînd şi îşi smolise faţa. Nicolae Golescu de-abia îl recunoscuse. Şi acum încă îl privea nedumerit.

— Aşa... pînă ajungeţi acasă, prinţule... vă soseşte şi comanda de soldaţi. Dar nu poftiţi mai bine o caleaşcă de-a mea, sau un cal, dacă vreţi să mergeţi cumva călare?

— Îţi mulţumesc, îţi mulţumesc, scumpul meu prieten *(cher, mon très cher ami)*. Am să mă duc pe jos, cum am venit. Ars de groază, de grija celor de acasă, Scarlat Ghica îşi spunea că în caleaşcă ori călare va fi fără îndoială oprit. Nu luase cu el nici unul dintre cei doi-trei oameni de încredere, pe care se putea bizui, ca să nu slăbească paza celor două femei rămase acasă. În prag îi mai mulţumi o dată lui Golescu: Nici în mormînt n-am să uit binele pe care mi l-ai făcut. Îţi voi fi recunoscător ca un cîine.

Plecă pe jos, pe uliţe, care păreau pustii pentru vecinicie. Nici o lumină nu se mai zărea dincolo de metocul Episcopiei; toate ferestrele erau oarbe. Singură lumina lunii scălda oraşul bîntuit de spaimele morţii. Mergea repede, căci de-a lungul uliţei se putea vedea departe... Cînd i se părea că se iveşte ceva, se dădea după vreun gard, după copaci. Dar fiece cotitură a drumului, întunecată, era legată de primejdii.

★

Între timp sosi şi caleaşca cu care plecase Bălcescu şi aducea acum pe nevasta tabacului ucis. Întîrziase, fiindcă drumul fusese foarte lung, dincolo de Dobroteasa înspre Vitan, pe uliţe întortocheate, ocolind ici-colo zăvoaiele Dîmboviţei. Mahalaua aceasta de dincolo de barieră, în care locuiau cei mai nevoiaşi dintre tabaci,

era o încîlcitură de cocioabe, cele mai multe fără acoperiș adevărat, ci cu cîrpituri din te miri ce, adunate parcă din gunoaie. Curtea în care fu dus de unchiul lăuzei era lungă și îngustă, străjuită de o parte și de alta de odăițe, unele mici ca niște chilii de schimnici, altele ca niște carcere de temnițe, iar unele abia mai mari decît niște cotețe. Nu era vorba de vreo casă, cu adevărat, căci mai toate odăițele astea fuseseră lipite unele de altele de către un negustor, lacom de cîștig, din partea locului, care se pomenise stăpînul unui maidan din apropierea tăbăcăriilor, la care cei mai mulți dintre chiriași erau muncitori salahori, zilieri, care nu erau greu de înlocuit cu niște meșteri sau calfe specializate. Într-o viață de om, uneori chiar două, acești oameni bătuți de nevoi, cu istovitoare greutăți familiare, căci erau numeroși laolaltă, nu izbutiseră să aibă nimic al lor, în afară de un pat cu rogojină pe el, pentru toată familia, și o strachină cu cîteva linguri de lemn, în sfîrșit numai acele mizere lucruri pe care le are orice osîndit la temniță. Necazurile vieții lor erau așa de mari, că ei se găseau veșnic în întîrziere cu împăcarea lor, încît lipsurile se îngrămădeau, sporite necontenit, în loc să scadă, și astfel vremea îi îngropa fără nădejde. Bălcescu abia putu trece prin liota de moșnegi, femei și copii, toți speriați de nenorocirea a cărei veste le sosise către seară, căci căzuseră doi tabaci din această curte, iar soția unuia putuse să alerge la palat în grabă. Femeile, rude ori numai vecine, bociseră să li se rupă inima, pînă ce le tulburară și pe ele fierberea stîrnită de venirea unui asemenea boier în curtea lor, acum seara. El află că bărbații în stare să lupte puseseră mîna pe ce găsiseră și alergaseră cu ceilalți toți să scape guvernul de arestare. „Să scape guvernul de arestare, ei, la care nu se gîndește nimeni...", murmură Bălcescu îngrozit, vorbind cu sine însuși, scrîșnind din dinți. „Nu e oare loc de clădit locuințe omenești în acest oraș care-i jumătate maidane și grădini, și nu e lemn și cărămidă în țara asta? Atunci de ce atîta ticăloșie?"

Erau, fără un copac între ele, vreo trei ulițe, la fel ca asta, înghesuite una într-alta, ca un fel de „țigănie". În

această uliță îngustă, în aceste căsuțe peticite, duhul morții, care plutea peste oraș, își înfipsese anume gheara, despicînd lumea asta nevoiașă, care abia se mai mișca, buimăcită de trăsnetul întîmplării.

5 Cîteva vecine o urcară pe femeia care era moale, topită de durere și nu-și dădea seama de nimic. Născuse abia joi dimineața, era tînără de tot; se luase cu flăcăul ei abia din vara trecută. O vecină îi aduse învăluit într-o țoală copilașul născut abia de cîteva zile.

10 — Ia-l, fă, și pă iel, să-l vază pă taică-su măcar mort.

— Cum o să-l vază, sărăcuțu de iel, că încă nici n-a făcut ochi, îl căină o vecină legată la cap cu o basma. Bietul Eftimie, nici nu și-a văzut copilu ca lumea.

Era în trăsură și unchiul ei, un bătrîn cu fața țepoasă, 15 brăzdată, îmbrăcat ca un tîrgoveț nevoiaș. El fusese cel care îi vorbise lui Bălcescu despre suferința femeii și îl dusese pînă acolo. Ea era foarte tînără, micuță, istovită la față de nașterea de pe urma căreia nu se ridicase bine din pat, bălaie, cu buze subțiri și ochii negri subt 20 pleoapele albe tare bombate. Tița, care își venise cu totul în fire cînd își văzu fratele, o sprijini împreună cu bătrînul pe trepte, pînă în odaia în care bărbatul ei, semănînd cu ea ca un frate, dar cu oasele feței mai tari, era așezat în al cincilea sicriu.

25 *

Arăpilă îl sili pe Bălcescu să urce treptele în fugă.

— De cînd te caut... Vino numaidecît... De ce n-ai venit la ședința guvernului?

— Păi, că nici nu am știut de ea... M-am gîndit la 30 altele...

Ajunseseră în capul scării de la rîndul de sus.

— Hai... Vino să vezi ce prostii fac... Sunt niște criminali...

Ședința era în toi și foarte agitată. Pe fețele tuturor 35 celor de față se putea citi zbuciumul zilei încă neîncheiate. Bălcescu află uluit că s-a iscălit o Proclamație a guvernului care, ca să liniștească pe proprietari, declară inactual punctul 13 din „Constituția de la Islaz“ și arată că numai Adunarea Obștească va putea hotărî

ceva în această privință, firește atunci cînd va fi convocată. Bălcescu văzu în asta semnul că guvernul nu uita spaima prin care trecuse. I se dete Proclamația, pe care o citi cu dezgust, copleșit încă de vedeniile 5 morții din odăile de jos.

„În numele poporului Român
«Dreptate-Frăție»

Domnilor proprietari!

Fiindcă mulți din dumneavoastră au tălmăcit sau au înțeles 10 rău Proclamațiile guvernului, el și acum vă asigurează că nu se va atinge nimic dintr-ale proprietății, pînă nu se va aduna, va chibzui și va hotărî Obșteasca Adunare..."

....

A iscălit toată lumea, afară de Arăpilă, și e bucuros 15 că a întîrziat și deci nu mai e obligat să iscălească și el cu mîna lui, deși — potrivit regulilor „Frăției" — este obligat să fie solidar cu hotărîrile majorității.

Acum, parcă n-ar fi fost de ajuns atîta lașitate, se redactă și o altă proclamație, prin care sătenii sunt 20 energic sfătuiți să nu mai asculte după unii și după alții și să nu mai umble forfota pe la oraș și prin capitală, ci să se întoarcă pe moșiile boierești, ca să-și îndeplinească vechile obligații, căci rămîn bucatele pe cîmp:

25 *„În numele poporului Român*
«Dreptate-Frăție»
Guvernul provizoriu
către toți locuitorii țării de prin sate

....

30 ... Totodată vi s-a făcut cunoscut că mîntuirea ce vi s-a vestit nu poate fi în paguba nimănui fie oricine va fi, prin urmare... vi s-a poruncit ca, pentru munca cîmpului din anu acesta, să vă împliniți toate datoriile voastre către proprietari și arendașii lor, tot așa după cum le-ați împlinit și pînă acum..

35 Totdeodată vi se scrie ca să vă liniștiți pe la satele și casele voastre și să vă vedeți de munca cîmpului, căci trepădarea pe la orașe, ori încetarea de la munca cîmpului va aduce scumpete și foamete asupra țării și rău vouă și nouă tuturor..."

Din cea dintîi clipă Bălcescu protestă cu îndîrjire. Prea mult sunt îndemnați sătenii să fie și mai departe robi. Tot ce izbuti fu să se renunțe la unele ordine represive și textul să rămînă doar la amenințări vagi. În timp ce se face îndreptarea pe proiectul de Proclamație, Eliade nemulțumit se privește lung cu mitropolitul și cu Tell. Liniștea creează un gol stînjenitor în ședință, întrerupt de glasul amar al lui Bălcescu:

— Astfel răsplătește Guvernul provizoriu eroismul și credința nației care l-a mîntuit de la pieire, ori măcar de la viața de temniță? E bine să se știe asta... Vorbise aproape strigînd din cadrul unei ferestre, unde se afla împreună cu Arăpilă, nu pentru că era o zăpușeală care apăsa răsuflarea, căci ei nici nu-și mai dădeau seama de asta, ci pentru că simțeau nevoia să se ferească din silă de ceilalți.

— Ăștia sunt oamenii, ce vrei? Sunt bolnavi de împăciuire, murmură Arăpilă cu brațele încrucișate pe piept.

— Îți dai seama, Alecule, că în chipul acesta proprietarii obțin, după ce au fost zdrobiți de popor, ceea ce au vrut să ne impuie cu bestialitate, asasinînd poporul? Își luă fruntea în mîinile cu degetele subțiri, ca și cînd l-ar fi durut capul, apoi mototoli îndîrjit ciucurele aurit al draperiei. Revoluția s-a pierdut pe drum... Fără punctul 13 nu e revoluție.

Dar între timp — cu șiretenie și grabă — se trecuse la votarea altei publicații, prin care guvernul nu numai că refuza să aresteze pe Odobescu, dar publica și o justificare a acțiunii lui, absolvindu-l în mod curios de orice vină. Numai protestînd furios și înfruntîndu-l pe Rosetti — redactorul Proclamației — Bălcescu a putut să intercaleze în text o precizare, care arătă că nu e vorba acolo de argumentele guvernului, ci de acelea proprii ale lui Odobescu. Fraza era următoarea înainte de modificare: „...Şi d. Odobescu, orbit în acel minut de dragostea ţării, porunceşte să vie două roate de soldaţi cu care arestă mădularii guvernului..."

Veniseră de la fereastră amîndoi spre Rosetti, şi, în picioare, Bălcescu a trebuit să bată cu pumnul în masă, să-l ia aproape de piept pe redactor.

— Dar dumneata nu te ruşinezi că în timp ce şapte oameni, care au luptat cinstit şi eroic pentru o cauză pe care noi o proclamăm sfîntă, zac astă-seară între lumînări aprinse, cu mîinile pe piept, plînşi de cei care au pierdut totul, pierzîndu-i pe ei, că în timp ce alţi zece, şi poate şi mai mulţi, zac sfîrtecaţi, pe patul de spital, singura preocupare pe care o aveţi este să scăpaţi pe asasini de pedeapsă, chiar cu preţul batjocoririi celor jertfiţi...? Cetăţene Rosetti, unde crezi dumneata — şi cu dumneata mai sunt şi alţii, sunteţi dumneavoastră toţi cei care nu vă daţi seama de nimic, nu pricepeţi nimic — vă întreb, unde credeţi că a fost „dragostea ţării": la cel care înţelegea să asasineze pe cei mai buni fii ai naţiei, numai ca să-şi ajungă ambiţiile lui criminale, să-şi împace setea lui de putere, sau la victimele lui care au dăruit totul fără să ceară nimic? Şi nu vă cade pana din mînă, dezgustată şi ea, cînd mai îndrăzniţi să scrieţi că „vă jurăm încă o dată să murim pînă la unul pentru voi, precum voi astăzi muriràţi pentru noi"? Eu nu văz decît o batjocură sfruntată, de vreme ce nu numai că umblaţi să-i cocoloşiţi pe ucigaşi, ci sunteţi la un pas de a le îndreptăţi fapta! Ştiu ce angajament mi-am luat cîndva, în sînul „Frăţiei". Poci să las să fiu iscălit pe un asemenea act ruşinos, dar ţiu să ştiţi, acum în clipa asta, şi ceea ce gîndesc despre această ispravă a unui guvern revoluţionar, care s-a înstrăinat de naţie: va veni odată sorocul socotelilor, şi eu nu văz ce veţi răspunde istoriei...

Se făcu iar un gol, care arăta toată încurcătura celor de faţă. Mitropolitul îşi frămînta mîinile în mînecile largi şi făcu semn că-l supără o lumînare care se înmuiase. Bălcescu se trîntise iar în jilţul dintre cele două ferestre. În capul mesei, Eliade privea stînjenit nişte hîrtii răvăşite în faţa lui, stînd strîmb în jilţ, ca să arate că nu ia notă de insultă. Unul lîngă altul, spre colţul mesei, cei doi Goleşti erau foarte încurcaţi. Arăpilă bătea furios din degete în masă. Se frămînta

întrebîndu-se dacă e sau nu clipa să declare odată lichidate angajamentele comitetului „Frăției“, jurămîntul de solidaritate cu majoritatea în hotărîri, pe care-l făcuseră cîndva.

5 — Eu sunt de părere că trebuie să intercalăm un cuvînt sau două, prin care să arătăm că justificarea dragostei de țară, astfel scrisă, e chiar a colonelului Odobescu, zise, în sfîrșit, Ștefan Golescu, care luase între timp în mînă textul de pe masă și-l cerceta... Uite, crez

10 că fraza ar trebui să sune așa: „... Și d. Odobescu, orbit în acel minut de dragostea țării, după cum zice...“, va să zică adăugăm „după cum zice“ și sublinie cu vocea arcuită pasajul propus ...„poruncește“ și așa mai departe...

15 Răsuflară ușurați. Rosetti citi apoi mai departe conceptul propus. Era mereu în același ton de confuzie:

... „D. polcovnic Odobescu și Solomon, deși este deosebire mare între greșelile dumnealor, se puseră subt arest și se vor da în judecată; tot asemenea și d. maior Lăcusteanu.“

20 Arătară o mare grijă apoi, la încheiere, ca să se risipească orice teamă a ucigașilor că ar putea fi condamnați la moarte, adică un avertisment dat celor de jos, din fața palatului, care nu voiau să se împrăștie încă, la această oră tîrzie din noapte, sau a cetelor ce

25 treceau pe Podu Mogoșoaiei și strigau din cînd în cînd prelungit: „Moarte ucigașilor!“ ... „Moarte vînzătorilor!“

În finalul Proclamației sale, guvernul vru să excludă din capul locului pedeapsa capitală.

30 ... „Iar cît pentru cei ce au greșit vi se mai spune că s-au dat subt judecată, aducîndu-vă aminte că ați jurat toți în Cîmpul Libertății că pedeapsa cu moartea nu mai este și că Hristos a zis: «Iartă-le lor, stăpîne, că nu știu ce fac»“.

Bălcescu, chemat apoi să iscălească, se ridică parcă

35 bolnav de pe scaunul cu spătar înalt. Cu un vădit dezgust, care arăta cît îl costă solidaritatea revoluționară, își mîzgăli semnătura pe minuta ședinței.

Era unu din noapte şi după un răstimp de tăcere se auziră nişte strigăte mai stăruitoare şi mai înverşunate. Tell păru scos din fire şi exclamă întărîtat:

— Dar ăştia nu au de gînd să mai termine în seara
5 asta?

— Aceştia sunt, domnule mădular al guvernului, cei care au împiedicat pe Odobescu să vă trimită între sentinele la cazarmă, cei care v-au redat sabia şi locul în guvern, îi spuse Bălcescu şuierat, privindu-l
10 în ochi.

— Foarte bine, le sunt recunoscător... Dar ar putea să se potolească acum... Avem nevoie de linişte.

Mitropolitul, amintindu-şi, cu toată fiinţa lui, prin cîte trecuse astăzi, cu obrajii supţi, grăi cutremurat:
15 — Eu vă spui un lucru: astă-seară umblă moartee pe uliţele oraşului... Un om e hăituit ca o fiară, da parcă n-ar fi făptura lui Dumnezeu. Nu e bine...

Ion Cîmpineanu, care se trăsese într-un colţ, abătut, cu părul vîlvoi, pentru întîia dată poate, de ani de
20 zile, el care era de o eleganţă de parlamentar englez, le atrase îngrijorat luarea-aminte:

— Nu trebuie lăsat norodul să miroasă sînge cald. Dacă Solomon e sfîşiat în bucăţi în noaptea asta, dacă guvernul nu intervine cu o hotărîre de fier, mîine
25 vor urma şi alţii. Poporul îşi va cere în fiece zi porţia lui de sînge. Iar mai curînd decît credeţi va veni şi rîndul dumneavoastră... Nu uitaţi cele ce s-au întîmplat în revoluţia franţuzilor. În noaptea asta pe uliţele oraşului care răsună de strigăte de „moarte!“
30 se hotărăşte dacă intrăm într-o baie de sînge, ori facem revoluţia cuminte pe care am dorit-o... Nu uitaţi nici o clipă că sîngele cere sînge...

Mitropolitul, foarte tulburat, ca mai toţi cei de faţă, întări şi el:
35 — A spus-o şi domnul nostru Isus Hristos: „Cine trage sabia, de sabie va pieri“.

Bălcescu îi ascultase înmărmurit, neştiind ce să mai creadă, apoi îi întrebă simplu, cînd ei nu se aşteptau:

— Şi cine a tras sabia? Cine a umplut treptele palatului de sînge cald? Sînge care, la ceasul ăsta, încă nici nu a fost spălat din curte cum se cuvine!

Aşteptă îndelung, dar nimeni nu răspunse.

5 Toţi parcă aveau cugetele trase în ţeapă.

Deodată Eliade, care toată seara mocnise în el însuşi, cu ochii în cearcăne, cu obrajii traşi, nu se mai putu stăpîni şi izbucni ridicînd mîinile deasupra capului:

— Cum vreţi să se liniştească poporul cînd înşişi 10 membrii guvernului îl aţîţă şi îl îndeamnă la o răzbunare sîngeroasă?...

Toţi se priviră nedumeriţi şi tulburaţi, neînţelegînd pe cine ţinteşte Eliade. Gheorghe Niţescu, ministrul obştescului control de stat, întrebă timid:

15 — Care membru al guvernului? Ce vreţi să spuneţi?

Atunci Eliade se întoarse de-a dreptul către Bălcescu:

— Aţi putea spune, stimate coleg, cine v-a auto- 20 rizat să organizaţi o capelă funerară chiar în cuprinsul Palatului Administrativ, aici unde au loc lucrările guvernului, în punctul cel mai umblat al capitalei?

Bălcescu răspunse liniştit, privindu-l de jos în sus:

— Aici au căzut, pentru cucerirea acestui palat, 25 în care ei au încercat să intre ca să ne elibereze... Am socotit că nimeni dintre noi nu va avea nimic de zis dacă îi voi ajuta să pătrundă în acest palat... măcar morţi...

Toţi se priviră tăcuţi, înfioraţi. Eliade, înfrînt, scăzu 30 glasul şi spuse înmuiat de tot:

— Poate că ar fi fost mai cuminte ca trupurile acestor eroi să fie lăsate familiilor lor, ca ele să le facă toate cele cuvenite după datinele creştineşti...

— Au fost împlinite toate cele cuvenite, după orîn- 35 duiala creştinească. Doi preoţi vor ceti pe rînd, începînd de la miezul nopţii, rugăciuni pentru odihna sufletelor lor; părintele arhimandrit Ioasaf Snagoveanu şi preotul Dumitru Georgescu. Părintele Radu Şapcă, urmînd să sosească mîine în Bucureşti, va fi negreşit şi 40 cuvioşia-sa printre cei ce vor săvîrşi sfînta slujbă.

Eliade nu fu tocmai mulțumit:

— Bine. Dealtfel, slujba lor funerară o vom hotărî noi, aci, căci neîndoios că vom face acestor scumpi martiri funeralii mărețe, cum nu s-au văzut în București... Aș fi vrut să te mai întreb încă un lucru: Știi bine că în saloanele de jos se poate vedea foarte bine din curtea palatului, că se poate vedea la fel de bine de pe Podu Mogoșoaiei, chiar cînd mergi pe jos, nu mai vorbesc de cei care trec în trăsuri... Ei bine, te întreb, stimate coleg, de ce ai lăsat ferestrele mari descoperite, cu luminile aprinse înlăuntru, de se vede catafalcul deopotrivă din curte, ca și de pe Podu Mogoșoaiei...? Nu socoți că vederea celor uciși va stîrni în fiece clipă mînia poporului și-l va ațîța la o cumplită răzbunare, care ar trece peste capetele noastre, și că ne putem aștepta din clipă în clipă la o năvală deznădăjduită în cuprinsul palatului? Asta ai urmărit?

Bălcescu răspunse sec, parcă mirat că Eliade nu știa acest lucru:

— Nu se pot închide ferestrele unei camere funebre într-o noapte de vară, cînd sunt șapte trupuri la un loc, care pot începe să se descompună...

— Așa o fi... Dar dacă ne întrebai și pe noi, frate, îndulci el apelativul, atunci poate că ai fi fost de părerea noastră, anume că nu era nevoie de aceste mari perdele negre, că negrul nu este culoarea cea mai potrivită pentru acești eroi, ci albul, căci nu în perdelele morții trebuie să-i învăluim, ci în perdelele gloriei, ca să fie o pildă memorabilă pentru generațiile care vor veni! Eu văz altfel înmormîntarea de mîine decît cum se fac înmormîntările obicinuite... Va trebui să facem mîine o apoteoză a eroismului, toată în alb. Nu va trebui să plîngă nimeni.

Bălcescu îl întrerupse, căci îi era teamă de frazele pronunțate prea sonor ale poetului, deși propunerea lui i se păru totuși îndreptățită și frumoasă. Vedea însă cu oroare toate aceste compătimiri platonice, acum după ce se dăduseră Proclamațiile odioase, care nu ascundeau decît golul sufletesc al celor care refuzau să facă dreptate clăcașilor:

— Veți face mîine cum veți voi și cum veți hotărî... Eu îi cunosc pe acești bărbați care s-au jertfit pentru patrie și pentru libertate. Erau înainte de toate oameni, cu toate durerile și bucuriile omenești. În urma lor nu rămîn fraze frumoase, ci rămîn mamele, soțiile și copiii lor... Pentru că știu ce au lăsat ei în urmă, mie mi se pare și mai măreață fapta lor! Am vrut ca astă-seară să fie vegheați de familiile lor. Mîine veți hotărî dumneavoastră înșivă ce veți crede de cuviință. Și dacă vreți să vă spui drept, sunt și eu de părere că priveghiul funebru din noaptea asta e bine să se prefacă mîine într-o apoteoză albă ca și gloria acestor eroi... Aci am încredere în talentul poetului Eliade Rădulescu...

Consiliul hotărî să discute imediat liniile mari ale funeraliilor de a doua zi. Dealtfel , această discuție nu dură mult. Eliade își arătă vederea lui mai în amănunțime.

Hagi Curti fu de părerea că ar fi bine să fie întrebat și maimarbașa Orăscu, iar Consiliul aprobă și hotărî ca Eliade să-l cheme mîine la el pe arhitectul orașului cu care să discute amănuntele.

Înainte de sfîrșitul ședinței, Tell ceru cuvîntul ca să facă o propunere, dar Bălcescu se întoarse brusc spre Arăpilă și îi spuse cu amărăciune:

— Eu plec acasă... E destul, e prea mult pentru o singură ședință.

Tell îl rugă totuși să mai rămîie, căci are de făcut unele propuneri de înaintări în armată, ca să împace ofițerimea și s-o cîștige iar de partea revoluției.

— Nu rămîn, fiindcă această ofițerime care a jurat să apere Constituția și-a călcat totuși jurămîntul. Merită să fie concediată, nu să fie înaintată! Și ieși pe ușă.

Cînd era în prag, Arăpilă îl strigă, rugîndu-l să-l aștepte o clipă că vine și el.

— Pleci și dumneata, Alecule? De ce? Rămîi! încercă să-l oprească Nicolae Golescu.

— Nu, mă duc și eu acasă... Vreau să cuget liniștit... Uite, azi s-a vărsat atîta sînge și nu pricep de ce...

în folosul cui? De ce e împiedicat poporul să se mîntuie de robie în mod pacinic? Cîți inși au interes să fie altfel? De ce să arestuiască guvernul, de ce să se stăvilească dreapta mînie a poporului chiar cu amenințarea unei ucideri în masă? Şi ce drept au aceştia să verse sînge ca să-și apere ticăloasele lor interese? Lăsați-mă să mă gîndesc, în odaia mea, singur, poate voi găsi răspuns la toate astea... Îi privi cu ochii îndurerați, pe rînd pe fiecare, și ieşi în vestibulul cel mare, căutînd să-l ajungă pe Bălcescu.

Cei care rămaseră în sala fastuoasă, cu masa învelită cu stofă roșie, ridicară nedumeriți din umeri, răspunzîndu-și doar prin gesturi unul altuia, ca și cînd ar fi spus „Dumnezeu să-i mai înțeleagă“, apoi citiră decretul pentru înaintarea ofițerilor.

*

Pe drum, mult după miezul nopții, în caleaşca Vorniciei, care-i ducea acasă, pe ulițele pustii și întunecate, dar înmiresmate de mirosul salcîmilor tîrzii, Bălcescu și Arăpilă erau cu totul abătuți.

— S-a isprăvit... Nu mai e nimic de făcut... Vreau să plec din țară...

— De ce, Arăpilă?

— Crez că voi putea fi mai de folos la Paris... ori în Ardeal... Cu oamenii de aci nu e nimic de făcut...

— Cum poți să vorbești de plecare?

— Tu crezi, Nicule, că se mai poate face ceva?

— Trebuie să se poată!

— Nu vezi? Cînd nu sunt poltroni, sunt trădători... Cînd nu sunt trădători, sunt poltroni...

— Alecule... nu avem altă cale de ales... nu uita ceea ce ți-am spus de atîtea ori... Trebuie să răspîndim revoluția, s-o propagăm și s-o înarmăm. Dacă izbutim să facem tabăra de la Rîureni, dacă focul credințe în revoluție cuprinde țara, atunci nimic nu e pierdut. Vom reveni cît de curînd, cu cel dintîi prilej, în sfatul guvernului, stăruind asupra punctului treisprezece. Vom face asta în fiecare ședință de aci încolo. Dacă în vară

izbutim să facem să se aleagă o Adunare Obştească fără cens, cu votul tuturor bărbaţilor, guvernul acesta de flecari fricoşi va fi înlăturat... Ceea ce este neapărat de trebuinţă este ca tu să-ţi amîni, măcar cu cîteva zile, plecarea la Paris, pînă trecem acele hopuri grele pe care ţi le-am arătat... Şi el i le enumără: a) punctul treisprezece; b) armata populară; c) legea electorală... Nu trebuie să mă laşi singur!...

Cocoşii cîntau a doua oară, cîinii oraşului se stîrniseră din cine ştie ce şi-şi răspundeau de la o mahala la alta. Praful se aşezase de tot şi noaptea era proaspătă şi răcoroasă ca într-un sat de munte. Oraş aşezat în cîmpie, Bucureştii sufereau mult din pricina prafului, căci foarte puţine din uliţele sale era podite. Biruia numai cu răcoritoarele sale grădini, şi de aceea casele de locuit se făceau depărtişor de uliţe ca să nu le ajungă pulberea, şi de multe ori cu spatele la uliţe.

— Şi eu aş fi vrut totuşi să plec... Mă nelinişteşte că nu mai ştiu nimic despre Luxiţa, despre copil... Oftă îndelung... şi pe urmă se apără de gînd ca de o albină.

Cînd ajunseră înspre casa lui Lenş, căci caleaşca trebuia să lase întîi pe Alecu Golescu, auziră pe Podu Mogoşoaiei în sus un zgomot greoi de paşi... Vizitiul opri caleaşca. În spatele lor turlele bisericii luceau poleite subt lună. Se ivi după cotitură, din întuneric, compania de pompieri, în fruntea căreia mergea căpitanul Gorduceanu, urmat de locotenenţii Zăgănescu şi Deivos, călări toţi trei. În urma companiei, tot călare era sublocotenentul Dincă Bălşoiu, ca să încheie coloana. Toţi ştiau, de la Deivos, de sîngeroasele întîmplări din Bucureşti şi, cu toată opunerea căpitanului, ascultaseră ordinul ministrului Trebilor din Lăuntru şi porniseră de la Săftica în marş grăbit spre palat. Văzîndu-i pe cei doi secretari ai guvernului că pleacă, aşa, haihui, în noaptea asta acasă, în loc să doarmă la palat, Deivos se împotrivi cu hotărîre dorinţei lor

de a merge nepăziți și îi înduplecă să înnopteze amîndoi la Bălcescu, unde va rămîne cu ei Dincă și o grupă de opt soldați... Sublocotenentul se și sui în trăsura care o porni la pas, iar cei opt soldați, trudiți de marșul
5 greu, porniră după ea... Acasă Tița, care venise mai devreme de la palat, așternu cu rufărie proaspătă și cealaltă sofa din odaia lui Bălcescu, făcu alt pat în odaia lui Barbu, pentru Dincă, și ospătă soldații.

Înainte de a se culca, Arăpilă îi mai spuse cum a
10 fost arestat Solomon. Fusese o chestiune înverșunat discutată la începutul ședinței, înainte de venirea lui Bălcescu. Astfel acesta află că plecînd de la palat, cu trupa lui și cele patru tunuri, urmărit cu cărămizi și lemne de la binaua Teatrului Național, Solomon
15 se închisese în cazarma infanteriei și amenința că face praf orașul dacă se atinge cineva de el.

— Și tu crezi, Arăpilă, că se poate face praf Bucureștii cu niște nenorocite de tunuri și cu patru sute de oameni, care după ce trag un foc cu puștile lor, nu le
20 rămîne decît să le transforme în spăngi și ciomege?

— Crez că ai dreptate. Dar guvernul s-a speriat. A trimis pe mitropolit să-l implore să nu mai facă și altă vărsare de sînge. A răspuns din dosul porții că se potolește și predă tunurile numai dacă i se făgă-
25 duiește un pașaport, iscălit de Bălcescu, și o trăsură ca să poată trece granița.

— Iscălit de mine? Cum asta?

— Da, iscălit de tine... Pretindea că numai pe tine te ascultă astăzi poporul... Că altfel va fi sfîșiat pe
30 pod...

— Ei, și?

— I-au promis tot ce a cerut, dar cînd a ieșit din cazarmă l-au arestat.

— S-au folosit de numele meu ca să-l atragă într-o
35 cursă? întrebă Bălcescu îngrozit. În loc să-l fi arestat

atunci cînd era timpul? În loc să-l fi silit să se predea, pur şi simplu?

Fu atît de supărat, că nu dormi toată noaptea şi nu uită niciodată asta[1]...

---

5 [1] Considerăm oportun ca aici, în momentul cînd romancierul revine cu insistenţă, să reproducem cîteva paragrafe din ceea ce şi-a consemnat Ion Ghica mai tîrziu, potrivit relatării lui D. Bolintineanu, în legătură cu evenimentele din ziua de 19 iunie 1848: „La Bolliac, la 19 [iunie] — nota viitorul memoria-
10 list — era vreo 20 tineri, unde a venit Andronic şi a dat veste că Odobescu şi Solomon au arestat guvernu în numele proprietarilor. Acolo s-a tractat daca trebuie guvernu apărat sau lăsat; s-au armat acei 20; au spart o prăvălie de arme la biserica Kretzulescului; s-au dus la palat, care era păzit de soldaţi gata
15 a face foc. S-au răspîndit prin oraş, chemînd poporul. Vreo 7 sau 8 mii de oameni armaţi au mers la palat. Teleogu, C. Bălcescu şi Ruset de la fereastră striga, rugîndu-se să nu tragă în soldaţi, şi au trimes şi pe Racotă. Bolintineanu a silit pe birjar să intre în curte, urmat de popor. Odobescu din capu scării a
20 strigat soldaţilor să se tragă. Soldaţii erau 4 sau 5 sute. Suindu-se sus în palat, Odobescu era la masă cu guvernu, discutînd. Numai pe Tell îl arestase şi-l trimesese la casarmă, dar, întîlnindu-l pe uliţă, poporul l-a adus înapoi. Magheru era arestuit într-o odaie, păzit de dorobanţi. A. Golescu-Negru a cerut atunci
25 sabia lui Odobescu. Odobescu n-a vrut s-o dea şi a cerut să fie în guvern. Atunci i s-a zis că nu priimeşte propunerea, dar să poruncească soldaţilor de la obaht să dea armele şi lui Solomon să se tragă."

Dincolo de unele detalii inexacte, relatarea lui Bolintineanu
30 se dovedeşte apropiată de adevărul întîmplărilor pe care le vom reconstitui cu rigoare în comentariul de la finele trilogiei. Iată acum consemnarea lui Ion Ghica, în continuarea fragmentului menţionat: „Solomon se făcuse că pleacă la casarmă, dar se ascunsese cu soldaţii în uliţa care duce la C. Ruset.
35 Cei care era în palat, baricadîndu-se, au început a trage în soldaţii lui Solomon. Soldaţii au omorît 13 inşi din popor. Solomon s-a tras atunci şi s-a închis în casarmă. Atunci a trimis guvernu d-a adus pe Cîmpineanu. Odobescu s-a angajat să scrie lui Solomon să dea casarma, tunurile şi lui să i se dea un
40 pasaport să se ducă piste graniţă. Solomon s-a supus. După aceea guvernu a dat miliţiea lui Tell şi a arestuit pe Odobescu şi pe Solomon.

La palat venise în favorul guvernului pompierii şi un escadron de cavalerie. N. Bălcescu cu mitropolitu mergînd la casarmă de
45 au luat tunurile de l-a (sic!) adus la palat împreună cu cîţiva unterofiţeri" (cf. *Arhiva Ion Ghica*, V (acte), f. 329—333, B.A.R.S.R.) (n. ed.).

E adevărat că de cum se auziseră împușcăturile de la palat și aflaseră din zvonuri înfierbîntate că au fost peste o sută de morți și de grav răniți din rîndu-
5 rile poporului, și că de asemeni în rîndurile ostașilor, în afară de numeroși soldați răniți, se găsesc și zeci de morți, dintre care doi ofițeri împușcați cu pistoalele, cei mai mulți dintre marii boieri rămași în București își spuseră că-i așteaptă o noapte grea. Începuseră să
10 se caute unii pe alții, mai ales cei care erau rude, și să se adune în casele cu ziduri mai groase, unele ca de cetate, înconjurate de curți mari de acareturi, în care se aflau zeci de slujitori. Puseră străji la toate colțurile. Puțină lume a dormit în noaptea aceea bîn-
15 tuită de duhul morții. Neliniștea lor e mare și azi, a doua zi, și temîndu-se că înmormîntarea va putea prilejui acte de răzbunare, ei rămaseră mai departe închiși în astfel de case și curți păzite cu spaimă.

O singură boieroaică, logofeteasa Calliopi Ghica, sora
20 lui Băl-Ceaureanu, femeie în puterea vîrstei, de o energie dîrză, agresivă în vorbă și în faptă — o porecliseră chiar ai ei „logovipera" — ținuse să vadă cu orice preț înmormîntarea care se pregătea celor uciși de soldați și își alesese casa lui „nenea mare" — cum
25 îi spuneau ei vornicului Mihalache Ghica, fratele cel mai mare al lui Alexandru Ghica, adică palatul în care locuiseră cîțiva domnitori, între care și Grigore Ghica,

o clădire aflată între casa Slătineanu și sala „Bossel“ (care urma să fie inaugurată în toamnă), cu alte cuvinte, cam peste drum de casa și grădina lui Iancu Oteteleșeanu.

Era o femeie care, acum la cincizeci de ani, ar fi putut prea bine să treacă drept bărbat, așa înaltă, uscățivă, destul de osoasă, cu bărbia ușor întoarsă spre nasul drept, puternic, cum se arăta. Și totuși avea în înfățișarea ei ceva care-i da un aer de feminitate. Părul îi fusese în tinerețe negru ca pana corbului, mătăsos, mare și des, îmbîcsit de des, cum îl avea și fratele ei Băl-Ceaurescu, implîntat puternic, așa încît îi acoperea tîmplele și îi micșora fruntea. Cu vîrsta încărunțise, fruntea i se mai golise ceva, dar părul îi rămăsese tot atît de des. În loc să-l poarte cărunt, ca o lînă sură, sau în loc să și-l cănească, șireata Calliopi și-l albise de tot și acum nu numai că părea mult mai mătăsos, de parcă se amestecau în el fire ușoare de argint, dar o și întinerea oarecum, ceea ce nu izbutesc niciodată femeile care-și cănesc părul. Îi mai sporea feminitatea și șiretenia de a vorbi celor din lumea ei, cu ochii pe jumătate închiși ca de mioapă, ducînd cu oarecare grație la ochi lornionul, care însă nu avea decît sticle fără dioptrii. Numai ca să mai ție subt privirea ei, ca pe niște obiecte, pe cei cu care vorbea. Pe de altă parte, finețea și subtilitatea ei de netăgăduit îi dădeau, cînd vrea, un adevărat farmec, ceva din frumusețea unor șerpi veninoși, cu care domina în așa-zisa aristocrație valahă. Era foarte temută nu numai de toți cei din protipendadă, bărbați și femei, dar chiar de lumea diplomatică, adică aceea a consulilor marilor puteri. Astfel dușmănia ei cu doamna de Kotzebue era cunoscută de toți și alimentată cu tot felul de cancanuri. Era ahtiată după evghenie, suferea foarte mult că din neamul ei nu ieșise nici un domnitor și se mîngîia cu gîndul că măcar își luase un bărbat care era nu numai mare lofogăt, ci și fiu și nepot de domn, cu cincisprezece ani mai în vîrstă ca ea, numai ca să fie anunțată în saloane „*la princesse* Ghica“, titlu considerabil, sporit mult de cei

care erau la curent cu genealogiile și de faptul că, fiind o Băl-Ceaurescu, era înrudită, fie numai și după mamă, cu Cantacuzineștii, cu Mavrocordații, vară cu Văcăreștii, Bălenii, Bărcăneștii, Goleștii, Floreștii, tot-
5 odată, cu alte cuvinte, și cu ce mai dăinuia, prin alianță numai, din Brâncoveni. Era și imens de bogată pe deasupra, căci moștenise o mare parte din averea care i s-ar fi cuvenit nepoatei ei, Frusinica. Nu renunțase, dealtfel, la gîndul că Hristache, frate-său, ar
10 mai putea fi domn în Țara Românească. Își putea îngădui, tocmai datorită averii ei uriașe, să fie „logo-vipera" temută a saloanelor bucureștene. Trecea drept nemaipomenit de inteligentă, și vorbele ei, așa-zise de spirit, de fapt obrăznicii veninoase și bîrfeli groso-
15 lane, făceau în scurtă vreme înconjurul Bucureștilor și uneori erau cunoscute și la Constantinopol. La mers și la îmbrăcăminte căuta s-o imite pe Maria Antoaneta, așa cum și-o închipuia din reproducerile pe care le cunoscuse, fără să ție seama de moda zilei. Purta
20 părul ei frumos, ridicat într-o arhitectură complicată și susținută cu tot felul de spelci de argint, piepteni bătuți cu pietre scumpe și diademe. Din nefericire pentru ea, maiestatea mersului și a îmbrăcămintei era aproape caricaturizată, pentru că rochia ei, por-
25 nind îndeobște de la aceea a Mariei Antoanetei, era încărcată prin adaos cu tot ceea ce aduseseră modele succesive din prima jumătate a veacului: mîneci bufante, gulere ridicate de dantelă scumpă, combinate cu decolteuri din vremea imperiului, mascate de bari-
30 zuri subțiri, patru-cinci rînduri de volane suprapuse rochiei, zorzoane, eșarfe și chiar un șal de mătase imens, pe care-l purta cîteva minute pe umeri și pe care-l lăsa să cadă apoi cu un gest distins pe spatele canapelei. Urmărise fazele revoluției cu sentimente felurite.
35 La început cu multă încîntare, nerăbdătoare să-l vadă scos din domnie pe Bibescu și mai ales pe rivala ei personală, Maricica Doamna. Pe urmă, văzînd că se încurcă lucrurile, că după Bibescu se proclamă un Guvern provizoriu și că e vorba să li se știrbească
40 moșiile, o cuprinsese o adevărată turbare și spumega

de furie în saloanele bucureştene. Găsise porecle pentru toţi fruntaşii revoluţiei, iscodise şi aflase fel de fel de lucruri intime despre ei, umplea totul de bale veninoase.

5 Acum, în palatul lui „nenea mare", ascunsă după perdelele roşii, trase, ale sacnacsiului, ea aşteptă aproape cinci ceasuri la geam, privind forfoteala nemaipomenită de jos, de pe Pod, trăsuri de tot soiul, preoţi, ostaşi, negustori şi pîlcuri de meseriaşi cu prapure
10 îndoliate, care se îndreptau înspre palat încă de la prînz. Erau şi mai mulţi cei care veniseră să privească, căci era şi duminică. De acolo de unde se găsea, fiindcă Podu Mogoşoaiei făcea o uşoară încolăcitură, ea putea vedea peste piaţa viitorului Teatru Naţional, ale cărui
15 temelii erau puse, pînă înspre biserica Kretzulescu, deci aproape pînă la palat. Cele mai multe case erau împodobite cu flori, steaguri tricolore îndoliate, în afară de palatul în care era ea, şi către şase ceasuri, cînd se mai răcori puţin, căci era o zi cu seninul uscat
20 şi dogorîtoare, Podu Mogoşoaiei era înţesat de mii şi mii de oameni, iar răspîntiile care duceau la dreapta şi la stînga lăsau să se vadă că şi uliţele laterale erau la fel de înţesate. Nu toată lumea aflase că doliul celor morţi va fi alb, iar nu negru, şi astfel multe case aveau
25 ferestrele îmbrăcate în negru, de asemeni multă lume era îmbrăcată în negru, încît doliul fu mai curînd amestec de alb şi negru.

Calliopi tresări puţin speriată, căci auzi, cu tot covorul gros, paşi hotărîţi în spatele ei, care nu puteau
30 fi în nici un caz paşi ai oamenilor din casă, deoarece aceştia păşeau totdeauna sfios şi uşor ca stafiile. Se întoarse mirată şi, în întunericul din salon, recunoscu pe un nepot al ei, îmbrăcat europeneşte, vornicul Nicolae Băleanu, descendent din marea familie a Băle-
35 nilor, care dăduse ţării în trei sute cincizeci de ani o seamă de conducători de oşti şi de mari dregători. Înalt, slab, cu nasul coroiat ca un plisc de vultur, cu nările la fel vădite, cu doi barbeţi mătăsoşi, el trecea drept unul dintre cei mai frumoşi bărbaţi din
40 Bucureşti. Era unul dintre cei mai înverşunaţi duşmani

ai revoluţiei, şi cu toate că în viaţa de toate zilele era mai potolit decît Gligore, frate-său, devenise din ură îndrăzneţ pînă la inconştienţă. Calliopi îl iubea foarte mult, deşi două lucruri i se păreau de neîngăduit la el. Mai întîi, boier din familia Bălenilor fiind, se apucase să facă trei fabrici, una de ţesături la Tîrgovişte şi alte două în Bucureşti, şi în afară de asta umbla cu tot felul de afaceri negustoreşti. În al doilea rînd, era un devotat prieten al lui Bibescu şi deci şi al Maricichii Bibescu, pe care „logovipera" nu o putea suferi. Altfel era foarte măgulită, deşi era o femeie curtată, că o preţuieşte un bărbat atît de iubit de femei; astfel, vederea acestui straşnic nepot o bucura totdeauna, şi mai ales o bucura acum.

— Am auzit că eşti aici, tanti Calliopi, că vrei să vezi mascarada... Şi am venit să-ţi ţiu de urît... Îi sărută familiar mîna, dar nu rămase la geam, ci se duse în salonul întunecat, unde un fecior îi aduse ciubuc şi cafele. După ora şase se auzi un marş militar foarte viu şi oamenii Agiei începură să fluiere, pentru ca dorobanţii călări să deschidă drumul cortegiului.

Veneau mai întîi breslele, fiecare în frunte cu starostele şi cu flancurile ei, în afară de steagurile tricolore. Urma un batalion de infanterie şi un pluton din cavalerie foarte înzorzonat cu ledunci şi ceaprazuri. Veneau apoi în odăjdii arhierei, arhimandriţi şi sute de preoţi şi diaconi, dintre care unii cădelniţau cu tămîie aprinsă, care învăluia în nori albicioşi cortegiul. Se desprindea dintre ei statura şi chipul de haiduc al preotului Radu Şapcă. După slujbaşii de seamă ai statului veneau ofiţerii care nu intrau în comanda trupei de paradă.

Calliopi Ghica, cu trăsăturile ei aspre, bărbăteşti, privea încruntată această desfăşurare care nu se mai văzuse în Bucureşti nici la înmormîntarea foştilor domnitori; era uimită ea care văzuse vreo două alaiuri de acest fel, rămase în amintirea tuturor: înmormîntarea lui Mihai Şuţu în 1821 şi a lui Grigore Ghica în 1834. Fu de aceea scandalizată şi ar fi vrut să bată cu pumnul în geam.

După ce se făcu un gol în cortegiu și se făcu liniște, muzica Ștabului ostășesc cîntă iar un marș vioi ca o apropiere de cîmpul de luptă și se iviră trei cruci galbene, pe care ea știa că se scrie cu lac negru numele celor morți. Urma un capac de sicriu, dar mare cît trei din cele obicinuite, purtat de patru oameni în alb. Dintr-o dată la ocolul Podului se ivi un uriaș car simbolic, tot în alb, tras de opt cai îmbrăcați și ei în alb din creștet pînă la pămînt, de nu li se lăsaseră slobozi decît ochii. În totul o uriașă arătare în alb. Pe car era așezată o piramidă trunchiată, albă și ea, pe care era așezat un coșciug lat de trei pași, îmbrăcat în mătase trandafirie în care, atunci cînd trecu prin dreptul ei, logofeteasa putu să vadă că se aflau trei morți cu chipurile galbene descoperite, învăluiți cu lauri. La cele patru colțuri ale carului, oamenii îmbrăcați de asemeni în alb, nemișcați, întindeau falduri de muselin și ghirlande de flori de la un colț la altul. Veneau apoi după zece pași alte trei cruci, alt capac lat, trandafiriu, și pe urmă ca o altă vedenie de alb, flori și fum de tămîie, un al doilea car uriaș îmbrăcat în alb, tras de opt cai acoperiți cu alb, un car cu totul la fel cu celălalt, în care erau alți trei dintre cei uciși. Urma încet singuratică o năsălie îmbrăcată în alb, pe care se afla ultimul coșciug, purtat pe umeri de tabaci.

Veneau încet pe jos rudele celor uciși și după ele în șir rar membrii guvernului. Logofeteasa îl chemă pe vornicul Nicolae Băleanu și-i ceru să i-l arate pe Bălcescu. Era în al treilea rînd, gînditor, cu fața palidă, în chenarul bărbii mici, negre; părea că nu se uită la nimic și nu vede pe nimeni. În urma guvernului venea comanda din Gvardia Națională, în frunte cu Scarlat Kretzulescu și ajutorul său, Costache Aristia, amîndoi într-o uniformă improvizată. După ei se îmbulzeau sumedenie de oameni din popor în rînduri înțesate, și pe chipurile lor încruntate se citea o mînie fără margini.

Calliopi Ghica înțelese că ar fi fost destul o vorbă, un gest, pentru ca această mulțime să se aprindă ca

un butoi de praf de pușcă și să izbucnească într-o sîngeroasă răzbunare. Se retrase palidă, cu nasul rece și ascuțit de la geam.

— Ei, te-ai săturat, tanti Calliopi?... Dar ce văz? Îmi pare că nu te-ai săturat, că mai curînd te-ai speriat?

Calliopi tresări. Era într-adevăr foarte tulburată, căci simțise acum mai mult decît oricînd ce putere copleșitoare era norodul despre care ai ei nu vorbeau decît cu disprețul cu care vorbeau despre vite. Dar, vanitoasă, ținu să nu se arate mai prejos decît nepotul ei.

— Suntem noi slabi, Nicolachi, nu sunt ei tari.

— Aci poate că ai dreptate... Mi-e silă de boierimea noastră.

★

În Dealu Mitropoliei, învăpăiat și însîngerat tot de soarele care cobora mărit și scăpăta de dincolo de Cotroceni spre Străulești, alaiul funebru în alb fu întîmpinat de mitropolit în odăjdii, înconjurat de alți preoți, scînteind de aur și argint în apusul cu raze prelungi culcate. După slujba religioasă, Eliade ținu o cuvîntare, înaripată în fraze, dar care nu era toată decît o disperată încercare de apărare a vinovaților. Suit într-un car, pe piedestalul de bănci îmbrăcate și ele în alb, pe care erau puse coșciugele, aureolat de lucirile trandafirii ale asfințitului, cu vocea sonoră și gestul larg, Eliade încheie cu următoarele cuvinte:

„Fraților români, cîți vă aflați de față și din toată țara, dacă credința în Evanghelie este tare în noi, dacă credem că cei drepți și martirii iartă pe ucigătorii lor; dacă Dumnezeul nostru a iertat pe cruce pe cei ce-l batjocoreau și-i dau moartea; fraților, în aceste minute de durere, cînd ne despărțim de frații aceștia ce muriră pentru noi, cu lacrimi vă rog să facem și noi ca răposații aceștia, să facem cum a făcut Mîntuitorul lumii, Christos, să iertăm pe cei ce au comandat să se facă foc asupra fraților lor, să-i iertăm ca niște adevărați creștini, ca să ne ierte și pe noi Dumnezeu cînd vom fi înaintea lui, ca să arătăm lumii bărbăția, înțelepciunea românilor și marea lor genero-

zitate, ca să fim următori libertăţilor ce am proclamat, în care s-a desfiinţat pedeapsa cu moartea!...“

Şi ridioînd uşor braţul încovoiat, aşa ca părinţii bisericii, el închipui un dialog cu poporul:

— „Iertaţi, fraţilor, pe arestanţii voştri?
— Iertaţi să fie de moarte, iar nu şi de pedeapsa cuvenită.
— Iertare, fraţilor, evanghelică iertare şi iertare cu totul.
— Nu, nu, la ocnă pentru toată viaţa.
— Ocna e mai rea decît moartea.
— La mînăstire dar, ca să-şi vie la cunoştinţă.“

Sugerînd o claustraţie monahală, Eliade îşi simţea inima încărcată de groaza celor ce puteau să se întîmple. Treizeci de mii de oameni erau ca un cer încărcat de toate puterile trăsnetului, şi el simţea că în fiece clipă se pot dezlănţui haotic fulgerele nimicitoare. Spaima întregului guvern era atît de mare, încît tot restul oştirii, al Gvardiei Naţionale, toţi dorobanţii erau ţinuţi subt arme, ca în aşteptarea unui atac iminent. Odobescu era păzit cu grijă la palat, Lăcusteanu era străjuit în casa lui Costache Kretzulescu, unde se refugiase [1]. Aristia, îmbrăcîndu-l pe Solomon civil, izbutise să-l ducă la mănăstirea Cernica, unde era de asemeni păzit. Chiar batalionul venit la înmormîntare

[1] Colonelul Lăcusteanu în amintirile sale reface momentul premergător arestării după tentativa eşuată în ziua de 19 iunie. În drum spre palat, însoţit de Aristia şi „unul Apoloni, armaţi pînă în dinţi şi împănaţi cu pene la pălărie“, Lăcusteanu şi-a exprimat dorinţa să se oprească la Costache Kretzulescu acasă. Aici, ne spune colonelul insurgent, „urcîndu-mă sus, am rugat pe vară-mea Luţa să-mi dea o cameră să şez, căci nu aş voi să merg la palat (Kretzulescu nu era acasă).“ Şi urmează o suită de amănunte pitoreşti în legătură cu felul în care a rămas, totuşi, în casa lui Kretzulescu unde „era straşnic interzis de a intra cineva la mine, nevasta sau copiii, nici chiar Kretzulescu, stăpînul casei; mîncare îmi trimetea vară-mea prin guardieni“. Textul integral îl vom reproduce în comentariul final, amintirile colonelului Lăcusteanu fiind utilizate de romancier în mai multe pasaje ale naraţiunii (cf. *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, publicate şi adnotate de Radu Kretzulescu, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1935, Bucureşti, p. 132—135) (n. ed.).

era în același timp și slaba garanție a unei liniști cîștigate greu. Dealtfel, Eliade îngheță cînd văzu că după el se suie pe piedestal un bărbat înalt și sprîncenat cu mustață neagră, ca o lipitoare pe buză, tîrgoveț
5 după înfățișare, care socoti că e nevoie să i se răspundă și altfel oratorului decît își răspunsese el însuși. Se vedea că îl nemulțumise cu totul felul în care Eliade înțelegea să împace ceea ce era greu de împăcat.

— Apăi, domnilor dă sînteți guvern, zic că dă să
10 vor lăsa liberi, iar încep a urzi cele ce au făcut, iar să mai varsă sînge, și dă vom pierde cauza, sîntem răspunzători față dă copiii noștri...

Cerul întunecat se dezlănțui în mii de tunete, dar nu și cu trăsnete. Poporul își detună cu vuiet mînia,
15 dar scînteia care ar fi fost începutul urgiei sîngeroase lipsi.

Cei mai mulți membri ai guvernului, cu răsuflarea tăiată, trăiră cîteva clipe în prelungirea așteptării lor încordate, dar se socotiră fericiți cînd primejdia
20 trecu și cerul se însenină iar.

Departe spre Cotroceni, roata uriașă a soarealui roșu cădea încet în gol și treptat se mai reflecta, doar ca o privire înapoi, în norii trandafirii, care-i străjuiau, înalți la trei sulițe, căderea pe celălalt tărîm.

CARTEA A TREIA

Luni către seară, Axente Sever zorea în cancelaria şcolii să dea gata nişte tabele şi note care i se cereau de la Eforia Şcoalelor, ca astfel să poată pleca mai repede, căci de cu seară trimisese vorbă „pompierilor" să se afle negreşit la ceasurile cinci la locul ştiut. Vrea să se sfătuiască împreună cu ei ce să facă, pentru ca să nu se mai întîmple nenorociri asemeni celei de la sfîrşitul săptămînii. Era furios pe Tell, din neprevederea căruia, zicea el, se întîmplase totul. Faţă-n faţă, Scarlat Turnavitu pregătise şi el acelaşi fel de note pentru Eforie. Mai priceput în asemenea tabele şi formulări, sfîrşise mai repede şi acum îşi aştepta, alături la masa acoperită de hîrţoage, cum le spuneau ei, prietenul care, înalt şi osos, era şi încăpăţînat pe deasupra. Cînd gîndea ceva, stăruia în loc, pînă se potrivea totul cum trebuie.

— Apoi că, frate, spune-mi şi mie, rogu-te, ce fel de şef al oştirii este acela care se lasă arestuit de ofiţeri? No, că spune-mi te rog... Mai pomenit-ai asemenea lipsă de intelighenţă? Păi dacă el era cum musai să fie un şef al oştirii, cu ochii în patru, n-ar fi fost de trebuinţă să-i elibereze poporul şi n-ar fi pierit fraţii noştri tăbaci... Musai să facem orînduiala cuvenită şi aci, că aşa nu mai merge. Noi nu putem scoate oamenii toată ziua pe uliţă.

Scarlat Turnavitu era și el de aceeași părere și la fel se gîndi că ar fi bine să stea la sfat cu cei trei ofițeri de pompieri, cu care ei făceau un grup al lor în sînul „Frăției". Mutați anume la pompieri de către cei care-i persecutau, ca să le închidă calea spre gradele mai înalte, acești „pompieri" erau poate cei mai destoinici ofițeri de rangul lor din oștire.

— Facem noi paza Guvernului vremelnicesc, dacă altfel nu se poate.

— Atunci fii bun, mă rog dumitale, Turnavitule, du-te înainte, că și eu voi veni neîntîrziat, dar mai am o țîră cu păcătoasele astea de hîrțoage... Uite că acum apune soarele. Am întîrziat al naibii.

La locul știut, la cîrciuma dintre viile de la Vitan, veniseră mai devreme Deivos și Dincă Bălșoiu, care așteptau cu o cană albă cu vin dinainte, în maghernița de scînduri din față, care slujea drept prăvălie. Era un fel de dugheană dărăpănată, cu două ferestre, o fostă cramă, căreia i se adăugase în față o șandrama și se prefăcuse astfel într-o cîrciumă săracă de mahala, unde se bea cu țoiul ori cu cana. La față, mai atîrnau, în geamul prăfuit, covrigi galbeni și uscați, vreo două hălci de pastramă încrețite de sare, cinci-șase cîrnați turtiți și tari ca ghiudemul și niște brînză chircită, pătată de muște, uitată acolo de cine știe cînd. De obicei, începînd de prin mai, prietenii aceștia stăteau la masă în grădina din spatele cocioabei, subt un păr rotat, la o masă de umbrar, pe lîngă cuibarele găinilor, ascunși de niște tufe de corn și gherghini ca de o perdea, dar azi plouase cu găleata și încă mai picura din frunzișuri și astfel rămăseseră în maghernița din față, în timp ce în odaia de dincolo, că erau două de toate, cu tindă și prispă lipită cu pămînt, o nepoată a cîrciumăresei pregătea pe unul dintre paturi obicinuita masă scundă cu trei picioare, în timp ce afară subt un șopron, unde era plita de vară, cîrciumăreasa, știind pe cine are astă-seară, tăiase cîțiva pui, pe care îi dichisea pentru frigare. Asemenea mușterii erau rari la o astfel de cîrciumă și veneau numai pentru că erau prieteni cu locotenentul Zăgănescu. Ai ofițerului

veneau, cum s-ar zice, cumetri cu alde Ciupitu cîrciumarul, căci bătrînul Zăgănescu îl cununase și îi botezase copiii. Pentru ei cîrciumăreasa gătea anume, aprindea grătarul pentru pastramă și cîrnați, căuta tot
5 lucruri proaspete, brînză de mai, un vin păstrat în crama strîmtă, unde nu încăpeau mai mult de două-trei butoaie, căci mai mult nici nu aveau de păstrat, fiindcă se vindea ca tulburel.

Aproape o jumătate de ceas își bătu joc Deivos
10 de pompierie, pentru că fuseseră „duși" de acel căpitan care nu mai dăduse de vreun an pe la companie și habar n-avea de militărie.

— Bine, mă Dincă, ce fel de brabete ești tu, mă, de te-ai lăsat prostit de zaharisitul ăla de Gorduceanu
15 ca să scoateți compania din oraș taman cînd ei pregăteau răsturnarea revoluției? Muică, muică, mă Dincă, faci Mehedințul de rîs, mă! Ce să mai zic și de Zăgănescu?

Dincă recunoaște amărît că s-au lăsat duși. Dacă ar
20 fi știut ce se întîmpla, îl pierdeau pe căpitan pe drum și veneau întins înapoi de la barieră. Așa cel puțin gîndea acum.

Cînd intră Scarlat Turnavitu în maghernița luminată de un opaiț care pîlpîia, cei doi goliseră vreo
25 trei-patru căni și vorbeau acum despre femei. Deivos era totdeauna furios pe toate. Dincă era totdeauna zîmbitor și călduț cînd vorbea de oricare dintre ele.

— Păi tu, mă Dincă, ce să spui despre ele?... Că vin după tine ca viespile după pîinea unsă cu miere. Cît
30 ești de nerod și nesimțitor, nici nu le simți, mă, țepile. Uitați-vă la el, așa candriu cum e are un noroc orb la muieri... E drept, ce mai încolo și încolo, că Deivos era păgubos la femei, și pace.

— Asta cam așa-i, ce să zic? întări sublocotenentul.
35 Înalt, bălan și isteț, Dincă era în fața femeilor molatic, fără personalitate și nepăsător... Nu poci să spui că nu se țin toată ziua după mine...

Cine, auzindu-l, ar fi zis că e un îngîmfat și că se laudă ar fi greșit... Așa era cum zicea. Se țineau fe-
40 meile de el, și erau atît de multe, că orice ar fi spus

era subt adevăr, deci nu putea fi învinuit că se laudă. Şi îngîmfat era şi mai puţin. Mai curînd se putea spune că rămînea fără luare-aminte în faţa numeroaselor dovezi de plăcere pe care i le dădeau femeile atunci
5 cînd se aflau în faţa lui. I se părea atît de firesc să le vadă ca nişte mieluşele în jurul lui, încît nu găsea deloc de ce ar putea fi mîndru. Tocmai această condescendenţă molatică şi dulce făcea posibil acest soi de prietenie senzuală. Omul găsea totdeauna pusă masa
10 oriunde se ducea, de aceea nu prea avea poftă de mîncare niciodată şi mulţumea totdeauna surîzător gazdei, mulţumindu-se să guste de ici, de colo. Pentru că avea ochi verzi catifelaţi şi dinţi de potcovioară albă, asemeni femeilor, pentru că avea obrajii mari, dascălii
15 ăştia îşi cam băteau joc de el. Într-o zi, înainte de un chef, cum îi spuneau ei, contemplîndu-l cum era cu falnicul lui coif de pompier fălos, căci venise de la şmotru de-a dreptul la masă. Ştefan Turnavitu, dascăl şi el, rostise cu un fel de admiraţie:
20 — Uitaţi-vă la el, e Pallas-Atena, ieşită cu coif cu tot din capul lui Zevs.

Toţi rîseră, găsind gluma potrivită, numai Dincă întorcea candid frumosul lui cap în toate părţile, căci nu prea pricepuse ironia şi mai ales nu pricepea de ce
25 e asemuit el cu o femeie, cine o fi ea.

— Ce-i aia Pallas şi cum naiba ai mai spus?...

Dascălii şi Deivos rîdeau cu hohote. Axente Sever se gîndi să împace lucrurile:

— Apoi, frate Dincă, n-ai de ce să te superi... Dacă
30 muierea asta era chipoasă, aşa ca dumneata, era însă şi zeiţa înţelepciunii. Strămoşii noştri, romanii, îi ziceau Minerva... Aşa că vezi, că fiind vorba despre înţelepciune, mai curînd ar avea dreptul să se supere ea...

35 Şi din nou fură hohote de rîs. Axente Sever nu voia să spună însă că Dincă e cumva prost, cînd îl ştiau toţi ca pe un oltean isteţ, „dat dracului", cum se zicea, ci doar voia să spună că e un om nechibzuit, care făcea cîte una boacănă, şi poate că nu-i prea
40 plăcuse nici la şcoală, pe vremuri, cartea. Dar şi aci

făptura lui Dincă era înșelătoare. Tot ceea ce făcea neașteptat pentru ceilalți era, dimpotrivă, un lucru pregătit de el și plănuit pentru orice întîmplare. Așa fusese cu scăparea din capcana lui Costache Chiorul și așa fusese cu multe altele. Era foarte prevăzător și foarte socotit.

De dincolo veni și-i pofti la masă nepoata cîrciumarului, o fată cu fața albă, molatică, nici frumoasă, nici urîtă, cu trup plin și sănătos, cu ochii negri, dulci și cam prea apropiați. Măsuța, așternută cu un ștergar alb, era trasă mai la marginea patului. Deocamdată nu le pusese dinainte decît mămăliguța și un talger cu pastramă, care încă mai sfîrîia în mustul ei sărat, tăiată felioare, și cănițe albe cu vin. Deivos se lungi așa cum îi plăcea lui pe pat. Scarlat Turnavitu se așeză și el de cealaltă parte, dar fără să se lungească; Dincă luă un scaun țărănesc, care se găsea lîngă fereastră.

Cînd ciocniră, ciocniră și cu fata, dar băgară de seamă că ea n-are unde să șeadă. Deivos o pofti să stea pe pat, el, lungit într-o rînă, grăbindu-se să-i facă loc cuviincios, dîndu-se într-o parte. Fata îi mulțumi rîzînd și în modul cel mai firesc se așeză pe genunchii lui Dincă, care parcă nici nu băgă de seamă asta, și-l întrebă pe Scarlat Turnavitu cînd socoate că va veni Axente. Deivos se înnegri însă și mai rău de ciudă, văzîndu-l pe Dincă ținînd atît de aiurea pe genunchi, de parcă ar fi ținut o doniță, trupul acela tînăr pe care el l-ar fi simțit înfiorat de căldura lui aromitoare. Se încărcă iar de ură împotriva femeilor.

— Uitați-vă la neroada asta... În loc să stea pe pat ca lumea, stă strîmbă pe genunchii nătărăului ăsta de Dincă.

— Așa i-o fi plăcînd fetei, domnule locotenent, spuse cu sfială, ca totdeauna cînd era vorba despre femei, Turnavitu.

— Cînd îți spui că e neroadă, ca toate femeile, e neroadă, și gata. Hai să bem, asta nu e o donă, e o doniță, cum ți-am spus eu...

Dădu cănița pe gît și strigă furios, căci întîmplarea asta îl întărîtase și îl făcuse sentimental:

— Să vie Chiose... Aduceți-l pe Chiose aci, numaidecît! Dacă nu-i acasă, îl omor!...

— E aci, domnule ofițer, unde dracu să fie?... Că din ce vreți să trăiască... Aci mai pui din cînd în cînd și pentru el cîte ceva... Că afară dă dumneavoastră și dă nebunu dă Licsandru, tabacu ăla, cine-l mai ascultă?... Nici nu-l mai primesc unele cîrciumi, că nu știe cîntece d-acum. Uite, mă duc io să-l chem, spuse fata.

Peste cîtva timp sosi și locotenentul Zăgănescu împreună cu un bărbat slab, aproape uscat și prea lung, Ștefan Turnavitu, fratele mai mic al lui Scarlat. Era și el chemat. Se împinse lîngă pat o ladă pe care se așezară și ei. Ștefan adusese cu el și *Monitorul român*, la care era acum un fel de redactor-șef, cu noile proclamații ale Guvernului provizoriu. Scarlat Turnavitu i-l luă din mînă și le citi cu voce tare. Toți fură mînioși. La urmă, profesorul descoperi ceva care i se păru ciudat:

— Ia uitați, sunt aci și niște înaintări în armată, numai ofițeri... De ce dracu să-i mai înainteze? Ce ispravă au făcut?

Deivos întinse în grabă mîna și începu să citească el. Era de vreo paisprezece ani în armată și nu era decît locotenent. Fusese mai întîi cîțiva ani la pompieri și pe urmă, înlocuit acolo cu locotenentul Zăgănescu, devenise un fel de ofițer cu armamentul al Dejurstfei... I se dăduse în primire, acolo lîngă Curtea Arsă, un fel de magazie în care erau vreo patru sute de puști stricate, trimise la reparat. Le dregeau vreo zece lăcătuși într-o fierărie abia mai mare decît o potcovărie.

Cînd sfîrși de citit lista se încruntă și mîna îi căzu moale pe perna cu față de pînză cu arnici roșu de la perete. Nu mai scoase o vorbă. Dincă luă *Monitorul* de pe patul așternut cu macat de cit și se făcu și el la față ca hîrtia. Ștefan Turnavitu, deși venise pe drum cu locotenentul Zăgănescu, nu-i spusese că are *Monitorul* în buzunar, căci nu știuse că-l interesează și pe el asemenea înaintări. Locotenentul ceru să ci-

tească el singur încă o dată lista și nu mai spuse o vorbă.

Urmă un răstimp de tăcere, apăsătoare, întreruptă în cele din urmă de Dincă:

5 — Așadar, ne ia înainte alt rînd de ofițeri mai tineri ca noi.

— Ce vrei? mormăi locotenentul Zăgănescu, fără ca măcar să încrunte sprîncenele lui negre și pline ca niște lipitori... Suntem pompieri, noi nu suntem ostași.

10 — Păi tocmai de aceea ne-au mutat la pompieri, ca să ne scoată din oștire, clătină din cap cu amărăciune Deivos... Ofițer la pompieri înseamnă ofițer la pensie.

— Și ce băieți buni avem aci la pompieri!... Mă

15 gîndesc la bietul Dănescu. A rămas și el sublocotenent. Și mai sunt vreo doi, spuse locotenentul Zăgănescu, plimbîndu-se prin casă.

Deivos se strîmbă și luă cana furios de pe masă.

— Hai să bem... Popii m-au înșelat, muierile m-au

20 înșelat, oștirea m-a înșelat... O să le plătesc într-o zi la toți, să fie de pomină... N-o să rămîn dator o lețcaie măcar. Nici popilor, nici muierilor, nici oștirii.

Scarlat Turnavitu nu mai scoase nici o vorbă. Era foarte îndurerat de necazul prietenilor săi. Lumina

25 moale a opaițului creștea și scădea pe neașteptate.

★

Cînd Axente Sever veni cu Dorcea pe la zece seara, odaia era plină de fum, căci locotenentul Zăgănescu, altfel foarte elegant, tuns cu grijă, cu bărbița neagră

30 aproape frizată, fuma dintr-o lulea țărănească. Cheful era în toi, uitaseră de necazul înaintărilor și Chiose îi zicea mereu, lung, mormăit, lăsînd apoi hangul cimpoiului să-i tărăgănească suflarea în ison prelung. Cînd era prea chinuit de amintiri, Deivos îi lua vorbele și

35 le spunea aprig, așa ca acum cînd, cu cana în mînă, rezemat de perna de la perete, cînta răspicat, mistuit de furie, jucînd doar cu mîinile:

...Subt călcîiul cizmei mele
Şade dracu şi-o muiere
Şi mă-ndeamnă a face rele,
Şi mă-nvaţă a face rele.

5 ....

— Mă, să vă spui eu... Şi adăugă cîntecului, care-l răcorise parcă, o cugetare proprie: Muierea e calul dracului... Asta e. Le cunosc pe toate... Sunt nişte tîrfe...

Scarlat Turnavitu suferea ca un martir de un ceas de 10 cînd se tot vorbea despre femei. Mai ales felul spurcat, judecata veninoasă şi oarbă a lui Deivos, îi făcea rău. Îşi ţinea sus, în mîini, chipul nepămîntesc al Tincuţei, ca să n-o atingă nici un strop din băltoaca în care locotenentul zvîrlea toate femeile. Nu scotea o 15 vorbă, fiindcă nu putea îndura nici un soi de apropiere între fata atît de cuminte şi de proaspătă pe care o iubea el şi celelalte femei.

Dincă însă, după ce goli cana pînă în fund, protestă blînd, molatic, aşa cum era firea lui cînd era vorba 20 despre femei:

— De ce spui că sunt rele? Mie, sărăcuţele, nu mi-au făcut nici un rău... Numai bine am avut de pe urma lor.

Deivos rînji:

— Da... numai bine... D-aia eşti la pompieri...

25 — Ei, află că tot nu sunt supărat.

Sublocotenentul Dincă Bălşoiu fusese mutat la pompieri fiindcă într-o seară de bal soţia colonelului, care îl vedea întîia dată, uimită de frumuseţea lui, dănţuise numai cu el, şi a doua zi, venind acasă cu locotenentul 30 Zăgănescu, spre uimirea lui, o găsi aşteptîndu-l pe pat. Vru s-o sfătuiască să plece cuminte, dar nu fu chip s-o convingă. Îi luase capul în mîini şi i-l săruta ca o bezmetică.

— Toată noaptea numai la gura ta m-am gîndit... 35 Aş fi înnebunit dacă n-aş fi izbutit s-o sărut azi... Fie ce-o fi...

Dincă găsise că e mai curînd nebună că a venit şi, ca să nu se întîmple vreo nenorocire, plecă numaidecît cu Zăgănescu, şi nu se întoarse acasă decît cînd află că 40 zănateca a plecat. Se află în tot Bucureştii fiindcă tot

ea povestea întîmplarea la toată lumea, spunînd că bărbatu-său n-are decît s-o lase dacă vrea. N-a lăsat-o, dar a închis-o șase luni la mînăstire. Pe el, deși se știa că nu numai că nu era vinovat cu nimic, dar chiar o
5 îndemnase să se ducă acasă, marele spătar îl mutase la pompieri, spunînd că ofițerii din oștire merg în saloanele protipendadei și că sublocotenentul ăsta nu trebuie să ispitească cumva pe marile boieroaice.

Dincă nu se supără pe ea, deși dorea nespus și mun-
10 cise mult ca să înainteze în cariera lui de ostaș. Spusese plin de filozofie: „Nici ea nu mi-a vrut decît binele, sărăcuța". Nu se supăra niciodată pe femei dar nici nu se bucura cine știe cît văzîndu-se atît de iubit. Era un om cumsecade, și pace.

15 Deivos oftă prelungit și scăzut, apoi strigă la Chiose să-i cînte „cîntecul lui", cîntecul pentru care-l îndopa cu fripturi și turna mereu în căniță vin rubiniu. Era unul dintre acele cîntece de oraș cu care se trudea bietul Chiose să le învețe și în care amesteca, după obiceiul
20 lui, ale satului cu ale orașului, și pînă la urmă le cam nimerea.

Capul bătrînului, cît un pumn și jumătate de-al lui, [cu] barba căruntă și cu obrajii scofîlciți, rămase cîteva clipe aplecat pe umăr, cu privirea în gol, ca și cînd ar
25 fi ascultat în el însuși: apoi începu cu un dor amar, tocat mărunt, sfîrșind fiece pereche de stihuri cu cîte un „măi" ușor ca o chemare tristă.

Uite-o zău, uite-o zău,
Parcă n-am iubit-o ieu... măi...

30 Trece-acum pă lîngă mine,
Parcă nu mă vede bine... măi...

Că-i luai fustă de tafta,
Și papuci dă catifea... măi...

Uite casa, uite poarta
35 Unde mă aduse soarta... măi...

Aci Deivos îl întrerupse, scuturîndu-și mîna păroasă de bărbat oacheș, nerăbdător parcă. Chiose punea

chiar în cîntecele vesele o tristețe îndepărtată, o oboseală de viață zădărnicită. Acum chiar, dacă gîndul era certăreț și jucăuș, zicerea era de o nespusă duioșie. Deivos îi luă viersul din gură, legănîndu-l încă o dată, dar cu un iz amar, cu o deznădejde înecată în vin.

> Uite casa, uite poarta
> Unde mă aduse soarta... măi...

Păstra totuși în acel „măi“, cu care se încheia fiecare distih ca o punctuație cîntată o întorsătură înmuiată a glasului, o nesfîrșită părere de rău stăpînită bărbătește.

Treptat însă, cu distihurile următoare, pe care le zicea încă o dată, mai pătimaș, după ce le îngîna, cu o durere de unul singur, cimpoierul, Deivos se frîngea și el într-un surîs moale, ca o ciudă înduioșată.

> Uite-i nasul, uite-i gura,
> Uite-i și căutătura... măi...

Ofta ușor și clătina din cap cu o durere strepezită mereu de ciudă, dar tot surîdea cu ochii negri pe jumătate închiși, toropit de arătarea, în sinea lui, a vreunui chip ca un talisman pe care nu-l putea uita...

> Cît să ține dă măreață
> Pentru-n petic de negreață... măi...

Zîmbea, parcă s-ar fi gîndit la un copil prostănac și scump: învăluia trecutul cu o gingășie amară...

> C-așa strînsă-mi sta în brațe,
> Dă n-o mai vedeam la față... măi...

Se răsucea în el, ars de amintire, dar surîsul moale și-l păstra subt mustața neagră, tunsă...

> Uite-o zău, uite-o zău,
> Să uită la mine rău... măi...
>
> Parcă n-am iubit-o ieu,
> Parcă n-am iubit-o ieu... mă...

Biruit de cine știe ce îndepărtate amintiri, și el, bătrînul Chiose, avea fața schimonosită și i se prefirau lacrimi de-a lungul nasului, în barba rară.

Cînd îi văzu ochii umezi, Deivos se înfurie, scrîșnind din dinți... De-abia se ținea, și el, ca să nu-i dea lacrimile și se strîmba de silă.

— Uite, așa era de mică, s-o ridici cu o mînă, dar avea pe dracu-n ea. Îi plăceau dulciurile și mă căuta prin buzunare, cînd veneam, ca un cățel... Eh, hai să vorbim despre altceva, că mi-e scîrbă...

Și iar bea și iar cînta, pe cînd ceilalți tăceau îngîndurați.

— ...Într-o seară viu acasă...

Dar nu povesti mai departe. Iar se strîmbă de silă. Iar fu cît p-aci să-i dea lacrimile.

În satisfacțiile dragostei, totul era ușor și limpede pentru Dincă și totul era greu și chior pentru dragostea aprigă a lui Deivos, niciodată împărtășită.

În timp ce fata aducea talerele cu friptură pentru noii-veniți, Axente Sever, care nu pricepea nimic, întrebă din ochi pe Scarlat Turnavitu ce s-a întîmplat. Acesta îi spuse încet la ureche tărășenia înaintărilor în armată. Axente Sever se gîndi că ei poate greșesc punînd atîta preț pe această carieră ofițerească, dar oricum, toți trei au chemare pentru asta și pot fi de folos patriei. Nu se poate goli oștirea de ofițerii buni subt pretextul că nu le e gîndul decît la grade cîștigate. Un guvern trebuie să știe să folosească spre binele poporului asemenea oameni. Se hotărî să se ducă a doua zi negreșit la Bălcescu, să-i arate ce greșeală s-a făcut.

★

Marți de dimineață Palatul Administrativ răsuna de strigăte mînioase. Telegescu, în cabinetul lui Ioan Voinescu I, îi cerea socoteală șefului Ștabului oștirii pentru chipul în care se făcuseră înaintările în armată de către guvernul revoluționar.

— Ați fost armată de ciocoi și ați rămas armată de ciocoi... Ați lucrat voi între voi cu porțile închise... Și îndrăzniți să numiți asta democrație.

Colonelul Voinescu, de obicei arogant şi cu maniere de diplomat, în acelaşi timp, speriat de acest mod de a i se vorbi, căci aşa nu i se vorbise niciodată, se folosea acum numai de manierele diplomatice şi se făcea că nu bagă de seamă tonul neobicinuit cu care era apostrofat.

— Cetăţene Telegescu... Vă rog să mă ascultaţi liniştit... Trebuie să înţelegeţi că în cariera armelor se cere şi multă ştiinţă, multă carte, se cere disciplină... Nu oricine poate înainta în această carieră... Aici nu se admite întrerupere...

Ca mai toţi specialiştii, colonelul Voinescu voia să facă din meserie o castă, cu un fel de ritual al ei, cu legile ei, proclamînd anumite însuşiri ca esenţiale, cele pe care le au ei îndeosebi.

— Ce ştiinţă? Ce carte! Toţi proştii aceia pe care i-aţi înaintat nu ştiu nimic... Îi cunosc pe toţi... Vai de săraca ţară, dacă vrea să fie mîncată de ei...

Tell, auzind aceste vociferări din cabinetul lui, care era alături, intră cu o mutră severă, autoritară, de proaspăt general, făcîndu-se că nu-l cunoaşte pe Telegescu.

— Ce e aci? De ce strigi, cetăţene? Ce doreşti?

Telegescu nu răspunse nimic. Tell socoti că l-a intimidat. În realitate, fostul parucic condamnat la ocnă era cu ochii ţintuiţi pe epoleţii şi galoanele lui nou-nouţe. Deşi Telegescu nu spusese lui Voinescu ce doreşte anume, ci protestase doar în principiu împotriva înaintărilor de care luase cunoştinţă în ajun, colonelul se socoti abil, spunînd liniştit şi perfid:

— Cetăţeanul Telegescu socoate că înaintările pe care le-am făcut nu sunt democratice... E nemulţumit că domnia-sa, ca fost parucic, n-a fost primit din nou în cadrele oştirii şi înaintat!

Faţa negricioasă a lui Telegescu aproape că se învineţi. Sări peste birou să pună mîna în gîtul colonelului.

— Ciocoiule, ţi-am spus eu asta? Îndrăzneşti să spui că ţi-am cerut eu să fiu primit iară în cadrele ofiţerimii?

— Atunci, întrebă sincer nedumerit de data asta, Voinescu, atunci ce doreşti, cetăţene?

Tell, care înțelese cu dezamăgire că nu l-a intimidat nicidecum pe Telegescu, își văzu autoritatea în joc și își aminti dintr-o dată că fusese cîndva coleg de regiment cu mîniosul cetățean.

— Cetățene Telegescu, de ce nu spuneți limpede ce doriți? De ce sunteți nemulțumit?

În clipa aceea intră în birou, cu autoritatea lui de secretar al guvernului, Alecu Golescu, Arăpilă, întovărășit de Axente Sever, mai bine zis intra Alecu Golescu mai mult tîrîndu-l pe Axente Sever, care venise mai întîi în biroul lui Bălcescu, unde se găsea și el, să se plîngă de înaintările în armată. Intransigent și îndrăzneț în acțiunile mari, dascălul de la Radu-Vodă era cuprins de sfiiciune cînd vorbea de-a dreptul cu personalitățile cu oarecare suprafață, meritată ori nu. Și mai ales avea un respect ardelenesc pentru oamenii mai în vîrstă decît el. Se socotea prea tînăr, deși împlinise de curînd douăzeci și șapte de ani, și mai ales apărea în el feciorul de iobagi fugar de pe Mureș. Odată biruit acest complex fizic, omul era cutezător și de neînduplecat. Dealtfel, tot atît de indignat era și Alecu Golescu.

Tell, văzîndu-i intrînd pe ce doi, socoti că a venit clipa să-și recîștige autoritatea:

— Frate Telegescu, dacă nu ceri să fii primit din nou în cadrele oștirii, atunci spune-ne de ce ești nemulțumit?

— Ați putea să-mi spuneți și mie ce fel de înaintări revoluționare sunt astea care continuă nedreptățile făcute și lasă iar pe de lături pe cei doi ostași revoluționari... locotenentul Deivos și sublocotenentul Dincă Bălșoiu? Sau un sublocotenent ca Dănescu? În schimb ați înaintat o liotă de ciocoi...

Cei doi, Alecu Golescu și Axente Sever se priviră întrebători, căci nu pricepeau de unde aflase Telegescu de nedreptatea care se făcuse prietenilor lor. În realitate, acesta aflase despre înaintări din *Monitorul român*.

Tell, auzind că e vorba despre Deivos și Dincă, păru că răsuflă ușurat și întoarse impozanta-i făptură spre cei doi sosiți luîndu-i parcă martori ai ușurinței cu care

procedase Telegescu într-o chestiune care e foarte limpede, dar, e drept, numai pe înțelesul oamenilor pricepuți.

— Vezi, frate Telegescule, acum eu înțeleg mînia dumitale de revoluționar, dar trebuie să-ți spui că privești lucrurile cam prea simplu. O armată revoluționară nu e o armată de gloată, este tot o armată adevărată, pusă însă în slujba țelurilor revoluționare!

— Crezi dumneata că această armată de ciocoi va fi vreodată sincer și cinstit în slujba poporului?

Alecu Golescu și Axente Sever se tot priveau mirați de această potrivire, care făcea ca ei să nimerească tocmai pe această discuție. Arăpilă îi făcu semn însoțitorului său să aștepte.

Tell, care avusese discuții cu Voinescu și ceilalți ofițeri pe chestia asta, începu să vorbească liniștit, stăruind pedant în concepția lui:

— Nu e o armată de ciocoi, frate Telegescule, este o armată de oameni care-și cunosc meseria. Ofițerii de azi trebuie să fie oameni de carte, să aibă meșteșugul de a comanda în sînge... Aste calități se cer de la un ofițer.

— Își cunosc ăștia meseria cum mă pricep eu la spițerie! Ceea ce văz, însă, este că dumneavoastră, domnule general, vă prefaceți că nu știți că dacă Deivos este ținut de paisprezece ani în același grad și Dincă Bălșoiu a rămas sublocotenent bătrîn și el este fiindcă au fost oameni curajoși și au spus totdeauna cinstit ceea ce gîndesc, și asta n-a plăcut superiorilor lor... N-a plăcut domnului colonel Voinescu, care de zece ani face și desface totul în oștire, și dumneavoastră îl păstrați și acum, ca și cum poporul român s-ar pierde fără grozava dumisale pricepere... Vă sperie pe toți cu ifosele sale de specialist, de parcă i-ar fi scris moașa pe frunte de la naștere „fără mine nu se poate".

Colonelul Voinescu tăcea cu un vag surîs, avînd aerul să spună că pe el nu-l ating asemenea violențe naive, dar Tell se mînie de-a binelea, mai ales că-i vorbea un fost ofițer, care trebuise să părăsească oștirea tocmai din pricina nesupunerii. Vorbi însă jucînd pe aluzii numai pentru cei doi:

— Frate Telegescule, dumneata ar trebui să pricepi odată că oştire fără ascultarea superiorilor, fără supunere, fără disciplină nu se poate... O astfel de oştire este o hoardă, nu este o armată demnă de numele ăsta. Armata cere supunere, cere răbdare. Nu se poate face cu ţîfnă şi cu toane... Singur mi-ai spus că Deivos şi Bălşoiu aveau obiceiul să discute ordinele primite şi să facă mai mult de capul lor. Cu asemenea oameni armata nu are ce face.

Încheiase dintr-o dată tăios, concludent, definitiv şi apoi se întoarse brusc spre Alecu Golescu, ca să curme discuţia, convins că a spus ultimul cuvînt:

— Doreşti să vorbeşti cu mine, frate Golescule, ori cu domnul colonel?

Arăpilă se încruntă şi răspunse scurt:

— Cu amîndoi.

Tell ridică uşor braţele în semn că este la dispoziţia lui:

— Atunci fii bun şi spune-mi... nu te supăra că te-am ţinut să asişti la o discuţie fără interes.

— Ai să vezi, dimpotrivă, că are foarte mult interes. Uite, a venit la mine, să-mi arate că am greşit, fratele Axente Sever. Şi mie mi s-a părut că are dreptate. Tell îl privi mirat, aşteptînd totuşi să continue.

— !? În care cestiune?

— Păi tocmai despre Deivos şi Dincă Bălşoiu voiam să-ţi vorbim şi noi... Nu ne-am putut închipui că nişte ostaşi devotaţi revoluţiei ar putea fi ţinuţi mai departe în nedreptatea în care i-au ţinut oamenii vechiului regim, trecîndu-le iar alţii înainte.

— Nu e acum clipa să reparăm astfel de nedreptăţi, şi pe urmă trebuie să vedem mai întîi dacă ele sunt cu adevărat nedreptăţi şi dacă ele se pot repara, răspunse proaspătul general ţîfnos.

— Cum să nu se repare?

— Păi, deh, e de văzut dacă aceşti doi prieteni ai noştri au cu adevărat însuşiri de ofiţeri superiori, căci

dacă își reiau rîndul în înaintare, vor fi pe calea care duce la cinuri superioare... Vedeți, nu putem introduce politica în armată... Și aici Tell își aminti de amenințările lui Voinescu, de alaltăieri seară.

5 Arăpilă avu însă un rînjet amar. Ca un ofițer care s-a culcat sîmbătă maior și s-a trezit duminică general — cum aflase că spusese veninos Calliopi Ghica duminică pe la prînz, la masă, pe terasa umbrită a palatului de la Tei, și vorba ei făcuse ca de obicei într-o singură zi
10 ocolul saloanelor — și înaintase numai datorită revoluției, acum să vorbească despre „politică în armată", îl scoase bine din sărite:

— Am să-ți spui o vorbă, frate. Pe cînd eram la Paris și învățam carte, am cunoscut o familie cam aristo-
15 cratică de felul ei și tare pretențioasă în moral. Dar cea mai morală dintre ai ei era o mătușă, care fusese o poamă în tinerețea ei. Cînd se mira cineva că tocmai ea vorbește atît despre moralitate și este atît de certăreață cu celelalte femei din familie, contesa spunea așa
20 pe șleau: „Ajunge o curvă în familia noastră..." Așa că eu zic s-o lăsăm mai moale cu frica de politică... mai ales că nici nu e vorba de politica ălora dinaintea noastră. E vorba de oamenii revoluției, de oameni de care noi avem nevoie, nu ei de noi... Uite, asta este și păre-
25 rea fratelui Axente.

Axente, încruntat de mînie, mormăi cu un glas de cioban:

— Apoi, că chiar așa.

— Puteam să nu facem înaintări, spuse iar Arăpilă,
30 dar dacă le-am făcut, trebuia să le facem cu cuget revoluționar. Dealtfel, la aceștia doi, eu aș adăuga și pe căpitanul Teologu, cel care a fost arestat că luptă însuflețit pentru revoluție... Și pe el l-ați lăsat deoparte.

35 Tell se stăpîni acum și începu să se explice liniștit:

— Dacă ați fi rămas alaltăieri la ședință, dumneata și fratele Bălcescu, așa cum v-am rugat, ați fi aflat rostul acestor înaintări. Am fost obligați să constituim un tribunal marțial. Acest tribunal trebuie făcut
40 după anumite reguli ostășești. Trebuie prezidat de un

colonel egal în grad cu Odobescu și Solomon, asistat de doi maiori și doi căpitani. L-am făcut deci pe Pleșoianu colonel. Aveți ceva de zis?

Aci interveni Telegescu, care tăcuse tot timpul:

— Dacă n-ar fi vorba decît de Pleșoianu, pe el puteați să-l faceți și general, că știu ce poate...

— Îmi pare bine că ești și dumneata o dată de părerea noastră. Mitropolitul și Eliade, dimpreună cu membrii guvernului, au spus că ar fi nedrept ca Pleșoianu să devie superiorul meu și atunci mi-au propus gradul de general, pe care l-am acceptat cu destulă greutate.

Voinescu I rîse în gînd cu dispreț, aducîndu-și aminte de discuțiile avute, și zîmbi mai ales de truda pe care și-o dădea Tell ca să i se facă uitată de către ofițeri înaintarea atît de neobicinuită, că de duminică încoace, chiar cei din oștire vorbeau despre cel ce se culcase maior și se deșteptase a doua zi întîiul general cunoscut în istoria armatei române, întîiul căruia i s-a spus „domnule general".

Pînă la urmă noul general veni cu o altă soluție:

— Eu mă gîndesc, frate, că am putea să numim pe acești ofițeri în funcții administrative ori în cadrul trupelor neregulate, pe care le plănuim. Pe Telegescu am putea să-l facem șef al Gvardiei Naționale, iar pe Deivos și Dincă șefi de batalion.

Arăpilă nu răspunse decît atît:

— Asta e, dacă primesc ei, nu-i așa? Și se îndreptă furios spre ușă, chemîndu-l cu capul pe Axente Sever.

Cel care amenință, plecînd, și mai rău procedarea ciocoiască a Ștabului, a fost Telegescu:

— Hei, o să facem noi o armată în care Deivos și Dincă să fie ei generali, și pe dumneavoastră o să vă facem șef de masă la Departamentul Credinței, ori al Finanțelor, ca specialiști...

Peste o jumătate de ceas, Arăpilă îi povesti lui Bălcescu, în biroul lui de secretar, cele întîmplate. Dar spre mirarea lui, Bălcescu se supără pe Telegescu, pe care-l găsi de neiertat:

— Negreșit că s-a făcut o mare greșeală cu Deivos și cu Dincă Bălșoiu, dar nu se vorbește astfel cu un

general revoluţionar. Aşa vorbesc reacţionarii... Trebuie să respectăm noi cei dintîi legile şi hotărîrile Comitetului revoluţionar al „Frăţiei". Altfel e haos. Am văzut într-o scrisoare a ta că tu nu faci distincţie între democraţie şi demagogie... Află că noi nu trebuie să fim demagogi.

— Aci mi se pare că am greşit şi eu, frate, dar cu legalitatea ta nu-mi cam place. Tu ştii, nu-i aşa, cum s-a prăbuşit acel mare revoluţionar care a fost Robespierre?

— !?Cum?

— În timp ce jandarmii intraseră în sală, ca să-l aresteze în numele Convenţiei, el a refuzat să semneze chemarea Comunei împotriva Convenţiei, declarînd că această chemare la insurecţie este nelegală... Şi s-a lăsat mai curînd împuşcat în falcă de jandarmul ordinei legale, cînd odaia era ticsită de partizani ai lui.

Bălcescu uitase asta şi rămase mult pe gînduri. Arăpilă înţelese, şi ca să schimbe puţin, ca să-l ajute, întrebă:

— Crezi că Telegescu nu e sincer revoluţionar?

— E un sincer revoluţionar, un pătimaş revoluţionar, nu mai încape vorbă.

— Ei, şi socoţi că nu e un om de stînga?

— Prea de stînga... Nu e bine nici aşa de stînga cu orice preţ. Robespierre a ştiut ce face cînd l-a trimis pe Hébert la ghilotină.

★

A doua zi Tell, plictisit şi iritat, chemă în cabinetul lui pe Voinescu I.

— Colonele, mi-am adus aminte aseară că locotenentul Zăgănescu nu e decît locţiitor la comanda roatei de pompieri.

— Da, îngînă Voinescu, titular e căpitanul... şi aci spuse încet un nume de fiu de mare boier. Acesta, după o ceartă cu Odobescu, fusese mutat, drept pedeapsă, la pompieri, dar nu se înfăţişase niciodată la comanda companiei, care rămase astfel în mîna vechiului locotenent.

— Numește-l atunci în locul lui pe Zăgănescu. Îl mai domolim și pe Arăpilă ăla...

— Să-l și înaintăm, domnule general, că e cam întîrziat în rang? întrebă Voinescu afectînd o supunere exa-
5 gerată, ca să măgulească epoletul proaspăt al lui Tell.

— Nu, răspunse acesta scurt. Lasă-l locotenent. I-ajunge...

A doua zi apăru în *Monitorul român* ordinul pe armată prin care locotenentul Zăgănescu era numit
10 comandant al roatei de[1] pompieri.

---

[1] În ediția 1955: „pe" (n. ed.).

La şedinţa de a doua zi (duminică), se anunţase că va fi în trecere acum spre Constantinopol Taláat-Effendi [1], comisarul turc de seamă, care venea de la Iaşi. Cum cei mai mulţi membri ai guvernului nu mai dorm
5 noaptea de frica invaziei puterilor protectoare şi li se năzare că văd numai fesuri şi căciuli circasiene la tot pasul, Bălcescu fu rugat să-l întîmpine la Focşani pe Taláat şi să facă împreună cu el drumul cu droaşca spre Bucureşti, explicîndu-i, cu „marafeturi" istorice,
10 cum ziceau ei, că revoluţia este un drept istoric al poporului român, la care acesta n-a renunţat prin tratate şi capitulaţii. Să facă tot ce poate ca să cîştige pe turc de partea căuzaşilor. Cu milă şi dezgust privea Bălcescu la aceşti oameni care, ca să-şi facă puţin curaj,
15 făceau glume de mînji. „Marafeturi istorice"... Dar, pînă la urmă, primi. Simţea nevoia să facă un drum lung, ca să-şi mai adune gîndurile, să vadă limpede în jurul său. Luă cu el şi pe Toma, care venise anume să-l vadă în ziua aceea acasă. Îi arătase pandurul amără-
20 ciunea, durerea ţărănimii, care se văzuse înşelată încă o dată.

[1] Taláat-Effendi, comisar al Înaltei Porţi în ţările române (n. ed.).

— S-a tras înapoi toată bucuria satelor. Ce vorbă-i aia, că azi să facem claca ca și pînă acum, dar că mîine să dăsființează? La tîrg, la Găești, într-o cîrciumă, stă scris pă un perete: „Azi cu bani, mîine fără bani". 5 Am înțeles... Mîine, vorba aia, la paștele cailor.

Ce i-ar fi putut explica Bălcescu? A ridicat din umeri. Va căuta dezlegarea pe drum. Se vor sfătui. Drumurile lungi l-au ajutat totdeauna să se adîncească în el însuși, să descopere legături noi. Unele cărți le-a scris 10 cutreierînd țara în trăsură. Mai ținu să ia cu el și pe Marin Serghiescu, pe care vrea să-l trimită spre Brăila, unde auzise că se găsește pe o navă austriacă praf de pușcă de vînzare.

E mulțumit de plecarea lui mai ales guvernul, fiindcă 15 acum va putea scoate afară, cum se zicea, „publicația către frații săteni", în lipsa lui, dar iscălindu-l și pe el conform înțelegerii dintre membrii conducători ai „Frăției".

★

20 În ajun de Drăgaică nopțile sunt scurte, iar diminețile luminoase de te amețesc. De pe la trei, cînd abia mijesc zorile, oamenii se grăbesc spre lanuri, porniți ca la drum lung în care, căci pogoanele lor sunt departe și merg uneori tot neamul de la bărbați la neveste și 25 copii, cu ulcioare și bote cu apă, cu bruma de merinde pe care o pot încropi pentru ziua întreagă, în ștergare. Tot așa, de dimineață de tot pleacă la drum și călătorii chibzuiți, care nu vor să-i prindă căldurile năucitoare ale nămiezii în cîmp, fără pic de umbră, năclăiți 30 de sudoare și de praf. E mai bine ca, atunci cînd soarele lovește în creștetul capului, carul sau trăsura să fie trase pentru un ceas, două undeva lîngă vreun puț cu ciutură și cu umbră de copac, dacă nu se poate să se afle unul chiar lîngă o margine de pădure, ca să 35 lași vitele ori caii să mai și pască.

Droașca în care călătorea Bălcescu era încăpătoare și bine așezată pe arcuri. „Turcul o să fie mulțumit", îi spusese el cam în bătaie de joc Tiței, care nici nu mai dormise pregătindu-i cîte unele de drum și care îl pe-

trecu pînă la trăsura care aștepta de cum se crăpase de ziuă la poarta casei cu gard de șipci vopsit verde, ici-colo înnădit și cam șters de ploi. Pe capră, lîngă surugiu, era Toma, care nu vrea să meargă înlăuntru. Bălcescu fu din toată inima bucuros cînd îl știu cu el, căci îi plăcea să aibă tovarăș de drum un bărbat atît de inimos și atît de cuviincios. Cînd îl poftise să meargă, omul s-a cam codit, căci nu se încumeta să călătorească alături de un boier, dar pînă a doua zi s-a răzgîndit, socotind că poate totuși Bălcescu are dreptate. Tot atît de multă plăcere îi făcu și Marin Serghiescu, pe care trăsura trecuse să-l ia de acasă. E cel mai vesel tovarăș de drum, măcar pînă la Buzău, căci de acolo se abate spre Dumitru Golescu, administratorul de la Brăila, ca să afle de la el mai de aproape ce e cu acele butoaie de praf de pușcă pe care vrea să le vîndă o corabie austriacă ancorată la Galați. Îi mai întovărășea un parucic, care deocamdată mergea și el în droașcă, urmînd ca de la Focșani să întovărășească pe oaspete înapoi călare, ca ofițer de ordonanță.

La început au întîlnit numai tarlale de porumb, dar dincolo de Otopeni, cît vezi cu ochii, sunt numai lanuri aurii de grîu copt. Oameni întîlnesc deocamdată puțini, căci după obicei au început secera departe de drumul mare. Abia cînd se coboară la pas spre balta Săftichii văd de pe clinul luncii lume multă secerînd de zor. Cînd droașca se ivește subt ploaia de raze, cu un lung nor de praf în urma ei, oamenii o privesc de departe cu mîna streașină, cercetători, bănuitori. Caii mergeau acum la pas, ocolind pe șleaul șerpuitor după un pîlc de arini. Totuși sătenii aceștia nu fugiră ca de obicei; acum au auzit și ei că s-a petrecut ceva neobicinuit la București. Tot așteaptă vești noi.

Se vedeau mai toți, căci puțini aveau opinci și unii numai de cele de scoarță, cu picioarele goale, scorojite și însîngerate de miriștea proaspătă, dar cei tineri, flăcăii și fetele, căliți de soare, cu gurile uscate, cu ochii tulburi de oboseală, erau totuși cei mai mulți voinici și arătoși în arderea tinereții lor. Cei mai vîrstnici în

schimb, bărbaţi şi femei, erau istoviţi înainte de vreme de truda fără odihnă şi fără nădejde, de parcă i-ar fi supt ţarina. Bărbaţii erau cu bărbile ţepoase, cu frunţile osoase şi părul rărit, cu mîinile puternice parcă
5 doar prin vinele lor uscate şi întărite ca nişte vine de bou. Femeile erau tot atît de scofîlcite la faţă, dar pe deasupra li se vedeau şi gurile strînse ca nişte pungi.

În sat erau mulţi bolnavi de friguri şi fuseseră lăsaţi la bordeie cu copiii chinuiţi şi ei de muşte. Pe toţi de
10 pe mirişte îi mistuia arşiţa şi aveau mijlocul parcă rupt cu cleştele din pricina încovoierii la seceră. Ei nu erau în veac cu civilizaţia parfumată a boieroaicelor şi cu fracurile şi discursurile franţuzeşti ale boierilor. Erau rămaşi în urmă de la începutul vremii, apăsaţi,
15 zdrobiţi de cei care, deasupra, sus de tot, surîzători şi cu mofturi simandicoase, îşi trăgeau propria lor sevă din vlaga oamenilor aceştia prinşi de pămînt ca rădăcinile. Conştiinţa realităţii sociale funcţiona ca un sistem de supape inverse, ca la maşinile astea noi cu
20 aburi, dar mari cît toată ţara, care făcea să se uite orice legătură între ce e sus şi ce e dedesubt.

Atunci cînd se deschidea o supapă, aia de sus, se vedea numai o lume căreia i se cuvenea şi i se dădea totul. Lumea aceasta socotea că nu datoreşte nimănui
25 nimic şi îşi afla tot soiul de merite tocmai pentru că era sus. Nimeni nu era stînjenit, fiindcă supapa cealaltă era închisă de parcă ar fi astupat alt tărîm. Nu se vedeau deloc clăcaşii asupriţi şi storşi de sevă, pentru ca să fie atîta lux sus. Dimpotrivă, cînd se deschidea su-
30 papa vederii de jos, se arăta numai o mulţime suferind amarnic ca un tărîm al deznădejdii, fără să se ştie legătura cu cele de deasupra, nefiind îngăduit să se spună că dacă n-ar fi sus aşa cum e, n-ar fi jos atîta suferinţă.

35 — Nu e drept să mai fim scoşi la munci pă moşia boierului... Costituţia nu dă voie.

Cel care vorbea, Florea, un sătean amărît, cu umerii încovoiați subt cămașa ferfeniță, cu fruntea cheală și mustața ca o lipitoare, își puse puțin scuipat pe sîngele care i se prelingea din laba piciorului, dintr-o înțepătură în miriște.

— Dă unde știi tu? îl întrebă ridicîndu-se din șale, cu greu, un bărbat cu umerii înguști și gîtul lung.

— Iaca, știu. Pă lîngă Dunăre Costituția a venit într-un sat. A văzut oameni aduși cu dorobanții la muncă. A spus: „Acasă“. Da' dorobanții: „Păi ăștia sînt clăcași“. — „Dă acu încolo nu mai sînt clăcași, a spus Costituția... Toată lumea e slobodă.“

Se opri din secerat și un altul, îmbătrînit, spîn, cu nenumărate crețuri subt ochi, cu gura pungă.

— Le-a dat și pămînt?

— Dă fiecare cap dă om zece pogoane.

Spînul se scărpină în cap minunîndu-se:

— Auzi, frate? Atunci s-o chemăm și la noi în sat.

— Păi, că numai așa... întări Florea. Altfel nu vine... Diseară pleacă cinci oameni dîn Periș, alți șase dîn Pucheni și pleacă și Druțu cu cinci oameni dîn Săftica la București, să aducă și la ei Costituția aia ca să-i mîntuie dă clacă, să le dea pămînt.

— Păi, noi ce facem?

Spînul îmbătrînit se uită în jurul lui și spuse bombănind:

— Io zic să mergem și noi.

Un bătrîn mărunțel și uscat, cu barba încîlcită, îi ziceau moș Bireacă, îi sfătui să nu se ducă:

— Măi, Costituția să dă cu boierii și ne lasă tot robi...

Dar spînul stăruie biruit de foamea de pămînt...

— Acu, io zic că moș Bireacă nu are dreptate, mă Floreo... Ar trebui să mergem, numai că, mă, dă mers e ușor, că Bucureștii nu sînt cine știe unde, vorba e unde te duci acolo și dă unde iei și tu un boț dă mămăligă, că am auzit că e nevoie să stai cinci-șase zile, și pă urmă unde îți pui capu noaptea?...

— Ei și tu, mă Guțule! Nu vezi că sîntem aproape în toiul verii? Omul doarme unde găsește, și pă lîngă

vreun gard la nevoie, iar dă mîncat mai găsim şi noi la un rumân ici, la altu dincolo, cîte un gogoloi dă mămăligă acolo, că ceapă o să luăm d-acasă... Aşa fac oamenii dă pretutindeni, că am auzit că merg dîn toate părţile la Bucureşti, să vază ce e cu claca aia. Cică uliţili Bucureştilor is pline d-ai noştri.

— Hai, nu mai sporovăiţi acolo, că acuşi e prînzul mic, îi îndemnă cu harapnicul unul dintre dorobanţi. O să vă spuneţi pînă la urmă şi dă ce v-au bătut nevestele! Şi pocneşte gîrbaciul deasupra capului lor, aşa, de fudulie, ca să arate că e meşter şi atinge doar nasul omului cînd vrea.

Bălcescu, Marin Serghiescu şi Toma mergeau pe jos, la cîţiva paşi înaintea trăsurii. Cînd ajunseră în dreptul pîlcului de oameni, negri-arămii în bătaia nemiloasă a soarelui, se opriră. Bălcescu, mînios şi îndurerat, întrebă pe dorobanţ;

— Ce-i asta? Ce cauţi dumneata aici?

Dorobanţul, răscopt de căldură, cu căciula în cap şi cu mundirul de dimie albastră închis la gît, care nu înţelese întrebarea şi voi să se arate zelos, ameninţă mai întîi cu harapnicul, dînd buzna cu calul peste cei care vorbeau.

— Hai, mă, şi apoi se întoarse spre Bălcescu. Ia, li s-a suit la cap Costituţia aia... Nu mai vor să secere.

— A cui este moşia asta?

— Mi se pare că este a unui boier arendaş, Tavliceanu, nu-ş' cum îi zice...

Bălcescu se uită lung la Toma:

— Şi pe voi cine v-a trimis aicea?

— Boieru ispravnic.

— Păi, nu ştiţi că s-a scos claca?

Un ţăran matur cu sprîncenele groase, negre la rădăcina unui nas scurt, dar puternic, cu fălci tari, care se apropiase cel din urmă de pîlcul celor care vorbeau, îl privi lung pe Bălcescu, cu ochii de dulău.

— Cine s-o scoată?

— Guvernul şi... Încurcat, Bălcescu mai scăzu glasul: Dar deocamdată... să vedeţi...

— Gubernu sînt tot boierii. Ai văzut dumneata corb să scoată ochii la alt corb? Şi cîtu-i lumea n-ai să vezi... Nimănui nu-i pasă dă clăcaşi... că ei nu-s oameni!...

5 „De sute de ani, îşi zice Bălcescu, poporul asuprit şi stors cu duşmănie de toată vlaga lui în folosul cîtorva simte ce simte omul din faţa mea. Acestor oameni niciodată nu li s-a dat nimic, totdeauna li s-a luat. Statul le-a fost totdeauna duşman."

10 — Bine, oameni buni, acum e altceva... Acum e revoluţie.

Săteanul, Druţă îl chema, se uită pe subt sprîncenele tari, negre şi stufoase, bănuitor.

— Am aflat şi noi ce e cu rivoluţia asta. Scoală tu

15 să şez io... Pînă la urmă să înţeleg boierii între ei, tot pă spinarea noastră. Că vezi dumneata, o mînă spală pă alta şi amîndouă obrazu... Şi scuipă într-o parte cu silă... Obraz boieresc...

Bălcescu strînse mîna sprijinită pe aripa droaştei. Are

20 omul dreptate? Aşa o să fie oare şi de data asta?

— Mă Druţă, îi spuse căutînd să-l domolească moş Bireacă, cum vorbeşti tu aşa cu boierii, mă?

Dar omul îndîrjit nu se mai putea opri:

— O să vie într-o zi rivoluţia noastră... Ehei! Atunci

25 o să arză conacele şi curţile boiereşti, zi şi noapte cu tot ce e în ele, dă o să să vază dă la un sat la altu, aşa ca să să ştie. Atunci o să fie şi rivoluţia adevărată a clăcaşilor. N-o să rămîie piatră peste piatră dîn palatele alea dîn Bucureşti... Că sînt toate făcute dîn su-

30 doarea noastră. Atunci o să ne luăm singuri pămîntu... N-o să fie nevoie să ni-l dea nimeni.

Marin Serghiescu începu să cînte încet şi cu tîlc: „Rabdă inimă şi taci". Toma se uită lung la Bălcescu, care nu mai spuse nimic, toropit de cele aflate, făcu

35 doar semn surugiului îngăietănat să pornească. Oamenii privesc şi ei îndelung după droaşcă, nedumeriţi.

— Măi Druţă, ce-o fi vrut boieru ăsta dă la noi?

Druţă scrîşni printre dinţi, încrîncenat:

— Şi, uite, ce droaşcă are...

*

În toate satele pe care le străbătură pînă trecură Ialomița spre Buzău, sătenii erau scoși cu biciul dorobanților pe moșiile boierești. Bălcescu era abătut. Nu mai putea gîndi, se simțea învins. După cîtva timp însă firea lui de totdeauna birui, iar descurajarea se arăta trecătoare. Vederea țăranilor obidiți și purtați pe lanuri, cu aprigă silnicie, în loc să-l doboare, sfîrși prin a-l îndîrji și a-l răscoli cu totul. Își spuse că nu se va abate pentru nimic în lume de la țelul hotărît.

După o noapte petrecută la Ploiești, pe unde ocoliseră dinadins, ajunseră la Buzău prăfuiți, nemîncați, cu caii obosiți, dar administratorul le găsi cu ușurință loc de găzduire și, fiindcă refuzaseră să meargă la ospățul pregătit din vreme, li se aduse la fiecare în odaia lui cîte ceva de gustat. Bălcescu, deși obosit, nu putu să doarmă decît vreo trei ore, fiindcă li se spusese de cu seară că, din pricină că Buzăul a crescut mult, în nici un caz nu puteau pleca mai departe. Îi scrise lui Arăpilă la București o epistolă înverșunată, dîrză și hotărînd un întreg plan de luptă. A așternut pe hîrtie în grabă, în febra mîniei, fără luare-aminte la ortografie, fără să-și amintească o clipă că este neasemuitul traducător al *Cîntării României*[1], o scrisoare repezită așa ca o „notă de serviciu", atent numai ca să arate în fugă, dar lămurit, măsurile urgente ce se impun. Puternic gîndită, sare de la o idee la alta, după fierberea lui interioară, tocul rămînînd mereu în urma gîndului. E același mod de a fi uneori copleșitor, iar alteori încurcat, stînjenit ca atunci cînd vorbește unei asistențe.

„*Buzău, 22 iunie 1848*

Iubite Alecule,

Sînt în Buzău de astăzi de la cinci ore. Întîrziai puțin din pricină că apa Buzăului e mare și anevoie de trecut. Voi pleca însă îndată. Îți scriu ca să-ți arăt că starea lucrurilor prin sate merge cam moale.

Măsurile noastre pentru proprietate, lăsînd lucrurile în starea veche, sînt cam vătămătoare, căci țăranii nu cred făgăduielile

---

[1] Camil Petrescu atribuie versiunea *Cîntării României* lui N. Bălcescu, problemă controversată (n.a.).

şi zic de ce nu li se dă de-acum. Noi am făcut greşeală, căci trebuiam a ne folosi de biruinţă, ca să scoatem deocamdată măcar iobăgia. Noi am biruit, şi rodul biruinţei l-au luat împotrivnicii noştri. Acum ce trebuie să facem? Socotesc că de o parte să se dea afară cît mai degrabă Proclamaţia aceea dintîi ce se dedese în tipar, ştergîndu-se iobăgia ca încai să se dea afară împrejurările ce ne-a silit, sau alta mai desluşită în care ţăranii să vază că noi am fost oarecum siliţi a le face acea concesie proprietarilor. Dintr-altă parte, să se revoluţioneze ţăranii, încît chiar dacă Obşteasca Adunare ar fi retrogradă, să se vază silită a nu fi, aducînd pe ţărani în stare a nu mai primi de atunci a mai împlini îndatoririle lor şi reclamîndu-şi drepturile. Altmintrelea revoluţia noastră, care este politică şi soţială, se perde pe jumătate, poate şi toată. Aicea în Buăzu am găsit pe Prezidentul magistratului I. Marghiloman, pe poliţaiu C. Drăgulănescu şi pe profesorul Grăjdanul [1] foarte reacţionari, stăvilind administraţia în lucrarea ei şi căutînd să răspîndească fel de fel de intrigi între orăşeni, împiedicînd formarea Gvardiei. Am hotărît să se suspendeze vremelniceşte Prezidentul magistratului ce încă din Bucureşti am auzit că e foarte blestemat şi am hotărît a-l remplasa cu Ghiţă Dăscălescu ce se bucură de cea mai bună opinie şi care e recomandat şi de N. Golescu şi are influenţă în judeţ. Asemenea am zis lui Filipescu să suspendeze pe poliţaiu. Cît pentru profesor ce se aflĂ în Bucureşti, vei zice lui Eliad a-l remplasa.

Aş dori că acolo să umblaţi mai cu energie. Căutaţi să vă folosiţi de victoria dobîndită care ne va da mare putere, de vom şti a trage, prin energia şi activitatea noastră, încrederea poporului. Faceţi mai curînd judecata arestuiţilor. Cercetaţi şi ispitiţi, ca să se afle toţi complotiştii şi arestuiţii. Acum avem

---

[1] E vorba de învăţătorul V. Grădeanu (1812—1862), care în 1846 era directorul Şcolii naţionale din Buzău. N. Bălcescu îl menţionează greşit ca „reacţionar". V. Grădeanu a rămas ataşat de idealurile paşoptiste, iar imediat după eşuarea revoluţiei de la 1848 s-a numărat printre cei arestaţi. Cît priveşte „poliţaiul C. Drăgulănescu", acesta a fost înlocuit cu Costache Ciochinescu (1821—1891), pe atunci funcţionar la prefectura oraşului Buzău (cf. Gabriel Cocora, *Aspecte din trecutul învăţămîntului public la Buzău*, în *Studii*, an. III, 1957, p. 142 şi Ion Moldoveanu, *Figuri revoluţionare la Buzău în 1848*, *„Şcoala buzoiană"*, Buzău, 1973, p. 11) (n. ed.).

mijloc de a ne scăpa de toţi reacţionarii. Trebuie ca judecata să fie foarte ecspeditivă. O comisie ostăşească ar fi de trebuinţă pentru aceasta, mai cu seamă de veţi simţi că complotiştii tot lucrează, cum auzisem ieri; atunci nu trebuie a ne feri
5 de-a proclama chiar legea marţială pentru dînşii.

În împrejurări grele şi extraordinare trebuie măsuri extraordinare. Nu faceţi poezie şi sentimentalism, ci dreptate straşnică. Proclamaţia noastră asupra complotiştilor a făcut rău efect în public, după cum m-am asigurat ieri, căci, în loc de-a
10 spune întîmplările, face apologia lui Odobescu, aruncînd toată vina pe Solomon. Nu era de datoria noastră ca în proclamaţie să facem treaba unui judecător de instrucţie.

Nu întîrziaţi a scoate afară Proclamaţia pentru ţigani.

Scoateţi mai curînd un regulament pentru Gvardia Naţională
15 şi cea mobilă.

Eu le-am dat pe ambele (texte) cele franceze lui Scarlat Kretzulescu. Însărcinaţi pe frate-meu ca, împreună cu Kretzulescu, să redijeze aceasta. Frate-meu are mult spiritu de organizaţie şi ar trebui ca să-l chemaţi să mă remplaseze, pînă la
20 întoarcerea-mi în lucrarea de secretar, şi să nu-l lăsaţi fără lucru. Aveţi un drept şi o datorie a o face. *(E vorba despre Barbu, nu despre Costache, adăugăm noi.)*

Nu face trebuinţă ca s-o faceţi formal, şi numai să-l chemaţi să-i daţi de lucru.

25 Căutaţi să întemeiaţi un club de oameni tineri, care să poată atît pe voi, cît şi pe reacţionari a vă opri de a ieşi din programul revoluţiei.

Fiţi mai cu îngrijire la hîrtiile ce vestesc chibzuirile, pîn-a nu le obşti, ca să nu mai facem greşealele ce am făcut.

30 Dezorganizaţi partida Cîmpineanului, vorbiţi chiar cu dînsul. Spuneţi-i să ţie în frîu pe oamenii ce-i compromit numele. Scrieţi lui Negulici la Prahova să privigheze pe Telegescul, ce s-a dus ca comiasar acolo şi să raportuiască. Daţi un post lui Niculescu şi îl chemaţi şi pe dînsul la discuţia legii alegerilor.

35 Publicaţi toate cele ce lucraţi. Este vremea ca toate să se facă pe faţă. Decretul de amnistie încă nu s-a tipărit. Împărţiţi-vă lucrarea, luaţi fiecare cîte un minister, cu care să aveţi a face, ca să lipsească acea neorînduială. Costăchiţă Filipescu îmi spunea că vrea să dea demisia şi că ar dori să vie comandant

al Cavaleriei. Eu crez că am putea s-o facem aceasta, căci în Minister tot nu e de vreo treabă.

Fiţi mai revoluţionari, că am făcut mari greşeli.

Hotărîţi o epocă pentru Obşteasca Adunare printr-o Proclamaţie cît mai curînd...

... Faceţi schimburile cuvenite, ca să puteţi îndestula deosebitele ambiţii.

Complimentele mele la toţi şi să dea Dumnezeu să vă găsesc bine şi puternici. Adio, prietene.

N. Bălcescu

(P.S.) Puneţi de lături pe Romănescu, că ne face rău în opinia publică. Adu aminte lui Eliad aceea ce i-am zis de-a face circulare la profesori ca să adune în comitetele judeţelor profesorii satelor şi a-i pregăti pentru propaganda prin sate. Nu întîrziaţi a decreta acea adunare de cîte trei oameni din sate la Bucureşti. Aceasta ne va da putere şi va fi cel mai sigur mijloc d-a ne trage încrederea poporului.

Trimisei şi acum la rîu să vază dacă se poate trece şi ni se aduse răspuns că este peste putinţă d-a trece acum. După cum am înţeles, Turcul nu poate sosi decît diseară la Focşani. Sînt foarte supărat de aceasta. Îmi spun că peste un ceas poate să şează apa şi să poci trece, iar acum este peste putinţă. Scrisei la Focşani în pricina aceasta pentru primire ce ar trebui să se gătească Turcului, cum şi să-l ţie acolo pînă cînd voi sosi eu ca să nu-l facem a sta lîngă apă fără să-l putem trece, şi să-i vestească sosirea mea şi pricina întîrzierii de se va întîmpla să sosească acolo înaintea mea." [1]

---

[1] Camil Petrescu reproduce integral textul scrisorii adresată de N. Bălcescu lui A. G. Golescu la 22 iunie 1848 (cf. N. Bălcescu, *Opere*, IV, ediţie critică de G. Zane, p. 89—92). La 21 iunie 1848, N. Golescu, ministrul afacerilor de interne în guvernul revoluţionar, emisese următorul ordin primind misiunea încredinţată prietenului său:

„Administratorului de Buzău

D. Nicolae Bălcescu, Secretarul Guvernului provizoriu, însărcinat fiind din partea acestui guvern ca să întîmpine pe Excelenţa Sa Taláat-Effendi, la întoarcerea-i din Moldavia şi să-l însoţească pînă aici în capitală, se scrie d-tale a da d-lui Bălcescu toată ascultarea şi să îndeplineşti cu întregime toate dispoziţiile ce va găsi dumnealui cu cale a se lua, atît în împrejutarea de care s-a vorbit, cît şi în orice altă privitoare la osebitele măsuri şi întocmiri hotărîte din partea Guvernului pentru administraţia acelui judeţ" (cf. *Anul 1848*, II, p. 1) (n. ed.).

Bălcescu e destul de nemulţumit de Telegescu, fiindcă i se pare că a luat-o iar razna. Numit comisar revoluţionar la Prahova, ameninţa că va veni cu moşnenii din judeţ asupra Bucureştilor. Le-a spus celor din minister de la obraz că va face el revoluţie cum ştie el, cu miniştri îmbrăcaţi în dimie albă şi cu egalitate la cazan.

*

La Vad, pe malul rîului umflat de ploi şi tulbure, mai aşteptau în faţa unei cîrciumi cu umbrar cîteva care şi două braşovence cu coviltir înalt să scadă apa. Era o dimineaţă cu soare alburiu şi peste valurile gălbui mai pluteau pale de ceaţă trase la vale de şuvoiul apei.

Toma, care nu ştia seama locurilor, ar fi vrut să ducă un răspuns mai potrivit aşteptărilor lui Bălcescu şi-l întrebă pe cîrciumarul borţos, care-şi ţinea mîinile subt fota verde, ca muierile subt şorţ, dacă socoate că s-ar putea trece. Omul bărbos şi morocănos îi răspunse înţepat:

— Cum o să treacă? Dumneata nu vezi?

— Păi, uite... că, acum chiar, intră nişte călăreţi în apă... îi arată Toma nedumerit, rezemîndu-se de stîlpul umbrarului.

De dincolo încercau să treacă doi lipcani, după cît se părea, care intraseră cu caii în apă.

— Ei, dac-or ajunge aci, să cheamă că au trecut, răspunse cîrciumarul întărîtat. Numai vezi că io nu crez că o să ajungă. Mai ales dacă nu descalecă, să lase caii slobozi, şi dacă nu să dezbracă.

Toată lumea privea încleştat spre cei doi lipcani care pătrunseseră mult în apa tulbure şi înspumată care acoperise prundişul dintr-un mal în altul al rîului. Buzăul nu era chiar revărsat, ci numai crescuse. Şi caii şi înotătorii buni l-ar fi putut trece fără primejdie, dar de droaşcă era limpede că nu poate fi vorba. Caii, după ce mirosiseră apa tulbure şi învălurată, se opriseră în loc şi se codeau să înainteze. Lipcanii, îngrijoraţi şi ei, nu îndrăzniră să-i silească, şi-i lăsară cu totul în voie. Cînd dădură de şuvoiul apei din matcă se opri

întîi murgul cu șoldurile osoase, apoi se opri și celălalt, un sur scund. Un flăcău în cămașă și izmene, cu mărul lui Adam prea ieșit, se arătă dezamăgit de această sfială.

5 — Sînt ei fricoși... Ar putea să treacă. Uite, dumnealui cum trecu... Nu-i așa, moșule?

Moșul nu era chiar moș, căci deși avea barba căruntă și răsfirată, arăta în puterea vîrstei, mai ales că avea fața roșcată și sănătoasă. Cînd îl auzi pe flăcău vor-
10 bindu-i, se supără parcă și duse înțepat țoiul de țuică la gura acoperită de mustața groasă, fără să-i răspundă, ba dintr-o sucitură a umerilor chiar întoarse capul într-altă parte, arătînd că nu are chef de vorbă.

— A trecut el cum a trecut, dar noroc că are ulcica
15 aia dă țuică la îndemînă, ca să să usuce și pă dinlăuntru, pînă să mai usucă hanțele după el, spuse cu oleacă de pizmă un cărăuș cu fața uscată, îmbrăcat cu pieptar negru peste cămașă, dar fără nădragi, numai în izmene.

Cel despre care vorbeau mai avea încă mînecile
20 cămășii ude, iar de subt masa cu picioarele bătute în pămînt i se vedeau nădragii de aba, cam peticiți, murdari de lutul malului.

Toma rămase o clipă locului împietrit... I se păru că el îl cunoaște bine pe acest bărbat cărunt, cu pieptul
25 păros și cu fața rumenă. Îl privi lung, scărpinîndu-se în cap ca să-și adune gîndurile. Nu-i venea să creadă că ar putea fi, totuși, cine bănuia el. Omul stingherit de privirea lui iscoditoare, care atrăgea luarea-aminte a tuturor celor de față, se ridică mînios și porni spre
30 malul rîului, îndreptîndu-se spre niște tufe de gherghinar. Cînd trecu pe lîngă el, Toma îi văzu cicatricea de subt ureche și nu se mai îndoi o clipă. Strigă după strein, alergînd din urmă:

— Vasili Vladimirovici.

35 Dar omul nu se opri. Era limpede că nu vrea să i se vorbească, anume ca să nu se vadă că nu știe românește. Cu o îndîrjire țărănească, Toma se luă după el, întrebîndu-l naiv și înduioșat, în rusește, de ce fuge de el... Străinul nu se întoarse, dar cînd ajunse subt
40 arțarul de lîngă tufele de gherghinar, se opri cu spatele

și așteptă. Cînd fu ajuns, se răsuci pe călcîie și îl strînse pe Toma în brațe să-i frîngă oasele. Lucrurile se luminară cu totul. Vasili Vladimirovici, frate de suferință al pandurului în lazaretul de la Craiova, unde au fost singurii care au stat aproape un an de zile amîndoi, căci aveau răni grele care nu voiau să se vindece, pe cînd ceilalți se înnoiau rînduri, rînduri, deși vorbise cu el nopți întregi, nu-i spusese totul... Nu-i spusese că el era, atunci în 1829, parucic degradat de cînd cu răscoala decembriștilor din 1825 și trimis după doi ani de temniță soldat de rînd pe frontul dunărean. Cum ar fi putut Toma să bănuiască oare că soldatul acela bărbos, cu rană grea la gît, slăbit de o lungă zăcere pe patul de scînduri acoperit cu rogojină, este un fost parucic în garda imperială? Ofițerii din lazaret se purtau cu el mai dușmănos decît cu oricare alt soldat, că parcă stăteau numai cu ochii pe făptura lui... Ca să-l ajute pe acest prieten a învățat Toma bruma de rusească pe care o știa... Dar iată că după douăzeci de ani Vasili Vladimirovici nu s-a schimbat, e tot fratele de atunci. Mai mult chiar, acum lungiți pe malul apei, încinși de soarele care s-a ridicat de trei sulițe și străbate prin puful de nori albicioși, stau de vorbă și mai deschis ca atunci. Astfel Toma află că prietenul lui, după ce a scăpat de armată, s-a apucat să lucreze într-o tipografie, ba a și pus din cînd în cînd mîna pe pană, cînd n-au putut-o face alții. Anul ăsta, în primăvară, cînd în toate țările apusene au fost tulburări mari, de s-a sculat de data asta mai ales muncitorimea, poliția țaristă s-a pus pe arestări cumplite, ca s-o ia înaintea revoluționarilor. El a izbutit să se ascundă, apoi să fugă... Luna trecută putuse să ajungă la Iași, unde-și găsise prieteni, care au căutat să-l rostuiască. Înainte de a putea căpăta un pașaport pe nume nou, a aflat că trupele țarului au trecut Prutul la Leova. A fugit cum a putut, a izbutit să ocolească Focșanii și era cît pe-aci să se împotmolească din pricina Buzăului care a crescut din mal în mal.

Toma a știut ce are de făcut și s-a întors numaidecît la gazdă. Bălcescu a ascultat puțin încruntat, timp de un ceas, povestea lui Toma despre prietenul său rus, întîlnit pe malul apei. Era neliniștit de vestea adusă, 5 și vedea cu nemulțumire că încă nu se poate trece spre Focșani, iar pe deasupra părea puțin cam nedumerit și de această întîmplare cu rusul fugar. Se plimbă cîtva timp prin odaie numai în jiletcă și cu brațele încrucișate, în timp ce Toma aștepta în picioare urmă- 10 rindu-l cu ochii ca o flacără. În cele din urmă Bălcescu veni la el și-i puse mîna pe umăr:

— Frate, spune, îl cunoști bine pe acest rus?

— Îl cunosc, cum să nu-l cunosc, răspunse Toma surprins.

15 Bălcescu avea un fel de jumătate de zîmbet, iritat și încurcat. Firea lui bănuitoare, prepuielnică, îl biruise și de data asta. Vorbea stingherit, pripit, îndurerat că trebuie să-și supere prietenul:

— Vezi, frate... eu cunosc... că am auzit mult vor- 20 bindu-se la Paris asupra întîmplării cu aceste regimente răzvrătite în decembrie '25, cînd nouă ofițeri progresiști au fost spînzurați, alții mulți au umplut ocnele din Siberia și nenumărați părtași au zăcut în temnițele de tot soiul... Poci zice că, de asemenea, 25 cunosc lupta neînfricată pe care o duc revoluționarii ruși pentru libertate și mai ales pentru dezrobirea zecilor de milioane de plugari care se chinuie acolo mai rău decît iobagii, căci sunt robi care pot fi vînduți. Acolo, am citit adeseori, se vînd atîtea și atîtea suflete, frate, 30 cu atîta preț... Sunt în această țară mare mulți luptători cu pana și cu fapta care nu mai pot îndura ce le vede ochiul și despre care s-a dus vestea în lumea întreagă. Lupta lor e mai grea însă decît oriunde aiurea, pentru că ei au de înfruntat pe despoții cei mai puter- 35 nici ai pămîntului, care veghează și nu șovăie să pedepsească fără crutare... Nenumărați luptători, de care noi abia am auzit, au plătit cu viața curajul lor năprasnic și, cum ți-am spus și ai auzit și de la alții, ocnele și pustiurile Siberiei sunt pline de acești depor- 40 tați, care îndură acolo munci grele, lipsuri de tot

soiul, frigul aspru și ticăloșia vieții îngrădite. Dar ei nu se sperie de mînia țarului autocrat și vor duce mai departe lupta lor pînă la biruință, căci mintea nimicește planurile tiranilor; e lege ca dreptatea și adevărul
5 să triumfe asupra silniciei și minciunii. Totul se leagă pe lume, frate. Tocmai prin puterea și prin cruzimile lui, țarismul va stîrni și va căli forțe revoluționare cum nu s-au mai văzut. Omenirea întreagă îi va slăvi cîndva pe acești neînfricați revoluționari ruși care stau azi cu
10 mintea deschisă în fața puterii oarbe, sîngeroase. Dar vezi, frate Tomo... cum poci a-ți spune mai limpede? Tocmai de aceea noi trebuie să fim și cu mai mare grijă. Să știm cu cine avem de-a face, să nu cumva să ne înșelăm și să luăm drept revoluționari niște
15 unelte țariste ascunse, prefăcute... Și văzînd că Toma s-a întristat și-l asculta cu capul lăsat pe umăr, frămîntîndu-și brîul roșu, îndurerat, Bălcescu se grăbi să adauge: Vorbesc așa asupra lor fiindcă noi avem răspundere mare, frate, tocmai față de revoluționarii
20 adevărați pe care-i urmăresc asemenea iscoade ticăloase și de aceea îți vorbesc cum îți vorbesc... Țiu să te întreb încă o dată: îl cunoști bine?

— Acum, io așa zic. Că-l cunosc. Ne-a ținut moartea un an dă urît la amîndoi... Și dacă nu să arată un om
25 așa cum e el, pînă în fundu străfundului, atunci cînd stă așa numai cu pielea pă oase în fața lui Dumnezeu, păi atunci cînd să-l mai cunoști? Cînd îți bea și-ți mănîncă la nuntă?

Bălcescu se arăta, așa cum îi era firea, bănuitor și
30 cu un simț al răspunderii care adesea îl copleșea.

— Toma, dumneata trebuie să știi că înaintea unei armate străine merg uneori fel de fel de oameni trimiși anume ca să încurce lucrurile.

Toma simți că un val de sînge i se ridică pînă la rădă-
35 cina părului. Parcă stătea să-i dea lacrimile. Un răspuns totuși nu dădu numaidecît. Chibzui adînc, apoi își ridică ochii, care acum îi erau înstelați de luminițe, spre cărturarul din fața lui, pe care îl știa că prețuiește cum trebuie prietenia.

— Mi-ați zis într-o zi să vă spui frate... Nu v-am putut spune asta, cu toate că stă scris în inima mea... și nici nu o să vă poci chema așa nici dă acum înainte... Inimile poate să semene între ele, dar pă noi prea multe ne-au dăspărțit pînă azi în viața asta, ca să ne mai ajungem unii pă alții... Acum ce să fac și cum să vă spui? Da', uite, o să mă înțelegeți, nădăjduiesc io acum, și după vorbe numai, că altceva n-am ce să pui chezășie... Uite, mai am o singură mînă, dă să va întîmpla ca prietenul ăsta al meu să fie altfel dăcît îl simt io în toată făptura lui, pui să mi-o taie și pă asta. O pui io pă butuc.

Bălcescu, zguduit în toată ființa lui, îl luă în brațe.

— Frate, iartă-mă... iartă-mi firea păcătoasă. Am să-ți scriu pe loc o scrisoare să mergi la Filipescu, la administratorul județului, să scoată rusului tău o adeverință că e sîrb, negustor de porci, care a venit în țară să facă negoț, și că și-a pierdut în apa Buzăului hainele și pașaportul, încercînd să treacă gîrla. Uite și trei galbeni, din banii care mi s-au dat de la Vistierie pentru drum... luați căruța poștii dacă mai merge, dacă nu, caută de găsiți cărăuși de la sat la sat... Îi voi da rusului tău și o scrisoare către Rosetti, care are unele cunoștințe printre fugarii muscali din București, cu rugămintea să-i facă pașaport nou pe numele pe care-l vrea el și să-l pună în legătură cu ceilalți ruși urmăriți de poliția țaristă și ascunși prin București. Cînd m-oi întoarce și eu, poate îi voi găsi și vreun mijloc de trai.

Cînd văzu tresărirea de bucurie din ochii lui Toma și-i simți căldura mîinii în mîinile lui, Bălcescu fu bucuros că își învinsese firea bănuitoare, neîncrezătoare în indivizi, dar încrezătoare în steaua întregii omeniri.

★

Nu poate pleca din Buzău decît a doua zi spre seară. Cît a stat în Buzău, și-a dus mai departe cercetarea la fața locului asupra stării de lucruri. Nu mai simte nici o urmă de oboseală sau descurajare. Dimpotrivă, o hotărîre înverșunată de a învinge e în el, setea,

îndelung stăpînită, de a birui greutăţile. Face mereu planuri de luptă.

Umblă zvonul că armatele străine, ale ţarului şi ale sultanului, au şi pornit să invadeze ţara. Dinspre Brăila, unde este ispravnic acum Dimitrie Golescu, fratele lui Arăpilă, numit odată cu pictorul Ion Negulici la Prahova, vine vestea că unităţi turceşti au şi trecut apa fluviului prin sălciile luncii Siretului. Nu este nimic. Ţara se va ridica şi va lupta. Pe Marin Serghiescu tocmai îl luase, ca să-l trimită neapărat cu un tîlmaci din Brăila la Galaţi, unde a auzit că e o corabie austriacă, ce are şase sute de ocale praf de puşcă de vînzare. În frigurile acestei hotărîri de luptă, îi scrie din nou lui Arăpilă, a doua zi, de astă dată din Focşani, unde Taláat-Effendi tot nu sosise şi nici nu se ştia dacă mai vine, fiindcă se părea că s-ar găsi încă la Iaşi, bolnav de holeră.

„... N-am nici o ştire după plecarea mea. Am văzut ieri o poruncă către locuitorii săteni în care sînt şi eu iscălit, cu toate că nu eram în Bucureşti cînd s-a făcut. Îmi pare rău de această neorînduială..." [1]

Această încăpăţînare şi rea-credinţă a colegilor lui din guvern de a pune şi semnătura lui pe hotărîrile pe care el le-a combătut în Consiliu îl încovoaie.

---

[1] Camil Petrescu transcrie, cu unele erori, fragmente din scrisoarea lui N. Bălcescu expediată către acelaşi A. G. Golescu din Focşani, la 25 iunie 1848. Iată acum textul exact al paragrafului: „N-am ştire din Bucureşti dupe plecarea mea din Bucureşti. Am văzut eri o poruncă către locuitorii săteni, în care sînt şi eu iscălit, cu toate că nu eram în Bucureşti, cînd s-a făcut. Îmi pare rău d-aceste nerînduieli." Se referă desigur la o proclamaţie către săteni, tipărită pe foi volante, la 21 iunie, care prin dispoziţiile ei cerea ţăranilor clăcaşi să-şi îndeplinească obligaţiile faţă de arendaşi şi proprietari ca înaintea începerii revoluţiei. Indignarea lui Bălcescu pornea de la faptul că vedea compromisă una din ideile sale, sintetizată în punctul 13 al Proclamaţiei de la Islaz. Textul, pe care îl vom reproduce integral în cuprinsul comentariilor, constituie o dovadă elocventă a divergenţelor din Guvernul provizoriu în problema ţărănească (cf. *Anul 1848*, III, p. 106 şi N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 92—94) (n. ed.).

Îi cere lui Arăpilă să se facă numaidecît prin negustori o comandă de arme la Breslau, care ar fi bune, chiar sosite cu întîrziere, bune de folosit „cînd ne-om afla trași la munte“.

5 Ideea de luptă cu spatele apărat de munte, cu legături cu românii ardeleni, care se organizează în legiuni, de la care așteaptă un bun ajutor, i se pare cea mai nimerită. Are o încredere nemărginită în puterea forțelor revoluționare care răscolesc masele, așa cum a fost 10 rezistența și apoi trecerea la biruință a armatelor de sans-culoți ai marii revoluții din Franța.

„... Ar fi bine să luați toate dispozițiile și să porunciți din vreme ispravnicilor ca să tragă toată lumea la munte... Ar trebui asemenea ca toate grînele din Brăila, ce n-au acum 15 preț, să le opriți pe seama statului prin dare de recunoștință, plătind poate o parte din bani... și să le porniți spre munte, ca să avem cu ce ne hrăni acolo...

... Nu știu ce măsuri ați luat cu înrolarea în garda mobilă și cu pandurii... Ar trebui să puneți steaguri și toba să bată 20 în piață și astfel să chemați lumea a se înscrie.“

Bălcescu, adînc cunoscător al istoriei, își dădea seama că numai printr-un război de partizani Țara Românească ar avea o oarecare șansă de rezistență glorioasă și poate și fericită în rezultate imediate, aci 25 la răspîntia a trei mari imperii absolutiste. O rezistență într-un oraș asediat, oricît de mare, i se părea irealizabilă. De aceea, numaidecît, chiar în cele dintîi ședințe ale guvernului, pusese mereu chestiunea organizării trupelor neregulate, fără să găsească însă ascul- 30 tarea cuvenită. Tot despre războiul de partizani avusese lungi discuții cu Magheru, discuții la care asista de obicei și Arăpilă, și cunoscînd și vitejia legendară a fostului comandir de panduri ar fi vrut să-l vadă în fruntea acestor trupe neregulate. Îi împrumutase 35 anume cărți de istorie despre războiul de partizani din Spania și cel din Rusia din 1812. Pînă în cele mai mici amănunte, într-o frămîntare de zi și de noapte în lungi ceasuri de insomnie, gîndurile îi sunt toate

spre rezistență, spre luptă. Scrie mai departe în această scrisoare, în care vederea lui de strateg e uimitoare:

„... A fost acilea un neamț, ofițer de artilerie, care a adus niște scrisori din Moldova. Ar fi avut plăcere să rămînă la noi în această slujbă... Eu am vorbit cu dînsul și se vede că cunoaște treaba lui și războiul de partizani...

... Adresa fabricantului de arme de la Breslau este: *Hübner und Sohn in Breslau...* Pentru ce întîrziază sosirea comisarilor? Ar trebui o proclamație, invitînd pe țărani la apărare în contra acelora care ar voi să le ia drepturile dobîndite..."[1]

Îi cade tocul din mînă; se duce la fereastră și privește spre măgura Odobeștilor, spre munții Vrancei, într-o scurtă criză de amărăciune. Totul ar fi nesfîrșit mai simplu dacă s-ar limpezi acel punct treisprezece, dacă l-ar putea face să devină o realitate neîntîrziată înainte de Adunarea Obștească. Fără acest punct treisprezece nu e revoluție, nu e rezistență.

*

La Focșani întîlnește și pe Scarlat Turnavitu, numit de cîteva zile administrator al județului Slam-Rîmnic. E viu, plin de duh, neastîmpărat ca un viezure, dar e și furios că a fost silit să plece înainte ca decretul de numire să fi fost publicat în *Monitorul român.* Are din această pricină neînțelegeri cu Filipescu, vechiul administrator, care-i trimite vorbă „să se facă nevăzut". Plictisit că nu are o situație lămurită, peste cîteva zile pleacă înapoi la București, adică a doua zi după Bălcescu, care aflase că Taláat nu mai vine.

---

[1] Camil Petrescu a transcris foarte liber textul acestei scrisori către A.G. Golescu. Pentru edificare, reproducem cu fidelitate paragrafele: „A fost acolea un prusian, oficer de artilerie, care a adus nişte scrisori din Moldavia. Ar fi avut plăcere ca să rămîie la noi în această slujbă. Pentru ce nu l-ați oprit, că vă fusese recomandat? Eu am vorbit cu dînsul și se vede că cunoaşte treaba lui în resboiul de partizani... Adresa fabricantului de arme de la Breslau, din Prussia, este: Hübner et Sohn, în Breslau.

Pentru ce se întirziază sosirea comisarilor? Ar trebui o proclamație, invitînd pe țărani la apărare în contra acelor ce ar voi a le loa drepturile dobindite" (cf. N. Bălcescu, *Opere,* IV, 1964, p. 93) (n. ed.).

Întors în Bucureşti, Bălcescu văzu, înainte de prînz, o întîmplare care îl umplu de mînie şi dezgust. Venea tocmai de la o şedinţă a guvernului, în care se vădise şi mai dureros neputinţa oamenilor revoluţiei de a lua o hotărîre. Era cu el şi pictorul Rosenthal, care îl aşteptase la Palatul Administrativ într-un birou alăturat, şi acum îl însoţea spre casă. Ţinea să-i facă un nou portret, iar Bălcescu nu avea timp să pozeze decît la prînz, la masa de subt nucul bătrîn, în dreapta casei. Serdăreasa nu era în Bucureşti, dar în lipsa ei Sevastiţa îngrijea întotdeauna de cele de trebuinţă. Rosenthal vedea bine cît de tras de treburi era Bălcescu în aceste săptămîni zbuciumate şi căuta să folosească măcar aceste clipe de conversaţie la masă, ca să-l schiţeze, în diferite momente expresive, cu creionul.

Nu vrusese să ia drumul cel mai scurt, pe după biserica Albă, din pricina unui pîlc tufos de oţetari care îşi treceau crăcile peste uliţă, scuturîndu-şi moaţele pe jos, ca un rumeguş de lemn, şi al căror miros — ca de tăbăcărie — îl înăbuşea, apăsîndu-i pieptul. Prefera să ocolească mai pe departe, pe la biserica Amzei. Podu Mogoşoaiei, socotit calea principală a oraşului, de se minunau de ea cei care veneau din celelalte oraşe şi tîrguri ale ţării, ba chiar şi unii călători străini, era o uliţă lungă şi cam întortocheată, cu case strîmte la faţă, care aveau cele mai multe doar cîte un cat

mărunt ori două deasupra prăvăliilor de jos, și, dealtfel, era atît de îngustă încît, de la balcoanele mici de vergele de fier îndoite, vecinii de peste drum și-ar fi putut arunca unul altuia unele obiecte casnice. O bucată de teren la față, pe care să se poată clădi trei-patru prăvălii înguste, dar luxoase, care luau ochii, aduceau cît o moșie, pe cînd toate pogoanele de grădini din spatele acestor prăvălii nu aveau valoare comercială. Din pricina acestor prăvălii, unele vestite pînă la Istambul, pe acest Pod al Mogoșoaiei mișuna, din zori și pînă tîrziu după miezul nopții, o lume împestrițată, forfotind ca într-un bîlci mereu în toi. Pe la prînz, în această zi strălucitoare de iunie, îmbulzeala era și mai mare. Se împiedicară de cîteva chivuțe care alergau spre binale, și era cît pe-aci să fie izbiți de un faeton galben, nerăbdător, care se urcase pe trotuarul îngust, ca să treacă de o încurcătură de calești și briști. La colțul de la Cișmeaua Roșie ajutară o slujnică tinerică și speriată, care aducea stăpînă-sii de la marșanda de mode o rochie galbenă cu volane și dantelă verzuie, și pe care o ferea deznădăjduită de înghesuială, ca să nu i-o mototolească din nou lumea, căci la colțul de peste drum se frămînta un pîlc de oameni care huiduiau și amenințau spre ferestrele de la catul care era chiar deasupra colțului.

— La moarte cu ticălosul ăsta... la moarte!

Unii urlau și fel de fel de sudalme:

— Să-i vărsăm mațele trădătorului... Dați foc casei!...

Cel huiduit era maiorul Lăcusteanu, care fugise de subt escortă și se refugiase aci, în casa lui Costache Kretzulescu, unde, înarmat cu o carabină, refuza să se predea, amenințînd cu moartea pe oricine se apropia. Rezista așa de cîteva zile. Din cînd în cînd, fie din plictiseală, fie din poftă de a sfida, apărea la fereastră. Atunci, mulțimea de oameni, dintre care unii așteptaseră ziua întreagă în fața casei, se înfuria și îl amenința, huiduindu-l cu îndîrjire și suduindu-l. Dealtfel, și el, țanțoș, îi înjura, cu un trivial exces de mimică, pe mutește, din dosul geamului.

Rosenthal se uită cu un zîmbet amar la Bălcescu:
— Spune, frate, cum de este cu putință asta? Kretzulescu e prezidentul magistratului, e frate cu Scarlat, șeful Gvardiei Naționale, nu? E căuzaș și el, fruntaș al revoluției... Cum de îl găzduiește pe Lăcusteanu?

Bălcescu ar fi vrut să lovească ceva cu pumnul, de mînie și dezgust.

— Guvern de neputincioși... Își umezi cu limba buzele arse și de oboseală, și de arșița zilei: Vezi, frate, că Lăcusteanu și Costache Kretzulescu sunt rude...

A spus asta cu o vădită silă, fiindcă își dădea seama că incapacitatea celor din guvern este agravată și din pricină că boierii din fruntea mișcării revoluționare sunt cei mai mulți rude cu șefii reacțiunii, iar pentru ei revoluția este un soi de simplă ceartă de familie, în care oamenii se ocărăsc, se și defăimează, dar se ajută la greu unii pe alții, îndeobște pe subt mînă, dar unii și pe față chiar.

A fost nevoie ca la ședința de după-amiază, el și Arăpilă să puie din nou problema arestării și a judecării celor trei ofițeri complotiști, ca să se ia în sfîrșit o hotărîre, care tot întîrzia.

Către apusul soarelui, care făcea să scînteieze roșiatic ferestrele caselor de pe partea stîngă, o mînă de gvardiști au năvălit sus, la catul întîi, unde Lăcusteanu, Kretzulescu și familia acestuia se aflau tocmai la masa de seară. Maiorul, încolțit, s-a predat, dar a cerut o birjă cu care să meargă la palat, unde știa că are să fie judecat.

— Am ordin să te duc pe jos, între puști, a răpuns dîrz Zalic, ofițerul care venise cu Gvardia. Era nepotul lui Eliade, și unul dintre ofițerii sinceri revoluționari.
A intervenit însă cu hotărîre Kretzulescu:

— Domnule, îmi place să crez că guvernul nu poate împinge lucrurile la exagerații... Așadar, du-te dumneata de arată guvernului că-l voi duce eu la palat... „Eu“ fusese spus cu un sentiment al autorității categoric.

Ofițerul, intimidat, a cedat deocamdată:

— Foarte bine, domnule, vom merge toți trei într-o birjă.

Însă jos, în uliță, cînd a văzut mulțimea înfuriată, a poruncit birjarului să meargă la pas, iar gvardiștilor să înconjoare degrabă trăsura, cu puștile întoarse spre Lăcusteanu. Era către nouă seara, dar soarele, deși căzuse acum dincolo de case, mai dăinuia încă în cîțiva nourași trandafirii și înalți peste albastrul limpede al amurgului, peste grădinile orașului.

Ajungînd pe la Hanul Episcopiei, la palat, maiorul a fost condus de-a dreptul într-o odaie păzită cu două sentinele din armată și două din Gvardia Națională la ușă, alături de camera în care era arestat Solomon. Acesta auzind zgomot deschise ușa; Lăcusteanu îl privi cu aroganța lui obicinuită, căci nu-și da seama de nimic din ce e în jurul lui, ca toate caracterele exclusiv practice, totdeauna orbite de interesele imediate.

— Te credeam plecat peste graniță, domnule...

Dar Solomon era de nerecunoscut. Avea o privire rătăcită, mustața îi cădea peste gură și mundirul îi atîrna pe el, desfăcut în față. Glasul îi era răgușit, înecat în salivă:

— M-au înșelat, m-a mințit Bălcescu că îmi dă pașaport... Nu m-au trimis peste graniță, cum s-au jurat! M-au adus aci în iad... După ce mitropolitul s-a jurat...

— Și de ce te-ai speriat așa? Unde-i Odobescu?

— Ai să vezi de ce... În fiece clipă santinelele te amenință cu moartea... Răsuflă apoi greu și se lăsă pe un scaun fără spătar, ca de bucătărie.

Maiorul îl privi sanchiu, clătinîndu-și capul fălcos, cu mustața mică răsucită în sus.

— Au, eu, domnule, te-am pus să trădezi epoletul pe care măriile-lor au binevoit să ți-l dea?

Înțepat, Solomon se trase înlăuntru și îi trînti ușa în nas, cu un dispreț uscat și amărît.

În camera lui, Lăcusteanu nu văzu nici un pat. Întrebă din prag:

— Unde voi dormi?... Vă rog să-mi spuneți...

În loc de răspuns, un gvardist uriaș, care nu era altul decît Licsandru Hergă, îl sudui de născătoarea cui l-a făcut, spunîndu-i să mai tacă din gură, și-i dădu brînci înăuntru. Peste cîteva clipe, ușa se deschise din nou și apăru în prag celălalt gvardist, un țăran cu cămașa lungă, de pînză albă, groasă, încrețită la mîneci, fără rîuri de arnici. Era încins cu un brîu roșu... Se întoarse spre sentinelă, și mustața mică, neagră i se strîmbă într-un rînjet:

— Ăsta l-a ucis pe frati-miu... Dă cînd îl caut... Și își îndreptă mînios pușca lungă spre pieptul lui Lăcusteanu, care abia avu timp s-o înlăture cu mîna.

— Dumneata ești orînduit să mă păzești afară, nu să intri în cameră, avu el timp să bîiguie totuși năucit.

— Mă Panaite, nu ăsta l-a ucis pe Mitru, mă. Ăsta nu era acolo cînd s-a tras, îl lămuri Licsandru Hergă.

— Tot vînzător e și el... trebuie să plătească toți. Dezmeticit din aroganța lui, speriat, Lăcusteanu bătu cu pumnii groși în ușă, cerînd să vie numaidecît ofițerul de serviciu.

Cînd apăru un tînăr, încins cu sabie, văzu că era Costache Florescu, cel cu cap mic, sprîncenat și negricios, intrat și el în Gvardie, pe care-l imploră să-l ducă în camera căpitanului Pleșoianu. I se albiseră buzele, și vocea i se muiase ca într-un scîncet.

— Pleșoianu a slujit zece ani în batalionul meu, din Regimentul I. Trebuie să mă apere... Aci voi fi asasinat!

Costache Florescu își încruntă și mai mult sprîncenele, negre și lăsate pe ochi, apoi intră într-o cameră vecină, ca să înfățișeze vreunui șef cererea. Lăcusteanu fu dus peste un ceas în camera lui Pleșoianu, care era acum colonel.

★

Comisia ostășească judecătorească, ordînduită să judece pe arestați, fu alcătuită din maiorii Racotă și Mavrocordat și încă patru căpitani, tot noi înaintați în noaptea de 19 iunie, avînd în frunte pe colonelul Pleșoianu. Ei au început ascultările în seara de 26 iunie,

cu intenția să sfîrșească în aceeași noapte chiar, căci ziua ar fi fost primejdie să năvălească poporul peste judecători și să-i sfîșie pe cei arestați.

În odăile lor, la capătul sălii lungi, cei trei ofițeri sufereau de asprimea arestului, căci tabacii din Gvardia Națională nu glumeau. Erau opt care făceau de pază cu schimbul, cîte doi. Arestații mai erau și toropiți, răscopți de căldură, căci în această parte, acest adaos spre Cișmigiu al palatului are ceva dintr-o mansardă, dreaptă și înaltă spre bierica Kretzulescu, și care nu se poate vedea bine dinspre curtea cu borne. După ruperea de nori de săptămîna trecută, care înecase pivnițele din tîrg și cocioabele din mahalalele de jos, un soare dogorîtor uscase în cîteva zile, cele mai lungi ale anului, noroiul ulițelor nepietruite care erau, acum cînd pe ele treceau caretele și caleștile, înecate în nori de praf; din fericire nu treceau mult în dreapta și în stînga drumului, așa că pulberea nu ajungea pînă la casele din grădină, unde seara era aer curat și răcoare, ca la țară, oricît ar fi fost, ziua, arșița de mare. E adevărat că în dreptul palatului, unde, aflînd de judecată, se adunaseră înainte de apusul soarelui ca la o mie de oameni, nu era praf, căci Podu Mogoșoaiei era podit cu macadam, pe o mică porțiune numai, deoarece nu era decît o experiență edilitară, la care apoi s-a renunțat.

Judecata avea loc într-un salon de la etaj cu vederea spre acea piață interioară ca o curte. Era o odaie mare cu pereți tapetați în galben, cu tulpine și frunze stilizate, roșiatice. Fusese sufrageria mare a palatului. Cele două ferestre aveau draperii sîngerii, drepte, care se ridicau în stînga și în dreapta, dealtfel ca toate perdelele palatului, în falduri prinse în ochiuri de șnur auriu. În partea stîngă a sălii se așezase o masă lungă pe un podium improvizat de scînduri, la care luase loc comisia de judecată. Într-un cap al mesei, cu spatele la ferestre, ședea grefierul ședinței, în celălalt capăt — acuzatorul Ciocîrdia. Încăperea era luminată nu numai de candelabrul cel mare de sus, cu patrusprezece lumînări groase de ceară, așezate în două rînduri de brațe,

ci şi de o lampă cu gaz, născocire oarecum recentă, care-şi căuta forma. Cea de pe masă era prea înaltă, cu o umbrelă mică de porţelan, mult deasupra flăcării.

Grefierul a citit, şi comisia a ascultat întîi declaraţiile martorilor, a generalului Tell, a lui Golescu-Arăpilă şi a cinci grade inferioare, despre condiţiile în care s-au săvîrşit asasinatele, apoi înainte de miezul nopţii au început să se ia în instanţă tacrirurile acuzaţilor.

Odobescu s-a înfăţişat spătos şi foarte dîrz, în uniforma pe care şi-o netezise cu palmele, şi împodobit cu toate ornamentele gradului său. Îi lipsea doar sabia, care îi fusese luată.

După ce grefierul i-a citit depoziţiile martorilor, Pleşoianu, încruntat, cu faţa lui smeadă, uscăţivă, l-a întrebat fără să-l privească, căci nu îi putea suporta privirea de comandant autoritar:

— Cum te cheamă?

— Numele meu este Ioan Odobescu, ales de popor ministru al războiului şi recunoscut prin multe decrete ce am primit de la Guvernul provizoriu...

— De cîţi ani eşti, de ce naţie şi de care religie ţii?

— Sunt de cincizeci şi cinci de ani, sunt de neam român, sunt de legea bisericii Răsăritului.

— Te-ai spovedit, te-ai cuminecat în toţi anii, asemănat sfintelor dogme?

— În toţi anii m-am spovedit şi m-am cuminecat, afară numai de anul acesta.

— Din care judeţ şi din ce sat sau oraş eşti?

— Sunt născut în oraşul Bucureşti.

— Însurat eşti? Ai familie, copii şi ce avere ai, mişcătoare şi nemişcătoare?

— Sunt însurat, am soţie, am copii, am şi avere mişcătoare şi nemişcătoare, atît moştenire de la părinţi, cît şi agonisită şi cumpărată cu strădaniile mele... Am avut totdeauna dobîndite laude de la împărăţiile străine şi de la domnitori.

Soţia lui Odobescu era născută Caracaş, aveau doi copii, dintre care viitorul mare scriitor avea acum paisprezece ani.

— Guvernul provizoriu, prin decretul nr. 73 din 21 iunie curgător, te-a dat în judecată pentru învinovățire că dumneata, împreună cu colonelul Solomon și maiorul Lăcusteanu ați atacat pe acest Guvern provizoriu, chiar în palatul său, punîndu-l la arest... că ați comandat foc asupra palatului și asupra poporului suveran... În urma acestora, judecata te întreabă pe dumneata să arăți care pricină te-a îndemnat către o asemenea faptă a blestemului și cu cine alții, afară de pomenitele două fețe ostășești, ai mai fost înțeles și implicat? Nu ascunde nimic dacă ești fiu al României și dacă se mai află în inima dumitale vreo scînteie de iubire de patrie. Nu ai a te teme de moarte. Negrul său nume nu va fi scris în condicile României...

Înalt, cam ciolănos, cu capul trufaș pe umerii largi și drepți, Odobescu asculta nemișcat, parcă absent, cu privirea pironită în gol. Are ochii mari cu sprîncene lungi și oarecum groase. Fălcile îi sunt late și cu ghemotoace de mușchi pe maxilar, gura e strînsă energic subt mustața castanie, tunsă scurt de tot, de pare ciuntită. Înainte de a răspunde mai tăcu vreo cîteva clipe, ca să-și verifice în gînd cele ce avea să spuie. Apoi a început să vorbească rar, apăsat, cu un glas care nu se putea înmlădia. Ca să-l vadă mai bine, căci îl stingherea flacăra lămpii, maiorul Mavrocordat atîrnase peste gîtul sticlei și peste abajur un ziar împăturit în două, așa încît comisia de judecată era într-o penumbră gălbuie, iar Odobescu era luminat viu de tot, și toate fireturile și metalele aurii ale uniformei sclipeau, jucîndu-și reflexele după mișcările lui, deși astfel lumina lămpii nu ajungea prea departe, lăsînd restul încăperii într-o lumină de bisericuță. Capul cu privirea aspră îi rămăsese în umbră neîntrerupt, vreme de două ceasuri. Tacrirul său fu o abilă încurcătură, povestind întîmplări de dinainte de 19 iunie, dînd amănunte multe de prisos, mai ales despre răsturnarea de la 11 iunie, care nu era în discuție. Tîrziu veni iar la acuzația care i se aducea, anume că în noaptea de 18 iunie a avut conciliabule secrete, că l-a chemat pe Solomon, că au dat dispoziții să se dea trupei alese de el, adică celor două

roate, carne și rachiu. E întrebat de ce a înlocuit sentinelele din Gvardia Națională, care dublau pe cele din armată la temnița de la Curtea Arsă. Răspunde că n-a avut nici o intenție rea, dar chiar în seara aceea și-a
5 adus aminte că doctorul Vitman i-a spus odată că pentru ca să se combată primejdia de holeră soldații trebuie hrăniți cu carne și să bea puțin rachiu.

A început să se plimbe marțial prin fața comisiei, cu cizmele de cavalerist întoarse peste genunchi. Umbra
10 lui, mărită de lumînările care pîlpîiau, juca uriașă pe pereți.

Judecătorul care făcuse instrucția, Ciocîrdia, îi atrase luarea-aminte că aceasta nu e cuviincios. Colonelul îl fulgeră cu privirea și apoi se opri. Ținea la șold enormul
15 lui coif cu tuiul de coadă de cal întors. Dădu pretinse lămuriri, cu pretinse căutări în memorie, răspunzînd pe larg la întrebările care i se puneau:

— Am fost la cazarmă ca să inspectez străjile și caraulele; de acolo, mergînd noaptea pe jos, cu
20 d. Solomon, și apropiindu-ne de locuința dumnealui, mi-a zis să poftesc sus ca să vorbim ceva și, suindu-mă, mi-a arătat că are știință că vin două roate cu d. Plešoianu și cu dorobanții de peste Olt, că trebuie să ne grăbim a întîmpina acest rău, că de vor sosi o să se
25 facă mare tulburare și că o să fim de rîsul lumii, și că aceasta este lucru de întîmpinat, arestuind trei persoane, pe Magheru, Tell și Eliade, și eu i-am răspuns că nu cunosc inimile acestor oameni... dar că cunosc pe d. Bolliac, și acesta are inimă rea și că trebuie arestat.
30 Se vădea astfel că planurile se încurcau de frica sosirii în București a celor două roate credincioase din Oltenia.

Era tîrziu, trecut de miezul nopții. Dinspre maidanul cel mare, cuprins între biserica Kretzulescu și biserica
35 Brezoianu, unde se va ține a doua zi, duminică, obicinuitul tîrg gospodăresc, au început să cînte neliniștiți cocoșii aduși de cu seară în coșuri cu plasă deasupra, ori legați perechi de picioare. Lampa fumega și ziarul se arsese în jurul gîtului sticlei. Cele patrusprezece
40 lumînări de ceară de pe brațele candelabrului de sus

au ars inegal, de s-au îngroșat cu ceara scursă într-o singură parte, de aceea lumina lor pîlpîia mereu, mișcînd umbrele din încăpere. Judecătorii par obosiți. Au ascultat cu încordare declarațiile colonelului, care de la înființarea armatei române, de acum aproape douăzeci de ani, fusese neîncetat, într-o formă ori alta, șeful autoritar al oștirii, ascultat chiar de către domnitori, cu încredere în competența lui și cu respect. De doi ani avea rang echivalent celui de spătar. Începuse de la o vreme să se plimbe iar, gesticulînd scurt și pretențios, dar ei se prefăcură acum că nu mai bagă de seamă.

A fost furios cînd l-a văzut pe Racotă în București. I-a dat ordin să se întoarcă, să iasă înaintea lui Pleșoianu și să-i spuie să nu mai înainteze spre București, să se oprească pe loc, cu divizionul său.

— Racotă mi-a spus că a fost bolnav de holeră și că este slab și că nu poate să meargă. Acest răspuns m-a revoltat.

Evenimentele de la 19 iunie le povestește la fel de încurcat.

A dat poruncă lui Solomon să plece la cazarmă... n-a știut că acesta a dat ordin să se tragă în carne vie. A fost parcă arestat, dar mulțimea striga totuși „ura" cînd îl vedea.

— M-am suit iarăși sus, cînd m-am pomenit că a venit nevastă-mea cu doi copii ai mei, băieți, în salonul din mijloc, pe lîngă ușa balconului, și mulțimea de norod ce sta în salon a vrut să o ridice și pe dînsa, și eu i-am rugat să lase femeia, că poate să se sperie, iar pe băiatul meu cel mare, Alexandru, am văzut că l-a ridicat...

...Am trecut în odaia din stînga de lîngă salonul din mijloc, am scos șarful și sabia, am aruncat pălăria, m-am descheiat și m-am trîntit pe o saltea ce era lîngă fereastra de lîngă ușă...

A răspuns și la declarațiile lui Tell, tăgăduind însă că l-ar fi arestat.

— Adevărul este că, atunci cînd m-am coborît jos, l-am găsit pe domnul general Tell înconjurat de mai

mulți ofițeri, din care unii strigau: „Domnule, dumneata n-ai moșie și cum dispozezi de ale noastre?"

Auzind că Odobescu spune „domnul general Tell", Pleșoianu simți o ușoară înviorare, o dulce mîngîiere.
5 Era prima recunoaștere a noilor înaintări.

Cînd își dădu seama că a pronunțat termenul „domnul general Tell", Odobescu însă își mușcă mustața de ciudă. Nu fusese decît un semn de oboseală. După zile de așteptare în odaia cu salteaua pe jos și după ore de
10 întrebări și răspunsuri, realitatea cea nouă îl biruise. Tot prin ceva înnăscut în el: spiritul ostășesc. Chiar înaintat, așa cum fusese înaintat, Tell era general, iar faptul începuse să se strecoare în subconștientul unui om deprins să respecte formele militare. Se dezmetici
15 însă dintr-o dată și-l cuprinse furia. Răsucindu-se în el însuși își întrerupse declarația. Văzu din nou în cei din fața lui niște subalterni, care altădată tremurau pîndindu-i privirea poruncitoare și care acum îndrăzneau să-l judece pe el, șeful lor pravilnic! Soldat pînă în
20 măduva oaselor, Odobescu respecta cu sfințenie însușirile ostășești, care lui i se păreau de căpetenie: disciplina oarbă la subalterni și hotărîrea în poruncă la cei ce comandau. Numai în aceste condiții, cariera ostășească însemna în ochii lui o valoare. De aceea el vedea
25 cu putință o adevărată armată numai subt un regim autoritar, cum era cel autocrat, cunoscut de el. Subt acest regim, soldatul care nu se supunea ori nu executa o poruncă era bătut cu vergile pînă la moarte, iar ofițerul care-și cunoștea meseria era răsplătit cu cinuri
30 și avea cîteva uniforme pline de zorzoane, coifuri mărețe, epoleți de aur, ledunci, strălucitoare furajere, „șarfuri, lampasuri". Avusese uneori, în armata țaristă, subt ordinele lui, tot felul de aristocrați, prinți și conți, care după părerea lui cinsteau prin nașterea lor
35 uniforma și tagma. Cînd se vedea pe el, fecior de om sărac, poruncind — așa cum i se întîmplase în armata țaristă — unor astfel de prinți și conți, care deși îl ascultau, în orele de serviciu, doar formal, dincolo de cazarmă îl disprețuiau, fără ca el să bănuiască, Odo-

bescu simțea cariera de soldat ca un vin bun și o vedea posibilă, cu toată frumusețea ei, după gustul lui, numai subt un asemenea regim. Ce avea să devie acum această carieră ostășească într-o lume fără
5 uniforme, fără prinți care bat din pinteni la ordine, fără soldați care să asculte orbește pînă la moarte, o lume care nu mai prețuia o statură falnică și o privire autoritară? Morala lui, optica lui, estetica lui erau iremediabil jignite; o carieră, aceea de ofițer,
10 unica în lume, era depreciată ca un dulap de doctorii cînd omul s-a făcut sănătos. Odobescu nu avea imaginația ca să-și închipuie o lume nouă, nu prea știa multă carte, nu știa ce cariere strălucite făcuseră generalii Revoluției franceze, era orbit numai de exemplele
15 pe care le cunoscuse el. El semăna într-un fel cu unii dintre foștii lachei ai ministerelor și palatelor publice ale vechiului regim din Franța, pe care Revoluția franceză îi dezgusta. În loc să se bucure de această revoluție, care le restituia demnitatea de oameni și
20 îi făcea cetățeni și funcționari egali cu ceilalți, ei o urau, căci își iubeau meseria de lachei, erau mîndri că îi cunosc toate subtilitățile și că și-o exercită cu măiestrie. Își dobîndiseră, ziceau ei, postul cu trudă, cu sîrguință, cu cinste (ei voiau adică să spună că
25 nu prin favoritism și șiretlicuri, căci pretindeau că se găsesc și dintre aceștia). O recepție reușită la care ei slujeau, stilați, cu lanțul simbolic de gît ca un colan de paftale argintate, în uniforme negre de mătase, arăta și meritul lor. Cînd au fost siliți
30 să deschidă batantele ușilor aurite pentru miniștrii și demnitarii revoluționari, chiar cînd aceștia erau îmbrăcați elegant ca Robespierre, ei sufereau în demnitatea lor profesională. Puneau aceeași conștiinciozitate, dar fără participare sufletească. În timpul liber, ei bîrfeau
35 cu dezgust și se bucurau de orice zvon dușmănos revoluției, în care ei nu vedeau un regim în stare să puie în valoare frumusețile vieții de lacheu bine stilat.

Milităros ca mentalitate, Odobescu privea cu oroare îndeosebi revoluțiile în care erau amestecați și militarii
40 de carieră. „Complotul ticălos" — cum îi zicea el —

al decembriştilor îi provocase o mare silă, fiindcă fusese inițiat şi condus de un grup de tineri ofițeri din garda imperială. Cînd în 1828 avu trecător subt comanda lui un ofițer cu numele de Muraviov, făcu cercetări îndelungi ca să afle dacă era sau nu rudă cu colonelul Muraviov, cel care comandase regimentul răsculat Cernigov. Nu vrea să aibă de-a face cu astfel de oameni.

Acum tăcea îndelung, iar cei din comisie aşteptau nedumeriți. Îi privea pe aceşti maiori şi pe acest colonel care nu văzuseră niciodată un cîmp de luptă şi „se autoînaintaseră peste noapte", cum îi socoteau vechii lor camarazi, el care, pornit ca iuncăr cu raniță, îşi cîştigase în treizeci şi cinci de ani rangul de comandant, cin cu cin, fără să sară nici unul, făcînd şi două războaie, cel din 1812 şi cel din 1828, îi măsura cu coada ochiului şi suferea crîncen. Vedea că această revoluție, după ce îi depreciase cariera şi îi cerea moşia ca s-o dea clăcaşilor, îi amenința acum şi libertatea, dacă nu chiar viața (căci cu toată declarația lui Pleşoianu, cei arestați aflaseră că sunt discuții, în guvern şi în armată, dacă să-i osîndească ori nu la moarte), lui, care nu avea decît o ambiție, să fie un soldat cinstit, aşa cum cinstit, gîndea el, îşi adunase averea. Duşmanii lui îi atribuiau ambiția de a rîvni la tron, dar el se simțea numai soldat cinstit. Şi în clipa asta cît era de falnic şi bățos, era şi profund înduioşat de nedreptatea pe care i-o făcea soarta.

Văzîndu-l că tace, colonelul Pleşoianu îşi potrivi abajurul de hîrtie ca să-i vadă fața mai bine, căci geamurile se aburiseră parcă de zori, şi îi puse o întrebare la care Odobescu nu se aştepta:

— Dumneata ai săvîrşit la 15 ale acestei luni iunie, pe Cîmpul Libertății, în fața lui Dumnezeu şi în fața poporului român, sfîntul jurămînt că vei fi credincios patriei, Guvernului provizoriu şi sfintei Constituții. Cum de nu te-a mustrat cugetul cînd ai hotărît să-ți calci jurămîntul?

Umerii trufaşi ai colonelului se încovoiară puțin, gura se strînse pungă subt peticul de mustață, ghemotoacele maxilarului se accentuară. Îşi frămîntă cîteva clipe

buzele arse și-și trecu coiful cel mare de pe șoldul stîng pe cel drept. Vorbi apoi încurcat, găsind greu cuvintele:

— Am săvîrșit jurămîntul din tot cugetul meu, fiind totdeauna gata a-l îndeplini... iar... am vrut... fapta ce-am săvîrșit-o am socotit-o iarăși spre binele țării, măcar că n-am vrut... în ziua aceea vărsarea de sînge s-a făcut fără voia mea și fără a mea știință... Nu poci tăgădui că simt multă mîhnire pentru această nenorocită întîmplare.

Pleșoianu, care își lăsase mustața, pînă atunci tunsă, să crească mai plină, ca să-și dea autoritate, și acum și-o mîngîia întruna, se întoarse către membrii comisiei, întrebîndu-i dacă vor, la rîndul lor, să puie întrebări acuzatului. Nici unul dintre ei nu a avut de întrebat nimic.

Se întoarse către acuzat și-i spuse foarte rece:

— Mulțumesc...

Odobescu salută milităresște și ieși ușor abătut, cu un pas mai greoi decît atunci cînd intrase. Ultimele minute ale depoziției îi lăsaseră în gură un gust coclit, amar.

Licsandru Hergă, care stătuse tot timpul cu pușca sprijinită de pămînt, cîțiva pași înapoia lui, în dreptul ușii, ieși după el. Pleșoianu îi strigă să trimită sergentul dejurnă cu mucarnița, ca să stingă candelabrul, căci geamurile se albiseră de-a binelea. Afară începuse o nouă zi. Mavrocordat deschise ferestrele ca să primenească aerul, căci devenise înecăcios din pricina fumului lumînărilor și al lampei care filase de cîteva ori.

★

Colonelul Solomon fu aproape jalnic. Era încă speriat de nopțile arestului, cu mundirul murdar, prost încheiat. Mustața groasă îi era căzută pe obrazul gros și scofîlcit.

— Te-ai spovedit, te-ai cuminecat în toți anii, asemănat sfintelor dogme ale religiei?

— În toți anii m-am spovedit, adică în anul trecut la orașul Brăila, la biserica grecească, iar estimp aicea la București, în săptămîna brînzei, și alaltăieri cînd mă

aflam la Cernica, la z ce ale acesteia, auzind că vine norodul... şi m-am cuminecat.

Solomon aflase că joi după-amiază tabacii şi cu Panait Stoica, descoperind că e ascuns la mînăstirea 5 Cernica, porniseră să-l caute acolo, şi după ei se luase mulţime mare de norod. Paza lui, prinzînd însă de veste din vreme, îl lăsase la rugămintea lui să se împărtăşească şi apoi îl ascunsese în pădure.

— Unde te-ai născut? Însurat eşti? Ai familie, 10 copii? Ce avere ai mişcătoare sau nemişcătoare şi în ce loc se păstrează?

— M-am născut în satul Pleşoiul, ce-i zice acum Solomoneşti, din judeţul Doljului. Sunt fiu de căpitan, am cincizeci şi doi de ani. Am fost căsătorit, mi-a murit 15 soţia, acum sunt văduv, am copii; avere am şi mişcătoare şi nemişcătoare..."

Are moşii în trei sate, în districtele Dolj şi Romanaţi.

Îl acuză pe Odobescu că l-a îndemnat, că i-a poruncit.

20 — După aceea, după ce am inspectat toată noaptea posturile şi trupele, plecînd pe jos amîndoi pînă în dreptul curţii mele, mi-a zis să mergem sus, să tragă un ciubuc. După ce i s-a dat ciubucul, s-a răsturnat în pat şi a început să-mi zică că guvernul nostru nu se 25 ţine de Constituţie şi umblă să ne ia şi moşiile noastre şi să le dea ţăranilor. Întrebîndu-mă dacă soldaţii mai poartă credinţă către mine, i-am spus că la soldaţi tot am credinţă, dar la ofiţeri nu prea...

... După aceea a zis că singuri proprietarii o să dea 30 acest guvern jos, şi de ce să nu facem noi, ostaşii bătrîni, acest folos patriei. I-am răspuns că: „Ce-mi vei porunci ca un şef, eu din porunca d-tale nu ies..." M-a luat de mînă şi a zis: „Prea bine..."

Pe urmă arătă pregătirile militare pe care le-au făcut. 35 Despre focul în carne vie, pe care l-a poruncit, dă lămuriri cam surprinzătoare pentru comisie:

— ... Şi mergînd pe uliţa din dos a palatului, m-am pomenit cu unii din domnii ofiţeri şi mai ales căpitan Fărcăşanu strigînd: „Domnule Solomon, pentru ce să 40 fugim ca curvele şi să-l lăsăm pe şeful nostru Odobescu,

că poate să-l omoare". I-am zis: „Mergem la cazarmă, că nu-i face nimica". Strigînd Fărcăşanu: „Roata întîi, stai!", aşa, de ruşine, m-am întors şi eu împreună şi, venind pînă la colţ, în ulicioară, ne-am pomenit atacaţi
5 cu pietre şi cu două-trei puşti slobozindu-se după fereastra palatului. În furia aceea, au început şi soldaţii să dea, fără nici o comandă.

Şiret ca un vulpoi, după ce l-a acuzat în repetate rînduri pe Odobescu, după ce a implicat şi pe Fărcă-
10 şanu, spre mirarea comisiei, ca s-o facă să şovăie, nu uită să amintească şi faptul că, din ordinul lui Odobescu, chiar maiorul Mavrocordat, din comisia care-l judecă, a venit cu divizionul de cavalerie la palat.

— Care aceasta, chiar d. Mavrocordat n-a tăgăduit
15 înaintea judecăţii că din porunca lui Odobescu a venit cu divizionul.

E ora patru dimineaţa. Pe fereastra deschisă vine o boare răcoroasă. A început să forfotească prin curte mulţimea care în timpul nopţii se mai potolise, aţipind.
20 Solomon e dus şi el de Licsandru Hergă afară, în paza sentinelelor.

*

Membrii comisiei sunt foarte obosiţi şi mai ales foarte încurcaţi. Nu ştiu ce hotărîre să dea. N-au nici măcar
25 curajul să întrebe guvernul. Se plimbă prin sala de şedinţe ca să-şi mai dezmorţească picioarele, unii privesc pe fereastră, jos, în curte şi pe Podu Mogoşoaiei, lumea care aşteaptă mereu hotărîrea lor. Sunt rudele celor ucişi şi răniţi. Ar da buzna înlăuntru, buluc, peste
30 comisie, ca să facă ei dreptate, dacă palatul nu ar fi atît de bine păzit.

Sergentul dejurnă, chemat să vie cu mucarniţa să stingă candelabrul, şi care a lăsat numai lampa din dreptul grefierului îi spune şi el lui Pleşoianu, tare
35 îngrijorat, că mulţimea care a aşteptat toată noaptea în curtea neîngrădită a palatului are gînduri rele. I-ar fi spus unul că toţi cei de jos pîndesc, ca după judecată, cei condamnaţi să fie ucişi pe loc, cînd vor fi duşi prin curte, că ei nu mai aşteaptă ca ucigaşii să fie împuşcaţi.

Racotă, nemăsurat de înalt, și Mavrocordat, care ascultaseră cele spuse de sergent, schimbară îngrijorați priviri întrebătoare.

S-a luminat de-a binelea de ziuă cînd e adus maiorul Lăcusteanu. Răspunde cu afectare milităroasă. E de treizeci și șase de ani, însurat, are copii, are avere mișcătoare și nemișcătoare, s-a spovedit în toți anii regulat. Tacrirul lui nu e prea lung și seamănă cu el însuși. Amestec de aroganță și sentimentalism declamatoriu.

— La toate acestea mărturisesc cu mîna pe cugetul meu și în frica mare a lui Dumnezeu că niciodată n-am cugetat rău Guvernului provizoriu, nici preaiubitei noastre patrii, nici sfintei noastre Constituții.

N-a fost cu trupa cînd s-au tras focurile. Era sosit acasă.

Spune cum a fost arestat, cum a stat la Costache Kretzulescu pînă a fost ridicat și adus la arest. Pleșoianu îi spune „mulțumesc“, și el salută și iese, nedumerit că a trecut tacrirul prea repede; pleacă liniștit însă de vorba lui Pleșoianu, că nu va fi nimeni condamnat la moarte. Oameni ca el cred tot ceea ce le convine.

*

Pe la cinci dimineața, cînd prăvăliile se pregătesc să deschidă — căci nu cunosc repaus nici duminică, decît de la prînz în sus — cei șapte ofițeri încep deliberările. Au groază să ia orice hotărîre. Încep să se plimbe neliniștiți prin cameră.

*

Deținuții așteaptă sentința chiar pe sala cea lungă care răzbate prin aripa stîngă, adăugată la intrarea dinspre grajduri, pînă în fosta sufragerie a lui Alexandru Ghica, unde dezbate comisia de judecată, cum și alte uși de la diferite servicii. Odăile lor de arest sunt la capătul dinspre Brezoianu, dar cei trei așteaptă la un loc, chiar pe sală, acolo la capătul ei. Sunt păziți azi de patru sentinele soldați și de patru inși din Gvardia Națională, înarmați cu puști militare. Între acești

paznici sunt acum mereu orînduiţi Licsandru Hergă şi Panait Stoica. Se hotărîse, dealtfel, încă mai demult, ca toate gărzile şi toate posturile să fie pe din două, jumătate soldaţi şi jumătate gvardişti, căci o parte
5 din guvern nu avea încredere în oştire, deoarece prea era în mîna ofiţerilor, în genere duşmănoşi revoluţiei şi devotaţi lui Odobescu.

Lăcusteanu nu-şi prea găsea locul. Încercă să-i vorbească lui Odobescu, dar înfăţişarea încă trufaşă a colo-
10 nelului, comandant autoritar, cu mustaţa tunsă scurt subt nas, cu fălcile tari, cu ochii îngînduraţi, îi tăie curajul. Lăcusteanu era şi el băţos, dar Odobescu îl intimida. Se întoarse spre Solomon, care şedea pe un scaun, cu umerii îngheboşaţi, cu mustaţa căzută, topit
15 de tot. Văzîndu-l atît de prăbuşit, se simţi el tare.

— Vezi ce păţim dacă...?

— Dacă ce? mormăi polcovnicul.

— Dacă... dar aci Lăcusteanu se înmuie. Ar fi vrut să spună: „Dacă nu m-ai lăsat să-i împuşc pe
20 loc pe toţi... Acum ne judecă ei..." Dar văzu umerii de uriaş, mustaţa ca vrabia a lui Licsandru Hergă şi se mulţumi să mormăie ceva neînţeles.

Veni sergentul dejurnă cu patru soldaţi să schimbe sentinelele militare. Veniseră nişte gradaţi noi, de la
25 care fără să vrea Odobescu află, el singur, căci fusese mai aproape şi putuse auzi, că se ţine o şedinţă a guvernului în care se discută chiar acum dacă să li se aplice legea marţială. Nu le mai spuse nimic la ceilalţi doi, care nu auziseră, ca să nu-i mai sperie. Din mormăitura
30 lor, după schimb, cei doi aflară totuşi de mulţimea care îi aştepta afară să-i sfîşie, înainte de a fi împuşcaţi. Lăcusteanu ţîşni furios:

— O să sfîşie pe tat-su şi pe mă-sa! şi făcu un gest obscen.

35 Omul avea un soi de curaj, care era mai curînd inconştienţă. Nu avea destulă imaginaţie să-şi închipuie ce înseamnă moartea. Nu avea puterea — cum spunea cîndva un cugetător — s-o privească în faţă, s-o vadă de-a dreptul, cum nu se poate privi soarele. Asemenea
40 oameni nu văd obicinuit moartea decît o singură dată,

o singură clipă, ultima din viața lor. Încrezător în fizicul său, Lăcusteanu se vedea biruind orice împotrivire; era de un optimism scabros, care îi ținea loc de curaj, nu era o încredere îndreptățită de mijloacele lui adevărate. Avea sentimentul găunos că „lui“ nu i se poate întîmpla asta, că a mai văzut el asemenea „cestii“. Se întoarse pe tocurile cizmelor împodobite cu pinteni, sigur de el:

— Știu de la Pleșoianu că nu vor osîndi pe nimeni la moarte.

Odobescu, mereu tăcut și cu privirea încruntată subt sprîncenele mari, întoarse o clipă capul spre el, privindu-l disprețuitor, căci îl găsea prea agitat și gălăgios. Ca să-l tulbure puțin, îi spuse brusc, măsurîndu-l sec:

— Și dacă te-a mințit?

Solomon, care ascultase încremenit și sfîșiat convorbirea soldaților, auzind acum și pe Odobescu, își pierdu din nou capul. Deși se aștepta abătut la deznodămîntul tragic, neavînd vreo nădejde dă scape, orice fapt nou care confirma această așteptare încă mai năruia ceva în el. Topit, murmură, încît vorbele i se pierdură subt mustața întoarsă, amestecată cu barba nerasă de atîtea zile:

— Să știi că au ordin să ne condamne la moarte... Să știi că au ordin... Îți spui eu.

Pe Solomon îl înspăimînta îndeosebi momentul însuși al morții violente, izbitura fizică. Altfel avusese pe vremuri, în tinerețe, un fel de curaj, oportunist, e drept — se purta pe atunci fără mustață și cu favurizi după moda ofițerilor țariști — cînd era comandir de panduri, spre Calafat. Avea faima că e foarte descurcăreț. În clipele grele își pierdea însă capul și asta i se întîmplase și în ziua de 19 iunie; o prostie, gîndea el acum, pe care o regreta amarnic.

Odobescu rînji privindu-i pe amîndoi, și fără să spuie o vorbă intră în odaia lui și se trînti cu fața în sus, pe salteaua așternută de-a dreptul pe podea. Fuseseră aci mai înainte două mese de calemgii, scoase acum afară, dar pe perete mai rămăseseră mici afipte, cu „dispo-

zițiuni“, și o „tarifă“, liniată cu creionul, dar scrisă cu cerneală violetă.

Rămase așa îndelung pe gînduri. Își spunea că s-ar putea ca Solomon să aibă totuși dreptate și că hotărîrea de a-i împușca să fie la ceasul acesta luată de către guvern, unde avea atîția dușmani, peste capul lui Pleșoianu, și astfel judecata să nu fi fost decît doar o formă de acoperire. Pînă în această zi nu se prea gîndise nici el la moarte, anume. Fire trufașă, era de un curaj rece și hotărît, ațîțat de o ambiție profesională fără margini. Spre deosebire de Lăcusteanu, care fiind prea tînăr în timpul războiului nu luase parte de-a dreptul la nici o luptă, Odobescu înfruntase de multe ori moartea, dar totdeauna laolaltă cu alte sute și mii, încălzit de urale, dealtfel convins mereu că va scăpa. Nici el nu avusese pînă azi reprezentarea nemijlocită a morții, acum simțea însă că o umbră grea îl învăluie. Așteptarea asta a sentinței era din ce în ce mai apăsătoare.

Pe cînd, țanțoș și expansiv, Lăcusteanu se consuma în exclamații, colonelul Odobescu, tăcut de felul lui, începu să se gîndească adînc, așa cum nu făcuse niciodată în viață pînă azi.

A stat așa îndelung, îi era parcă teamă să scoată ceasul de aur, dăruit acum zece ani de Alexandru Ghica, ca să vadă cum trece timpul.

Odaia era luminată din plin, căci deși cînd mijeau zorile era răcoare de-a binelea, acum ziua se vestea strălucitoare și din nou călduroasă. Începură să se audă strigătele micilor precupeți care porneau grăbiți, încărcați cu marfă din piața vecină, pe ulițele orașului, și-și încercau ca de probă strigătele, înainte de a ocoli spre Podu Mogoșoaiei. Odobescu le ascultă cu un soi de înmărmurire, parcă le auzea acum întîia dată. Niciodată nu i s-au părut atît de mult lungite, cîntate.

„...Cornuuuri caalde...“, răsuna ridicat sus de tot și apoi răsucit într-un ison jos: „caaldă jiimbla...“ „...Peș... peș... peștiliii“, striga altul pripit din fundul capului, iar din gîlgîitul strigătului i se ghicea mersul săltat, ca să-i fie mai ușoare în cobilițe coșurile încărcate.

„...Căimăceluuu... iaurgiuuu...“, se auzeau cu un „u“ prelung, cam pe-o ureche.

„... Hai cuuu pui graași... puișoriii... Hai cu puișoriii...“

Odobescu simți cutremurat că viața va dura mai departe și fără el. Din sala de judecată de alături putea veni moartea lui, iar dincolo în uliță, unde el nu mai avea voie să meargă, se vestea o zi cu soare, fie și dogorîtor, în care lumea urma să trăiască cu pregătiri la fel ca în fiecare zi, cu noi nădejdi.

Cînd auzi strigătul, cînd legănat pe nas, cînd scurt și pripit, apoi lung și întors înfundat, al vînzătorului de cărbuni, zîmbi amar: „...Chioob... chiob-chiob... Cărboooni...“, se prăbuși în el însuși.

Cine știe ce femeie va cumpăra cărbuni să puie să-i calce rochia cu volane de dantelă, ca să se ducă la petrecere, astă-seară... azi, cînd el nu știe dacă va mai apuca apusul soarelui? Începură să-l năpădească părerile de rău. Măcar de și-ar fi văzut copiii mari. Îi e teamă îndeosebi de Alexandru. Văzîndu-l cum crește înalt încă de mic, a crezut că o să semene cu el, a și semănat într-o vreme, pe urmă a început să semene cu maică-sa. A ținut să-l deprindă de mic cu armele. Să-i dea gustul pentru cariera ostășească. De la zece ani l-a dat pe mîna tămădăienilor să-l facă vînător pe Bărăgan. Nu e însă ceea ce ar fi vrut el, deși acum la paisprezece ani e înalt ca unul de șaptesprezece și frumos peste așteptări. Pe cîmpia nesfîrșită a Bărăganului nu aleargă după dropii, tîrîndu-se în genunchi printre spini și ciulini, cu pușca gata de tras. Îi place doar așa, să hoinărească în căruța vînătorilor tot timpul, cu gîndul aiurea. Parcă visează treaz. Noaptea în schimb nu doarme în căruță, ci culcat în iarbă, alături; privește întruna cerul înstelat și ascultă cu nesaț nesfîrșite povești vînătorești. Aci mai cu seamă seamănă cu maică-sa, cu care se și simte mai bine. Ea, despre care Odobescu spune mereu că „e plină de isterisme“, îl alintă și-l ține toată ziua printre fustele muierilor care vin în casă. A devenit răsfățat și cu gusturi prea subțiri. Scrie și poezii, așa cum poate. După exemplul, legendar în armata rusă, al Suvorovilor, Odobescu

ar fi vrut să facă din acest întîi născut al lui un adevărat soldat, deprinzîndu-l de mic cu o viață aspră, cu exerciții și încercări fizice grele. Ca și generalul Suvorov-tatăl, el ar fi vrut ca fiul lui să pornească de la cinul cel mai de jos în armată, să nu se ție seamă că e fiu de comandant și să-și cîștige galoanele treptat, pe merit. De la zece ani l-a pus să doarmă pe un pat de scînduri, l-a ținut zile întregi, cînd greșea ceva, la arest în cameră, numai cu pîine și apă. Îi dădea porunci pe care el trebuia să le execute, fără să le judece. A suferit nespus cînd a aflat că lumea îl socoate din pricina asta un părinte rău și neînțelegător, cînd el și-ar fi dat viața ca să poată face din acest băiat, înalt și frumos, un om, un bărbat în toată puterea cuvîntului. Într-o zi a auzit dintr-o odaie vecină pe acest copil al lui, care acum la paisprezece ani a devenit un băiețel obraznic, care are toată ziua păreri despre toate, judecîndu-l pe el, pe tatăl lui, luîndu-l în rîs față de alți băieți obraznici, făcîndu-l vagmistru împopoțonat cu coif. Acolo după ușă, i s-a înnegrit sufletul de durere. Îl judecă propriul lui copil, își spunea abătut. Dacă acum îi pare rău că moare e că nu mai e cu putință să-l îndrepte, să-i explice frumusețea vieții de soldat. Știe că așa sunt copiii pînă la o vîrstă, dar că pe urmă uneori se îndreaptă. Îi curg lacrimile ușor pe obraz, gîndind că ar fi putut veni o zi în care băiatul lui, devenit un soldat adevărat, să-i cadă la piept cu dragoste și recunoștință, mărturisind că a greșit, spunînd că acum înțelege adevărata frumusețe a vieții. Poate că totul s-a sfîrșit. Se cutremură întrebîndu-se ce va deveni acest băiat care va fi prea frumos, prea pofticios, muieratic și prea răsfățat de femei, cînd se va trezi orfan și fără avere, cu proprietățile răpite de revoluție. Va deveni un nenorocit, un jucător de cărți, trăind pe la ușile altora, neajutat de nimeni. Își mușcă buzele într-o strîmbătură de durere mută și simte mai mult de-a lungul nasului, calde, două șiroaie de lacrimi.

Lăcusteanu a apărut în prag, negăsindu-și nici o clipă locul și-i vede ochii tulburi, umezi, lacrimile pe obraji. Îi spune vag protector:

— Au plîngi, domnule colonel?... Nu trebuie să-ți fie teamă... nu va fi nimic.

Colonelul îl fulgeră cu privirea, așa umedă, și se răstește tăios la el, ca la un servitor:

— Ieși... închide ușa!

Îl dezgusta acest fanfaron care crede că el, Odobescu, se teme de moarte altfel decît gîndind la soarta băiatului lui cel mare.

★

Era ziuă de-a binelea cînd veniră din capul celălalt al scării doi tabaci care lucrau la magazia de piei crude și cu ei un al treilea, un tînăr, de prin viile din deal, care era îmbrăcat jumătate țărănește, cu pieptar negru, iar pe cap, peste chică, purta o pălărie cît roata carului, cu marginile unduite într-o parte și alta. Se vedea că e tîrgoveț, căci țăranii care sărăciseră de la an la an, bătuți de noile nevoi, ca și de setea neostoită de aur a boierilor, nu-și mai puteau cumpăra pălării; purtau peste pletele, pe care nu prea aveau cu ce să le taie ca lumea, căciuli de miel făcute de ei înșiși. Pînă la urmă au ajuns toți la căciuli, iar pletele le-au pierdut mai tîrziu, cînd au început să meargă la oaste.

Tîrgovețul se apropie de uriașul cel bălan:

— Nea Licsandre, n-ai terminat cu Gvardia? Că, uite, noi sîntem gata, plecăm... Dada Licsandra este jos... întreabă ce faci? Zice că ea nu merge fără dumneata... Da' a adus vin, brînză și ouă... Pește găsim la lac, și raci... Așa ne-a spus Silică.

— Ce brînză, mă? Ce ouă? N-ai luat nici un miel să-l frigem la iarbă verde? se răsti Hergă la tîrgoveț.

— Nu se poate, nene, că suntem în postu lu Sîn Pietru și e dezlegare numai pentru pește... E dezlegare, că, deh, e azi duminică.

— Mă, io trebuie să aștept să să termine judecata asta... Să vedem ce facem cu ăștia, și pă urmă vin și io, la voi acolo. Vă găsesc pă toți în grădină.

— Nu în grădină, ne găsești în vîlcea, la moară, pă drumul Plumbuitei, că vrem să ne scăldăm la scocu

morii... Pă urmă mergem să mîncăm în grădină. Stăm acolo toată ziua. Ne găsești că sîntem mulți.

— Bine, mă, duceți-vă înainte că viu și io... Cum s-o sfîrși aci cu ăștia...

Odobescu, care între timp ieșise iar pe sală, simți din nou un cuțit înfipt în inimă și-l încercă o amețeală moale. Mereu se găsea față în față cu realitatea cea nouă. Oricare dintre gvardiștii ăștia putea să spună: „Viu peste o jumătate de ceas... Viu mai tîrziu, după ce s-o sfîrși cu ăștia", dar lui asta nu-i era cu putință. Pleoapele i se zbîrciră ușor și peticul de mustață i se strîmbă.

Nici n-ajunseră tabacii și tîrgovețul la capătul lungii săli, că se pomeniră în față cu doi popi, care-i întrebară unde-i canțelaria, căci au fost chemați la consistoriu. Oamenii ridicară din umeri, arătînd astfel că habar n-au, și le indicară pe un ipistat, care tocmai trecea, să-l întrebe pe el. Se închinară apoi cu spaimă și scuipară într-o parte. Tîrgovețul își înnodă capul betelor, ca să nu-i meargă rău.

— Ne-au luat dă dimineață... N-o să ne priască petrecerea...

Ipistatul care trecea pe acolo le arătă celor doi o ușă la fel cu celelalte.

Erau popi de oraș, cărora li se vedeau cizmele groase de subt anterie de lustrin negru și aveau cozi care le ieșeau de subt potcap, strîns împletite la ceafă, ca la muieri. Intrară în odaia arătată.

Lăcusteanu, care-i văzuse de departe, înghețã. Pierit la față, se bîlbîi parcă în neștire.

Acum își aminti de o întîmplare din ajun pe care nu o pricepuse bine. Pe cînd se afla la Pleșoianu, acesta fu vizitat de Popa Șapcă, venit să-și ia rămas bun, căci ca să-l îndepărteze din București, Neofit îl numise stareț la mînăstirea Sadova din Dolj.

Întrebase popa, arătînd spre odăile arestaților:

— Ce-aveți de gînd cu ăștia?

— Păi... ce să facem? Îi judecăm...

— Judecați-i, judecați-i, mă, și fiți fără cruțare. Nu uitați cuvîntul Evangheliei: cine trage sabia, de sabie va pieri.

Acum văzu cu groază că ar putea să fie altfel decît nădăjduia el.

— Ăștia au venit să ne citească molifta morților. Intrînd în odaie se aruncă speriat și furios pe salteaua de pe podea. Își simțea burta moale. Ne-au mințit... Ne-au osîndit... la moarte.

În clipa asta el pricepu tot. Parcă moartea însăși îl strîngea de gît. Își pierdu capul, și colțurile gurii i se acoperiră de un soi de spumă albă. Nimic nu mai rămăse din semeția lui de pînă acum. Murmura în neștire: „Copiii mei, copiii mei", simțind abia acum, în mod ciudat, că și alți părinți ar putea avea copii. Acum înțelese că acești copii ai lui nu sunt unicii pe lume, cum credea el, ci sunt la fel cu toți, că pot rămîne și ei orfani, că pot fi izbiți și ei de nenoroc.

Se ridică și începu să se zbată ca într-o cușcă. Apoi, simțindu-și iar picioarele moi, se trînti din nou pe saltea, murmurînd în neștire:

— Ne-au mințit... Ne-au înșelat... Ne-au osîndit la moarte...

Odobescu tăcea mereu încruntat. Solomon privea năuc.

★

Judecătorii șovăiau mereu. Deliberau acum de trei ore.

Sunt unii jucători de șah, începători, care văd numaidecît greșeala adversarului și știu precis și mișcarea pe care trebuie s-o facă. Dacă jocul se complică însă și trebuie să știe precis nu numai mișcarea cu care urmează să răspundă, ci și alte trei-patru mișcări și contramișcări înainte, atunci nu mai joacă zdravăn și hotărît, ci șovăie îndelung, gîndindu-se mult timp chiar cînd e vorba de o mișcare vădit bună, temîndu-se că, cine știe, s-ar putea totuși să greșească, fiindcă acum văd mai multe posibilități ca înainte.

Un astfel de jucător în revoluție fusese Pleșoianu. Strașnic executant, hotărît și îndrăzneț cît timp jocul ei era simplu; acum cînd el descoperise că lucrurile stau ceva mai complicat, începuse să șovăie. La Islaz purta
5 doar mustăcioară neagră, din admirație pentru colonelul Odobescu; dar după izbucnirea revoluției începuse să poarte o barbă îngustă de tot, de la urechi pe subt maxilare, ca o curea neagră de coif fără coif, ca un carbonar, și mustața plină. Văzuse multe în două
10 săptămîni de revoluție și mai vedea acum atîtea întorsături cu putință, încît îl tulburau deopotrivă și Bălcescu, și Magheru, ba chiar și Eliade, și nu mai știa ce să facă. Devenise mai prevăzător, nu din lașitate, ci din jumătate vedere. Se mai adăuga la toți membrii
15 comisiei și duhul comaraderiei, amintirea vieții și a petrecerilor împreună, peste care nu aveau mijloace destule ca să treacă.

Într-un tîrziu, maiorul Mavrocordat spuse că are de făcut o propunere. Se apropie de Pleșoianu, iar în jurul
20 lor se adunară în picioare și ceilalți.

— La urma urmelor, noi suntem o comisie de judecată ostășească și nu putem da decît pedepse ostășești. Noi îi vom pedepsi deci numai ca militari. Apoi, îi predăm guvernului să-i judece ca ucigași.

25 Pleșoianu, înalt, cu umeri înguști, întors pe jumătate, a rămas încremenit cîteva clipe, apoi a răspuns surîzător:

— ...Nu e rău ce propui dumneata. Hai să scriem încheierea.

30 Se trage iar de mustață, se plimbă prin salon, dictează. După ce expune înprejurările, procedura, încheie despre Odobescu:

— ... „Să se gonească din slujbă, ștergîndu-se din catastișe numele său, să i se ia toate cinurile și să se dea subt judecată
35 criminalicească politicească, unde să se judece ca ucigaș..."

La fel pentru Solomon.

Lăcusteanu scăpă și mai ușor:

— ... „Să se gonească din slujbă, ștergîndu-i-se numele din catastișe..." *(Deci fără să fie predat guvernului ca să-l judece*
40 *ca ucigaș.)*

Iscăliți: „Col. Pleşoianu
Maiori: Racotă şi Mavrocordat
Căpitani: Ciocîrlan, Serghie, Hagiopol, Dumitrescu
Judecător de instrucție: D. Ciocîrdia"

Cei trei fură aduși în odaia cea mare, care devenise sala de ședințe, și li se citi încheierea Comisiei de judecată. Odobescu intrase îmbătrînit parcă, dar cu o voită bărbăție, Solomon cu ochii mistuți de neliniște, iar Lăcusteanu, sleit de spaimă, abia ținîndu-se pe picioare, parcă nu mai vedea nimic, mai mult mort decît viu. Nu le crezu auzul cînd președintele rosti întîia hotărîre, apoi a doua și a treia. Maiorul nu pricepea că la prînz va fi liber. Totuși nu fură scoși din palat decît a doua zi, seara tîrziu, pe din dos. Lăcusteanu fu în zorii zilei acasă între ai lui și deveni aci din nou țanțoș și cu păreri sigure despre toată lumea și despre tot ce se întîmplă.

★

La zece dimineața, în cabinetul lui Tell, de jos, cu ferestrele spre Podu Mogoșoaiei, se putea vedea de la ferestrele de peste drum o discuție foarte vie. Într-o jumătate de ceas se adunaseră aci, așteptînd ședința anunțată, mai toți membrii guvernului, așa cum se hotărîse din ajun, ca să ia cunoștință de hotărîrea Comisiei de judecată. Erau, cei mai mulți, bucuroși că s-a găsit o astfel de soluție, căci nu aveau curajul hotărîrilor mari, dar se vede cît de colo că Bălcescu, Arăpilă, Magheru și chiar Tell sunt nemulțumiți de hotărîre. Se urcară la zece jumătate toți sus ca să ia la rîndul lor o hotărîre, căci șeful oștirii propune ca Odobescu și Solomon să fie transportați în altă parte, că nu mai puteau rămîne, o dată achitați, la palat și nici la cazarmă nu puteau fi duși, fiindcă ar fi putut înrîuri pe ofițeri. Era neapărat nevoie de o mînăstire cu ziduri întărite, dar și Mărginenii și Snagovul erau prea departe pentru o pază care nu putea fi încredințată decît Gvardiei Naționale.

Discuția fu destul de lungă și tot Tell propuse pînă la urmă mînăstirea Plumbuita, veche ctitorie a lui

Matei Basarab, ca fiind cea mai potrivită în acest scop, fiind și aproape de capitală și cu ziduri tari ca de cetate. Deoarece Bălcescu fu împotriva ideii ca un astfel de lăcaș istoric să fie făcut închisoare, discu-
5 ția se prelungi încă, pînă la urmă hotărîndu-se ca șeful Departamentului Trebilor din Lăuntru, Nicolae Golescu, șeful Oștirii, Tell, și secretarii: Nicolae Bălcescu și Alecu Golescu să viziteze chiar după-amiază mînăstirea și numai după aceasta să se vadă ce e de făcut.
10 Se mai hotăra ca Ion Brătianu să plece spre Focșani și Brăila ca să aducă vești exacte, căci se tot vorbea că unele trupe străine se pregătesc să treacă granița, împotriva revoluției. Cu toate că era duminică, ședința se prelungi pînă către ceasurile două după prînz.

De cum auzi hotărîrea Comisiei de judecată, Licsandru Hergă înjură straşnic şi plecă mînios să se răcorească în apa lacului Tei, unde-l aşteptau ai lui,
5 după ce dădu cu grijă în seama lui Panait, rugîndu-l să le ducă la secţia înfiinţată de conducerea Gvardiei Naţionale chiar la tăbăcăria lor, puşca şi şpanga, patroanele şi cureaua de încins. Ziua se încingea tot mai mult, cu cît se apropia vremea prînzului, şi cerul,
10 senin, din albastru se făcea parcă albicios ca sticla. Grăbi să iasă pe la Floreasca, fiindcă pe drumul obicinuit dinspre Colentina, adică pe Podu Tîrgului din Afară, ar fi ocolit prea mult. Nu era singurul care zorea să iasă din oraş, căci era cea dintîi duminică
15 după Drăgaică, şi din moşi-strămoşi, dacă nu ploua în această zi, bucureştenii ieşeau să se scalde în susul Dîmboviţii şi mai ales în lacurile din partea de miazănoapte şi răsărit a oraşului. Mare şi mic, bărbaţi şi femei, cete-cete, unii încărcaţi cu coşuleţe şi trăişti
20 cu de-ale mîncării, alţii cu un codru de pîine şi puţină brînză într-un ştergar se îndreptau mai ales spre Tei, Imper şi Fundeni, care aveau ochiuri de apă mai limpede, cîte o bună bucată de maluri fără stufăriş şi fără brădiş, nufăriş ori mătasea broaştei şi lintiţă.

25 De cum trecu de răspîntia cu patru cîrciumi aşezate în cele patru colţuri ale ei, toate cu umbrar de stuf, aşa cum era parcă regula fiecăreia dintre cele

douăzeci și ceva de bariere ale orașului, Licsandru Hergă nu mai întîlni trecători, iar casele le-ai fi numărat pe degete, și alea la depărtare mare unele de altele în cîmp, fără nici un copac în apropierea lor. De la o vreme, ocolind, pe șleaul cu făgașuri gloduroase și uscate, gropile cele mari ale cărămidarilor, întîlni firul de apă al Colentinei care, după ce legase lacul Herăstrăului de lacul Floreasca, îl lega acum pe acesta de lacul Teilor. Era un fel de șanț cu apă verzuie abia curgătoare, plin din mal în mal, dar nu mai larg de patru-cinci pași, pe care mai-mai l-ai fi putut sări cineva dacă și-ar fi luat avînt. Cum putea pîrîul acesta să facă atîtea lacuri era de mirare. Licsandru avea de mers cu soarele drept în creștet cam o jumătate de ceas de-a lungul apei, lăsînd în urmă doar smocuri de pelin, măselariță și alior. Întîlni un băiețandru numai în cămașă și izmene, jerpelite și soioase și acelea, cu picioarele pline de noroi uscat pînă peste genunchi. Purta în mînă un snop de șerpi de baltă, încă vii, iar în spinare o dăsagă udă plină cu scoici pămîntii și sidefii, mari cît o palmă de voinic.

Lacul Floreasca, foarte lin în partea dinspre miazăzi, era cunoscut pentru scoicile lui, după cum lacul Teilor era vestit pentru bibanii, caracudele grase și racii lui. Băiatul îl întrebă pe Licsandru dacă vrea să cumpere scoici sau vreun șarpe, dar acesta, cît era el de spătos, se scutură cu silă.

— Ia unu, bre nene, că i-am scos dinții, nu mușcă.

Hergă se strîmbă și mai mult de silă și trecu mai departe. De la o vreme fu silit să-și scoată imineii, că pe partea asta poteca trecea prin smîrcuri cu ape verzui. Cît vedeai cu ochii pe dreapta era numai cîmp noduros cu ciulini, pelin și măselariță, iar din cînd în cînd cîte două-trei clădării de cărămizi tăiate din lut și apoi uscate, cu un fel de găuri sus ca niște ferestruici. Erau cuptoare de ars cărămizi și așteptau să li se dea foc. Altele, roșii și cu străluciri sticloase în bătaia nemiloasă a soarelui, erau arse gata și așteptau să fie desfăcute. Pe pogoane întregi alte cărămizi, proaspete, abia tăiate, încă umede, erau puse la uscat

pe nisip una lîngă alta, în șiruri apropiate și lungi cît vezi cu ochii. Nu se zărea țipenie de om, că era duminică. Aproape de Tei întîlni o cocioabă fără gard, dar înconjurată de cîteva zeci de lujere de floarea-soarelui, al cărei galben proaspăt lupta cu pustiul fierbinte. Găsi cu greu brișca lui fină-su Core, fiindcă toată partea de mal de subt grădină, singurul loc bun de scăldat al Teilor, era un furnicar de lume, care mișuna printre briști și căruțe cu caii deshămați, ori printre grămăjoare de țoale și albituri. În apă se vedeau nenumărați inși bălăcindu-se, împroșcîndu-se unii pe alții. Copii mărișori se alergau ca niște draci, stropind totul în jurul lor, izgoniți cu ocări de femei cînd se apropiau de locul lor de scăldat, care era ceva mai deoparte, deși erau multe care se amestecau și printre bărbați, dar acestea își păstrau toate cămășile de pînză albă pe ele, lipite de trup după ce se udau. Brișca era trasă subt malul ridicat al luncii, adică la vreo sută de pași de malul apei, între alte briști. Toți ai lui erau în apă. Fină-su Core spăla iepele într-un loc spre dreapta, unde mai erau alți douăzeci-treizeci de cai. Licsandru se despuie îndată, zorit să se răcorească, lăsîndu-și hanțele de pe el în brișcă și, acoperindu-și cu mîna lui de uriaș mijlocul trupului, așa cum făceau toți bărbații, alergă în apă. Era atît de înalt și de voinic, că trebuia să meargă adînc, acolo unde alții înotau, ca să-i vie apa pînă la piept. Firește, Damian și Fănică Teică îl văzură de departe și veniră după el. Îi arătară în partea dinspre femei pe Licsandra, care nu știa să înoate, dar era și ea atît de înaltă, că printre unele care înotau îi ieșeau umerii afară din apă și-i străluceau obrajii mari și rumeni în bătaia soarelui. Făpturile lor de uriași nu aveau asemănare în furnicarul acesta de oameni goi. O desluși cu greu pe Ilinca, mai mult după ciuful ei aproape alb, care, fricoasă, se scălda la mal între copii. Cei patru bărbați trecură de cinci-șase ori înot lacul lat; pentru asta veniseră aci, că erau sătui de cei treizeci de pași ai Dîmboviței lor, unde nu se putea înota mai în voie. Se întoarseră la brișcă răcoriți, cu o foame

de lup. Le găsiră pe Licsandra, Ilinca, Fănica lui Core și pe Sica, soția lui Teică, îmbrăcate. Ochiră un tei rotat chiar deasupra malului, de unde puteau zări cu privirea și brișca, apoi întinseră o pînză pe iarbă pentru masă și făcură mai deoparte un foc de găteje și uscături, ca să frigă vreo zece bibani cumpărați de Core de la un pescar, care se tocmise cu el din luntre, de pe lac, și apoi îi adusese la mal. Tot Core ăsta, care era foarte iscusit, fiind cîrciumar, aduse și unul dintre cele trei clondire cu vin roșu puse la răcit în apă, în stufișul din dreapta. Friptura, pentru că pînă la urmă Core tot făcuse rost de un mielușel, și brînza cu ceapă merg bine cu vinul roșu. Un băiețaș, care umbla cu o coșniță printre cei care se ospătau, le răsturnă pe pînza mesei vreo două ocale de vișini. Fu cu alte cuvinte un prînz de duminică, pentru niște meșteri tăbăcari, așa cum erau Licsandru Hergă și Fănică Teică, că nimeni nu-i întreba ce mănîncă în restul săptămînii. După masă, cei patru bărbați istoviți de o săptămînă de lucru și de zilele începute de la patru dimineața adormiră buștean la umbra răcoroasă a teiului, sforăind sănătos. Femeile se mulțumiră să stea de vorbă, căci nu mai vorbiseră de vreo trei ceasuri și aveau multe de spus.

*

Cele două calești trecînd de bariera Tîrgului din Afară, căreia tot mai mulți îi spun și bariera Moșilor, de cînd se ține acolo marele bîlci pentru pomenirea morților și strămoșilor, cu toiul în „Joia Moșilor", „joia cumpărăturilor", au luat-o pe drumul care se face în stînga, adică al Colentinei și al Urzicenilor, lăsînd în dreapta pe acela al Pantelimonului. Numaidecît au făcut-o iar la stînga, pe lîngă biserica Sfîntu Dumitru, pe un șleau cu făgașuri de roți răsfrînte ca opturi lungi peste cîmpul cu iarbă măruntă, care se îndrepta spre palatul de la Tei. Au trecut pe drumul tăiat printre curtea cea mare și grădina cu tei lăsată slobodă pentru obște. Vreo cîteva sute de pași, acest drum duce de-a lungul lacului, umbrit de sălcii mari,

care se încovoaie pînă la fața aci limpede a apei. Pe dreapta sunt încolăciturile, printre smîrcuri, ale pîrîului, pe care ei le trecură pe un podeț prin fața unei mori și a unei cîrciumi, chiar aci unde firul apei ia naștere din nou. Din lac, un șuvoi gros, care e însuși pîrîul, după ce trece pe subt pod, cade pe roata morii și iese dincolo, vijelios, pe talpa unui scoc lat de vreo cinci pași și lung poate de douăzeci. De aci se aruncă apoi spumegînd de furie, ca o zăpadă în albia propriu-zis, care își începe numaidecît încolăcirile printre smîrcuri, dar și printre sălcii și cîteva plute. Zeci și zeci de bărbați, femei și copii se scaldă anume aici, ca să lupte cu șuvoiul. Numaidecît se zărește și ființa albă a mînăstirii Plumbuita, în fața căreia cele două calești se opresc. E către ceasurile șase seara, dar n-a tocat de vecernie, căci soarele e încă sus, iar cei cîțiva călugări se odihnesc la umbra unui stejar în curtea înconjurată, la drum și pe lături, de două rînduri de chilii cu ceardacuri, iar în spatele ei, biserica cu turlă scundă se apără cu ziduri groase de cetate. Starețul, bătrîn și înalt, cu barba căruntă și întoarsă subt bărbie, a ieșit înaintea boierilor primind cu smerenie prefăcută poftirea lui Tell.

— Binecuvîntează, părinte.

Cînd află că sunt membri ai Guvernului vremelnicesc, își pierde capul cu totul și poruncește arhondarului cafele și dulcețuri. Îi vede pe toți patru vorbind între ei fără înțeles pentru el și urcîndu-se unul după altul, pe scările mîncate de putregaiuri, spre pridvorul care înconjoară chiliile de sus. Pînă la urmă se pare că au ales aripa stîngă și dau poruncă să se lase acolo slobode cinci odăi mai mari, una pentru Odobescu, una pentru Solomon și alte trei în stînga și în dreapta pentru comanda de pază a Gvardiei Naționale. După asta, vizitează și biserica fără pridvor, cu intrarea îngustă, cu puține ferestre înguste și ele, unde starețul le dă lămuriri și le arată subt lespezi mici mormintele lui Vlad și al domniței Ilina, fiii lui Mihnea-Vodă, nepoții ctitoarei Ecaterina și a soțului ei Alexandru. Le arată și un jilț de piatră, dăltuit

în stele așezate una peste alta, cu lei mici, stîngaci, cu cozile întoarse pînă la coamă, spunîndu-le că a fost scaunul domnesc. Alecu Golescu își arată părerea de rău că pînă la urmă Bălcescu nu a putut veni cu ei; 5 el care ar fi ascultat cu interes explicațiile stareţului și poate ar fi citit și inscripțiile de pe lespezi.

Adevărul este că Bălcescu nu se învoise în ruptul capului ca mînăstirea să devie loc de închisoare, ca să nu se strice astfel încă o urmă a trecutului, de aceea 10 pînă la urmă pretextă că este prins cu o scrisoare cifrată către Iancu Ghica la Constantinopol și se lipsi de această vizită.

Între zidurile groase, la umbra stejarilor din curte e răcoare și musafirii întîrzie la dulcețuri cu apă rece 15 și cafele.

*

Cei trei tabaci și Core crîșmarul s-au deșteptat după cîteva ceasuri de somn sănătos, s-au întins să le trosnească oasele, și acum au iar poftă să se scalde 20 și să înoate. Licsandra însă vrea să se răcorească neapărat la scocul morii și izbutește pînă la urmă să o înduplece pe Ilinca să meargă cu ea, în timp ce Sica, nevasta lui Teică, va rămîne să păzească brișca și îmbrăcămintea celor care se scaldă.

25 Sunt aci ca la șaizeci-șaptezeci de bărbați, femei și copii, care intră pînă subt boltița de blăni groase și putrede a morii, ca să primească drept în piept ori în spate trîmba puternică de apă, ce cade vijelioasă, cu o putere de cascadă. Se țin unul de altul cinci-șase, 30 cît îngăduie lățimea scocului, și încearcă să lupte voinicește cu vîltoarea. Mult nu poate să țină nimeni și totdeauna unul din lănț slăbește, iar apa-l fură, trăgîndu-i după el și pe ceilalți, care se lasă chiuind în voia șuvoiului peste patul de mușchi verde mătăsos 35 al scocului. Au grijă, cei din dreapta, ca așa, din zbor, să împingă cu mîna în ulucul scocului cam pe la mijloc, în dreptul unei rupturi, care le-ar putea scrijela pulpele. Sunt duși ca vîntul cei cam șaizeci de pași cît ține patul cu uluci și pe urmă sunt zvîrliți într-o bul-

boană înspumată, care se răsucește în loc. Unii se trezes de acolo drept pe malul pîrîului, dar mulţi nimeresc şi subt podul scocului, de unde ies dacă-şi ţin bine răsuflarea, apucîndu-se de stîlpii lucioşi de pe care cam lunecă mîinile din pricina muşchiului verde.

Licsandrei îi plăcea să înfrunte cu un fel de furie puterea trîmbei de apă de subt boltiţa asta, de la scocul morii Ghiculeştilor; o măgulea că-i poate ţine piept mai mult chiar decît bărbaţii care încercau această ispravă.

Înverşunată, era stîrnită în ea pofta de a birui a unei sălbăticiuni întărîtate. Îşi înclești tot trupul în viscolul vîrtejului, iar cînd, în sfîrşit, era învinsă, smulsă din propteala mîinilor şi a picioarelor cu pulpe groase şi tîrîtă vijelios pe podul verde al scocului, chiuia ca o nebună, luîndu-se la întrecere cu vuietul asurzitor al apei, care scăpa din stăvilar... Cu o mînă îşi ţinea cămaşa de pînză albă care se împletea cu şuvoiul înzăpezit de spumă pe coapsele mari, iar cu alta şi-o apăsa pe pieptul voinic şi se lăsa astfel dusă, îmbătată de iuţeala apei, arătîndu-şi dinţii albi şi strălucitori. Nu se mai sinchisea că i se udaseră pletele bălaie, care începeau stufoase de deasupra frunţii cam înguste şi care i se deznodaseră pe jumătate, toată făptura ei sclipind de picăturile de apă ale învolburării, mai ales obrajii laţi şi rumeni... Se prăbuşea în bulboană, luptînd să cadă, cît de cît, în picioare; izbutea mai mult decît ceilalţi şi pe urmă ieşea din matca pîrîului, alerga cu cămaşa udă lipită de trupul ei uriaş, zburdînd ca o cîrlană. Îmbrîncea tot ce întîlnea în cale, bărbaţi sau copii, bruftuind ca un grenadir, şi iar îşi făcea loc subţ bolniţa scocului. Acum o cunoaşteau mai toţi , chiar şi ăi mai arţăgoşi mardeiaşi din Tei, vestiţi între cei vestiţi, şi se fereau din calea ei.

— Măi, asta-i nevasta lui Licsandru tabacu, feriţi-vă, mă, că iese lată rău... şi dăm dă dracu cu el... Nu mai ţineţi minte ce a fost cînd ne-am bătutără cu el?

În vara trecută, tot aci la Tei, la cîrciuma de lîngă moară, Licsandru Hergă se pomenise înconjurat de

vreo șapte inși, dintre care unul, Tebeică, fălcos ca un cîine cîrn, tartorul Teilor, toți cu ciomege în mîini și cuțite pe dedesubt. I-a snopit însă pe toți șapte în bătaie, nedîndu-le timp și nici putință de a ajunge
5 la cuțite, că-i smulsese ălui dintîi ciomagul din mînă. I-a lăsat mai mult morți decît vii. Pînă a doua zi vestea făcuse înconjurul barierelor. Ceea ce speriase mai mult nu era atît puterea cumplită a lui Licsandru Hergă ăsta, cît faptul că părea de fier cînd era lovit...
10 Se rupeau ciomegele în spinarea și în ceafa lui și el n-avea nici pe dracu... Spaima de el răspîndise și spaima de tabaci îndeobște.

Ilinca, bălaie ca un miel, stătea zgribulită, în cămașa udă, pe mal, lîngă grămăjoara fustelor și a
15 papucilor. Nu mai îndrăznea să intre în apă, căci uneori șuvoiul smulgea cămașa de pe femei și atunci acoperindu-și cu o mînă mijlocul trupului, erau nevoite să o prindă cu cealaltă cum puteau, pînă nu zbura toată în vijelia înspumată, și astfel în goana apei o
20 lipeau pe ele la întîmplare.

— Hai, fă, să te ții dă mine, că te duc io în spate, o îndemna Licsandra cu fața ei bălană, cîrnă și cu gura mare strălucind de picături de rouă.

— Nu pot, dadă Licsandră, răspundea fata cu ciuful
25 părului ca un caier de lînă ud și ochii vineți. Nu pot, că zboară cămașa dă pă mine și mi-e rușine dă mor dă bărbați.

— Dă ce să-ți fie rușine, fă...? Ce, alea dîn neamu lor n-au și ele? Hai, nu fi proastă, că apa asta nu e
30 ca Dîmbovița dă la noi, dă miroase a argăseală...

O lua mai mult fără voia ei, și fata, gingașă și subțirică, se zbătea ca un miel alb la subsuoara năstrușnicei de Licsandra.

★

35 Dinspre mînăstire veneau una după alta cele două calești, la pas, ca să nu facă praf cea din față celei din urmă. Soarele, cu razele acum vădite, se lăsa departe spre pădurea neagră a Bănesei și, în slava asfințiului, lumina începuse să se daurească.

Se pregătea lin peste cîmpul bogat înverzit icicolo cu clăițe de snopi, peste lac și zăvoaie, boarea înserării.

La vreo două sute de pași înspre lac și oraș, peste meandrele pîrîului, printre pîlcurile de sălcii și teii lui rotați, ferestrele palatului, înălțat pe o terasă în partea asta, răspunzîndu-și cu acoperișul zincat al bisericii de alături, răsfrîngeau razele tari ale unui început de apus.

Nicolae Golescu, care era în caleașca din față cu fratele său Ștefan, scoase un ceasornic de aur cu două capace, bogat înflorate acolo în Elveția cu stiloul de gravat, apăsă pe bumbul resortului, și cel de deasupra se deschise, arătînd miezul alb al unui cadran european. Toți cei patru frați aveau ceasornice la fel și le purtau cu pietate, căci le fuseseră dăruite de tatăl lor, cînd erau în pension la Geneva.

— Mai avem un ceas și mai bine pînă cînd o să se întunece, dar aci a și început să se răcorească!... Și, văzînd că Ștefan e cu privirea întoarsă prelung spre palatul ale cărui ferestre și acoperișuri de zinc scînteiau în razele apusului, îi spuse ca și cum și-ar fi adus aminte: Știi că la palat se fac pregătiri pentru masă mare? Mi-a spus cineva că astă-seară Maria Doamna are un dineu cu musafiri politici.

— Ce dineu? întrebă Ștefan. Nu știi că la ea de obicei este lume poftită la masă, mai ales acum vara, căci pe terasa aia a lor — și arătă cu privirea terasa din spatele palatului dinspre pîrîu, căci fațada era spre lac — e răcoare și plăcut seara.

— Nu, astă-seară e cu totul altceva. Aristocrația noastră vrea să se înțeleagă cu marea negustorime... Prin Ion Cîmpineanu, Ghiculeștii i-au chemat la palat, aci, pe Rudi Pavlicioni, pe Hagi Curti și pe Dobrovici.

— De unde știi, Roșculiță!? se miră fratele mai mare.

— Cum de unde știu? Nu sunt ministru al Trebilor din Lăuntru? Crezi că numai Iancu Manu avea oamenii lui? („*Ses informateurs*", căci vorbeau ca de obicei

între ei franțuzește.) Izbucni într-un rîs copilăros cel întrebat, de-i tremura bărbuța, acum mai mult sură decît roșie.

— Ți-ai angajat și tu spionii tăi? Pe fața cu barbă, mică și ea, a lui Ștefan Golescu se putea citi o mirare de om cumsecade ce era.

— Nu, sunt tot ăi de pe vremea lui... au și acum nevoie de bani... Oamenii despre care unii zic că sunt din lumea bună... Ascultă, n-ai să crezi... Știi cine e printre ei? Întîrzie, pentru ca să-i ațițe interesul. Cineva chiar din familia Mariei Doamna... Și-i spuse un nume care-l înmărmuri pe frate-său și care era în același timp al unui pătimaș jucător de cărți.

Maria Doamna, cum își zicea și îi zicea toată lumea, nu fusese chiar doamnă a Țării Românești, căci după vreo optsprezece ani de căsătorie cu marele vornic Grigore Ghica, în care timp îi dăduse șase feciori, acesta în 1821 îi căută pricină și izbuti să divorțeze de ea și să o silească să plece, dar luîndu-și cu ea pe toți cei șase fii ai ei la Brașov... Asta cu un an înainte ca el să ajungă domnul Țării Românești. Și așa prin străinătăți a pribegit ea cît a domnit Grigore Ghica, șapte ani și încă șapte, pînă cînd el a murit. Divorțase de ea ca să se însoare cu o fată, Eufrosina Săvescu, cu patruzeci de ani mai tînără decît el. Deci doamnă cu adevărat, deși mamă a șase beizadele, nu fusese Maria Doamna... Dar domniță fusese, fiindcă era fata lui Hangerliu și viața se arătase cumplită cu ea, căci îi fusese dat să audă strigătele tatălui său, pe cînd era sugrumat în iatacul lui cu frînghia, de un harap mare, buzat, și fusese apoi silită de același harap să privească împreună cu mama și sora ei, pus pe tavă, capul retezat al părintelui ei... Toate acestea erau însă trecute, acum Maria Doamna avea șaizeci și nouă de ani, locuia de mai bine de doisprezece ani în palatul de la Tei și acolo primea necontenit musafiri, fiind ea însăși foarte vorbăreață, plăcîndu-i să bîrfească și gustînd cu plăcere clevetirile și șampania franțuzească. Toți cei șase fii ai ei trăiau, dar cam certați între ei.

— N-aş fi crezut niciodată, murmură după un timp, mereu uimit, Ştefan Golescu. N-aş fi crezut că o odraslă domnească ar putea să se dedea la una ca asta, să fie plătit de Agie.

5 — Ce vrei? Patima jocului de cărţi... Şi am să-ţi mai spui şi... nu sfîrşi vorba, căci rămase cu ochii întorşi spre pîrîu.

Ştefan cercetă cu privirea să vadă la ce se uită ţintă frate-său şi rămase şi el la fel.

10 Licsandra, uriaşă în goliciunea ei copleşitoare, alerga dincoace de vîltoarea scocului să-şi prindă cămaşa pe care i-o smulsese trîmba de apă, căci căzînd adînc în bulboană, o pierduse cîteva clipe din vedere... Cînd o zărise apoi, era departe, iar şuvoiul încă puternic 15 i-o ducea şi mai departe. Astfel alerga, oarecum înspre cele două caleşti, în apă pînă la genunchi. Trupul ei bălan auriu aduna lumina care dădea un soi de gingăşie limpede unduirilor de gutuie ale sînilor voinici şi coapselor prea pline.

20 — Ştefane... n-am văzut niciodată o femeie atît de tînără şi atît de invoaltă. Ţi-aduci aminte de *Toilette der Venus* a lui Rubens, de la muzeul din Viena? Uită-te la ea şi spune-mi dacă nu seamănă cu Venus!

Licsandra, care cu gîndul la cămaşa luată de apă 25 nici nu băgase de seamă că vin cele două caleşti, încerca acum s-o îmbrace. Cămaşa fiind udă se împiedica ba de umeri, ba de sîni, şi nu vrea să treacă de şoldurile atît de robuste. Era acum cu spatele la ei, şi soarele culcat pe zare o lumina toată ca trimis dintr-o 30 oglindă.

Ştefan, care întîrzia mereu răspunsul, întări în cele din urmă părerea fratelui său:

— Roşculiţă, e întocmai spatele acela uriaş al Venerei.

35 Flăcăi tomnatici, cei doi feciori mai vîrstnici ai lui Dinicu Golescu erau la fel de muieratici ca şi părintele lor şi cunoscuseră atît de mult femeile, că tot amînau mereu să se însoare, spre amărăciunea Zinchii Golescu, care se vedea mamă a patru bărbaţi straşnici, dar 40 fără o noră în casă, fiindcă nici ceilalţi doi nu păreau

să se grăbească. Casa era goală de cînd fata, Felicia, se măritase cu un Racoviță, ispravnic la Craiova.

În sfîrșit Licsandra izbuti să-și tragă pe poale cămașa udă și se îndreptă iar în fugă spre scocul morii. Caleașca din urmă oprise cu cîteva clipe întîrziere, așa că acum se găseau alăturate. Nicolae Golescu îl întrebă de-a dreptul pe Arăpilă, care rămăsese mereu nemișcat:

— Ți-a plăcut, Alecule, zeitatea asta a mahalalei? Nu ți s-a părut că seamănă cu femeile lui Rubens?

Alecu Golescu nu răspunse, nu pentru că nu i-ar fi plăcut, ci tocmai fiindcă era prea tulburat. Atunci Nicolae Golescu îl întrebă pe Tell:

— Ce zici, generale, dumitale ți-a plăcut?

Omul își ciupi bărbuța și clătină din cap, semn că nu i-a plăcut. Foarte înalt el însuși, Tell găsea farmec numai femeilor mici și vioaie, tocmai dimpotrivă cu firea lui posacă; le căuta mai ales pe cele care păreau și deștepte și-l dominau pe el, care era și cam greoi la minte.

Alecu Golescu se gîndi o clipă să se dea jos din caleașcă și să încerce să afle cine era tînăra femeie. El nu o vedea ca pe Venusa lascivă a lui Rubens, ci se gîndise, cînd fusese întrebat, că seamănă, dacă e vorba de pictură, mai mult cu o *Evă* de Michelangelo, bălaie. Străfunduri nelămurite se tulburară încă și mai mult în ființa lui.

Trăsurile porniră mai departe la pas și ocoliră pe podețul de la moară.

— Te gîndești mereu la fata aceea? îl întrebă Tell, punîndu-și mîna pe genunchi, pe cînd mergeau de-a lungul lacului cu apele limpezite și luminate de soarele domolit.

Ochii mari și negri ai acestui vlăstar din Golești, cu fața arămie ca de indian, căreia barba retezată drept îi dădea un aspect dreptunghiular, rămîneau mereu îndepărtați. Îi venea greu să vorbească, simțea că nu are putere să spună întocmai ce are de spus și pe urmă gîndurile i se păreau prea delicate, prea intime. Cînd înțelese în sfîrșit că nu va scobori din trăsură

ca să afle cine e, că nu se va mai întîlni cu ea poate niciodată, răspunse încrucișînd brațele pe piept:

— Cu astfel de fete sănătoase ar trebui să se însoare cei mai mulți dintre boierii noștri, dacă vor să fie din nou oameni adevărați... Numai întorcîndu-se la obîrșia sa în popor, boierimea noastră va cunoaște omenia și va fi iar folositoare.

Tell îl întrebă uluit:

— Ai lua de nevastă o asemenea fată? Și știind și el de ciudățenia preferințelor amoroase, adăugă cu un soi de cordialitate: Poate unde ești dumneata atît de negricios și ea atît de bălană.

Alecu Golescu zîmbi și el acestui gînd:

— Să știi că dacă o mai întîlnesc o dată, o întreb dacă vrea să mă ia de bărbat.

— Oprește caleașca și întreab-o.

— Nu... Trebuie să lăsăm cuvînt și soartei. Și nu mai spuse nimic, privind malul, mai înalt, de subt grădină, unde lumea se cam rărise și de unde plecaseră cele mai multe briști și căruțe. Nu știa că brișca, largă și cu leasă de nuiele pe care o privea chiar acum, era aceea cu care va pleca acasă femeia plăcută și goală, pe care o scălda lumina soarelui.

Tell, nedumerit mereu că Alecu Golescu ar putea să ia de nevastă o asemenea fată din popor, se întoarse din ocolul gîndului:

— Te-ai întrebat ce ar zice părintele dumitale dacă i-ai spune că vrei să te însori cu o fată dintre mărginașii Bucureștilor...? O asemenea fată, nora marelui logofăt Iordache Golescu?

— Nu ar zice nimic... Și pe el l-am auzit spunînd adesea că boierimea ar trebui să-și împrospăteze sîngele luînd soții din popor. Dar el vrea asta tocmai pentru regenerarea și păstrarea mai departe a sevei boierești... Cînd l-am văzut ultima dată s-a arătat îndurerat că am desființat rangurile boierești... „Voi trebuie să ridicați poporul la voi, să-l înstăriți, să-i dați poftă să cîștige și el pe merit ranguri boierești, nu să vă coborîți voi la ei, să fiți la fel cu cei de rînd..."

Strălucitul cărturar, în vîrstă acum de optzeci de ani și bolnav, suferea că șapte Golești, dintre care trei, feciorii lui (ceilalți frați ai lui Arăpilă fiind unul maior în armată și altul administrator la Brăila), erau printre fruntașii unei revoluții care voia să știrbească proprietatea.

Lacul rămase în urmă și acum începu pe dreapta grădina care era încă plină de lume, căci prin diata lui, Grigore Ghica-voievod o lăsase spre folosința obștească. Pe stînga începea grilajul palatului. La intrare, pe doi pilaștri de piatră, doi vulturi sculptați încercau să-și ia zborul. Chiar din mersul la pas al trăsurii se putea citi pe unul dintre pilaștri inscripția: *Zidit a fost din temelie acest Palat Domnesc, de către Voievodul Grigore Ghica, Domn al Țării Românești, pe moșia domnească Colentina, în anul Mîntuirii 1822.*

Alături chiar durase totodată și o biserică, bine înzestrată.

Ca la o sută de pași în fundul curții ca o pajiște, este o clădire cu etaj, mare și simplă, toată albă, după moda rusească din vremea lui Alexandru I, adică inspirată de stilul așa-zis „neoclasic". Un corp în mijloc, care nu are fronton, este cuprins între două aripi care au în schimb fiecare cîte un fronton triunghiular. Corpul central are patru ferestre mari arcuite sus, iar în mijloc o ușă-fereastră la fel arcuită sus, care dă într-un urît balcon de fier. Fiecare aripă are și ea la etaj cîte trei ferestre tot mari și arcuite sus. Registrul de jos, corespunzător parterului, are ferestre mai mici, dreptunghiulare, și este despărțit de cel de sus printr-un brîu de stuc ca o ghirlandă. Totul este simplu și armonios, mai ales că urîțenia balconului și a leilor de piatră de la scara mică a intrării este răsplătită printr-o frumoasă friză în relief, lată de un cot, care aleargă pe subt streașina mică. Hora faunilor și a nimfelor, cu cununi de lauri, poate fi deslușită de la drum numai de cine a mai văzut-o o dată.

La poartă se văd de pază doi soldați. Sunt din grupa trimisă sîmbăta trecută de Voinescu I la cererea lui

Nicolae Golescu. Se vede că postul nu a fost încă retras.

Locurile umbrite se înnegurează tot mai mult, în timp ce razele soarelui, acum aproape lungite pe pămînt, se răsfrîng tare în ferestrele și acoperișul bisericii palatului și în cele două-trei cocioabe care se văd în împrejurime. Caii iuțesc pasul și caleștile trec treptat de valurile de lume care se întoarce în oraș, revărsată peste cîmp.

★

La întoarcere oamenii aveau obiceiul să se oprească la cîrciumile care le erau cu socoteală negustorească așezate în cale pe la barierile și intrările în oraș. Asta făcură foarte mulți și de data asta. Mai toate cu umbrar și împodobite cu frunziș verde, subt care erau mese țărănești, cu bătătura din fața lor stropită des, aceste cîrciumi sileau omul să se scotocească în fundul pungii și să facă cinste așa cum cerea obiceiul, ori numai să-și facă cheful. La mesele îndesate unele într-altele se adăugau mereu altele pînă în mijlocul răspîntiei — căci mai toate cîrciumile erau la răscruce de drumuri — pentru cei ce așteptau în picioare amețiți de mirosul de cîrnați și de frigărui. În mijlocul tarafului de lăutari, cel care-i zicea din gură trebuia să aibă glas, nu glumă, ca să răcnească peste toată lumea asta jalea cîntecului sau tîlcul lui amoros. Și de astă dată oamenii, cei care nu erau fără lețcaie în buzunare, firește își făcură cheful. Dar către nouă și jumătate, zece, seara, se răspîndi din gură în gură un zvon neliniștitor: vin oști străine asupra Bucureștilor. Oamenii se întunecau la față; treceau de la o masă la alta, întrebîndu-se, căutînd sfat.

Într-un pătrar de ceas, cele mai multe mese rămăseseră goale, flăcăii cu fote verzi care slujeau se uitau unii la alții speriați și ei, iar lăutarii cîntau a pustiu. Oamenii se grăbeau neliniștiți spre casă. Chiar cei care nu credeau, care se lăudau că ei nu cred toate prostiile și își turnau mereu în pahar, începuseră să se ia de gînduri, să se cam îndoiască. Aproape fiecare casă

de pe ulițele cele mari avea o laviță la poartă și toate lavițele acum erau înțesate, căci toți ieșiseră pînă în drum să afle vești noi de la trecători. Mulți porniseră spre inima orașului în cete să iscodească mai de aproape cum stau lucrurile. Mai cu seamă în piața cu borne și lanțuri groase de fier din fața Palatului Administrativ, în dreptul ferestrelor multe, luminate toate, aștepta mulțime mare de tîrgoveți și printre ei, amestecați cu toți vînzătorii umblători, cu marfa în spate ori atîrnată în tablalele de gît, cu donița răcoritoare în mînă, erau foarte mulți negustori speriați rău. Cînd venea huruind pe macadam vreo trăsură ori vreo caretă, toți se întindeau spre ea, cu nădejdea că vor afla ceva. Dar cei din caretă ori trăsură, speriați și ei, dădeau buzna în palat, îngrijorați, fiindu-le parcă frică să vorbească. Către zece seara sosi în goană un lipcan călare, prăfuit tot, pînă și pe sprîncene și mustăți. Mai mult se zvîrli de pe cal, dar oamenii tot putură să afle. Venea de la Brăila. Vești proaste. Turcii fac mari pregătiri și ei să treacă Dunărea.

Se știa că o bună parte din miniștri s-au adunat și deliberează în sala de la catul de sus.

Oamenii din piață vedeau doar umbre mișcîndu-se prin dreptul ferestrelor luminate și se întrebau plini de neliniște ce hotărîri se vor lua.

La palatul de la Colentina, la palatul Doamnei, cum i se spunea mai obicinuit, vestea intrării în țară a armatelor străine va fi adusă după nouă seara de către vornicul Nicolae Băleanu, pe cînd, după ce luaseră aperitivele în micul pavilion de zid cu coloane dorice, musafirii se așezaseră la masa pusă pe terasă, masa strălucitoare cu olandă albă, porțelan de Saxa, pahare de cristal de Boemia și tacîmuri de argint pentru șaisprezece persoane.

Cerul era limpede și, cum nu era lună, se umpluse repede de o spuză de stele, care din argintii și palide se prefăceau treptat în ținte de foc. Adia o boare atît de răcoroasă dinspre lac și grădina cu tei, unii întîrziați în floare, că în scurtă vreme elegantele cucoane

își puseseră fișiuri de voal pe umerii goi. Mai tîrziu aveau să le prindă bine și împotriva țînțarilor, căci nu puteau să-i ardă pe toți cele patru sfeșnice mari de bronz cu cîte cinci lumînări roze.

Maria Doamna își punea de obicei un șal ușor de damasc albăstriu, cu dungi albastre, pe umeri și purta peste părul cărunt o bonețică de fular franțuzesc cu panglică vineție pe subt obrajii uscați.

Se aflau la masă șapte femei și opt bărbați, cei mai mulți din familia Ghica. Erau, firește, o parte numai din membrii acestei familii foarte numeroase, parte ieșită din cele două căsătorii ale marelui ban Dumitrache Ghica (fratele voievodului Grigore Ghica, cel decapitat de turci la Iași în 1775, fiindcă se împotrivise cedării de către diplomația otomană a mormîntului lui Ștefan cel Mare către austrieci); douăzeci și patru de copii avusese marele ban care a trăit nouăzeci de ani și, firește, asta făcuse ca unii încă în leagăn să fie frați și surori cu bunici încărunțite. În a doua generație, mai ales prin complicația încuscririlor, încurcăturile erau și mai mari. Alexandrina, fata de opt ani a Pulcheriei Blaremberg, aceasta fiind și ea fiica cea mai mică a marelui ban, era la trei ani mătușa başboierului banul Filipescu, cel cu barba albă peste tot pieptul. Ca să se deosebească unii de alții, era nevoie să-și ia fiecare cîte o poreclă, căci erau patru-cinci Alexandru Ghica, trei-patru Scarlat Ghica și așa mai departe. Era astfel un Ghica Barbăroșie, altul Ghica Căciulămare, acesta dintr-altă ramură, Ghica Tingirică. Soțul Calliopei era marele logofăt Ghica Țipar, poreclit așa în legătură cu vreo întîmplare din copilăria lui. Doi din feciorii marelui ban domniseră în Țara Românească: Grigore și Alexandru. De la masă lipseau însă trei din cei șase fii ai Mariei Doamna... Grigore Ghica fugise cu familia la Brașov, Dimitrie era bolnav la moșia lui de subt deal, iar Panait era certat pe viață și pe moarte cu maică-sa, fiindcă ea ceruse Divanului să-l închidă într-o casă de nebuni, deoarece vrusese să se însoare cu o Rusetoaică fără voia mamei lui. Pretindea mama dîrză că Ruset l-a

furat pe Panait cel cu minte puțină și l-a dus la Breaza de l-a însurat cu fie-sa.

Masa fusese mai curînd posacă, cu toate că Maria Doamna se înzdrăvenise, după boala de săptămîna
5 trecută, din pricină că beizadea Scarlat, a cărui nevastă nu născuse încă, deși trecuse de nouă luni, declarase că-i ia la palme pe cei trei mari negustori, bancherul Rudi Pavlicioni, giuvaergiul Hagi Curti și starostele tăbăcarilor State Dobrovici, dacă vor îndrăzni să stea
10 la aceeași masă cu el. Așa că pînă la urmă se hotărîse să fie chemați numai „la cafea", adică odată cu încă vreo douăzeci de boieri și cucoane mai așa, poftiți numai la înghețată și la cafea după masă. Cei care stăruiseră să stea de vorbă și să se caute o înțelegere
15 cu marea negustorime erau vreo doi unchi ai dîrzului Scarlat, unul dintre ei chiar Alecu Ghica Barbăroșie, care erau de părere că problema proprietății e foarte gravă în cazul cînd se îngăduie cea mai mică atingere a principiului, chiar dacă atingerea ar fi trecătoare
20 și lucrurile s-ar restabili, și ei chiar așa socoteau că va fi, căci se puteau obicinui mulți cu ideea că proprietatea poate fi cumva atinsă, că nu mai era deci sfîntă. Ion Cîmpineanu, cu care unul dintre Ghica se întîlnise întîmplător, deși era certat cu Ghiculeștii de cînd
25 Alexandru Ghica, fostul lui prieten, dealtfel, îl ținuse întemnițat la Mărgineni și la Plumbuita, pentru atitudinea lui dîrză în Adunarea Obștească, le arătase că s-ar putea ajunge la o înțelegere între marii boieri și marii negustori în privința mersului revoluției, cel
30 puțin pe chestia respectului proprietății.

Maria Doamna se arăta gata să-i primească pe acești negustori chiar la masă. Ea știa de la feciorul ei, beizadea Grigore Ghica — cel care fusese la Neofit, în ziua cînd Danielopolu, Rudi Pavlicioni și ceilalți mari
35 negustori îl siliseră pe mitropolit să facă un guvern cerut de ei, care să cuprindă și pe Ion Cîmpineanu, dar să scoată pe Nicolae Bălcescu — ce putere au devenit marii negustori, și-l cunoștea, dealtfel, pe bancher de cînd îi vînduse marea vie de la Imper. Trebui

să cedeze însă în fața furiei fiului ei. Fuseseră deci chemați numai „la cafea".

Cînd Calliopi Ghica „logovipera" era de față, bineînțeles că numai ea singură vorbea la masă. Ar fi fost și foarte greu să fie altfel, căci oricine ar fi îndrăznit să-i taie vorba, în afară de Maria Doamna, ar fi primit una dintre acele replici pline de duh, veninoase, care în trei zile făceau ocolul saloanelor bucureștene. Astă-seară ea schiță într-o franțuzească acidulată un portret al lui Eliade ca revoluționar cu atîta haz, că făcu deliciul celor de față. Firește că adăuga modelului mult de la ea:

— Se crede, *ma chère princesse*, de pe acum voievod... Umblă într-o mantie albă ca o cabaniță domnească, mereu cu mîna stîngă pe garda unei săbii imaginare... Zi și noapte e după el o „suită" făcută din rudele lui: unul Alexandrescu, altul Andronic, cum și o seamă de oameni, veri mai îndepărtați, care locuiesc pe aceeași uliță cu el. Aceștia, cu fes în cap și avînd cîte un covor pe umăr, parcă ar fi niște cadii atașați persoanei lui. Se supără din nimic și începe să strige că are să taie capul la toată lumea dacă nu i se dă respectul cuvenit... În ceea ce privește banii, se duce singur în fiece zi la Vistierie, și după ce vistiernicul îi deschide, ia de acolo tot ce găsește în ziua aia, dar nu prea mult, fiindcă funcționarul, pățit, ascunde o parte din aur.

Toți rîdeau cu hohote, grosolan, plebeu, convinși că astea sunt apucăturile șefilor revoluției.

Ion Cîmpineanu fu foarte stingherit și se grăbi să amintească ce înseamnă Eliade:

— Nu e chiar așa, scumpa mea prietenă, dar recunosc că știți să mînuiți arta portretului și mă gîndesc cu spaimă că aș putea vreodată să vă servesc și eu drept model. Trebuie să știți că bietul Heliade a devenit ceea ce e numai după un mare necaz în viața lui de familie, care i-a schimbat cu totul caracterul. Totuși așa cum este, el e mai aproape de noi decît de extremiști. Heliade este un *facteur* important al revoluției... Antrenat de formulările lapidare ale logofetesei, Ion

Cîmpineanu se grăbi să caracterizeze şi el într-o formulă această revoluţie: ...Astfel, după cîte îmi dau eu seama, tăria revoluţiei stă în trei *facteurs*: popularitatea lui Heliade, mintea înverşunată a lui Nicolae Bălcescu şi puterea lui Gheorghe Magheru... la care s-ar putea adăuga apoi şi rolul în oştire al lui Tell.

— Foarte bine, în ăştia să lovim atunci, spuse marele logofăt Ghica Ţipar, care nu era şi ca fizic decît umbra nevestei lui, această soră dîrză a lui Băl-Ceaurescu.

— Nu va fi atît de uşor... fiţi cu luare-aminte, preciză Cîmpineanu, pe care ifosele acestor beizadele îl iritau şi-l dezgustau.

— Constat că ai uitat pe bieţii feciori ai lui madame Farfara... pe scumpii veri, fraţii Goleşti. Ei, oare, nu înseamnă nimic? *(Vous avez oublié les enfants de madame Farfara... mes chers cousins, les Golesco.)* Calliopi Ghica îi botezase cîndva pe toţi marii boieri care se aflau printre revoluţionari „farfarale". „Farfarale" erau astfel Ion Ghica, nepotul ei, Costache Rosetti, fraţii Kretzuleşti, apoi Arăpilă şi fratele lui, dar mai cu seamă „farfarale" erau cei patru feciori ai Zinchii Golescu, pe care „logovipera" îi botezase într-o clipă de vervă „*les enfants de madame Farfara*", ceea ce constituia un calambur foarte gustat şi foarte repetat în saloane, fiindcă Zinca Golescu, nevasta marelui vornic Dinicu Golescu, era de la Craiova şi era născută Farfara, după numele tatălui ei.

În timp ce urmară şi multe ale glume de acest fel pe seama revoluţiei, care făceau încîntarea bătrînei gazde şi erau toate menite să otrăvească pe revoluţionari cînd le vor afla, începuseră să se adune în saloanele de sus musafirii poftiţi numai „la cafea". Cei trei negustori care sosiseră cei dintîi, fiindu-le teamă să întîrzie, fuseseră poftiţi să aştepte într-un salon mare, lung cît toată lăţimea palatului, cu tavanul împărţit de acolade aurite în relief şi la fel şi pereţii, cu cîteva cîmpuri pictate cu scene mitologice de către pictorul, în trecere prin ţară, Giaccometti. La cele patru colţuri ale lui, acest salon de recepţie avea cîte

o canapea mare Louis XVI și două scaune la fel, cu picioarele subțiri, ușor arcuite, bogat aurite, cu căptușeala de Aubusson[1] de culoarea mierii, înflorită cu buchete albăstrii, nisipii, verzui ori cărămizii, după felul colțului.

Se adunară aci vreo opt alți musafiri, cînd prin salonul îngust, prin mijloc, trecu vijelios de-i fluturau pulpanele fracului albastru marele vornic Nicolae Băleanu, cel cu ochii mari, sprîncenați, cu nas de vultur. Servitorii se închinară adînc, căci era un obicinuit al casei, avînd dreptul să vie la orice oră vrea el.

Cînd apăru pe terasă, aprins la față, Calliopi voi să-i facă loc lîngă ea și-l pofti cu mîna, amical... El se opri însă în loc și anunță vestea atît de așteptată de ei, pentru care se ploconiseră și trimiseseră delegați peste delegați și emisari intriganți de tot soiul, neîntîrziata reprimare a revoluției.

— Au intrat în țară oștile împărătești... Cavaleria țarului înaintează marș-marș spre capitală.

Fu o explozie de bucurie pe terasă subt cerul plin de stele vii, printre care Calea Laptelui părea un abur străveziu albicios, indiferent față de întîmplările omenești.

„Logovipera“ vru să-i facă din nou loc la masă, el însă spuse că nu mănîncă... A venit numai să le aducă vestea... e grăbit.

— Guvernul golanilor va fugi la noapte. Un membru al ministerului mi-a spus că e vorba să fugă toți în Austria pe la Rucăr... Asta înseamnă că trec pe la mine pe la Tîrgoviște... Plec și eu acolo, astă-noapte chiar. Vreau să le tai calea și să-i arestuiesc pe toți.

Sărută mîna Mariei Doamna, apoi „logoviperei“ și pe urmă făcu un salut circular către ceilalți.

— Scumpă mătușă! îi spuse, întorcîndu-se pe călcîie, logofetesei... Ai grijă, te rog, și pregătește, chiar astă-noapte, cîțiva călăreți, prin care să-mi trimiți fără întîrziere știri despre cele ce se întîmplă prin București... și iar salută dispărînd pe ușa cu două canaturi, arcuită sus, a palatului.

---

[1] Probabil se referă la tapiseria de Aubusson (n. ed.).

— Hei, acum ce facem cu negustorii din salon? întrebă cu un aer voit fioros beizadea Scarlat Ghica. Îi băgăm pe loc la beciuri aici la noi la palat?

Ion Cîmpineanu îngălbeni... Se ridică în picioare, arătînd că e gata să plece și el.

— Luați lucrurile puțin cam ușuratic, scumpul meu văr! căci și el era rudă cu Ghiculeștii. Țineți minte o vorbă de la mine: veacul acesta este veacul aburului și al burgheziei... Nimeni nu mai poate trece peste ea.

Dar Scarlat Ghica, acum înalt și bățos, sărui.

— Vă anunț că, în orice caz, pe frații Golești țiu să-i arestuiesc eu, cu mîna mea. Să fim înțeleși. Eu am să-i acuz. Voi cere să fiu acuzator public. Să arăt eu de ce trebuie spînzurați. Era greu de înțeles de ce ținea Scarlat Ghica să-l spînzure cu orice preț pe Nicolae Golescu... Poate că nu-i poate ierta că-l rugase cu ochii în lacrimi, frîngîndu-și mîinile, ca să-i scape familia în noaptea de spaimă de săptămîna trecută și Nicolae Golescu se lăsase înduioșat.

Se hotărî pînă la urmă ca Maria Doamna singură să-i primească pe cei trei, dar nu, nu aci și nici în salonul cel mare, ci într-un salon mic, unde vor veni numai ei trei. Va sta de vorbă cu ei pînă li se va aduce cafea și înghețată și apoi le va face semn că audiența s-a terminat.

În oraș spaima crescuse și oamenii ieșiți din case pe la porți ca să afle vești noi nu se hotărau să meargă să se culce.

Ca la răspîntii și ca la palatul Doamnei, așa a fost aproape toată noaptea aceea în București.

*

A doua zi luni pe la prînz se zvoni că trupele țariste au ajuns la două zile de marș de București. Toată lumea se întreba mereu ce va face guvernul. Se aflase că aseară, încă, Bălcescu obținuse să se facă o nouă chemare către populație, cerîndu-i să se înscrie degrabă, numaidecît, în Gvardia Națională. El ar fi

vrut o ridicare în masă și mulți socoteau că dacă s-ar fi găsit arme de ajuns, s-ar fi putut alcătui un straşnic miez de oștire populară. Încă de dimineață Simion, care trecea spre Eforie, îl întîlnise pe Damian pe lîngă biserica Sfîntu Nicolae, cu o pușcă pe umăr și cu o sabie de gît. Îl pufnise rîsul, dar Mutulică de pe vremuri era foarte serios. De cînd se însurase, Damian aproape că nu mai ieșea sîmbăta seara la petreceri cu celelalte calfe și nu se mai întîlnise deci nici cu Simion, din săptămîna trecută. Știa că fusese vorba ca văru-său să aibă nunta chiar în duminica asta, dar știa și că se amînase, fiindcă Deivos, care trebuia să fie naș împreună cu o mătușă a fetei, îi vestise că nu e o zi potrivită pentru nuntă.

— Te însori, mă Simioane, cu adevărat? Îți pui tu pirostriile pă cap?

— Păi ce, mă Mutulică, să te las numai pă tine? Să vezi, mă, ce frumoasă e Mărioara mea... Am, mă, și un băiat... Cînd l-am văzut, să-mi vie rău, mă, așa seamănă cu mine! Cum dă n-am știut io că am un asemenea flăcău? M-aș fi întors dă la capătu pămîntului.

Damian era prea puțin vorbăreț ca să-i spună ce gîndește, că doar îl văzuse galben ca de ceară sîmbăta trecută cînd Trică brutarul îl ținea de guler și cîțiva oboreni îl înconjuraseră gata să-l și însface. Aflase de însurătoarea lui, dar cine-i spusese, îi spusese și că Marioara a căpătat de zestre o căsuță cu grădină și vie, cam prin Delea Nouă, de la un unchi la fetei, orzar. Nu se putu să nu-i spună măcar o vorbă.

— Mă Simioane, nu cumva o găsești frumoasă pă Mărioara fiindcă are acum casă și vie, mă?

— Taci, mă, nu-mi mai aduce și tu aminte acum... Mai bine spune-mi, înscrisu-te-ai cumva în Gvardia Națională?

Damian îi arătă hotărît arma:

— Cum vezi, mi-am și luat pușca... Mă duc la lăcătuș s-o dreg... Am făcut și noi o roată în Tabaci, a noastră.

Simion pipăie curios mai ales sabia.

— Ce, să dă cumva și sabie?

Damian îl lămurește, mereu grăbit:
— Sabia este a jupînului, că e căpitan...
De ani de zile Simion și-a dorit să poarte și el sabie.
— Ce zici, Damiane, dacă mă înscriu și io, m-or face
5 vagmistru?
— !?Io zic că da... Vino la noi în Tabaci.
— Știi, că dacă ești vagmistru, atunci trebuie să-ți
dea și sabie...
Damian îl sfătuiește să zorească, să nu întîrzie în-
10 scrierea și pornește în grabă să-și dreagă pușca.

La Cantacuzino acasă, boierii care se căutau unii pe alții pe față, fierbînd de bucurie, și în afară de obicinuitul joc de cărți de sîmbătă seara, care se prelun-
5 gea, firește, pînă luni, a fost de data asta o adevărată sindrofie. Au venit nechemați mai toți boierii din protipendadă să afle știri, să facă planuri. Vorbesc batjocoritor despre oamenii guvernului care sunt înfățișați ca niște caraghioși într-o panică nebună. Cică de duminică
10 de la prînz, Eliade și-a chemat escorta de vecini și de aghiotanți și a încărcat de zor, în cîteva care, lucruri pe care le-a și trimis spre Tîrgoviște. Ceva mai tîrziu l-au văzut unii, speriat, pe la șase seara, plîngîndu-se către toată lumea că el nu are nici o vină.
15 În odaia cu sofale și cu sacnacsiu spre Podu Mogoșoaiei se joacă și stos, ca să poată lua parte, la grămadă, cît mai mulți. Și totuși, nimeni nu joacă prea serios, căci toți sunt nerăbdători și cu gîndul aiurea. Din ceas în ceas se așteaptă vești noi.
20 La un joc în patru, în salonul tapetat cu verde, se discută în derîdere despre împroprietărirea clăcașilor, jucîndu-se însă pe sume mari, căci ăștia patru sunt iscusiți la joc, și mai ales nu-și pot înfrînge patima.
— Costache, ție cîte pogoane ți-ar fi luat? îl întrebă,
25 cu zîmbetul lui fonf, Vulpe.

— Apoi, dacă ar fi după tîlharii ăștia, mi-ar fi luat un sfert din moșie... Ei, șapte punturi am, luat, adăugă marele logofăt, mai mult în marginea gîndului.

Nu a luat, fiindcă Băl-Ceaurescu a fost mai tare. Intră pe ușă Lahovary, care stă în loc o clipă ca să-și recapete răsuflarea, că a venit în goană de la caleașcă pînă înlăuntru, și anunță apoi un spor de veste, sfîrîind de frenezie:

— Vin!... Au trecut!!!

Vulpe se închină, cu o cruce largă:

— Dă... Doamne... Dă unde știi?

— Au venitără niște negustori fugiți de la Giurgiu.

Cantacuzino îl ia pe Vulpe în batjocură, vesel, și îi susură la ureche:

— La Giurgiu? Te-ai închinat degeaba, nene Alecule...

Vulpe întreabă iar, plouat, căci nădejdea lui era alta:

— La Giurgiu, mă Niculache? Dă unde știi?

— Mi s-a spus că au venit niște negustori azi-noapte de acolo. Apoi se apleacă milog către Cantacuzino: Arhon boierule, dacă te pun turcii caimacam, nu mă uiți?

Cantacuzino joacă vesel, cu fălcile și mai lățite:

— Opt punturi... Și-l bate pe umăr pe Lahovary: Te fac ispravnic, mă. Du-te și dă de veste prin tîrg, să băgăm și mai multă spaimă în desculții din guvern...

Au mai jucat, au mai bîrfit, unii întinși pe sofale, cu mîinile împreunate subt cap, au băut și au mîncat întruna.

Vulpe soarbe des vinars... Vinarsul e bun la surpătură și la stomacurile leneșe.

— Cine face cartea? și-i dă celui arătat pachetul.

Peste vreun ceas, Lenș intră pe ușă triumfător la rîndul său:

— Vin dinspre Urziceni două corpuri de armată. Sunt la două conace de poștă... Vuiește tot Bucureștii...

E o mișcare de uimire și bucurie. Cel venit, arogant de felul lui, cere scurt unui boier slăbănog, cu buza de jos care i atîrnă peste începutul bărbii:

— Dă-mi locul! Şi se aşează în locul celui care i-l cedează respectuos.

Vulpe se închină cu trei cruci acum pe drept fericit:

— Adu-i, Doamne... Adu-i pe drum de seară... Şi
5 iar se închină. Apoi către Lenş: Cît ai pontat, mă?

— O sută de galbeni.

Vulpe îi dă suta de galbeni şi mai cere pe deasupra încă trei sute. Lenş vede că a pierdut, de aceea îi spune acru, ca să-i strice aşa, pe dedesubt, cheful:

10 — Nene Alecule, oi fi dumneata pravoslavnic... Oi fi dumneata Vulpe, da' mi-e teamă că te-ai închinat degeaba...

Vulpe simte un cuţit în inimă. De-abia leagă fonf întrebarea:

15 — Ce zici, mă Christache!

Lenş îi spune pe subt mustaţă, privind cu înţeles pe Băl-Ceaurescu:

— Mi se pare că nu-i pentru cine se pregăteşte... ci pentru cine...

20 Vulpe nu mai poate răsufla, se întrerupe:

— Pentru cine? Pentru cine e, mă?

Lenş îşi ciuguleşte cu vîrful degetelor nasul, semn că ştie bine ce ştie, că are mirosul fin şi face cu ochiul, apoi îşi ciuguleşte tot cu tîlc firele bărbii mici şi parfu-
25 mate, arătînd pe Băl-Ceaurescu:

— Pentru cine se scoală mai de dimineaţă şi nu spune la nimeni...

Dar vizatul, Băl-Ceaurescu, joacă, sau se preface numai că nu aude, şi vrea să ia banii de dinainte:

30 — Opt punturi... Am cîştigat.

Vulpe, mînios, adună grăbit, cu mîna grăsuţă şi pătată de pistrui, banii de pe măsuţa rotundă de mahon roşcat. Ochii verzui lăcrimoşi şi cu firişoare roşii acum scapără de ciudă.

35 — Nu se ştie, Ceaurescule, nu se ştie! Şi îi arată cartea lui, care e mai mare, apoi clatină din cap cu amărăciune, cu un soi de suferinţă în care el pune o îndurerată demnitate după chipul lui: Dar dacă o fi aşa, dacă oamenii mei, cu care am mers o viaţă întreagă,

o să treacă peste mine, uite, mă jur... îmi fac cruce... că mă fac turc și io... intru în partida lui Costache ăsta.

Cantacuzino îl întreabă uimit și bucuros:

— Te faci turc? Și așteaptă curios, cu mîna ridicată,
5 oprită înainte de a pune miza.

Vulpe se închină iar, făcînd o cruce largă, apăsată peste tot pieptul, și spune grav:

— Turc... asta mi-e crucea!

În cabinetul lui Nicolae Golescu, care este acum una dintre camerile mari ale palatului, aflat în colțul
5 dinspre curte și Podu Mogoșoaiei, au început să se adune încă de pe la nouă dimineața, îngrijorați, mai toți membrii guvernului și foarte mulți fruntași ai revoluției. Nu e anunțată nici o ședință, dar au venit toți îmbolnăviți de știrile noi, să vadă ce se hotărăște
10 pînă la urmă în ședința de azi. Dealtfel, tot palatul e într-o forfoteală mută, funcționarii se adună prin birourile mai mari, discutînd îngrijorați, înspăimîntați de zvonurile care au înnebunit orașul. Curtea cea mare, mărginită cu borne de piatră, legate cu lanțuri, e și
15 ea plină de oameni din popor, de mici negustori și de tineret, care au auzit că guvernul stă să plece. Fiecare dintre fruntașii care urcă treptele de la intrare e cercetat cu îngrijorare.

— E adevărat că guvernul să pregătește să fugă în
20 munți? întreabă Trică brutarul pe Eliade, pe care-l cunoaște de la ei din mahala, după pelerina cea albă, cînd acesta coboară din caleașcă.

— Nici vorbă... Cine a mai răspîndit această minciună ticăloasă? întreabă ridicînd fruntea popularul
25 poet.

— Toată lumea spune, domnule, dă aceea am venit și noi, că vedeți... vorbește lumea... și ne pare bine că

rămîneţi cu noi. Ştiţi, n-ar fi frumos, zău, să ne părăsiţi şi să fugiţi cum spune lumea... că lumea zice...

— Nu, nu, cetăţene, fiţi fără nici o grijă, îi răspunde Eliade sonor şi gol ca o cupă de teatru la banchetele de pe scenă şi urcă sus, solemn.

Topit parcă de căldură, coboară şi urcă în fugă treptele Mărgărit Moşoiu, şeful Poliţiei, care, aflînd că nişte cetăţeni afirmă că au văzut, ei cu ochii lor, trupe de cazaci mai sus de Urziceni, a trimis de i-a adus la Agie. Erau doi, un bărbat uscat, altul negru şi năsos, negustor de porci după îmbrăcăminte. Veneau de la Urziceni. Au călătorit cu o brişcă plecată din zorii zilei. Spuneau că înspre Făurei încolo, se vedeau nori de praf şi cete de călăreţi care alergau dintr-o parte într-alta. Oamenii fugeau de pe cîmp, de pe lanuri, înspăimîntaţi.

Cei de faţă îl ascultă uimiţi. Numai Arăpilă întreabă cu faţa înăsprită:

— Dar dacă e vreun ticălos, pus de boierime să răspîndească astfel de zvonuri? L-ai arestuit?

— De ce să-l arestuiesc? întrebă Mărgărit Moşoiu. Dacă-i adevărat ce spune, ne-a făcut un bine, iar dacă nu e adevărat... nu e adevărat, şi pace! Cu atît mai bine!

Bălcescu aflase de trecerea trupelor ţariste peste Prut, la Leova, încă de pe cînd era la Focşani, dar alte ştiri după asta arătaseră că aceste trupe trecuseră Prutul înapoi.

— Eu nu înţeleg, spuse iar furios Arăpilă, care de ciudă se apucase să dreagă o călimară cu capacul strîmb de pe birou, nu înţeleg de ce Iancu Brătianu nu dă nici un semn de viaţă, de ce nu se ţine de cuvînt.

Ca să aducă oarecare lămurire între atîtea ştiri contrazicătoare, guvernul trimisese înspre Focşani pe Ion Brătianu. Plecase ieri de dimineaţă cu un ordin de numire ca administrator la Buzău (ordin care dinadins fusese trimis la *Monitorul român* numaidecît ca să ştie lumea că pleacă din Bucureşti numai fiindcă e numit). El trebuia să trimită cîte un raport din fiece oraş şi din fiecare tact de subtadministraţie întîlnit în drum,

cu mijloace locale, pentru ca astfel guvernul să știe ce să facă. Deocamdată nu venise nici un fel de știre de la el.

— Parcă l-a înghițit pămîntul, frate, își arătă nemulțumirea Ștefan Golescu. Parcă nu ar ști cum e așteptată aci o veste de la el.

Pînă atunci cei de față răsfoiesc cu înfrigurare un teanc de ziare străine sosite azi de dimineață în București. Toate cuprind cîte o notă, dată subt formă de depeșe, fie de la Constantinopol, fie de la Viena, despre revoluție.

Către ora nouă și jumătate veni și Aristia, locțiitor al șefului Gvardiei Naționale, pe care o și conduce efectiv, fiindcă Scarlat Kretzulescu, din motive pe care nu le poate ghici nimeni, nu mai dă pe la postul său de aproape o săptămînă. Aristia era unul dintre cei mai îngrijorați, fiindcă oricum el reprezenta — așa socotea el — forța de apărare a Bucureștilor. Ar fi vrut să aibă ordine precise. Deocamdată aduce vestea că boierii se pregătesc să alcătuiască un guvern reacționar, că au făcut liste de noi cîrmuitori, că acasă la mulți dintre ei așteaptă cîțiva slujitori gata să încalece ca să ducă în toată țara vestea despre fuga guvernului în munți și instituirea unei noi administrații. S-au făcut și liste de cei care trebuie arestați și împușcați în cîteva ceasuri. Căpitanul Costache Chiorul, care s-a întors de la Grădiște de lîngă Rîmnic, unde-l mutaseră ca zapciu, l-a întîlnit pe Paleologu acum un ceas și l-a amenințat: „Ai să ai de-a face cu mine, boierule..."

— Și pe ăsta de ce nu l-ați arestat pe loc? De ce? întreabă uluit Bălcescu.

În clipa aceea își dădură aproape toți seama că nu mai sunt un adevătat guvern, că puterea le-a scăpat din mîini. Iată, un Costache Chiorul îi sfidează, sigur fiind că în cîteva ceasuri el va fi din nou stăpînul orașului, iar ei nu sunt în stare să-l aresteze. Bălcescu ceru să se convoce, acum pe loc, un consiliu al guvernului.

— Dar nu e mitropolitul, observă Rosetti.

— Vom trimite careta după el, să-l aducă aci numaidecît. Trimitem după toți membrii guvernului care nu

sunt aci. Avem de luat hotărîri grave! Şi Bălcescu, fierbînd ca un vin tare, începu să se plimbe prin birou.

★

În sala cea mare, Guvernul provizoriu deliberează. 5 De faţă sunt mitropolitul, Eliade, Tell, Nicolae Golescu, Nicolae Bălcescu, Ştefan Golescu, Hagi Curti, Rosetti, Voinescu II, Golescu-Arăpilă, Magheru şi alţii. Este o atmosferă de panică sporită din pricina veştilor care vin de pretutindeni. Mai toţi au înfăţişarea unor oameni 10 bolnavi, istoviţi de grijă, de zigzagurile ştirilor contradictorii şi ale îndoielilor. Eliade se plimbă prin sală, se opreşte abătut:

— Ce ne facem acum? Dacă ne prind armatele lor, ne spînzură.

15 Nicolae Golescu, palid, nedormit ca toţi ceilalţi, se adresează cu o voce răguşită mitropolitului care a adus ştirile cele mai alarmante:

— Sunteţi sigur, înaltpreasfinte, că ordinele pentru intrarea trupelor străine în ţară s-au şi dat?

20 — Toate veştile oficiale care ni s-au adus, prin Zossima, întăresc acest fapt. Armatele protectoare s-au şi pus în marş. Asta e... Şi mitropolitul cu mîinile pe piept, cu fruntea încreţită, ia din nou o poză hieratic enigmatică.

25 Voinescu II ridică din umeri nervos, cu părul vîlvoi:

— Din nefericire, veştile noastre sunt aceleaşi. Turcii au debarcat de cîteva zile la Brăila şi la Giurgiu.

Eliade se întreabă, parcă de unul singur, frămîntîndu-se în gol:

30 — În definitiv, nu văz de ce ne-ar spînzura. Ce am făcut noi ca să ne spînzure?

Voinescu II îl priveşte cu milă şi surîde amar de atîta puerilitate:

— Nimic, decît... o revoluţie.

35 Şi Eliade se miră candid:

— Da?!

Bălcescu este încruntat şi parcă absent, scrie mereu cu pana într-un dosar şi acum ridică doar puţin capul.

— Informațiile care vin sunt contrazicătoare? Dar ce importanță are faptul că trupele străine nu vor intra azi, ci vor intra mîine sau poimîine? Singura certitudine este că nici unul dintre cele trei imperii despotice care ne înconjoară nu va îngădui un guvern revoluționar și o mișcare populară la hotarele lor, adică un „exemplu rău" pentru popoarele lor. Chiar dacă se va dezminți zvonul invaziei, noi trebuie să știm ce avem de făcut... Iar ceea ce e de făcut trebuie început de îndată fără întîrziere și fără șovăire.

Nicolae Golescu, care își trage nervos tot timpul o buclă de păr întinzînd-o spre tîmplă, îi ia pe ceilalți drept martori:

— Ce putem face? Suntem un guvern în aer... Fără nici un sprijin.

Bălcescu notează mereu și absent parcă, cu totul deosebit de cei mai mulți dintre oamenii aceștia în jachete mototolite, cu legăturile de la gît acum strîmbe, cu vîrfurile lungi ale gulerelor înmuiate, suferind și de căldură pe deasupra, care nu mai găsesc pic de energie în ei.

— De la cine vrei sprijin? De la proprietari? Ei sunt dușmanii noștri cei mai înverșunați, îl fulgeră cu privirile, întrerupîndu-și notele, Bălcescu.

Eliade își mîngîie mustața moale și mică, încercînd să-și facă puțin curaj:

— Eu nu crez că puterile protectoare ar putea să ne spînzure, cum susțin proprietarii... În definitiv, ce-am făcut noi? Am înlocuit numai pe Villara și pe Iancu Manu... Căci nu suntem noi de vină că Bibescu a abdicat și a fugit... Și altceva? Nu pricep nici măcar ce vor proprietarii cu noi, căci noi nu ne-am atins de proprietate. Am cam atacat-o noi în prințipiul ei, dar nu ne-am atins de ea.

Nicolae Golescu, care de la o vreme se silește să fie metodic și să clarifice totul, intervine și el:

— Mie îmi pare că fratele Eliade are dreptate. Cestiunea proprietății trebuie discutată serios... Și spre a arăta buna lor credință, a Goleștilor, și obiectivitatea cu care ei dezbat problema, invocă faptul adevărat,

cunoscut de toți: Știți că noi, frații Golești, am vrut să emanțipăm și să împroprietărim pe clăcașii noștri încă de anul trecut, dar am fost opriți de guvernul de atunci. Bibescu ne-a amenințat cu exilul la moșie. Deci nouă nu ne e teamă de împroprietărirea clăcașilor. Dar recunosc și eu că din punct de vedere politic sunt multe de spus. Trebuie să ne gîndim bine și ce vor spune țarul și sultanul.

Ochii lui Bălcescu au început să scînteieze: aruncă dosarul într-o parte.

— Atunci pe ce vreți să sprijiniți revoluția, cînd ea este atacată și subminată din toate părțile? Cînd de la ceas la ceas ne putem aștepta la o răsturnare totală?

— Deocamdată pe armata pe care o avem... e de părere, cam fără convingere, Tell.

Bălcescu îl privește îndîrjit.

— Ce crezi dumneata că se poate face cu trei regimente de infanterie, două escadroane de cavalerie și cu cele patru tunuri care constituie toată armata română de azi?

Colonelul, proaspăt și el, Voinescu II, deși era secretar de stat, acum ținea să se știe că e înainte de toate ofițer și adaugă cu tristețe:

— Dintre cele trei regimente trebuie să scoți neapărat Regimentul III, pe care Solomon și Odobescu l-au demoralizat și destrămat. Dealtfel, cea mai mare parte dintre ofițeri au anunțat că ei își vor da demisia dacă vor fi trimiși să lupte la hotare cu armiile străine! Ridică mîinile în tavan și le lăsă să cadă moi pe fața de masă roșie, clătinînd din cap: Nu ne putem bizui pe armată...

Bălcescu își poartă privirile pe deasupra celor de față, cu un surîs sarcastic:

— Ați ascultat glasul unui colonel...

El știe, dealtfel, că încă de azi de dimineață o delegație de ofițeri din Regimentul III se prezentase la Tell declarîndu-i că ei nu vor părăsi capitala și nu vor lupta cu armatele protectoare.

Ştefan Golescu întreabă, nenorocit şi scos din sărite, capitulînd ca un copil în faţa profesorului sever, cu toată barba lui ca un smoc sur:

— Dar bine, omule... spune-ne ce trebuie să facem...
5 Nu ne mai înnebuni aşa...

Bălcescu întîrzie dinadins răspunsul pînă cînd toate privirile sunt întoarse asupra lui, şi atunci îi sfătuieşte cu o silabisită ironie:

— Să vă duceţi acasă, să vă încălţaţi papucii, să
10 aprindeţi ciubucele şi să sorbiţi cafele.

Şi începe să caute cu ochii oblici de încruntare în dosarul din faţa lui. Îi vede acum caraghioşi, ca într-o oglindă vrăjită care arată plină de cruzime adevărul. Contactul silit cu realitatea demască oamenii.

15 Eliade, care parcă nu mai pricepe nimic, întreabă exasperat, graseind puţin, gata să-l găsească vinovat pe Bălcescu, nu să se recunoască în clipele astea inferior lui. Arde în el vanitatea ca o iască:

— Ce vrei, dumneata, Bălcescule, de la noi?

20 Cel întrebat a ridicat iar capul, ochii-i strălucesc de ironie subt sprîncenele tari. Barba tunsă scurt şi potrivită mult în jurul obrazului cu briciul îl încadrează ca pe un cap de diacon. Mustaţa mică se strîmbă uşor.

— Nu vreau nimic de la dumneata... Dar aş dori să
25 ştiu ce căutaţi dumneavoastră aici? E în el acum o mustire de orgoliu, care-l aţîţă şi-l face să-i ţină ca pe nişte vietăţi, strînse într-o lumină nouă, neaşteptată.

Şi într-adevăr în clipa asta membrii guvernului şi miniştrii se uită la alţii, surprinşi de această consta-
30 tare, cu o naivă nedumerire.

În sfîrşit, parcă în numele tuturor, Eliade mormăie încurcat, cu o candoare de copil care a făcut-o bună:

— Acum că făcurăm revoluţia... deh...

Bălcescu îl măsoară cu privirea mereu tăioasă:

35 — Ei, acum că făcurăţi revoluţia, sunteţi liniştiţi şi nu vreţi să rămîneţi decît ceea ce sunteţi, nu-i aşa?

Nicolae Golescu nu înţelege ironia şi murmură vag, dar tot candid:

— Vrem să guvernăm. Dar întrebarea e, ce facem
40 acum?

Îndîrjitul secretar al guvernului se întoarce repede cu un surîs, în clipa asta compătimitor. E în el o nebănuită, uluitoare energie, care e şi mai tulburătoare, venind dintr-un trup destul de slăbit:

5 — Şi cei cărora le-aţi luat locul credeţi că o să vă lase să vă faceţi liniştiţi digestia? Să „guvernaţi"? Pînă cînd? Proprietarii se agită şi vă vor da peste cap pînă într-o săptămînă. Vă repet. Credeţi că imperiile despotice protectoare puteau îngădui aci un guvern 10 revoluţionar mai mult decît o lună? Nu e deloc exclus ca ordinile de invadare să se fi şi dat la ora asta... Nu trebuie să judecăm înlănţuiţi de ziua de azi, ci cu tot viitorul înaintea noastră. Trebuie să luăm acum, în ceasul acesta, hotărîri care să ne facă posibilă rezis- 15 tenţa oricînd şi oriunde ne vom găsi.

Astfel, pe de o parte Bălcescu ar fi vrut ca guvernul să lucreze în linişte, fără spaimă, fără să ia notă năucit de situaţia de la hotarele ţării, dar pe de altă parte, văzîndu-i nu cum ar trebui să fie, ci cum sunt, schim- 20 bînd brusc tactica, ar fi vrut să profite tocmai de spaima asta a lor, ca să-i facă să voteze măsuri revoluţionare.

Nicolae Golescu se ridică iritat, spiritul lui împăciuitor nu mai e acum de ajuns:

25 — Dar dacă la proprietari nu putem găsi sprijin, dacă pe armată nu ne putem rezema, dacă diplomaţia nu ne ajută şi dacă puterile protectoare sunt împotriva noastră, atunci pe ce ne putem sprijini? Pe ce?

Bălcescu îl priveşte scurt. În clipe de acestea pri- 30 virea ca şi rostirea lui e răspicată şi biciuitoare, nu mai are nici o urmă de şovăire. Nici unul dintre cei de faţă nu ar mai îndrăzni să-l bagatelizeze ca în şedinţele obicinuite, acum, cînd deasupra capului lor stă sabia cumplită a realităţii. Nu mai sunt nici în mod voit 35 greoi, nici curcani importanţi. Ei caută cu privirile rătăcite şi cu respiraţia grăbită. Răspunsul fostului osîndit de la Mărgineni cade simplu, greu ca un bloc de granit:

— Pe poporul român... Pe un popor care-şi ia soarta 40 în propriile lui mîini.

S-a făcut un gol în cuprinsul sălii, căci oamenii tocmai la asta parcă nu se gîndiseră.

Bărbatul tînăr din fața lor, care de atîtea ori dădea semne de oboseală, care de atîtea ori părea cuprins de melancolie și îndoială, se dovedea acum parcă făcut din fibre de oțel, iar ei, cu trupurile lor solide, bine proptite pe picioare, se vedeau fără puteri, amorfi.

După un lung răstimp de tăcere, Tell întreabă neclintit în părerea lui, dar cu vocea moale, cu o cuminte nedumerire, jucîndu-se cu degetele mari pe garda săbiei:

— Vrei să luptăm cu trei imperii?

Bălcescu răspunde scurt, ca o sabie întinsă, fără șovăire:

— Va trebui să luptăm cu oricine va încălca pămîntul românesc...

Voinescu II, care se așezase pe un scaun, se ridică iar uluit, ia martoră istoria militară, așa cum o știe el:

— Asta este cu neputință... Armata noastră nu va accepta niciodată asemenea luptă disproporționată... Trei regimente împotriva a o sută de divizii! Întoarce capul la dreapta și la stînga, așteptînd o grabnică întărire a părerii lui.

Bălcescu îl privește cu ochi strălucitori, dar ridică moale brațele, căci violența lui e, în această creștere uimitoare, alternată cu clipe de relaxare, și surîde îngăduitor, ca unui copil.

— Dar nu e vorba despre armata actuală, care nu va avea niciodată curajul să înfrunte asemenea riscuri. Vom crea o nouă armată... O armată populară...

— O armată de gloate, o armată de adunătură?... Și vrei s-o duci să lupte cu armatele de carieră, care duc războaie grele, de sute de ani? se revoltă știința militară a lui Tell.

Voinescu II, deși are multă simpatie pentru Bălcescu (care se vădește, el cel melancolic și frămîntat de îndoieli, în clipa asta atît de hotărît și atît de încrezător), ia un ton sentențios:

— Dar poporul român nu a mai fost în foc de două sute de ani! Și aci face o pauză, ca să vadă efectul

afirmației lui. Reia apoi cu o condescendență sentimentală, de om care crede că știe ce spune: Frate Bălcescule, îți sunt prieten și știi cît te admir, dar mi se pare oarbă această încredere într-un popor care a pierdut de veacuri tradiția intrării în foc.

Cei de față nici nu-l aprobă, nici nu-l dezaprobă, căci sunt mai toți parcă scoși din apele lor, și el așteaptă cu privirea întrebătoare să vadă ce i se răspunde. Bălcescu pleacă brusc de la locul lui și înconjoară în căldura vorbirii masa cu postav roșu.

— Vă repet. Trebuie să ne sprijinim numai pe poporul român. Să facem o armată populară. Resursele unui popor chemat la viață prin revoluție sunt nelimitate... Armatele Republicii franceze, brigăzile acelea de sans-culoți, la început neînarmate și neaprovizionate, au învins toată Europa, coalizată împotriva lor, într-o serie de lupte cum nu s-au mai văzut pînă atunci. Dealtfel, o politică lașă de jivine tîrîtoare costă orice popor mai scump și în bani, și în vieți omenești decît o politică de rezistență în clipele potrivite! Și precizează tăios, fără să ridice glasul, prelungind fraza într-o paranteză de pauză: O rezistență hotărîtă, însă din vreme lucind organizată.

Vocea lui, cu acel ușor defect în convorbirile familiare, grăbită și prea slabă ca forță pentru adunările vaste, e acum îndîrjită, răspicată, hotărîtoare, mai mult, e pătrunzătoare chiar în șoaptă și în explicațiile scăzute, ca vocea marilor actori.

Rosetti, care stătea cu mîinile la piept între ferestre, în picioare, se întoarce nedumerit, așteptînd curios, oarecum neliniștit, să vadă ce va ieși de aci. Și el, ca și Brătianu în alte împrejurări, sunt pentru rezistență, dar în mod confuz, fără să înțeleagă nimeni ce vor, parcă sunt așa, mai mult retoric, de dragul frazelor.

Nicolae Golescu are impresia că a găsit o spărtură în sistemul propunerilor făcute de Bălcescu și cere răspicat, triumfînd secret, o precizare pe care o crede periculoasă pentru fugosul secretar, cîntărindu-și mîinile cu palma în sus:

— Ai spus: „rezistență în clipele potrivite". Ei bine, eu te întreb, crezi că e acum momentul „potrivit" pentru rezistență?

Bălcescu rămîne drept, cu privirea sus, ca o sabie întinsă.

— Dacă nu mai pierdem și ziua de azi, da... Însă numai dacă în aceste puține luni, puține săptămîni, puține zile, poate puține ceasuri care ne mai despart de cotropirea țării de către armatele trimise de despoți, punem poporul în măsură să-și apere el însuși revoluția, revoluția lui, nu a boierilor, nu a negustorilor, nu a noastră, afirm hotărît că este momentul potrivit pentru o rezistență biruitoare împotriva oricui vrea să ne răpească libertatea... Știu ce spun... Prin glasul meu vorbesc șase sute de ani de istorie românească... Este singura dată cînd vă rog să nu uitați că am scris o carte: *Puterea armată la români*. Acesta va fi titlul ei definitiv... cînd o voi întregi. Da, e momentul potrivit... Și aci vocea lui caldă se înecă parcă într-un val de amărăciune, se întoarse în ea însăși, și el spuse iar, dar în șoaptă intensă, ca o taină: Dar pentru asta nu trebuie să mai pierdem și ziua de azi... Nici o zi pierdută...

Atunci, Nicolae Golescu, în felul său convins, căci mai totdeauna era de bună-credință, dar voința lui călca după inteligența lui, și aceasta din păcate șovăia, spuse hotărît:

— Propune... Propune pe loc... Și se lipi cu pieptul de masa cu postav roșu deasupra, așteptînd.

— Să însărcinăm pe fratele Magheru — pe care, dealtfel, nu degeaba l-am numit căpitan general — să ne facă o armată nouă de panduri volintiri, și pe lîngă ea, pentru apărarea ordinei în București, o gardă mobilă, ca să nu ne mai slujim de dorobanții căpitanului Costache Chihaia. Trebuie să adunăm și să înarmăm o sută de mii de clăcași dezrobiți.

Se făcu iar acel gol imens în sala cu masă lungă și acoperită cu postav roșu. Urmează un răstimp de tăcere grea. Tell nu-și poate stăpîni nemulțumirea, e iritat, căci se simte jignit în demnitatea lui de specialist:

— Te întreb iar, cu astfel de gloate vrei dumneata să lupţi împotriva unor armate de meserie? Cu o astfel de hoardă?

Răspunsul e ca o cădere de fier:

5 — Nu ne rămîne altceva de făcut. Şi se aşează pe scaun, ca să curme o discuţie fără sens. Adaugă însă ca o paranteză cu tîlc: Aş vrea să ştii însă, domnule general, că acea hoardă, acele teribile oşti ale tătarilor au fost în vremea lor, şi în unele privinţe n-au fost 10 întrecute poate nici azi, una dintre cele mai organizate armate din istorie. Ca să ştiţi!... Nu a existat în nici o epocă istorică o cavalerie atît de organizată şi atît de disciplinată... ca hoarda.

Voinescu II, uluit de acest optimism care îi apare 15 nesocotit, legat de mari primejdii, crede că e mai potrivit să arate că el judecă şi se îndoieşte de toate, de aceea stăruie în ideea lui:

— Frate Bălcescule, vrei să aduni volintiri care habar n-au de ce e un război adevărat. Ce te faci cu 20 oamenii aceştia cînd se vor găsi dintr-o dată cu un ceas înainte de bătălie?

— Ce-au făcut atîţia volintiri care au luptat o jumătate de veac alături de oştile ruseşti. Ce au făcut pandurii în atîtea rînduri. Vor face şi mai mult încă.

25 Dar cei de faţă sunt obosiţi de sforţarea făcută şi nu le mai place, nici nu mai înţeleg nuanţele. Ştefan Golescu pare cîştigat printre cei dintîi pentru rezistenţă:

— Totuşi crez că fratele Bălcescu are dreptate. Am putea să ne retragem în munţi. La Cîmpulung, de pildă.

30 — Asta da, asta da! întăreşte grăbit Eliade, care se gîndeşte cu bucurie că aşa va fi mai aproape de graniţă şi de familia lui trimisă la Elöpatak (Vîlcele)... Trebuie să plecăm numaidecît. Acolo vom fi mai liniştiţi. Vom hotărî fără grabă.

35 Bălcescu tresare şi îl priveşte uimit:

— Cum asta, liniştiţi? Nu plecăm acolo ca să fim mai „liniştiţi“... Plecăm ca să luptăm, ca să organizăm lupta, dealtfel hotărîrile mari trebuie să le luăm aci, acum!

Nicolae Golescu întreabă cu îndoială, căci deși a fost un colonel cam modern, aghiotant domnesc, a fost oricum colonel în armată:

— Vrei să spui că vom lupta acolo ca haiducii?

Răspunsul cade fără șovăire:

— Ca haiducii. Și luptînd astfel, vom aștepta. Timpul e cu noi. Vor veni românii din Ardeal, grănicerii, să ne ajute. Așa trebuie să ne cunoască Europa... Nu mergem ca să fim acolo mai „liniștiți". Iar măsurile hotărîtoare, repet, trebuie luate acum, pe loc!

Arăpilă, care urmărise încordat dezbaterea, simte că e ceva schimbat și crede că s-ar putea, cine știe, ca această ședință să devie istorică. Se ridică și trage hotărît concluzia care se impune:

— Suntem niște nevolnici... Niște trădători ai cauzei pe care am proclamat-o. Să ne învîrtoșim ceva inimile și să apucăm o politică mai energică, mai aspră împotriva inamicilor libertăților publice... care complotează subteran... împotriva dușmanilor revoluției de oriunde ar fi ei.

Eliade vede cu spaimă că acum lucrurile au ajuns prea departe. Proptindu-se în masă, împinge speriat jilțul înapoi, ca să-și facă loc:

— A, nu... Noi am spus țării că venim cu duhul frăției, nu cu sabia și dihonia...

Capul mare al lui Arăpilă, cu bărbia scurtă, aproape pătrată, se oprește asupra fostului profesor de la Sfîntu Sava și omul pare supărat. Apoi spune agitînd arătătorul, ca o prevenire:

— Un guvern slab e silit la mai mari cruzimi decît un guvern tare. Se cere să fim tari, ca să nu fim nevoiți să vărsăm sînge zadarnic. Să trecem pe loc la fapte... Să decretăm acum deci desființarea polcului III al lui Solomon și Lăcusteanu și să urgentăm judecarea acestora, acum că tribunalul militar i-a absolvit, pentru crime și trădare, că-i ținem arestați degeaba. Să decretăm pe loc înființarea armatei populare subt conducerea lui Magheru, așa cum a propus-o fratele Bălcescu. Uite, eu am aci o ciornă de proiect. S-o subscrieți acum.

Toate privirile s-au îndreptat spre fostul comandir de panduri care tace, cu mîinile încrucișate pe piept. N-a scos o vorbă.

Tell vede că nu mai poate stărui în opoziția lui încă-
5 pățînată și convine, ridicîndu-se însă în picioare, și trădîndu-și astfel gîndul de dedesubt:

— Se poate discuta.

Dar Arăpilă e hotărît, și chipul de indian nu îngăduie ocolul tactic:

10 — Nu mai discutăm... Subscriem acum. Se întoarce brusc spre Eliade, pe care-l surprinde: Da ori ba? Și așteaptă încremenit răspunsul lui.

Acesta rămîne cîteva clipe pe gînduri, încleștat, citește textul și, după oarecare șovăire mută, primește:

15 — Da.

A spus un „da" scurt, chibzuit.

Apoi toți, luați pe rînd subt privirea grea a lui Arăpilă, zic unul după altul, ca subt amenințarea unui pistol: da.

20 În timp ce ei semnează sculîndu-se de la locul lor, Eliade îl privește moale pe Bălcescu și îi spune părintește:

— Omule, nu mai fi așa țeapăn, mai lasă puțin și de la dumneata...

25 Secretarul, care s-a ridicat în picioare, îl privește peste masa acoperită cu brocart roșu.

— Cum?

Poetul cu fața de cezar patern, îndoită de bunătate, cu un soi de tandrețe, precizează:

30 — Dacă toți ceilalți zic că trei și cu patru fac cinci, zi și dumneata la fel cu ei... că nu se dărîmă lumea!

Bălcescu, drept ca o spadă, cu umerii sus, rostește totuși încet, simplu și hotărît:

— Nu poci! Și se uită apoi cu un fel de duioșie la
35 cel pe care ei toți îl consideră totuși marele lor dascăl, deși nu a profesat la Colegiul Sfîntu Sava (la a cărui înființare însă a contribuit atît), și deci numai unii ar fi putut fi elevii lui, și încă numai pînă în 1829, căci în acel an, Eliade a început să scoată *Curierul romănesc*,
40 dîndu-și demisia de la școală. Îl socot dascălul lor fiindcă

gazetele lui: *Curierul românesc*, *Curierul de ambe sexe*, *Gazeta teatrului* şi, pe lîngă acestea, înfiinţarea „Societăţii Filarmonice", au fost o şcoală naţională. Îl doare inima că un astfel de om nu poate vedea limpede viitorul, că se împiedică în socoteli mediocre. Ştie şi el că şi unele dureri în viaţa lui de soţ l-au înăcrit pe acest poet, l-au făcut bănuitor şi i-au exasperat orgoliul, schimbîndu-i cu totul firea.

*

10 S-a făcut o pauză firească în timpul semnării. E trecut de ora trei. Sunt de cinci ore în şedinţă. Nervii tuturor s-au destins. S-a luminat ceva în fiecare din ei. Au uitat parcă de spaima care îi stăpîneşte de cîteva zile. Se fac mici grupuri, în discuţii mai libere. Şedinţa 15 asta are în ea într-adevăr ceva de şedinţă istorică. Gulerele albe, înmuiate, şi latele cravate negre desfăcute de căldura toropitoare a sfîrşitului de iunie, care adineauri făcea din ei nişte oameni destrămaţi de spaimă, par acum, dimpotrivă, rezultatul unei cheltuieli 20 de energie, a libertăţii veşmîntare, a unor oameni care fac un efort biruitor. Au şi chipurile mai luminoase. Nicolae Golescu îl întreabă surîzînd pe Hagi Curti:

— Nu ţi-e cald?

Hagiul, care nu are curajul să iasă din tradiţia breslei 25 lui şi se poartă încă ras la tîmple şi îmbrăcat în anteriu şi caftan de catifea, încins peste mijloc cu şal persan, cu breloc de diamant atîrnat cu lanţul de aur de la gît pînă la brîu, este singurul care parcă nu simte în nici un fel căldura, nici pe aceea a soarelui, nici aceea iscată 30 din dezbateri. Clatină din cap zîmbitor. Emanciparea veşmîntară este în epocile de tranziţie, în societăţile închise, lucrul cel mai greu pentru individul aşezat. Un simplu amănunt în îmbrăcăminte, care arată intenţia de a trece în altă clasă, stîrneşte batjocura 35 necruţătoare a celor de o seamă cu el, care văd în asta o intenţie de arivism, pe care o pedepsesc cum pot. A trebuit prestigiul fizic şi social al lui Costache Cantacuzino care să-i îngăduie să-şi radă barba şi să se îmbrace europeneşte, făcîndu-şi un cap aproape de nerecu-

noscut. Un lucru e oricum sigur, că hagiul se simte prost între ceilalți membri ai guvernului.

Bălcescu discută tot timpul aprins, între cele două ferestre, cu Arăpilă. Acesta îi arată că el totuși nu crede 5 că trupele invadatoare vor veni atît de repede.

— Nu e vorba dacă vor veni acum sau mai tîrziu, Alecule. Am mai vorbit noi despre asta. E vorba că revoluția nu poate dura, nu se poate așeza bine pe temeliile ei dacă rămîne capitala la trei poște de Giurgiu, 10 de poate întinde pașa de la Rusciuc, într-o noapte, mîna deasupra ei. Revoluția va trebui să reziste împotriva oricărei presiuni din afară și de aceea e mai bine ca rezistența să fie organizată în munți. Un oraș mare, înconjurat și asediat, nu poate rezista fără o 15 armată interioară puternică, pe care noi nu o avem azi, mai ales cînd nu se poate bizui și pe o armată liberă, mobilă, căci aceea cîștigă victoria tocmai folosind rezistența cetății. Trebuie să ne folosim de spaima celor din guvern ca să mutăm provizoriu capitala la 20 Cîmpulung, unde a fost dintru început. Dar trebuie să luăm acum, pe loc, unele măsuri hotărîtoare, pe care ei le tot ocolesc. Să-i silim la asta cît timp sunt cuprinși de spaimă.

În tot timpul acestei ședințe agitate, îndîrjite, doi 25 oameni stătuseră tăcuți pe scaunele lor cu spătar înalt, pe care erau puse buchete de trandafir aurite, la masa mare, roșie, fără să spuie o vorbă, dar din privirea lor se vedea că nu pierd un cuvînt din cele ce se spuneau: Magheru și mitropolitul Neofit. Atît de 30 adîncă era tăcerea lor, atît de limpede voită, încît Bălcescu nu-i scăpase o clipă din ochi, căci atitudinea lor era hotărîtoare pentru soarta guvernului și deci a revoluției. De aceea, multiplicat în ființa lui, gata de apărare ca un izvor de energie mic în aparență, dar 35 odată descărcat, înmiit ca putere, istoricul era gata pentru orice răspuns, căci sporind năvalnic în gînduri, privind limpede peste timp, vedea totodată la fel de limpede și ceea ce era în clipa aceea chiar în fața lui, în jurul lui. Ca un diamant între bucăți de granit și de 40 cuarț, mintea și făptura lui, care erau acum totuna,

înregistrau, răsfrîngeau cu scînteiere totul. Nu-i scăpase nici un gest al celor de față, nici o nuanță a replicilor lor. Observase că, puțin prea scund în jilțul său, din cauză că avea picioarele lungi, dar talia prea scurtă, mitropolitul Neofit, cu fruntea încrețită mult din cauza întrebărilor în viață, stătuse tot timpul nu numai încruntat, ci și preocupat, scrutînd cu privirea. Pusese toiagul, bogat ca o cîrjă, sprijinit alături de alt jilț și nu scosese tot timpul mai nici o vorbă. Bălcescu înțelesese că mitropolitul nu vrea să se angajeze, că nu vrea să împărtășească soarta guvernului. Era limpede că Neofit ținea să-l găsească ziua de mîine dezlegat, cu mîinile libere, ca să poată lua iar frînele puterii, neimplicat în nici o inițiativă, că își pregătește în amănunte trădarea. Ținea mîinile trase în mînecile largi ale giubelei, cum își ține o felină neagră ghearele ascunse. Neofit nu știa că acei care triumfă într-o lovitură de stat, într-o răsturnare, nu mai fac, din dorința de a-și exploata personal succesul, nici o deosebire între cei care au fost mai aprinși și cei care au fost doar călduți și le-au făcut, din postul înalt unde se găseau, servicii, că deci socoteala lui de a conduce, sau măcar de a rămîne mitropolit și subt stăpînirea schimbată, era greșită. Se amăgea, naiv, cu credința că marii boieri, care se mulțumesc acum cu serviciile pe care le aduce el proprietății și reacțiunii, îl vor ierta că a stat, fie și cu intenții dușmănoase, alături de Bălcescu și Eliade. Dușmănia celor loviți în interesele lor materiale e oarbă, nu ține socoteală de nuanțe.

Celălalt care tăcuse tot timpul era Magheru. Despre el fusese oarecum vorba mereu în ședința de azi, dar el stătuse tot timpul cu brațele încrucișate, fără să spuie o vorbă, cu capul drept pe umerii largi, cu ochii întunecați, multă vreme nemișcați și ei. Numai din cînd în cînd își mușca mustața neagră, tunsă pe marginea buzei de sus. E adevărat că de cînd fusese trimis în mod nerod, sîmbăta trecută, la adunarea proprietarilor de la „Momolo“, de cînd se văzuse în aceeași zi din nou prins în capcană, din vina conducătorilor revoluției, își pierduse oarecum încrederea în colegii lui; totuși

aripa stîngă a guvernului, îndeosebi Bălcescu și cu Arăpilă, îi dăduseră mereu dovezi de încredere și simpatie. De ce deci el nu reacționează în nici un fel? se întrebau aceștia. Tăcerea de statuie a acestui om
5 de statură puternică era neliniștitoare. Bălcescu simțea că mai multe decît au făcut ei nu se puteau face, fără un semn de înțelegere și adeziune lămurită din partea lui.

Magheru, întîlnind privirea lor nedumerită, se ridică
10 și se apropie de colțul în care vorbeau cei doi. Își mușcă după obiceiul lui capătul rotund al mustății scurte, dar pline. Semn de încurcătură, la el prelungită acum într-o întîrziere cu privirea pe fereastră înainte de a vorbi:
15 — Aș vrea să vă spui cîteva vorbe... Am tot șovăit pînă acum, pentru că încă nu sunt lămurit asupra diferitelor năzuințe din sînul guvernului nostru... După cum văz, unii trag într-o parte, alții într-alta. Știu că m-ați primit aci mai mult ca ostaș, iar persoana unui ostaș
20 e adeseori bănuită de colegii săi. Ei se tem că, avînd forța ostășească în mînă, el poate fi înclinat să abuzeze de ea...

Arăpilă îl întrerupse, trecînd cu spatele la fereastră, ca să-i vadă mai bine fața:
25 — Odobescu a dovedit că uneori se întîmplă și asta...

Dar Bălcescu intervine hotărît, făcîndu-i un loc mai potrivit lui Magheru, între ei, acolo între ferestre:

— Cazul lui Odobescu e un caz aparte... Noi avem toată încrederea în dumneata, domnule Magheru.
30 Crez că ai înțeles asta din toate propunerile noastre de pînă azi... Noi doi, cel puțin, suntem și mergem alături de dumneata pînă la capăt, dacă și dumneata ești hotărît să mergi pe drumul care credem noi că e drumul mîntuirii patriei, al revoluției.

35 — Vreau să merg pînă la capăt și să fac totul pentru izbăvirea patriei și a revoluției... Dar vedeți că tocmai aci a fost pentru mine, pînă acum, pricina rezervei mele. Pentru ca să ai mai mulți sorți de izbîndă, atunci cînd lupți pentru izbăvirea patriei, este bine să
40 duci în luptă toate forțele poporului, este bine ca țara

să fie una în jurul conducătorilor pe care și i-a dat. Mobilizarea țării întregi nu se poate face însă dacă nu este unire între conducători, dacă nu este încredere obștească în cel căruia i se încredințează soarta oștilor. Mi-am zis deci că nu trebuie să fac nici un gest, să nu pui nici un cuvînt în balanță, care să o facă să se încline într-o parte sau într-alta, cînd e vorba de două forțe care se vor amîndouă în slujba aceluiași țel. N-am cerut, pe de altă parte, eu însumi, să mi se dea conducerea oștirii neregulate, cum îi ziceți, tot ca să nu mă bănuiască vreunii că urmăresc să iau puterea în scopuri personale... Dacă aș fi intervenit pînă azi, v-aș fi îngreuiat, dumneavoastră chiar, și mai mult lupta pe care o duceți pentru numirea mea în capul oștirii care se pregătește să lupte... Înțelegeți că aci intervenea și poziția — și aci își frecă gingaș degetele de la mîna stîngă — gingașe în care mă găsesc față de Tell, care este nominal capul întregii oștiri... Îl știți cît amor de sine are și ce grijuliu este cînd e vorba de atributele lui. Aveam cu atît mai mult pricina să fiu rezervat și să aștept, cu cît mi s-a părut că nu e destulă seriozitate în actele guvernului nostru, că se iau hotărîri numai de formă, fără gîndul de a fi duse pînă la capăt în fapt. Ai spus bine, că degeaba am fost numit căpitan general al unei oștiri care nu există... Astăzi ați hotărît înființarea unei armate de volintiri panduri și a unei gărzi mobile.

— Dar n-ai spus nici o vorbă nici în privința asta, îi spuse Arăpilă. N-ai cerut măcar cuvîntul ca să știm noi, prietenii dumitale, ce crezi, dacă să mergem mai departe, propunîndu-te.

— Am vrut să cer cuvîntul...

— Ei... da... și de ce nu l-ai cerut?

— Am vrut să cer cuvîntul ca să spui hotărît că nu primesc.

— ?! Cum să nu primești? întrebă încremenit Arăpilă, pe cînd Bălcescu își fixa ochii puternici și puțin oblici asupra noului căpitan general.

— Am renunțat s-o spui în plină ședință, dar acum v-o spui dumneavoastră, aci... Iată, acum s-au ales în

guvern apele de uscat... Știu care sunt oamenii alături de care voi fi pînă la capătul acestei lupte, care trebuie să mîntuie poporul român și să-i redea independența. Deci vă spui dumneavoastră: nu voi primi să fac această oștire pînă ce nu mi se vor da și mijloacele cu care s-o fac...

Arăpilă ridică din umeri și se dădu un pas înapoi iritat, cu fața lui mare, și mai neagră parcă.

— Se va încurca totul... Dacă faci asta, ne depărtăm cu totul de țintă.

Bălcescu fu însă de altă părere:

— Ai dreptate, domnule căpitan general. Lasă asta în seama noastră... Bizuie-te pe noi... Prietenul Alecu va înțelege și el că ai dreptate. Trebuie să reluăm numaidecît discuția în continuare.

Magheru se uită la un ceasornic de aur cu multe capace. E ora patru după-amiază. Cei trei se întoarseră la masă și Bălcescu în picioare, prin simpla atitudine hotărîtă a corpului său, îi chemă pe toți la ordine. Voiau să vadă ce mai propune. El aștepta mereu în picioare ca fiecare să-și ocupe locul la masa cea lungă. Ce departe erau ședințele din zilele trecute cînd încercau să-l bagatelizeze luînd ca pretext tinerețea lui. Dealtfel, într-un colț, Voinescu II, Costache Filipescu și frații Golești comentaseră tocmai personalitatea lui Bălcescu așa cum apare acum. Ștefan Golescu părea cu deosebire tulburat.

— Cînd îl vezi în alte dăți atît de firav și cu vorbirea lui parcă mereu pripită nu ai zice că...

Costache Filipescu, care-l cunoștea mai bine pe Bălcescu, nu-l lăsă să sfîrșească:

— Todeauna gîndește prea repede, și de aceea vorbește repede...

— N-ai putea crede, spuse mai departe Ștefan Golescu, că poate fi ca de oțel... Parcă n-ar mai fi același om. E mai mult decît un mare orator. Eu am auzit cîțiva la Paris și-mi poci da bine seama.

— Nu-ți aduci aminte la curse? lămuri Costache Filipescu. Am văzut odată un cal care mi s-a părut cel mai slab dintre toți caii. I se vedeau șoldurile, coastele,

ţinea capul în jos, dar cînd a început cursa, alerga în frunte, aşa, cum să spui, ca o flacără.

Trăgîndu-şi cu zgomot scaunul cu spătar înalt din faţa lui Bălcescu, Eliade îi spuse peste masă, cu un surîs voit, dar acru:

— Ei, poftim, frate Bălcescule, eşti mulţumit?

— De ce să fiu mulţumit?

— Că ţi-am făcut armată populară, să facă praf armiile împărăteşti!

Secretarul guvernului izbucni amar, vorbind acum, ca să-l urmărească şi să-l înţeleagă toţi:

— Aţi făcut o armată? Aţi semnat o hîrtie şi credeţi că aţi făcut o armată?

Eliade e acum de-a binelea indignat, cînd vede că Bălcescu e tot nemulţumit:

— Am semnat un decret aşa cum ai cerut... Ce mai vrei?

— Ceea ce aţi semnat nu este — mai întîi — un decret. E un simplu deziderat, o minută de şedinţă. Un decret este o lege care trebuie să fie — şi aci face o pauză, apoi precizează cu tîlc — şi poate să fie executată. Ca să existe armata populară, trebuie să i se arate anume organizarea... trebuie lămurite raporturile cu departamentele toate, care să-i furnizeze cele necesare... Trebuie să-i votaţi deci un buget.

Nicolae Golescu întreabă nedumerit, întorcîndu-se în dreapta şi în stînga pentru ca să-şi cîştige aprobarea celorlalţi:

— De unde bani? Aţi văzut raportul colegului Filipescu, ministrul finanţelor? Casa statului e goală. Avem un deficit din anii trecuţi de două milioane şi ceva... Prevederi sigure şi intrări pînă în toamnă nu sunt mai mult de şapte sute de mii de lei. De unde bani pentru armata populară...?

Costache Filipescu se simţi obligat să ia şi el cuvîntul, pornind pe o lungă şi încîlcită expunere a situaţiei în care se găsea vistieria statului. Bălcescu îl asculta arzînd mocnit în el însuşi, căci nu i se părea clipa potrivită pentru ca să se facă paradă de competenţă, mai ales că acest prieten al lui pleda împotriva intereselor revo-

luționare și se dovedea îmbîcsit de prejudecăți burgheze, ca un fost student ce era de pe vremea lui Ludovic Filip. Dealtfel, acest Costache Filipescu, care se arăta să fie un cap luminat și îndrăzneț și pe care Bălcescu îl
5 iubise foarte mult, îl dezamăgea din ce în ce mai mult. Se lăsase îmbătat de jocul amețitor al contabilității, și împreună cu frate-său, cu Costache Bălcescu, numit director al finanțelor, alcătuiau un fel de guvern în guvern, un soi de contabilocrație caie nu știa să zică
10 decît nu. Își spuse iar că e o mare greșeală să prețuiești oamenii pînă nu-i vezi la treabă și începu să se gîndească la altceva. Cu brațele încrucișate pe piept, cu mîna dreaptă dusă la colțul gurii și cu două degete, cel mic și inelarul, pe buze, privea intens și absent
15 totuși, de jos în sus, în gol. Eliade își opri îndelung ochii asupra lui și apoi îl arătă cu un fel de spaimă, în șoaptă cutremurată, lui Tell:

— Uite demonul... demonul revoluției!

Bălcescu observă că se vorbește despre el și începu
20 să-l asculte iar, cu gîndul aiurea, pe Filipescu. Mîzgălea cu creionul marginile albe ale gazetelor străine care erau în fața lui.

Arăpilă se aplecă să vadă ce scrie și citi: Lucica... Lucica Florescu... Lucica. Zîmbi și începu să asculte
25 și el mai departe pe ministrul finanțelor.

Cînd acesta întrebă la un moment dat sonor și patetic:

— De unde bani?

Răspunsul lui Bălcescu căzu hotărît ca o sabie:
30 — De la proprietarii care pînă acum au fost scutiți... și de bir, și de serviciul militar... Au huzurit numai în drepturi... fără îndatoriri. A venit timpul să puie și ei umărul la carul statului.

— Crezi că se vor scoate de la proprietari atîția bani
35 cît ne trebuie? îl întrebă Nicolae Golescu, altfel cu bunăvoință, dar șovăitor, ca informație.

Bălcescu răspunde mereu neînduplecat, trîntind pana pe care o luase în mînă pe masă:

— Trebuie să se scoată. Ați văzut că bugetul Țării
40 Românești este de șaptesprezece milioane de lei...

Silabisește cu o nesfîrșită ironie. Adică în total cinci milioane de franci, atît cît este bugetul unei mari fabrici franceze... Iar banii aceștia sunt proveniți numai din capitația asupra țăranilor. Otcupurile, contractele vămilor și ocnelor, adică tot restul venitului național este cedat prin regulament boierimii parazitare. Bibescu a primit cadou taxele de export asupra vitelor. Constituie deci privilegiile boierești feudale, la o jumătate de veac după Revoluția franceză... V-am spus: trebuie să folosim toate resursele țării pentru independența și propășirea ei. Vom scoate bani de unde se vor găsi: de la proprietarii care au îngrămădit averi peste averi. Vom scoate atît cît ne trebuie, tot ce ne trebuie. Vom pune pe ei impozite care să ne dea putința să cumpărăm arme, căci mișună traficanții de arme în Europa; iar pe noi nu ne interesează de unde ei le iau.

Arăpilă se ridică aprig, înverșunat, cu fața arămie în chenarul bărbii scurte, negre, cu mîna mare punctînd fraza:

— Să plătească proprietarii pe două sute de ani în urmă, de cînd adună nesupărați. Să se puie bir, jumătate din averile mari... Clăcașii nu mai pot da nimic altceva decît piepturile și sîngele lor. Viața lor și a copiilor lor... Numai smulgîndu-le boierilor monopolosul băuturilor spirtoase și putem echipa și întreține un corp de armată.

Oamenii ar fi vrut să iscălească orice, dar fără nici un sacrificiu. Această impunere a proprietății, celor mai mulți nu le convenea. Hagi Curti se și sculă încruntat și anunță mînios:

— Deoarece afacerile mele nu-mi lasă timp destul ca să mă ocup cum aș vrea de trebile statului, vă rog să primiți demisia mea din guvern... și plecă, plimbîndu-și giubeaua roșie, ca perdelele și fața de masă, de-a lungul pereților salonului, tapetați cu mătase zmeurie.

Eliade alergă speriat spre el, încercînd să-l reție:

— Frate Hagi Curti, nu se poate să pleci!

Negustorul se oprește o clipă, cu o ipocrită sfială:

— Îmi pare rău, dar nu poci să rămîi! Şi iese urmărit de privirile uimite ale celorlalţi.

Eliade, amărît, mai face cîţiva paşi prin salon ca să-şi învingă mînia, mustră apoi pe cei de faţă:

— Vedeţi, cu asemenea vorbe nesăbuite o să ne înstrăinăm toată negustorimea... Am pierdut pe cel mai mare giuvaergiu din Bucureşti.

Dar Arăpilă clocoteşte de revoltă:

— Nu-i mare pagubă... Printre martirii de la 19 iunie nu era nici un giuvaergiu! Ba mi se pare chiar că nu era nici un negustor...

Din nou atmosfera s-a întunecat. Cei de faţă încep iarăşi să şovăie. Diplomat ca de obicei, Nicolae Golescu crede că a găsit însă mijlocul de a ieşi din încurcătură:

— Propui o comisie compusă din Costache Filipescu, ministrul finanţelor, Gheorghe Niţescu, ministrul controlului obştesc, şi bancherul Menoach Hillel, care să studieze cum trebuie pus birul — şi aci apasă — pe toate clasele... Şi cu asta am terminat pe ziua de azi — nu-i aşa? Am votat recrutarea armatei neregulate, numind căpitan general pe fratele Magheru, am votat comisia pentru impozite. El se ridică, înţelegînd să fie astfel îndemn şi pentru ceilalţi ca să se ridice. — Mîine, dacă suntem lăsaţi să lucrăm, vom mai vota şi alte proiecte.

Dar Bălcescu nu convine că s-a terminat pe ziua de azi, şi cu un semn îi opreşte pe loc:

— O armată nu are nevoie numai de bani, ci şi de ostaşi... Cei care sunt chemaţi să-şi dea viaţa pentru stat vor să aibă şi ei un cuvînt de spus în gospodărirea lui... Convocaţi deci, neîntîrziat, aşa cum am promis la Islaz, o Adunare Constituantă.

Arăpilă vede cu bucurie, pus hotărît în faţa guvernului, al doilea punct greu din programul urgent pe care i l-a explicat Bălcescu.

Eliade însă nici nu vrea să audă de Adunarea Obştească, în care s-ar putea ca proprietarii să nu mai aibă cuvînt:

— Cestiunea nu este atît de simplă... Trebuie să stabilim prinţipurile legii electorale, mai întîi...

— Așa... așa... aprobă cei mai mulți și cu ei întîia dată mitropolitul, căci toți știu propunerea mai veche a lui Eliade, care vrea ca Adunarea Constituantă să fie pe clase sociale, o sută de mari proprietari, o sută de negustori și o sută de oameni din popor.

Bălcescu știe bine, din discuțiile anterioare, părerile lui Eliade și i se pare periculos să le lase să-și facă drum:

— Legea electorală pe care o vreți dumneavoastră este o lege reacționară.

Eliade ridică, asemeni unui arhiereu în fața unei calamități, mîinile spre tavan.

— Eu, reacționar? Eu? Eu? Poți dumneata să spui că eu n-am fost și nu sunt progresist? Nu sunt eu progresist? mai urlă el încă o dată.

— Ești progresist, îi răspunse Bălcescu sec, dar ești o speță de progresist care crede că progresul trebuie să se sfîrșească și s-a sfîrșit, neapărat odată cu el, pentru totdeauna.

Nicolae Golescu, văzînd că poate să iasă ceartă, din nou diplomat, propune și aci un fel de amînare mascată:

— Să numim pe loc, acum, o comisie care să studieze cestiunea electorală. Propui pe frații: Eliade, Bălcescu, Kretzulescu, Voinescu II și Ion C. Brătianu.

Bălcescu refuză cu îndîrjire, s-a ridicat de pe scaun, e în picioare lîngă mitropolit, zvîrle înapoi mîna moale a dezgust:

— A cîtea comisie numită azi? Scoateți-mă, scoateți-mă din orice soi de comisie...

Eliade îl privește lung, apoi se apleacă și îi spune în șoaptă lui Nicolae Golescu, care se întorsese și el cu ochii după Bălcescu și-l privea dezolat:

— Bun băiat Bălcescul ăsta... minunat... dar e un om imposibil... nu se poate lucra cu el...

Arăpilă socoate însă că e momentul să treacă la al treilea punct din programul de urgență, căci reforma electorală, oricum, va fi pusă din nou și curînd. Bate cu pumnul în masă, ca să-i oblige pe toți să fie atenți:

— Am alcătuit azi, împreună cu fratele Bălcescu, un decret pentru împroprietărirea pe loc a clăcaşilor, aşa cum s-a promis la Islaz.

Mitropolitul îşi iese din sărite, se cruceşte:

— Prin decret? Dar ce, suntem aci cu toporul pe umăr? Numai voinţa poporului poate hotărî în privinţa asta... numai Constituanta...

Bălcescu, din toată adîncimea sufletului său, îi imploră de data asta, venind la masă, aplecat pe ea, întorcîndu-se în dreapta şi în stînga:

— Nu vreţi să înţelegeţi că singurul sprijin adevărat al revoluţiei sunt milioanele de clăcaşi? Că numai ei, împroprietăriţi, pot apăra statul de armatele străine?

Argumentul este o lovitură de măciucă; totuşi groaza de un conflict cu proprietarii pe cei mai mulţi îi paralizează. Nicolae Golescu caută iar o soluţie piezişă:

— Fratele Bălcescu are dreptate... Să numim o comisie compusă din fraţii Eliade, Voinescu II, Grădişteanu, Marghiloman, Arion, care să studieze prinţipiile împroprietăririi clăcaşilor.

Bălcescu, o clipă dezamăgit de inutilitatea tonului său aproape rugător, reia acum îndîrjit, măsurîndu-i pe toţi cu privirea tăioasă, furios:

— Vreţi încă o comisie în plus? Foarte bine... Propui atunci ca să facă parte din comisia cerută de colegul Golescu şi optsprezece clăcaşi, cîte unul din fiecare judeţ, iar ceea ce va hotărî această comisie să devie proiect de lege pentru Constituantă...

Se produce o mare mişcare printre membrii guvernului şi miniştri, toţi sunt surprinşi de această propunere. Se apleacă şoptind unul către altul... Încurcătura durează o bucată de timp.

În cele din urmă, Tell întreabă uimit, consultîndu-i, cu capul întors înspre dreapta şi înspre stînga, pe ceilalţi:

— Cum o să introducem optsprezece ţărani care să majoreze propunerile miniştrilor şi ale specialiştilor? Şi rămîne ţeapăn şi uşor încovoiat, ca un semn de întrebare.

Bălcescu clatină din cap cu un surîs amar, sarcastic, privirea lui scapără de jos în sus.

— Mai specialiști în cestiuni de clacă decît clăcașii nu cunosc!

Hotărît lucru, Eliade nu poate nici el primi această comisie. Teama lor, a tuturor celor legați de proprietate, este că s-ar putea ca în Adunarea Constituantă proprietarii să nu mai poată alege nici un reprezentant, sau să aleagă doar o infimă minoritate.

— Nu se poate admite această măsură care ar ridica puterile protectoare împotriva noastră.

Tell, cu multă sagacitate, simte gîndul lui Eliade:

— Sunt totuși de părere să primim propunerea fratelui Bălcescu, dar atunci în locul comisiei anunțate de fratele Nicolae Golescu să facem o comisie agrară, anume compusă din optsprezece țărani, dar și din optsprezece proprietari de moșie.

Propunerea apare acum surîzătoare tuturor, căci în modul acesta proprietarii își vor spune neîndoios și ei cuvîntul în ceea ce privește legea agrară. Eliade aprobă grăbit și bonom:

— Așa e foarte bine. Să stea laolaltă și să discute între ei, ca frații... Se aprobă, nu-i așa? Și surîde ca un om căruia i s-a luat o piatră de moară de pe cuget. Bălcescu simte că în modul acesta „comisia" devine periculoasă. Schimbă priviri de luptători înfrînți cu Arăpilă. Pe urmă, fulgerător, întrevede foloasele unei astfel de comisii, cu condiția ca aceste dezbateri să fie bine conduse:

— Primim și noi, dar prezidentul comisiei să fie agronomul Ionescu.

Se aprobă prin vagă ridicare din umeri, căci omul e un necunoscut. Agronomul Ion Ionescu, care avea să semneze mai tîrziu Ionescu de la Brad, era un prieten al aripei celei mai înaintate a mișcării revoluționare și avusese lungi discuții cu Bălcescu despre problemele ridicate de clacă, de aceea Bălcescu se bizuia pe el ca să conducă astfel dezbaterile, încît să se poată auzi în voie glasul însetat de dreptate al

clăcașilor, nemaiauzit pînă acum din noaptea veacurilor.

★

Ca după toate discuțiile grele, înverșunate, care se sfîrșeau cu un aparent succes măcar, se iscă iar o destindere și o voie bună între cei de față. Începură conversații familiare.

Eliade se întoarse către Nicolae Golescu, ridică din umeri, își apăsă între ele buzele a nedumerire:

— Ți-am spus... E un băiat foarte bun, dar nu se poate lucra cu el.

— Lungă ședință! fu de părere Ștefan Golescu... Și cu scaunele astea, parcă și mai obositoare...

În afară de jilțurile pe care stăteau mitropolitul și Eliade la capetele mesei și care apăruseră parcă pe nesimțite de vreo două zile, ceilalți părtași la ședință stătuseră toți pe acele ciudate scaune „empire", dar cu spătar înalt, din pai împletit cu margine de mahon. Nimeni nu putea sta niciodată rezemat, fiindcă buchetul de trandafiri aurit, în jumătate relief, venea chiar între umerii omului, împungîndu-i cu unele răsuciri de ramuri toată șira spinării.

— Cui a putut să-i treacă prin cap să facă asemenea scaune neroade?

— Dar nu vedeți cît sunt de frumoase? exclamă jignit Eliade. Trandafirii aceștia sunt tare minunați.

Bălcescu fu și el de aceeași părere că aceste scaune sunt frumoase. Pe Arăpilă însă această părere îl supără rău:

— Un lucru făcut de mîna omului nu e frumos decît dacă el corespunde scopului său. Scaunele astea sunt urîte și caraghioase, fiindcă nu se poate sta ca lumea pe ele.

Eliade, bucuros de această destindere, stărui în părerea lui:

— Un filozof german, se numește Kantu, a spus că frumusețea e fără scop... Recunoaște și dumneata că aceste mănunchiuri de trandafiri sunt opera unui adevărat sculptor! Eliade pronunța dinadins numele

lui Kant așa cum îl pronunța dascălul lui, Gheorghe Lazăr, la cursul său filozoficesc.

— Nu știu ce-o fi spus despre frumusețe neamțul dumitale... Dar scaunele astea sunt urîte, fiindcă se stă prost pe ele. Iar mănunchiurile de trandafiri nici nu sunt măcar sculptate. Sunt stucărie lucrată din cocă de rumeguș de lemn. Dacă un scaun e așa făcut că nu poți să stai pe el, e urît. Asta e.

— De ce e nevoie să stăm pe ele, la urma urmelor? N-avem decît să le ducem la un muzeu, pe care va trebui să-l înființăm, fu de părere Gheorghe Nițescu, care de la o vreme prinsese gust pentru discuțiile despre artă.

Acum asculta toată lumea cu un interes de cafenea, parcă uitaseră toți de toate.

— Ce să duci la muzeu? Tot scaunul? De ce? N-ai decît să desprinzi trandafirii și să-i lipești pe alt chenar și să-i duci la muzeu... sau să-i pui pe perete.

— Ba nu, sunt frumoși acolo pe scaun, spune Nicolae Golescu cu un fel de încăpățînare.

— Atunci dacă vă plac așa aceste scaune, faceți-le și mai frumoase. Puneți și în locul pernelor îmbrăcate în atlas, pe care stați, tot cîte un buchet de trandafiri cît pumnul. Va fi și mai frumos.

Toți izbucniră în rîs, iar Alecu Golescu, înveselit și el, își afirmă cu îndîrjire punctul de vedere:

— Un lucru făcut de mîna omului este frumos numai dacă e corespunzător scopului său. Altfel este o nerozie, cum sunt scaunele astea.

— Vorbești, dragă Alecule, se agăță iar Nicolae Golescu, ca un brînzar care se gîndește numai la folos... Se cunoaște că ești matematician.

— N-am zis folos... N-am zis folos! repetă el supărat. Am spus numai că trebuie să corespundă scopului. Asta e altceva...

Adevărul este că Arăpilă era gingășia însăși (care nu excludea deloc intervențiile lui dîrze, accentele revoluționare), și poate că era cel mai dezinteresat din tot neamul Goleștilor, care era desigur familia cea mai

generoasă din întreaga boierime. Dar era un om care vedea şi vedea bine.

Bălcescu veni însă cu o altă înfăţişare a lucrurilor, care-i surprinse pe toţi:

5 — Ei, dragă Alecule, dacă e adevărat ce susţii tu, află că aceste scaune sunt frumoase fiindcă sunt corespunzătoare scopului, cum zici tu... Mi-a spus într-o zi Grigore Alexandrescu, care ştia multe din gîndurile lui Bibescu, în calitatea lui de poet al Curţii, că aceste 10 scaune au fost făcute aşa, cu buchetele acelea în dreptul umerilor, dinadins. Le-a făcut Bibescu, în felul acesta, după ce Alecu Ghica şi-a luat cea mai mare parte din mobilă acasă... pentru ca sfetnicii lui să-i dea astfel respectul cuvenit, stînd drept pe scaune. 15 Sunt prin urmare corespunzătoare scopului. Sunt scaunele unui mic autocrat, tiran.

Toţi începură să rîdă de întorsătura explicaţiei. Bălcescu, în continuare, trase încheierea:

— ... Dară dacă ele au corespuns scopului atunci, 20 socot că azi nu mai corespund în nici un chip şi deci aci sunt şi eu de părerea prietenului nostru Alecu Golescu. Să le trimitem la muzeul pe care-l vom face cîndva, şi aci să aducem nişte scaune cuviincioase.

Oamenii parcă uitaseră de toate şi poate că şi uita-25 seră. Păturile conducătoare ale ţării erau în stare numai de păţanii, nu şi de experienţe.

În realitate, sfîrşitul acestei şedinţe, către şase seara, îi găseşte, pe cei mai mulţi dintre membrii guvernului şi miniştri cu gîndurile întoarse. Mai ales Voinescu II, 30 Costache Filipescu şi chiar fraţii Goleşti par acum cîştigaţi pentru rezistenţă. Nici măcar Eliade nu mai are faţa deprimată cum o avea mereu de ieri de la prînz. Impresia produsă de atitudinea hotărîtă, scăpărătoare a lui Bălcescu şi Arăpilă a fost atît de puter-35 nică, încît oamenii aşteaptă acum evenimentele aproape fără frică.

Bălcescu îşi dă seama totuşi că nu au hotărît nimic precis, că n-au privit evenimentele în faţă. Propune ca astă-seară chiar, peste patru ore, să se ţie o nouă

şedinţă, în continuare, adică, se uită el la ceas, la ora zece seara.

— Se aprobă.

Urcîndu-se pe rînd în trăsuri şi carete, răspund învioraţi saluturilor pe care le striga mulţimea.

— Aşadar, nu mai plecaţi? întreabă un vlăjgan cu mustaţa groasă, cu buza de jos mare, moale.

— Nu, răspunde Nicolae Golescu. Guvernul rămîne...

E un vuiet de mulţumire, o izbucnire în urale, care arată cu cîtă uşurare primeşte poporul bucureştean această ştire, după ce timp de mai bine de douăzeci şi patru de ceasuri nu se vorbea decît de fuga guvernului. Soarele făcea să scînteieze acoperişurile de tablă albă, dar acum ei nu-i simţeau dogoarea, ci parcă striga şi el încins de bucurie.

Se despărţiseră plini de curaj în această după-amiază de luni din ajun de Sfinţii Petru şi Pavel, dar spre seară sosi un nou val de ştiri care, comunicate la întîmplare miniştrilor care pe unde se găsea, arunca guvernul dintr-o latură într-alta cum e aruncată încărcătura unei corăbii în furtună.

La şedinţa de la orele zece veniră toţi afară de Eliade. Cei mai mulţi nu mai erau însă în stare să mai gîndească de spaimă.

Cel mai agitat dintre toţi era acum Rosetti, care propuse ca tot guvernul să părăsească pe loc capitala, refugiindu-se la Rucăr. Ştirile pe care le are el sunt categorice şi îndeamnă la măsuri grabnice. Consulul englez i-a spus că are informaţii precise că trupele ţariste au trecut de Urziceni. Se hotărî deci, fără altă discuţie, ca guvernul să plece spre Rucăr. Ştefan Golescu ceru, în sfîrşit, ca plecarea să se facă în cea mai mare ordine, subt protecţia regimentului de infanterie şi a escadronului de cavalerie. Atunci Tell mărturisi limpede ceea ce, dealtfel se ştia: ofiţerii polcului III refuză să lupte, refuză să plece cu guvernul. Fu o clipă de deprimare şi revoltă. Bălcescu şi Arăpilă după ce se consultară îndelung cu Magheru, văzînd că plecarea e acum hotărîtă, ceea ce nu contrazicea hotărîrea lor despre rezistenţă, fură de părere că de vreme ce Regimentul III refuză să lupte, să fie lăsat în oraş,

iar ei cu cele două companii credincioase, cu cavaleria și artileria, să se retragă pe o linie de apărare, în jos de Rucăr, la început în zona dealurilor, în așteptarea evenimentelor. Erau și ei de părere că e de mare însemnătate ca guvernul să nu cadă prizonierul vreunei armate străine. Pînă la urmă linia extremă, hotărîtă, fu linia Rîmnic-Curtea-de-Argeș-Cîmpulung-Pucioasa, dar cu sediul guvernului la Rucăr, ca să-i împace și pe cei care ar fi vrut să fie mai aproape de graniță. Acolo se va vedea ce e de făcut, după cum se vor desfășura evenimentele.

— Văzînd și făcînd, spuse cu o preacuminte înțelepciune Ștefan Golescu.

Nu toți se gîndeau chiar la rezistență, pe care nu o credeau cu putință. Stîrnit de o întrebare a lui Tell, Bălcescu își dete pe față gîndurile și făcu afirmația hotărîtoare: Da, el preferă o înfrîngere totală, cu toate urmările ei, oricît de nimicitoare, unei capitulări lașe, rușinoase. Niciodată asemenea sacrificii nu sunt pierdute pentru istoria unui popor, iar poporul român are nevoie de o asemenea afirmare istorică. Era noapte tîrziu și socotiră de prisos să se mai discute, simțind că nici nu vor ajunge la vreun capăt. Își însușiră în grabă Proclamația redactată de Rosetti, care anunța poporului bucureștean ceea ce s-a numit mai tîrziu „fuga guvernului".

Dar pe Bălcescu textul lui Rosetti, îmbibat de o frazeologie mistică și, încă mai grav, de o stîngăcie ridicolă în motivarea plecării guvernului, îl îmbolnăvi.

„Frați Români!

Români, crucea este arma vulturului nostru, crucea a fost mîntuirea lumii, crucea și armele lui Dumnezeu vor fi apărarea noastră, dacă vom avea credință în Dumnezeu și în sfintele noastre drepturi, pe cari de acum înainte nici o putere nu va putea să ni le mai ia. Însă guvernul ales de voi, crezînd că misia lui cea grea cu care l-ați onorat nu s-a sfîrșit, a făcut apel la toate puterile străine, care de multe ori ne-au făgăduit ajutor, a trimis agenți ca să ceară ajutor de armii — și pentru ca să poată trata cu aceste puteri, ca să poată face o protestație cu armele în mînă, în cugetul său de Român și invitat de multe

deputăţii, s-a socotit dator să se tragă la munţi, acolo sus pe culmea Carpaţilor, care este singura noastră cetate...“

Urma un şir întreg de fraze cu „cenuşă pe cap“ şi altele.

Cînd Bălcescu fu de părere să se facă un text scurt, limpede, puternic, în care să se publice hotărît intenţia de a ridica ţara, şi în care să se vestească eliberarea clăcaşilor, cei mai mulţi îi spuseră întărîtaţi că e prea tîrziu acum ca să se mai ţină de texte, că se leagă de nimicuri, că nu o să poată fi gata de plecare nici pînă a doua zi la prînz caıetele şi trăsurile. Era într-adevăr o grabă disperată.

— Aşa cum e, e foarte bună, fu de părere Nicolae Golescu, zorit. O trimit astă-seară la Obor s-o tipărească şi chiar la noapte oamenii Vorniciei o vor lipi pe zidurile şi gardurile oraşului.

Se hotărî să se ia vehiculele ministerelor şi ale Ospelului comunal. Fiecare ministru va avea o caretă sau o trăsură. Vor lua cu cele două companii credincioase din Oltenia şi o parte din escadronul de cavalerie. Unii, grăbiţi, plecară chiar înainte de sfîrşitul şedinţei. Ion Voinescu găsi că e clipa să glumească sau poate că a vrut numai să arate că lui nu-i e frică:

— Ei, mergem să rezistăm în munţi. Eşti mulţumit, frate Bălcescule? Vorba lui Eliade, eşti mulţumit? Bălcescu nu răspunse. Rămăsese cel din urmă, cu braţele încrucişate pe piept. Altfel gîndea el plecarea asta, lucidă ca o retragere pas cu pas. Mai ales pregătită cu un program de reforme revoluţionare.

*

Locul de întîlnire fusese dumbrava de la Băneasa, dincolo de lacul Herăstrăului. Cel dintîi sosit fu, dealtfel, Bălcescu, care luase de acasă o valiză cu rufe, cu jocul de şah şi o haină albă căptuşită cu blană de lup, un coş cu ouă fierte şi cornuri făcute de Tiţa chiar în seara aceea, un ulcior cu apă. Ştia ea că nu e bine să plece fără apă la drum noaptea, şi tot ea stăruise să ia blana, bună zicea pentru orice întîmplare,

la nevoie ca plapumă. Să fie acolo. Tița știa că aerul tare de munte de la Rucăr e vestit, că ajută la bolile de piept și de aceea, într-un fel, se bucura că Nicu va petrece acolo o bucată de vreme.

Aștepta trîntit în fundul trăsurii și rămăsese scufundat în gîndurile cele mai tulburi. Vedea că plecau în necunoscut și era aproape înfiorat. Era obsedat de gîndul că această retragere în munți i-a găsit nepregătiți.

Încet-încet, începură să sosească din ce în ce mai încărcate caleștile celorlalți. Cei care veniseră cu multe bagaje erau furioși pe cei care încă întîrziau, din pricină, de bună seamă, că vor să încarce și mai multe bagaje decît încărcaseră ei.

— Domnule, n-au pic de bun-simț... Mai așteptăm un pătrar de oră și plecăm.

Tell sosi cu doi cai de călărie cu soldați. Soția și copiii erau în caretă. Cîțiva erau porniți pe gîlceavă. Unul dintre ei mîrîi printre dinți:

— Amicul ăsta doarme tun în trăsură... puțin îi pasă...

Bălcescu, căci despre el vorbea, auzi reflexia plină de răutate, dar îi era lehamite să mai spună ceva. Își zicea că în asemenea împrejurări oamenii își pierd capul și că trebuie să fie iertător.

Fiecare socotea că i s-a dat cea mai puțin încăpătoare trăsură, caii mai proști decît ceilalți. Observațiile se făceau în gura mare cu reflexii acre:

— Ăsta și-a luat, se vede, și putina cu murături...

Ceea ce spori încurcătura fu că de unde se credea că acest convoi de oameni care se retrag va fi alcătuit numai din membrii guvernului și ai ministerului, sporise acum considerabil, căci veniseră și rudele și prietenii miniștrilor, cum și o seamă de fruntași ai revoluției, ca Grigore Scarlat Grădișteanu, Costache Aristia și alții. Rosetti găsi că e clipa să glumească și el înainte de pornire, și trecînd pe lîngă trăsura lui Bălcescu îi spuse nu fără tîlc:

— Frate Nicolae, dumneata ești, așa învelit, în pelerina aceea? Nu te deslușeam bine în întuneric.

Ei, ce zici? Au nu tot spre Rucăr a plecat oare și Bibescu?

Istoricul găsi că nu era tocmai potrivit locul și timpul pentru glume din partea unui om cu răspundere, care ar fi trebuit să fie și mai pătruns de sensul celor ce se întîmplă, și răspunse așa, în bobote:

— Caragea în 1818 a fugit pe la Cîmpina, Grigore Ghica în 1828 tot către Cîmpina, Alexandru Ghica în 1842 tot pe la Cîmpina...

Rosetti nu pricepu nimic și se depărtă intrigat.

Magheru sosi cu Pleșoianu, amîndoi călare, dar și cu un poștalion cu pînză deasupra, în care unul nu avea alt bagaj decît o ladă mică de lemn, din vremea cînd era comandir de panduri, și celălalt — două cufere. Întîrziaseră pentru ca să se asigure că vor porni, numaidecît după ei, și cele două companii credincioase din regimentul de la Craiova, ca și divizionul de cavalerie.

Erau gata de plecare; îl așteptau numai pe Eliade. Se făcuse două noaptea și acesta tot nu mai venea. Fu trimis în goană la Obor un vagmistru călare să vadă din ce pricină întîrzie. Peste vreo trei sferturi de ceas acesta se întoarse spunînd că la Obor totul e închis, că un neamț, care lucra în tipografie singur noaptea, i-a spus că „domnul Eliade plecat încă de la nouă sera cu Alexandrescu și Andronic, două trăsure bagaj... plecat Pucioasa..."

Au pornit și ei luînd drumul către Tîrgoviște, că se luminase de-a binelea de ziuă. Călătoria fu grea, deoarece fiind prea multe vehicule, cînd se oprea dintr-un motiv ori altul unul dintre ele, trebuia să se oprească toate, și mai niciodată nu se știa pricina opririi, ceea ce stîrnea mereu neliniște și întrebări fără sfîrșit.

Dar mai ales ceea ce îngreuna totul, înăbușindu-i, era norul imens de praf ridicat de convoi, care-l învăluia de nu vedeai trăsură de trăsură. Într-o oră aveau pe față adevărate măști de praf, iar mîinile le erau uscate. Chiar în caretele cele mai bune, care erau

totuși prost închise, pătrundeau nori de pulbere și făceau fețele fugarilor mai palide, ochii mai tulburi. Le era pe de altă parte frică să nu întîlnească, cine știe, cete de cazaci abătuți din drumul spre București, în cercetare.

Peste noapte mai fugea cineva din București, tot pe furiș, dar pe Valea Prahovei, căci pleca la una din moșiile lui de acolo. Costache Cantacuzino înțelegînd că e „lucrat“ de mitropolit cu Duhamel și cu Suțuleștii, nu mai așteptase desfășurarea lucrurilor în București, ci, după ce se refugie mai întîi la moșie, trecu granița, ca să meargă unde știa el că se fierbe vinul.

★

Cînd dimineața se văzură lipite pe palat, pe clădirile publice și pe unele garduri de grădini micile afipte cu Proclamația guvernului, tipărite în cursul nopții la Obor de Rințitec și postdatate 29 iunie, uimirea și durerea bucureștenilor fu fără margini. Era în ziua aceea sărbătoare mare, Sfinții Petru și Pavel, dar în bisericile pline, numai despre asta se vorbea.

Pe la prînz, pe o căldură seacă, apăru pe pereții aceleiași clădiri, ca și pe pereții bisericilor, „publicația“ mitropolitului Neofit: aceasta spre deosebire de a Guvernului vremelnicesc, grăia limpede, fără ocoluri:

„Rebeliștii fugind din Capitală în noaptea dintre 28 și 29 ale următoarei... grăbim vestind această bună vestire tuturor locuitorilor țării, totodată le arătăm că într-o unire cu d-lor boierii, care se află în Capitală, s-au luat toate măsurile pentru statornicirea liniștei obștești...

Semnat: *Neofit, Mitropolitul Ungro-Vlahiei*“

În același timp soseau la palatul mitropolitan marii boieri, ca să constituie guvernul cel nou. Spre mirarea lor însă mitropolitul nu se grăbea deloc, amîna din ceas în ceas numirea caimacamilor. Stătea în jilțul lui, scurt de talie, cu fruntea mult încrețită, cu cami-

lafca neagră cu marginea brodată cu aur și părea foarte încurcat. Se mulțumise să scoată numaidecît de la arest pe colonelul Odobescu, pe care-l numi din nou șeful oștirii. Îl întrebă dacă are cumva ceva împotriva
5 scoaterii lui Solomon de la arest și a numirii lui iar la comandă.

— Eu n-am nimic, dar s-ar putea să nu primească el... Scrie-i sfinția-ta o scrisoare personal...

Fu adus pe loc un diacon, iar mitropolitul, bătînd
10 mătăniile de chihlimbar, îi dictă nervos:

„D-lui colonel Ioan Solomon.

Fiindcă din nenorocire, Guvernul provizoriu, astă-noapte la 28 iunie, s-a făcut nevăzut împreună și cu Comandirul polcului nr. III din garnizon, în vremea arestării d-voastră
15 după nenorocita întîmplare de la 19 iunie..."

Și după alte cîteva fraze:

... „Eu zic să rămîie toate iertate și uitate... poftindu-vă... să luați iarăși în comănduire polcul nr. III și să îngrijiți..."

Și alte și alte.
20 Solomon primi cu o satisfacție pătimașă, însetat de răzbunare; îl chemă numaidecît pe căpitanul Costache Chiorul și îi dădu poruncă să înceapă neîntîrziat arestările. Puse la închisoare de asemeni pe toți ofițerii și soldații care simpatizau cu revoluția.

25 ★

Se apropia ora prînzului. Era în odăile mitropolitane, în care se înghesuiseră peste patruzeci de boieri, o căldură de nesuferit, sporită de binișuri, de fermenele groase, de caftane îmblănite, de ișlicuri. Cel care
30 fierbea mai rău era Alecu Vulpe, de care rîdeau acum Hristache Băl-Ceaurescu, în jacheta lui cafenie, și Lenș, tînărul, îmbrăcat în uniformă de secretar domnesc.

— Ei, nene Alecule, glumi marele logofăt, acuma să te văz... Nu uita să mă numești și pă mine subt-
35 cîrmuitor la un tact pe undeva pe la Urziceni, că nici eu n-am să te uit cînd o fi ceasul meu... Te fac aprod la înaltul divan, căci ești iute de picior.

Alecu Vulpe era atît de nerăbdător și emoționat, că nu fu în stare să răspundă la glumă. Singur mitropolitul știa de ce tot amînă mereu formarea căimăcămiei și a guvernului. Era în corespondență secretă cu Kotzebue, consulul țarist, foarte activ, care se stabilise la Galați și căruia îi făcea rapoarte despre ședințele guvernului, despre toate hotărîrile luate. Încă de duminică îi scrisese că guvernul e în debandadă și stă să fugă la Rucăr și întrebase pe cine să puie caimacam și pe cine să facă miniștri. După orice socoteală și după măsurile luate, ar fi fost vreme să ajungă lipcanul și să se întoarcă a doua zi, cu cai de schimb. Nu putea fi vorba de întîrziere, căci Neofit își avea oamenii lui la Galați pe lîngă Kotzebue, care erau frații Suțu, fiii fostului domnitor.

Între timp, cei de față, care luau dulceață, beau tot timpul cafele și încercau de prisos tot soiul de răcoritoare, văzură cu surprindere că bătrînul mare ban Văcărescu, zis Furtună, și marele vornic Emanoil Băleanu pleacă supărați. Băl-Ceaurescu îl opri în ușă pe vărul său și-l întrebă nedumerit:

— Pleci, nene Manolache? Cum asta?

— Da' ce-o să mă țiu de fustele popii ăstuia toată ziua?...

Se uitară toți după ei mirați și așteptară cuminți mai departe. Peste un ceas veni în goana caleștii Lahovary, care îi vesti pe cei ce stau la taifas la mitropolit că Teodor Văcărescu-Furtună și Emanoil Băleanu s-au instalat în Palatul Administrativ și s-au proclamat caimacami. Au lipit pe zidurile din împrejurime o Proclamație către popor iscălită de ei, l-au pus iar pe Herăscu-Năsturel vel-postelnic și au început să numească numaidecît pe cîrmuitorii județelor. Furia celor de față fu fără margini, mai ales că între timp sosise și răspunsul lui Kotzebue, care cerea să fie numit caimacam baș-boierul Iordache Filipescu.

★

Toată ziua de Sfinții Petru și Pavel se urmară arestările. Căpitanul Costache Chiorul călărea pe podurile

și ulițele orașului, croind la întîmplare în dreapta și în stînga cu faimosul său gîrbaci cu șapte cozi, cu bumbi la vîrf, urlînd ca un turbat: „Am să-mi împletesc biciu cu piele dă rumân, ca să ție minte rumânu ce pățește libertatea cînd încearcă să vie p-aci". „Am să-mi stropesc șaua cu sînge dă rumân." Cei arestați erau cărați cu grămada pe la comisii. Din Obor fură ridicați peste treizeci de inși, dar de Tudor Fărșerotu, căpitanul Gheorghe, trimis să-l ridice, n-a avut curajul să se apropie.

După-masă, trecătorii de pe Podu Mogoșoaiei văzură cu durere statuia revoluției care era și statuia dreptății, cu crucea și cumpăna în mînă, făcută din gips de Rosenthal, Iscovescu și arhitectul Melic, răsturnată și spartă. Un mare portret, o femeie, tot de Rosenthal, reprezentînd tot revoluția și atîrnat între două ferestre ale palatului, înfășurată într-un chenar tricolor, fusese sfîșiat și aruncat în mijlocul pieței. Spre seară intrase spaima în tot orașul.

*

Cei porniți spre Rucăr, abia către prînz izbutiră să facă o poștă de drum, căci vehiculele erau mereu în mare neorînduială și se încurcau unele pe altele. Erau aproape de Tărtășești cînd un ofițer veni călare din urmă să anunțe pe Magheru că îndemnați de unii ofițeri, care se tem că se răstoarnă lucrurile și ei rămîn fără grade, mai bine de jumătate din cei trei sute de soldați care formau cele două companii credincioase, aduse din Oltenia, nu mai vor să meargă mai departe. Asta stîrni multă neliniște, dar și multă mînie. Pleșoianu clocotea de furie și vru să alerge călare să facă orînduială cu pistolul, dar fu oprit de Magheru. Se ținu un soi de sfat ostășesc în dreptul trăsurii lui Bălcescu și Arăpilă, care e uimit și furios. Tell, dezolat, ținea să meargă el să explice soldaților și să încerce să-i convingă. Magheru nici nu vrea să audă de acest lucru:

— Nu te supăra, domnule general, dar eu alături de asemenea oameni nu mai merg în nici un fel...

N-am nevoie de ei... Am nevoie de oameni în care să-mi pun toată nădejdea. Mi se pare că ne-am bizuit zadarnic pe ofițerime. Nu mai e nimic de făcut cu ea.

Bălcescu și Arăpilă fură de părerea lui, și el porni îndată cu Pleșoianu în trap viu înapoi. Găsi cele două companii risipite în repaus pe marginea drumului care trece printr-o pădure. Ceru energic ofițerului mai mare în grad să așeze oamenii în front. Apoi le spuse răspicat următoarele:

— Sunt încunoștințat că mulți dintre dumneavoastră nu mai vreți să mergeți cu noi să luptați în munți. Țin să vă spui că toți cei care vor să plece îs slobozi s-o facă numaidecît... dar numaidecît. Toată hrana luată în căruțe s-o ia cu ei... Așa... Acum să-mi treceți în partea dreaptă a drumului, în spatele meu, cei care vreți să rămîneți.

Magheru se așeză cu armăsarul său vînăt pe partea dreaptă a drumului. Trecură îndată vreo douăzeci, apoi alți treizeci, pe urmă încă vreo cincizeci de soldați cu privirile zăpăcite. Căpitanul general întoarse armăsarul și spuse:

— Sunteți prea mulți! Rămîn cu noi numai ăștia... și arătă un pîlc de vreo douăzeci, anume cei care trecuseră cei dintîi, în fugă, în spatele lui... Am nevoie de oameni care vin din toată inima și pe care să poci să mă bizui. Haideți, flăcăi... Și voi, le spuse el batjocoritor celorlalți, călătorie sănătoasă...

Veniră și trei dintre ofițeri. Magheru și Pleșoianu mergeau acum la pas în fruntea acestui pîlc de oameni înviorați, încurajați ca de un vin tare de această întîmplare.

Către seară, o parte din cai dădură semne că nu mai țin la drum. Trimiseră la un proprietar, al cărui conac era chiar pe malul Ialomiței, o poftire să împrumute cîțiva cai Guvernului provizoriu. Boierul veni el însuși, bănuitor, să explice că-i sunt toți opt caii obosiți, deoarece de-abia a venit el însuși de la Tîrgoviște azi-noapte.

Fiind prieten mai vechi al lui Magheru, îl luă deoparte și-l sfătui cu seriozitate:

— Dacă vreți să fugiți din țară e mai bine să o luați de-a dreptul pe Ialomița în sus, peste Păduchiosul, spre Predeal. Pe la Rucăr e prea mare ocolul și nu o să puteți trece atîta lume prin satele întîlnite, care, 5 oamenii, cred, cine știe... că fugarii au luat banii statului.

Căpitanul general încremeni. Avea dintr-o dată viziunea celor ce vor urma.

Sufereau nespus din pricina arșiței și a prafului.

10 — Să nădăjduim că la Rucăr va fi mai răcoare spuse amărît Voinescu II, ștergîndu-se întruna de nădușeală.

— Ce spui dumneata de răcoare, frate? îl întrebă surîzînd Ștefan Golescu. Rucărul e în creierii mun- 15 ților, abia ajungi pînă acolo. Seara, trebuie să pui ceva gros pe tine, altfel tremuri... Sunt numai pustietăți de stînci și păduri. Altfel e un sat ca un pahar.

— Și sunt cele mai frumoase muntence, în cel mai frumos port românesc din toată țara, îl întregi Nicolae 20 Golescu. Ah, ce-am mai vînat eu pe acolo, pe la izvoarele Dîmboviței, la urși.

Arăpilă era furios ca și Magheru cînd, cercetînd cu luare-aminte convoiul, se făcu constatarea că numărul celor ce luase drumul munților era de trei ori mai 25 mare decît numărul celor din guvern.

— Au plecat cu cățel și purcel. E caraghios, spuse Arăpilă.

Magheru care, cercetînd mereu, pășea cînd în stînga, cînd în dreapta trăsurii în care Bălcescu lîncezea obo- 30 sit de strădania din ultimele zile, dar mai ales moleșit de o fierbințeală pricinuită de praf, îi răspunse lui Arăpilă cu amărăciune, dar adresîndu-se mai mult lui Bălcescu:

— Nu, nu e caraghios. E un lucru foarte nesocotit... Din cauza asta vom avea de suferit urmări de care 35 acum nu vă dați seama. Din pricina bagajelor astea lumea crede că fugim peste graniță și că am furat banii statului.

— Fără îndoială că facem o proastă impresie asupra poporului, nu trebuia să plecăm în pripă, dezorga-

nizaţi, fu de aceeaşi părere, cu o voce obosită, Bălcescu. Praful ridicat de convoi îi apăsa mereu pieptul şi ţinea o batistă la gură.

— S-ar putea să fie şi mai rău, domnule Bălcescu... Acum înţeleg multe... Acum înţeleg şi ironia cu care Herăscu-Năsturel mi-a spus că încă de duminică la prînz Eliade a trimis o parte din bagaj înainte... Înţelegi că ne-am dat prin această nesocotinţă a lui Eliade în mîna reacţionarilor, care cine ştie ce pun la cale împotriva noastră. Aţi văzut, dealtfel, că prin satele prin care trecem, mulţi ne privesc chiondorîş. Chiar sătenii văd cu nedumerire aceste carete şi trăsuri, pline de calabalîc şi oameni speriaţi, care fug şi le vine greu să spuie de ce fug.

După încă vreo jumătate de oră, Magheru, care oprise întreg convoiul fiindcă mergea alandala şi ceruse să fie aşteptaţi şi cei din urmă, lăsă armăsarul vînăt în mîna unui soldat, încălecă pe un cal roib al unuia din cei patru cavalerişti abia sosiţi cu ei şi începu un soi de inspecţie a caretelor şi trăsurilor, izbutind să facă din nou orînduială.

★

Tocmai a doua zi pe la opt dimineaţa ajung în apropierea fostei reşedinţe domneşti. Le iese înainte un şef de masă de la Cîrmuire, Gheorghiescu, un bărbat îndesat, cu mustaţa răsucită, cu omuşorul ieşit ca un coltuc, care le spune că nu vor putea trece aşa de uşor prin oraş. Omul povesteşte aprins, dar căutînd în acelaşi timp să se exprime ca un funcţionar important ce este.

— Domnule, ieri după ce a trecut domnul Bolliac cu familia, pe la ceasurile şase evropeneşti a trecut şi domnul Eliade, tot în sus spre munte, spre Pietroşiţa. Domnul Eliade era cu doi domni secretari de la guvern, sau nu ştiu ce o fi fost. Ei au putut să treacă fiindcă pînă aseară pe la şapte nu sosise ştirea că s-a făcut căimăcămie...

Rosetti se miră exagerat, batjocoritor:

— A şi trecut domnul Eliade? Era grăbit?

— Da, domnule. Era tare grăbit. Pe urmă au venit călăreţi şi au anunţat că s-a făcut căimăcămie. Şi pe urmă noaptea un ticălos reacţionar, ce cu plăcere se intitula înainte mare paharnic, opozant, domnule, al Constituţiei, unul, Nae Brătescu, a ieşit noaptea în oraş şi a strigat la arme pe toţi cetăţenii, prin lovire de baraban trivoguar, să iasă afară din oraş şi să prinză pe tîlharii care au guvernat Constituţia, căci au prădat vistieria şi altele... arătînd că de nu vor face aşa, apoi cetăţenii vor rămîne răspunzători cu averile lor de ceea ce au jefuit acei tîlhari... Şi s-au adunat scursorile din mahala şi unii ţigani de la fabricile marelui vornic Băleanu, domnule, eu zic să fie ca la o mie cinci sute, două mii de oameni, şi să vedeţi dumneavoastră, e în frunte fostul subtcîrmuitor, unul Ispas Farcaş, de l-aţi scos dumneavoastră din slujbă, o creatură a lui Satan, domnule, care urlă şi ameninţă că omoară pe guvernul Constituţiei. Eu am venit prin crîng să vă spui şi v-am aşteptat, că dumneavoastră sunteţi cu dreptatea.

Omul era tare inimos şi ceea ce spunea el era adevărat. Nu ştia un singur lucru, că Nicolae Băleanu, care fusese înştiinţat de Calliopi Ghica — „logovipera" — printr-un vătaf al curţii ei într-o grabnică scrisoare, aşa cum îi ceruse el, că frate-său Emanuel Băleanu s-a numit caimacam, cum şi fuga guvernului spre Tîrgovişte, aţîţîndu-l şi ea să-i prindă pe toţi şi să-i aresteze, chemase pe fostul zapciu Ispas Farcaş, omul devotat lui trup şi suflet, şi îi spusese să adune numaidecît, la nevoie cu bani, oamenii pe care îi poate strînge din oraş; dăduse apoi poruncă şi la nişte nefericiţi salahori ţigani, de la una din fabricile lui, să iasă înaintea celor ce veneau. Ca să îi aţîţe lăcomia îi spusese acestui Farcaş că foştii miniştri au furat şi au ascuns într-o trăsură a lor tot aurul din vistierie, două sute de mii de galbeni. Îşi cunoştea bine omul, pe care chestia cu aurul îl înnebuni, aşa că fostul zapciu, după ce le mai spusese, de la el, oamenilor că revoluţionarii sunt antichrişti — fiindcă strică orînduirea lăsată de Dumnezeu, care în înţelepciunea lui a făcut ca

să se nască unii boieri, iar alții slugi, că antichriștii ăștia vor să ia averile sfintelor mînăstiri — le dădu de știre că fugarii au toți buzunarele și trăsurile pline cu aurul vistieriei, de n-a mai rămas un singur galben, măcar de sămînță. Unii dintre sătenii și țiganii rătăciți, nărăviți, fără nici o nădejde pe lumea asta, erau și ei de părere că propria lor eliberare strică orînduiala lui Dumnezeu, iar alții, destui, erau ațîțați de gîndul aurului pe care l-ar fi putut găsi.

Revoluționarii stătură în loc, ținînd un fel de sfat, neștiind ce să facă. În scurtă vreme văzură venind spre ei sumedenie de oameni înarmați cu pari și topoare, urlînd în neștire „moarte hoților", „moarte tîlharilor". Foarte mulți aveau puști — unele de la noua cîrmuire, altele de la marele vornic Nicolae Băleanu, care ședea ascuns într-un pridvor al casei lui din Tîrgoviște și se uita cu un soi de ochean spre cîmpia din marginea orașului. Erau de asemeni vreo douăzeci de dorobanți, cu pistoale, săbii și carabine.

Într-o clipă, la o poruncă tunătoare a lui Magheru, trăsurile se adunară în cerc, pentru ca să poată fi mai bine apărate. Cei douăzeci de soldați rămăseseră mai în urmă și trebuia să sosească din clipă în clipă. Dealtfel, cei vreo treizeci de bărbați din convoi erau mai toți, ca și surugiii, bine înarmați cu pistoale și puști de cea mai bună calitate.

Amenințînd și urlînd mereu, gloata de pușlamale și derbedei înconjurară trăsurile care erau în cerc și din ce în ce deveneau mai furioși, încălziți de propriile lor urlete. Copiii pribegilor plîngeau speriați, și speriați erau și părinții care gîndeau că din clipă în clipă fragedele făpturi puteau să cadă pradă celor pe care Farcaș și Brătescu îi asmuțeau necontenit.

Nicolae Golescu, alb ca varul, de-i părea barba și mai ascuțită, întrebă înspăimîntat:

— Ce facem? Ne vor nimici ticăloșii ăștia!

Bălcescu, care se dăduse jos lîngă trăsură, căută cu privirea și cînd văzu că Magheru nu e departe, îi spuse pe un ton pe jumătate glumeț și nepăsător, gîndindu-se parcă la altceva:

— Frate, suntem cu Magheru.

— Magheru, ne-Magheru, nu văd cum o să scăpăm de aci, mîrîi fiert fostul aghiotant domnesc, privindu-l îngrozit că poate fi atît de nepăsător în asemenea clipe de primejdie.

— În 1825, glumi Bălcescu iarăşi, cum făcea cînd se vedea încolţit, Magheru a fost trimis de Grigore Ghica împotriva boierilor care veneau de la Sibiu ca să-l dea jos de pe tron. Şi el i-a împrăştiat şi le-a nimicit oştirea cu care veniseră şi le-a prins căpeteniile. Atunci a fost spînzurat şi vestitul Căţui şi alţii. În 1828 la Siseşti, cu vreo mie de volintiri, a nimicit trei mii de turci care atacau aripa dreaptă a generalului Geismar; cînd la Craiova reacţionarii arestară guvernul de la Islaz, el l-a eliberat aproape singur; iar cînd noi l-am trimis la proprietari la „Momolo", era cît pe-aci să se războiască singur cu cinci sute de oameni; în sfîrşit, cînd am fost arestaţi de Odobescu, el singur a scăpat luptînd şi s-a baricadat în odaia lui din palat... Nu crezi că are pe dracul în el? Şi zîmbi cu ochii care priveau de jos în sus. O să facă el ce-o face şi o să ne scape şi acum...

— Dacă pînă atunci nu vom muri de căldură, întregi gluma Ion Voinescu II.

Era în plină amiază de vară, arşiţa şi praful le slăbise voinţa la cei mai mulţi. Întîrziau aci de aproape cinci ceasuri. Mai ţinură încă un fel de sfat, căci doreau mai mult să vadă ce gîndeşte pînă la urmă Magheru, care descălecase şi se plimba cu mîinile la spate. Se adunară mai toţi în jurul lui. Nicolae Golescu întrebă, mai mult ca să întrebe, căci el socotea situaţia grea de tot:

— Mai putem ieşi de aci, domnule căpitan general?

Magheru îl privi mirat şi apoi răspunse foarte simplu:

— Oricînd vreţi... cu cele patruzeci de puşti ale noastre, unde mai puneţi că mai avem şi vreo cîteva săbii. Totul este dacă începem sau nu rezistenţa în munţi, vărsînd sînge românesc. Să mai aşteptăm să se mai sature de urlat şi apoi or să plece acasă...

Se întîmplă însă un lucru care aduse dezlegarea mai devreme. Fostul subtcîrmuitor Ispas Farcaş, un vlăjgan uscat şi prost articulat, năsos, cu faţa ascuţită, cu o barbă mică, ciufulită, dar cu mustaţa întoarsă cu vîrfurile în sus, se plictisise şi el tot asmuţind zadarnic lumea, şi dorind se vede să pună mai curînd mîna pe aur, se apropie de grupul celor care discutau şi îi declară arestaţi. Şi întocmai ca la tactul plăşii lui de pe vremuri, porunci scurt dorobanţilor care-l înconjurau.:

— Cercetaţi trăsură cu trăsură.

Magheru tresări surprins. Sprîncenele i se coborîră brusc peste ochii mari, negri, cu reflexe dintr-o dată dure. Ieşi singur înainte cu cravaşa pe care o purta în mînă de cînd era în convoi, trecu încet printre dorobanţi şi îl întrebă şuierat şi autoritar pe vlăjgan:

— Cum îndrăzneşti dumneata să dai ordin să se arestuiască membrii guvernului?

Ispas Farcaş, cu barba răvăşită şi năduşită, răcni cu dinţii mari ca de cal:

— Nu mai sunteţi membri ai guvernului... Sunteţi arestuiţi. Şi făcu un semn dezarticulat dorobanţilor, ca să împingă lumea în cerc. Se întoarse şi spre cei cu furci şi pari: Auzi, tîlharii, se mai cred membri ai guvernului!

Ochii mari, negri ai lui Magheru scăpărau de mînie. O şuviţă din părul lung şi întors peste cap ca al unui diacon îi căzuse peste urechea dreaptă. Ridică scurt cravaşa, gata să-i cresteze faţa:

— Dacă nu dispari în două clipe, îţi crăp obrazul, neruşinatule...

Atunci Farcaş pripit, cu toată făptura lui mototolită de mînie, dădu încă o poruncă dorobanţilor:

— Ăsta-i Magheru, foc asupra lui... Foc în carne vie, în aceşti tîlhari...

Fu o clipă de spaimă, iar în clipa asta încetară şi huiduielile şi se făcu o linişte de moarte.

Încă o dată statura bărbătească şi curajul, de pe acum legendar, al lui Magheru îi mîntui pe ceilalţi toţi.

Dorobanții nu îndrăzniră să tragă. Liniştea de moarte se prelungi cîtva timp, apoi se prefăcu în linişte obicinuită. Cîțiva tineri se desprinseră în mod firesc din mulțime și umplură cu apă, de la puțul din marginea drumului, păzit de dorobanții lui Farcaş, cănile întinse de femeile şi copiii din convoi. De dimineață copiii tot cereau apă, și mamelor nu le fusese îngăduit să ia o cană măcar. Gloata deveni dintr-o dată aproape prietenoasă. Se iviră și cei douăzeci de soldați credincioși.

Se hotărî numaidecît ca Rosetti și Grădişteanu să meargă la administrația județeană să afle ce ordine au venit din Bucureşti prin cei doi lipcani sosiți cu un ceas înaintea lor.

— Să se ducă, fireşte, dar n-are nici o însemnătate ce ordine au sosit, fu de părere Magheru. Adăpăm caii şi pornim numaidecît spre Stoieneşti... Vom face popasuri din ceas în ceas. Cînd intrăm între munți, vremea se va răcori și drumul este bun. Nu ne vom opri decît la Rucăr.

La administrație, Rosetti și Grădişteanu fură mai întîi arestați, dar cînd se află de înfrîngerea lui Ispas, un secretar fidel Guvernului provizoriu îi liberă şi putu să trimită cu ei doi o căruță de alimente. Dealtfel, înainte ca ei să se întoarcă, populația începuse să aducă ea însăşi alimente și băuturi răcoritoare celor care erau atît de plini de praf de parcă aveau măşti pe față.

— Viitorul popas îl facem pe malul Dîmboviței, unde ne vom curăți bine de praf și ne vom putea spăla. Aranjați-vă aşa în carete și trăsuri, ca să poată copiii să doarmă.

Adăpatul cailor dură, fiindcă nu era decît o ciutură.

*

Restul drumului, cei trei, Bălcescu, Arăpilă şi Magheru, îi făcură în caleaşca lui Magheru, împrumutînd trăsura cu care porniseră ei lui Tell, ca să se mai uşureze povara unei carete prea încărcate. Cei patru călăreți mergeau acum în frunte, pe cînd în coada convoiului era Pleșoianu cu cei vreo douăzeci de soldați care îi întovărășeau.

— Prost început, frate Magherule, murmură Arăpilă, care se așezase pe un scaun în fața celor din fund și sta pe jumătate întors.

— Greșeala cea mare e că am plecat în goană,
5 prea speriați.

— Altfel visam eu retragerea guvernului în munți, domnule căpitan general, căci Bălcescu din delicatețe, ținînd seama de diferența de vîrstă, nu se putea hotărî să-i spuie lui Magheru „frate". Ah, cu totul altfel...

10 — Frate Bălcescule, clătină din cap Arăpilă, eu mă întreb, văzînd cele întîmplate aci la Tîrgoviște, pe cine ne vom bizui, cu ce popor alături de noi vom lupta în munți?

Deși era încă obosit din pricina prafului înalt pînă
15 în văzduh, stîrnit iarăși de convoi, și care-i usca mereu gîtlejul și pieptul, Bălcescu nu era deprimat așa cum socotea Arăpilă. Era abătut de greșelile făcute de ei, nu de purtarea poporului.

— Nu adunătura asta de ticăloși, nu acest gunoi
20 sunt poporul! Se pot găsi oriunde în lume și poate în orice timp oameni înrăiți, care vor să trăiască bine fără muncă, sau rătăciți, sau rămași în urmă, gata să se adune ca să cîștige fără trudă, mai ales cînd se găsesc unii să-i ațîțe.

25 Voinescu II, care se urcase pe cal ca să mai schimbe și călărea pe lîngă caleașcă, se amestecă în vorbă:

— Bine, frate Bălcescule, spuse el amar, dar tu nu vezi cum stau lucrurile? Cei mai mulți dintre ei erau țărani ori salahori la fabrică. Ei, poți pricepe asta?
30 Frații Golești și alții, care nu au nimic de cîștigat din această revoluție, își pun în joc tot ce au ca să-i mîntuie pe ei din robie. Cu ce scop? Ca să desființeze rangurile boierești, ca să le dea lor dreptul de a-și gospodări țara, de a scăpa de sărăcie, de a primi învățătură...
35 În schimb ei, care au tot de cîștigat, ies înaintea Goleștilor și a guvernului care a desființat pedeapsa cu bătaia și le va da drept de vot, tocmai ei ies înaintea Goleștilor cu furci și cu topoare, urlînd sudalme, strigîndu-le că strică legea lui Dumnezeu, care a lăsat să

fie boieri și țărani, stăpîni și slugi... Nu e ceva pe dos într-asta?

Bălcescu nu răspunse numaidecît. Mușcă dintr-un măr, căci îi era sete, și rămase cîtva timp pe gînduri:

5 — Ce vreți? Sute de ani de întuneric, de trai în adînc, ca sobolii, le-a stricat vederea... Lumina soarelui le face rău și-l dușmănesc din orbire. Multă vreme de aci încolo dușmanul nostru vor fi superstițiile, ereziile, abaterile de la religia adevărată. Ce vreți?... Ei vor să
10 facă pe voia Domnului, iar sute de ani li s-a băgat în cap că asta, numai și numai asta e voia Domnului. Le e frică de răzbunarea celui de sus... Va trebui să le deschidem ochii, să-i luminăm...

Arăpilă rînji amar:

15 — Să-l luminăm pe Farcaș? Ce să-l mai luminăm? Nu vezi că e tot numai jăratic al răului...

Istoricul se înfurie și aproape strigă:

— Nu, Arăpilă, n-ai dreptate! Apoi scăzu glasul, cu un surîs: Poate că dacă ar fi trăit în altă lume, acest
20 Farcaș ar fi fost dimpotrivă un jăratic al binelui. Pe urmă, găsesc că mai mult noi suntem de vină. Gîndește-te ce spectacol jalnic le-am arătat. Niște fugari cu boarfele în căruță, bănuiți că ascund aur furat, că vei fi auzit că au strigat la noi că am furat vistieria statului...
25 Altfel era dacă pregăteam plecarea... dacă am fi călătorit organizat, dacă am fi vestit reformele cele mari. Chiar în cele dintîi două săptămîni se putea face asta. Și dacă mai vrei încă o dovadă că nu sunt ei de vină, ci noi, e destul să constați, că în clipa în care Magheru
30 a făcut un act de demnitate și de îndrăzneală, oamenii s-au schimbat dintr-o dată. N-au fost nesimțitori la atîta curaj. N-avem decît să le dăm mai des asemenea pilde și ei vor sfîrși, chiar aceștia care ne-au apărut ca niște lepădături ale omenirii, prin a lupta alături
35 de noi. Întîmplarea de azi trebuie să fie grea de învățăminte, pentru cele ce avem de făcut de aci încolo, la Rucăr... A fost o lecție pe care ar fi trebuit să o plătim cu aur! Și adăugă, rîzînd numai cu un colț al gurii

ridicat subt mustața mică: Da' nu cu aurul furat din vistieria statului!...

★

În ajun, Eliade gonise cu nădejde, și cînd căzu seara,
5 izbutise să treacă cu bine, dar pe furiș, prin Tîrgoviște. Ca altădată un suveran care fugise din Paris, se prefăcuse și el acum într-un fel de slugă de casă a tovarășilor lui, Ștefan Andronic și Nicolae Alexandrescu, care ieșeau dinadins în față. Căpătară chiar și doi dorobanți
10 călări, ca să le arate drumul pe valea pietroasă a Ialomiței spre văgăunile Bucegilor; aceștia fură chemați însă înapoi de administrator, căci deși era și el om al revoluției, cam bănuise despre ce e vorba, iar cînd știrea de la București se adeveri, nu voise să se compromită
15 de-a dreptul. Căruța cu bagaje o lăsaseră noaptea în Tîrgoviște, la niște rude ale lui. Au mers întins pînă către nămiază, cînd caii n-au mai putut și s-au oprit în dreptul unui ciudat conac, despre care Eliade spuse lui Andronic că nu-l va uita în viața lui. Un fel de turn
20 părăginit, care-i păru poetului un coteț de porumbei, se ridica în mijlocul unei curți fără acareturi. Era mai mult o livadă părăsită de pruni bătrîni, unii uscați, cu iarba necosită și năpădită de buruieni. Ca să ajungi la cele două odăi ale boierului trebuia să urci o scară
25 strîmbă și zdruncinată, construită în afară, care ducea într-un ceardac dărăpănat, cu lemnul înnegrit și crăpat de ploi și zăpezi. Boierul, care era îmbrăcat în anteriu peste straiele țărănești, se numea Tache; le ieși înainte în cerdac, îi salută cu o temenea și îi pofti
30 într-una din odăi. Nu știa cine sunt, mai ales nu știa că Eliade însuși e logofătul cu cizme și fără legătură la gît care-i întovărășea pe cei doi boieri călători, dar îi văzuse venind într-o caleașcă, fiind pe deasupra și bine îmbrăcați, deci un soi de musafiri chilipir
35 pentru un singuratic ca el. În odaie, altfel mare, era o sofa joasă, acoperită cu scoarțe țărănești, care lua jumătate din încăpere. Pe sofa era o măsuță cu trei picioare, care-i apăru lui Eliade ca un fel de birou deschis, căci se găseau pe ea hîrtii în neorînduială, pene

și o călimară în formă de pistol. Și nu se înșelă, dar, pe deasupra, ea mai era și masă de mîncat, fie singur, fie cu musafiri, și era, bineînțeles, și masă de joc, căci se vedeau o pereche de cărți cam soioase lîngă călimară.
5 Pe dușumea, în fața sofalei, era o blană de urs cu capul întreg; pe peretele sofalei, un mare covor turcesc, iar deasupra lui atîrnau, chipurile orînduite, două puști de vînătoare, cîteva pistoale și o sabie, adică în totul un fel de panoplie.

10 La un capăt al sofalei era ușa, la celălalt, o masă măricică, pe patru picioare de lemn alb, nevopsit, acoperită cu o față de pînză albă. Pe ea se vedea o tavă cu două chiselnițe cu dulceață, două pahare de cleștar și șase cești de cafea, apoi o carte de rugăciuni, *Istoria*
15 *preafrumoasei Elena și a preafrumosului Arghir*, *Visul Maicii Domnului* și o condică mare. Subt ferestrele mici, cu hîrtie de ziar în loc de geamuri, se afla o ladă pe care se putea sta ca pe o laviță. Soba de zid, cam strîmbă, afumată, nevăruită de mult, slujea și de raft
20 pentru cărți prăfuite, iar deasupra ei erau înșirate cîteva ouă roșii de Paști, lucrate cu chipuri de porumbei. În colțul dinspre răsărit vegheau molcom vreo patru icoane încadrate în ștergare și o candelă, legată în argint.

25 Boierul, bucuros de oaspeți, căci se vedea că îi era tare urît în foișorul lui părăginit, îi întrebă dacă vor să mănînce boierește, adică așezați pe sofa, la măsuța rotundă, mică, ori nemțește, adică la masa cu patru picioare. Cerură să mănînce nemțește, și masa fu eli-
30 berată de chiselnițe și cărțulii și adusă în mijlocul odăii. În timpul mesei, boierul Tache, care nu știa cu cine are a face, se dovedi cel mai fioros dușman al tîlharilor de revoluționari. I se încleștau fălcile, rase ca și tîmplele, și i se zburlea mustața cu sfîrcuri cînd spunea că toți
35 ar merita să li se plimbe încet cuțitul crestîndu-le pielea înainte de a fi spînzurați de-a binelea... Auzi, să îndrăznească să se atingă de proprietate...?

Eliade îl întrebă cît îi e de mare moșia și află că nu era mare, nu trecea decît puțin de cinci sute de pogoane.

— Vă spui eu, sunt nişte tîlhari, nişte vînduţi, nişte farmazoni toţi, adică antichrişti... Nişte venetici... dacă mi-ar cădea în mînă vreunul din ăştia, l-aş tăia bucăţi... Ăştia sunt sămînţa iadului!

Fireşte, Eliade nici nu se gîndea să-i spună cine e el cu adevărat. Îl făcură totuşi să ţie partea revoluţionarilor, cînd Andronic îi spuse că aceştia au detronat pe Bibescu. Boier Tache află cu uimire. Ah, pentru asta meritau un celeng turcesc! Pe Bibescu boierul îl ura şi mai mult decît pe revoluţionari.

— Vreme de cinci ani cît a domnit el, eu, proprietar şi fiu de boier, am mucezit în foişorul ăsta fără slujbă şi fără cin. Întrebă uimit: Înţelegeţi dumneavoastră, boierilor? Am îmbătrînit aproape şi nu mi se spune, decît domnul Tache... E o nedreptate strigătoare la cer să te porţi astfel cu un os boieresc... Ah, păcat că nu l-a lovit glonţul cînd au tras în el boiernaşii ăia... Se vede că pistolul a fost încărcat cu boabe de cireşe...

Aşa au stat de vorbă pînă noaptea tîrziu. Pe urmă boierul i-a lăsat pe oaspeţi să se culce, iar el a trecut în odaia cealaltă, care era cîte puţin şi pătul, şi hambar, şi magazie de unelte vechi, şi coteţ de găini.

*

Cu toate că avu impresia că a mai cîştigat un adept al Constituţiei în persoana fiorosului domn Tache (fără cin boieresc), Eliade se gîndi totuşi că ar fi mai cuminte să plece dis-de-dimineaţă, pînă cînd gazda nu află ce şarpe a găzduit. Mai departe însă drumul fu legat de mult mai mari neplăceri. Înainte de a ajunge la Pietroşiţa, fu întors din cale, el şi cei doi care-l întovărăşeau, de către logofătul Ioniţă, un flăcău cu cercel în ureche, şi de dorobanţii trimişi de la subtcîrmuirea de la Pucioasa. Cînd sătenii aflară despre ce tîlhar e vorba, se adunară în jurul trăsurii cu furci, cu suliţe şi chiar cu puşti, ameninţînd şi huiduind, şi mai ales veghind cu grijă să nu le scape cumva. Porunca fusese dată logofătului plăşii şi dorobanţilor nu de zapciu, care era la Tîrgovişte după ştiri, ci de energica lui mamă care îl înlocuia, dealtfel chiar şi cînd era acolo, gospo-

dărind autoritar afacerile subtcîrmuirii. Pe această bătrînă cucoană, Cioranu se numea, înaltă, uscată, cu păr cărunt și aspru subt un bariș negru mătăsos, Eliade o cunoștea mai demult, totuși nu o putu îndupleca să le dea drumul. Dimpotrivă, ea adună tot tîrgul în jurul casei, ca și pe vizitatorii băilor de pucioasă, ațîțînd lumea împotriva celor prinși, făcîndu-i pînă și pe cei veniți la băi răspunzători, arătîndu-le că vor putrezi la ocnă dacă vreunul dintre fugari scapă. Altfel înlăuntru, în canțălaria tactului, nu-l mai scotea pe Eliade din „copilul meu" și-l îndemna la cafele și dulcețuri, dar afară îl păzea ca o zgripțuroaică. Spre seară primi o scrisoare de la Tîrgoviște de la feciorul ei, zapciul, care îi aprinse fața și o făcu să nu mai poată sta locului de tulburată ce era, căci în această scrisoare el o vestea că fugarul are asupra lui întreaga vistierie a mînăstirilor, optzeci de mii de galbeni aur. Șiretenia iscusitului Ioniță logofătul îi scăpă însă viața lui Eliade. Flăcăul aflînd ce i-a scris fiul ei, și necrezînd că Eliade are acest aur, sfătui pe dîrza bătrînă să-i facă o strașnică cercetare a cuferelor la miezul nopții, fără martori. Spre marea și dureroasa ei dezamăgire, bătrîna duioasă nu găsi nimic.

*

Costache Filipescu, ministrul finanțelor, a plecat cel din urmă și a ajuns la Tîrgoviște tocmai cînd furia reacționarilor era în toi. A tras la locuința unei rude, dar s-a aflat numaidecît că e în oraș, și polițaiul, trimis de noul cîrmuitor, veni degrabă să-l aresteze.

— Îndrăznești să arestuiești pe un membru al guvernului, pe un ministru?! a strigat boierul cu fața lui de cîine dog, cu favoriți, ca să-l sperie pe polițai.

Dar nu-l sperie deloc, ba îl îndîrji atît de tare, că vlăjganul cu sabie și cu gîrbaci începu să rînjească arătîndu-și colții de subt mustață:

— De unde și pînă unde ministru...? Noi nu recunoaștem acel guvern de derbedei și desculți... Pentru asemenea miniștri avem noi ale noastre, ca să se sature de Constituție. La beci! a strigat polițaiul voinic, osos

și ciupit de vărsat. La beci! Vă dăm noi Constituție! Așa, să știți... Noi nu suntem cu derbedeii și desculții, noi suntem cu vechea stare de lucruri, cu domnia boierilor. Așa, să știe toți golanii.

5 Ochii ministrului revoluționar scăpărară de o mînie rece:

— Foarte bine, ești cu vechea stare de lucruri... Așa să fie. Bun, nu sunt ministru. Dar mai înainte de revoluție eram mare vornic. Asta o știi, nu-i așa?

10 Omul, parcă trezit, bîiguie zăpăcit:

— Știu, cum să nu știu.

Costache Filipescu, sfîrîind de mînie, începu să urle la el:

— Vită, îndrăznești să arestuiești pe un mare vornic?

15 Polițaiul se aruncă dintr-o dată în genunchi la picioarele boierului.

— Eu să arestuiesc pă un mare vornic? Eu? Eu? Îndurare, măria-ta... Cine nu știe cine e marele vornic Costache Filipescu? Să trăiești, măria-ta... îndurare!

20 Și fără să aștepte măcar să fie iertat, a plecat de-a-ndaratelea.

E drept că nici Costache Filipescu n-a mai îndrăznit să iasă din casă pînă seara.

SE RIDICĂ A TREIA OARĂ NORODUL BUCUREŞTEAN

Între timp, miercuri, de dimineaţă de tot, cei care, scoşi din fire de urgia abătută asupra oraşului, îl căutau pe dascălul Axente Sever acasă la el, în Dobroteasa, erau îndemnaţi de bătrîna proprietăreasă să întrebe de el la măcelarul din colţ. De aci numai unii, cei care se arătau de încredere, erau îndrumaţi şi îl căutau în cîrciuma dintre vii. Aci sosiră, rînd pe rînd, dascălii ceilalţi, Vasile Maiorescu, Scarlat şi Ştefan Turnavitu, apoi Deivos şi Dincă Bălşoiu, cum şi Demostene Turnavitu. Mare le fu mirarea cînd sosiră, toţi trei odată, părintele arhimandrit Ioasaf Snagoveanu, popa Dumitru Georgescu şi popa Ambrozie de la Episcopia Buzăului, cel care pătrunsese la 19 iunie, odată cu Ana Ipătescu, dînd iureş peste soldaţi în Palatul Administrativ. De cu seară Axente trimisese vorbă lui Licsandru Hergă să vie cu Damian şi Panait Stoica de-a dreptul la cîrciumă. Îl aduseseră cu ei şi pe Toma, care era de la o vreme mai mult în Bucureşti. Vreo patru tabaci, pe uliţele învecinate, jucau zmeiele deasupra viilor ca să le vadă şi cei din cîrciumă, pe cînd Damian îşi juca şi el zmeul lui cel mare, aşa tamnisam, nu duminica, ci într-o miercure dimineaţă, cam în dreptul porţii lui Axente Sever, pe maidanul din jurul bisericii.

— Ce facem, fraţilor, că e urgie mare? întrebă Scarlat Turnavitu, aproape tot atît de aprins la faţă ca şi tată-

său, prăpădit de arșița care o luase din zori. Se ștergea tot timpul de nădușeală cu basmaua lui roșie, dar fără folos.

— Păi, ce să facem, frate?... Îi măturăm. Zic zău lui Dumnezeu că pînă în prînz îi măturăm, că de acum ne cunoaștem mai bine meșteșugul, și noi și frații noștri tăbaci și calfe de Scaun, că de trei săptămîni tot asta facem, mîrîi Axente Sever. Părul îi era ciufulit deasupra frunții înalte și boltite, obrajii nu erau azi bărbieriți pînă la chenarul bărbii, altfel destul de mari, că nu avusese timp. Făptura lui lungă și osoasă părea înăcrită toată... Pînă în de-amiază musai să-i măturăm, că de nu, pot să prinză rădăcină...

Părintele arhimandrit Ioasaf, uscățiv, cu bărbia mică și neagră ca tăciunele, întrebă plin de smerenie:

— Să-i măturăm, negreșit, să-i măturăm, și cu blîndețe, firește, dacă asta-i voia Domnului, dar cum anume...?

— Asta rămîne să vedem, cuvioșia-ta, răspunse Deivos.

Nu discutară mai mult de o jumătate de ceas.

Axente fu din capul locului de părere că Deivos să se ducă în Obor la Tudor Fărșerotu, împreună cu Scarlat Turnavitu, că era de mare însemnătate să se miște oborenii, fiindcă străbăteau calea cea mai însuflețită dintre podurile Bucureștilor, pornind de la Obor la bariera Moșilor, de acolo la Sfîntu Gheorghe, la Piața Sfîntu Anton, Piața Mare pînă la Mitropolie. Sporeau pe drum cînd porneau ca un maldăr de ciulini care se face cît claia. Tot Deivos trebuia să treacă apoi prin Delea Nouă, pe unde era bine cunoscut, să aducă pe ginerele lui Tudor, pe Voicu orzarul cu ai lui.

— Păi ăla e șchiop, băgă de seamă părintele Ioasaf, îl cunosc bine, că are un băiat la școala de la Sfîntu Gheorghe.

— Șchiop, șchiop, părinte, că s-a răsturnat odată brașoveanca încărcată și i-a cam prins picioru... da' n-ai văzut ce al dracului e? Nici n-ai zice că are patru-

zeci și cinci de ani și e bunic... Mereu în frunte... Șontîc, și mereu în frunte.

Deivos îl întregi surîzînd pe prietenul lui:

— Nu știu cum pune picioru sănătos, sucit puțin, că dintr-o mișcare e în căruță... Și de încălecat ce să mai spui, cînd a pus mîna dreaptă în coama calului, piciorul beteag e și dincolo de șa... Cu orzarii, că au și cai buni, și căruțe, de pot să dea de veste, avem în două ceasuri douăzeci de sate din jurul Bucureștilor. E prieten și cu bulgarii de lîngă Mărcuța.

Satele dinspre Oltenița și Giurgiu avea să le miște Panait Stoica, iar pe cele dinspre Bragadiru și Ciorogîrla, un dascăl, Vasile Popescu, feciorul popii de la Bragadiru și nepot al lui Ioasaf, care avea să fie vestit de un tabac. Mai greu era povestea cu clopotul Mitropoliei, fiindcă bănuiau de data asta că o să fie bine păzit din porunca unei căimăcămii turbate. Dar fără clopotul cel mare nu se putea. Se hotărî, deci, ca Licsandru Hergă cu Damian, cu Fănică Teică și cu Toma, care spunea că el trebuie să dea negreșit a dintîi izbitură a limbii în clopot, în totul vreo doisprezece inși, cu pistoale la brîu și cu cuțite în tureatcă, să plece într-acolo. Dincă Bălșoiu trebuia să se îmbrace pe loc nemțește și să se ducă la Spiru Dumitrache de pe ulița Tîrgoviștei și, după ce va aduna în fața rotăriei lui cinci-șase sute de oameni, s-o pornească pe lîngă casa Romanitului și Vorniciei, dacă s-o putea trece de palat, dacă nu, pe din jos de Brezoianu, spre mînăstirea Sîntu Ion cel Mare și apoi să treacă Dîmbovița, ca să vie pe la biserica Antim la Mitropolie, coborînd din sus, după ce va lua și pe Filaret Mustea cu țiganii lui. După socoteala lui Axente Sever, toată lumea asta putea fi pornită către ceasurile opt, așa ca pe la douăsprezece să ajungă din toate părțile în jurul Mitropoliei. El cu tabacii și cu calfele de Scaun și cu dascălii ardeleni de la Radu-Vodă aveau să aștepte pînă se adună lumea în Cîmpul Filaretului, de unde vor da buzna peste cei de la Mitropolie, cînd vor vedea că nu merge treaba cum trebuie. Într-o jumătate de ceas porniseră toți care pe unde fuseseră trimiși. Soarele era

acum înălțat de o suliță peste vii și Dîmbovița scînteia ici-colo în lunca ei printre plopi ca niște ascuțișuri de sabie, risipite printre răchiți. Axente Sever începu numaidecît să orînduiască înștiințarea lui Apoloni, a lui Mihăileanu, a lui Mavromati, a lui Paleologu, a lui Peretz, cum și a „coconașilor“ din Gvardia Națională: cei doi Florești, Kretzulescu cel mic, Cantacuzino, feciorul Cantacuzinului, acum cînd tată-său fugise la Brașov, căci dracii ăștia, știindu-se bine apărați la nevoie, puneau în mișcare tot miezul Bucureștilor și zăpăceau măsurile de apărare. Apoloni era acum un fel de conducător al Gvardiei Naționale, fiindcă Scarlat Kretzulescu era nu se știe unde, iar Aristia plecase cu guvernul, și ea rămăsese astfel fără șef. Plecară toți, rînd pe rînd, la rosturile arătate, în timp ce Axente Sever rămase cu tabacii lui.

Mult nu stătu însă nici el locului, zmeul lui Damian îi făcea semne stăruitoare să vină acasă. Ceea ce și făcu.

★

Ion Brătianu, care plecase duminică dimineață cu numirea de administrator la Buzău în buzunar, ca să cerceteze granița spre Moldova, și fusese atît de așteptat de întreg guvernul, nu se întoarse în capitală decît tocmai marți noaptea și se duse de-a dreptul la cazinul de la Hotel Caracaș, unde era cam ca la el acasă, fiind și el cam rudă cu Caracașii; acolo a stat ascuns pînă dimineața, trimițînd însă vestea în toate părțile, prin căpitanul Grigore Caracaș, legat de revoluție, și prin prietenii acestuia, că trupele țarului nici gînd nu au să intre în țară, așa că guvernul a fugit degeaba. În zori el se mută la Dimitrie Mănescu, unchiul doamnei Odobescu, născută Caracaș, unde a venit să-l vadă, în taină mare, însuși Odobescu, pe care îl înștiință de asemenea că nu au intrat nici un soi de trupe străine în țară.

Ion Brătianu era cumplit de agitat, părul său negru, cîrlionțat, era acum încîlcit, ochii de obicei catifelați îi erau tulburi. Barba crescută pe jumătate îl întuneca. Lucrurile se încurcaseră prea rău și se cereau limpezite. Numirea de la sine a celor doi caimacami dădea totul

peste cap. Alergă numaidecît la Pavlicioni. Îl găsi și pe el zăpăcit și îndîrjit, așa, în gol:

— Ce-i de făcut, frate Iancule? Cădem din lac în puț. Ne-am speriat de golani și de desculți și acum am
5 căzut în lațul boierilor celor mari!

— Nu e decît un lucru de făcut, frate Pavlicioni, trebuie să ridicăm din nou poporul.

Pavlicioni nu se prea încălzi auzind glasul frumos, ca de cîntăreț, al prietenului său:

10 — Vezi că poporul e mai greu de ridicat decît haimanalele lui Ulumeanu, care și el e cam supărat pe noi, și nu știu de ce. Bănuiesc că a vrut să fie în sfatul orășenesc. Crez că e neapărat nevoie să-l mișcăm pe Tudor Fărșerotu cu ai lui. Dacă izbutim, vin toți ca
15 oile după berbecul bătrîn... Hai pe jos, că e aproape, și nu ne ia lumea la ochi.

Porniră într-acolo ocolind pe Ulița dintre Ziduri. Dar Fărșerotu rămase neînduplecat, ca și podeaua de pămînt bătătorită strîmb a prăvăliei lui. Le vorbi cam
20 dintr-o parte, dînd în același timp sfaturi ucenicului cum să ciocănească o tingire pusă pe țiție. Ieșiră de acolo dezamăgiți.

— Mă duc numaidecît la Axente Sever. Ăla cu tabacii și măcelarii lui va veni negreșit. Mă duc să-i
25 spui că nu vin trupele străine, și că trebuie să pornească numaidecît cu ai lui... E mai ales nevoie să se tragă iar clopotul cel mare al Mitropoliei, care acum pare să fie păzit cu străşnicie.

— Eu aș zice să vezi ce e cu ăia din Dealu Spirii...
30 Am auzit că ăia sunt niște bașbuzuci care nu se sperie de nimic, îl îndemnă Pavlicioni, îndurînd cu demnitate năduşeala care i se scurgea de-a lungul spinării.

— După ce vorbesc cu Axente am să caut să-l văz și pe Ghiță Dușumea din Dealu Spirii.

35 ★

Cu Deivos și cu Scarlat Turnavitu, care nu putea nici de data asta s-o vadă pe Tincuța, altfel stătu căldărarul de vorbă, așa că pe la zece, maidanul din fața prăvăliei lui era plin de lume, din Obor și din împrejurimi.

Trică, încă plin de făină pe după urechi, fiindcă își clătise în fugă fața și abia își pusese pieptarul negru peste cămașă, alergase să-l vestească pe Chiriac olarul, care avea o prăvălie mare în colț, cu tot soiul de ulcioare, oale, borcane, străchini, căni și farfurii smălțuite cu verde și galben, olane de pus pe casă și rogojini și papură împletită, coșnițe, negustorie care făcea dever mare, căci toată ziua prăvălia îi era plină de mușterii.

— Ai, jupîne, ce mai stai, n-auzi clopotu ăl mare? Ai, c-au ieșit iar deasupra Odobescu și Solomon! Au gonit boierii gubernu și au făcut unu nou... Lasă pă lelea Tudora să închiză și aideți degrabă, că ai noștri sîntără în uliță cu toții...

Dar spre mirarea lui, jupînul nici vorbă să mai meargă de data asta:

— Lăsați-mă dracului, mă, cu boierii ăștia ai voștri! M-am săturat dă atîta rivoluție... Toată ziua, bună ziua, trebuie să-mi las prăvălia și mușteriii și să alerg ba la palat, ba la Mitropolie. M-am săturat! Fugi d-aci, că uite, așteaptă muierile astea să să tocmească.

Trică ridică nedumerit din umeri și alergă înapoi spre Tudor Fărșerotu:

— Nășicule, alde nea Chiriac, nu vrea să vie. Zice că s-a săturat dă atîta rivoluție! Zice că nici așa n-am făcutără cine știe ce scofală.

Bătrînul ridică sprîncenele, două perechi, ca o streașină a ochilor.

— Cum, mă băiețaș, nu vrea să vie? I-ai spus că noi am ieșit toți în uliță?

— Iaca, nu vrea să vie, dacă-ți spui că nu vrea...

Fărșerotu se scărpină în cap șovăielnic. Întîi ar fi vrut să se lipsească de asemenea oameni care așteaptă să fie rugați, dar pe urmă se gîndi că alde Chiriac sunt, cu feciorii, finii și vînzătorii din prăvălie, vreo douăzeci de inși.

— Mă băiețaș, hai cu mine la el.

Prăvălia lui Chiriac nu era în vecinătate, ci tocmai între biserica Oboru Vechi și biserica Olarilor. Mergea dîrz, încălzit de mînie. Îl găsi pe Chiriac, bărbat ca la cincizeci de ani, spătos și mustăcios, dar fără dinții de

jos din față, ciocănind un ulcior smălțuit în verde, cu dungi galbene și roșii, ca să arate unei cumpărătoare că este sănătos, întreg.

— Ce-i, mă Chiriac, cu tine? Nu mergi?

— Nu merg...

Omul lăsase ulciorul și se apropiase cu respect de bătrîn, dar în glas era dîrz de tot.

— N-ai auzit, mă, că boierii au făcut guvern nou? Că i-au gonit p-ai noștri?...

— Ei și? Ce vrei să le fac io, nene Tudore?

— Mă, tu n-ai înțeles, mă băiete, că au făcut iar boierii guvernu lor și i-au gonit p-ai noștri? îl întrebă mirat căldărarul.

Chiriac ridică din umeri cu silă și de strîmbătură i se suci și mustața mare.

— Nene Tudore, să ceartă boierii între ei: ce-avem noi să ne amestecăm în cearta lor? Ei să ceartă, ei să-mpacă. Să fie sănătoși... Nu-i știi? Dă cînd e lumea, boierii s-au certat între ei și s-au tăiat pentru putere și domnie... Ca să puie mîna care mai dă care pă tot cașcavalul. Oare ce-avem noi cu ei?

— Bine, mă, de ce vorbești așa? Tu nu știi că una sînt boierii ăi vechi și alta sînt boierii noștri? Cum poți să fii atît de orb?

— Lasă-mă, nene Tudore, că oricum dracu i-ai boieri, boierii tot boieri sîntără. Cînd e vorba dă cașcaval, să ceartă, să împacă și să pupă, unde le place lor să să pupe, și iar să ceartă...

— Mă Chiriac, te credeam mai deștept. Mă, io credeam că tu ai priceput că acum s-au schimbat lucrurile.

— Și cum s-au schimbat, nene Tudore?

— Mă, tu nu știi că o parte din boieri, vreo cîțiva mai tineri dintre ei, țin cu noi, cu norodu? E unu, mă, Bălcescu, și vreo cîțiva Golești, mă, care luptă să ne dea nouă drepturi, care apără Costituția, mă...

— Și, ce-am io cu Costituția aia? Ce, Costituția îmi dă mie să mănînc?

Bătrînul se mînie, îi scăpărau ochii mici subt cele două rînduri ale sprîncenelor zburlite și bătu din ciomag în piatra de șters picioarele din fața prăvăliei:

— Costituția nu ți-o da să mănînci, mă, da-ți dă dreptate... Dă dreptate norodului, dă dreptate bietului negustor să nu-l mai jecmănească și să-l batjocorească boierii și slugile lor ticăloase, să nu ne mai calce în
5 picioare căpitanii ăia blestemați dă la Agie. Or ție nu-ți place oare dreptatea, mă Chiriac, mă? Uite, asta eu n-am știut-o. N-am știut-o, zău că n-am știut-o! Anu trecut ți-am plîns dă milă cînd a venit ipistatu dă la comisie, dă la Văpseaua dă Negru și te-a plesnit
10 cu vîna dă bou, că i-ai vîndut un ulcior crăpat, cînd tu i-ai spus că i-ai vîndut marfă sănătoasă... A început să dea cu cizmele în toate ulcioarele și oalele, dă ți-a făcut toată marfa zob. Așa, fără judecată. Ei, uite, io ți-am plîns dă milă. Cum i-am plîns dă milă și lui fină-miu
15 Trică, atunci cînd i-a intrat în prăvălie Gartacuz și i-a zis că dă lipsă la cîntar și așa, mă, tot fără judecată, i-a luat toată marfa din brutărie, dă nu i-a lăsat nici o lipie pentru copil... Și dă ce, mă? Dă ce? Fiindcă nu i-a dat pă subt mînă rușfet. Care dintre noi nu plătește
20 cu amîndouă mîinile în stînga și-n dreapta rușfet la toți păduchii dă la Agie și dă la Vornicie? Asta bez dăjdiile pă care le plătim dă ne spetim, și vamă, dă mă costă arama dă cinci ori mai scump decît costă la Brașov, că toți întind dă noi din toate părțile...
25 Chiriac tăcea din ce în ce mai întunecat, pe cînd bătrînul se încălzise vorbind, de-i curgea năduşeala de pe el.

— Ce, mă, copiii boierilor ies din aia a mă-sii cu barbă dă mare vornic, mă, dă li să cuvine totu, și avere,
30 și slujbe, și nu li să cere nici măcar să-nvețe carte, pă cînd ai noștri ar vrea să învețe, dar n-au unde? Că n-avem școli, n-avem spitale, mă, înotăm în noroi pînă la genunchi, iar boierii și-au făcut caldarîm dă poți să mergi în ciorapi pă ulițele lor. Cu ce bani, mă? Cu
35 banii tăi, cu banii mei, că păcătoșii dă noi n-am fost în stare nici măcar să ridicăm mai sus dă un stat dă om zidurile bisericii ăsteia, pă care vrem s-o înălțăm aci în Oborul Nou? Că parcă e un făcut... Spune, mă, toată ticăloșia asta îți place...?
40 — Nu-mi place, răspunse olarul încleștat.

— Atunci ce mîne-ta mai aştepţi, mă? Hai cu noi... N-o să rămîi tu singur acasă în tot Oboru. E vremea, mă, să să ridice tot omu, toţi năpăstuiţii, mă, întreg norodu...

Chiriac olarul strigă scurt tejghetarului:

— Dumitriţă, pune obloanele numaidăcît!

— Dă ce, jupîne?

— Dă ce, dă ne ce... Pune obloanele, mă, şi veniţi toţi în uliţă la nea Tudor... Ai la Costituţie!

Flăcăul se înveseli:

— Cu steagu, jupîne?

— Cu steagu, mă!

*

Veniseră şi cei de prin Delea Nouă şi de pe la bariera Vergului. Erau zeci şi zeci de steaguri. Mulţi purtau pene potrivite roşu, galben şi albastru la pălării, pe care le împărţise un mămular din gura Oborului. În clipa cînd dangătul greu şi rar al clopotului cel mare se împrăştie în văzduhul capitalei, Deivos făcu un semn. Scarlat Turnavitu scoase basmaua roşie pe care o învîrti deasupra capului şi pe urmă, cu steagul cel mare între ei, pe care îl ducea Tase, ginerele chiristigiu, porniră spre barieră, întîmpinaţi de clopotele de la Sfîntu Ion Moşi, care parcă zburdau. Lumea — ciucure pe la ferestre, în timp ce negustorii strîngeau în grabă şatrele, trăgeau cu băieţii din prăvălie obloanele şi alergau apoi după alai. Curînd se auziră şi clopotele de la Olari. Deivos, Tudor Fărşerotu, Turnavitu se ţineau de braţ mereu în frunte. Nimeni nu mai simţea căldura. Bucureştii de la un capăt la altul fierbea de mînie. Ziua de ieri arătase de ce sunt în stare boierii şi slugile lor, care prefăcuseră întreg oraşul într-o închisoare, căci toate barierele şi uliţele care duceau afară erau păzite să nu poată să iasă nimeni. Şi se bătea cu gîrbaciul ca la temniţă. Tocmai acum le sosi celor din alai vestea că în clipa aceea patru dorobanţi duc la comisie nişte negustori armeni. Numaidecît alergară spre biserica Armenească Trică brutaru şi cîţiva oboreni înarmaţi cu ciomege, topoare şi pistoale. Cei care erau să fie duşi

la comisie și bătuți erau arhitectul Melic, fratele lui și un cumnat al lor. Eliberați, se alăturară și ei celorlalți, acum înarmați și cu puștile dorobanților. Mulțimea curgea pe lungul și îngustul Pod al Tîrgului din Afară ca apa unui rîu umflat de ploi, care stă să-și iasă din albie. Văzduhul gemea prelung de dangătul cel greu, cutremurător, al clopotului cel mare.

Către ceasurile douăsprezece erau în jurul Dealului Mitropoliei ca la treizeci de mii de oameni.

Cei veniți dinspre bariera Tîrgului din Afară fuseseră întîmpinați la Sfîntu Gheorghe de arhimandritul Ioasaf și cei doi preoți, Dumitru Georgescu și Ambrozie. Nu încăpură să treacă podurile și mulți, mai voinici, firește, trecuseră Dîmbovița prin vad. Între Așezămintele brâncovenești și casa Fălcoianului era o mare de capete. Palatul brâncovenesc, unde locuise Bibescu, era tot înconjurat de lume, care se suise și pe gardul înalt de zid, cu zăbrele de lemn deasupra, dar pe care le prăbușise în cîteva locuri. Pe Podu Beilîcului și dinspre Filaret, veniseră, cu Panait Stoica și cu cîțiva tabaci în frunte, mii și mii de țărani, mulți în căruțe, ceea ce băga spaima în negustori, căci știau că unii țărani mai ai dracului veneau cu căruțele așa într-o doară, poate o fi rost și de puțin jaf prin prăvăliile ale pline de scumpeturi. Li se părea ciudat negustorilor că, de îndată ce erau vestiți, țăranii, pe o poștă și mai bine din jurul Bucureștilor, nu așteptau să fie poftiți de două ori. Aproape chiar subt ferestrele palatului mitropolitan se găseau cei din Țigănie cu baroase și răngi de fier, pe care-i adusese Filaret Mustea și fecioru-său. Peste tot fîlfîiau steaguri tricolore și se răsuceau pe deasupra capetelor crăci de copaci, ciomege și pălării. Larma era de nedescris.

Boierii care țineau sfat la Mitropolie o sfecliră și de la ceas la ceas spaima lor devenea adevărată groază. Baș-boierul Iordache Filipescu își făcea mereu cruci peste barba albă care-i acoperea pieptul.

— Boierilor, nu mai scăpăm vii d-aci... Numai dobitocul ăla de Odobescu ne-a făcut asta... Ne-am pus și noi ca proștii nădejdea în el. Dăgeaba i-ai scos de la

închisoare, părinte, căci uite, nu e în stare nici el, nici Solomon ăla al lui să ție lumea în frîu. La ce dracu le mai folosesc puștile și tunurile?

Neofit nu răspunse nimic. Mic și alb la față ca un cadavru, bătea mereu mătăniile de santal încrustat cu rubine, fără să asculte nimic.

Odobescu fusese de dimineață pe la mitropolit, unde se adunaseră iarăși cea mai mare parte dintre boieri, care ținuseră și ieri sfat în așteptarea unei indicații mai amănunțite de la consulul țarist Kotzebue, căci nu știau cum să formeze ministerul. Erau furioși pe marele logofăt Herăscu fiindcă primise să fie mare postelnic al unor caimacami care se numiseră singuri, trecînd peste drepturile altora. Cînd veniseră niște ofițeri să-i spună că pe toate podurile înaintează sumedenie de oameni, gloate înarmate, spre Mitropolie, Odobescu plecase, asigurîndu-i pe toți că o să-i facă pe golani să fugă rupînd pămîntul. Cînd omul înțelese însă că o asemenea rupere de zăgazuri nu poate fi oprită cu cîteva roate de soldați, că în cîteva ceasuri Bucureștii vor fi subt marea de capete ca subt apă se strecurase pe ulițe lăturalnice și se dusese de-a dreptul acasă, fără să știe nimeni unde e plecat. Era pățit și nu voia să mai treacă prin ceea ce trecuse, mai ales după ce stătuse în cursul nopții de vorbă cu Ion Brătianu, care-i spusese că nici vorbă nu-i să intre în țară trupele țariste.

Stătea pe divanul din „cabinetul“ lui de acasă aprins la față și trăgea cu amărăciune înăcrită ciubuc după ciubuc. Nu voia s-o vadă nici pe nevastă-sa, care încercase de două-trei ori să intre acolo în odaia lui de lucru.

— Ce vrei? Ce vrei, cucoană? Să mă îmbolnăvești și pe mine de isterismul tău?

— Poate să-ți fiu și eu de folos cumva... Nu sta așa singur, nu e bine. Spune-mi ce s-a întîmplat, se ruga ea de el, speriată, cu ochii rătăciți.

— Nu înțelegi odată, muiere, că m-am săturat să te tot văd leșinînd mereu!... Că m-am săturat de bîzdîcurile și spaimele tale... Ce vrei, ce vrei acum? Stai

acolo, că-mi înfig mîinile în chica dumitale... Vezi de copii...

A stat așa pînă pe la ceasurile unu după prînz.

★

Între timp un grup de negustori în frunte cu Ion Brătianu, Pavlicioni, State Dobrovici, Hagi Curti, pe care-l convinseseră, Danielopolu și alții se încadraseră într-un fel de pătrat de oameni care purtau steaguri, și cu Ulumeanu în frunte, care-și deschidea drum prin mulțime, strigînd mereu: „Loc pentru deputații poporului... loc... loc“, izbutiseră să ajungă subt ferestrele palatului mitropolitan. Cerură prin diaconul de serviciu să vorbească mitropolitului, și cînd acesta află că sunt Brătianu, Pavlicioni, State Dobrovici, adică mai mult delegații marilor negustori, fură primiți numaidecît. Poate că de la ei să vie dezlegarea în ceasul ăsta greu, care părea pentru toți cel din urmă. Dar Brătianu nu se mai urcă sus. Abil, prepuielnic, rezervîndu-se necontenit, ațîțînd și apoi fugind, el socoti că e mai bine să aibă mîinile libere față de tovarășii lui din guvern și deci rămase subt fereastră.

Pavlicioni întovărășit de Dobrovici, foarte bătăios, de Hagi Curti, a cărui privire întunecată ocolea pe a celorlalți, și de Danielopolu, foarte apelpisit, străbătură sala lungă și îngustă, cu covoare și scoarțe pe pereți, iar cînd urcară, fură întîmpinați de Neofit, care își încrucișase mîinile pe piept. Socoti totuși că nu trebuie să se vadă că e speriat și izbuti să întrebe autoritar:

— Ce vreți de la mine?

Pavlicioni scrîșni întîi din dinți, apoi se stăpîni și întrebă, voit moale:

— De ce ai făcut asta, părinte? De ce ți-ai călcat cuvîntul? De ce ai scuipat pe Constituția pe care ai jurat?

Dar în locul lui Neofit răspunse neașteptat de dîrz Danielopolu:

— Acum că a făcut-o, a făcut-o. O să lingă unde a scuipat, și pace...

Deşi ocara era scîrboasă, Neofit întrevăzu parcă o fîlfîire albă şi înmuguri în el un sîmbure de speranţă:

— Ce să fac, oameni buni? Ce să fac?

— Deh, părinte, îi spuse Pavlicioni cu un ton neobicinuit de blînd la el, care de obicei era atît de agresiv, deh, eu ţi-am spus să nu te mai gîndeşti la boieri, că e nenorocire mare. Ei, dacă nu ţi-aş fi spus... Da' vezi că nu m-ai ascultat, nu te-ai lăsat de boieri.

Pavlicioni nu putea uita că fuseseră îmbrînciţi pe uşă, duminică seara, după ce fuseseră poftiţi la palatul Ghiculeştilor de la Tei.

Neofit înţelese că e de prisos să-şi mai dea ifose faţă de ei. De afară se auzeau urletele mulţimii ca vuietul mării; el făcu doi paşi spre fereastră, dar picioarele îi erau moi şi se lăsă într-un jilţ.

— O să mă omoare, oameni buni... Or să mă omoare, nu?

— Cum vrei să te ierte, cînd a doua oară ţi-ai călcat jurămîntul? îl întrebă acru şi plictisit Danielopolu.

Pavlicioni, cu o linişte de necrezut, cu o voce blîndă, îi puse mîna pe umăr:

— Nu te omoară nimeni cît timp suntem noi aci. Numai să asculţi de noi... Uite ce vei face: Vei ieşi la fereastră şi vei vesti mulţimii că ai izgonit căimăcămia şi păstrezi vechiul guvern, în care vor intra şi colonelul Odobescu, şi domnul Ion Cîmpineanu. Asta-i tot. Cînd poporul va auzi asta se va linişti numaidecît...

Neofit înţelese pe dată că asta era o portiţă de scăpare. Odobescu şi Cîmpineanu erau în minister, unul la Război, altul la Dreptate, şi mulţimea nu prea ştia ce deosebiri sunt între guvern şi minister. Ca să arate lui Pavlicioni că el totuşi nu e prost, că el ştie ce face, întrebă nevinovat:

— Dar în locul cui în guvern?

Pavlicioni îşi aminti cele discutate cu Brătianu, care în convorbirea cu Odobescu aflase de la acesta că trebuie neapărat scoşi din guvern Magheru şi Tell, care, pretindea colonelul, strică oştirea, aşa că el nu o mai putea avea în mînă cît timp aceştia doi hotărau peste capul lui. Se prefăcu că se gîndeşte şi, pu-

nînd fără să vrea mîna pe mătăniile lui Neofit, care ascultînd înciudat nu le mai bătea, îi spuse:

— Foarte simplu. Vor ieşi din guvern Magheru şi Tell. Dar să ştii, nu e nevoie să spui asta mulţimii. 5 Aşa... Hai, părinte, ieşi la fereastră şi nu mai vesti nici că intră în guvern Odobescu şi Cîmpineanu, spune numai că vei chema înapoi Guvernul provizoriu, şi pace... Spune că vei trimite numaidecît după el la Rucăr.

10 Danielopolu ieşi la fereastră înaintea lui Neofit şi vesti lumii uimite că îl vede acolo:

— Înaltpreasfinţitul are să vă dea o veste... o veste mare, care are să vă bucure pe toţi, şi făcu loc la fereastră mitropolitului.

15 Cu capul mic, cu potcapul căzut pe fruntea încreţită, cu barba îngustă, cu camilafca neagră pe umeri şi cu mîna sprijinită pe cîrja episcopală, apăru Neofit încadrat în fereastra destul de mică şi, dealtfel, nu prea ridicată, căci palatul nu avea două caturi decît în spate, 20 unde cobora colina. Între palat, biserică şi clădirea Adunării Obşteşti nu era prea mult loc, aşa că aci nu pătrunsese prea multă lume, dar era atît de înghesuită, încît se vădea că nu e decît o mică parte din aceea ce înconjura dealul. Cei dinlăuntru măsuraseră cu groază 25 această mulţime, de la ferestrele din dos, care aveau vedere la dreapta spre casa lui Fălcoianu şi spre palatul lui Bibescu.

Cu un glas necrezut de puternic în clipele acelea, glas format la şcoala slujbelor în biserică, el vesti că 30 a izgonit căimăcămia şi a trimis oameni la Rucăr să aducă înapoi Guvernul provizoriu. Brătianu făcu semn celor din jurul lui, ridicînd amîndouă braţele ca un îndemn spre urale, şi Ulumeanu strigă un „ura" formidabil şi toţi urlară după el. Atuncea strigătul se 35 tălăzui în jos spre poalele Dealului, zguduitor, reluat din ce în ce mai departe, pînă spre zăvoaiele Dîmboviţei. Se fîlfîiau steaguri şi crengi înfrunzite, se aruncau pălării în sus. Dar nimeni nu ştia prea bine ce s-a spus şi de ce se strigă. Totuşi, trecu ca o creastă de val 40 ştirea că va fi chemat Guvernul provizoriu de la Rucăr.

Pe treptele fostei Adunări Obștești, unde ajunseseră, oborenii, în frunte cu Turnavitu, Deivos, făcuseră loc și tabacilor și măcelarilor veniți, ca un rîu în mare, prin mulțime cu Axente Sever. Erau de asemeni cei 5 trei preoți care întîmpinaseră alaiul la Sfîntu Gheorghe. Ajunseseră pînă în față și cei doi frați ai lui Scarlat, Demostene și Ștefan Turnavitu, care veniseră cu satele dinspre Giurgiu, în frunte cu Panait Stoica. Mai erau și Licsandru Hergă, Toma și Damian, care lăsaseră 10 clopotul cel mare în seama celorlalți tabaci.

— Tîlharul ăsta care a spurcat sfînta Evanghelie tot jurînd pe ea cînd alb, cînd negru, cînd pentru sfinți și cînd pentru draci, crede că poate scăpa atît de ușor? spuse cu un glas gros și blajin de tot părintele Ioasaf, 15 întorcîndu-se spre popa Dumitru. Ce zici, părinte?

— Ce vreți, preacuvioase? Crede că ne mai poate înșela iarăși.

Popa Ambrozie, care avea un glas de buhai, de răsuna bolta bisericii cînd cînta octoihul, se strîmbă de 20 ciudă:

— Eu socot că trebuie neapărat să dezică ticăloșia[1] pe care a publicat-o ieri... Dacă boaita a jurat de atîtea ori, mai poate jura o dată.

— Ar trebui să strige careva asta, spuse părintele 25 Ioasaf, dar nu dumneata, că oricum, ești față bisericească...

Scarlat Turnavitu, care asculta cu interes spusele arhimandritului, îi făcu semn cu mîna că strigă el, și scoțînd basmaua roșie, o flutură ca să atragă luarea-30 aminte și să se facă ascultat. Apoi întrebă cu glas cam pițigăiat:

— Vă întreabă poporul de ce ați publicat ieri, înaltpreasfinte, că Guvernul provizoriu e un guvern de rebeliști?

35 Neofit păru că nu aude dintîi și atuncea Scarlat Turnavitu se pregăti ca și cum ar fi vrut să repete întrebarea, dar mitropolitul, îngrozit, făcu semn că a înțeles, că nu e nevoie să repete, era numai încurcat că nu știa ce să spună.

---

[1] Căimăcămia din 29 iunie 1848 (n. ed.).

— Să vedeţi, oameni buni, nu eu am scris... Nu eu... Secretarul meu Zossima a scris-o...

Ştefan Turnavitu strigă înfuriat:

— Bine... bine... el a scris-o, dar sfinţia-ta ai zis ce trebuie să scrie... De ce ai subscris-o şi ai obştit-o?

Se auzi un glas de la fereastra cealaltă, care era a lui Danielopolu:

— Acum că a scris-o, a scris-o. Să lăsăm dracului proclamaţiile şi să ne apucăm de treabă...

— Asta nu se poate... îşi bate joc de norod, spuse Tudor Fărşerotu destul de tare, ca să poată fi auzit.

Şi după el se luară şi alte glasuri:

— Asta nu se poate... Asta nu se poate... Strigătul se tălăzui golit de tîlcul lui spre poalele Dealului şi se întoarse ca un ecou: „Asta nu se poate... asta nu se poate..."

Mitropolitul aşteptă alb la faţă, înţepenit parcă în fereastră. Ascultă venind peste capete acum de jos în sus: „Asta nu se poate... asta nu se poate".

Atuncea se auzi glasul lui Toma, răsunător:

— Oameni buni... dacă înaltpreasfinţitu a lipit pă garduri vorbe atît dă urîte despre guvernu nostru... e neapărat nevoie să obştească altă hîrtie, care să dezică ce a spus ieri. Numai aşa poate îndrepta ce a făcut.

Iar se porni vuietul mulţimii:

— Să obştească, să obştească... Să auzim obştirea. S-auzim...

La fereastra de a doua, Danielopolu făcea semne amărîte lui Pavlicioni că nu e nimic de făcut şi se părea că încurcătura o să dureze mult. Atunci se auzi glasul lui Licsandru Herga:

— Măi oameni, dacă şi voi credeţi că popa trebuie să lingă unde a scuipat, atuncea veniţi după mine... şi cu satîrul ridicat îşi deschise drum printre cei din faţă.

După el, buluc, Toma şi alţi tabaci. Mitropolitul se dete îngrozit înapoi de la fereastră, în timp ce mulţimea începu să urle.

Intrînd mai întîi în veranda rotundă ca un sacnacsiu cu geamuri mari, albastre, prin care dacă nu se

vedea înlăuntru, se vedea dinlăuntru afară totul într-o umbră albăstruie, Licsandru Hergă, Toma și tabacii urcară zguduind scara ceruită de lemn vopsit cu roșu, care ducea la catul de sus.

5 Nimeni nu îndrăzni să-i oprească și nici nu o putea face, căci mulțimea dezlănțuită se înghesuia în ușă, striga, năvălea prin odăi. Ajunseră în odaia cu strană, icoane multe de argint și aur și covoare groase, cu pereți zugrăviți în frescă, de un meșter bisericesc.
10 Mitropolitul era numai cu Ion Cîmpineanu, Pavlicioni, Danielopolu și State Dobrovici. Ceilalți fugiseră, îngroziți.

Licsandru Hergă intră furios ca un taur și nevăzîndu-l pe Neofit, căci era lîngă peretele dinapoi, în-
15 trebă răstit:

— Unde-i popa?

Ion Cîmpineanu îi arătă cu privirea înapoi.

Pavlicioni se grăbi să spuie așa de la el:

— Înaltpreasfințitul vă aștepta... să-i spuneți ce
20 vreți să scrie.

— Să întoarcă foaia pă partea bună și să scrie acum numaidecît, că dacă nu, îl umflăm ca p-un berbec cu țeava, spuse Toma.

— Ce să ne mai scrie acum? Mai bine să ne spuie
25 dă ce și-a călcat jurămîntu — și dintr-o dată Licsandru Hergă îl descoperi și îl înșfăcă pe Neofit de piept, apoi mai mult îl tîrî înspre sala cea mai din mijloc.

— Adu-l încoace pă ticălosul ăla, striga un bătrîn tîrgoveț, adu-l să dea socoteală norodului.

30 Ciomege și topoare se ridicară deasupra capului celui pe care Licsandru Hergă îl zguduia de piept.

— Iertați-mă, oameni buni... Am greșit... Trimiteți-mă la mînăstire... hotărîți cum vreți cu mine, dar nu mă ucideți... iertați-mă...

35 Meșterul tabac strigă la el, înfiorîndu-l:

— Cum să te iertăm, nelegiuitule? Te-am iertat o dată și iar ți-ai călcat jurămîntu...

— Nu mă omorîți... Închideți-mă în mînăstire...

— Ai să spurci și sfînta mînăstire... În genunchi,
40 liftă spurcată!

Popa înţelegînd din asta că a fost iertat se lăsă în genunchi. Licsandru Hergă se întoarse spre ceilalţi:

— Ce dracu facem cu el?

Se auzi un glas din fund, fără să se vadă cine strigă:

5 — Acum că spune că nu mai face, să-l iertăm, da' să scrie pă dos dă cum a scris şi să-l trimitem la mînăstire.

— De ce să-l trimitem la mînăstire? ţîşni Pavlicioni. Pe cine vreţi să punem preşedinte în locul lui în fruntea Guvernului provizoriu? întrebă prefăcîndu-se îngrijorat.

Pavlicioni jucase puţin teatru ca să sperie pe cei de faţă, totuşi în realitate el, ca şi toţi marii negustori, îşi dădea seama că mitropolitul este oricum un fel de autoritate legală, locotenenţa lui provizorie fiind conformă datinei aproape de la întemeierea Principatelor. Fără Neofit în fruntea guvernului, gîndeau mai toţi, ţara ar fi aruncată în haos.

— Oameni buni, se grăbi să intervie Ion Cîmpineanu, n-aţi spus că Guvernul provizoriu trebuie să rămînă neschimbat? Lăsaţi-l tot pe el pînă vin şi ceilalţi de la Rucăr. Trimitem numaidecît să-i aducă.

— Să rămîie dar, da' să dezică ce-a obştit ieri, spuse iar îndîrjit Toma.

— Foarte bine, întări Ion Cîmpineanu. Spuneţi-i atunci ce să scrie.

Toma strigă:

— Să întoarcă foaia iar. S-o întoarcă acum pă partea bună.

— Să scrie acum, numaidecît, că dacă nu, îl umflăm cu ţeava ca pă un berbec, spuse zguduindu-l de piept iarăşi Licsandru Hergă, aşa cum spusese şi Toma. Să mai jure încă o dată, ticălosu, ca să vadă lumea ce înseamnă un jurămînt dă mitropolit.

— Spuneţi, oameni buni, ce să scrie... că uite, scriu eu în locul lui, şi el iscăleşte, spuse Ion Cîmpineanu.

— Să scrie că tot ceea ce a obştit ieri nu era adevărat, strigă Ştefan Turnavitu.

— Bun, atuncea lăsaţi că scriu eu şi el va iscăli în faţa voastră.

Așezat la măsuța de abanos, care era între cele două ferestre, Cîmpineanu se pregătea să scrie.

Neofit se scînci:

— Dar dacă scrii acolo, să nu mă mai ucidă apoi.
5 Dacă vrea norodul, mă duc la mînăstire...

— Lasă vorba și spune ce să scrie, strigă la el Licsandru Hergă.

Și Neofit, căutînd cu greu vorbele, dictă lui Ion Cîmpineanu:

10 Publicație

Ceea ce s-a obştit ieri, la 29 ale acesteia, subt iscălitura noastră, făcînd Guvernul provisoriu rebeli şi altele, astăzi, după dorinţa poporului Român, o refusăm cu desăvîrşire, adeverind şi întărind din toată puterea mea jurămîntul ce am săvîrşit
15 în Cîmpul Libertăţii în 15 ale acesteia, ca să păzim tot acele 21 articole..."

Aci Cîmpineanu făcu o lungă pauză și-și plimbă privirea de la Danielopolu la Dobrovici. Pavlicioni făcu semn cu arătătorul ca să sublinieze tîlcul și continuă
20 el în locul mitropolitului:

... „afară din articolul proprietăţii, care îl va hotărî Obşteasca Adunare, pe care Constituţie jur că nu voiu călca-o subt orice sacrificiu din parte-mi..."

Se consultară cîteva clipe din privire și apoi mitropo-
25 litul dictă mai departe:

... „Guvernul provisoriu se va chema prin într-adins curier şi toţi focsionarii orînduiţi de Guvernul provisoriu se vor întări în foncsiile lor. Această publicaţie subt a mea iscălitură se va obşti prin glasul foilor, pe care am subtînsemnat-o de faţă
30 cu deputaţii poporului."

— Ai sfîrșit? Ei, acum iscălește, îi spuse Danielopolu.

Mitropolitul luă o pană din cupa de onix în care erau ținute și iscăli.

35 — Oameni buni, am făcut cum mi-ați spus... Acum vă rog să mă ajutați să plec chiar astă-seară la Căldăru-

șani și tot ce vă mai cer este să-mi dați o pază bună pînă acolo, și dacă se poate paza să rămîie și acolo...

Ion Cîmpineanu luă hîrtia, puse nisip deasupra și se plimbă cu ea prin încăpere.

Cineva strigă:

— Iscălește și dumneata.

Ion Cîmpineanu iscăli numaidecît. Pavlicioni se grăbi să ajute pe mitropolit.

— Acum că ați fost înțelept și ați iscălit, nu e nevoie să mergeți la Căldărușani, părinte...

— În sfîrșit, oriunde vreți... Trimiteți-mă în Transilvania, dacă socotiți că e mai bine.

— Nu, îl liniști bancherul, ai să rămîi în fruntea Guvernului provizoriu, pe care o să-l mai pieptănăm puțin că e cam nețesălat... O să punem în el și cîțiva boieri, dar boieri liberali de-ai noștri. O să punem pe domnul Ion Cîmpineanu, pe domnul Costache Kretzulescu și, firește, și pe colonelul Odobescu...

Neofit, cu fruntea încrețită, de bucurie acum, căci nu-i venea să creadă că a scăpat atît de ieftin, se închina mormăind o rugăciune fierbinte.

Danielopolu fu de părere că numai mitropolitul poate răsturna pe caimacami și de aceeași părere fură și ceilalți care rămăseseră în palatul mitropolitan.

Cînd miile de oameni aflară că Guvernul provizoriu va fi rechemat, izbucniră în nesfîrșite urale și se revărsară ca meandrele unui fluviu spre ulițele din Tîrgul din Lăuntru. Pretutindeni fîlfîiau steaguri tricolore și cocarde verzi, ori din trei culori ; cîntece de bucurie răsunau în tot orașul.

În două carete se îndreptară deci spre Palatul Administrativ, în fața căruia se adunase între timp o mare mulțime de oameni care huiduiau căimăcămia, fiindcă dărîmase Statuia Libertății. Mai era aci și Odobescu, care sfătuise și el pe Emanoil Băleanu și pe Văcărescu-Furtună să plece mai bine acasă. Se încercă acum și aci o nouă formulă cu Odobescu în guvern. O anunță Ion Cîmpineanu, dar lumea huiduia, cerînd Guvernul provizoriu.

Apăru peste un ceas Ion Cîmpineanu, a doua oară în balcon, vestind de data asta că s-a trimis de îndată, cu o droașcă, ministrul Gheorghe Nițescu și administratorul Aaron Florian, cu dorobanți călări și cu cai de
5 schimb, cu scrisori anume care cheamă înapoi guvernul. Căimăcămia a fost desființată. Pînă cînd sosesc cei plecați, va fi un guvern interimar subt președinția mitropolitului, cu Ion Cîmpineanu, cu Costache Kretzulescu.

10 Oamenii se declarară mulțumiți oarecum, dar cineva veni în fugă și aduse vestea că Odobescu, furios că a fost huiduit, a plecat cu trăsura la arsenal, dînd poruncă lui Solomon să vie cu el. Se află că au luat cu ei tunurile și s-au închis în cazarmă.

15 Toma Panduru se urcă pe o bîrnă și ceru celor de față să meargă să ia numaidecît tunurile, să nu le lase pe mîna ucigașilor. Ion Cîmpineanu îi rugă să aștepte, însă, că va aduce el însuși o scrisoare din partea lor, că se retrag și că predau tunurile.

20 Într-adevăr, către seară se afișă o nouă publicație, după aceea care-i chema înapoi pe „rebeliști", semnată acum numai de mitropolit și de cei doi, Odobescu și Solomon, prin care aceștia, pe răspunderea mitropolitului, „consfințește această cauză sacră a libertății..."
25 și altele la fel.

Fierbînd încă de mînie, mulțimea începu să cutreiere orașul. Fu dărîmată casa căpitanului Costache, mobilele îi fură sfărîmate și arse pe foc în mijlocul curții. La fel se întîmplă și cu locuința secretarului mitropo-
30 liei, Zossima. Casele lui Herăscu-Năsturel, care apăruse în ultima clipă în căimăcămie ca mare postelnic, și ale lui Emanoil Băleanu fură călcate de mulțimea care azvîrlea cu pietre, ușile scoase și geamurile toate praf făcute. Scăpă Văcărescu-Furtună, care avea o faimă,
35 devenită anecdotică, de președinte de Divan judecătoresc iubitor de dreptate.

În timpul nopții, un pîlc de tabaci, în frunte cu Toma, dormiră sau se prefăcură că dorm pe deal, în fundul unei grădini din fața cazărmii, stînd toată

noaptea cu ochii pe clădirile lungi şi pe curtea cît un bărăgan.

A doua zi, era joi 1 iulie, tabacii şi calfele din Scaune erau din nou în număr mare în faţa cazărmii şi pe uliţele înconjurătoare, căci Toma îi trimisese vorbă lui Axente Sever că se petrec lucruri nu tocmai curate în curtea acestei cazărmi. Caii sunt înhămaţi la tunuri, şi soldaţii, înarmaţi, sunt gata de plecare, nimeni nu ştie unde.

Situaţia era într-adevăr dintre cele mai grele. Odobescu şi Solomon purtau cocarda tricoloră în piept şi deci nu aveau curajul să se dea pe faţă şi să treacă la o acţiune hotărîtă, nu aveau nici măcar curajul să ceară socoteală tabacilor care supravegheau cazarma. Colonelul socoti însă că e mai bine să iasă cu trupa afară din oraş, ca să aibă mai multă libertate de acţiune. Dar cînd să se puie tunurile în mişcare, Toma strigă la tabaci, care se îmbulziră în jurul lui şi se aşezară de-a latul drumului, arătînd că numai peste ei ar putea trece tunurile.

Atunci Odobescu înţelese că totul este pierdut pentru ei doi şi, înnebunit de furie, dădu poruncă să se aşeze în curte tunurile în bătaie, iar soldaţii să ia poziţie de luptă.

Între timp trimise vorbă lui Ion Brătianu, amintindu-i încă o dată că-i fusese praporcic în regiment, să vie să limpezească situaţia, fiindcă dacă-i ameninţat cumva, el bombardează Bucureştii. Să se retragă neîntîrziat poporul din faţa cazărmii.

Brătianu fu găsit numaidecît şi veni, dar văzînd că e prea mîniat ca să-l împace el singur, că înfruntarea dintre colonel şi popor e legată de mari primejdii, alergă cu o trăsură la sora nevestei lui Odobescu, ca ea s-o caute şi s-o roage pe aceasta să se ducă la cazarmă, să-l liniştească pe colonel, iar el alergă la mitropolit cu aceeaşi trăsură, ca să-l aducă să împrăştie mulţimea.

Între timp se trăsese un foc de pistol din cazarmă şi mulţimea începuse să arunce cu pietre.

Anastasia, sora Catinchii, alergă fierbînd de spaimă spre biserica Icoanei, să dea de veste soţiei lui Odo-

bescu despre cele ce se întîmplă la cazarmă și să-i spuie că oștirea e gata să tragă în popor. Casa lui Odobescu era chiar peste drum de biserică, în fundul unei curţi vaste, fără grădină și făcută parcă din bucăţi, pentru că tot fusese sporită cu timpul prin adăugiri succesive, cumpărate din vecinătate, mai ales spre fund, ca să se mărească grajdurile și șoproanele, căci colonelul avea nu numai caleașcă și trăsuri, dar și numeroși cai de călărie. Casa de locuit era în mijlocul curții, iar în stînga ei, la poarta cea mare, erau niște căsuțe vechi, în care locuiau cîteva rude sărace. Se tot gîndeau să le dărîme, cocioabele astea, ca să facă o casă mare chiar la uliță, peste drum de biserică. Între planurile gospodărești ale soţiei și între deprinderile milităroase ale colonelului, casa părea deocamdată mai mult o cazarmă, atît de plină de soldaţi era curtea, unii slujind în casă, alţii la grajd și la trăsuri, cîţiva la caii de călărie. O cocioabă, lipită de poartă spre maidanul cel mare al Icoanei, era un adevărat corp de gardă, căci nu oricine putea intra în curtea șefului oștirii.

— Va fi iar o mare nenorocire, Tincuţo... O să se verse iar sînge... Și Anastasia căzu în genunchi în faţa icoanei Maicii Domnului, îmbrăcată în argint, deasupra căreia ardea o candelă cu cupă roșie, ținută cu arc... Maica Domnului, ai milă de noi... Ajută-ne, preasfîntă.

Catinca Odobescu, o făptură înaltă și frumoasă, dar prea slabă, cam bolnăvicioasă, cu ochii negri în cearcăne, îndura din ce în ce mai greu felul aspru al colonelului, mai ales după nașterea celor doi băieţi, cînd sănătatea ei se șubrezise, ceea ce nu-i plăcea omului atît de milităros.

Era fata doctorului Constandinache Caracaș, om de inimă, fire neobosită, un adevărat binefăcător al celor din jurul său (e cel care, prin truda și contribuţia lui, în parte, a înfiinţat spitalul Filantropiei, fiind, dealtfel, un medic foarte căutat). Murise ca un soldat pe cîmpul de luptă, prin 1828, îngrijind bolnavii de holeră, de la care a și luat boala. Bunicul ei fusese doctorul Dimitrie Caracaș, întemeietorul medicinii românești, medi-

cul orașului București și al spitalului Pantelimon, unde i-a urmat, la moartea sa, în 1804, feciorul lui. De la bunicul și de la părintele ei moștenise această femeie de o sensibilitate puțin obicinuită și, e drept, puțin cam dezordonată, toată dragostea și omenia care o făceau să caute să aline oricînd și oriunde suferințele pe care le vedea.

Gîndul că s-ar putea întîmpla din nou o vărsare de sînge o zdrobea. Începu să se îmbrace în grabă.

— Mă duc la el... Mă duc la cazarmă...

Dar aci Anastasia, fără nici un soi de logică, se ridică speriată în picioare.

— O să se supere... Știi cum e, nu-i place să se amestece nimeni într-ale lui.

— Poate să mă calce în picioare... poate să mă zdrobească... Dar trebuie să-l împiedic să mai înfăptuiască iar greșeala pe care a făcut-o. Am să iau și copiii cu mine.

Ceru pe fereastră unui soldat să puie caii la o caleașcă și strigă copiilor să se îmbrace grabnic, căci vor merge cu ea.

După ce trecu podul de la Mihai-Vodă, trăsura se apropie numai la pas și din ce în ce mai greu de cazarmă, din pricină că ulița era plină de oameni. Catinca Odobescu era însă foarte cunoscută și iubită, căci toți știau cine fusese tatăl ei, așa că i se făcu totuși încet-încet loc. Un negustor, un sobar, pare-se, ori coșar, atît de smolit era la față, îi strigă însă cu un glas aspru și poruncitor:

— Spune-i smintitului dumitale să să potolească... Dă nu... va fi rău dă el. Uite, norodu și-a pierdut răbdarea... Îl va sfîșia în bucăți.

Catinca făcu un semn împăciuitor, surîzînd îndurerată:

— Nu... nu... fiți fără teamă.

Era încă înainte de amiază. O arșiță și un zăduf înăbușitor toropeau totul. Aproape de cazarmă, caleașca s-a oprit, căci din pricina mulțimii nu se mai putea înainta, iar Odobeasca — așa o saluta cu simpatie poporul — se îndrepta greu spre curtea cazărmii.

Cînd o văzu venind pe jos, dinspre poartă, cu copiii după ea, Odobescu fu cuprins de o furie turbată. O aşteptă cu mîna stîngă încleştată pe garda săbiei, şi cu şapca în mîna dreaptă, căci nu mai putea s-o ţie în cap din pricina căldurii.

— Muiere nebună, ce vrei?... ce mai vrei?

Ea îi căzu în genunchi acolo în mijlocul curţii. Ochii îi erau mari de spaimă şi i se despletise părul negru şi bogat peste umeri.

— Nu ţi-am cerut niciodată ceva atît de greu ca acum. Ştiu... dar nu poci îndura gîndul că va fi iar vărsare de sînge. Ah... Nu uita... sîngele cere sînge. Iancule, te implor... pentru numele lui Dumnezeu, ascultă glasul norodului.

Cu vocea lui toată din fălci şi repezită în cerul gurii, stridentă uneori ca un ţipăt de femeie şi foarte pătrunzătoare, voce de om obicinuit să comande sonor în faţa frontului, Odobescu începu să urle la ea, în timp ce toţi din jurul lor, soldaţi şi ofiţeri, priveau înmărmuriţi:

— Furca... muiere, furca! Nu te amesteca în politică...

— Pentru binele tău... te rog în genunchi... Gîndeşte-te la copiii noştri.

Fu cuprins de o furie şi mai turbată, căci dintr-o dată văzu în soţia sa un duşman. Minte întortocheată, el înţelesese că ea voia să-l îndemne să se predea, chiar dacă ar fi fost ca pe urmă poporul să-l sfîşie.

— Muiere ingrată... Tu ai voi să mă vezi în ocnă... Dar nu, de ar fi aşa, nu m-aş linişti pînă ce nu aş călca mai întîi în sîngele tău... Şi a început s-o lovească peste faţă cu şapca încărcată de fierturi, julindu-i obrajii palizi.

Înfrîntă, umilită, strîngînd copiii la piept, femeia primea cu resemnare loviturile pe care i le dădea cu şapca peste obraji, ca şi cum ar fi pălmuit-o. De ruşine nu îndrăznea să ridice capul.

Maiorul Lăcusteanu îşi luă inima în dinţi şi, aşezîndu-se între ei, cu spatele la colonel, o ajută să se ridice în picioare. Ea a privit rătăcită în jurul ei şi s-a îndreptat abătută spre poartă, cu cei doi copii de mînă.

Mulţimea, care văzuse de la gard ce se întîmplase în curtea cazărmii, a primit-o cu apostrofe de prietenie, cu urale, strigînd: „Trăiască Odobeasca!“ O ţigancă bătrînă, care fusese lipită de poarta cazărmii, strigă după ea:

— Astuia să-i pui şoricioaică în mîncare, maică... E păcat d-aşa mîndreţe dă femeie ca să îndure atîta!

În curtea căzărmii soldaţii pe companii răzleţe aşteptau încordaţi, pe cînd de-afară zece mii de oameni priveau, strigau, zvîrleau cu pietre, dar rămîneau pe loc.

Toma îşi pierdu în cele din urmă răbdarea:

— Ce facem, mă tabacilor? Aţi adormit? Hai să sfîrşim odată...

Licsandru Hergă strigă şi el:

— Ce-o fi o fi...

Împreună cu Gligore, frate-său, care de două săptămîni rătăcea prin Bucureşti căpiat de bucurie, ca un soldat întors slobod în sat la el, proptiră mîinile mari ca lopeţile în gardul de uluci pe care, împingîndu-l, îl năruiră în bună parte la pămînt, înspre curte.

Odobescu urlă cu vocea lui subţire şi stridentă către Lăcusteanu:

— Pune toboşari să bată adunarea regimentului în coloane... Să se aprindă fitilurile tunurilor.

Lăcusteanu înţelese că Odobescu vrea să atace prin împungerea cu spăngile şi, bucuros că i se adresează lui, peste capul lui Solomon, aşeză în cîteva clipe regimentul în coloană, dar porunci scurt şi încărcarea puştilor, căci în înfrigurarea lui auzise greşit că Odobescu i-a spus să comande şi încărcarea armelor.

Un lung fior trecu peste mulţimea care încremeni, în aşteptare. O tăcere de moarte cuprinse totul. Chiar dacă n-ar fi tras toţi cei aproape două mii de oameni ai regimentului şi totuşi măcelul ar fi depăşit cu mult pe cel de la 19 iunie. Toma, încleştînd pumnul, încercă să păşească peste ulucile culcate la pămînt, dar trosnetul lor făcu tăcerea şi mai grea. Întoarse capul şi văzu că dinapoi nimeni nu-l urmează. Soldaţii mînuiau aspru, mai departe, complicata încărcare a armelor cu patroane. Miile de oameni aşteptau mereu încremeniţi.

Din spate el auzi deodată glasul țipat al lui Scarlat Turnavitu, care, trecînd și el peste gardul trîntit la pămînt, scosese basmaua roșie și, fîlfîind-o ca un steag, căzu în genunchi, strigînd cu un soi de frenezie deznădăjduită către soldați:

— Nu trageți, fraților! Nu trageți... Nu ne omorîți că pentru voi am făcut revoluția, pe voi am vrut să vă mîntuim de robie... să vă dăm drepturi... să fie libertate... Înțelegeți voi, libertate! Voi, frații noștri... căci frați suntem cu toții! Și totuși parcă din senin glasul lui umflat și teatral picura lacrimi. Începu să-și șteargă ochii cu basmaua roșie.

Soldații se opriseră din încărcatul armelor și priveau mai mult mirați pe omul acesta care părea că nu-și dă seama unde se găsește. Atunci Solomon răcni înfuriat:

— Mă mîrlanilor, ce-ați încremenit ca proștii? Nu ascultați propaganda crailor, căci scopul lor este să ia moșiile proprietarilor și să le dea clăcașilor... Auziți voi? Vor să ia moșiile proprietarilor...

Un caporal lipi zgomotos călcîiele și strigă, așa, în poziție de drepți:

— Să trăiți, domnule polcovnic, dacă ar fi așa, n-ar fi prea urîtă treaba asta.

Soldații ciuliră urechile, uimiți de îndrăzneala caporalului.

Lăcusteanu, care îl ura de moarte pe Solomon, găsi prilejul să-i trîntească iarăși o vorbă drept în față, nemairespectînd ierarhia și disciplina militară:

— Bravo, polcovnice, frumos discurs le-ai ținuit. Ai auzit ce-au spus?... Dacă tăceai, filozof rămîneai, cum spun grecii... Mai bine dă poruncă să se aprindă fitilurile tunurilor, cum a ordonat șeful oștirii.

Solomon își mușcă înciudat mustața și spuse răcnit căpitanului din artilerie să poruncească aprinderea fitilurilor la tunuri.

Primejdia era foarte mare, căci tunurile erau încărcate cu mitralii, adică fel de fel de rupturi, cuie, gloanțe, care explodau chiar la zece-douăzeci de pași, împrăștiind înainte sute de proiectile care sfîrtecau

totul. La depărtare mică, erau mai ucigătoare decît obuzele.

Atunci se desprinse din afară, dintre cei trei preoți care veniseră împreună, popa Ambrozie, cel de la Episcopia Buzăului. Roșcat la față, cu barba însă neagră, cu firul tare, vădit, cu ochii mari și nasul turtit, el întinse crucea ridicată spre tunurile ale căror fitiluri sfîrîiau.

— La o parte, popo, că te fac scrum tunurile, nu înțelegi, blestematule? strigă Solomon la el.

— Pentru ce să mai trăiesc cînd voi călcați crucea căreia mă închin, crucea lui Christ, care ne dă soare și apă... Și începu să pășească drept înainte, plin de hotărîre, spre tunurile din mijlocul curții. Toți îl priveau înfricoșați. Ajunse în fața unuia dintre ele, încălecă, așa cu anteriul pe el, pe țeavă și rupse fitilul.

Fu ajuns din urmă de Scarlat Turnavitu și de arhimandritul Ioasaf, care în cîteva clipe fură și ei lîngă tunuri, rupînd fitilurile.

Era, dealtfel, limpede că de-acum încolo soldații nu vor mai trage, de vreme ce au putut privi nedumeriți ca la un spectacol.

Un ofițer de artilerie încălzit prea rău, cu fălcile încleștate, cu sprîncenele negre aduse pe ochi, nu mai fu în stare să se ție în făgașul clipei și să-și dea seama de prefacerea întîmplată. Se repezi la popa Ambrozie, scoțînd pistolul cu două cocoașe și urlă ca ieșit din minți:

— Dă-te jos, boaita dracului, că-ți sfărîm creierii!

Cum popa Ambrozie, tot atît de încleștat, nici nu-l auzea, ofițerul descărcă pistolul spre el, dar nu-l nimeri. Călare pe tun, cu crucea în mînă-ntinsă, popa nu auzise nici pocnetul pistolului și se pregătea să vorbească mulțimii, fără să bănuiască nimic din cele ce se întîmpla în spatele lui. Atunci ofițerul, parcă rușinat și furios că nu-l nimerise, îl apucă de coada împletită la ceafă și, cu degetul pe al doilea trăgaci, se pregătea să apese, cînd, cu o sprinteneală de sălbăticiune, Scarlat Turnavitu, care era pe tunul vecin și văzuse totul, sări drept în spatele ofițerului, prinzîndu-i și sucindu-i

mîna dreaptă în care ținea pistolul. Arma se descărcă în sus și ofițerul se zbuciumă zadarnic în brațele profesorului. Îl potoli numaidecît Licsandru Hergă, smucindu-l, cu mîna stîngă doar, și zvîrlindu-l într-o parte, de făcu doi pași de-a-ndaratelea, ca un om beat, și, căzînd pe spate, se lovi cu capul de roata tunului. Scarlat Turnavitu avea urechea și părul pîrlit de praful de pușcă din descărcarea pistolului, iar din sfîrcul urechii îi picura sînge: dar nu se potoli, căci nici nu știa că a fost atins. Se urcă iar pe tun și începu să vorbească mai înflăcărat, cu un glas umflat și teatral:

— Nu ne omorîți, fraților... Nu trageți, fraților... Sunteți și voi fiii patriei... Ascultați glasul lui Mircea, al lui Ștefan cel Mare, al lui Mihai Viteazu... și alte vorbe, tot atît de anapoda legate. Scoase basmaua roșie și se șterse cu ea pe frunte, pe ureche, căci credea că șiruirea de pe ureche e de nădușeală. Redingota lui cafenie, scurtă pînă mai sus de genunchi, se descheiase, și gulerul alb i se ridicase la spate, în timp ce luptase cu ofițerul, bărbuța bălaie ieșită bot îi era înflăcărată, parcă nu-și dădea seama de nimic și gesticula mereu, cu vocea tot mai umflată. Toată lumea îl asculta însă înmărmurită, căci în clipa asta cele mai absurde fraze căpătau, prin el, un sens și copleșeau.

Soldații, tulburați, lăsară armele jos și în cîteva clipe mulțimea năvăli peste ei, îmbrățișîndu-i. Scarlat Turnavitu văzînd că doi inși îl duceau prins pe ofițerul care trăsese, iar alții îi dădeau pumni în cap de-l umpluseră de sînge, strigă la ei:

— Fraților, lăsați-l acum... în clipa asta, ca să zic sublimă! Că eu așa zic, că e sublimă! E clipa împăcării! Să ne împăcăm cu toții... Lăsați-l slobod.

Axente Sever, care fusese în fruntea tabacilor, dar nu sărise nici pe tunuri, nici nu se avîntase în învălmășeală, se apropie cu popa Dumitru, Deivos și Dincă Bălșoiu de arhimandrit, ca să se sfătuiască ce e de făcut, fiindcă tot nu se vedeau limpede gîndurile lui Odobescu și ale lui Solomon. Îl strigară și pe Scarlat Turnavitu. Popa Dumitru, care nu mai avea acum ochi decît pentru acesta, se duse și-l luă de mînă, pof-

tindu-l spre ceilalți. În timp ce dascălul asculta ca de pe altă lume ce spunea Axente Sever, ce trebuie făcut în seara asta, popa îi luă basmaua și-l legă la ureche, înfășurîndu-i capul.

★

Se auziră de dincolo de ulucile care mai rămăseseră în picioare strigăte și huruituri de trăsură. Lăcusteanu văzu mirat lumea dîndu-se la o parte. Era careta mitropolitului, pe care o cunoștea, înhămată cu patru cai. Pe scări, ținîndu-se cu o mînă, erau cîțiva tîrgoveți revoluționari, alții erau pe capră și deasupra caretei, iar între ei Ion Brătianu. Maiorul făcu semn cu sabia scoasă către Odobescu, care sta în fața cancelariei, cu un picior îndoit, proptit pe o laviță, nehotărît, nemaiștiind parcă în ce fel să se descurce, căci era limpede că în cîteva clipe soldații se vor înfrăți cu poporul. Cînd îl ghici prin fereastra caretei pe mitropolit, fu fericit și comandă el însuși, cu glasul lui strident și pătrunzător:

— Regiment... în genunchi!...

Neofit coborî din caretă sprijinit de Ion Cîmpineanu și, cu omoforul arhieresc în jurul gîtului și pe umeri, înaintă prin fața soldaților, care puseseră un genunchi la pămînt, blagoslovindu-i și spunîndu-le să se înfrățească cu poporul. Ceea ce se și întîmplă numaidecît, căci în cîteva clipe miile de oameni erau în curtea cazărmii, năvălind și îmbrățișîndu-se cu soldații, punînd stăpînire pe tunuri și pe cazarmă.

Lăcusteanu văzu înfuriat că mitropolitul, Odobescu, Ion Cîmpineanu și Ion Brătianu s-au tras într-un colț, la un capăt de masă de umbrar, nedată la rindea, dintre cele la care mîncau soldații, unde stătură de vorbă ei între ei o bucată bună de timp.

— Ce-or fi vorbind oare... maiorule? Ce mai pun la cale? întrebă Solomon, care avea ceva de curcan beat.

— Asta o vom afla pe lumea cealaltă, polcovnice.

Odobescu, făcînd un semn cu mîna înapoi, se desprinse încruntat din grupul celor patru și chemă

pe căpitanul Boboc, dîndu-i poruncă să aducă numaidecît steagurile tricolore și cocardele din cancelaria regimentului.

— Solomon! strigă el polcovnicului, punîndu-i acestuia, cînd se înfățișă, o cocardă tricoloră în piept. Să-și pună toți ofițerii cocarde în piept...

Ioasaf Snagoveanu se întoarse înmărmurit spre popa Ambrozie, pe care poporul îl tot aclama cu dragoste, strigîndu-i întruna: „Să trăiască popa Tun!"

— Cuvioșia-ta, să știi că tîlharul ăsta de mitropolit iar se apucă de jurăminte...

Așa și era. Văzînd că totul e pierdut pentru ei, cei patru cerură trupei să depuie un nou jurămînt pe Constituție.

*

Popa Dumitru ținea să-i spună ceva lui Scarlat Turnavitu și se tot codea, că nu știa cum să-i zică: „domnule", „frate"... sau chiar pe nume; nimic nu se potrivea. Se mulțumi deci să-i pună mîna pe umăr, și-i spuse puțin cam încurcat:

— Eu mă duc mîine dimineață la Pasărea, să-i văz pe ai mei. Nu vrei să vii s-o vezi pe Tincuța?

Rămase o clipă locului încurcat și așteptă, închizînd ochii mari pe jumătate.

Scarlat îngheță. I se păru că are năluciri ale auzului și își spuse că e, fără îndoială, din pricina detunăturii pistoalelor. Nu răspunse nimic. Dar popa, văzîndu-l că tace, înțelese că a spus „da" și adăugă:

— Plecăm mîine pe la cinci de dimineață, pe răcoare. Vin cu brișca să te iau.

Acum dascălul își zise că nu mai e nălucire, că e ceva adevărat, cum e și ceea ce vede în clipa asta, dar asta a fost tot ce a priceput. Altfel lumea se învîrtea în capul lui.

*

A doua zi, joi, 2 iulie, două Proclamații ale comisiei interimare, ale guvernului improvizat, vesteau de-

misia din armată a celor doi colonei care obţineau în acelaşi timp şi paşapoarte şi escortă, să poată părăsi în linişte ţara.

Lăcusteanu se întoarse acasă între ai lui grozav de 5 ţanţoş, dar grijuliu se hotărî ca, a doua zi chiar, să-i pună pe toţi ai lui în trăsuri şi să plece cu ei pe furiş la Braşov.[1]

[1] Momentul e descris în *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, ed. cit., p. 183 (n. ed).

Tot a doua zi, spre seară, Eliade şi Costache Filipescu sosiră cu trăsura cu cai de poştă de la Tîrgovişte şi fură primiţi încă de la Mogoşoaia de mii de
5 oameni, cu facle în mîini, cu cocarde, fîlfîind steaguri tricolore, chiuind.

*

Alegerea Rucărului ca sediu al guvernului nu era la întîmplare, căci faima lui de sat singuratic, îndes-
10 tulat şi plăcut ochilor era foarte mare. Aşezat acolo unde se adună izvoarele reci ca gheaţa ale Dîmboviţei, care aci erau pîraie sălbatice şi învolburate, pline de păstrăvi, în singurătăţile şi tăcerile de piatră dintre cei mai mari munţi ai ţării, Păpuşa şi culmile Făgă-
15 raşului spre apus, Piatra Craiului la miazănoapte şi Bucegii mai în lături, acest sat, dincolo de care nu mai era altul, aduna şi el aci cît se putea din belşugul locului. Casele, strînse între Dîmboviţa şi Rîuşorul, se vădeau cele mai multe de bîrne, cu temelii
20 de piatră, cu un rînd deasupra, înconjurat de pridvor şi cu ceardac în faţă, erau mai totdeauna proaspăt văruite, căci, fireşte, piatra, lemnul şi varul, fără preţ acolo, erau la îndemîna oamenilor harnici.

În desagii de pe caii mici, încărcați pe tarnițe ca samarele, lîna și fruptul cășăriilor porneau la vale și, odată cu ele, pe apa repede, și butucii de brad curățați de coajă, ori stive întregi de scînduri de la joagărele de pe Dîmbovița. Din jos, veneau în schimb firele de in și de bumbac pentru cămăși, cum și borangic, așa că portul de sărbătoare al muntenilor și mai ales al rucărencelor, cu catrințe învîrstate cu fir de argint și cu marame de borangic mari, bogate ca în poveste, era cel mai arătos din țară. Se potriveau de data asta cu cele înfățișate de pictorii străini în arătările lor. Chiar în zilele săptămînii, îmbrăcămintea era albă și curată, căci munca la munte sfîșie straiele, dar nu le prea murdărește, noroiul și praful fiind acolo lucru rar de tot, căci povîrnișurile sunt pietroase și repezi. Aveau și livezi de pruni, numai atît, căci merele și perele rămîneau sălbatice, dar mai ales scoteau mult fîn, așa că unii dintre ei erau călăuzi și făceau cărăușie prin singurul loc de trecere peste munte, spre Brașov. Mai mult călare, cu desagii într-o parte și alta a calului, cu cîte cinci-șase cai legați în coadă, căci drumuri statornice nu erau, iar trăsurile încărcate străbăteau posadele, tăiau povîrnișurile și treceau pîraiele cu mari primejdii, punînd și ele în unele locuri poverile pe cai. Ceea ce se îndrepta la albia pîrîului ori pe rîpă, pentru o trecere, era iar năruit de toanele muntelui și ale zăpezilor, așa încît data viitoare, ori în anul următor se făcea îndreptare în alt loc, prin viroage cu grohotiș. Dealtfel, de cînd Dunărea era slobodă și umblau piroscafele, mărfuri aproape că nici nu mai treceau pe aici.

În toate privințele, Rucărul se vădea astfel o așezare potrivită pentru un guvern care vrea să rămîie liber și să cheme poporul să lupte, dar, firește, luptele înseși aveau să se dea mai jos înspre dealuri.

★

Cum sosiseră în sat, membrii guvernului și însoțitorii lor așezaseră o tabără pe o săliște netedă, cam la răscrucea mare a tîrgului, acolo unde Rîușorul zvăpă-

iat şi limpede se arunca subt ochii lor, printre aluni, în apele lărgite, peste prundiş, ale Dîmboviţei. Bălcescu ar fi voit ca, înainte de a descinde cu totul în acest tîrg înconjurat de munţi, să se alcătuiască un plan de aşezare şi de lucru, căci era vorba oricum să se facă aci un fel de reşedinţă a ţării şi să se puie această parte a ei în stare de apărare. Pînă pe la prînz se lămuriră în ce priveşte această aşezare. Închiriară întreg hanul de la răscruce, cu spatele chiar în malul Rîuşorului, închis între bolovani mari cît baniţa, şi mai închiriară la cîţiva paşi, peste podul pîrîului, o casă lungă a unui fruntaş al tîrgului. Amîndouă casele aveau cîte un lung rînd de odăi deasupra, care dădeau toate într-un pridvor de lemn, ce făcea sprinten înconjurul casei, pe două laturi. Odăile de jos, cu gîrlici, erau mai mult pentru nevoile de toată ziua ale casei, dar cele de sus, luminoase, văruite proaspăt, cu paturi de lemn, cu velinţe, icoane şi mese, erau o bucurie a ochilor, ca tot acest sat, cu case şi căsuţe curate şi strînse laolaltă, care susura ca un izvor de sănătate. Rînd pe rînd, după ce se spălară de năduşeala şi de praful cumplit al celor două zile de călătorie de la Bucureşti încoace, musafirii satului începură să se arate primeniţi şi învioraţi. Nu-i supăra nici ploaia care venea uşoară şi răcoritoare, după arşiţa cumplită şi prăfuroasă a drumului de ieri, nici noroiul, puţin, cît se făcea, fiindcă drumurile erau piezişe şi apa se scurgea repede, lăsînd un mîl uşor de praf de piatră, nu de pămînt gloduros.

Colinele fumegau, iar norii aburoşi, alburii, se scurgeau din munţii mari de-a lungul văilor împădurite, cum se scurgeau pîraiele, şi din cînd în cînd, căpăţîna stîncoasă, din marginea satului, a Ghimbavului se făcea nevăzută, de parcă nici n-ar fi fost, iar cerul cobora deasupra lor, ca un cort umed de pînză curată.

Ieşind din odaia lui, după ce îşi schimbase hainele, Nicolae Golescu îl văzu pe Bălcescu, cu pelerina pe umeri, privind lacom departe, spre apus, culmile pînă la cer ale Păpuşii şi ale Iezerului, care treceau într-unele locuri mult deasupra norilor, cu verdeaţa lor umedă.

— Simţi că trăieşti aci, în creierii munţilor, frate Bălcescule. Ia uite... şi arătă jos în vale cîteva rucărence tinere şi rumene, cu pălării bărbăteşti în cap peste marame. Hai, ce zici? Şi fostul colonel se întinse cu poftă. Să ştii că muntele ăla, şi arătă spre Ghimbav, e plin de urşi, dar nimeni nu se poate apropia de el din pricina prăpăstiilor. Află că nu mă las pînă cînd nu voi organiza o vînătoare! Şi dîndu-şi seama că a fost frivol, se întregi: Ca să fim de folos oamenilor...

Ştefan Golescu, rezemat de un stîlp, sorbea cîte puţin dintr-o cană albă lapte proaspăt muls.

— Hei, va trebui să facem ceva... ceva, dar nu ştiu dacă vînătoarea ta, Roşcatule, ar putea ri de folos. Uite cum caută oamenii la noi.

Oamenii se uitau simplu şi cuminte, numai că nu văzuseră niciodată atîţia boieri odată în satul lor. Dar în faţa casei lui popa Baştea erau legaţi de gard vreo patru cai mărunţi cu tarniţele pe ei. Aşteptau să li se puie în spate desagii pentru purtat sarea la stînile preotului, care era foarte bogat. Era prieten cu Bibescu, şi oamenii de la cai erau oamenii lui, care, îndemnaţi de popa Baştea, căruia fostul domnitor îi trimisese chiar ieri un călăreţ cu ştiri şi îndemnuri, aţîţau satul împotriva pribegilor.

Asta o simţiseră numaidecît Ştefan Golescu şi mai ales Tell.

Ceea ce nu pricepeau ei şi aveau să mai discute faptul şi în zilele următoare este cum se dusese atît de repede, de necrezut de repede, vestea plecării lor, în toată ţara, ajungînd pas cu pas înaintea lor. Mai tîrziu, Nicolae Golescu avea să poruncească o cercetare mai îndeaproape a acestei ciudate întîmplări. Totuşi nu ar fi fost pentru n'meni greu să vadă, numai privind convoiul lor cu atîtea carete, că sunt oameni fugiţi, „că nu e lucru curat cu ei“, cum spuneau unele unelte boiereşti. Dar, fireşte, cum a putut afla Craiova, ba şi Tîrgu-Jiu, chiar în ziua de 29 seara, despre fuga guvernului în zorii zilei din Bucureşti e altceva şi e într-adevăr de mirare. Cel mai puţin mirat fusese

totuși Bălcescu, care știa că asemenea știri se răspîndesc ca focul, atunci cînd are ce arde.

De jos, din ploaie, unde umbla cu capul gol, dar cu mundirul pe el, Magheru le făcu un semn amical, apoi se urcă și el pe scara de lemn alb, ca nou, care trosnea subt greutatea lui.

— Îți place ploaia, căpitane general? întrebă Nicolae Golescu.

— După arșița și praful de ieri mi se pare o binecuvîntare...

Era într-adevăr o ploaie ușoară ca o părere, parcă luminoasă, și mai ales era aerul tare al înălțimilor, pe care Bălcescu îl trăgea cu nesaț în piept, cum trage un fumător aroma țigării. Dintr-o odaie de la capătul pridvorului ieși numai în jiletcă Rosetti, cu barba snop și ochii albaștri, bulbucați.

— Aș sta aici tot anul, fraților...

— Avem să și stăm, îi spuse îngîndurat Bălcescu. Și trebuie să ne apucăm numaidecît de treabă...

— Dar dacă ne cheamă înapoi poporul la București? întrebă candid Rosetti.

Tuturor li se păru de necrezut o asemenea posibilitate și zîmbiră unii către alții, ridicînd din umeri:

— Se cunoaște că ai fost poet, frate Rosetti, fu de părere Nicolae Golescu.

Dar peste cîteva minute, cînd Bălcescu se duse de-a lungul pridvorului ca să privească și în partea cealaltă, spre Piatra Craiului, fu ajuns de Rosetti, care-i vorbi cu gravitate:

— Ascultă, Niculache, eu te întreb serios, ce-am face dacă ne-ar chema înapoi poporul la București?

Bălcescu zîmbi, puțin încurcat:

— Ce să facem? Ne-am întoarce, bineînțeles, dar nu mi se pare atît de apropiat acest lucru...

— Dar dacă s-ar întîmpla asta... nu crezi că ar fi mai bine să iasă din Guvernul provizoriu Magheru și Tell, ca să scăpăm de generali și să intre în locul lor Ion Cîmpineanu și Kretzulescu?

Bălcescu ridică iar din umeri:

— Vorbeşti copilării, frate... Şi îşi pierdu privirea departe spre stîncile sălbatice care ascundeau izvoarele Dîmboviţei.

Se aşezaseră mese mici ici-colo, prin pridvoare, cînd sosiră nişte călăreţi din Cîmpulung cu steaguri şi cocarde tricolore, chiuind, strigînd sălbatic: „Trăiască revoluţia"... Mai toţi erau în straie de munteni tîrgoveţi.

Aşa aflară membrii guvernului că a şi fost răsturnată căimăcămia.

*

Veselii şi mîndrii vestitori îi zoreau să se pregătească de plecare, fiindcă de la Cîmpulung vin în urmă trăsuri şi cai de schimb, ca să-i ia pe sus.

— Reacţionarii ce zic, Ştefănache? întrebă Alecu Golescu, care cunoştea bine Cîmpulungul, pe un bărbat mustăcios, cu nădragi de ţară albi, dar cu jiletcă.

— Păi, să vedeţi, răspunse cel întrebat. Şi de noi spune lumea că suntem reacţionari... că, să vedeţi, cînd am văzut că am primit ordin de la căimăcămie... ce era să facem?... ne-am supus şi am dat jos steagurile. Acum tare ne-am bucurat c-a venit ordin să le punem iară.

Ţinură pe loc un consiliu, ca să hotărască fără întîrziere ce e de făcut. Lipsea numai Tell, care, fiind cu nevasta şi copiii, închiriase numai pentru el o căsuţă cu ceardac mare, în sus pe uliţa care mergea spre Păpuşa, de-a lungul Rîuşorului bolovănos. Trimiseră să-l cheme. Dar nu vru să vie. Se duse atunci Aristia, care de-abia îl îndupleca să se arate. Dar nu veni îmbrăcat în uniformă, ci în straie nemţeşti. Aflară uimiţi că el nu se mai socoteşte în guvern, că are de gînd să rămîie pe loc şi că o să treacă în Transilvania.

— De ce? întrebă uimit Magheru.

Ştefan Golescu izbucni furios:

— Nu, asta nu se poate, frate, nu se poate subt nici un cuvînt... Am jurat că nici unul dintre noi nu se poate retrage şi nu poate părăsi lupta pentru cauză, pînă cînd nu ne părăseşte cauza pe noi...

— Dar nici nu poci rămîne în guvern alături de soţi inconsecvenţi şi perfizi, spuse posomorît şeful oştirii. Azi, miercuri, se împlinesc trei săptămîni de cînd am ridicat steagul la Islaz... Aflaţi că îmi ajunge.

Erau tot în ceardacul casei în care trăsese şi Bălcescu, deşi ploaia se înteţise şi-i ajungeau din cînd în cînd picăturile ei călduţe.

— Şi cine sunt aceşti soţi perfizi? întrebă încruntat Bălcescu.

— Rosetti şi Brătianu, răspunse Tell, fără ocol, privindu-l în ochi pe cel învinovăţit, care asculta palid.

Şi apoi arătă pe larg ce-l face să creadă asta. Rosetti şi Brătianu, care demisionaseră din calitatea lor de secretari ai guvernului şi nu cedaseră cu nici un preţ stăruinţelor celorlalţi de a-şi retrage demisiile, s-au întors totuşi, aşa de la ei, nechemaţi, în momentul în care au fost arestaţi Solomon şi Odobescu; osteneala pe care şi-au dat-o ca să-i dezvinovăţească în faţa poporului, Rosetti luîndu-şi asupra lui în acest scop redactarea Proclamaţiei, relaţiile lor neîntrerupte cu Odobescu, opunerea lor la orice măsură care ar fi dus la judecarea grabnică a celor doi. Le aminti că Solomon, în timp ce era arestat, i-a chemat, pe Magheru, pe Eliade şi pe el, pe Tell, mărturisindu-le că la 19 iunie au fost înţeleşi cu Brătianu şi Rosetti... Cine a adus în ultima clipă, de la consulul englez, falsa ştire despre intrarea trupelor străine în ţară? Rosetti! Cu ce scop? Ca să împingă guvernul la o greşeală compromiţătoare, ca să-l facă ridicol.

Bălcescu îi ceru lămuriri mai de-aproape.

— Bine, foarte bine. Şi Tell îl luă de nasturii surtucului. Cine, după ce a adus luni seara — cu gesturi de spaimă — vestea că oştile străine sunt numai la două zile depărtare de capitală, a redactat Proclamaţia către popor, prin care se vestea plecarea guvernului? Rosetti. O scrisese acasă şi o învăţase pe dinafară. Cum îţi explici dumneata că ăl mai bun prieten al lui Rosetti e singurul membru al guvernului, în afară de mitropolit, care a rămas în Bucureşti şi a figurat

apoi în noul guvern? Nu-i aci complicitate?! Totul, domnule Bălcescu, a fost pus la cale.

Dar Bălcescu, deşi tulburat de violenţa acuzării, îi răspunse că deocamdată nu e în măsură să judece. Prima lui impresie fu însă că era o rivalitate între cei care, trădînd idealurile revoluţiei, trăgeau fiecare apa la moara lui. Socoti că e bine să ia în apărarea lui Rosetti:

— Socot că prietenul nostru Tell nu are dreptate... Cele arătate de el, şeful oştirii, sunt numai prepusuri neîntemeiate de fapte.

Stăruiră toţi pe lîngă Tell să-şi îmbrace uniforma şi să-şi pună eşarfa de revoluţionar.

În timp ce ţineau acest consiliu, aşa, afară în ceardac, se ivi dinspre Dragoslavele o caleaşcă cu şase cai, care trecu aproape în goană pieptişul luminos şi vadul Dîmboviţei.

Cînd ajunse la răscruce, coborîră din ea colegul lor Gheorghe Niţescu, însoţit de Florian Aaron, administratorul de Ilfov. Le aduceau proclamaţiile guvernului interimar şi scrisori personale pentru unii din ei. Nerăbdător, îl puseră pe Gheorghe Niţescu să povestească ce s-a întîmplat în capitală de alaltăieri de dimineaţă, de cînd părăsiseră ei Bucureştii.

Între timp, Tell desfăcuse scrisoarea personală pe care i-o adresa mitropolitul şi în care îi arăta că pentru liniştea ţării îl sfătuieşte părinteşte, numai părinteşte, să-şi dea demisia din guvern. Cînd Tell izbucni furios împotriva sfatului neruşinat, Magheru desfăcu şi el grăbit scrisoarea pe care i-o trimitea tot mitropolitul. Îl sfătuia şi pe el, tot părinteşte, şi tot pentru liniştea ţării, să-şi dea de asemenea demisia din guvern. Pe căpitanul general îl pufni rîsul:

— Vedeţi ce ne face popa ăsta dacă nu l-am ras de barbă, nu l-am tuns şi nu l-am trimis la mînăstire?

Bălcescu primise şi el o scrisoare de la Deivos. Trecu o clipă în odaia lui ca să citească în linişte, dar peste cîteva minute ieşi nebun de furie şi se năpusti asupra lui Rosetti, încercînd parcă să-l sugrume. Era atît de aprins, că parcă nici nu putea vorbi, parcă

se înăbușea. Mîinile îi erau atît de încleştate în gîtul celui învinuit, că păreau că nu se vor mai putea desface. Abia cînd fu nevoit să răsufle, se auzi cuvîntul plin de silă:

5 — Trădătorilor... trădătorilor...

Cei de față fură uimiți de această bruscă schimbare a lui Bălcescu, dar înțeleseră cînd acesta le arătă că Brătianu s-a întors în capitală, fără frică de reacționari, că a avut sfaturi tainice cu Odobescu de cîteva 10 ori, că a acceptat modificări ale Guvernului provizoriu și numai silit de popor a renunțat la ele. Toate astea i le scrisese în grabă Deivos.

Rosetti recunoscu în cele din urmă că aparențele, cum zicea el, sunt împotriva lui, dar că se vor convinge 15 în curînd, pe bază de fapte, că el e un tovarăș loial.

*

Ședința de a doua zi a Guvernului provizoriu se ținu la București, în Palatul Administrativ. Bălcescu puse din nou cu încăpățînare problema programului 20 de realizări urgente, întîmpinînd aceeași rezistență din partea colegilor lui, care tot ieșeau în balconul palatului pentru ca să fie văzuți de poporul bucureștean, ce nu mai contenea cu uralele. Bălcescu privea, liniștit acum în adîncul sufletului său, care, neștiut, tot fusese pradă 25 îndoielilor, căci fusese nevoit să lupte cu amintirea mulțimii asmuțite din marginea Tîrgoviștei. Toată curtea cuprinsă între bornele cu lanțuri dintre palat și Vornicie era ticsită: foia lumea și pe Podu Mogoșoaiei, era cățărată pe casele mici cu un cat deasupra 30 prăvăliilor, înghesuite unele într-altele de pe partea cealaltă a Podului. Mulți erau agățați de frasinii din curte, ori de felinare. Aduseseră steaguri și ghirlande de frunziș verde.

Magheru, care parcă se simțea prea înalt în balconul 35 îngust, se trăsese spre ușa cu două canaturi, care era de fapt o fereastră, dar se trezi că acoperă pe Bălcescu, care privea dinapoia draperiei roșii.

— Ce zici, domnule Bălcescu, e poporul cu noi? Și-i strălucea ochii mari de mulțumire.

— Au fost grele și încărcate aste trei săptămîni, fu de părere Nicolae Golescu, care, amintindu-și, vesti cu un soi de uimire tulbure: Astă-seară, vineri, se împlinesc trei săptămîni de cînd am luat puterea... trei săptămîni cît trei ani...

Bălcescu nu-i răspunse numaidecît. Întîrzia parcă apăsat de gînduri, apoi îl privi, cu fața gravă:

— Poporul bucureștean a mai făcut încă o dată revoluția lui. A făcut-o din nou pentru a treia oară... Să-l scutim s-o mai facă încă o dată.

★

Vineri dimineața, Scarlat Turnavitu, după o noapte de nerăbdare și insomnie care i s-a părut fără sfîrșit, îl așteptase zadarnic pe popa Dumitru să vie să-l ia cu brișca. Se îmbolnăvi de întrebări, de presupuneri de tot felul, de bănuieli cu dedesubturi. Amețise de atîta frămîntare, de parcă l-ar fi ars cu vin otrăvit pe dinlăuntru. Nu mai încăpea îndoiala că popa se răzgîndise și, furios pe el însuși că l-a poftit să-i vadă fata, nici măcar nu se mai gîndise să-i trimită vorbă că nu-l mai ia la vie, nici nu gîndise măcar că împrejurarea merită oboseala unei minciuni cuviincioase. Stătu acasă pînă la prînz, așteptînd, zicîndu-și că poate doar a întîrziat cine știe unde. Pe la prînz, înnebunit de pîndirea seacă, nemaiputînd nici să se plimbe ca într-o cușcă prin odaie, cu urechea țintuită de portița de la uliță, cum făcuse toată dimineața, Scarlat Turnavitu se hotărîse să plece de acasă, să se ducă oriunde, să alerge pînă va cădea jos, mort de istovire, ca să nu mai știe de nimic. Își zicea, otrăvit de zbucium, că luni de zile fusese liniștit, amorțit mai bine zis, împăcat cu gîndul că, deocamdată — Dumnezeu știe pînă cînd — nu o va mai vedea. Și acum popa rupsese fașa însîngerată de pe rana inimii lui. Trebuia să facă neapărat ceva, să-și scoată din minte întîmplarea, ca să nu-și piardă mințile cu totul. De ureche nu mai știa nimic, nici măcar că locul începuse să prindă cheag, să se usuce.

Umbla, aşa, în neştire pe la Sfînta Vineri, cînd se văzu strigat dintr-o birjă de Ion Brătianu; acesta se opri lîngă el şi se coborî să-i vorbească. Nu a înţeles prea bine despre ce e vorba, dar i s-a părut că l-a certat că de ce nu pleacă împreună cu Steriade, directorul Departamentului Trebilor din Läuntru. A spus „da“, cu buzele arse, fără să mai întrebe unde să plece, şi a luat-o razna spre oraş. În realitate, Brătianu îi spusese că i-a dat ordin lui Steriade, în numele Comisiei interimare, să-l numească pe dascăl, prin decret contrasemnat de el, administrator la Slam-Rîmnic, care decret, spusese el, a şi apărut azi în *Monitorul român*. După ce se căutase în buzunar, secretarul îl găsise şi i-l vîrîse între surtuc şi vestă. Pînă la urmă, către cinci după-amiază, noaptea nedormită şi alergarea aiurită îl doborîră şi se întoarse acasă, unde se trînti pe pat şi adormi buştean. Îl deşteptă pe la opt pe înserate slujnica proprietăresei, care-l zgîlţînă bine, pînă cînd izbuti să-l trezească.

— A venit un părinte cu o brişcă să vă ia la vie, conaşule. Vă sculaţi?

A crezut că i-a sfîşiat pieptul un cuţit, dar nu numai că nu-l duru, ci dimpotrivă făcu să se scurgă dintr-o dată toată otrava dospită din el. După ce sări în picioare, se clătină cîteva clipe năuc, neştiind ce să facă mai întîi: să se spele pe faţă, sau să alerge la portiţă. Se hotărî să-şi clătească faţa cu apă şi pentru ca să se mai dezmeticească puţin.

Popa Dumitru se arătă foarte necăjit de întîmplare, dar dis-de-dimineaţă venise la el un diacon de la Mitropolie cu o teleguţă, gata să-l ridice pe sus, dacă nu merge numaidecît. Îl chema Neofit, ca şi pe arhimandritul Snagoveanu şi pe popa Ambrozie, ca să le ceară socoteală că au fost printre cei care au mers aseară printre revoltanţi, să-i mustre şi să-i ameninţe amarnic. Nu a putut scăpa de acolo decît acum un ceas şi ceva. A alergat acasă, a cerut lui Tase, cumnatu-su, brişca şi acum e gata să-l ia cu el, dacă mai vrea să meargă la Pasărea.

Nu merg chiar la mînăstire, unde fostul său duhovnic, protosinghelul Gheorghiescu, om acum în vîrstă de optzeci de ani, fusese numit, după ce şi-a pierdut parohia

în focul cel mare de acum un an, duhovnic al mînăstirii de maici. Se opresc mai încoace, mai înspre oraș. Bătrînului îi convenise această numire, tocmai fiindcă avea via asta la care merg ei în apropierea sfîntului lăcaș. S-a călugărit, căci preoteasa, cu care n-a avut copii, murise de mult. A fost bucuros să-i găzduiască pe ai fostului său ucenic într-ale Domnului. Au loc destul unde să doarmă toți, fiindcă via are și un adevărat conac.

Astea i le-a spus pe drum un ceas și mai bine, cît a durat călătoria în brișcă, și multe altele, dar el nu auzea decît un murmur, binefăcător ca murmurul răcoros al unui pîrîu pe arșiță. Se lăsase în voia gîndurilor pe leagănul căptușit cu cîlți și mușama și atîrnat cu patru căngi mici de fier de carîmbii briștii, și totul era în gîndirile lui ca o legănare. În fața lor, pe o scîndură groasă, așezată și ea de-a latul, dar fără cîrlige, de-a dreptul pe carîmbi, stătea îngheboșat un bătrîn cu cămașa încrețită, de pînză groasă, care mîna caii, altfel bine îngrijiți, roibii lucioși, dar cam greoi, ai chiristigiului. Scarlat Turnavitu era treaz și parcă totuși era căzut într-o aromeală, care-l făcea să vadă în stînga și în dreapta nu copaci, ori căsuțe, sau garduri care rămîneau în urmă, ci numai niște lungi fîșii, cînd întunecate, cînd albicioase, care lunecau pe de lături înapoi, rareori întrerupte. Chiar și stelele, care erau ca niște ținte vii, în cerul înalt al acestei seri răcoroase de iulie, lui Scarlat Turnavitu, care nu le putea privi, căci nu mai era în el pic de voință, ci se lăsa doar dus, i se lipeau de ochi ca niște dîre ușoare de foc; luna nouă de argint, proaspătă de două zile, el n-o vedea, căci se înălța rece în spatele lui.

În codîrlă, peste fîn, erau traista cu tainul de ovăz al cailor și doi desagi cu tîrguieli pentru gospodărie.

❦

În spatele casei, subt un dud rotat, cu rodul trecut, dincolo de care, după vreo cîțiva pași de pajiștea cu vreo doisprezece stupi, începeau întîii butuci ai viei — mare de vreo douăsprezece pogoane — era o masă cu

picioarele în pămînt și înconjurată pe trei laturi de laviţe încheiate între ele. Cînd Scarlat fu strigat și poftit de părintele Dumitru să ia gustarea de dimineață, Tincuța tocmai așezase peste fața de pînză de in, albă ca zăpada, un ștergar mare, învîrstat cu rîuri de borangic auriu. Două străchini de culoarea lămîii, cu mogîldeţe rotunjite de unt, căni albe cu gîtul înflorat de inele roșii pline cu lapte gras și proaspăt, pentru fiecare dintre cei de față, încă o strachină cu ouă mari, două chiselniţe de cleștar cu miere, ca o zăpadă galbenă și caldă, pîine fumurie, cu coajă înflorită la ţest, erau ca o mărturie de preaplinul acestei dimineți binecuvîntate. Dar Scarlat nici nu le văzu. El nu o vedea decît pe Tincuța cu părul negru tras neted spre tîmple și cu două codiţe trecute pe spate, lungi pînă la jumătatea trupului împlinit și zvelt. Gospodină mereu nemulțumită, tot aducea și schimba cele de pe masă. Era încă de dimineață, căci în casa popii lumea se scula devreme de tot; iarba lucea plină de rouă, iar ochii albaștri, cam albicioși, ai lui Scarlat căutau acum luminoși și înrourați. Vara se vestea plină de roade, și în jos, dincolo de tăul a cărui oglindă mai răsfrîngea oblu razele soarelui, crud încă, pe costișa cealaltă a vîlcelei molcome, căpițele de grîu secerat erau ca niște urși aurii culcați pe miriștea încă proaspătă.

Cînd se ivi în prag și bătrînul protosinghel, însoţit de popa Dumitru, Scarlat Turnavitu îi ieși înainte și îi sărută mîna uscată, ale cărei degete se desfăceau greu. Bătrînul avea fața bolnavă, afînată, fără picătură de sînge, iar barba rărită, lînoasă, îi curgea pe gît. Se așeză cu greu în fruntea mesei. Preoteasa îl pofti pe Scarlat Turnavitu să se așeze și el, și strigă după cei doi copilandri, unul de unsprezece, altul de doisprezece ani, care încă nu se deșteptaseră ca lumea, căci pentru ei începuse vacanța, să vie mai repede, că dacă nu, rămîn nemîncați. Ceea ce ei făcură îmbrăcîndu-se în fugă, hîrjonindu-se, zbenguindu-se. După ce se așezară și ei la masă, Scarlat Turnavitu văzu, cu un dulce fior, că pînă la urmă locul din stînga lui rămăsese liber, păstrat pentru Tincuța.

Ea se afla, în dimineața asta însorită, cu aer crud și limpede ca apa de izvor, alături de el. Pe un paltin, înclinat puțin deasupra vîlcelușei, un stol de rîndunele se așezase ca un roi. Frunzișul paltinului, înalt aproape ca un plop, e mai îngust, mîncat la mijloc, de parcă ar fi doi paltini puși unul peste altul. Din cînd în cînd, ca și cînd sutele de rîndunele s-ar speria, stolul se depărtează într-o larmă amețitoare la o azvîrlitură de băț în văzduh, se învîrtește, fiecare rîndunică se zbenguie de capul ei și cu toate laolaltă se scaldă, zvăpăiate, cîteva clipe în lumina vie a dimineții, ca niște copii care s-ar alerga și s-ar hîrjoni în apa unui rîu de munte. Tincuța îl privește de alături și-i întinde din cînd în cînd cîte ceva de pe masă, căutînd să ghicească ce dorește. El parcă nu mai dorește nimic din roadele vieții care stau înaintea lui. A rămas așa lîncezind surîzător, ca după o grea boală, în lumina care îmbată ca vinul alb. Ea nici măcar nu-i mai surîde, cum făcea cînd se vedeau atît de rar și numai de departe. Dragostea lor nu mai plutește în înălțimi serafice. Privirile și gîndurile lor nu se mai pierd fără nădejde pe poteci astrale, unde tainele sunt întuneric și lumini de aură. Totul e acum limpede în soare, ca o deșteptare din vis. Dar, așa pămîntească, minunea a rămas tot atît de tulburătoare. E bunăvestirea belșugului însuși, laptele plin în cănile albe, ouăle ca varul și mierea în străchini, dulceața acrișoară a vișinilor mari, altoite. La cîțiva pași, tipsiile mari de floarea-soarelui de un galben tare și crud se rotesc pe lujerele prea înalte, căutînd astrul din slavă. Se arată stihiile vieții în toate roadele pămîntului, care se vestesc bogate la începutul acestei veri. Nu mai este întuneric, dar taine sunt încă, în încolțirea boabelor, în creșterea zilnică, în prefacerea semințelor în roade și a roadelor în semințe. Se vădește minune în gingășia fără seamăn a caliciului întortocheat și fraged al florilor acestea de nemțișor și de gura-leului de pe masă, în meșteșugul fracurilor roșii, minuscule și tari, în care sunt îmbrăcate gîngăniile acestea, ca niște mici juvaericale, numite ochiul-boului, care se tîrăsc pe laviță și unele chiar pe fața de masă;

era în neasemănata complexitate a trupurilor acestor albine care trec în jurul lor ca niște scîntei în soare. O taină întreagă este capul rotund al pisicii cu blănița de tigroaică micuță, care se împletește în jurul taliei lui cerșind lapte. De unde venea catifeaua de vis, fragedă și crudă a trandafirului alb, văratic?

Nu le gîndea toate acestea Scarlat Turnavitu, dar le trăia, le vedea și le simțea fără să le știe, căci tainele pămîntului par simple și familiare, nu sunt de spaimă ca tainele altor tărîmuri. Totul vădea un început, era ca un sfert de viață care crește în făptura de lîngă el. Fetișcana asta, împlinită și zveltă, era nespus de la fel florilor, și gîzelor, și stropului de rouă, dar le întrecea, căci mai era și altceva decît ele. Stătea lîngă el fără prihană, dar nu mai era înger. Păstra ceva neaievea în ea, ca mireasma roadelor, ca răsuflarea florilor, ca așteptarea capacilor care chiuiau mut în dimineața asta, pînă-n slava cerului. Cea mai pipăibilă dintre aceste taine era însă aceea care punea față-n față, la un pas, făptura frumoasă a mamei de treizeci și trei de ani — în care se adunau toate minunile de la începutul începuturilor pînă la floarea laptelui, la harul oului, la hărnicia de aur a albinelor, la dulceața grasă a fagurelui de miere, la rodnicia matcei din stup — cu fata ei abia împlinită, neatinsă de nimic, care era ea și nu mai era ea, ceva trecuse dintr-una într-alta, dar ceea ce trecuse nu fusese ceva întîmplător, ci miezul însuși de la începutul începuturilor, iar ceea ce încînta era tocmai ceea ce avea să piară, ca să renască. Benghiul cît o bobiță de mac de pe buza de sus a fetei era alunița cît bobul de piper al mamei.

Nefiind în stare să le gîndească toate astea, Scarlat Turnavitu le trăia și nu mai dorea nimic, dealtfel nici măcar nu ar fi putut vorbi, spre uimirea părintelui Dumitru, care-l știa vorbăreț ca un pîrîu de munte, glăsuind aproape totdeauna mai mult decît îl ajungea din urmă gîndirea.

Tincuța nu se mira însă deloc că nu-l aude vorbind, că sta așa tăcut și cu ochii albaștri înrourați. Niciodată nu s-a închipuit pe ea însăși vorbind cu acest om atît

de dorit. Era aici lîngă ea, și asta era totul. Îl privea pe furiș, ca o femeie mică totuși. Se gîndea înduioșată:

„Doamne, urît și scump mai e! Mulțumesc că l-ai adus lîngă mine."

Bătrînul, ridicînd cu greu capul, care atîrna într-o parte pe umăr, căci vinele gîtului își pierduseră puterea, întrebă cu glasul ușor tremurat, dar mereu cu șir în gîndire:

— Turnavitu? Turnavitu? Eu am cunoscut în tinerețele mele, e mult, era în veacul celălalt, un Turnavitu. Era omu lui Ipsilanti, ba nu, al lui Mavrogheni, nu mai știu... A fost și locțiitor de domn. Și pe urmă, îndreptîndu-se: Al lui Mavrogheni...

— Acel Dumitrache Turnavitu de care vorbiți, eu nu l-am cunoscut. Era fratele bunicului meu, îi spuse cu glas înmuiat de respect Scarlat.

— Crez că i-au tăiat și lui turcii capu, ca și lui Mavrogheni. Nu aveai dară cum să-l cunoști. Amarnic om. Și tare urît de boieri. El îi băgase în cap lui Mavrogheni ăla să se dea de partea opincii împotriva boierilor. Auziseră și ei ceva despre răzmerița franțuzilor. Ei, nu se potrivesc toate oriunde!... Și bunicu dumitale cine era?

— Era fratele lui mai mic, Iancu Turnavitu, dascăl la Academia grecească.

Bătrînul rămase încremenit, cu ochii puțin holbați. Și deodată se întoarse ușor înviorat, încălzit:

— O, Doamne, slabă e amintirea omenească. Și pe el, pe acest Iancu Turnavitu treti-logofăt, l-am cunoscut. Era însurat — oh! au trecut multe zeci de ani de atunci — cu o femeie negricioasă, Catinca Budișteanu. Acum îmi dau seama că și la chip nu semeni cu Dumitrache, care era negru și încruntat la față, ci chiar cu bunicul dumitale, cu dascălul, care avea o fire molcomă și trăgea numai la carte.

Popa Dumitru se gîndi că Scarlat avea totuși ceva din fratele bunicului său, din acel Dumitrache sfetnicul dîrz al lui Mavrogheni.

— Vezi, preacinstite părinte, că acest prieten și fiu al nostru seamănă puțin și cu unchiul lui după bunic.

Şi el luptă ca să se înnoiască ceva. Asemenea har trece, se vede, pe căi ocolite la unii dintre nepoţi.

Dar bătrînul se încăpăţîna şi stăruia în părerea lui că nu e nici o asemănare.

5 Atunci se auziră bătăi în poarta viei şi toţi aşteptară cu urechile ciulite, căci nu se vedea dincolo de casă, pînă cînd se ivi, venind pe lîngă pridvor, bătrîna ţărancă încovoiată de spate care îngrijea de gospodăria protosinghelului şi care era şi mama paznicului. Venea 10 încet, morocănoasă, şi nu vorbi decît de la un pas, în şoaptă, ducînd basmaua în dreptul gurii, cu un fel de spaimă tainică:

— E unu afară... da' e călare. Nu-ş' de unde spune că e... e călare.

15 Pînă să sfîrşească ea, cei doi băieţandri alergară în goană să vadă cine e şi apărură numaidecît cu un lipcan care descălecase şi lăsase calul în bătătură. Aducea o scrisoare grabnică a lui Bălcescu către Scarlat Turnavitu.

20 „Prietene, află că urmează să pleci numaidecît la Focşani. Deivos m-a îndrumat să te caut la părintele Georgescu şi crez că aceste rînduri ale mele te vor ajunge. Treci neapărat pe la mine înainte de a părăsi capitala."

25 ★

Aflînd că va pleca numaidecît la Focşani, Bălcescu ţinea să-l vadă pe Scarlat Turnavitu ca să-l însărcineze să ia legătură cu căpitanul de corabie de la Galaţi în privinţa butoaielor de pulbere de puşcă de care ştia că 30 va fi neapărat nevoie. Era bucuros că Turnavitu, plecînd la Focşani, îi va putea fi chiar de-acolo de folos, mai ales că puteau să aibă în viitor prin el veşti mai grabnice decît le adusese, întîrziat, Brătianu. De cum se întorsese în Bucureşti, Bălcescu, îndîrjit în muncă de 35 întorsătura prielnică a evenimentelor şi hotărît să tragă cel mai mare folos pentru revoluţie din răgazul atît de bine venit, pe care li-l dădea norocul (pe cînd celorlalţi, la cei mai mulţi, le aduceau doar zile, în sfîrşit, de desfătare optimistă, lipsită de spaime), el se pornise

iar — fără repaus — să ducă la împlinire planul lui de înfăptuiri esenţiale şi grabnice: alegeri pentru Constituantă, împroprietărirea clăcaşilor, alcătuirea unei armate populare. Trăgînd învăţămintele cuvenite din cele îndurate în aceste săptămîni, el şi Arăpilă hotărîseră că este de cea mai mare însemnătate găsirea oriunde şi cu orice preţ a unui bun armament. Tunuri, puşti, muniţie. Fără arme nu putea dăinui nici un stat, nici o revoluţie. De unde pînă acum ei pregetau şi tot amînau plecarea lui Arăpilă în misiune, acum găsiră de cuviinţă că el trebuie să plece neîntîrziat, a doua zi chiar. Va trece întîi munţii şi va zăbovi cît trebuie în Ardeal, ca să vadă ce sprijin se poate afla la românii de acolo, apoi mai departe la Budapesta, Viena, pînă la Paris. N-au mai dormit decît pe apucate în cele două nopţi următoare, tot punînd lucrurile la cale. Nu trebuia să se piardă nici un ceas măcar.

★

Auzind că trebuie să plece numaidecît, bătrînul protosinghel se arătă mirat:

— Da' de ce să pleci? Dacă faci legămîntul căsătoriei apoi trebuie să rămîi cu logodnica dumitale, tinere.

— A fost numit administrator la Slam-Rîmnic şi trebuie să-şi ia slujba în primire, spuse părintele Georgescu, nu fără o tainică mîndrie.

Bătrînul îşi încruntă sprîncenele albe şi rărite.

— Administrator? Ce e asta administrator?

— Administrator, cîrmuitor adică al judeţului, ispravnic de...

— Cîrmuitor? Cîrmuitor de judeţ? repetă bătrînul. Păi asta-i slujbă de boier mare... cum se poate să fii dumneata cîrmuitor?

Scarlat Turnavitu glumi:

— Acum s-a isprăvit cu boierii mari, cinstite părinte. Acum revoluţia a venit cu oamenii ei. Poporul se va conduce prin oameni aleşi de el.

Protosinghelul clătină din cap ca şi cînd afla întîia dată despre revoluţie, deşi vorbise mereu cu popa Dumitru despre asta:

— Şi Bălcescu ăsta care-l zoreşte să plece cine e?

— Nu-l zoreşte el să plece, îi scrie numai ca să vie să-l vază înainte de a pleca, că o fi avînd să-i spuie ceva... Bălcescu este secretar al guvernului.

— Secretar al guvernului? Măi, măi... cum s-au schimbat lucrurile! L-am cunoscut bine, că l-am cunoscut, e mult de-atunci, pe tatăl său, serdarul Petrescu.

— Serdarul Petrescu? Păi, preacinstite părinte, vorbim de Bălcescu...

— Bălcescu, ştiu eu ce spui... E băiatul serdarului Petrescu. Am cunoscut-o şi pe mamă-sa, doftoroaia, că acum vreo douăzeci de ani am fost bolnav de ochi, ca şi pe el. Pe băiat îl ştiu de cînd era calemgiu la Vistierie...

— Nu, nu părinte, ăla e Costache, feciorul cel mare al serdăresei.

Aci interveni hotărît Scarlat Turnavitu:

— A fost... serdăreasă. Acum nu mai e nimic...

Popa începu să rîdă:

— Ei, bată-te să te bată... Aşa e, uitai. Vezi că ne deprindem greu chiar noi cu noua stare de lucruri... Apoi se întoarse adunînd fărîmiturile de pe masă în palma stîngă. Preacinstite părinte, secretar al guvernului este Nicolae, al doilea băiat al doftoroaiei.

— Nicolae? Niculache? Păi ăsta e copil... Stai, stai... şi se gîndi nedumerit: Să tot aibă douăzeci şi trei de ani. Care va să zică în '30 era copil ca de cinci ani.

— Era mai mare, preacuvioase, îl lămuri Turnavitu. Era mai mare. Am fost amîndoi la Sfîntu Sava de la întemeierea Colegiului. Cred că are douăzeci şi opt de ani, dacă nu douăzeci şi nouă.

— E tînăr, îl întregi cu admiraţie popa Dumitru, care da fărîmituri la păsări, dar este o flacără. E mintea şi inima revoluţiei.

Bătrînul protosinghel îşi duse mîinile cu degetele înţepenite, care nu-l prea ascultau, şi scăpa totul, în cumpănire, mereu nedumerit:

— Bine, bine... mintea? Frumos, frumos... Inima, şi asta-i tare frumos... Dar unde e puterea? Cum poate fi revoluţie — cum ziceţi dumneavoastră, că noi îi ziceam răzvrătire — fără putere?

Turnavitu se întoarse exaltat, după ce fură o privire Tincuței, către bătrînul preot:

— Îmi pare rău, părinte, că n-ați fost la 11 iunie, că n-ați fost la 19 iunie, că n-ați fost la 30 iunie... ați fi văzut unde e puterea. Îmi pare rău. Are Bălcescu acesta o vorbă: puterea e poporul.

— Ai dreptate, prietene, fiule; are dreptate Bălcescu ăsta al nostru, îi spuse popa Dumitru. Puterea e poporul.

Cînd îl auzise pe popa Dumitru numindu-l „prieten și fiu", Scarlat Turnavitu își ieși din lîncezeala lui de om beat de fericirea de a trăi și-l privi înfiorat pe acest tată al dragostei lui. Popa îl ghici gîndurile și-i spuse încurcat, dar tare, ca să audă toți:

— Crez că fetița asta a mea a văzut mai bine decît mine.

— Vezi, fiule, că fetele văz cu alți ochi decît cu ochii noștri de popă, răspunse pentru toți bătrînul, acum încălzit bine. Și cînd vrei să-i logodești? Aș vrea să faceți asta cît sunteți aci, ca să le schimb eu inelele.

Obrajii Tincuței se împurpurară ca sîngele pentru întîia dată, iar lui Scarlat începură să-i vîjîie urechile.

Răspunse părintele Dumitru tot pentru amîndoi:

— Păi, dacă ar avea verighetele, i-am putea logodi și azi. Au așteptat destul, bieții de ei...

Turnavitu sări de la masă, căci nu mai putea sta locului:

— Mă duc eu pe jos pînă la București să caut verighete. Pînă în deseară sunt înapoi... Și sări, gata să și pornească.

— Ei, atunci o să pleci, dar mai tîrziu, și iei brișca asta cu dumneata la ducere, dar o s-o lași acolo, lui Tase. Te întorci pe jos sau cu ce vei găsi pe drum. Dar e timp destul, iar ziua e frumoasă. Uite, acum plimbați-vă puțin pe pajiștea asta. Ați fi avînd ceva de vorbit.

Au plecat să se plimbe. Turnavitu era fericit că e alături de ea, dar de vorbit tot nu putea vorbi. Priveau în jurul lor legați cu gîndul unul de altul. Tot fata fu acea care spuse întîile vorbe:

— Mi-a fost tare drag de dumneata de cînd ai venit la noi, știi, ți-am ținut surtucul cel gros, în iarna aceea... Așa am să fac toată viața.

— Să-mi ții surtucul? întrebă el glumind tulburat.

5 — Dacă e al dumitale?

Fetele din neamul ei spuneau „dumneata" bărbaților lor toată viața.

— Crezi că o să-ți placă?

— Pînă la moarte...

10 Nu știa ce spune.

Poate și fiindcă, în jurul lor, în ei, bucuria de a trăi era fără margini.

Scarlat Turnavitu vedea, plin de încredere, că revoluția, încă o dată și definitiv biruitoare, se ridică spre 15 slava ei, ca și vara abia începută, că lîngă el era o fată fragedă, cu părul negru tras spre tîmple, că o să-și trăiască toată viața, zi de zi și noapte de noapte, poate chiar acolo la Focșani, unde răspunderea noilor împrejurări, într-un județ întreg, era în seama lui. Întreaga 20 constelație mergea spre steaua cea mai înaltă a tăriilor de sus, luminoase ziua, după ce fuseseră întunecate noaptea.

CUPRINS

Notă asupra volumului V 7

UN OM ÎNTRE OAMENI

II

Cartea întîia

Ce-a fost mai departe în noaptea cea de taină................ 13
Unde-ar fi trebuit să fie un om.......................... 27
Întoarcere spre o duminică viu însorită.................. 47
Turnavitu și dragostea lui............................. 77
Stoluri de puici și puicuțe............................ 88
Goană după revoluționari.............................. 113
Deșteptii între ei..................................... 132
Cei care trebuie să fie pretutindeni..................... 143
De la București spre Gura Oltului...................... 153
Frate clăcaș.. 181
Revoluția vestită în fuga calului....................... 201
Toma spre București.................................. 216
Căldărarul încăpățînat................................ 222
Ard iar Bucureștii..................................... 237

Cartea a doua

În dimineața de 11 iunie.............................. 249
În inima Lipscanilor................................... 257
Din nou la Golești..................................... 277
Veste bună la Vadu Rău............................... 289

Despre Sultana şi pătimirea ei.......................... 297
Două zile ministru.......................... 316
Negustorii la mitropolit.......................... 328
O cotitură în revoluţie.......................... 337
Jocul de şah.......................... 343
Pe Cîmpia Libertăţii.......................... 359
Un joc neruşinat.......................... 367
„Oltenii" spre Bucureşti.......................... 375
Safta cea neagră croieşte cu gîrbaciul.......................... 385
În jurul şi-năuntrul unui palat domnesc.......................... 394
Şedinţa Guvernului vremelnicesc.......................... 432
Boierii dedesubt.......................... 441
Ce-a fost mai departe la şedinţa Guvernului vremelnicesc.......... 444
Se ridică pentru a doua oară Bucureştii.......................... 456
Priveghiul morţilor care veghează.......................... 483
Apoteoza celor în zdrenţe.......................... 513

Cartea a treia

Ostaşi de tot soiul.......................... 525
Drum spre Focşani.......................... 544
Procesul celor trei.......................... 564
Cea de a treia duminică.......................... 592
La boieri acasă.......................... 616
Guvernul vremelnicesc în ceasul răspunderilor.......................... 620
Fuga.......................... 651
Se ridică a treia oară norodul bucureştean.......................... 675
Înapoi spre inima ţării.......................... 707

Lector : MARGARETA FERARU
Tehnoredactor : AURELIA ANTON

*Bun de tipar 18. 07. 1983. Coli ed. 36,12.
Coli tipar 45,75.*

Tiparul executat sub comanda
nr. 157 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918“
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
București,
Republica Socialistă România